

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

KAZAK YAZAR ABİŞ KEKİLBAYEV HAYATI, SANATI
SEÇİLMİŞ HİKÂYELERİNİN İNCELENMESİ
(İNCELEME-AKTARMA)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Rukiye YILMAZ
1241020053

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Ali Abbas ÇINAR

AĞUSTOS 2021
MUĞLA

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Kazak Yazar Abiş Kekilbeyev Hayatı, Sanatı Seçilmiş Hikâyelerinin İncelenmesi (İnceleme-Aktarma)**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24/08/2021

RUKİYE YILMAZ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı: YILMAZ

Adı: RUKİYE

Referans No: 10416692

TEZİN ADI

Türkçe: Kazak Yazar Abişkekilbayev Hayatı, Sanatı Seçilmiş Hikâyelerinin İncelenmesi (İnceleme-Aktarma)

Y. Dil: Kazakh Writer Abişkekilbayev's Life and Art Examination of Selected Stories (Analysis-Translation)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ÇINAR, Ali Abbas

Unvanı : Dr. Öğr. Üyesi

TEZİN YAZILDIĞI DİL: TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 326

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

20.yüzyıl Kazak edebiyatı, 20.yüzyıl Kazak Hikâyesi, Hikâye İnceleme

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER (En az üç en fazla beş adet):

1.20. yüzyıl Kazak Edebiyatı

2. 20. yüzyıl Kazak Hikâyesi

3. Story

4. Aбиş Kekilbayev

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

1. 20th century Kazakh literature

2. 20th century Kazakh story

3. Story

4. Aбиş Kekilbayev

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

x

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

O

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

O

Yazarın İmzası:

Tarih: 24/08/2021

KAZAK YAZAR ABİŞ KEKİLBAYEV HAYATI, SANATI

SEÇİLMİŞ HİKÂYELERİNİN İNCELENMESİ (İNCELEME-AKTARMA)

ÖZET

Türk dünyası edebiyatları alanında özellikle Sovyet Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 1991 yılından itibaren edebi alanda çalışmalar hızlanmıştır. Bu çalışmalar Kazak edebiyatında da kendini göstermiştir. Sovyet ve Bağımsızlık Dönemi Kazak edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Abiş Kekilbayev, özellikle Sovyet Döneminde yazmış olduğu hikâyelerle Kazak hikâyeciliğinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Tez çalışmamızda, Abiş Kekilbayev'in seçilmiş hikâyelerinin analizi ve bu analizden hareketle, onun Kazak edebiyatına katkıları, yazarın yeri ve öneminin belirlenmesi amaçlanmıştır.

“Giriş”, “Sonuç” ve dört ana bölümün yer aldığı bu çalışmanın “Giriş” bölümünde hikâye türünün kısaca tanımına ve edebi bir tür olarak özelliklerine yer verilmiştir.

“Birinci Bölüm”de 20.yüzyıl Kazak edebiyatı ve aynı yüzyılda Kazak edebiyatında hikâye türünün gelişimi ile ilgili genel bir bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın “İkinci Bölüm”ünde Abiş Kekilbayev'in hayatı, sanat anlayışı ve eserlerine dair incelemeler yer almaktadır. Bu bölümde şiir, hikâye, tiyatro, roman, araştırma yazıları bulunan sanatçının çok yönlülüğü üzerinde durulmuştur.

“Üçüncü Bölüm”de Abiş Kekilbayev'in on hikâyesi incelenerek yazarın hikâye anlayışı ortaya konulmuştur. Hikâye tahlillerinde önce hikâye özeti, ardından olay örgüsü, kişi kadrosu, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı, dil üslup özellikleri verilmiştir.

“Dördüncü Bölüm”de tahlil edilen hikâyelerin Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine tarafımızca aktarılmış metinlerine yer verilmiştir.

“Sonuç” bölümünde Abiş Kekilbayev'in hayatı, sanat anlayışı ve seçilmiş hikâyeleri üzerine yapmış olduğumuz bu çalışmayla ilgili genel bir değerlendirmede bulunulmuştur. Ulaşılan sonuçlar ve yapılan tespitler aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 20. yüzyıl Kazak edebiyatı, Abiş Kekilbayev, hikâye, 20. yüzyıl Kazak hikâyesi.

ABSTRACT

Abiş Kekilbayev, who is one of the most important names of the both Soviet and Independence eras of Kazakh literature, has contributed to the development of storytelling in Kazakh literature especially with the stories he had written in the Soviet era.

In our study, we have aimed to analyze the narrations of Abiş Kekilbayev and to set his importance and position in Kazakh literature with reference to this analysis.

The general lines of our study were determined with the aim of reading Abiş Kekilbayev in the field of Turkish literature, enriching the literature of the Turkish world, and setting an example for the author's intellectual and scientific life.

In the "Introduction" section of this study, which includes "Introduction", "Conclusion" and four main sections, a brief description of the story genre and its characteristics as a literary genre are given.

In the "First Chapter", general information about the 20th century Kazakh literature and the development of the story genre in Kazakh literature in the same century is given.

In the "Second Part" of our study, there are examinations on the life of Abiş Kekilbayev, his understanding of art and his works. In this section, the versatility of the artist, who has poems, stories, plays, novels and research articles, is emphasized.

In the "Third Chapter", ten stories of Abiş Kekilbayev were examined and the author's understanding of the story was revealed. In the story analysis, first the story summary, then the plot, the cast, the time, the place, the point of view and the narrator, the language and style features are given.

In the "Conclusion" section, a general evaluation has been made about this study that we have done on Abiş Kekilbayev's life, understanding of art and selected stories. The results achieved and the determinations made were conveyed.

Keywords: 20th century Kazakh literature, Abiş Kekilbayev, story, 20th century Kazakh story.

ÖNSÖZ

Anlatmaya bağılı türler içerisinde yer alan ve bu yerini her dönemde genişleterek devam eden hikâye hem karşıladığı anlamlar hem de edebi bir tür olma yolunda pek çok tartışmalara sebep olmuştur. İnsanoğlunun anlatma ihtiyacından doğan, daha sonra pek çok türe isimlik yapan hikâye zaman içerisinde kendine özgü sınırları bulunan müstakil bir tür haline gelmiştir.

Türk hikâyeciliği hem Doğu hem de Batı edebiyatının tesirinde vücut bumuştur. Aynı düzlemde Kazak hikâyeciliği de dünyadaki edebi türlerin gelişimine kayıtsız kalamamıştır. Sözlü anlatılarla doğan anlatmaya bağılı edebi türler dünya edebiyatından özellikle Rus edebiyatından çevirilerle gelişmiş ve hikâye formu çokça tercih edilmiştir Kazak edebiyatında. Kazak yazar Abiş Kekilbayev de çağdaş Kazak edebiyatına hem çeviri hem de orijinal hikâyeleri ile Kazak hikâyeciliğine katkı sağlamıştır.

Tezimizin “Giriş” bölümünde hikâye türünün kısaca tanımına ve genel özelliklerine değinerek türün diğer anlatmaya bağılı türlerden farkına dikkat çekmeye çalıştık. Tezde bu bölümlere yer vermemizdeki amaç: hikâye türünün kendine has özelliklerinin olduğunu, diğer türlere temel teşkil edebilecek kadar köklü bir tarihi olduğunu ifade etmektir.

Çalışmamızın “Birinci Bölüm”ünü 20.yüzyıl Kazak edebiyatı ve 20.yüzyılda Kazak edebiyatında hikâye türünün gelişimi konularını içermektedir. Bu bölümde bağımsızlıkla birlikte Kazak edebiyatının adeta bir yıldız gibi parladığını görmekteyiz. Ayrıca müstakil bir tür olarak rüştünü ispatlayan hikâye türünün kat ettiği yolu da görmekteyiz.

Çalışmamızın “İkinci Bölüm”ü Abiş Kekilbayev’in hayatı, sanatı ve eserleri ile ilgili bilgileri içermektedir. Bu bölümde A. Kekilbayev, yazar, şair, halk bilimci, söz ustası ve devlet adamı kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Yazmış olduğu şiir, hikâye ve romanlarının yanında oldukça etkileyici tiyatro metinleri de kaleme almıştır. Sanatkâr kimliğinin yanı sıra araştırmacı kimliğini de ortaya koymuştur. Onun bu araştırmacı özelliği araştırma yazıları yazmasını sağlamıştır. Kazak yazar Kekilbayev dönemine çok yönlülüğüyle damga vurmuş bir isim olmuştur.

Tezimizde “Üçüncü Bölüm”nde yazarın seçilmiş hikâyelerini inceledik. Bu bölümde hikâyeler tahlil edilmeden önce hikâyelerin özetlerine yer verildi. Daha sonra hikâyeye tahlil unsurları ışığında olay örgüsü, kişi kadrosu, zaman, mekân, bakış açısı/anlatıcı ve dil /üslup özellikleri analiz edilerek hikâyelerinin daha anlaşılabilir olması amaçlandı.

Tezimizde “Dördüncü Bölüm” incelemiş olduğumuz hikâyelerinin metinlerini içermektedir. Yazarın hikâyeleri arasından seçmiş olduğumuz 10 hikâyenin bazıları 1999 yılında Almatı’da basılan “On Eki Tomdık Şıgarmalar Jıynagı” (12 Ciltlik Eserler Toplamı) adlı kitaptan alınarak bazıları ise “Povester Äñgimeler Tom 2” adlı eserinden alınarak tarafımızca Türkiye Türkçesine aktarılmış ve çalışmamıza dâhil edilmiştir. Çalışmamızın bu bölümü hikâyelerin Türk edebiyatı sahasında da okuyucu bulması ve dikkate alınması amacına hizmet etmektedir.

“Sonuç” bölümü Abiş Kekilbayev’in hayatı, sanat anlayışı ve seçilmiş hikâyeleri üzerine yaptığımız analizlerle alakalı genel bir değerlendirmeyi muhteva etmektedir.

Tezimizin sonunda “Kaynakça” kısmında araştırma, analiz ve değerlendirmelerimiz esnasında başvurduğumuz Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi kaynakları alfabetik sıra ile verilmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

20. YÜZYIL KAZAK EDEBİYATI VE KAZAK EDEBİYATINDA HİKÂYE

1.1. 20. Yüzyıl Kazak Edebiyatı	13
1.2. 20. Yüzyıl Kazak Edebiyatında Hikâye	22

İKİNCİ BÖLÜM

ABİŞ KEKİLBAYEV'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

2.1. Abiş Kekilbayev'in Hayatı	32
2.1.1. Sosyal Hayatı	32
2.1.2. Siyasi Hayatı	36
2.2. Abiş Kekilbayev'in Sanatı	38
2.2.1. Sanat Anlayışı	38
2.3. Abiş Kekilbayev'in Eserleri	42
2.3.1. Şiirleri	42
2.3.2. Romanları	45
2.3.3. Hikâyeleri	48
2.3.4. Tiyatro Eserleri	54
2.3.5. Araştırma Yazıları	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABİŞ KEKİLBAYEV'İN HİKÂYELERİNİN ANALİZİ

3.1. AÇ KURT (AŞ BÖRİ)	57
3.1.1. Özet Anlatı	57
3.1.2. Hikâyenin Analizi	58
3.2. AK KAYIN (AĞ KAYIN)	68
3.2.1. Özet Anlatı	68
3.2.2. Hikâyenin Analizi	69
3.3. GÖZYAŞI (KÖZ JASI)	75
3.3.1. Özet Anlatı	75
3.3.2. Hikâyenin Analizi	76
3.4. HARİKA! (MİNE KEREMET!)	84
3.4.1. Özet Anlatı	84

3.4.2. Hikâyenin Analizi	84
3.5. KAPLUMBAĞA OTU (TASBAĞANIN ŞÖBİ)	92
3.5.1. Özet Anlatı	92
3.5.2. Hikâyenin Analizi	94
3.6. AVARE DOLAŞAN KİŞİ (KÖLDENEN KÖK ATTI)	108
3.6.1. Özet Anlatı	108
3.6.2. Hikâyenin Analizi	109
3.7. KRAVAT SATAN KIZIN HİKÂYESİ (GALSTUK SATUVŞI KIZ.....	119
TUVRALI HİKAYA)	119
3.7.1. Özet Anlatı	120
3.7.2. Hikâyenin Analizi	121
3.8. KUYU (ŞİŇIRAV)	128
3.8.1. Özet Anlatı	128
3.8.2. Hikâyenin Analizi	130
3.9. GEREKLİ KİŞİ (KEREK ADAM).....	145
3.9.1. Özet Anlatı	145
3.9.2. Hikâyenin Analizi	146
3.10. SON DURAK (AŇIRĞI AYALDAMA)	154
3.10.1. Özet Anlatı	154
3.10.2. Hikâyenin Analizi	156

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HİKÂYELERİN AKTARMA METİNLERİ

4.1. AÇ KURT	167
4.2. AK KAYIN (AŇ ŇAYINŇ).....	178
4.3. GÖZYAŞI (KÖZ JASI)	182
4.4. HARİKA! (MİNE KEREMET!).....	193
4.5. KAPLUMBAĞA OTU (TASBAĞANIN ŞÖBİ)	199
4.6. AVARE DOLAŞAN KİŞİ (KÖLDENEN KÖK ATTI)	225
4.7. KRAVAT SATAN KIZIN HİKÂYESİ ((GALSTUK SATUVŞI KIZ	243
TUVRALI HİKAYA)	243
4.8. KUYU (ŞİŇIRAV)	247
4.9. GEREKLİ KİŞİ (KEREK ADAM).....	278
4.10. SON DURAK (AŇIRĞI AYALDAMA)	292
SONUÇ	319
KAYNAKÇA	323

GİRİŞ

1. Konunun Tanımı

İnsanoğlunun anlatma ihtiyacı ile birlikte ortaya çıkan edebi türler içinde hikâyeyi de saymak mümkündür. Türk edebiyatının ve diğer milletlerin edebiyatlarının edebi türleri içerisinde kendisine geniş bir yer bulmuş olan hikâye bugünkü formunu kazanana kadar anlatmaya bağlı eserlerin genel adı olarak kullanılmıştır. Bu durum hikâyenin “anlatmak, nakletmek, tekrar etmek” (Yazıcı, 1998: 491) anlamlarından kaynaklanmaktadır. Hikâye türünün kendine ait unsurlarının oluşu, anlatılan olay veya durumun yaşanabilir olması, kullanılan dilin dil zevki imbiğinden geçirilmiş olması, bir solukta okunulması gibi özellikleri onu diğer edebi türlerden ayırır.

“Bir edebi metni okumak bir nevi belirli sembol ve şekiller aracılığıyla kâğıda kaydedilmiş konuşmayı dinlemektir. Bu sesleri kaydeden yazarın gayesi ise yazma esnasında görmediği gelecekte de görme olasılığının olmadığı muhayyel okuyucu ile iletişime girmek ve bir şeyler anlatmaktır. Fakat diğer tüm sanatkârlar gibi bir iletide gönderici konumunda olan ve iletiyi alıcı konumundaki okuyucuya yönelten yazar sanatçı kimliğiyle oluşturduğu bu ileti metnini sanatın tabiatı gereği doğrudan ifade etmez” (Göktürk, 1988: 11). Sanatkâr okuyucusuna anlatmak veya aktarmak istediği olay veya durumları kendi bakış açısı ve dünya görüşü ile yeniden yorumlar ve bu haliyle nakleder. Eserin merkezde yer aldığı anlatıda sanatçı, sanatçının kendi bakış açısından aktardığı eseri, bu eserin muhatabı okuyucu ve bunların bulunduğu toplum olmak üzere dört unsurdan söz etmek mümkündür. Edebi esere yönelik araştırmalar ve değerlendirmelerde ölçüt kabul edilen kuralların bu unsurlar tarafından şekillendiği söylenebilir (Moran, 1991). İşte bu edebi eserler incelenirken farklı metotlar benimsenebilir. Kendi içinde çelişmemek kaydıyla her inceleme, edebi eseri başka yönüyle tanımamız için bize fırsatlar sunar. Edebi eser incelemesi ile okuyucu eserin vücut bulduğu mahalli, tarihi ve sosyal şartları dikkate değer gelişmeleri eserden daha detaylı ve gerçekçi olarak alacaktır (Aktaş, 2005).

Hikâye türü anlatma ihtiyacı ile birlikte varlık göstermeye başlamıştır. Bu sebeple insanoğlunun yöneldiği bir tür olmuştur. Uzun yıllar sözlü olarak gelişen Kazak edebiyatında da Koblandı Batır Destanı, Edige Destanı, Alpamış Batır Destanı, Kambar Batır Destanı, Er Targın Destanı ve Köroğlu Destanı gibi kahramanlık

destanları ve Kız Jibek, Ayman-Şolpan ve Kozi Körpeş-Bayan Suluv gibi aşk destanları (Tamir, 1998) anlatma ihtiyacından kaynaklı doğan destan türündeki edebi eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlü dönemi oldukça köklü bir edebi geleneğe baağı olan Kazak edebiyatı Bağımsızlıkla birlikte gelişmesini hızlandırmıştır. Alaş Hareketi milli özgürlük hedefinin en çok rağıbet gören hareketi olmuştur. Bolşevik yönetiminde ilerleyen bir grup var güçleriyle mücadele ettiler. Bu olgu 20.yüzyılda milli ruhun yeniden yapılanmasında, milletin kendini tanınmasında, devlet aşamasına gelmesinde önemli rol oynamıştır. Kazak aydınların devletçilik adına mücadeleleri, milli devlet kurma amacıyla yaptıkları çalışmalar o dönemin düşünce ortamının gelişmesini sağladığı gibi bugünkü bağımsız Kazakistan'ı da hazırlamıştır (Su, 2014).

Çağdaş Kazak edebiyatının oluşmaya ve gelişmeye başladığı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren günümüze kadar uzanan zaman zarfında Kazakistan coğrafyasında Kazak edebiyatına katkıda bulunan pek çok değerli şair ve yazar yetişmiştir. Kazak edebiyatının yetiştirdiğı değerli yazarlardan biri de 2015 yılının Aralık ayında vefat eden Abiş Kekilbayev'dir. Sovyet rejiminin hâkim olduğı "Sovyet Dönemi" (1920-1990)'nde edebiyatla olan münasebeti başlamış, 1991'de bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla başlayan "Bağımsızlık Dönemi" içerisinde de eserleri yayınlamaya devam ederek bu sahada varlığını sürdürmüştür. Edebiyat alanında adından ilk olarak şiirleriyle söz ettiren Abiş Kekilbayev, 1960'lı yıllara gelindiğinde hikâyeye türünde örnekler vermeye başlamış ve Kazak edebiyatının önemli hikâyeye yazarlarından biri olmuştur. Hikâyelerinde savaş, barış, gelenek ve görenekler, halk inanışları, aşk, Kazak kadını, göç ve köy hayatı, eğitim gibi konularını işlemiştir. Bu konuların yanı sıra Kekilbayev psikolojik ve felsefi pek çok eser de kaleme almıştır. Kendine has düşünce dünyasında derin bir felsefi düstur göze çarpmaktadır. Türkiye'de bugüne kadar Abiş Kekilbayev'in hayatı, sanatı hikâyeciliğı ve hikâyelerinin incelenmesi üzerine çalışmaların az oluşu bizi bu sahada çalışmaya itti. Çalışmamın omurgasını da yazarın hikâyeleri ve hikâyelerinin incelenmesi oluşturmaktadır.

Abiş Kekilbayev'in Türk edebiyatı sahasında da okunması, Türk dünyası edebiyatlarının zenginleşmesi ve yazarın fikri, ilmi hayatının örnek teşkil etmesi amaçlanarak çalışmamızın genel hatları belirlenmiştir.

2. Hikâyenin Tanımı

Hikâye, hem kelime hem de kavram olarak gerek dünya edebiyatında gerekse bizim edebiyatımızda muhteva ettiği anlam ve karşıladığı tür bakımından tartışmalara konu olan bir edebî türün adıdır. Bu tartışmaların ana nedeni ise, hikâyenin “yapısındaki sonsuz esneklik” tir (Bates, 2001: 7). Arapça he-ka-ve kökünden türetilmiş bir kelime olan hikâye: eğlendirmek maksadıyla taklit etme, bir metnin kopyasını çıkarmak anlamlarına gelmektedir. Yine aynı kökten türetilmiş ‘heka’ sözcüğü ise ‘benzemek’ anlamında kullanılmıştır. Demek ki kelimenin kökü bir gerçeğin taklidini yazılı veya sözlü olarak nakl etme olarak anlaşılabilir kadar geniş bir tanıma sahiptir (Özgül, 2005). Hikâye kelimesi edebi türe ad alma sürecinde Arapçada her türlü muhayyel vekayi hakkında kullanabilmemiz için bir safha geçmesi gerekmiştir. Bu safhada o uydurulmuş bir vaka manasına geliyordu. Fakat bu mazide veya uzak memleketlerde geçen veya cinlerin ve tılsımların iştirakine istinat eden harikulade hadiselerle dolu vakalardan biri değil, hakiki hayattan alınma ve okuyucularında bildikleri següzeşti anlatmıştır (Yazıcı, 1998). Başlangıçta sadece hadislerde küçümseyici bir manada kullanılmış olan hikâye kelimesi ancak 14.yy’dan sonra edebi türe ad olarak kullanılan bir terim haline gelir (Lekesiz, 2006). Divan edebiyatının etkilendiği Fars edebiyatında da Arap edebiyatından farklı değildir. Benzer biçimde kıssa, destan, hikâyet, sergüzeşt, hasbihal, sâniha, vâkıa, hâdis, nâdire, mâcerâ, nakl sözcükleri hikâye yerine kullanılır (Yazıcı, 1998). İslamiyetle birlikte Arap ve Fars edebiyatlarından etkilenen Türk edebiyatında da hikâye anlatmaya dayalı diğer türleri de karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

Hikâye kavramının anlam çerçevesini daha iyi belirlemek adına bazı sözlük ve kaynaklardan da anlamına bakalım: “Nakletme, bir vaka ve sergüzeşti sırayla anlatma, rivayet. Hakiki veya uydurma ve ekseriya hisse kapılmağa mahsus sergüzeşt ve vukuat. Kıssa, mesel, roman” (Şemsettin Sami, Kamus ı Türkî: 1901: 1317-1318). “Hikâye: kökeni Arapça alan kelimenin lügat manası: bir sözü veya bir haberi nakl ve rivayet eylemek, bir kimseden bir söz nakletmektir. Kelime ayrıca anlatı, benzetme, tarih, destan, kıssa, masal, latife, fıkra, roman, siyer, menkıbe, maktel vb. gibi birbirinden farklı muhtevalara sahip ve fakat umumiyetle olaya dayalı anlatım

unsurlarını da karşılamaktadır” (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: 1981: 225). “Hikâye: Hayâlde tasarlanan meraklı birtakım olayları anlatarak okuyanda heyecan veya zevk uyandıran ve çoğu ancak birkaç sayfa tutan yazı” (Edebiyat ve Söz Sanatı Terimler Sözlüğü: 1948 : 53). Mehmet D. Doğan ise “Hikâye: 1. Olmuş veya olması mümkün olayları yazılı veya sözlü olarak anlatma 2. Bu şekilde anlatılan olay, mesel, kıssa 3. Anlatma, nakletme 4. Olmuş veya olması mümkün olayların anlatılması esasına dayanan edebî tür” şeklinde dört ayrı şekilde tanımlar (Büyük Türkçe Sözlük, 1990: 497). Tanımlara bakıldığında hikâye kelimesinin hekave kökünden geldiğine ve benzetme, anlatma, tarih, destan, rivayet gibi anlamlara geldiğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca tanımlarda hikâye ifadesi birden çok türü karşılayan bir terim olarak aktarılmıştır.

Cumhuriyet döneminde yayımlanan sözlülerde ise hikâyenin anlatmaya bağlı diğer edebi türlerden farklı bağımsız bir tür olduğu vurgulanmaktadır.

“Hayalde tasarlanan meraklı birtakım olayları anlatarak okuyanda heyecan veya zevk uyandıran ve çoğu ancak birkaç sayfa tutan yazı” (TDK, 1948: 53). “İnsanların başından geçmiş ya da geçebilecek soydan olayları anlatan kısa yazı” (Akalın, 1966: 89). “Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması, gerçek ya da tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü, öykü, aslı olamayan söz, olay” (TDK, 1988: 645).

“...hikâye; şahıs, zaman, mekân, bakımından daraltılmış, konu edindiğini sınırlandırarak hareket ve olay unsurlarını en aza indirgemiş, düşünce, duygu, hayal ve anlatım tekniği bakımından en yoğun ve en öz olan tahkiyeli ifade türüdür.” (Tural, 1982: 36) İnsanı doğrudan veya dolaylı yoldan ilgilendiren bir durumun yaşanabilirliğini veren, durumun çekirdeğini, ayrıntısını belirlemeyi ve gerçeklik gerilimi ve duygu yükünü vurgulamayı amaçlamış, kendi başına bağımlı bir tür, bir aktarım aracıdır (Tosuner, 1975). Tanımlara bakıldığında genellikle anlatmaya bağlı bir tür olarak doğduğu gerçeği üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Anlatırken de belirli unsurlara başvurulduğu gerçeği de dile getirilmektedir. Ahmet Özdemir (2002), Hikâyeyi yaşanmış ya da yaşanılabilir bir olay olarak tanımlayabiliriz ancak içinde hiçbir olayın anlatılmadığı yalnız duygu ve düşünceleri yansıtan hikâyeler de olabilir (s.25) diyerek olay hikâyesinin yanında sadece bir durum veya duygunun da anlatıldığı hikâyelerinde varlığına dikkat çekmiştir. Gerçek ya da gerçeğe uygun olay ve

durumların; insan zaman ve mekân unsurlarıyla bir arada kullanılarak itibarî bir dünya çerçevesinde ve üzerinde durulan konu, tema ve mesaja uygun bir biçimde kurgulanıp ayrıntıya girilmeden ve bütünüyle yoğunlaştırılmış, okuyucuya estetik haz verecek tarzda anlatılmasından doğan kısa ve mensur bir edebi türdür. Hikâye: belli bir zaman ve mekân bağlamı içinde, belli bir şahıs kadrosunun yaşadığı olayları anlatan tahkiyeli bir edebi formdur (Çetişli, 2009). Burada ise hikâyenin vermek istediği bir mesajının olabileceği, çok detaya inilmeden vakanın aktarıldığı ve okuyucuda uyandırması gereken edebi zevk üzerinde durulmaktadır. Gerçekte olan ya da olması muhtemel olayları veya durumları anlatan edebi türün adıdır hikâye (Kolcu, 2015). İnsanın merak duygusunun var olan ve sonu kimi zaman hoşça vakit geçirmeye, kimi zaman da mutlak gerçeğe çıkan sorular yumağına, olayların estetik kaygı ve anlatım yoluyla cevap bulma gayretinin ürünü olan edebi türdür (Tural, 1982). Öykü bir anlatıdır. Nakletmedir. Yaşadığını, yaşamayı istediği veya düşlediği durumları, gördüklerini, duyduklarından çıkardığı özü, anlamı bir başkasına başkalarına en başta kendisine duyurmak için kaleme alınan bir türdür (Lekesiz, 2002). Bir maceranın tek safhası, bir mizacın yalnız bir vaziyetten tahlili, bir hadisenin münferit ve teferruatız manzarası ve nihayet uzun bir mevzunun tafsilattan tamimiyle mahrum edilmiş bir icmalî küçük hikâyedir (Örik, 1933). Hikâye kelimesi genel ve geniş manasıyla edebiyat sanatının iki ana formundan birini karşılayacak şekilde kullanılmaktadır. Bu öneme ise hem sahip olduğu tarihi ile edebiyat sanatı içindeki yeri ve öneminden ötürü sahip olmuştur. Her ne kadar isimleri farklı farklı da olsa hikâye hem Türk edebiyatında hem de diğer milletlerin edebiyatında oldukça köklü bir yere sahiptir. Sözü edilen bu tarih mit ve destanlara kadar götürülebilir ve denilebilir ki kapsadığı alan bütün milletlerin edebiyatlarının en az yüzde ellisini teşkil eder (Boratav, 1982). İnsanoğlu sanatlı söyleyişi keşfettikten sonra duygu, düşünce, intiba ve yaşadıklarını estetik kaygı ile beraber nakletme yolunda en çok hikâye formunu kullanmıştır. İnsan her devirde ve yeryüzünün her mahallinde hikâye anlatmış, dinlemiş ve okumuştur. İlahi kitaplarda dahi verilmek istenen mesajlar, öğütler ve uyarılar hikâye formu içinde verilmiştir (Kolcu, 2015).

Hikâye olmuş, olabilecek olay veya durumların direkt veya sanatlı yollara başvurarak zaman, mekân, şahıs unsurlarını da içtima edecek şekilde tasarlanan türdür diyebiliriz. Özellikle tanımlara bakarak okuyucu veya dinleyicinin merak duygusunun canlı

tutulması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca hikâye roman kadar uzun soluklu olmayan, şiir kadar da sanat ve duygu ile yüklü olmayan kısa, bir solukta okunabilen bir türdür. Yine tanımlara bakıldığında ele alınan konu veya nakledilen durumun okuyucuda mutlaka edebi bir zevk bırakması gerekliliğinin zorunluluğudur. Aksi takdirde anlatılan tüm olay veya durumlara hikâye demek doğru olmayacaktır.

3.Hikâye Türünün Özellikleri

Hikâye bugünkü tanımıyla öykü türüne hapsedilebilecek kadar dar bir ifade şekli olan tek bir ürün değil, mitten destana oradan da modern hikâye veya romana kadar uzanan türlerin tamamını içerecek şekilde kullanılmıştır. Bu düşünce ile bakacak olursak hikâye türü adeta asırlardan beri edebiyat dünyasının en eski türlerini de en modern türlerini de barındıran bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Edebiyat bilimiyle uğraşanların öncelikle şu gerçeği bilmesinde fayda var: genel veya bugünkü dar anlamıyla hikâye, diğer bütün edebi form veya türlerde olduğu gibi tarihi içinde dinamik bir oluşum süreci yaşamıştır. Bir başka ifadeyle o, değişirken gelişmiş, gelişirken de çağın gereklerine ayak uydurmuştur. Bu esnada da birçok edebi türle iç içe olmuş birçok yeni türe ana kaynaklık etmiştir. Değişimin sürekliliği tek ve durağan, donmuş bir hikâye kalıbından bahsetmeyi imkânsız kılmıştır. Kabul etmek gerekir ki hikâye tarihinin her döneminde veya toplumun edebiyatındaki örneklerinde özellikle anlatma fiili üzerinde kurulmuş edebi bir formdur. İnsanoğlu ne zamanki anlatmaya başlamıştır hikâye de orada filizlenmiştir. “Anlatma, hikâye etme, tahliye etme” onun en temel özelliğidir. Nitekim yazılı pek çok kaynak, hemen hemen istisnasız bir biçimde nakl, nakletme, rivayet, anlatma, anlatı, tahliye ifadelerine vurgu yapmaktadırlar. Destan, masal, mesnevi, halk öyküsü, roman gibi anlatmaya bağlı eserlerin de beslendiği ana kaynak hikâye formudur” (Aktaş, 2005: 56).

Diyebiliriz ki hikâyeyi oluşturan bel kemiği anlatma ifadesidir. Onda dil; anlatma, nakletme, hikâye etme çerçevesinde kullanılabilen bir olgudur. Hikâyeciden tiyatro oyuncusu gibi sahneye uyarlaması ve göstermesi, şair gibi coşkulu okuması veya hislere seslenmesi, söz ustalığı yapması değil anlatması veya hikâye etmesi beklenir.

Bütün güzel sanatların ve tabii edebiyatın hem kaynağı hem yaratıcısı, hem konusu hem de hitap ettiği biricik odak noktası ‘insan’dır. Edebiyatın bir formu olan hikâyenin de konusu ve kaynağı da insandır. İnsanın duyguları düşünceleri, hayalleri, izlenimleri, yaşadıkları gördükleri duydukları; içinde yaşadığı hayat ve bu hayatın olay ve kişileri bu kişi ve olaylara duyduğu tepkiler... Hem yaratıcısının, hem konusunun hem de hitap ettiği kaynağın insan olması hasebiyle hikâyenin yukarıda vurgulanan anlatmayı esas alması dışında gösterme ve coşkulu anlatımı benimseyen tarzlarla da ortaklıkları söz konusudur. Dolayısıyla insanı merkez alan onu çeşitli formlar içinde anlatmayı amaç edinen her durum ve olay edebiyatın malzemesidir.

Anlatılan her olay veya durumun da hikâye mi? Şeklinde düşünmek elbette ki doğaldır. Burada ise dilin kullanım amacı, tarzı ve onun estetik kaygıları ön planda tutulacaktır. Hikâye olay veya olayları anlatır. İnsanoğlunun içinde yaşadığı dünya da yaşanmış, yaşanması mümkün veya bütünüyle hayali olay veya olayların ilk halleridir. Bu sebeple de sanatkarın belli bir düzen içinde kurguladığı ve olay örgüsü veya vak’a zinciri diye adlandırılan olay veya olayları kapsamaktadır. Diğer öğeler vak’aanın etrafında birleşerek eseri vücuda getirir. Eserde vak’ayı görmezden geldiğimiz esnada, bu vadiye giren edebi nevilere ait eserlerden bir yığın söz kalır. (Aktaş, 2005). Bakıldığında ana unsurun vaka olduğu gerçeği üzerinde durulmuştur. Evet, hikâye türünden vaka-durum çıkarıldığında elimizde rast gele söylenmiş cümleler kalacaktır. İnsanoğlunun hikâyeye bu kadar ilgi duyması ve onu sevme sebebini bir noktada çözüme kavuşturmak mümkün. Anlatmaya bağlı eserde merak duygusunun canlı olarak varlık göstermesi insanları bu tür eserlere yöneltmektedir. Ne olmuş? Neden olmuş? Nasıl olmuş? Sonra ne olmuş? Sorularıyla insanı merak duygusu hikâyeye götürür. Kişi çoğu zaman arkasına düştüğü merak duygusunun neticesi olarak hoşça zaman geçirmeyi ve zamanını verimli kılmayı hedefler. Tahkiyeli ifadede asıl mesele ilgi, merak uyandırabilmek ve muhatabında etki yaratabilmektir. Yani muhatabının isteklerine cevap verebilmektir. Bunların sağlanması için bir ana vak’a ve onun parçaları olan, zamana göre ilerleyen ve bu merak duygusunu besleyen olaylar düzenlenir (Tural, 1982). Hikâye anlatmaya da dinleyemeye de insanı iten duygu merak duygusudur. Başka olaylara ve kişilere duyulan bu duygu sayesinde hikâye türünün ana karakteri olan olay da meydana gelir diyebiliriz.

Hikâyede türü olay ve olay örgüsünden bağımsız değilse, elbette bunları yaşayan veya var eden insan veya insan hüviyetindeki varlıklara; yani şahıs kadrosuna ihtiyaç duyulacaktır. Zira olay veya olayların kendiliğinden oluşması pek mümkün olmayacaktır. Üstelik hikâyenin konusu ve muhatabı da insandır. Unutmayalım ki olay örgüsüne değer ve anlam kazandıran insandır. Bu sebeple amaç olay örgüsü oluşturmak değil insan ve onun meseleleridir. İnsanı ve onun tanıklık ettiği veya bir fiil yaşadığı olayları anlatmaktır (Tural, 1982).

Kişi olarak adlandırılan unsur hikâyenin ilerlemesinin de ana kurallarından biridir. Ayrıca hikâyede kişi kavramı karşımıza üç şekilde çıkmaktadır. Birincisi hikâyenin doğasını kurgulayan ve okuyucuya sunan kaynak kişi, yazardır. Yazarın hayallerinin çıkış noktası ise bilgisi, görgüsü ve hayat tecrübesi süzgecinden geçirdiği olay ve olgulardır. Hikâyenin ana malzemesi olan insan ve insana ait her şey olduğu için yazar da bu aitlikleri kendi hayal dünyasında aktarmakla mükelleftir. İkinci olarak da hikâyenin anlatıldığı beğenesine sunulan okuyucu dediğimiz kişiler vardır. Ve yazar hikâyesini oluştururken okuyucusunun yaşam şartlarını, kültürel değerlerini ve yaş aralığını iyi belirlemelidir. Üçüncüsü ise hikâyenin anlattığı insan veya insan figürleri karşımıza çıkar. Bu insan unsuru için gerçek veya gerçeğe aykırı olmama durumu söz konusudur. Sebebi ise hikâye türünün hayata yakınlığından kaynaklanmaktadır. Yazarın ve okuyucunun birikimleri ile hayat bulan bu insan figürü yine bu birikimler sayesinde anlam kazanır.

Bunların yanı sıra hikâyenin kahramanları takdim edilirken çeşitli edebi sanat ve yöntemlerden faydalanılır. Bu yöntemlerin başında ise tahlil, tasvir gelir. Tahkiyeli eserler tahlil ve tasvir yapmada başarılı oldukları ölçüde okuyucuda etki yaratırlar. Hikâye türü hacim olarak kısa bir tür olduğundan tahliller ve tasvirler de çok uzun, karmaşık ve detaylı olmaz. Kahramanları fiziki ve ruhsal portreleri çizilir. Sosyal çevresi tahlil edilir. Diyaloglar yardımıyla okuyucuya yaşanan mekân gösterilir. Fakat bunlar kısa tutulmak koşuluyla okuyucuya sunulur (Tural, 1982).

Hikâye formunun vazgeçilmez unsurları durumundaki olay örgüsü ve şahıs kadrosu salt isimden ibaret bile olsa belli bir zamana ve mekâna ihtiyaç duyacaktır. Olayların sahnesi durumundaki gerçek veya gerçeğe aykırı olmayan bir mekân ve şahıs kadrosunun bahis konusu olayları içinde yaşadığı gerçek veya gerçeğe yakın bir

zaman. Böylece hikâyenin iskeletini oluşturan temel unsurlar tamamlanmış olurlar. Sözüň özü hikâyenin olay örgüsü, şahıs kadrosu, mekân ve zaman iskeletini oluşturur (Tural, 1982). Hikâyenin iskeletini oluşturan önemli unsurlardan biri de zamandır. Edebi eserler de insanın yaşadığı bu zaman dediğimiz uzun süreci yansıtmak üzere yaratılırlar. Geçmiş ile bağ kurarken gelecek ile ilgili de ön görülerde bulunurlar. Zaman algısı insan hayatında nasıl ki karmaşık bir halde ise hikâyede de karmaşık bir yapıdadır. Fakat olmazsa olmaz bir unsurdur. Zamanın hikâyedeki fonksiyonu, kavramın kendisi gibi karmaşıktır. İnsanın değişenini ve değişmeyenini göstermeye çalışan hikâye; bunu gerçekleştirirken olaylar zincirini, mekânı, dili bir vasıta olarak kullanmaktadır. Fakat bu unsurlar öyle bir bütünlük teşkil eder ki bir tanesi bile olmazsa hikâye olmaz. Birbirine bağlı ve birbirini anlam ve yapı bakımından tamamlayan parçalardan zaman, vakaların mantığa uygun bir biçimde ilerlemesini sağlar. Hikâyede zaman kronolojik olarak bozulmuş gibi olsa dahi böyle bir durumda bile bu kırıklı yapı içinde kronolojik yapı kendisini hissettirir. Geçmiş gerçekliğini, içinde bulunulan zaman diliminin önemini ve geleceğin sınırlarını bildiren veya hissettiren bir sıralama mantığına sahiptir zaman. Hikâyede zaman üç ayrı şekilde karşımıza çıkar yazarın eserini meydana getirme zamanı, okuyucunun eseri okuma zamanı, eserde anlatılan vakanın zamanı (Aktaş, 2005). Yazarın eserini yaratma zamanı eserini meydana getirmeye başladığı ve bitirdiği dönemi kapsar. Yazar her ne kadar eserini oluşturmuş olsa da bir muhatap bulana kadar yani okuyucunun zamanına denk gelene kadar sözde kalır. Okuyucun zamanı gerçek zaman dilimini temsil eder. Okur ile eserin buluştuğu bu gerçek zaman dilimi okuyucunun ruh halinden, yaşadıklarından ve dünya görüşünden de etkilenecektir. Anlatma zamanı ise hikâyenin fiktif zamanıdır. Hikâyenin anlatmaya daylı olma özelliğinden yola çıkacak olursak buradaki anlatma eyleminin zamanıdır bu kavram. Bu zaman geçmişte bir dönemi, geniş zamanda bir süreci veya gelecekte bir dönemi de kapsayabilir. Kronolojik olmak zorunluluğu yoktur (Aktaş, 2005).

Hikâye yazarının ihtiyaç duyduğu bir diğer unsur da mekândır. Hikâyede anlatılan olayı yaşayan insanların veya insan figürlerinin, kahramanların yaşadığı bir yer, ellerinin değdiği bir zemin veya ayaklarını bastıkları bir mekân olmak zorundadır. Bu mekân yazara göre şekillenir. Kapalı, açık, gerçek, hayal mahsulü, olağan hayatın akışına uyumlu olabileceği gibi hayatın akışına aykırı da tasvir edilebilir. Mekân

dediğimiz unsur olay örgüsü zaman ve yazarın bakış açısıyla şekillenir ve aralarında sıkı bir anlam bağı söz konusudur. Olay hikâyesinde mekân gözler önüne serilen açık açık tasvir edilen ve gösterilen bir mekândır. Durum, kesit hikâyesinde ise mekân göz önünde canlandırılacak bir mekân olmaktan çok hissedilen bir mekândır. Modern hikâyede, mekân hiç tasvir edilmese bile okuyucu, mekânın kendisinde yaratacağı bütün etkileri almış olur.

Hikâye türü ile sadece bir kesit veya tek bir olay anlatılabilir. Bu olay karmakarışık değildir. Okuyucuyu yormaz. Batı edebiyatında modern hikâye alanında ilk örnekleri veren isimlerden olan Edgar Allen Poe “bir oturuşta okunabilen, uzun olmayan” tespitinde bulunurken türün kısalığına vurgu yapmaktadır. Sadece bir kareden ibaret bir fotoğrafa veya bir satırdan ibaret bir şiire benzetilebilir hikâye türü bu kısa ve öz oluşu bakımından (Çetişli, 2009). Kısa ve öz olması, karmaşık yapıdan uzak olması hikâye türünün en temel özelliklerinden biridir.

Roman hacmi gereği bir oturuşta okunamayacak bir türdür. Bu sebeple hikâyedeki bütünlükten, öz olanı anlatmaktan yoksundur. Hikâye yazarı muhatabına eserini oluşturmaktaki yegâne maksadını önceden tasarlar. Asıl amaç ise tek bir etki uyandırmaktır. Hikâye bir oturuşta, yarım saat veya iki saat arasında değişen kısa bir süre içinde okunan bir metin olma özelliğine sahip olduğu için yazar amacını okurda tek bir etki yaratmak, tek bir izlenim yaratmak ve tek bir olayı nakletmek şeklinde belirlemiştir. Hikâyedeki kullanılan ayrıntılar, bu tek etkiyi, bu tek izlenimi okurda uyandırabilmek için kullanılmaktadır (Aksoy, 2009). Hikâye yazarı bu tek izlenimi okuruna vermek için onu itibari bir dünyaya çeker. Bu dünyanın insanları, olayları, mekânları, zamanı içinde yaşadığımız dünyadakilere benzemelerinin yanında gerçekte olanlardan farklıdır. Hikâyeyi tarih, hatıra, biyografi ve otobiyografiden ayıran en temel farklılık da buradadır. Yaratıcısının bakış açısından süzülerek verildiği için estetik bir çabanın ürünü olarak aktarılır. Ayrıca itibarlık bütün edebi eserlerin edebiliği noktasında olmazsa olmaz değerlerden biridir. Fakat hikâyenin şiirden çok açık bir biçimde ayrıldığını söylemek mümkündür. Zira hikâyeci konu tema ve mesajı şairin yaptığı gibi doğrudan doğruya ortaya koymaz. Konu, tema ve mesajını türün unsurlarına yüklemek zorundadır. Ayrıca şiirde çok büyük ölçüde kendi ruh dünyasını yansıtan sanatkâr, hikâyede daha çok içinde yaşadığı hayat ve bu hayattaki insanlar üzerinde yoğunlaşır (Çetişli, 2009). Mehmet Kaplan (1979), “Hikâyeciler şairin aksine

kendi kişiliklerinden çok başkalarından bahseder. Bilhassa ‘insanlar arasındaki anlaşmazlık ve çatışma’ hikâyede önemli yer tutar. Dikkatini kendi kişiliğinden çok başkalarına yönelten hikâyeci, insanı anlamaya çalışan psikolog, insanın toplumunu inceleyen sosyolog ve insanın fikri dünyasına eğilen filozofa yaklaşır. Hikâyecinin konusu ‘genel’ olarak insan değil ‘özel’ olarak insan olduğu için insanı ilim adamlarından daha iyi anlar. Yani onun derdi şahsiyet ve ferttir. Dahası şiirin dili çoğunlukla mensur, hikâyenin dili ise manzumdur” (s. 9-10) diyerek hikâye ve şiirin ayrılan noktalarına dikkat çekmiş aynı zamanda şair ve hikâye yazarının bakış açılarını da değerlendirmektedir.

Her hikâyeci insanlara eseri ile hayatın ve insanın başka hal ve yönünü göstermeyi amaçlar. Hikâye karmaşadan uzak bir tür olarak anlaşılması zor hayatın ve insanın içine adeta bir pencere açar. Günlük hayatta okuyucu hayatı ve insanı dıştan görür ve pek az anını görür ve yorumlar. Hikâyeci bu dış görünüşün arkasındaki gerçekleri hisseder, gözlemler ve okuyucusuna sunar. Hikâyelerin hemen hepsinde bilinmeyen bir gerçeğin açığa çıkarılması ve hayatın karmaşıklığına ayna tutulması söz konusudur. Bütün sanat eserlerinde olduğu gibi, hikâyeyi de var eden bütünlük, ana fikir ile arasındaki uyumdur. Dil ve üslubun tek başına ne bir değeri ne de anlamı vardır. Bu sebeptendir ki hikâyedeki olaylar, şahıslar, mekânlar ve zaman gerçekte sanatkarın zihnindeki konu, tema ve mesajı somutlaştırmada kullandığı birer figür veya semboldür (Kaplan, 1987). Hikâye kısa olmalı bunun yanında hikâye özlü ve okunmaya değer olmalı. Bazen mesaj veren hikâyeler olabileceği gibi bazen de bir ‘an’ın hikâyesi olabilir. Hikâyeyi var eden onun değerli ve biricik olmasını sağlayan usta kişi elbette onun yazarıdır. Bu yazar dediğimiz kişinin bakış açısı, olayları algılama şekli tabi olarak sıradan insanlardan farklı olmalıdır. Şair kadar hisli, roman yazarı kadar gözlemci ve kurgu tekniğini bilen, araştırmacı kadar meraklı olmalıdır.

Hikâyeyi hikâye yapan diğer bir özellik de onun kaleme alınış, okuyucusuna aktarılış biçimidir. Hikâyede kullanılan dil elbette günlük hayatta kullanılanla farklı bir şekilde tezahür edecektir. Dil, yapısı itibarıyla esiri bir niteliğe sahip düşünceye, duyguya, hayale, somut bir kimlik kazandırmak olması gerekçesiyle bu unsurların ifadesini sınırlandırmaktadır. Ancak hikâye türü, bu unsurları gerçekliklerine aykırı düşmeden ve her ayrıntısına özen göstererek anlatmaya çalışmaktadır. Anlatamadığı noktada duyurmaya çalışmakta; günlük hayattaki gibi, açık açık anlatıldığında çok

uzun zaman ve geniş bir mekâna sahip bir vaka veya durumu hikâye, çok kısa yoğun ve hızlı anlatabilmektedir. Bu da hikâyeyi hayatın hızına ayak uydurabilen, düşüncenin hızına yetişmek için çaba gösteren bir anlatım aracı haline getirir. Kısa yoldan anlattığı için gerçeklikten kopmaz veya çok az kopar. Kısa anlatımı benimseyen hikâye yazarı kullandığı dilde kullanacağı her kelimeyi yerli yerinde kullanmalı ki okuyucu sıkılmadan okusun. Tür kısa olacağı için cümleler açık anlaşılır olmalı iletmek istenen duygu veya düşünce açık açık belli olmalıdır. Anlatım yoğun, anlaşılır, etkileyici olmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

20. YÜZYIL KAZAK EDEBİYATI VE KAZAK EDEBİYATINDA HİKÂYE

1.1. 20. Yüzyıl Kazak Edebiyatı

1991’de bağımsızlığına kavuşan Kazakistan halkının edebiyatı elbette bağımsızlıktan öncesinde de vardı. Hanlık devrinden günümüze değin uzanmıştır. Eski devirlere dayanan Kazak edebiyatı Türk edebiyatı gibi sözlü gelenekten doğmuş, kısa şiirler ve özlü sözler halinde ağızdan ağıza dolaşarak zenginleşmiştir. Ertegiler, Şeşendik Sözler, Ängimeler, Cırlar halk arasından sözlü olarak doğmuş ve sözlü olarak gelişmiştir. Kazak edebiyatının bu sözlü bölümünde destanlar da oldukça önemli bir yer tutmuştur. Yaşadıkları büyük olayları en iyi yansıttıkları tür belki de destanları olmuştur. 15. yüzyıldan 19. Yüzyılın sonlarına kadar Kazak edebiyatı kendi içinde gelişme göstermiş, dünya edebiyatından çok fazla etkilenmemiştir. Aynı yüzyılın son yıllarında Kazak öğrencileri Rusça öğrenmiş, Rusçadan yaptıkları kısa tercümelerle edebiyatlarını zenginleştirmişlerdir. Rusçadan eser tercüme etmek, Rus edebiyatını araştırmak bir akım haline gelmişti. Bu alanda ilklere imza atan ilk isim Şokan Velihanov’dur. Velihanov daha küçük yaşlarda halk manzumelerini ezberlemiş, Arap ve Fars dillerini çok iyi öğrenmiştir. 14 yaşında Rus askeri mektebini bitirmiştir. Kırgızların ünlü destanı Manas’ı yaptığı araştırmalar sonunda yazıya geçirdi. Orta Asya ve Türkistan gezileri ile Kazak edebiyatına yeni bir nefes aldirmiştir. Bu yeni akımın diğer bir temsilcisi de Kazak milli yazarı Abay Kunanbayev’dir. Tacik, Fars ve Çağatay edebiyatlarını sentezlemeyi ustalıkla başaran yazar bütün bilgi ve birikimini halkı ile paylaşmıştır. Abay ile birlikte Kazak edebiyatında tabiat lirizmine rastlanmıştır. Yazarın tasvirleri adeta Kazak bozkırlarının resmi gibidir. Dönemin önemli bir ismi de İbray Altınсарın’dır. Şair yazar ve aynı zamanda Kazak halkının eğitimi ile de ilgilenmiş bir pedagogdur (Altınmakas, 2014).

Kazak toprakları 19.yüzyılın sonlarına doğru idari ve siyasi pek çok işinde Rusya’ya bağımlı olur. Rusya’da yaşanan bütün gelişmeler iyi veya kötü Kazakistan’da da hissedilir. Bu dönemde Rusya’da kapitalizmin hızlıca yayılması Kafkaslar, Orta Asya, Sibirya ve dahası Kazak topraklarını da etkiledi (Açık, Adıgüzel, Biray, Çetin, Aşlar, Sağlam, 2018).

19. yüzyılın ikinci yarısında Kazak edebiyatı artık dünya edebiyatı ile kaynaşır. Konuları, anlatım biçimleri ve nazım şekilleri çeşitlenir. 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ozan, şair ve yazarlar toplumsal konulardan özellikle eğitim, hümanizm ve barış konularını işler (Altınmakas, 2014).

Kazak edebiyatının adeta bir yıldız gibi parladığı, dünya edebiyatları seviyesine geldiği yüzyıl ise 20. yüzyıldır. Bu yüzyılda matbu dediğimiz eserlerin sayısında artış olur. Halk arasında sözlü olarak yaşayan pek çok tür yazıya geçirilir.

Japon Rus savaşı (1904), Rusya’da yaşanan burjuva demokratik devrimi (1905-1907), Birinci Dünya Savaşı (1914-1918), Kazakların ayaklanması (1916), Şubat Devrimi (1917) aynı yıl yaşanan Ekim Devrimi tüm bu olaylar Rusya’da emperyalizmin artmasına sebep olmuştur. Bu ve benzeri durumlar Rus halkı ile iç içe yaşayan Kazak halkını da etkilemiştir (Açık, vd., 2018). Rusya’da meydana gelen siyasi devrimler, bütün dünyayı etkileyen Birinci Dünya Savaşı da Kazak yurdunu etkiledi. Bu olayların etkisiyle de Kazakistan siyasi, idari, ekonomik açıdan Rusya ile iç içe yaşamak zorunda kaldı (Koç, İşina, Korganbekov, 207: 328). Kazak halkı bir nevi coğrafi yakınlığının olumsuz etkilerine maruz kalmıştır. 1905 Rus İhtilali’nden sonra Çarlık Rusya’da geniş alanlarda bir hürriyet havası hissedildi. Bu yıllara kadar Rus okullarında aldıkları eğitimi kullanamayan, öğrendiklerini kaleme alamayan Kazak aydınları az da olsa ses çıkarmaya, yaşadıkları siyasi ve sosyal değişimleri dile getirmeye başladılar. 1906’dan itibaren gazete ve dergi yayımlayama, gazete ve dergilerde yazı paylaşmaya başladılar. Bu yıllar Kazak milli günlerinin başlangıcı oldu denilebilir (Altınmakas, 2014). Rusya’daki 1905 Devrimi, Kazakların milli şuurunun uyanmasına sebep olmakla kalmamış Kazakistan’da yaşanan 1906 ayaklanmasının da dayanağı olmuştur. 1905 yılında yaşanan devrim Rusya’nın güdümünde olan Kazak, Özbek, Kırgız, Türkmen, Kafkas halkları değil tüm Doğu ülkelerinin özgürlük duygularına seslenmiştir. Özgürlüğü öğrenen milletler bir daha esir edilemez, denetim altına alınamaz. Kazak halkı da bu devrimden sonra geleceği hakkında söz söylemeye başlamıştır. Kazak halkı bu yıllarda kültürel ve sosyal değişimler yaşar.

Yaşanan siyasi olaylar elbette ki hayatın da olağan akışının yönünü belirler. 1917 Bolşevik İhtilalinden sonra Kazak halkı da kendi milli iradesini yansıttığına inandığı ‘Alaş’ siyasi partisini kurdu. Alaş daha sonraki siyasi yapıların da temeli oldu. Son olarak da Kazakistan Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu. En nihayetinde

yaşanan bu siyasi gelişmeler edebiyatı da etkiledi. Alaş-Orda zamanında basılan eserlerdeki Türkçülük, İslamcılık ve Kazak milliyetçiliği gibi fikirler dikkat çekiciydi. 1920’li yıllardan sonra ise edebi gelişmeler Kazak halkını daha çok yansıtmaya, onların fikri yapılarına daha çok yer vermeye başladı. Bu yıllarda gelişen edebiyata Kazak Sovyet edebiyatı da denildi. Yine bu yıllarda gelişen sosyalizm ve komünizm rejimleri edebiyatı Sovyetler Birliği dağılıncaya kadar etkiledi (Altınmakas, 2014).

20. yüzyılın en önemli olayı olan “Ekim Devrimi” etkilerini edebiyatta da göstermiştir. Bu dönemde işlenen konuların çoğunun bağımsızlık temalı olduğu dikkat çekmektedir. Kazakça yayımlanan “Ayqap” dergisi ve redaktörlüğünü Ahmet Baytursinov (1873-1937) ve Mirjakıp Duvlatulı (1885-1935)’nin yaptığı “Kazak” gazetesi Kazakların toplumsal, kültürel ve sosyal meselelerini ele almış ve Kazak edebiyatının gelişip zenginleşmesine de yardımcı olmuştur (Koç, İşina, Korganbekov, 2017). Bu sayede Kazak edebiyatında şiir türünün yanı sıra nesir türleri olan roman, hikâye ve drama eserleri de kendine gelişme ortamı bulabilmiştir. Kazak edebiyatı edebi tür bakımından daha da zenginleşmiştir.

Döneminin Kazak yazar ve şairlerinin ilk grubu Abay’ın başlattığı eğitim ve demokratikleşme akımını devam ettirmeye çalışmış, Sömürgeye karşı mücadele fikrinde birleşmiştir. Ahmet Baytursinov ve Mirjakıp Davlatulı’nın edebi eserlerinde bağımsızlık temasının işlenmesi, ayaklanmalar, düşüncelerini Kazak gazetesinde sistemli bir biçimde dile getirme isteğiyle Alaş-Orda otonomisini kurma çalışmaları gibi daha pek çok mücadele yanlısı ruhlarını yansıtan işleri olmuştur. 20.yüzyılın ilk yarısında edebiyat A. Baytursinov, M. Davlatulı, M. Cumabayulı, C. Aymavıtulı, S. Seyfullin vb. şair ve yazarların eserleri sayesinde bu mücadelecî ruha hizmet eder. Aynı yüzyılın başka bir gelişmesi de Arap ve Fars edebiyatlarını iyi öğrenen yazar ve şairlerin yetişmesidir. Bu yazarların başında Cüsipbek Şayhislamulı (1854-1936), Şadi Cangirulı (1855-1933) gelmektedir. Bu yazarlar Doğu edebiyatından aldıkları efsane ve masallara benzer tarzda eserler vermişlerdir. Firdevsi’den, Nizami’den, Nevai’nin hamselerinden Kazakçaya çeviriler yapmışlardır (Açık, vd., 2018).

Haziran 1925’te Komünist Parti’nin merkez komitesi tarafından partinin edebiyatla ilgili işleyişlerine, işlenen konulara yasaklar getirilir. Daha sonraki yıllarda Kazakistan’ın siyasi hayatı daha da karışır. Zenginlerin mallarına el konulur. Kazak halkının hem işlerine hem de kazançlarına başka halklar zorla ortak edilir. Bu bazı

aileleri yurt dışına göçe mecbur eder. Eğitimli Kazak aydınları tahribata uğrar. Milliyetçi ve Türkçü oldukları gerekçesiyle A. Baytursinov, M. Davlatulı, S. Seyfullin gibi liderler tutuklanırlar. Çeşitli cezalara maruz kalırlar. Bütün olumsuzluklara rağmen halkı eşitliğe, birlikteliğe davet eden çok sayıda şiir yazılır. Dram ve nesir yazarlığı da gelişme yaşar (Açık, vd., 2018). Yıllar içinde Birlik Hükümeti ekonomik dertlerle yüz yüze gelmiş bu da ekonomik iyileşmeyi beraberinde getirir. Düzelen ekonomi de az da olsa kültürel etkinliklere yer verilir. Opera, tiyatro, bale okulları açılır. Fakülte sayısında bir artış olur.

Ekim Devrimi'yle birlikte bağımsızlık temalı eserler ön plana çıksa da 1930'lu yıllarda Kazak edebiyatı dönemin siyasetinin etkisiyle birlikte yalnızca Komünist Parti'nin çağrısına kulak veren, heyecanı yapmacık ve propagandacı özellikleriyle ön plana çıkmıştır. Ancak Beyimbet Maylin ve Muhtar Avezov bu sosyal değişikliklerin köy yaşantısına etkisini, kolhozlardaki hayatı ve etkileşimleri, bu etkileşimin olumlu veya olumsuz yönlerini dönem içinde ele aldıkları eserlerinde incelemişlerdir.

1930'lu yıllarda da edebiyattaki arayış devam eder. Kazak romanı gelişir. Karmaşık konuları içeren roman ve dram türünde eserlerin sayısı artar. Kazak tarihine araştırma kitapları ile ışık tutulur. "Bu yıllardaki kazak şiirini ortak konuları dile getiren destanlar temsil eder. Bu eserlerde birlik denilen olgunun aslında Kazak halkının mizacına çok da uymadığı, tarihin yapılan hatalardan ibaret olduğu ve ders alınmasının gerekliliği konuları işlenir. Bu temaların yanında şiirlerde yeni düzen, emek, insanın kendi öz güveni gücü ve cesareti; tabiata olan bağlılık Lenin ve Stalin'in fikirleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca zorlukların, hasretlerin ve sabırsızlıkların yaşandığı bu devirde yaltaklanma ve yaranma gibi uygunsuz ifadeleri şiirde barınması olağan karşılanmıştır. Jambıl ve Nurpeyis gibi halk ozanları sayesinde ayış (atışma) geleneği tekrar canlanmıştır. Devrin nesir yazarve eserleri ise M. Devletbayulı, B. Maylin Azamat Azamatiç romanı; S. Seyfullin Bizdin Turmıs romanı; S. Mukanulı'nın Baluvan Şolak adlı uzun hikâyeleridir bu dönemde uzun hikâye türü çokça gelişme göstermiştir. Bu tür metinlerde eski ile yeninin kıyaslandığı, yaşanan günlük hayatın aksaklıklarının tenkit edildiği açıkça görülür (Açık, vd.,2018).

30'lu yılların en başından itibaren yazarlar eserlerinde hayatın gerçekliklerini bir kenara bırakmış ve devrin ideolojisinin dikte ettiği hedef ve beklentileri yazmaya mecbur bırakılmışlardır. Dönemin ideolojisi yazarlara, sosyalist düzen etrafında halkı

birleştirmeyi, Parti faaliyetlerine her kesimin destek vermesini sağlamayı onlara hedef vermiştir. Bundan ötürü yazarlar ve şairler eserlerinde estetik kaygı gütmeyi ve kendi duygu, düşüncelerini dile getirmeyi bir kenara bırakıp her şeyden önce “yeni sosyalist düzeni” kurmaya çalışan bireyleri anlatmaya çalışmışlardır. Hayatın gerçekleri tek bir taraftan ve tek bir bakış açısından anlatılmıştır. Dünya edebiyatına kulak tıkanmış, Sosyalist ideolojiyi anlatmak yegâne amaç olmuştur. Hayatın doğal akışında iyilik, kötülük; sadakat, hainlik gibi zıtlıklar bir arada yer alırken dönemin ideoloji diktesi bu zıtlıkları anlatmaya pek de imkân vermemiştir (Bazarbayev, 1997)

Önceki yıllarda romantizm, eleştirel realizm gibi pek çok edebi akım gelişme göstermişken 30’lu yıllarda bu akımlar hemen hemen hiç görülmemiş. Edebiyat daha çok komünist partinin sesine kulak veren, isteklerini halka aktaran, heyecanını dile getiren naracı bir görev üstlenmiştir. Edebi ürünlerin yetkinliği halkı galeyana getirmesiyle eş değer tutulmuştur (Koç, vd., 2007).

Komünist Parti’nin sekreteri Goloşek döneminde (1925-1933) Kazak yazarlar milliyetçilik, Alaş Ordacılık , sınıfçılık gibi özelliklerle nitelenmeye devam edilmiştir. S.Seyfullin, S. Mukanov, B. Maylin, M. Avezov, G. Togjanov gibi değerli yazarlar eleştiri yazılarının defî olmuşlardır. Bu yazarlar kendi halkının yanında olmayı tercih ettikleri için bu eleştirilere maruz kalmışlardır. Yönetenler tarafından Alaş Ordacılık ve milliyetçilik devrin gelişmesine engel olma ve “Rus karşıtı olma” anlamlarında yorumlanmıştır. Sonuç olarak Kazak aydınları bu baskılara dayanamayıp suçlu olduklarını kabul eden ve pişmanlıklarını dile getiren bazı makaleler kaleme almışlardır (Kıyrabayev, 1998). Daha önceden tasarlanan, yazarların ve şairlerin fikri ve duygu dünyalarının sınırlarının çizildiği bir toplumda elbette ki edebiyat sadece nara edebiyatı olarak kalacaktır.

“Tüm bu baskıcı düzene rağmen 1934 yılında Kazakistan yazarlarının 1. Kurultayı Almatı’da toplanmıştır. Kurultayda Kazakistan Yazarlar Birliğinin kurulması kararı alınmıştır. Kurultay esnasında da Kazak Edebiyatı adlı bir gazete çıkarılmıştır” (Narımbetov, 2005: 4, 6). Kurultayın ikincisi ise 1939 yılında toplanmıştır.

Otuzlu yıllarda roman türü büyük bir gelişme kaydetmiştir. Roman yazarlarının en çok kaleme konular arasında Kazak halkı arasındaki sınıf çatışması, halkın Sosyalist fikirleri benimsemesi, zenginlerin mallarına el konulması ve bu varlıkların devletleştirilmesi vardır. Ayrıca halkın kolhozlaştırılması, Kazak halkının değişen

düzene uyum çabası, yeni düzenle hayatına devam ederken yaşadığı zorluklar, endüstrileşme, fabrika hayatı ve işçi gerçeklikleri gibi konuları da ele alınmıştır. (Kıyrabayev, 1998).

Kazakistan Sovyetler birliğine bağlı bir cumhuriyet olarak 1941-45 yılları arasında Almanlara karşı savaşmak zorunda kalmıştır. Bu dönem hem Sovyetlere hem de Rusya'ya bağlı halklar zor zamanlar geçirmiştir. Bolşevikler kendi özgürlükleri uruna Kazakistan halkını da savaşa dâhil etmiştir. Sovyetleri Avrupa kısmında kalan okullarını, iş yerlerini Kazakistan topraklarına taşımışlardır. Savaş sırasında hükümetin güvensizlik gerekçesiyle Kazak topraklarına yerleştirdiği halklar (Çeçen, Alman, Kafkasya'daki Müslümanlar)da vardır. Kazak erkekleri savaşa katılmış, kadın ve çocukları da hiçbir beklentiye girmeden hizmet etmişlerdir. Edebiyatın asıl işi de Komünist Parti'ye hizmet olmuştur. Parti'nin amacı da Ana Vatan'ı korumak olmuştur (Kıyrabayev, 1998). Savaş edebiyat için büyük bir konu olmuştur. Bütün dünyayı etkileyen bu büyük savaş Kazak edebiyatında da büyük yankılar uyandırmıştır. Gazete yazısı, dergi, deneme, makale, şiir, roman, hikâye gibi türlere konu olmuştur. Kahramanlık, vatan sevgisi gibi konular sık sık işlenen temalardan olmuştur (Koç, vd., 2007).

Savaşın devam ettiği bu yıllarda Kazak edebiyatında başyapıt niteliğinde eserler verilmiştir. Gazete yazılarının sayısında bir artış gözlenmiştir. M. Evezulı, S. Mukanulı, Ğ. Müsiperulı, A. Ebişulı gibi yazarlar makale türünün yanı sıra kısa hikâye ve denemelerle de edebiyata katkı sağlamışlardır. Yazarların pek çoğu asker-yazar olarak hayatlarını devam ettirmişlerdir (Açık, vd., 2018). “Savaş yıllarında yazılan romanların içinde şüphesiz ki en önemlilerinden biri Muhtar Avezov'un Abay (1942) adlı romanının ilk cildidir” (Koç, vd., 2007: 611). Savaş yıllarında her şeyin olduğu gibi edebiyatın da sekteye uğradığını söylemek mümkündür. Edebiyatın gelişimi yavaşlamış ve az sayıda eser verilmiştir. Buna rağmen sayı bakımından az olan bu eserler hacim bakımından dolu eserler olmuştur. Yasaklanan fikirler, edebi türler, gazete yazıları olmuş, bazı gazeteler ve dergiler de kapatılmıştır. Yasaklı bu ortamda meydana getirilen sayılı eser yetkinlik seviyesi olarak oldukça dikkat çekici olmuştur.

Savaş yılları geride kalınca savaşın oluşturduğu tahribatlar, insanlar üzerinde bıraktığı maddi ve manevi eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. İlk olarak bozulan ekonomi

iyileştirilmiştir. 1948’de Moskova’da “Kazak Edebiyatının Ongünlüğü” yapılmıştır. 1954 yılında Kazakistan yazarlarının 3. Kurultayı toplanmıştır. Kurultayın konusunu yaşanan savaş ve sonrasında neler yapılacağı konuları olmuştur (Killi, 2008). Komünist Parti savaş sonrası dönemde de aktif olarak edebiyatın gidişatında rol almıştır. Parti sosyal alanda yapılacak işlerle, edebiyatın görevlerini paralel olarak belirlemiştir. Savaşı yaşayan ve barış ortamına kavuşan insanın dramını, çalışmasının gerekliliğini ve bu yeni duruma da uyum sağlamasının gerekliliğini edebi bir biçimde ortaya koymasını istemiştir. Savaş sonrasında edebiyatın önemli konuları arasına şehirleşme, imar, yeniden yapılanma da dâhil olmuştur (Koç, vd 2007).

Dönemin en dikkat çekici eseri olan Abay romanının 3 ve 4. ciltleri Abay Jolu adıyla 1952 ve 1956 yıllarında yayımlanır. Eser roman-destan tarzında yazıldığı için kurgusu, tarzı, yazarının dili, tasvirlerinin ustalığı sayesinde Kazak roman türünün geldiği seviyeyi tespit için oldukça önemlidir. İsmi geçen roman hem dönemin roman türündeki gelişimini yansıtmış hem de roman üslubunu kanıtlamıştır. Dönem romanının dikkate değer bir özelliği de eserlerde destan üslubunun benimsenmiş olmasıdır. Bu tarzın iyi örnekleri arasında Ğ. Müsirepulı’nın Kazak Soldatı, Ä. Nurpeyisulı’nın Kütken Kün sayılabilir (Açık, vd., 2018). Destansı üslup Kazak yazar ve şairlerinin geçmişten getirdikleri en belirgin özelliklerinden biridir. Özgürlük ortamının yavaş yavaş oluşmaya başlaması ile Kazak aydınları da özlere dönmeye özen göstermişlerdir.

50’li yıllarda Kazak edebiyatında sanayileşmeyi işleyen yeni romanlar yayımlanmıştır. Çünkü bu yıllar Kazak halkının hayatına sanayi kavramı dâhil olmuştur. Kazak bozkırlarında yaşanan sanayileşme hareketinin sosyal yaşama etkileri, ekonomik kalkınmanın kişilerin hayatında meydana getirdiği değişiklikler, Kazak işçi sınıfının oluşması konu edilmiştir (Bazarbayev 1998). Savaş sonrası nesre has bir durum olarak ortaya çıkan sanayileşme temalı romanlar içerisinde Ğ. Mustafin’in Karağandı, Ğ. Müsirepulı’nın Oyanğan Ölke, Ä. Särsenbayev’in Tolkıda Tuvğandar sayılabilir (Koç vd 2007).

1953 yılında Stalin’in ölümüyle birlikte hissedilen özgürlükçü hava edebiyat, sosyal hayat ve sanatta da etkisini göstermiştir. Suçsuz yere yargılanan yazar ve şairler B. Maylin, İ. Cansügirov, Z. Şaşkin, M. Karatayev, Ö Turmancanov, H. Esencanov vb. aklanmış, eserleri yeniden yayımlanmıştır. “Komünist Parti’nin 20. Kurultayı

toplanmış, 50’li yıllara bu kurultayın kararları damga vurmuştur. Stalin’in “tek adam” uygulaması tenkit edilmiştir. İdeolojik ve edebi açıdan değişim yaşanmıştır. Tenkit edilen konular arasına çatışmazlık, zaman uzaklığı, gerçekleri olduğunda güzel tasvir etmek de eklenmiştir (Kıyabayevev, 1998). Stalin döneminin en bilindik teorilerinden olan çatışmazlık eserlerde zıtlıklara bir arada yer vermemeye, iyi ve güzel gösterme; zaman uzaklığı teorisi ise yaşanan dönemdeki hiçbir tarihi gerçekliği yazmama; gerçekleri olduğundan güzel tasvir etmek teorisi ise yine halkı gerçeklerden uzak tutma, olan şartları değil olması istenilen şartları anlatma olarak yorumlanabilir.

Kazak halkının milli bilincinin yavaş yavaş yok olmaya başladığını gören aydınlar, 60-70 yıllarından itibaren milli bilinci uyandırmayı amaç edinmişler. Bu amaçla da tarihi olaylara eğilmişlerdir. Sanatsal nesirde çağın yeniliklerini anlatan, devirler arasındaki farklılıkları hatırlatan romanlara en yetkin örnek T. Ahtanulı’nın Boran (1963)’ı olabilir. Dönemin dramasında da devrin yenilikleri işlenir. A. Tecibayulı’nın Jalğız Ağaş Orman Ermes, Rebiğa; K. Muhamedjanulı’nın Böltirik Bölik Astında; T. Ahtanulı’nın Ant eserleri bu tarz örneklerdendir (Açık, vd., 2018).

70’li yılların sonlarına doğru “tek adam siyasetinin” tenkit edildiği dönemdeki ılıman edebi hava biraz gerilemiş, edebiyat yine Parti’nin denetimine girmiştir. L. İ. Brejnev döneminde Parti’nin çizdiği sınırlar dışına çıkan aydınlar takibe alınmış bazıları ise yurt dışına çıkmak zorunda kalmışlardır. Bu dönem Sovyet halkı oluşturma ve Ruslaştırma genel hedef olmuş edebiyat da bu uğurda kullanılmıştır.

Sosyalist ekonominin çöküşü ise aynı yıllara denk gelir. M. S. Gorbaçov’un “yeniden yapılanma” umudu da bu duruma çözüm olmaz. “Yeniden yapılanma” politikası sistemi iyileştirmek yerine üzerindeki baskının hafiflediğini hiseden Sovyet halklarının milliyetçi duygularını harekete geçirmiştir. Hürriyet duygusu ekonomik iyileşmenin önüne geçmiştir. Baskı ve şiddetten yılmış olan halk önceliğini özgürlükten yana kullanmıştır. Bunun sonucu ise 90’lı yılların başında SSCB’nin dağılması kaçınılmaz son olmuştur (Özsoy, 2006). Özellikle 80’li yıllarda sanayileşme teması; namus, vicdan, moral, hukuk problemleriyle birlikte verilmeye çalışılmıştır. Bu tür eserlerden birkaçı şunlardır: İ. Eserberlin Aykas (Mücadele), Ğaşıktar (Âşıklar), Altın Kus (Altın Kuş), K. Iskakulı Kara Orman, Ş. Murtaza Kara Marjan (Kara Mercan), S. Adembelulı Atılğan Kız Tuvralı (Kurşuna Dizilen Kız Hakkında) vs. (Açık, vd., 2018).

Kazak halkı geleneklerine ve geçmişine sahip olmayı başarmış bir halktır. Bunu edebiyat ikliminin özgürleştiği 80'li yılların sonlarına doğru yayımlanan eserlere geçmiş yıllarda yaşayan değerli şahsiyetleri konu etmelerinden anlayabilmekteyiz. Bu dönemde bu tarza yönelen pek çok isim olmuştur. M. Evezulı'nın Abay Jolu, D. Ebilulı'nın Sultanmahmut, K. Orazalin'in Abaydan Sonra, D. Doscanulı'nın Muhtar Jolu sadece birkaç değerli örneğidir (Açık, vd., 2018).

Bu dönemde yayımlanan edebi türlerin üzerinde durduğu diğer bir konu da Kazak-Rus ilişkileri olmuştur. İç içe yaşamak zorunda kalan iki halkın yaşadığı zorluklar işlenmiştir. Farklı kültürle yaşamk zorunda kalan Kazak halkı elbetteki özüne sadık kalmış fakat pek çok geleneğine de yabancılaşmıştır. Türün en yetkin örneklerinden olan Muhtar Mağavin'in Alasapıran iki ciltten oluşan tarihe ışıktutan bir romandır. Ayrıca A. Kekilbayev, A. Alimjanov da bu tarza romanlara imza atmıştır (Kıyrabayev, 1998).

Nihayet 1991 yılında Kazakistan bağımsızlığına kavuşmuştur. Bağımsızlıkla birlikte fikirler de sanat da edebiyat da bağımsız olmuştur. Artık şairler ve yazarlar fikirlerini özgür bir şekilde ifade edebilmektedir. İade-i itibarda bulunan milli Kazak edebiyatçıların azat edilen eserlerinin yeniden basılması ve bunların incelendiği eserlerin yazılmasıyla Kazak edebiyatı kendine yeni ve çok farklı bir yol çizme imkânı bulmuştur. Geçmişin milli ruhuyla bugünün yeni tarzını eserlerinde birleştiren yazar ve şairler Kazak edebiyatını dünya edebiyatı sahasına dâhil olmuş, edebiyatın her türünde eser vererek hak ettiği değere kavuşmuştur.

Bağımsızlığına kavuşan Kazakistan'da Sovyet döneminde kaleme alınan Kazak tarihi, kültürü edebiyatı ve medeniyeti ile ilgili tüm eserler gözden geçirilmiştir. Bu saha ile öncelikli ve özenli ilgilenmeleri için komisyonlar kurulmuştur. Tarih ve edebiyat gerçekler ışığında yeniden yazılmıştır. Kazak kimliğini tam anlamıyla yansıtan bu yeni nesil eserler 1992'den itibaren basılmaya başlanmıştır (Altınmakas 2014).

Kazak halkı yüzyıllar süren mücadelesini nihayet kazanmış ve yıllarca itibarı zedelenen edebiyat artık kendini ispat etmiş. Diğer dünya ülkelerinin edebiyatları ile ay seviyeye gelmiş. Gelecekte de daha iyi yerlerde olacağına dair ümit ve ilham vermiştir.

1.2. 20. Yüzyıl Kazak Edebiyatında Hikâye

Dünya üzerinde yaşayan tüm halklar nasıl ki birbirlerini sosyal kültürel açıdan etkiliyorsa edebiyat olarak da etkilerler. Bu nedenle her ülke edebiyatında hikâye türü kendisine yer bulmuştur. Anlatma, nakletme ihtiyacı insanın olduğu her yerde olmuştur. Bu ihtiyaç neticesinde hikâye türü de doğmuş ve gelişmiştir. Aynı şekilde Kazak edebiyatında da anlatmaya bağlı olarak en eski zamanlardan beri var olmuştur. 20. yüzyılda seviye olarak dünya hikâyeciliği seviyesine ulaşmıştır.

20. asrın ilk çeyreğindeki Kazak edebiyatı, “Qazaqtñ XX Ğasır Basındağı (1900-1920) Ädebiyeti” adıyla anılmaktadır. Bu dönem hikâyecileri Rusların sömürgecilik faaliyetlerine karşı Koymak istemişler Kazak millî şuurunu uyandırmak; cahilliğe, fakirliğe, sınıf ayrımına karşı mücadele vermişlerdir. Alaş edebiyatı döneminde Kazak hikâyeciliği teknik, tema, sanatsallık bakımından kurallarını ispat etmiş bir tür haline gelmiştir. Bu dönemde yazarlar millî birlik ve beraberliği anlatan hikâyelerle halka doğrudan mesaj verirken sanat kaygısını zaruri olarak ikinci plana atmışlardır. Alaş edebiyatı döneminin en önemli hikâyecileri olarak Jüsipbek Aymavıtov (1889-1930), Akiram Galımulı (1892- 1914), Sultanmahmut Toyargırov (1893-1920), Magjan Jumabayev (1893-1938), İliyasJansügirov (1894-1938), Sabit Dönentayev (1894-1933), Saken Seyfullin (1894-1938), Beyimbet Maylin (1896-1937), Muhtar Avezov (1896-1961) öne çıkmaktadır.

Gerçek anlamda bu dönemdeki hikâye, deneme, uzun hikâye gibi edebi türler Ekim Devrimi rüzgârından etkilenmiştir. Yaşanan bu tarihi gerçeklik yazılan edebi türlerin içeriklerini de etki altına almıştır. Örneğin S. Seyfullin’in 1917’de kaleme aldığı Cubatuv hikâyesinde bu açıkça belli olmuştur. Bu yıllarda yazılan pek çok hikâye gazete makalesi olarak çıkmış sonradan hikâye formuna kavuşmuştur. Ayrıca yazılan bu hikâyeler tek yönlü yazılmışlardır (Koç, vd., 2007). Usta Kazak yazarı Avezov’un 1920’li yıllarda yazdığı hikâyelerinde göçebe Kazak köylülerinin yaşadığı zorlukları ve zıtlıkları psikolojik bir yapı içinde anlatmıştır. Aynı yılların ikinci yarısında yazar Avezov Karaş Karaş Okuyğası, Kıyılı Zaman adlı uzun hikâyelerini yazmıştır.

S. Seyfulin, M. Avezov, S. Sadvakasulı, S. Şayırpov gibi isimler sanat hayatlarına şiirle başlamışlardır. Bu dönem Kazak yazarı kendilerine Rus edebiyatının usta kaleminden Çehov’u, Tolstoy’u, Puşkin’i Gorki’yi örnek almışlardır (İbragim, 2013).

Komünist partinin her şeye dolayısıyla da edebiyat ve sanata nizam getirmeye çalıştığı yılların ardından 1924 yılında Stalin başa gelince bu nizamın kuralları daha da katılaşmıştır. Sanat adamları ve özellikle usta kalemler bu baskıcı ortamdaki nasibini almış, sanat ve edebiyat adamları takip edilmeye başlanmış, düşünce özgürlüklerine sınırlamalar getirilmiştir (Özdemir 2014).

30'lu yıllarda kazak hikâyesi edebiyat sahasında kendisine gerçekçi bir yer edinmeye başlamıştır. Yazarların nesir tütününü geliştirmeleri hikâyenin de gelişimini olumlu etkilemiştir. Bu çalışmalarını yürütenler içinde S. Seyfulin'i, Beyimbet Maylin'i, İliyas Cansügirov'u, Muhtar Avezov'u Sabit Mukanov'u sayabiliriz. Edebi eserlerin hem sayısı artmış hem de sanat yönleri güçlenmiştir. Tarihi şahsiyetleri, ihtilal yıllarını tasvir eden, o günkü dönem gerçekliklerini anlatan pek çok hikâye yazılmıştır. Sosyal değişiklikleri konu edinen hikâyelerde usta bir kalem olan Maylin On Bes Üy, Kırmada (harmanda) hikâyelerinde kıtlık yaşamış, bununla başa çıkabilmiş, kolхозlarda bir araya gelince bir olmayı başarabilmiş Kazak köylüsünü anlatmıştır (Koç vd. 2007).

Aynı yıllarda yeni bir sosyal hayat oluşur. Bu değişim için ise Kazak halkı emek sarf etmiştir. Halkının vermiş olduğu bu emeğe kayıtsız kalamayan yazarlar verilen bu emeği edebiyata dolayısıyla da hikâyeye konu ederler. Bu tarz hikâyeleri de kendi içinde üç başlığa ayırmak mümkündür: birincisi, eski köy ile yeni köyü karşılaştırmak vasıtasıyla Ekim Devrimi sonrasında meydana gelen değişimi anlamak; ikincisi, köyde yeni dönemin isteklerine bağlı olarak yapılan değişiklikler; üçüncüsü ise işçilerin hayatıdır. Aynı dönemde felsefi temalarla yazılan hikâyeler de vardır. Satar Erüvbayulı'nın Bakt (Baht) bu tarzın ilk ve önemli örneklerindendir (Açık, vd., 2018). 1941-1945 arası yaşanan Rus-Alman savaş yıllarında Sovyet askerinin kahramanlıklarını ve dostluklarını, Sovyet partizanlarını, savaşa maddi manevi destek olan Kazak köylüsünün yaşadığı dramı eserlere sıkça konu edilmiştir. Bunun yanında savaşta kocasını, evladını kaybeden Kazak kadınının portresini, babasız büyümek zorunda bırakılan bir neslin serüvenini ve savaş sonrasında meydana gelen ahlaki yozlaşmayı en ince ayrıntısıyla işleyen eserlerin özellikle hikâyelerin sayısı oldukça artmıştır. İşin özünde ise bu yıllara damgasını vuran en temel konu 2. Dünya Savaşı olmuştur. Savaş elbette ki edebiyatın da istikametini değiştirmiştir. Kolhoz, sovhoz, yeni zaman, yeni devir, emek, sosyalizm, hürriyet, eşitlik sınıf mücadelesi, zenginlik,

fakirlik, eski yeni çatışması, kültürel varlık, kadın hakları gibi temaların yerini vatan, vatan savunması, kahramanlık, birlik, mücadele, fedakârlık gibi temalar almıştır. Halkın hayatında belirleyici öge olan Parti edebiyatın da bu yönde ilerlemesini istemişti. Edebiyat partinin vazifelendirdiği bir asker gibi olmuştu (Özdemir, 2014). Bütün dünyayı etkilemiş bir durumdan bütün halklar etkilenmiştir. Doğal olarak Kazak halkı da etkilenmiştir. Savaşların etkilendiği toplumların edebiyatlarında bu temayı işleyen pek çok edebi türün olduğu yadsınamaz. Kazak aydınları da yaşadıkları savaşın vahametini tüm gerçekliğiyle anlatmışlardır.

50’li yıllarda var olan temalara ek olarak Kazak halkının ayrı bir kutsiyet attettiği aile kurumunun dağılması, kadının cemiyet hayatındaki yeri, kadının sosyal hayattaki rolü, çocuk terbiyesi temaları da hikâyelere konu olmuştur. Ğ. Müsirepov’un kadın temalı hikâyeler serisi Aklıma, Aşınğan Ana, Adamnın Anası, Ölimdi Jeñgen Ana, Aygöl Koyşınıñ Bir Küni, Kıran Jırı; Ä. Kekilbayev’in Şetkeri Üy, Ajar adlı hikâyeleri örnek verilebilir (İbragim, 2013).

M. İymanjanov gözleme dayalı hikâyeleriyle adından söz ettirmiştir. Tıñdağılar adlı hikâye kitabında Tselinograd bölgesinde Rus, Kazak ve Almanlardan oluşan Sovyet çiftçisinin canla başla çalışmalarını yaptığı canlı tasvirlerle okuyucusuyla buluşturmuştur. Tanıs Kıs kitabında yer alan hikâyelerde ise aşk ve sevgi temalarına ağırlık vermiştir. Yazar ayrıca çocuk hikâyeleriyle de edebiyata katkı sağlamıştır.

50’li yılların ikinci yarısında hikâye türünün konusu gelişir. Halkın ruh dünyasına da hitap eden hikâyelerin sayısı artar. Melik Ğabdullin’in Maydan Oçerkteri kitabında hem savaş temalı hem de kişilerin iç âlemlerini anlatan hikâyelere yer vermiştir. Ebu Serenbayulı’nın Ofitser Kündeligi hikâyesinde de savaş kahramanı Zeyin Baycandilulı’nın yaşadıklarını anlatır. Bavırcan Momışulı’nın Moskova Üşin Şaykas ederinde II. Dünya Savaşı’nın kaderini değiştiren Moskova için yapılan mücadeleler, kahramanlıklar ve fedakârlıklar anlatılır (Açık, vd. 2018).

1953 yılında Stalin’in ölümüyle daha yumuşak hale bürünen Kazak edebiyat iklimi 1960’lı yıllarda şehirli memur, köylü ve çiftçi karakterleri üzerine inşa edilir ve ebette bu eserlerde de Sovyet anlayışına uygun vatan sevgisi ön planda tutulmaktadır. Bir yandan da farklı arayış ve anlatım tarları arayan yazarlar hikâyelerinde romantizmi yeniden keşfetmeye başlamıştır. Yazarlar eserlerinde millî şuuru uyandırmak için milletin tarihi ve manevi değerlerini konu ederek felsefe ve mitolojiden de

faydalanmaya başlamışlardı. Bu dönemde hikâyecilik çeşitlenmeye başlar. Mizahi, romantik, psikolojik, otobiyografik, realist, felsefi, tarihi, fantastik, sembolik, lirik hikâyeler yazılır (Özdemir 2014). Abiş Kekilbayev'in Jüнді Barak hikâyesi psikolojik hikâyeye, En Bakıttı Kün eseri de felsefi hikâyeye, Anızdın Akırı ise mitolojik hikâyeye örnek verilebilir. Eski yıllara nazaran özgürleşen edebiyat dünyası artık köklerine dönmeye ve yeni nesil konuları da anlatmaya başlamıştır.

60'lı yıllardaki hikâye edebiyatın diğer türleri ile rekabet ederek toplum ve insan hayatının çeşitli yönlerini anlatarak güncel meselelere de geniş bir yelpazeden bakmayı başarmış ve edebiyata yön vermiştir. Dönemin usta hikâyecileri arasında H. Ğabdullin, S. Omarulı, S.Şaymerdenulı, Ä. Tarazi, Ä. Kekilbayev, Ş. Murtaza vb. sayılabilir. Sofuan Şaymerdenulı 1964 yılında Mezgil (mevsim) hikâyesini yazar. Hikâyede hayat ile ölüm yüzü yüze gelir Kazak halkı kıtlıkla imtihan olur, milli ve manevi değerlerine sarılan halkın dirayeti örnek gösterilir. H. Ğabdullin 1966'da Kesteli Oramal (Nakışlı Başörtü) hikâyesini yayımlar. Burada başkahramanı Dosan'ın evliliği, savaşta esir oluşu ve ajan suçlamalarına maruz kalıp toplumdan dışlanması anlatılır. Dönemin hikâye kahramanları genellikle asker, aile babası, eşi tarafında sevilmeyen erkekler veya kadınlardan seçilmiştir. Hayatın olumsuz yanları kahramanlar üzerinden anlatılarak Kazak halkı ümitli olmaya davet edilmiştir.

Sosyalist realizm denilen karmaşık yapı yazarları çıkmaza sürükleyince onlar da tarihe, mitolojiye ve felsefeye sığındılar. Kâinat üzerine düşündükleri pek çok hikâye kaleme aldılar.

1966-75 arası uzun hikâye yazmak neredeyse kendini ispatlamakla eş değer sayılmıştır. 70'li yılların başında nitelik olarak biraz daha gelişen hikâye genel konuların yanında insan duygularına ve iç dünyasına da tanıklık etmiştir. Artık ideolojisi anlatmaktan ziyade estetik kaygı taşıyan, sanat eseri özelliklerine sahip hikâyeler yazılmıştır. A. Smayılulı'nın Alıs Jol ve Arğımak men Agba hikâyeleri bu estetik kaygı ile yazılmış hikâyelerdendir (Açık, vd. 2018). Sözüünü ettiğimiz dönem hikâye türü için adeta altın çağı olmuştur. Konusu genişlemiş, tarz farklılıkları meydana gelmiş ve hemen her aydın bu türde eser vermiştir. Hikâyenin içeriği ve biçimi değişmiştir. Anlatım ve dil olanaklarını kullanmada da yeni arayışların ve yeni tarzların denendiği yıllar olmuştur. Sovyet toplumunda her türlü sanatın özellikle Batı kaynaklı sanatları gelişmesi için çok fazla çalışma yapılmıştır. Yazarlara bu konuda

görevler verilmiş ve onlardan sanatın önemini anlatan eserler vermelerini istemişlerdir. Kazak yazarlar da Batı tarzının anlatmanın yanı sıra milli değerlerinde anlatılmasını uygun bulmuşlardır. Bu fikir ışığında toplumun gözdesi pek çok kişiyi hikâyelerine konu etmişlerdir. Ğ. Müsirepov'un Ataqtı Änşi Mayra, T. Ahtanov'un Alğaşkı Än, Qızğanış, Küy Añızı, T. Älimkulov'un Sarıjylav, Topaykök, A. Satay'ın Kisen Aşşan adlı hikâyeleri sanatın önemini anlatan ve sanat kaygısını ön plana çıkaran hikâyelerdendir (İbragim, 2013).

Edebiyatın her türünde olduğu gibi hikâye türünde de eskiden beri işlenmiş ve bu yıllarda da sıkça işlenen konular arasında kadın, anne, aile ve sevgi yer almaktadır. “Ş. Elevkenulı Tuñğış (İlk Evlat), E. Saraykızı Ana Kuvanışı (Anne Sevinci), R. Toktarulı'nın Ana Kökiregi, K. Iskakulı'nın Ananın Ak Süti, N. Ğabdullin'in Gül, S. Muratbekulı'nın Mahabbat, Ş. Muyrtaza'nın Jürekke Ejim Düspeydi, T. Abdikulı'nın Rayban, D. Dosjanulı'nın Mhabbat Küyigi gibi hikâyeler bu temaları işleyen en güzel örneklerdendir. Ayrıca kazak yazarlar kendi doğup büyüdüğü köyleri, köy hayatını, gelenek ve göreneklerini anlattıkları etnografik hikâyeler de vardır. T. Alimkululı'nın Tektı Kaskır, M. Evezulı'nın Kökserek hikâyeleri bu tarza örnektir. Kökserek hikâyesinde Şıngıstav zirveleri ve yaşanan gerçeklikler anlatılır” (Açık, vd. 2018: 173).

80'li yıllarda hikâyeler özellikle anlatım teknikleri bakımında bir sıçrama yaşamıştır. Somutlama ve soyutlama, monolog, kronolojik zamana uymama gibi tekniklerin önü açılır. Bu dönemde sosyalist realizm çerçevesinden çıkanların, dünya edebiyatına yönelenlerin sayısında artış gözlenir. 80'li yılların arasında Sovyet birliğinde yürütülen yeniden yapılanma siyaseti edebiyatı da belirli oranda etkilemiştir. S. Gorbaçov, Komünist Parti'nin 1987'deki genel toplantısında partinin edebiyata müdahale etmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Edebiyatın eskiden olduğu gibi hayatın sadece iyi yönlerini değil milletin başından geçen acı olayları da anlatması gerektiğini savunmuştur. S. Gorbaçov'a göre zaferin yanında mağlubiyetin de, başarının yanında başarısızlığın da, savaşın yanında barışın da var olduğunu anlatmanın daha gerçekçi olduğunu savunmuştur (Koç vd. 2007).

Bu yıllarda daha çok genç yazarlar hikâye türüne yönelmiştir. Bu yazarlar köy hayatını, toplumda haksızlığa uğrayan insanları, köyden şehre okumak için gelen gençlerin hayata tutunma gayretlerini, savaş yıllarının çevredeki inşalarda bıraktığı

izleri kısacası hayata dair hemen her konuyu ele almışlardır. Hikâyelerde insan karakteri analizleri, ruhsal betimlemeler, ön plana çıkmıştır. M. Mğavin'in Tazının Ölimi, Karaşız, S. Muratbekov'un Cabayı Alma, O. Bökeyev'in Qar Qızı, Şeytan Köpir, Ä. Kekilbayev'in Şınırav, D. İsabekov'un Tirşilik, Dermene, Süyekşi, T. Nurmağambetov'un Tunık Suv tanınmış hikâyelerdendir.

Aynı yıllarda ferdi konularla dikkat çeken pek çok hikâyede okuyucusu ile buluşmuştur. Çocuk edebiyatına yönelerek çocuk hikâyeleri yazarlar da olmuştur. Hikâyede artık sembolizm, üstü kapalı ve mecazlı anlatım denemeleri olmuştur. Sembolizmin ağır bastığı hikâyelere T. Jarmağnbetov'un Qarala Sıyr, O. Bökey'in Kebuğı, Buvra, A. Altay'ın Balak Bav, Ker Azuv, Doda Qaraştın Qarası örneklerini verebiliriz. Felsefe, psikoloji, çocukluk çağı, sağlık ve mizah yine bu dönemlerde hikâyelerde işlenen temalardan olmuştur (İbragim, 2013).

1990'lı yılların yeni hürriyet döneminin zihniyetini hazırlayan 1980'li yıllardaki siyasi ve içtimai hadiseler olduğu açıktır. 1980'li yılların sonlarına doğru başlayan içtimai değişim 1990'lı yıllardaki Kazak edebiyatına yeni ufuklar açmıştır. Bu bağlamda artık eski edebiyatı değerlendirmede yegâne usul olarak görülen sosyalistik realizmin kuralları yıkılmış sanat eseri estetik açıdan değerlendirilmiştir. Yine 1988 yılında aklanır aklanmaz Şakārim Qudayberdiulı, Ahmet Baytursunulı, Mirjakıp Davlatulı, Jüsipbek Aymavıtulı ve Mağjan Jumabay'ın eserleri gözden geçirilerek hızlı bir biçimde basılmış. Bu eserler üzerinde ciddi çalışmalar yapılmıştır. Bahsi geçen yazarlar Kazak edebiyatının zenginleşmesinde ve dünya edebiyatı seviyesini yakalamasında oldukça etkin rol almışlardır. Eserlerle ilgili çalışmalar 1990'lı yıllarda da aynı hızla devam etmiştir. Kazak edebiyat tarihinin yeniden yazılması gündeme getirilmiştir. Değişik sebeplerle adının dahi anılması yasak olan edebiyat adamları ile ilgili gerçekler 1980'li yılların sonuna doğru açıkça dile getirilmiştir, yazarlara yapılan haksızlıklar yine edebi türler yardımıyla halka duyurulmuştur. Dönemin adaletsizliklerine karşı gelen Duvlat Babatayulı, Şortanbay Qanayulı, Murat Möñkeulı gibi halk şairleri millete tekrar döndü.

90'lı yılların hikâyesinde tarihi şahsiyetler anlatılmış; mitolojik öğelere sık sık yer verilmiş; savaş, bağımsızlık, özgürlük, fikir özgürlüğü ve insanlık temaları üzerinde önemle durulmuştur. Bu dönem hikâyesi eski ile yeninin bir arada nasıl yazılacağını

da okuyucuya göstermiştir. Kazak halkının yaşamı her yönüyle ele alınmış, gözlemlenmiş ve hikâyelerde ustalıkla anlatılmıştır.

Bağımsızlık dönemi Kazak hikâyeciliği 1991 yılında Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle başlamıştır. Baskı ve yasakların tamamen ortadan kalktığı bu dönemde hikâyelerde Kazak halkının örf, adetleri, milli benlikleri, gelenekleri ve milli bilinci uyandırıcı konular ele alınmıştır. Kazak halkını eğitmeyi amaçlayan didaktik hikâyelere ağırlık verilmiştir. 1990'lı yıllarda yani bağımsızlık döneminde Kazak edebiyatında yeni ufuklar açılmıştır. Sosyalist realizmin sınırları ve dar kalıpları yerini tamamen sanat ve estetiğin kurallarına bırakmıştır. Kazak edebiyatı bu yeni dönemde tarihi kökleri üzerinde hızlı bir yükselişe geçmiştir. Bağımsızlık elbette halkta büyük şaşkınlıklara sebebiyet vermiştir. Bu şaşkınlık Kazak aydınlarında da hissedilmiştir. Ş. Murtaza, M. Mağavin, Ä. Kekilbayev, T. Äbdik, T. Ahmetjan, B. Nurjekeyev ılıman dönemi de yaşamış şahsiyetler olarak bağımsızlık fikrini Kazak halkına anlatmakta öncülük etmişlerdir. Bu yeni özgür yıllar sosyal hayatı değiştirdiği gibi edebiyatı da değiştirir. Teknik ve konu bakımından hikâye türü çeşitlenmiştir. Yerli ve milli tarzlar denenmiştir. Hikâyelerde milli folklor unsurları ve milli zihniyet ön plana çıkarılmıştır. Dünya edebiyatından alınan yeni teknikler Kazak hikâyesinde de denenmiştir. Milli sembol ve Kazak tarihine yön veren olay ve kişilere vurgu yapılmıştır. Tarihten alınan şahsiyetler hikâyelere kahraman olarak seçilmiştir. Daha önce anlatmak bir kenara konuşulması dahi yasaklanan konulardan 1986 Jeltoksan Ayaklanması, 1989 Semey Nükleer Denemesi, dini konular, Afganistan'da vatani görevini yerine getiren Kazak gençleri hikâyelerde işlenmiştir. Hikâyelerde değişmeceli, alegorik, grotesk uygulamaları çoğalmıştır (İbragim, 2013).

Bağımsızlık döneminde yazılan Kazak hikâyeleri ilk olarak gazetelerde yayımlanmış. Daha sonra kitap haline getirilmiştir. Rahımcan Otarbayev pek çok kısa hikâye yazmış daha sonra hikâyelerini Culdızdar ulağan K n adıyla bir kitapta birleştirmiştir. Ayrıca yazarın 2002 yılında Isık K l adında bir hikâyesi de Kazak  debiyeti adındaki devrin önemli gazetelerinden birinde yayımlanmıştır.

Sovyet döneminde de aktif bir şekilde edebiyat sahasında yer alan Muhtar Mağavin bağımsızlıktan sonra yazdığı hikâyelerini Tamızdan Keyingi  ngimeler ve umışka ıg n kitaplarında toplamıştır. Romanlarında olduğu gibi hikâyelerinde de gercek i bakış açısından uzaklaşmamıştır. Son devir Kazak edebiyatının  nc  ve usta

isimlerinden olan Mağavin Sovyetlerin en azılı zamanlarında bile inancını, kimliğini, şahsiyetini koruyabilmiş; alışılmışın dışında tutum sergilemiş; eserlerinde de bu tutumları yansıtmıştır. Salahaddinîñ Ükimi hikâyesi bağımsızlık günlerinin ilk hikâyesi olmuş, komünist düzenden arınmışlığı simge etmiştir.

Yeni dönemin önemli isimlerinden biri de Ālibek Aşkaron'dur. Altay men Ķayteyin Biyiğindi hikâyesinde Kazak köylüsünün dramını anlatmıştır. Realist bir çerçeveden baktığı Kazak köy halkının bağımsızlıkla birlikte yaşanan boşluk duygusunu psikolojik tahliller yardımıyla vermiştir. Şehir hayatına alışan zengin Kazakları, işçi patron ilişkilerini, şehir köy çatışmalarını hikâyelerinde çokça anlatan yazar Kazak gençlerini her şeye rağmen doğduğu yerleri unutmamaya ve köyü sevmeye çağırmıştır. Teñizden Esken Jel, Akkum Altın Jağalav kitaplarında bir araya getirdiği hikâyelerinde toplumsal gerçeklere değinen hikâye yazarı Bolat Kanatbay'dır. Yazar hikâyelerinde dünya düzeni, ilke yönetiminin aksaklıkları, milli değerlerin küçümsenmesi gibi temaları işler.

Hikâyelerini Tuma, O Dünyeniñ Ķonağı, Muñ, Aқықat Joli adındaki dört ayrı kitapta bir araya getiren Talaptan Ahmetjan toplumun aksayan yönlerini görmüş, bağımsızlık sonrasında Kazak halkında meydana gelen olumsuz değişimi de en ufak detaylarına kadar incelemiş ve eserlerini bu doğrultuda kaleme almıştır. Hikâyelerinde engin bir hümanizm, doğa sevgisi, sade hayatın güzel yönlerine övgüleri dikkat çekmiş üslubundaki sadelik sayesinde de geniş bir okuyucu kitlesi kazanmıştır (İbragim, 2013).

Yeni dönem edebiyatta postmodern tarza eğilim artmıştır. T. Nurmağanbetov'un Kene, A. Altay'ın Kentavr. M. Mağavin'in Ķıysıқ Aғаш ve Ķos Aғаш gibi hikâyelerinde postmodernizmin izleri açıkça görülür. Bu yazarlar eleştirel üslubun yanı sıra felsefi bir bakış açısına da kayıtsız kalmamışlardır.

Hikâyelerini uzun zaman gazete ve dergilerde yayımladıktan sonra Kökjal, Allanıñ Ömiri, Han Keneniñ Ķazası adlarıyla üç eser şeklinde yayımlayan Duman Ramazan Kazak tarihine mal olmuş, topluma önderlik etmiş değerli şahsiyetleri hikâyelerine konu etmiş. Bununla beraber pek çok kişinin bilgisizlikten veya baskılar yüzünden yazmaktan çekindiği dini konuları gerçekçi bir çizgiden anlatmış, edebiyatı halkını özellikle de genç nesli eğitmek için kullanmıştır.

Yeni dönemde kalemini Kazak halkının eğitimi için kullanan Aygöl Kemelbay kısa hikâyelerini Tobılǵısay ve Munara adıyla iki kitap halinde yayımlar. Özellikle gençler tarafından çok okunan bir yazar haline gelmiştir. Yerli olandan güç alıp evrensel olana da ulaşmak için hikâyelerini araç olarak kullanmıştır. Hikâyelerinde postmodern tarz dikkat çekmiştir. Kemelbay iyi olan her şeyin hangi millete veya topluma ait olduğuna bakmaksızın öğrenilmesi gerekliliğine inancını vurgulamıştır.

Dinar Amantay, bağımsızlıktan sonraki özgür düşünce ortamında felsefi anlatımıyla dikkat çekmiş bir yazardır. Metafizik, ruh-madde gibi konularına eğilimiyle adından söz ettirmiştir. Birçok hikâyesinde toplumu ilgilendiren konuları yazmıştır. Bununla beraber bireyin iç dünyasını, yalnızlığını, bunalımını, toplumla olan ilişkilerini ustalıkla dile getirmiştir. Hikâyelerini Basında, Ǵarǵaralı Gúlder men Kitaptar eserlerinde bir araya toplamıştır.

Bağımsızlık yıllarında hikâye türü gelişen, yeni akım ve tarzların denendiği bir tür olmaya devam eder. Bu yıllarda ismi geçen bazı hikâye yazarları ve eserleri şöyledir: Şerhan Murtaza “Alapar men Dingo”, “Burşak”, “Tevekel Toy”; “Kangıbastar men Şagaldar” (Evsizler ile Çakallar), “Tortay Şaldın Esegi” (İhtiyar Tortay’ın Eşegi), “Babanın Oraluvı (Atanın Dönüşü); Kabdeş Jumadilov “Jaldamalı Küyev” (Kiralık Koca), “Jemdegen Kırǵavıldar” (Yemlenen Sülün), “Kudaydın Üyi” (Allah’ın Evi); Beksultan Nurjekeulı “Müdenin Katını” (Mete’nin Karısı), “Beytanıs Eyeldin Kupiyası” (Yabancı Kadının Esrarı), “Kız Sezim” (Hisli Adam); Tınımbay Nurmaganbetov “Anasını Sagıngan Bala” (Anasını Özleyen Çocuk); Ekim Tarazıy “Ölim” (Ölüm), “2999999+1”; Kuvandık Tümenbay “Köz” (Göz); Kelis Rahımjan “Kalgutı”, “Kanattı Jıldar”, “Şiyli Özen”; Nurlan Kamıy “Kezdesüv”, “Kök Kakpa” (Gök Kapı); Roza Mukan “Kubıjık”, “Tutqın”, “Mukagalıy”; Talaptan Ahmetjan “Şarbat”, “Künahar”, “Aykaska”; Askar Altay “Laybaran”, “Tüsik”, “Şuravi”; Aygöl Kemelbay “Gıybadat” (İbadet), “Kus” (Kuş), Nurgalıy Oraz “Terisagaş” (Tersağaç), “Ayaktalmagan Ertegi” (Bitmeyen Masal), “Onaşa Aral” (Issız Ada); Nurdevlet Akış “Beyvakta Jangan Ot” (Vakitsiz Yanan Ot) “Konır Kaz” (Konur Kaz); (Allah’ın Emiri), “Sagındım Seni Jan Kalka” (Özledim Seni Canım Benim).

Kazak yazarları yüz yıldan fazla bir zaman içinde oluşan hikâye geleneğini bağımsızlık yıllarında da devam ettirmişlerdir. Bununla birlikte yeni arayışlardan da vazgeçmemişlerdir. Kazak hikâyeciler Sovyet zihniyetin yasakladığı pek çok temayı

örneğin din temasını yeniden ve sık sık işlemişler. Yine aynı yıllarda Kazak tarihi ve kültürü anlatılamamıştır. Bu nedenle yeni dönem Kazak hikâyesi bu konuları da sık sık işlemiştir. Yeni dönemin yazarları insan ruhunun en ücra köşelerine nüfuz ederek psikolojik hikâyeler yazdılar. Değişen dünya üzerinde psikoloji ve felsefe önemli bir yere sahip olmuştur. Bu değişim de Kazak yazarlarını psikolojik ve felsefi hikâyelere yöneltmiştir. Ananevi hikâyecilik, bağımsızlık yıllarında Batı edebiyatından gelen türlü akımlarla harmanlanmak suretiyle yeni ve orijinal ürünler ortaya koydular. Bütün bunların neticesi olarak Kazak hikâyeciliği modernist ve postmodernist seviyeye yükseldi. Batı hikâyesi ile aynı seviyeye yükseldi.

Bu bilgiler ışığında Kazak hikâyeciliğinin ne kadar köklü bir geçmişe sahip olduğunu ve bütün baskı ve sindirmelere rağmen yoluna aynı kararlılıkla devam ettiğini söylesek yerinde olur. Türk edebiyatındaki hikâye kavramından zaman zaman ayrılan Kazak hikâye anlayışı eskiden kopmadan hep yeniyi aramıştır. Tarihi konulardan beslenmiş, mitolojiden, köyden kentten, modern yaşamdan, kolhoz hayatından bahsetmiş pek çok hikâye vardır.

Kazak hikâye yazarları üsluplarını sürekli yenilemişlerdir. Edebiyatı halk için kullanmışlar onlara sürekli yol gösterici olmak istemişlerdir. Dini konuların yasak edildiği yıllarda susmak zorunda kalsalar da bağımsızlıkla birlikte kaybedilen zamanı ve değerleri telafi etmek için hiç vakit kaybetmemişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

ABİŞ KEKİLBAYEV’İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

2.1. Abiş Kekilbayev’in Hayatı

Bu bölümde, Kazak yazar Abiş Kekilbayev’in sosyal hayatı ve siyasi hayatı aktarıldıktan sonra sanat anlayışına değinilecektir.

2.1.1. Sosyal Hayatı

Son dönem Kazak edebiyatının önde gelen yazarlarından Abiş Kekilbayev, 6 Aralık 1939 yılında Kazakistan’ın Mangıstav vilayeti, Mangıstav ilçesine bağlı Ondı köyünün Mırzayır nahiyesinde dünyaya gelmiştir. Büyük dedesi Hocanazar Canavoğlu Kazakların Mangıstav’a yerleşmesinde ve bu toprakları yurt edinmelerinde önemli rolü olan, Mangıstav tarihinde mühim bir yere sahip meşhur bir kimsedir. Öz dedesi Jamankul, Abiş’in babası Kekilbay’ı evlendirdikten biraz zaman sonra 1924 yılında vefat etmiştir. 1928-31 yılları Kazakistan tarihinin kara sayfaları olarak bilinir. Bu yıllarda kolhozlaştırma bahanesi ile zenginlerin mallarına zorla el konularak devlet himayesine alınmıştır. Fakir halk ise daha fakirleştirilmiştir. O sırada Abiş’in babası, ata yurdunu bırakıp komşu ülke Türkmenistan’a gitmiştir. O, önce Krasnovodsk limanında hamal, sonra Bekdaş Kimya Fabrikasında işçi olarak çalışmıştır. Gurbet hayatına daha fazla katlayamayan Kekilbay 1937 yılında Bakü ve Mahaçkala üzerinden doğduğu köye dönmüştür. Kekilbay, memleketine geldikten sonra bir müddet kolhoz işçisi, Tavşık Madeninde maden işçisi olarak çalışmıştır. Hayatını zorluklar içinde de olsa idame etmeye çalışmıştır. Döneminin en elem verici olaylarından olan II. Dünya Savaşı’nda Sovyet ordusuna çağırılan Kekilbay, Stalingrad Meydanı’nda şehit düşmüştür. Onu tanıyanlar, Kekilbay’ın “Kazakların millî sazi dombıra çalmayı, at ve atçılığı seven” (Aupbaev 1996: 35) tam anlamıyla Kazaklığı yaşayan bir kimse olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Dört çocuklu ailenin tek erkek çocuğu olan ve çok küçük yaşta babasını kaybeden Abiş Kekilbayev’in büyüüp önemli bir şahsiyet olmasında annesi Aysavle’nin, ablalarının ve özellikle de doğduğu köyün insanlarının, özellikle yaşlılarının büyük katkıları olmuştur. Yazar, “Dünyaya gözümü açtığımda etrafımda gördüğüm, yetimler ve dullar ortamıydı” (Aupbaev 1996: 36) diyerek çocuk yaşta savaşla tanıştığını ve bu ortamın etkilerini vurgular. Bu savaş şüphesiz ki Kazak halkının bütün hayatını alt üst eden II.

Dünya Savaşıdır. Abiş Kekilbayev, bugünlere gelmesini öncelikle hemşerilerine borçlu olduğunu “çocukken, dünyanın en iyi ve seçilmiş insanları bizim köyde toplanmış”, diye düşünürdüm; öyle olmasaydı, çok küçük yaşta yetim kalan bir nesil bugünlere gelebilir miydi?” (Aupbaev 1996: 37) sözleriyle ifade eder. Ayrıca bu sözlerine bakarak Kekilbayev’in vefalı bir kişiliğe sahip olduğu yorumunu yapabilmekteyiz. Bunun yanı sıra daha çocukluk çağından başlayarak gözlemci kişiliğini ortaya koymuştur.

A. Kekilbayev’in annesi Aysavle zengin ve etrafça tanınmış oldukça büyük bir ailenin kızıdır. 95 yaşına kadar yaşayan Aysavle anayı görenler ve onun sohbetlerine şahit olanlar Kekilbayev’in zengin kelime hazinesini, derin düşünce yapısını, hızlı ve akıcı konuşmasını, düşünce ufkunun yaşından çok ilerde oluşunu annesinden aldığı eğitimle olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca üç tane de ablaya sahip olan A. Kekilbayev ablalarından da etkilenmiş onları da kendisine örnek almıştır. Sovyet döneminde çalışan hemen her kadın gibi Aysavle ana da önce Ondı kolhozunda işçi, 1942-45 yıllarında Tavşık Madeni’nde maden işçisi, 1945-62 yıllarında ise “Ekpindi” Kolhozu’nda işçi olarak çalışmıştır (Açık, vd. 2018).

Abiş Kekilbayev’in okula, okumaya, yazmaya, genel olarak kitaba, deftere ve kaleme merakı çok erken yaşta başlamıştır. Daha üç-dört yaşlarında çocukken ablalarının kitap ve defterlerini karıştıran, onlarla oynamayı seven Kekilbayev beş yaşında okuma yazmayı iyi derecede öğrenmiştir. Köyde kendi yaşlıları oyun peşinde iken o, köy okulu yanında tekrar kullanılsın diye bırakılan kâğıtlardan, eski defterlerinden yazıları güzel ve okunaklı olanlarını seçip evine getirirmişti. Onlara bakarak kum üzerinde aynısını yazmaya çalışmıştır. Arkadaşları taşla sopayla oyun oynarken onun ilk oyuncakları kalem defter olmuştur. Kekilbayev, beş-altı yaşlarında iken köye çok nadiren ve belirli aralıklarla gelen gazete ve dergileri okuyup anlayacak kadar okumasını ilerletmiştir. 1947 yılında köyde ilkokula başladığında öğretmeni okumasının çok düzgün olduğunu anlamış ve anlayarak okuduğu için ise ailede eğitimci biri olduğunu düşünmüştür. Ayrıca okuduklarını hatasız anlatabilen Kekilbayev için cesaretli bir genç olacak öngörüsünde de bulunmuştu. Kekilbayev hem hatasız hem de güzel yazmayı başardığı için de zeki bir öğrenci profili çizmişti.

Abiş Kekilbayev, 1948-54 yıllarında Ondı'daki ortaokulda eğitimini tamamladıktan sonra 1955-57 yıllarında lise eğitimini Üštağan'da tamamlamıştır. 1957 yılında Kazak Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Kazak Dili ve Edebiyatı Bölümünde okumaya hak kazanır. Öğrenciliğinin daha ilk günlerinden başlayarak edebiyat kütüphanelerinde aktif görevler alır (Kıyrabayev, 1998). Belki de ileride iyi bir edebiyatçı olacağının sinyallerini vermiştir. Daha o yıllarda yolunu belirlemiş olduğunu çalışma hayatına başladığı yerden hareketle yorumlayabilmekteyiz.

Abiş Kekilbayev, Kazak Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Kazak Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten hemen sonra öğrencilik yıllarında çeşitli yazılar yayımlamasıyla tanıştığı ulusal gençlik yayın kuruluşu olan “Leninşil Jas” gazetesinde edebiyat ve sanat bölümü başkanlığı görevine başlamış ve bu görevini 1965 yılına kadar devam ettirmiştir. 1964-1968 yılları arasında KC Kültür Bakanlığı Repertuvar Kurulu üyeliği yapmıştır. Kekilbayev 1968-70 yılları arasında Sovyet ordusunda askerlik görevini de yetine getirmiştir. 1970-1975 yılları arasında Kazakfilm Stüdyosu'nda Baş redaktörlük görevini yapmıştır.

Kekilbayev milletin kutsal kabul ettiği her değere sahip çıkmış, korumak için çaba sarf etmiş ve saygı duymuştur. Toplumun bu değerlerini şahsi menfaatleri doğrultusunda kullananları tenkit etmiş ve affetmemiştir. Kararlı bir kişiliğe sahiptir. Kekilbayev kendisini tanıttığı yazılarda veya gazete dergilere verdiği röportajlarda meşhur olmak düşüncesine sıcak bakmadığını, makam sevgisine uzak olduğunu, verilen görevleri layıkıyla yapma uğraştığını belirtmiştir. Yazar kendi ile ilgili şu tespitleri de yapar herkesle hemen içli dışlı olamayan, görev aşkını her şeyin üzerinde tutan, şahsi menfaatleri için kimseye değer veremeyen ve milli menfaatler için var gücü ile çalışan bir fert (Açık, vd. 2018).

Babasını çok erken yaşta kaybetmesi, ablalarıyla birlikte annesinin himaye ve terbiyesiyle büyümesi, savaş yıllarına denk gelen çocukluk yıllarında köyde hep kadınların himayesinde olması, Kekilbayev'in yumuşak başlı, tatlı dilli, kanaatkâr bir kişiliğe sahip olmasında büyük rol oynamıştır. Savaş yıllarında erkekler askere çağrılmışlar kadınlar ise aile ile ilgilenmiştir. Çok cesur, adaletli, açık sözlü, zengin kelime hazinesine sahip, üstün kültürlü bir şahsiyet olarak tanınan Kekilbayev'in annesi Aysavle'nin “Çocuğu oğul gibi terbiye edersen oğul, kul gibi eğitirsen kul olur”

sözleri A. Kekilbayev'in kişiliğini analiz edebilecek bir cümle olarak anlamlandırılabilir. Sakin karakterli olmasının yanında Abiş haksızlık, ihanet, zorbalık karşısında hiç bir zaman susmamıştır. Her türlü haksızlığa, adaletsizliğe ve zulme tahammül edemeyeceğini çocuk yaşta dahi göstermiştir. Örneğin Abiş ortaokuldayken, ilçe merkezinde tanıştığı Rus arkadaşı Maksim aniden vefat eder. Cenazeden sonra Maksim'den başka kimsesi kalmayan annesi başka şehirde yaşayan akrabalarının yanına gitmek üzere bilet alır. Ancak araç görevlisi biletine rağmen kadına yer olmadığını söyler, Olup bitenleri duyan 6. sınıf öğrencisi Abiş çok üzülür ve dönemin önemli medya organlarından biri olan, Moskova merkezli "Komsomolskaya Pravda" gazetesinde olayın haber olması için uğraşır. Çalışanın yaptığı hatayı eleştirir ve düzeltilmesinin önemini yazar. Toplumdaki ufak bir olaya dahi sessiz kalmamış küçük yaşına rağmen cesaret göstermiş ve yapılan hatanın telafisi için uğraşmıştır (İbragim, 2010).

8. sınıf öğrencisi iken ulusal bir gazete olan "Leninşil Jas"ta yazdığı bir yazısı, Abiş'in edebî çevrenin dikkatini çekmiştir. Okul arkadaşı ile birlikte kaleme aldığı bu yazıda Abiş, bir Kazak hikâyecisinin Rus yazarından alıntı yaptığını iki eseri kaynak göstererek örnekleriyle ispat etmiştir. Daha bu ilk yazılarında iyi bir eleştirmen olacağını ispatlamıştır. Aynı sene Kazakistan SSC Yazarlar Birliği Kurultayına davet edilmiştir. Büyük yazarlar, meşhur şairlerden oluşan edebiyatla yakından ilgilenen bu kişiler Abiş'in sanat hayatında etkili olacak ve hayatına yön verecek prensipler edinmesine yardımcı olmuşlardır.

Yazar üniversite son sınıftayken Kazak Edebiyatı Gazatesi'nde köşe yazarlığı yapmıştır. Kekilbayev hızla yükselen kariyer hayatına 1975-84 yıllarında Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Kültür Departmanı Başkanlığı, 1984-86 yıllarında Kazak SSC Kültür Bakanı Yardımcısı, 1986-88 yılları arasında Kazak SSC Tarih ve Kültür Eserlerini Koruma Komitesi Başkanı, 1990 yılında da Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Bölüm Danışmalığı görevlerini yapmıştır. Bütün bu görevleri yerine getirirken kişiliğinden ve hayata bakış açısından taviz vermeden yoluna devam etmiştir. Hiç şüphesiz ki ona bu başarı yollarını açan da bu kişiliği ve kararlılığı olmuştur.

2.1.2. Siyasi Hayatı

Özdemir (2014)'e göre Abiş Kekilbayev daha gençlik yıllarında milli değerlerini ön planda tutması ve Kazak halkının yaşadığı olumsuzluklara, haksızlıklara şahit oluşu Kekilbayev'i siyasete itmiştir. Böylelikle halkı ile ilgili söz söyleyebilecek, halkının geleceği için mücadelesini siyasi ortamda da devam ettirecekti. Nitekim öyle de olmuştur. Yazar bu amaçla 1975-84 yıllarında Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Kültür Departmanı Başkanlığını yapmış ve böylece Parti'de bir yer kazanmıştır.

1984-86 yıllarında Kazak SSC Kültür Bakanı Yardımcısı, 1986-88 yıllarında Kazak SSC Tarih ve Kültür Eserlerini Koruma Komitesi Başkanı, 1990 yılında ise Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesinde Bölüm Danışmanı olarak görev almıştır.

1991 yılında Kazakistan Cumhuriyeti Yüksek Danışma Kurulunun Kültür, Dil ve Milletlerarası İlişkiler Komitesi Başkanlığını üstlenmiştir. 1993-95 yıllarında Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Baş Danışmanı, 1994 yılında Kazakistan Cumhuriyeti Joğarğı Keñesi (Millet Meclisi)'ne milletvekili olarak seçilen A. Kekilbayev, 1994-95 tarihlerinde Joğarğı Keñes (Millet Meclisi) Başkanlığına seçilmiştir. 1994-95 Kazakistan Cumhuriyeti Yüksek Konseyi Başkanı, 1996 yılında Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Baş Danışmanlığı görevine getirilen A. Kekilbayev, 1996-2002 Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı görevini de yapmıştır. 2002'den itibaren Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Senatosu Üyesi olmuş. 2002 yılında Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Senatörü görevini ifa etmiştir. Yazar, 11 Aralık 2015 tarihinde Astana'da hayata gözlerini yummuştur.

Yaşamış olduğu hayat, izlediği yol ve kazanmış olduğu pek çok başarı onun ödüller alan bir yazar, bilim adamı ve siyasetçi olduğunu kanıtlamıştır. Abiş Kekilbayev'in ilk adından söz ettiren ödülü, dönemin önde gelen ulusal yayın kuruluşu "Leninşil Jas" gazetesinin köy muhabiri olarak 5 Mayıs 1957 yılında Kazakistan Komsomolu Merkez Komitesi tarafından verilen ödül olmuştur. Abiş Kekilbayev 1981 yılında "Ürker" (Ülker), 1984 yılında "Elen-Alan" (Şafak Vakti) romanlarını yayınladı. 1986 yılında her iki romanı da Kazak edebiyatında büyük yankılar uyandırır dönemin en yüksek dereceli ödülü sayılan Kazak SSC Devlet Ödülü ile yazar Kekilbayev ödüllendirilmiştir.

1995 yılında Kazakistan halkının tarihine, manevi mirasına hürmete teşvik eden, okuyucusuna Kazak kültürünü benimseten ve halkına hizmet eden hem edebî hem de araştırma eserleri için A.Kekilbayev'e Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Barış ve Ruhanî Anlaşma Ödülü verilmiştir (s.361).

Abiş Kekilbayev 1999 yılında Kazakistan Cumhuriyeti'nin "Otan" Yüksek Nişanına layık görülmüştür. Ayrıca yazara 2002 yılında Türk Kültürüne Hizmet Vakfı tarafından Türk Dünyası Türk Dili Şeref Ödülü ve aynı yıl Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ödülü takdim edilmiştir.

Yazarın şu veciz ifadelerinden onun dünya görüşü ile aynı zamanda siyasete de yaklaşımı hakkında bizlere bilgi verecektir kantindeyiz.

"Meşhur olmaktan, makam sevdasından uzak olduğumu söyleyebilirim, çünkü bu tür şeyler fitratıma aykırı. Sovyetler Birliği'nde uluslararası seviyede gerçekleştirilen edebî ve kültürel faaliyetlerde çok genç yaşta önemli görevler aldım. İtibarlı kurum ve kuruluşların idareciliğini de yaptım. Dünyaca meşhur edebiyatçılarla çok defa yan yana gelmişliğim de var. Ancak Kazakça ifadeyle, yağlı kaşık gibi herkesle çok yakından içli dışlı olmaya fitratım pek müsait değil. Şahsî menfaatim için bir şey yapmaktan son derece çekinirim ama toplumu ilgilendiren durumlarda beni kimse durduramaz" (Aupbaev, 1996: 39).

2.2. Abiş Kekilbayev'in Sanatı

2.2.1.Sanat Anlayışı

Kazakistan'ın bağımsızlık yıllarında ödüllü romanlarıyla edebiyata damga vuran Abiş Kekilbayev, ilk eserini şiir türünde vermiştir. İlk eseri olan “Altın Şuvak” 1962 yılında yayımlanmıştır. Şiir yazmaya çocukluk yıllarında başlayan Kekilbayev, “ilk şiirlerini (manzumelerini) ‘köyün genç delikanlılarının sevgililerine hislerini açmak maksadıyla onların isteği üzerine yazmıştır. Henüz ilkokul 5. sınıftayken ilçe merkez gazetesinde “Ekpindi Kolhozu Neden Ekin Ekmiyor?” başlıklı makalesi yayımlanmış olan yazarın bu makalesinde kolhozdaki tarım işlerinin layıkıyla yapılmayışını ve toprakların olması gerektiği gibi olmayışını anlatmıştır. Bu yazısı bölgenin ileri gelenleri tarafından dikkate alınmış bu durum Kekilbayev’ e cesaret vermiştir.

Kekilbayev lise yıllarında Rus Edebiyatı öğretmeni Nina Moyiseeva sayesinde Charlotte Bronte'nin “Jan Air” ve Goethe'nin “Genç Werther'in Acıları” adlı eserleri okuma fırsatı bulmuştur. Bu eserleri okuyunca o yıllarda Abiş Kekilbayev, okunan edebî eserlerin insanın iç âlemini ve psikolojisini derinden etkileyebileceğine ve üzüntü içinde bırakıp kaygılandırabileceğine, kısacası duyguları hissettirebileceğine inanmıştır. Yazar eserlerin kalbe ve duygulara hitap edebildiğini daha o yaşlarda idrak etmiştir.

Döneminin önemli gazetelerinden Leninşil Jas'ta yazdığı yazısı, Kekilbayev'in edebî çevrelerde adını duyurmasını sağlamıştır. Öğrencilik yıllarında bir okul arkadaşı ile birlikte kaleme aldığı bu yazı büyük yankı uyandırmış ve onun Kazakistan SSC Yazarlar Birliği Kurultay'ına davete dilmesini sağlamıştır. Dönemde pek çok yazar gibi Kekilbayev de ismini ilk olarak gazetede duyurmuştur.

Ortaokul yıllarında başladığı yazar olma düşüncesi üniversite yıllarında da devam etmiştir. Bu doğrultuda yazar, “Kazak Edebiyatı” gazetesinde edebî tenkit ağırlıklı yazılarıyla köşe yazarlığı yapmaya başlamıştır. Edebiyata tenkit yazıları ile başlaması yazarın kişiliği ile yakından alakalı bir durumdur.

Abiş Kekilbayev'in yazın hayatına başladığı Stalin sonrası dönem (1956-67)yazarların nispeten daha serbest yazmaya başladığı, fikirlerini eskiye nazaran daha cesaretli bir biçimde ifade edebildikleri yıllar olmuştur. Bu devirdeki edebiyatın daha ılıman bir

havada yaşandığının ispatı hiç şüphesiz ki artan eser sayısı olmuştur. Neoromantizmin etkisindeki hikâyelerinde verilen tavizlere, fakirlik ve sefalet, sınıf farklarına karşı çıkan; var olanla yetinmeyen; çevresiyle mücadele eden romantik kahramanlar boy göstermektedir.

Sovyet yönetiminin sosyalistik realizm yöntemi olumsuz koşullarla yüzleşince Kazak yazarlar insanı ve kâinatı anlama ve anlatmada mitoloji ve felsefeden yararlanmaya başlamışlardır. Kazak edebiyatına mitolojiyi hem konu hem de bir anlatım tarzı olarak kullanan ilk yazar Dala Balladaları ve Anızdın Akını adlı eserleriyle Abiş Kekilbayev'dir. Yazar olayların anlatım şekline yenilikler getirmiş, dili kullanırken bütün olanaklarını zorlamış nihayetinde sosyalistik realizmin katı kurallarını yıkmayı başarmıştır. Yazar Anızdın Akını adlı eserinde iç monologdan yararlanarak karakterlerin dışardan gözlemlenebilen hal ve davranışlarla değil düşünce ve duygu mücadeleleri aracılığıyla ve iç çatışmalarıyla tanıtmaya çalışır (Koç, vd. 2007). Kullandığı bu iç monolog tarzı ile eserlerini çağdaşlarının eserlerinden ayırmış ve onlara da örnek teşkil etmiştir. Usta yazar kullandığı teknikler sayesinde çağdaşlarından hep ayrı olmuştur.

1960'lı yıllarda Kazak yazarlar millî şuur bilincinin uyandırılması gerektiğine inanmışlardır. Bunun için edebiyatın millî köklerine, bağımsızlık mücadelesinin önemine ve örf adetlerine dikkat çekmeye başlamışlardır. Millî değerler etrafında gelişen bu döneme “Yeniden Millî Edebiyat” denmektedir.

Edebî eserler insan hayatının çelişkilerle dolu yönlerini, toplum gelişmesini sağlayan veya geri kalmasına sebep olan çelişkileri gerçeklerle birlikte anlatarak zenginleştirmiştir. Bu dönem yazarları eserlerinde köy hayatını ve zorluklarını, toplumda haksızlıkla mücadele eden insanları, köyden şehre okuma amacıyla gelen ve okulu bittikten sonra şehirde kalan insanları ve onların yeni hayatlarını, savaşa katılıp geri dönebilmiş kişileri ve hayatlarını, onların savaş hatıralarını kısaca hayatın içerisindeki tüm olayları yansıtmışlardır (Koç vd. 2007).

Abiş Kekilbayev'in bu dönemdeki nesir türündeki eserlerini “Bir Şökim Bult” (1966), “Dala Balladaları” (1968) ve “Quş Qanatı” (1978) adlı kitaplarda toplanmıştır. Yazar bu eserlerindeki hikâyelerde ahlaki, beşeri ve manevi konuları ele almıştır. Yazar dönemin ihtiyacı olan konuları eserlerinde ustalıkla işlemiştir. Abiş Kekilbayev

hikâyelerinde konularını en çok şahit olduğu, gözlemleyebildiği konulardan seçmiştir. Bu konular: Sovyet–Alman Savaşı sırasında cephe gerisindeki hayat, savaşın insanlar üzerinde bıraktığı fiziki ve psikolojik etki, Kazak halkının eski yaşamı ve modern şehir hayatının Kazak halkı üzerindeki etkisi gibi hayata dair konuları seçmiştir.

O eserlerinde en başta kendi çevresini işlemiştir. Yerelden başlamış ve bu eserlerinde Kazak avılını, Kazakların kendilerine ait gelenek ve göreneklerini, Kazak çocuklarının ulusal kimlik ve karakterini ortaya koymuştur. Hikâyelerinde yazarın başkahramanlarının ruh tahlillerini başarılı betimlemeler aracılığıyla verdiği gözlemlenmiştir.

Mine Keremet! (Harika!) adlı hikâyede ise aynı şehirde birlikte büyümüş, aynı kültürle yetişmiş iki gencin birbirlerini çekememezliklerini, kibirli davranışlarını, alaycı hallerini anlatmıştır. En Bakıttı Kün (En Mutlu Gün) adlı hikâyesinde Kazak kadını profilini anlatmıştır. Bu kadın kaynana ve kayınbabasına hürmetle hizmet eden, saygıda kusur etmeyen bir karakterdir. Kazak kadını Kekilbayev’in pek çok eserinde yüceltilmiştir.

Abiş Kekilbayev’in hem konu hem de üslup bakımından farklı bir soluk getirdiği eseri Baseke (Rekabet/Yarış) povestinde masallardan derlediği olayları yeniden yorumlamış ve yeni bir sonuç çıkarmıştır. Bilindik sonlardan farklı olan bu sonucu, folklorik gelenekten ziyade hayat ve zamanın yeniliklerine uygun bir şekilde aktarmıştır. Eserde masalsı üsluptan tam anlamıyla kopmamış fakat masalsı gerçekçilik diyebileceğimiz bir üslup yakalamıştır.

Abiş Kekilbayev’in Tosbağanın Şöbi (Tosbağanın Otu) adlı eserinin konusu 1970’li yıllardaki köy hayatıdır. Hikâyenin olay örgüsünü iki kahramanın detaylıca tanıtılması oluşturmuş, bu iki kahraman mevzusu tüm hikâye boyunca devam etmiştir. Hikâyeye Tosbağanın Otu adını verirken yazar Kazak halkının bir inanışından yola çıkmış, bu inanışa göre tosbağanın ağzındaki ot dilek otudur. Eğer bu otu alamazsa kişi dileğine kavuşamaz. Bu sebeple hikâyenin kahramanlarından Oñbay güçlü, hızlı ve kuvvetlidir; diğer kahraman Қарабала ise uyuşuk, yavaş hareket eden ve miskin bir karakterdir. Oñbay’a benzemekte kararlı olan Қарабала da bu inanışa uyarak tosbağanın ağzındaki otu alır ve güçlü, kuvvetli bir karakter haline gelir (Özdemir, 2014). Kekilbayev hemen

hemen her eserinde Kazak kültürüne, halk inanışlarına değinmiştir. Bu hazinenin yeni nesillere kalması için eserlerinde sık sık bahsetmiştir.

Kekilbayev eserlerinde sıklıkla emek, emekçi, köy hayatı, köylü kadınlar, işçi gibi temaları kullanmıştır. Bunun sebebi yetiştiği köyde bütün bu konulara şahit olmasıdır. Köy çocuğu olarak yetişmesi ona köy gerçeklerini anlatmada en büyük ilham kaynağı olmuştur.

1980’li yıllarda Sovyetler Birliği’nde yürütölmeye başlanan yeniden yapılanma siyasetinin etkileri sadece sosyal veya toplumsal hayatı etkilememiş Kazak edebiyatını da etkilemiştir. Edebiyat, geçmiş yıllardaki gibi hayatın sadece iyi ve güzel yönlerini göstermek amacıyla değil, milletin yaşadığı acı olayları dile getirmek, okuyucuyla buluşturmak için de kullanılmıştır. Bu dönem Kazak eserlerinde sanayileşme, sanayi işçileri, şehirlerin kurulması, yeni ve farklı çalışma alanları, buralarda çalışan insanların hayatı anlatılmıştır (Koç vd. 2007).

Kazak nesrinde lirik-epik tarzın nesir anlatılarda 1970’li ve 1980’li yıllarda kullanılmaya başlandığı kabul edilmektedir. Bu tarzı Abiş Kekilbayev de tarihî romanlarında povest ve hikâyelerinde de ustalıkla kullanmıştır. Yazar tarihî anlatılarında kahramanın fiziksel ve ruhsal betimlemelerini okuyucusunu hayran bırakacak kadar ihtişamlı yapmıştır. Ayrıca ruh halini tahlilleri yoluyla felsefî çıkarımlarda da bulunmuştur. Tasvirleri camlılığı ve gerçekçiliğı ile de dikkat çekmiştir.

Abiş Kekilbayev’in “Ürker” (1981) romanında Kazak tarihinin en çok tartışılan konularından biri olan Küçük Cüz’ün Rus himayesine girişini anlatmıştır. Yazar bu romanını Kazakistan’ın Rusya’ya bağlanışının 250. yılında kaleme almıştır. Aslında Küçük Cüz’ün hanı Ebulkayır Han halkından gizleyerek Rusya’nın hâkimiyetini kabul edişî söz konusuyken ve Ebulkayır Han sadece Küçük Cüz’ün hanı iken Sovyet tarihçileri bu durumu Kazakların kendi istekleri ile Rus hâkimiyetini kabul ettikleri şeklinde yorumlanmıştır. Kekilbayev de bu anlayışı romanında irdelemiş ve gerçekliğı halkına anlatmıştır.

“Ürker”in devamı olan “Elen-Alan” (Şafak Öncesi) (1984) adlı romanında da Kazakistan’ın Rusya’nın idaresine girişî ve ondan sonra yaşanan zor hayat şartları

anlatılmıştır. Bu iki tarihî romanda da karakterler açık bir şekilde ve gerçeğe en uygun şekliyle verilmiştir. Romanda yazarın Rusya'ya bağlanma konusundaki fikirlerini de açıkça görmek mümkündür (Kınacı, 2016).

Abiş Kekilbayev, L. Tolstoy, K. Gotsiy, G. De Maupassant, H. Ibsen, A. Çehov ve İ. Bunin'in bazı eserlerini Kazakçaya tercüme etti. Böylece Kazak halkını dünya edebiyatının değerli eserleriyle tanıştırmıştır. Yazarın eserleri de birçok dünya diline çevrilmiştir. Volk und Welt adlı yayınevinin yaptığı ankette Abiş Kekilbayev ismi 20.yüzyılın en seçkin yazarları arasında yer almış, ismini dünya edebiyat sayfalarına da yazdırmış büyük bir yazar olmuştur (İbragim, 2010).

Kazak edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olan Abiş Kekilbayev; yazar, tarihçi, sanat ve devlet adamı, düşünür kimlikleri ile devrine damga vurmuş, kendine has üslubu ile yarattığı eserlerini halkına adanmış ve bu sayede Kazak edebiyatının klasikleri arasına girmiştir.

2.3. Abiş Kekilbayev'in Eserleri

2.3.1. Şiirleri

Abiş Kekilbayev'in ilk şiir kitabı "Altın Şuvaş" (Altın Işık) 1962 yılında yayımlanmıştır. Eseri yayımlandığında A. Kekilbayev henüz yirmili yaşlardadır. A. Kekilbayev'in şair ve şiir hakkındaki görüşlerini bu kitapta yer alan "Aşın" (Şair) adlı şiirinde açıkça ifade ettiğini görmekteyiz. Kekeilbayev'in bir şair tasavvuru şöyledir: "hangi şartlarda olursa olsun vicdanı temiz, dünyalık bütün kirinden arınmış, saf gönlü ve duru bir diliyle bütün dünyaya meydan okuyabilen, kalbî duyguları kuvvetli, manevi değerlere sahip, mevki peşinde olmayan dünyadaki makamların geçici olduğuna inanan güçlü bir kimsedir" (Kekilbayev 1962: 17). Şiire bu duygularla yaklaşan şair bütün insanlığa hitap edebilecek, derin duygular barındırabilecek, her kelimesi özenle seçilmiş ayrıca her kelimesi yerli yerinde kullanılmış olacak ve sadece şairinin devrinde değil yıllar sonra da okunacak, okutulacak şiirler yazacaktır. Abiş Kekilbayev'in "Altın Şuvaş" kitabında yer alan şiirleri tam olarak böyle şiirlerdir. Eserin içerisinde yer alan şiirler: "Äke" (Baba), "Ava" (Hava), "Aşjayıq" (Ak Yayık), "Bağban" (Bahçıvan), "Bozbalanın Jarq Jurq Etip Janarı" (Işık Saçan Delikanlı Gözleri) "Kız Ėni" (Kızın Şarkısı), "Kıstağı Oy" (Kış Düşünceleri), "Kurdas Kızğa"

(Akranım Olan Kıza), “Kün Qayda Bire Qıuğan K belekti?” (Hey Gidi Kelebek Peşinde Koştuğumuz Günler), “ Savleşimni  Bar Beynesin Bilemin”(Sevgilimin Endamını Bilirim), “Şağala” (Martı), “Te iz Jağasındağı Oy” (Deniz Sahilinde Düşündüklerim),“Terbegeni  Janarımni  Oy Bağı” (Gözlerimin Bahçesine Düşünce Ektin). Bu şiirlerin dışında “Adam Qolı” ( nsan Eli), Bizder” (Biz), “Dünye Degen Jarne ke” (Dünya Bir Panayır Yeri), “J rgek” (Kundak), “Jağımpazdın Basına” (Dalkavuğun Başına), “Kim Bar Eken Min Takpağan K lmegen?” (Kimse Var Mı Kusur Bulmayan, G lmeyen), “Qasım’ğa” (Kasım’a  thafen), “Minut” (Dakika), “O, Tabiyğat,  kpelmin  zine” (Ey, Tabiat K sm ş m Ben Sana), “Şabıt” ( lham) adlı birbirinden değıerli şiirler eserde yer alır. Bu şiirlerinde derin bir felsefi yaklaşı m dikkat çekmiş, hayatın anlamını ve akıbetini okuyucusuyla paylaşmıştır.

Çocukluğunu, aynı dönemi paylaştığı arkadaşları gibi savaşın acılarını derinden hissederek büyüyen şairin “ yel K lkisi” (Kadının G l ş ), “Qarındasım Nurayşa” (Kızkardeşim Nurayşa), “J rekte Ali Jatır Muş” (Kalpte Hala H z n Var), “Sol Jıldar  li Esimde” (O yılları Unutmadım) ve “Oylar” (Düşünceler) adlı şiirleri çocukluk hatıralarının zihnindeki  ağırışımları niteliğindedir. Bu şiirlerinde savaşın dayanılmaz acılar bıraktığını dile getirmiş,  ağıdaşlarının da hislerine ve acılarına tercüman olmuştur (A ık, vd. 2018).

 lk şiir kitabını yayımlayan Kekilbayev daha sonra hikâye ve roman gibi nesir türlerine yönelmiştir. Roman yazmada yetenekli olduğı anlaşılan yazar 1999 yılında “Dünye Ğapıl” (Gafil Dünya) adlı şiir kitabını yayımlayarak, okurun karşısına tekrar şair kimliğı ile çıkmıştır. Nesir türü ile ilgilendiğı zamanlarda dahi şiir ile olam bağışı koparmamıştır. Sürpriz bir biçimde okuyucusunun karşısına şiirle çıkan Kekilbayev bu çıkışını ř  cümlesiyle açıklamıştır: “Bir defa hırsızlık yapan kişi diğ r zamanlarda da çalmaya meyilli olur, derler. Doğruluğı elette tartışılır Ancak gerçek ř  ki, bir kere şiir söyleyen kişinin de gırtladı bir daha şiir söylemeye meyleder dururmuş” (Aupbaev 1996: 37).

Abiş Kekilbayev’in “Dünye Ğapıl”(Gafil Dünya) adlı eseri hakkında Modern Kazak şiirinin önemli isimlerinden olan Ulıkbek Esd vlet (1989), Kekilbayev’i ř  sözlerle değıerlendirmiştir: “Gerçek şiir, damardan enjekte edilen ilaç gibi anında kalbe ve beyne ulaşır. Şiir sanatının diğ r sanat dallarından farkı da buradadır.  şte bu yönüyle

ele alacak olursak, şiir bütün öğüt yöntemlerinin en üstünüdür. Belli ki Abiş Kekilbayev, bunca zamandır şairlik yönünü bastırmaya çalışmış. Ancak tabiatında var olan bu kaynağın önünü bütünüyle tıkamaya gücü yetmemiştir. Bu kitap yayımlanmamış olsaydı, değerli şairin kalbinin billur damlalarından haberdar olamazdık” (s. 9).

“Dünye Ğapıl” kitabı, 1959-69 yıllar arasında yazılmış şiirlerine yer verdiği “Köne Dapterden” (Eski Defterden), 1980-1999 yıllarda yazılmış “Jaña Dapterden” (Yeni Defterden) ve “Avdarma Öleñder” (Tercüme Şiirler) adlı üç bölümden oluşmuştur.

“Köne Dapterden” bölümünde yer alan şiirleri genelde aşk, gençlik, vatan sevgisi, üzerine yazılmıştır. Bu şiirlerden bazılarının başlıkları şöyle sıralanabilir: “Almatıda Küzdi Küni Bulvarda” (Sonbaharda Almatı’da, Bulvarda), “Ağa Dep Eñ Burıldım” (Abi Dedin, Kıyamadım), “Bügin Tım Azan ȶazan ȶaraşa Üy Jaq” (Bugün Çok Gürültülü Çadır Yanı), “Dastarhan Jırı” (Sofra Türküsü) Ğañı Konıp Ön Boyına Tirkiltiñ (Hayat Toza Bulanmış), “Ğumırım Artȶa lȶsuda” (Ömrüm Geri Gidiyor), “ȶara Talȶan” (Kara Yarma), “Mola Tusınan Ötkendegi Oy” (Kabristanın Yanından Geçerken Düşündüklerim), “Keyde ȶas, Keyde Jaqın Dos Tünertip” (Bazen Düşman, Bazen de Dostum Üzdü), “Ğaldıñ Ani” (Yaşlı Adamın Türküsü), “ȶumarlıȶ Jolı” (İstek Yolu), “Ayım Sen Dep Jür Edim” (Sana Ay’ım Diyordum), “Türkistan” (Türkistan).

“Jaña Dapterden” bölümünde ise “Alpısȶa Ayaȶ başȶanda” (Altmış Yaşıma Girerken), “ȶuz Basında ȶulja Tur” (Kuz Başında Dağ Keçisi Geziyor), “ȶasımȶa” (Kasım’a İthafen), “Ötövde Kunder, Aptalar, Aylar Zımıray” (Günler, Haftalar, Aylar Çabuk Geçmekte), “Tuğan Jerge Barȶanda” (Memleketime Gittiğimde) gibi şiirlerine yer vermiştir.

Kitabın son bölümünde ise şu şiirlere rastlarız: hemşerisi ve meslektaşısı dava arkadaşı Oljas Süleymenov’un Rusȶa yazdığı “Uva, Aksak Temir Han” (Ey, Aksak Timur Han!), “Nurlı Tunder”, (Nurlu Geceler) “Arȶımaȶ” (Hızlı Koşan At), “Kuman Jırı” (Kuman Türküsü) şiirleri; Japon şairlerinden tercüme ettiği “İssa”, “Kyudo-Saki-No Daydzedaydzin”, “Sayge Hosi”, “İsikava Tonudoki” şiirleri; Avar şairi Rasul Gamzatov’dan tercüme ettiği “ȶanjar” (Hançer) şiiri ve ünlü Rus şairi Lermontov’dan

tercüme ettiği birkaç şiiri oluşturur. Dağıstanlı Efendi Kapiyev'den çevirdiği "Dağıstan nı" (Dağıstan Türküsü) (İbragim 2010).

Kekilbayev'in şiirlerine bakıldığında şair kendi yaşadığı yıllarda hangi konuları önemsemiş, hangi olaylar ve konular üzerine düşünmüşse bugün Kazak toplumu da bu konulara ihtiyaç duymuştur. İnsanı sevmeyi öğütleyen, hayatın bir amacı olduğu fikrini savunan, insanı derin düşünmeye iten felsefî konuları, ahlak, dünya-ahiret dengesi, geçmişten ibret alma geleceğe güvenle bakma gibi konular bu konuların başında gelmiştir.

2.3.2. Romanları

Edebi hayatına şiir türü ile başlayan Kekilbayev asıl ününü yazdığı romanları ile kazanmıştır. Şiirleri ile Kazak halkına nasıl ki yeni ufuklar açmış ise romanları ile de aynı amaçla devam etmiştir. Nesir yazılarında tasvirleri, fiziki ve ruhsal betimlemeleri ile çağdaşlarından ayrılır.

Yazarın Kazak roman tarihine "Añızdın Aqırı" (Efsanenin sonu -1969), "Ürker" (Ülker Yıldızı -1981) ve "Eleñ-Alañ" (Şafak Vakti -1984) adlı tarihî romanlarıyla nesir ustası bir sanatçı olduğunu okuyucusuna göstermiştir.

"Añızdın Aqırı" (Efsanenin Sonu) romanın yayın tarihi ile ilgili iki farklı bilgi mevcuttur. Bunların ilki Damira İbragim'e ait ve yayın tarihinin 1969 olduğu, ikincisi ise Kırabeyev'e ait ve yayın tarihinin 1971 olduğu yönündedir. Eser mitolojiden ve efsanelerden esinlenilerek kaleme alınmıştır. Romanın konusunu Semerkant topraklarında bulunan Bibihanım Camisi ile ilgili kulaktan kulağa yayılan bir efsane oluşturur. Romanda asıl olayları ise başkahraman Almas Han (Aksak Timur), minare ustası Cabbar ve Han'ın küçük hanımı ile yaşanan diyaloglar başlatmış ve gelişen olaylar devam ettirmiştir. Cabbar usta Han'ın küçük hanımına âşık olur. Kadın ustadan eşi benzeri olmayan bir minare yapmasını ister. Cabbar usta hiç vakit kaybetmeden küçük hanımın istediğini yerine getirmek için minarenin inşaatını başlar. İnşaat henüz bitmemişken Han seferden döner. Büyük hanımı ise bu yaşananları Han' a anlatır. İlk defa yenildiğini düşünen Han, bu düşünceye teslim olmaktan kaçınır. İlk adı "Minare" olan roman "Añızdın Aqırı" (Efsanenin Sonu) adıyla yayımlanmıştır. Eser Aynagül

Danıyarova tarafından Türkiye Türkçesine akarılmış ve Da Yayıncılık tarafından 2002 yılında Türk dünyası edebiyatları sahasına kazandırılmıştır (Söylemez, 2005).

Yazar şu iki eserini de “Ürker” (Ülker yıldızı -1981) ve “Eleñ-Alañ” (Şafak Vakti-1983) roman türünde vermiştir. Bu iki eser birbirinin devamı niteliğinde kaleme alınmıştır. Gerçekliklerden yola çıkara yazmayı planladığı romanlarını Kekilbayev daha hazırlık aşamasında bile pek çok araştırma yapmıştır. Abiş Kekilbayev ‘in bu hazırlık sürecini ile ilgili Kambar Kereykulov (1981), şu ifadeleri kullanmıştır: “...yıllarca arşiv materyallerini araştırmış, çeşitli kütüphanelerde tarih araştırmalarını incelemiş, sayısal bilgileri ve bibliyografik tanımlamaları tek tek gözden geçirmiştir. Memleketin dört bucağında yaşlı insanlarla görüşmüş, gerekli gördükleri ile mektuplaşmış. Arşiv ve kütüphanelerden elde ettiklerini anlatılanlarla mukayese etmiştir. “Ürker” romanı için yürütülen bu çalışmalar tam 16 sene sürmüş. Bu süreçte 400’e yakın kitap, yüzlerce arşiv belgeleri, Rus generalleri Tevkelev’in, Neplyuyev’in, Vitebskiy’nin günlükleri didik didik edilmiştir”(s. 3). Yazar, uzun ve meşakkatli bir hazırlık dönemi geçirdikten sonra nihayet eserlerin ilki olan “Ürker”i yazamıştır. İç çekişmelertuzaklarına sıkışmış olan Kazak halkının Abulhayr Han önderliğinde ortaya koyduğu kurtuluş ve yaşam mücadelesini anlatmaktadır. Kekilbayev “Ürker” romanında 17-18. yüzyıllarda Kazak hanı Abulhayr’ın siyasi otoritesini, Kazakların tarihe karışmamaya karşı verdikleri mücadeleleri ve Kazak Hanlığının Rusya ile birleşme mecburiyeti konu etmiştir (İbragim, 2010).

“Ülker”; Tıgırı, Elşilik, Arbasuv ve Aykas adında dört bölümden oluşur. Romanda Kazak hanı Ebulkayır Han Kazakların üç cüzü üzerinde de otorite kuramaz ve çareyi Rus himayesine girmekte görür. Bu çözümle hem iç karışıklıkları engelleyeceğini hem de eseli düşmanları Karakalpaklardan topraklarını koruyacağına inanır. Ebulkayır Rusya himayesi için bir dilekçe yollar ve bu dilekçeden halkına bahsetmez çünkü Kazak halkı böyle bir himayeyi asla kabul etmez. Rusya bu teklife sıcak bakar çünkü onlar da Kazak bozkırları sayesinde Doğu’yu rahatça tanıyabilecekler ve siyasetlerine buralarda da devam edebileceklerdir. Bu himaye ile birlikte Kazak tarihinde yeni bir dönem başlar. Halk olanları öğrenmiştir fakat artık çok geçtir. Rus heyetinin başında Tevkelev adında bir yönetici vardır. Tevkelev zaman zaman siyasi gücünü kullanarak zaman zaman da zenginliğini kullanarak halk içinde ikilikler çıkarır. Devrin önemli isimlerinden Bökenbay Batır hem Ebulkayır hem de halk tarafından çok seviliyor ve

çok güveniliyordu. Tевкеlev Bөkenbay'ı da kendi safına çekmeyi başarmış ve Rusya'ya gururlu bir şekilde dönmüştür.

Romanda Ülker Yıldızı Rusya'yı simge eder. Konar göçer halk için Ülker Yıldızı oldukça önemlidir. Yıldızın durumu onlara iklim hakkında bilgi vermektedir. Yaz mevsimi kurak mı geçecek, kış mevsimi ılıman mı yoksa sert mi geçecek yıldız bakarak karar verirler. Ülker Yıldızını Kazak halkı kendisine adeta bir yol gösterici olarak tayin eder. Yıldız halka önderlik eder, yol gösterir, rehberlik eder. Rusya da Kazaklar için bir Ülker Yıldızıdır. Ebulkayır Han'ın çıkmaza düştüğü bir anda Rusya bir yıldız gibi belirir ve yol gösterir (Kınacı, 2016).

“Ürker” in devamı niteliğindeki “Eleñ-Alañ” eserinde ise Ürker romanında anlatılan iç çatışmalardan, kıskançlık ve hasetliklerden, çevrilen gizli saklı olaylardan yorulan Kazakların göçebe hayat tarzından yerleşik hayata geçişini ve yeni şehirler kurarak Kazak tarihinde şehirleşmenin başlangıcını ele almıştır.

Ülker'in devamı olarak kaleme alınmış bir eser olan Elen-Aalan, Tavekel ve Elen-Alan adlı iki bölümden oluşmuştur. Rusya'nın hâkimiyetiyle birlikte gelen zor günlerin anlatıldığı romanda Ebulkayır ve Tевкеlev'in siyasi ilişkilerinin gelişmesiyle ortam biraz yumuşar. Han Rus Çarına sadakat belirtisi olarak oğlu Sultan Eralı'yı yanına Kazak heyetini de vererek Petesgurg'a yollar. Rusya Doğu siyaseti için Ebulkayır'ın isteklerine kulak verir. O ve ailesi için de bir şehir kurulmasını sağlar. Roman Or Nehri kıyısında Orenburg Kalesi'nin kurulması, Orenburg heyet başkanı Tatişev ile Ebulkayır'ın buluşması, Ebulkayır'ın Ruya'ya bağlılığını tekrar bildirmesi gibi konularla devam eder. Kekilbayev romanda Başkurtların Ruslara isyanına da değinmiştir. Ebulkayır geçen zamanla birlikte Rusya'nın himayesinin de ilerlediğini ve artık Kazak halkının kimliğine aykırı olduğunu fark eder. Halkından habersiz böyle bir işe kalkıştığı için vicdan azabı çeker fakat artık dönülmez bir yola girmiştir (Kınacı, 2016).

Vatan sevgisini bütün sevgilerden önde tutan A. Kekilbayev, Kazak tarihi üzerinde araştırmalar yaparak çıktığı bu serüveni tüm gerçekliği ile halkına anlatmıştır. Yazarın amacı, halkının uyanmasını sağlamak ve düşünce ufuklarının sınırlarını kaldırmaktır. Realist bir bakış açısıyla anlattığı romanında yazar, han, kahraman, asker, bey ve sultanları olduğu gibi anlatmaya özen göstermiştir. Romanın yazıldığı, Kazakistan'da

SSCB Tarihi adı altında Rus tarihinin okutulduğu o dönemde, halkı kendi millî kültürü ve tarihinden haberdar etmek ve bu değerlerinin önemini anlatmak için etkili bir yöntem olarak edebiyat kullanılmıştır. İki romanda da Kazak halkının milli ve manevi duyguları köy hayatından şehir hayatına geçişleri, çalışma hayatları, devlet yapısı, meslek grupları ve diplomatik ilişkiler anlatılır.

Romanların her ikisinde de verilmek istenen en temel mesaj çetin şartlar altında hayata tutunmaya çalışan bir halk ve yaşanan mücadelelerdir. Bakıldığında günümüzde Kazak halkının varlığını devam ettirmesi umudun hep var olması gerektiğini anlatır insanlığa.

Abiş Kekilbayev, komünizm ideolojisine koşulsuz inanmayı gerektiren Sovyet döneminde meseleyi gerçekçi bir tavırla ele alarak çok büyük eleştirilere maruz kalmıştır. Nitekim “Ürker” ve “Elen Alan” romanları yayımlandıktan sonra bazı kimseler A. Kekilbayev’i aşırı milliyetçi olmakla suçlamışlardır. Bu eleştirileri yapan kesime göre yazar Kazakları Sovyet rejiminden tilki hilesi ile kurtulmaya davet etmiş, bu sebeple de cezalandırılması gerektiğini öne sürmüşlerdir (İbragim 2010).

Kazak tarihinde iki asır süren olayları siyasi, sosyal, psikolojik, ekonomik açıdan ele alan ve okuyucusuna tüm gerçekleri anlatan Kekilbayev “Ürker” ve “Eleñ Alañ” romanları ile halkının beğenisini kazanmış, ödüller almış ve eserleri klasikler arasında yerini almıştır. Ayrıca yazarın Ülker romanı 2002 yılında Türk edebiyatına Atatürk Kültür Merkezi Yayınları aracılığıyla dahil edilmiş ve Türk dünyası edebiyatlarına bu değerli eser kazandırılmıştır.

2.3.3. Hikâyeleri

Edebiyata küçük yaşlarda merak salan ilk olarak şiirleriyle ismini duyuran Abiş Kekilbayev, hem hayat tecrübesi ve bilgi birikimi arttıktan sonra hikâye ve roman türünde kendisini göstermiştir. Mensur eserler: hikâye ve roman yazmadan evvel nesir tercümesi yaparak bu alana adım atmıştır. Yaptığı çeviriler sayesinde düz yazıda olgunluk kazanmıştır. Böylece dilini ve üslubunu geliştirmiş eksikliklerini tamamlamıştır. Bu çalışmalarının ve gayretinin mahsulü olarak Kazak okuru, tercüman A. Kekilbayev’in kaleminden Tolstoy’un “Savaş ve Barış’ını, Guy de Maupassant’ın “Ömür”ünü, William Shakespeare’nin “Kral Lear” ve “Romeo ve

Juliet” oyunlarını, Anton Çehov’un “Vanya Amca’sını okuma şansına nail olur. Yazarlığa geçişte önem arz eden bu çalışmaları, genç A. Kekilbayev’in edebiyat çevreleride çeviri eser verme yönüyle de tanınmış olmuştur. A. Kekilbayev edebiyat ve sanatın enine boyuna irdelendiği, yapılan her tercüme eserin ve tecrübe sahibi olmadan yapılan çalışmaların basılmadığı Sovyet edebiyatına kendini ispatlamayı başarmıştır. Çeviri eserleri kısa zamanda onun çalışmalarındaki titizliğinin ispatı olmuştur.

Abiş Kekilbayev de çoğu yazar gibi ilk eserlerini yayınlamakta tereddüt etmiştir. Öğrencilik yıllarında yazdığı ilk hikâyelerini acemice bulmuş olacak ki yayımlatmaz (İbragin, 2010).

A. Kekilbayev’in 1964 yılında “Leninşil Jas” gazetesinde yayımlanan “Bir Şökim Bulut” (Bir Avuç Bulut) (Kekilbayev 1999: 396) adlı hikâyesi İkinci Dünya Savaşı esnasında Kazak halkının yaşadıklarını, halkın üzerindeki tesirlerini konu alır. Hikâyede bahsi geçen aile bir buluta benzetilir. Bu ailenin nazarında savaş yıllarında ve savaştan sonraki yıllarda bir Kazak ailesinin hayatını gözler önüne serer. Bilindiği gibi, İkinci Dünya Savaşına Sovyetler Birliği içerisinde var olan pek çok toplum vardır. Bu toplumların bireyleri ise savaşa katılmışlar ve pek çok kayıp vermişlerdir. Hiç şüphesiz ki toplumlardan da en fazla kaybı Kazaklar vermiştir.

1966 yılında A. Kekilbayev’in “Küy” (Dombıra Melodisi) hikâyesi yayımlanır. Hikâyede yazarın kendine has bir üslubunun ve kurgu yapısının olduğu hemen dikkatleri çekmiştir. Hikâye ile ilgili edebiyat camiasında beklenilenin üzerinde bir yetkinlikle yazıldığına ve bahsettiği Kazak Türkmen anlaşmazlığını oldukça gerçekçi anlattığına değinmişlerdir. Alman asıllı Kazak yazarı Belger şu değerlendirmeyi yapar “Kazakların Aday boyu ile komşu Türkmenler arasında yüzyıllar boyunca devam eden anlaşmazlıklardan bahseden bu olaylar, „göçebe halkların tarihi yoktur” dedikodusunun ne kadar yanlış olduğunu da ortaya koymuştur.” (s. 5)

Küy, Kazakçada, insanın gönül titreşimi, kalbî hissi, ruh dünyası (Koç, Byniyazov, Baykapan, 2012) gibi anlamlara gelmesinin yanında, dombıra ile çalınan Kazaklara ait enstrümantal melodi anlamına gelmektedir. Bir nevi insanın farklı ruh hallerini anlatan müzik demektir.

“Küy” hikâyesi konusunu tarihten alır. Asıl olayı ise bir efsane üzerine şekillenmiştir. Kekilbayev Kazaklar ile Türkmenler arasındaki çatışmaları, kan davalarını, intikam duygusu ile yapılan kanlı pek çok mücadeleyi bu efsaneden yola çıkarak atlatmıştır. Bir savaş sırasında Türkmen kızlarından birkaçını esir alan Kazak gençleri Türkmenlere yenik düşer. Kızlarının kaçırılmasını gururlarına yediremeyen Türkmenler Kazaklardan bir grup genci esir alır. Onları asimile etmek için mücadele ederler. Kazak ve Türkmen gençlerinin mücadeleleri devam ederken Türkmenler, küy çalan Kazak bir genci esir alırlar. Savaşta oğlunu kaybeden Türkmen komutan Cüneyt, hırsına yenik düşer ve Kazaklar için önemli olduğunu düşündüğü bu küy ustasını diri diri toprağa gömdürme emri verir. Sonunun geldiğini ve ne yazık ki artık yaşama şansının kalmadığını anlayan Kazak genç son arzusu olarak küy çalmak istediğini dile getirir.

Hikâye Moskova’da yayınlanmakta olan Drujba Narodov adındaki dergide yayımlandıktan sonra Sovyet yazarlar arasında ilgi ile karşılaşılır. Bunun yanı sıra Kırgız yazar Cengiz Aytmatov’un da ilgisine mahsar olur ve hikâyede değinilen ‘mankurt’ kelimesinin tesirinden kurtulamaz. Bu tesirle de Gün Olur Asra Bedel eserinde bu ifadeye yer verir. Abiş Kekilbayev (2005), mankurt sözcüğünü hikâyesinde kullanarak kelimeye sınırsız kinin sınırsız acımasızlıkla sonuçlanacağı anlamını yüklemiştir (s. 217-239).

1966’da yayımlanan bir diğer hikâye de “Baygetorı” (Yarış Atı Baygetorı)’dır. Hikâyenin başkahramanı adından da anlaşılacağı gibi bir yarış atıdır. Bu at genlik yıllarında adından çokça söz ettirmiş, pek çok yarış kazanmış meşhur bir yarış atıdır. Baygetorı yaşlanınca artık o meşhurluğundan pek bahsedilmez. Hatta etrafındaki insanlarda fazlalık hissi uyandırır. Bu olanlar üzerine düşünen Baygetorı hayatın kısa süren bir eğlenceden ibaret olduğuna kanaat getirir. Kekilbayev atı kişileştirerek onu Kazak halkına bazı gerçekleri göstermek adına bir simge olarak kullanmıştır. Bu gerçeklerden bazılarına değinecek olursak eğlenceli günlerin saman alevi misali yanıp söndüğü, dünyanın faniliği, içinde yaşayan her canlının da fani olduğu, fani bir hayata ve onun acımasız kurallarına tahammülün zor olduğu ve önemli olanın yaşanılan anın farkında olmak gerekliliği gibi daha pek çok ders çıkarılabilir gerçekler sunmuştur

A. Kekilbayev'in 1971 yılında "Şıñırav" (Dipsiz derinlik) adlı hikâyesi okuyucusuyla buluşur. Anlamlarından ilki dipsiz derinlik olan şıñırav, aynı zamanda kuyu dibi anlamında da kullanılır. Hikâyede, uçsuz bucaksız bozkırda göçebe yaşamın zor şartlarında hayatlarını devam ettiren Kazak boylarının yaşam kaynağı olarak baktıkları kuyu ve kuyu kazma işiyle uğraşan hatta bu işi meslek edinen insanların hayat mücadelesi anlatılır. Babadan kalma mesleği ile hayatına devam eden hikâyenin kahramanı Ensep, henüz hayatının başında bir delikanlıdır. Kuyu kazma işini hem çok sever hem de başarılıdır. Kuyu ile kendisini özdeşleştiren Ensep, kuyunun derinliklerine indikçe kendi gönlünün derinliklerine indiğini tahayyül eder. Kuyucu Ensep'in psikolojisi hikâyede iç monologlar ve ruhsal betimlemelerle verilir. Ensep kuyu kazma işine gençliğini adar ve sonunda aranılan ve özellikle zengin aileler tarafından tercih edilen bir sanatkâr olur. Kazdığı her kuyu için "bu kuyuyu gören veya duyan herkes Ensep'in kuyusu demeliler" diye düşünerek çalışır. İşinde bu kadar başarılı olan birinin sonunu da yine işi belirler. Ensep kazdığı bir kuyunun aniden fışkıran kaynağında boğulur ve diplerde kalır. Bu trajik son ise Ensep'in hayallerine yakışmaz. O büyük usta diye anılmak isterken kazdığı kuyu "Ensep'in öldüğü kuyu" diye anılır (İbragim 2010). Kekilbayev hikâyesinde okuyucusunu da kendi düşüncelerinin en diplerine çekmeyi ve diplere kadar inen insanların mutlak doğruları bulabileceklerini öğütler. Hikâyenin başında işinde başarılı olan kahraman Ensep hikâyenin sonunda hayatı sorgulayan, kuyu açma işinin de aslında kendini oyalayan bir uğraştan başka bir şey olmadığını anlayan bir karakter olur. Ayrıca kahraman kuyuya her inişinde hayatla bağının koptuğunu düşünür ve derin düşüncelere dalar.

Abiş Kekilbayev'in ilk defa 1978 senesinde "Jalın" yıllığında yayımlanan "Kus Kanatı" (Kuş Kanadı), (Kekilbayev 1999: 398) hikâyesinde köyde doğup büyüyen, köy şartlarına alışmış, geleneklerine oldukça bağlı yaşlı bir kadının oğlunun peşinden şehre gidişi ve şehirde yaşamak zorunda kalması anlatılır (İbragim 2010). Hikâyenin okuyucusuna asıl anlatmak istediği ise köyden kente göç. Bu değişikliğin insan üzerindeki etkisi ve dahası psikolojik uyum sırasında yaşanan çatışmalardır. Yazar her eserinde olduğu gibi bu hikâyesinde de yine Kazak halkı üzerinden evrensel konuya temas etmiştir.

Bir başka hikâyesi "Hanşa Dariya Hikayesi" (Derya Hanım Hikâyesi) 1976 yılında yayımlamıştır Kekilbayev. Hikâyenin başkahramanı Moğol İmparatorluğu'nun büyük

hükümdarı Cengiz Han'dır. Yazar Cengiz Han'ın hayatının son yıllarını edebi üslupla eserine konu etmiştir. Hikâyede Cengiz Han amansız bir hastalığa yakalanır. Hastalığının çaresi bulunamaz. Fakat topraklarında yaşayan Gürbeljin adında bir kadın hastalığının çaresini biliyordur. Kader bu ki Cengiz Han bu kadının yaşadığı köyü basmış herkesi kılıçtan geçirmiştir. Büyük hükümdar zulmettiği Gürbeljin'e mahkûm olur. Hikâye insanlığa dünyalık güçlerin kalıcı olmadığı ve el değiştirebildiğini göstermiştir.

“Şetkeri Üy” (Kenar Mahalledeki Ev- 1977) hikâyesinde tema bir kez daha İkinci Dünya Savaşı olarak seçilmiştir. Bu kez savaş farklı bir yönüyle ele alınır. Hikâyenin kahramanı kocasını savaşta kaybetmiş bir kadındır. Kocasının ardından annesini ve babasını da kaybeden kadın yalnızlığın soğuk yüzü ile tanışır. Hikâyenin sonunda kadın yalnızlığa ve çaresizliğe karşı verdiği mücadelesini kaybeder ve nefesine yenik düşer. Hikâyede üzerinde durulan konu ise kaybolan aile değerleri. Ayrıca yalnızlık duygusunun insanı çıkmaz yollara itebileceği fikridir. Kadın ve onun hayatta kalma mücadelesi, bu mücadeleyi kaybetme sebepleri sanatlı söyleyişle kaleme alınmıştır.

“Bir Şoq Jiyde” (Bir Salkım İğde -1978) hikâyesi, ilk olarak Juldız dergisinde yayımlanmıştır. Hikâyede çocuğu olmadığı için bir evlat edinmeyi düşünen Tilev'in hayatı konu edilir. Tilev evlat sahibi olmak sadece babalık duygusu için değil aynı zamanda neslinin devamını da sağlayacak önemli bir konu diye düşünür. Himayesine alacağı çocuğa ise sadece maddi değerlerini miras bırakmaktan ziyade ona vicdani, manevi değerlerini de aktaracağına inanır. Yazar hikâyesinde kültür aktarımının ve gelecek nesillerin bu kültürle büyümesinin önemini arz etmiştir. Kekilbayev'in kendi çağına ve daha sonraki çağlara da hitap etmesinde kültürle olan bağını koparmaması da yatmaktadır.

1978 yılında ilk olarak Juldız dergisinde okuyucuya sunulan “Avtomobil” (Otomobil) Kekilbayev hikâyesinde Jakan adında bir delikanlın başından geçen olayları romantik bir şekilde resmeder. Otomobil sembolik olarak hayatın yerini tutar, Jakan ise yazarın muhatabı olan Kazak gençliğidir. Şoförlük mesleğine de arada değinen yazar köy şoförlerini de hikâyesine yan karakterler olarak seçmiştir. Yazar Abiş Kekilbayev eserlerinde her tabakadan insana ver verdiğini bu hikâyesinde de göstermiştir.

Yukarıda özetlerine yer vererek tanıtmaya çalıştığımız hikâyeler Abiş Kekilbayev'in "uzun hikâyeleri" olarak adlandırılmaktadır. Araştırmacı Damira İbragim,(2010) Kekilbayev'in kısa hikâyeleri arasında şu hikâyelerin yer aldığını belirtmektedir: "Ajar" (Ajar), "Aş Böri" (Aç Kurt), "Ak Kayın" (Ak Kayın), "Akırğı Ayaldama" (Son Durak), "Eñ Bakıttı Kün" (En Mutlu Gün), "Esbolay" (Esbolay), "Galstuk Satuvşı Kız" (Kravat Satan Kız), "Kerek Adam" (Gerekli Kişi), "Mine Keremet" (Harika), "Tasbakanıñ Şöbi" (Kaplumbağa Otu)." (1137).

Hikâyelerinde ayırt edici öğeler kullanan Abiş Kekilbayev, eserlerinde öncelikli olarak bitki, doğa ve hayvan öğelerini kullanmıştır. Ayırt edici öğeleri edebi benzetmelerinde, sanatsal betimlemelerinde hikâyelerin olay örgüsünün oluşumunda kullanmıştır. Yaptığı mekân tasvirleri ve karakter betimlemelerinde kullandığı doğa, bitki ve hayvan unsurları hem çok canlı hem de çok gerçekçidir. Mekân tasvirleri konusunda usta olan yazar eserlerinin mekânlarına okuyucusunu da davet eder adeta. Yaptığı tasvirler öyle canlı ve gerçektir ki hikâyede yer alan atın ayak seslerini, kalp atışını, kuş cıvıltısını, su şırıltısını duyar okuyucu. "İntikam" adlı hikâyede başkahramanın hissettikleri ile doğa unsurları arasında benzerlikler kurulmuş, kahramanın ruh dünyası ve iç âlemindeki değişimler bu benzerliklerle anlatılmıştır. "Kravat Satan Kız İle İlgili Hikâye"de hava kapalı ve yağışlı olarak tasvir edilmiş, ayrıca sert rüzgârlar okuyucuya hissettirilmiştir. Sert ve şiddetli esen bu rüzgâr havadaki kara bulutları dağıtmıştır fakat güneş yüzünü göstermemiştir. Bu tasvirlerle Kekilbayev hikâyesinin kahramanının ruh halini benzetme yoluyla okuyucusuna anlatır. Havanın kapalı ve kara bulutların olması güneşin var olmasına rağmen ısıtmaması kahramanın içinde bulunduğu ruh halini anlatır. Kahramanın bütün gece ağladığı anlatılırken dışarıda da durmadan yağan yağmurdan bahsedilerek kahramanın yanağına düşen gözyaşları ile gökyüzünden dökülen yağmur damlaları birbirine benzetilir. Doğa Kekilbayev'in anlatımıyla devleşir hikâyede. "En Mutlu Gün" adlı hikâyede gökyüzü lekesiz, tertemiz bir çarşafa benzetilmiş böylelikle yine tabiat unsurlarından yararlanmıştır. Hikâyenin asıl kahraman kuşların sesinden bir anlam çıkarır böylelikle içindeki karmaşık duyguları anlatabileceğine inanır. Ayrıca kahramanın develere içinde yaşadıklarını anlatır bu yolla hisleri hayvan unsuru üzerinden dışa vurulmuştur. Hikâyede develerden hem besin malzemesi hem de binek hayvanı olarak kullanılması da anlatılır bu durum hikâyenin yazıldığı dönemde Kazak kültüründe devenin sosyal hayattaki önemi

hakkında bilgi vermiştir. Hikâyenin hemen her bölümünde uzun uzun tasvir edilen kamış ve otlar bunların biçilip satılması bize yine dönemin ekonomik yapısı ve geçim şartları ile ilgili bilgi verir. “Ak Kayın” adlı hikâyede, bahçede kavak ağaçlarının arasında tek başına büyümüş Ak Kayın ağacı ile yaşadığı toplumda diğer insanlardan kendini farklı hissedip yalnızlık duygusuna kapılan başkahramanın ruhsal durumu arasında bağ kurulmuştur. Tabiattaki varlıklarla kahramanlarını özdeşleştirmede usta olan yazar onların kişiliklerini tabiatta var olan ağaca, kuşa, deveye giydirebilir sanki. “Tüylü Barak” adlı hikâyede ırmak, nehir, vadi, dağ, tepe gibi doğal varlıklara yer verilir. Bu varlıkların canlı tasvirleri sayesinde mekân unsuru güçlendirilmiştir. Başkahramanın hayatının dönüm noktası olarak anlatılan olaya mekân olarak tercih edilen dağın tasviri hikâyede önemli bir yere sahiptir. Başkahramanın hikâyede bir ayı saldırısına uğrar. Burada ayı figürü üzerinden düşmanlar sembolize edilir. Yazar hayvan unsurunu da kullanarak olay örgüsünün etkileyiciliğini artırmıştır (İbragim, 2010).

Kekilbayev’in hikâyelerine genel bir pencereden bakacak olursak engin bir bilgi birikimi olduğunu, çevresine karşı duyarlı ve dikkatli gözlerle baktığını görürüz. Yazarın eserinde kullandığı motifler onu diğer yazarlardan ayırt etmeye yetmiştir. Hikâyelerinde yer verdiği insanlar isimleri ve memleketleriyle değil, yaşantıları, dünya görüşleri, düşünce sistemleriyle de Kazaktır. Onlarda Kazak halkı ve halkın tarihi kökleri adeta vücut bulmuştur diyebiliriz. Canlı bir tabiat sevgisinin olduğunu, iyi bir gözlemci olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca iyi bir yazar olmak için çok okumak, araştırmak ve çok iyi gözlemlemek gerektiğinin bilincinde bir yazar olduğu kanaatine varmaktayız. Bu kanaat ise edebiyatın çeşitli alanlarında eser vermesiyle yakından ilişkilidir. Şiir, roman, uzun hikâye, araştırma yazısı, tiyatro ve hikâyeler kaleme alması da bu kanaati destekler niteliktedir.

2.3.4. Tiyatro Eserleri

Abiş Kekilbayev edebiyatın hemen her türünde eser vermiş önemli bir Kazak yazarıdır. Ödüllü romanları, binlerce okuru bulunan hikâyelerinin yanında bir de tiyatro eseri kaleme almıştır. “Abılay Han” adını verdiği tiyatro eserinde 18.yüzyıl Kazaklarla Kalmaklar arasındaki siyasi mücadeleleri anlatmıştır. Eser 1997 yılında yayımlanmıştır. Abılay Han Kazak tarihine damga vurmuş önemli bir komutan, devlet

adamıdır. Bilindiği üzere 18.yüzyıl Kazak Hanlığı için oldukça zor şartların yaşandığı bir yüzyıldır. Eserde de bu yıllarda yaşanmış tarihi gerçeklikler anlatılmıştır. Eserin kahramanı esere ismini veren Abılay Han'dır. Moğolların bir kolu olan Kalmaklar ile 300 yıla yakın mücadele eden Kazaklar galibiyetleri sonunda topraklarına sahip çıkarlar. Döneme damgasını vuran isim ise Abılay Han olur. Han'ın başından geçen bir olay sonucunda hem devletin politikası hem de halkın geleceği etkilenir. Abılay Han Kalmaklara esir düşer. Kalmak yöneticisi Kaldan Seren'in küçük karısı Külpeş Han'ı görür ve âşık olur. Hapiste ziyaretine gittiği esnada birlikte olurlar. Bu birliktelikten Amirsana adında bir erkek çocuk doğar. Esareten kurtulan Abılay Han'ı zor günler bekliyordur. Bir oğlu olduğu, adının Amirsana olduğu ve annesinin de Kalmakların yöneticisinin eşi olduğu öğrenilince Amirsana'yı Abılay Han'a karşı tehdit olarak kullanırlar. Bu arada halkının kaderi ile oğlunun hayatı arasında ikilemler yaşayan Han işin içinden çıkamaz. Ruhsal bunalımlar geçirir. Kendisi sağlıklı karar veremeyeceği endişesiyle başdanışmanı Buhar Jırav'a fikrini sorar. En nihayetinde halkı ve oğlu için en doğru kararı vermiş olur (İbragin 2010). Yazar her eserinde olduğu gibi bu eserinde de halkına öğüt vermeyi ve gerçekleri anlatmayı yeğlemiştir. Tarihten ders alınması gerektiğini, yöneticilerin sözlerle değil yapacağı işlerle halkına yardımcı olabileceğini ve geçmişten alınan derslerle tüm halkın geleceğini inşa edebileceğini anlatmıştır. Yazar tarihi bir dönemi anlatırken elbette ki estetik kaygıyı elden bırakmamış, okuyucusunda edebi bir haz uyandırmayı amaçlamıştır. Salt gerçekleri anlatmakla edebi bir yapın elde edemeyeceğinin bilincinde usta bir kalem dir Kekilbayev.

2.3.5. Araştırma Yazıları

Abiş Kekilbayev yazmaktan hiç vazgeçmemiş sürekli üreten bir yazar olmuştur. Edebiyatın her türünde eser veren yazar pek çok araştırma yazısı, deneme ve makaleye de imza atmıştır.

“Dävirmen Betpe Bet” (Zamanla Yüz Yüze) makaleler kitabının yayın tarihi ile ilgili iki farklı yayın yılından söz etmek mümkündür. Bu kaynaklara göre “Qazaq Ädebiyatının Tarihi” adlı eserde 1972 yılı (Kıyabayev, Kırdolov vd. 2005: 730), Cemile Kınacı (2016)'nın “Kazak Edebiyatında İmaj ve Kimlik” eserinde 1972 yılı (s.189), Damira İbragim (2010)'in “Modern Kazak Edebiyatının Temsilcisi Abiş

Kekilbayev'in Hayatı ve Eserleri Üzerine" makalesinde ise 1974 yılı verilmiş olup iki kaynakta geçen 1972 yılı daha kuvvetli bir gerçekliğe sahiptir denilebilir. Farklı konularda yazdığı araştırma yazılarının bir araya geldiği eseri "Tırav Tırav Tırnalar" (Uçup Giden Turnalar) Aşur Özdemir (2014)'in "Kazak Edebiyatında Hikâye" eserinde 1973 (s.360), "Qazaq Ädebiyetinin Tarihi" adlı eserde 1974 (Kıyrabayev, Kırdolov vd. 2005: 730), Damira İbragim (2010)'in "Modern Kazak Edebiyatının Temsilcisi Abış Kekilbayev in Hayatı ve Eserleri Üzerine" makalesinde 1979 olarak belirtilmiştir.

1992 yılında "Uyqıdağı Aruvdın Oyanuvı" (Uyuyan Güzelin Uyanışı) adlı eseri yayımlanmıştır. Eserde yazarın çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçirdiği Mangıstav coğrafyası hakkında tarihî bilgilere yer verilmiştir.

1995 yılında yayımlanan "Zamanmen Suhbat" (Zaman İle Sohbet) kitabında bağımsızlığına kavuşan Kazakistan'ın geleceği hakkındaki öngörülerine yer vermiştir.

1998 yılında okuyucusuna sunduğu "Azattıqtın Aq Tanı" (Bağımsızlığın Beyaz Sabahı) adlı eserinde yer alan deneme ve makalelerinde de bağımsızlık ve bağımsız Kazakistan ile ilgili düşüncelerini paylaşmış, halkını bilinçlendirmeyi hedeflemiştir.

2001 yılında çıkan "Talayğı Taraz" (Eski Taraz), eserinde tarihi Taraz şehrinin dünü ve bugününü yazmıştır.

Yazarın, 2002 yılında yayımlanan tarihi, edebi ve ilmi bir çalışmanın ürünü olan "Şandoz" (Görkemli Zafer Sahibi) kitabı Sovyet ideolojisinin onaylamadığı veya olumsuz olarak anlatılan Orta Asya Türk tarihinin önemli olayları ve şahsiyetleri hakkında bilgi vermektedir. Jngir Han, Mahambet, İsatay eserde adına yer verilen kıymetli kişilerden sadece birkaçıdır.

Yazar 2009 yılında yayımladığı "Sır Deste" (Sır Demeti) beş ciltlik kitabında hatıralarını, denemelerini, düşünce yazılarını, konferans ve röportajlarından derlediklerini okuyucusuyla paylaşmıştır (İbragim 2010). Durmadan çalışan üreten, kalemını halkı tarihi için kullanan usta yazar Kekilbeyev çok yönlü bir yazardır. Araştırma yazıları ile onun edebi kimliğinin ötesinde bilim adamı titizliği ile yaptığı araştırmaları yine halkına hizmet için kaleme almıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ABİŞ KEKİLBAYEV’İN HİKÂYELERİNİN ANALİZİ

3.1. AÇ KURT (AŞ BÖRİ)

Bu hikâye Abiş Kekilbayev’in “Povester Ängimeler Tom 2” adlı eserinin 385-400 numaralı sayfalarından alınıp incelemek kaydıyla çalışmamıza dâhil edilmiştir.

3.1.1. Özet Anlatı

Hapishaneden çıkan adam gün boyu atının üzerinde bozkırda yoluna devam eder. Yolda bir kuyuya rastlar. Buraya kimse uğramamıştır. Kuyuya sadece atını sulamak için uğrayanlar olmuştur. Siyah sakallı bir adama rastlar adam atını sular. Giderken de döner bakar. Yağan yağmurla topraktaki izler kaybolur. Yağan yağmur sayesinde kurumuş bozkır canlanır, orada yaşayan kertenkele ve böcekler de kafalarını kaldırır. Adam atından iner, atının gemini çıkarır, eyerindeki torbadan ot alıp önüne koyar. Hapiste geçen günlerin ardından bu geniş bozkırlarda olmanın değerini anlar. Kerpiçten evini düşünür. Sürgün günlerini hatırlar. Ömrü dışarlarda geçen adam evini ve çocuklarını ihmal ettiğini anlar ve üzülür. Sibiry’a da geçirdiği günleri hatırlar. Soğuk rüzgârları, asker seslerini, sessizliğini hatırlar. Evine geldiği ve dombırasına tutunduğunu, domburasının Sibir’in soğuğunu dahi unutturduğunu, yağan karın yüzüne çarpışını hatırlar. Sürgün günlerinde birlikte kaldığı köleleri, onların kestiği ağaçları, dombıra dinlemelerini, söyledikleri şarkıları anımsar. Dombırası ile hüzünlü şarkılar çalar. Bir zaman sonra parmakları yorulur ve dombırasını yatağının üzerine bırakır. Dinleyenler de özledikleri kişileri anımsar. Mum ışığında oturur ve dombırasını tekrar alır eline. Küy sesi annesini, babasını oğlunu rüyasında görür. Uyanınca üşüdüğünü ve üzerindeki kabanının kaymış olduğunu anlar. Hapishanede olduğu günlerle halini kıyaslar. Bozkırda duyduğu hayvan seslerini, su sesini sanki yeni duymuş gibi davranır. Güneş batmaya yakinken hüzünlü bir ses duyar. Batan güneşle birlikte Alatau gözüne önüne gelir. Akşam olur ve atını hızlandırır. Az önce duyduğu hüzünlü sesi yeniden duyar. Atının eyerine bağladığı dombırasını alır.

Bir deveye rastlar. Peşinden atıyla birlikte gider. Küçük bir köye gelir. Devenin durduğu evin önünde durur. Seslenir. İçeriye davet edilir. Misafir olur. Evde yaşlı bir adam, siyah bıyıklı bir adam, yaşlı bir kadın, gelin bir de küçük çocuk yaşamaktadır. Yemek yerken çay içerken sohbet ederler. Daha sonra bir adam daha gelir. Sonradan

gelen bu adam pek hoşlanmaz durumdan. Evin sahibi yaşlı adam dombırasını göstererek hünerini göstermesini ister. Dombırasını eline alır çalmaya başlar. Çalınan küyden herkes etkilenir. Etkilenmeyen tek kişi sonradan gelen adamdır. Yolda gelirken diline dolanan hüzünlü müzikleri hatırlar, dombırası ile yavaş yavaş bu müzikleri çalar. Evin gelini çay ikram ederken bileğinin beyazlığını görür. Bu bilek ona eskiden küy söylediği bir kızı hatırlatır. Böylece küyü de hatırlar. Siyah bıyıklı adam ellerini göbeğinde bağlamış vaziyette dombıra dinler. Bu adamı Akbay'ın oğlu Ävbäkir'e benzetir. Yemek yerler. Eve en son gelen adam tekrar koyunlarının yanına gitmek için yola çıkar. Çayını içip yola koyulan adam bu evden ayrılınca gönlünde bir hüzün hisseder. Yolu yine uçsuz bucaksız bozkırlara düşer. Yolda atının sırtında arkadaşlarıyla kurt avladıkları gelir aklına. Kurtlar iyi ki var bozkırlar onlarlar güzel diye düşünür. Yol boyunca misafir olduğu evi hatırlar. Yaşlı kadını ve adamı, evin gelinini, çocuğu... Bozkırda dinlendiği esnada bir fare görür, bozkırın süsü bunlar diye düşünür. Atını otladığı yerden alır ve yola koyulur. Yeni küy doğacağını hisseder.

3.1.2. Hikâyenin Analizi

3.1.2.1. Yapı

3.1.2.1.1. Olay Örgüsü

Sabahtan yola koyulan adam bozkırda kayalıklara rastlar. Atını burada sular. Kuyunun yanındaki tepecikleri görünce oraya kimsenin uğramadığını düşünür.

Siyah bıyıklı bir adam da atını sulamak için kuyuya gelir.

Yağan yağmur sayesinde etraf canlanır. Bozkırdaki izler silinir. Kurumuş toprak suya kanar. Böcekler bile canlanır adeta.

Yolcu atının gemini çözer, eyerindeki torbadan aldığı otlarla atını besler.

Düşüncelere dalar. Uzaktaki kerpiç evini ve oğlunu düşünür.

Uzun zaman hapisshanede kalan adam bozkırda ne kadar mutlu olduğunu düşünür.

Bozkırda, sürgünde hayatını geçiren adam evini hatırlayamaz. Hangi eşyası vardı, kapısı nasıldı, kilimleri nasıldı hatırlayamaz.

Sibirya'da geçirdiği günleri hatırlar. Oradaki soğuk günleri, karga seslerini, asker seslerini, oradaki ağaç evlerin sessizliğini düşünür.

Dombırası gelir aklına. Sibirya'nın soğuğuna karşı koyan tek şey bu dombıradır.

Kulaklarına yamaçlardan gelen ve aç bir kurt ulumasına benzeyen bir ses gelir.
Kar tanelerinin rüzgârda savruluşunu, bu savrulan karların at sürülerine benzeyişini sayıklayarak dalar.
Gözleri kapanınca köleleri düşündü. Ağaç kesip eve döndüklerinde yolcu onların derdini dinler onlara şakalar yapardı.
Kölelere dombıra çalarak onları neşelendirmek veya hüznlendirmek isterdi.
Dombirasını eline alır küy eşliğinde çalmaya başlar.
Kölelerin içinden biri de şarkı söyler ve bu şarkı hüznü bir şarkıdır.
Adamın siyah kuru parmakları dombıra çalarken güçsüzleşir.
Dombıra çalmaya devam ettikçe parmakları yerden güç almışçasına hızlanır, şakaklarındaki damarları belirginleşir.
Mum ışığına bırakır kendini ve sanki bir rüya görür. Yayıktan ayran veren annesini, saçlarına güneşin kokusu sinmiş oğlu Kazı'yı... Tam oğluna sarılacakken üzerinden düşen kürkünü yerden alır ve tekrar üzerine örter.
Bozkırda ilgi çekecek bir şeyin olmadığını, ara sıra da olsa bir koyun sesi veya çoban sesi dahi duyulmadığını düşünür.
Hapishaneden, o dar yerden, çıkınca kendini huzurlu hissettiğini anımsar.
Yola çıktığından beri duymadığı bir ses duyar. Bu ses aheste bir ses, ne neşeli ne de hüznü bir sestir.
Güneş batmaya yakınken gözleri Alatov'a dalar. Küçükken dinlediği destanları anımsar.
Yolun çoğu arkasında kalmıştı. Dalgın halinden sıyrıldığında hava kararmıştı.
Alatav'un zirvesi artık gözükmüyordu. Gece iyice bastırınca atını hızlandırır.
Etrafına göz gezdirir, havlayan köpek veya dumanı tüten bir ev var mı diye.
Bir deveye rastlar, devenin peşinden gelir, deve bir evin yanında durur. Yolcu bu evde misafir olarak kalır.
Yemek yer, çay içer. Ev halkı ile sohbet eder.
Yaşlı bir adam ve karısı, genç bir gelin, çocuk, siyah bıyıklı bir adam vardır.
Daha sonradan koyunlarının yanından biri daha gelir.
Yolcu beraberinde getirdiği dombirasını eline alır.
Bazen hüznü bazen neşeli küyler çalar.
Evdeki herkes dikkatle dinler ev eğelen son adam hariç herkes küyden etkilenir.

Neşeli, umut veren bir küy çalar. Bu küy eski hüznü günleri, her şeyi yaşamış görmüş insanın hayatını hatırlatır.

Dombıranın sesi kesilir ve ev sessizleşir. Ocakta yanan odonların çıtır çıtır sesi vardır sadece.

Yaşlı adam ve siyah bıyıklı adam övgülerde bulunur. Yaşlı kadın maşa ile ocaktaki ateşi karıştırmaya devam eder.

Gelin çay ikram eder bu esnada bileği gözükür. Dombıracı gelinin bileğini görünce eskiden küy çaldığı kız gelir aklına.

Yolcu yeniden hapishane günlerini hatırlar.

Dombırasını tekrar alır ve çaldığı küyü şaşırmayayım diye dişlerinin arasına alır.

Beybise hamur yoğurmaya başlar. Gelin eline maşayı alıp ocağın altındaki ateşi düzeltir.

Sarı beyaz kadın gelini ile kazanın kapağını açarak kazana hamur atar. Siyah bıyıklı adamın gözleri hala evin tavanındadır.

Küyşü dombırasını kılıfına koyar ve köşeye bırakır. Beybise kazanı ocaktan indirir. Gelin oturanların eline yıkamaları için su döker. Ortaya tabaklar dolusu yemekler getirir.

Şanas adındaki sonradan gelen adam sürüye gitmek için hazırlanır ve gider.

Küyşü geceyi burada geçirir.

Sabah çayını içer ve yola koyulur. Geniş bozkırlarda hiçbir şey yokmuş gibi gelir.

Önünden geçen bir tavşan ona kurt yakaladığı zamanları hatırlatır.

Etrafına bakar ne kurt vardır ne de başka canlı hepsi kaybolmuş gibi hisseder.

Misafir olduğu evi düşünür. Yaşlı adamı, kadını genç gelini ve çocuğu,

Yorulduğunu anlayan küyşü biraz dinlenmek ister o sırada bozkır faresi görür ve bozkırın süsü bu hayvanlardır diye düşünür.

Düşüncelerden sıyrılır. Güneş batmak üzeredir. Dombırasını alır. Atına doğru yürür.

Yeni bir yolculuk yeni küy demektir onun için ve içine yeni bir küy doğacağı ilhamıyla yola koyulur.

3.1.2.1.2. Kişi Kadrosu

“Bir öyküde yer verilen ve dolaylı veya dolaysız şekilde anlatılan vaka ile münasebeti bulunan varlıkların tamamına verilen addır şahıs kadrosu. Bunların her biri insan

karakteri olabileceği gibi kişileştirilmiş (teşhis edilmiş) varlıklar da olabilir” (Kolcu 2015: 28).

3.1.2.1.2.1. Merkezi Kişi(ler)

Küyşü/Yolcu

Hikâyenin merkezinde bulunan kahramandır. İsmail Çetişli (2009), *karakter* 'in kimseye benzemeyen, başkalarına benzemekten ziyade sadece özüne has değerleri ve nitelikleriyle belirginleşen ve ötekilerden bu yönüyle ayrılan kahramanlar olduğunu belirterek (s. 69) karakterin benzersizliğine, kendine has olmasına dikkat çeker. İncelemekte olduğumuz hikâyenin asıl kahramanı Küyşü de *karakter* özelliğine sahiptir. Çünkü belirgin bir duygu dünyası vardır. Lirikizm ağır basar bu sayede küy söyler. Sanatkâr bir yönü vardır.

Daha çok hissettikleri ve duyguları aktarılan kahramanın dış görünüşünden şöyle bahsedilir. “...başkalarından daha iri olan vücudu da bu...”, “Fersiz gözleriyle etrafına sanki...”, “Omuzları dik, sakalları siyah ve parlak...”, “Çıkık alnındaki, bıyıklarındaki, çenesindeki kırışıklıklar...”

Hikâyede asıl kahramanın hisleri, duyguları, düşünceleri ve ruh hali daha çok ön planda tutulmaktadır. “Daracık yerden çıkan insanoğlu bu bozkırlara gelince biraz ferahlıyor. Bozkıra gelen insanın ayağını uzatması, nefes alması bile özgürlük sayılırdı. Yürüyüşü de canlanırdı.”, “...bu sessiz sedasız güçlü dünyayı dombıranın sesi uyandırır diye düşünüp, dombıranın ne kadar çok şey hatırlattığını anımsıyordu.”, “Deminki bozkırdaki uğultu sanki kendi bozkır orkestrasını oluşturmuş gibi geldi. Sayıklayarak gözlerini kapattı. Gözlerini kapatınca bozkır orkestrasını yanında hayal etti.”, “Bu özlem yüzünden iştahı da kesilmişti.”, “Zirvelerine kimsenin çıkamadığı dağa bakınca gözleri buğulandı.”, “Gün içindeki neşeli hali yerini biraz hüzne biraz da korkuya bırakmıştı.” vb ifadeleri vakadan ziyade kahramanın duygu değişimlerini anlatmaktadır.

3.1.2.1.2.2. Yardımcı Kişi(ler)

Gerek asıl kahraman olsun gerekse yardımcı kahraman veya kahramanlar olsun hikâyedeki temel işlevleri, olay örgüsünün oluşmasını, gelişmesini ve

sonlandırılmasını sağlamaktır. Bir nevi hikâyedeki devinimin oluşumunu da sağlamaktır (Çetişli, 2009). Yardımcı kahramanlar: Asıl kahramana yardım eden, onu kimi zaman yönlendiren, kimi zaman karşı güç konumunda olan, kimi zaman da anlatı boyunca yaşanan olay, durum ve gelişmelere müspet veya menfi olarak az ya da çok dâhil olan ve etkilenen alıcı kahramanlar olarak nitelendirilmektedir (Çetişli, 2009).

Yaşlı Adam

Hikâyede ev sahibi olarak tanıtılan yaşlı adam vakanın olay örgüsünde yer almaktadır. Hakkında şu cümlelere yer verilmiştir: *“Başında takkesi ile oturan beyaz sakallı adam buna dikkatlice baktı.”*, *“...yüzü biraz solmuş, bıyıkları da eskisi gibi değildi. Gözlerinin altında halkalar oluşmuş, yüzündeki kırışıklıklar da çoğalmış. Daima gözlerini çevirerek baktığı için gözleri hangi renk anlamamıştı.”*, *“...sarışın ihtiyar sakallarını sıvazlayarak.”* Ayrıca yaşlı adam geçmiş özlemi çeken bir tip olarak aktarılmaktadır. Bunu *“Çok zaman öncelerde köylüler arasındaki kavgalarda adaleti sağlamıştık. Bir zamanlar ağır işlerle uğraşıyorduk. Şimdi masa ile arkadaş, kadın ile sırdaş ev adamı olduk.”* cümlesi göstermektedir.

Yaşlı Kadın/Beybise

Hikâyede ev sahibi yaşlı adamın karısı, genç gelinin annesi, çocuğun da ninesi olarak anlatılmaktadır. Yolcunun eve misafir olmasıyla birlikte bahsi geçen yaşlı kadın karakteri ile şu bilgiler verilmektedir. *“Kazanların olduğu taraftan bir kadın görüldü. Kadın sanki eski desenleri bile silinmiş olan sandıktan bir şeyler arıyor gibiydi.”*, *“Kadın kaynayan kazanın kapağını açıp içine bir şeyler attı.”*, *“Beybise hamuru yoğurmaya başlamıştı.”*, *“Beybise ise evin güneşli odasında ip eğiriyor arada mola vererek “ya rabbim şükürler olsun” deyip esniyordur.”* Evi yöneten, işleri idare eden kadın karakterindedir.

Evren

Hikâyenin genelinde çok fazla yer verilmese de Evren karakteri ev halinin yansıtılması adına önemli bir karakteri yansıtmaktadır. *“Kara bıyıklı adam söze karıştı...”*, *“Üzerindeki kıyafetlere ve başındaki şapkasına bakılırsa bu adam köy halkından değildi. Adam geldiğinden beri ağzından tek kelime çıkmadı. Oturuşu kendinden emin bir haldeydi. Göz hareketleri de biraz gururhuydu.”* cümleleriyle anlatılmıştır. Ayrıca

büyükleri ziyaret gibi sosyal bir davranış bu karakter üzerinden gösterilmektedir. Yaşlı adam karakterinin onu tanıttığı ifadeden bunu anlamaktayız. *“eee bu da bizim bir akrabamız soyu da ‘Evren’ bu şehirde ata binen kahramanlardan biri. Başka şehirde çalışıyor, memleketine tatile geldi. Bana da selam vermeye gelmiş.”*

Şanas

“...kapıdan devetüyünden mont, tilkikuyruğundan yapılmış başlık giymiş biri girdi. Dudaklarını azıcık kıpırdatarak selam verdi. Kapının önündekeyken kemerini düzeltti. Çözdüğü kemerini çay veren kadının arkasına koydu. Tilki tüyünden yapılmış başlığını kapının yanına astı, montunu da odunun yanına bıraktı. Kapının yanında elini yıkadı çay veren kadından az yukarıda bir yere oturdu.”, *“Kepçe kulakları güneşi çok görmüş gibi kavruktu. Seyrek saçlarını düzeltirken esnedi.”*, *“Ufacık gözleri kâsedan görünmüyordu.”* Şeklinde bahsedilen karakter olay örgüsünün akışında kullanılmaktadır. Ayrıca dönemin kılık kıyafet anlayışı da bu kahraman üzerinden aktarılmaktadır.

Gelin

Şanas'ın karısı olarak karşımıza çıkan *gelin* karakteri yolcuyu ilk karşılamış ve bu sayede hikâyenin olay örgüsünü devam ettiren bir yönde kullanılmıştır. *“Kadın : “Öyleyse atınızdan ininiz bu gece burada kalınız.”*

Ev işlerine yardımcı olması ve hizmet etmesi üzerinden Kazak gelinleri de yansıtılmak istenmiştir. *“Dışarıda deve sağan kadın da eve girdi. Kovasını evdeki kadının yanına götürdü. Ellerini yıkasınlar diye ibrik ve leğeni alıp oturan adamların yanına gitti.”*, *“Çay dolduran kadın küçük çaydanlığı doldurup büyük çaydanlığı da ocağın üzerine koydu. Eşinin oturduğu yeri bırakıp sofranın diğer tarafını toplamaya başladı.”*

Gelin karakteri aynı zamanda Küyşünün âşık olup bir kıza söylediği küyü hatırlamasına vesile olur. Anlatıda aşk konusuna dikkat çekilmiştir. *“Kâseyi uzatırken bolarmış elbisesinin kollarından bembeyaz bilekleri göründü gelinin. O anda bileğindeki gümüş bileklik göze çarptı.”*, *“Aklına kendi şehrinde bir kız için çaldığı küy geldi. O kız da aynı bu gelin gibi beyaz sarışın idi. O da buna çay ikram etmişti. Çay verdiği sırada onun da bolarmış elbisesinden beyaz bilekleri görünmüştü. O beyaz bilekleri görünce kalbi hızlı hızlı atmaya başlamıştı. Arkasından aklına sözleri geldi.*

Uzaklarda bilmediğim bir evin kızı bana çay verdi, ben de onu sevdim ona küy çaldım.”

3.1.2.1.2.3. Fon Karakter(ler) ve Figüran(lar)

Ali İhsan Kolcu (2015), fon karakterler ile ilgili “*dekoratif unsurlar*” der. Anlatıda dekoratif unsurlar vakanın ana karakterine ya da vakanın özellikle kendisine fazlaca etki etmeyen, fakat az da olsa ona katkı sağlamasına rağmen olayın gerçekleşmesinde herhangi bir göreve sahip olmayan öğelerdir. Anlatının vakasına göre canlı ya da cansız herhangi bir nesne dekoratif unsur görevinde kullanılabilir (s. 28).

Kara Sakallı Adam

Yolcunun ıssız bozkırda gelirken rastladığı etrafın sessizliğini anlatmak için kullanılmış bir fon karakterdir. “*Kalın yelesi ve kalın baldırlı atın üzerinde kara sakallı bir adam oturmuş ve ata kamçısı ile vuruyordu. Giderken arkasını dönüp baktı. Kuyu eskisi gibi yine ıssız kaldı. Adam kuyudan gözünü ayıramadı. Siyah at aynı hızıyla yürüyordu.”*

Dombıra

Asıl kahramanın yol arkadaşı olarak aktarılan çalgı aleti kahramanın her haline şahit tutulur bir halde anlatılmaktadır. “*Köşedeki siyah dombirasını alıp kucağında biraz ısıttı sanki. Sonra dombirasını çalmaya başladı.”*, “*...uzun parmakları dombıra çalarken sanki bayılacak gibi oluyordu.”*, “*Bir ara dombirasını hüzünlü çalınca o sıra rüya görmüştü.”* vb gibi cümlelerle hikâyenin başından sonuna kadar dekor olarak aktarılmaktadır.

Deve

Asıl kahramana yol gösterici olarak kullanılmıştır. Deve sayesinde misafir olacağı eve ulaşmakta ve hikâyenin olay örgüsü çeşitlenmektedir. “*Deve, boymımı büküp baktı. Deve yaklaştı ve ses çıkardı. Deve bunlara dikkatlice baktı ve yürüdü. Devenin arkasından bunlar da yürüdü. Deve süt sağılacak hale gelmişti. Küçük bir köye benzeyen bir yere geldiler. Toplasan üç dört ev vardı. Hörgüçlü deve beyaz bir evin yakınına geldi ve durdu.”*

3.1.2.1.3. Hikâyede Zaman

İletişim aracı olarak da kullanılabilen edebi eserin zaman problemi gerçek zaman ve fiktif zaman noktasında birbirinden ayrılmaktadır.

Müellifin eserini yarattığı zaman takvim, saat ve kronoloji ile ölçülebilen gerçek hayata ait zamandır. Müellifin yazma şartları eserin gerçekliğe olan yakınlığını artırmaktadır. Eserde kullanılan zaman ise tıpkı eserin vakası gibi kurmacadır. Bu kurmaca zaman dilimi gerçek kronolojik zamanla örtüşse dahi kurmacadır (Kolcu 2015).

İncelemekte olduğumuz Aç Kurt hikâyesinin de zamanı fiktiftir. Günün ilk saatleri olarak aktarılan vaka zamanı günün dilimleri şeklinde devam eder. *“Sabahtan beri bozkırda tek başına geliyordu.”*, *“Güneş bugün merhametliydi, yakmıyordu. Kasımdan önce son sıcak günlerdi.”*, *“...kıpkırmızı güneş batmaya yaklaşıyordu. Güneş ile dağ birleşmiş...”*, *“Akşam vaktinin serinliği hissedilmeye başladı.”*, *“Gece olunca at kendiliğinden hızlandı.”*

Hikâyede geçen başka bir zaman ifadeleri de *“Yaz boyu güneş altında kalıp, toz gibi...”*, *“Kasımdan önce son sıcak günlerdi.”* şeklindedir. Hikâyenin zamanını veren bu ifadelerin yanı sıra asıl kahramanın geriye dönüş ve hatırlamalarla da hikâyenin zamanını genişlettiğini belirtmekte fayda görüyoruz. Sibiryâ’da geçirdiği sürgün günlerini hatırlar. *“Sibiryâ’nın soğuğu bütün dünyanın sesini yutmuş gibiydi. Kargaların gak gak sesinden başka dikkat edilecek bir şey yoktu. Sibiryâ’daki ağaç evlerin delikleri dahi sessizdi.”*, *“...dombıranın ne kadar çok şey hatırlattığını anımsıyordu. Dombırasını eline alınca Sibiryâ soğuğuna bile merhamet geliyordu sanki. Ayaklarının altındaki karlar uçup yanaklarını okşamıştı adeta.”*

Misafir olduğu evden ayrılıp tekrar uçsuz bucaksız bozkırlarda atının sırtında yoldayken arkadaşları ile kurt avlamalarını ahtırlar. *“Aklıma memleketinde arkadaşlarıyla kurt kovaladığı günler geldi. Yakalamak istedikleri kurtlar önce köşe bucak kaçıyorlardı ama sonunda yakalanıyorlardı.”*, *“Kurdu sadece bu yakaladı.”*, *“Bunları bu kadar neşelendiren kökböri’nin var olmasıydı. Artık o da kurt yakalayan arkadaşlarıyla eşitti. Bir taraftan da atının sırtındaki ölü kurdun kulaklarıyla oynuyordu.”*

3.1.2.1.4. Hikâyede Mekân

Kurmaca metinde olayın geçtiği, yaşandığı veya durumun gerçekleştiği yerdir mekân. Mekân tercihi yaşadığımız dünyadan seçilebileceği gibi tamamen muhayyel bir âlemden de seçilebilir (Kolcu, 2015). İncelemekte olduğumuz hikâyede mekân yaşadığımız dünyaya ait mekânlardır. Bozkır, dağ, tepe en çok zikredilen mekânlar arasındadır. “...bozkırda tek başına geliyordu.”, “Kuyunun yanındaki kum tepelikleri kuruydu.”, “Bu büyük bozkırın yolları neden bu kadar eğri büğrüydü.” Cümleleriyle bozkırda başlayan hikâyenin vakası “Yaz boyu güneş altında kalıp, toz gibi olan sapsarı bozkır suyu görünce...”, “Bozkırın cansız hali de bunu etkiliyordu.”, “Uçsuz bucaksız bozkırı karanlık sarmıştı” Cümleleri ile sürdürülmektedir.

Hikâyenin en çok zikredilen diğer bir mekânı ise dağdır. Şöyle tasvir edilir. “Güneş ile dağ birleşmiş de aralarından ateş çıkıyormuş gibi bir görüntü oluşmuştu. Sanki iki üç kişi geliyormuş gibi bir görüntü geldi gözüne. Bazıları devenin sırtı gibi kıvrım kıvrım bazıları ise hayli kalabalık görünüyor dağların. Yaklaştıkça anladı ki bu görüntülerin tamamı uzaktaki dağlara aitti. Hmm bu dağmış. Dağ “Alatov” bu olsa gerek diye düşündü.”, “...Hazreti Alatov’un yer aldığı birçok destanı küçüklüğünde duymuş. Zirvelerine kimsenin çıkamadığı dağa bakınca gözleri buğulandı.”, “Zirvelerine kimsenin çıkamadığı dağa...” Sıradağlar biçiminde uzandığını, yüksek ve alçak bölümlerinin bulunduğu ve zirve noktalarının çok yüksek olduğu benzetmeler ve kıyaslamalarla aktarılmaktadır.

Mekânın dediğimiz unsurun eserde anlatılan vaka ve karakterlerle doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilişkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Hatta onları niteleyen, belirgin hale getiren unsurların başında mekân gelmektedir (Kolcu 2015). Hikâyenin olay örgüsünde en çok bahsi geçen mekân “bozkır” ile ilgili şu ifadeler “Hapishaneden çıktığından beri göğsü ferahtı ama eskisi gibi neşeli ve huzurlu değildi. Sonbaharın sarı renginden, su sesinden, atın konyak sesini, atların geviş seslerini, bozkır farelerinin sesleri dahi duyabiliyordu. Her tarafta buna benzer sesler vardı. Bozkırda böyle seslerin varlığını yeni fark etmiş gibi davranıyordu. Bu zamana kadar böyle sesleri sanki kendi kulağıyla duymamıştı. Su içen atların su sesi, otlayan koyunların ağız sesini dahi işitiyordu. Bozkırın kendisi dahi süslenmiş gibi geliyordu. Diş kesmeyecek kadar sert olan tarlada sallanan darıları da nazlı kızlara

benzetiyordu.”, “ Daracık yerden çıkan insanoğlu bu bozkırlara gelince biraz ferahlıyor. Bozkıra gelen insanın ayağını uzatması, nefes alması bile özgürlük sayılırdı. Yürüyüşü de canlanırdı.” asıl kahramanın ruh halini yansıtmakta ve kahraman ile mekânın ilişkisine örnek teşkil etmektedir.

Hikâyenin olay örgüsünde karşımıza çıkan başka bir mekân da evidir. “...beyaz bir evin yakınına...” Ev ile ilgili çok detaylı tasvirlerle yer verilmemekle birlikte şu cümlelerden mekân ile ilgili fikir sahibi olmaktayız. “Çadır ev dışarıdan küçüktü ama içerden hayli büyüktü. Eve girdiğinde evin tam ortasında ocak yandığını gördü.”, “...kuş tüyü rahat yastığa yaslanıp...”, “...eski desenleri bile silinmiş olan sandıktan bir şeyler...”, “Ocağın sağ tarafında dışı simsiyah olmuş çaydanlığın...”

Hikâyede *Sibirya, Edil ve Kiyğaş, Alatov*, gibi özel isimli mekânlara da sadece isim olarak yer verilmektedir.

3.1.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Eserde anlatıcı ve bakış açısını tayin eden kişi elbette ki yazarın kendisidir. İncelemekte olduğumuz hikâyenin de yazarı Abiş Kekilbayev eserini ilahi bakış açısı ve üçüncü kişi anlatımı ile tayin etmiştir. Tanrısal bakış açısı da diyebileceğimiz bu bakış açısına Ali İhsan Kolcu (2015) şöyle dikkat çeker: “tanrısal bakış açısı olayın ve öykünün tanrısıdır. O her şeyi görür, bilir. Kahramanların geçmiş ve geleceklerini bildiği gibi olayların akışından veya evveliyatından da haberdardır. Bilmediği hiçbir şey yoktur.” (s. 25) “Çok uzun zamandır buraya kimseler gelmemişti.”, “Buradan geçenler sadece atlarını sulamışlardı.”, “Edil ve Kiyğaş arasındaki kamışları özledikçe gözünün önüne getirirdi.”, “Bunları düşününce sert kişiliğinden sıyrılıp yüreği yumuşadı.”, “Ama bu sesler burada yaşayanlar için sıradandı. Ne dedikleri ise kimseyi pek de ilgilendirmiyordu.” Cümlelerinden akışı ve evveliyatı bildiğini görmek ve kalbinden geçenlere de hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.2.3. Dil ve Üslup

Anlatmaya bağlı edebi eserlerde geriye dönüş tekniği zaman unsuru içerisinde değerlendirilebileceği gibi anlatım, dolayısıyla da dil ve üslup bahsinde de değerlendirilmektedir. Nitekim Ali İhsan Kolcu (2015), bu konu ile alakalı eserin

anlatıcısının olayı içinde bulunulan zaman diliminden alarak karakterin geçmişine veyahut olayın gerçekleştiği zaman dilimine götürebileceği üzerinde durur (s. 44). İncelemekte olduğumuz hikâyede de anlatıcı asıl karamanına zaman zaman anılarını hatırlatmak kaydıyla anlatıma canlılık ve hareket kazandırmıştır. Asıl kahraman Sibiryâ günlerini, sürgün günlerini, arkadaşları ile kurt yakalama maceralarını hatırlayarak olay örgüsünün aksiyonunu artırmıştır.

Aynı zamanda hikâyede mecazi bir üslup da dikkat çekmektedir. Kelimeler benzetme amacı güdülerek kullanılmıştır. Dil unsurlarını kendi anlamlarının dışında başka anlamlara gelecek şekilde kullanmaya mecazi üslup denilmiştir. Mecaz söze dil vasıtasıyla bir canlılık, estetik ve güzellik, etkililik, anlama daha güçlü bir mana vermek için kullanılmaktadır (Çetin 2004). “...toz gibi olan sapsarı bozkır suyu görünce canlandı.”, “Güneş bugün merhametliydi, yakmıyordu.”, “...kerpiç evine kuş gibi uçup gitti.”, “Sibir’in soğuğu bütün dünyanın sesini yutmuş gibiydi.”, “...sessiz sedasız güçlü dünyayı dombıranın sesi uyandırır diye düşünüp...”, “...Sibiryâ soğuşuna bile merhamet geliyordu sanki. Ayaklarının altındaki karlar uçup yanaklarını okşamıştı adeta.”, “Bembeyaz karlar rüzgârın etkisiyle önce tepe gibi oluyor sonra dağılıyor sanki kilim gibi seriliyordu. Rüzgârda dağılan karlar gece arka arkaya gelen at sürüsüne benziyordu.”, “Deminki bozkırdaki uğultu sanki kendi bozkır orkestrasını oluşturmuş gibi geldi.”vb.

3.2. AK KAYIN (AK KAYIN)

Bu hikâyeye Abiş Kekilbayev’in “On Eki Tomdık Şığarmalar Jıynagı” adıyla yayımladığı eserinin 83-87 numaralı sayfalarından alınarak çalışmamıza dâhil edilmiştir. “Ak Kayın” hikâyesi 1989 yılında “Jalın” dergisinin 6. sayısında yayınlanmıştır (Kekilbayulı 1996).

3.2.1. Özet Anlatı

Hikâyenin başkarakteri Beken enstitüyü kazanır Almatı’ya gelir ve hikâyenin olaylar zinciri başlar. Mâlik daha önce şehir hayatını görmediği için babası onun adapte olmasında kuşku duyar. Büyük şehirde başını derde sokacağından veya başına kötü bir şey geleceğinden endişelenen babası Beken’e akrabaları Sıdık’ın oğlu Mâlik ile görüşmesini söyler. Mâlik, Beken’i enstitüyü kazandığı için ufak bir kutlama yapmak

üzere bir restorana yemeğe götürür ve hikâyede hayatında ilk defa restorana giden Beken'in yaşadıkları anlatılır. Restoranda tedirgin bakışlarla etrafını seyreden Beken, gördüğü şeylerle babasının ona uyarıda bulunduğu konular pek de birbirini tutmamaktadır. Korkulacak bir şey olmadığını inanır. Masalarına sipariş almak üzere gelen kibar garson kızdan etkilenir ve gözlerini ondan alamaz. Garson kız siparişleri masaya getirir. Orkestra müzik çalmaya ve bir kadın sahnedeki mikrofona yönelerek şarkı söylemeye başlar. Beken hem mekândaki insanların eğlenmelerini hem de sahnenin bir köşesinde boş bir masada oturan garson kızı takip etmektedir. Fakat bütün bu eğlenen insanların aksine garson kızın gözlerindeki kederli bakış Beken'in dikkatini çeker. Mâlik hesabı ödeyeceği zamanı fırsata çevirir, garson kız ile konuşup ve buluşma ayarlar. Bu esnada Beken bahçedeki ak kayının yanında çoktan düşünlere dalmıştır. Ak kayında kendinden bir şeyler bulur. Beken ve Mâlik kol kola yürüyerek restorandan ayrıldılar.

3.2.2. Hikâyenin Analizi

3.2.2.1. Yapı

3.2.2.1.1. Olay Örgüsü

Beken Almatı'da enstitü kazanır ve ilk defa büyük şehre gelir.

Almatı'da tanıdık tek akrabası olan Mâlik ile görüşür.

Mâlik Beken'i restorana yemeğe götürür. İlk defa böyle bir yerde yemek yiyecek olan beken olaylara tedirgin bakışlarla bakar.

Garson bir kıza aklı kayar ve samimi duygular besler.

Beken'in duygularından haberdar olmayan Mâlik garson kızla buluşma ayarlar.

Beken ise restoranın bahçesinde ak kayının yanında düşüncelere dalar. Hikâyenin sonunda kol kola yürür iki arkadaş.

3.2.2.1.2. Kişi Kadrosu

3.2.2.1.2.1. Merkezi Kişi(ler)

Beken

Vakanın zuhurunda kiři veya kişilerin rol oynaması kişiler sistemini oluşturur. Bu kişiler sisteminin tamamına ise şahıs kadrosu diyebiliriz. Eserde yapıyı oluşturan bütün ögelerin ana merkezinde bulunan kişiye başkişi veya daha bilinen bir ifade ile “asıl kahraman” denilmektedir. O, eserin genel akışında yer alan diğer şahıslardan farklı bir rol ve işlevdedir. Bařkiři en ilginç sorunların ortaya atılmasını sağlayan bir araçtır. Hikâyenin asıl varoluş sebebidir denilebilir. Çünkü hikâye bu kahramana hayat vermek için yazılır (Tekin 2002). Bu bakış ačíısıyla yaklaştığımızda Ak Kayın hikâyesinin asıl kahramanı, olayların etrafında döndüğü kiři Beken’dir. Hikâyede Mâlik’in Beken’i restorana götürmesi Beken’in karşılaştığı garson kıza karşı hissettiği samimi duygular ve yalnızlık duygusu işlenmiştir. Beken, enstitüyü kazanınca şehir hayatı dahası Almatı ile tanışmış köyde yetişmiş bir delikanlıdır. Beken, hikâyede babası tarafından “*Senin yetim bir deve yavrusu gibi kenarda duran bir halin var.*” diye niteleyerek onun çekingenliğine vurgu yapmıştır. Beken’in fiziksel özelliklerine dair çok fazla bilgiye yer verilmemiştir. Fakat birkaç cümle içinde esmer bir delikanlı olduğu geçmektedir. Beken’in iče kapanık bir yapıya sahip olduğu ve yalnızlık duygusuna kapıldığı hikâyede ak kayın ağacı ile kendini özleştirdiği řu cümlelerden anlaşılmaktadır: “*Beken tanıdığı ak kayının yanına geldi.*”, “*Birbirinden aralıklı olarak büyümiş kavak ağaçlarının arasındaki açık bir alanda altın saçlı gibi iki kayın ağacı neden yalnız büyümiş. Ađaç kapkara gecenin altından uzaktaki mumun ışığına örtünmüş, yuvarlak olarak parlayan yaprakları bir řeye çok benziyor gibi. Tam neye benzediğini ne kadar düşünse de bulamadı.*”, “*Gözünü ak kayından ayırmıyor. Evet, şimdi geldi aklıma. Gözyaşlarına benziyor.*”

3.2.2.1.2.2. Yardımcı Kişi(ler)

Mâlik

Hikâyede Mâlik, Sıdık adında bir akrabanın oğludur. Beken’i restorana götürün şehirdeki tek tanıdığıdır. Aynı zamanda Beken’in beğendiği garson kıza ilgi duyan bir delikanlıdır. Fakat ikisinin de birbirinin hislerinden haberi yoktur. Mâlik’i hikâyenin yazarı Kekilbayev yönlendirici karakter olarak okuyucusuna sunmuştur. İsmail Çetişli’ye göre (2009), Yönlendirici kahraman, gerek olay örgüsünün gidişatını, gerekse asıl kahramanın gelişmeler karşısındaki tavrını belirleme veya tesir etme güç ve kabiliyetini şahsında temsil eder (s. 70). Asıl kahramanın yeni maceralarında ona

eşlik eder ve yönlendirir. Mâlik başkahraman Beken'i restorana götürerek onun hem his dünyasına hem de fiziki çevresine müdahalede bulunmuş doğal olarak da yönlendirici karakter statüsünde hikâyeye yön vermiştir.

Hikâyede Mâlik'in fiziki özellikleri ile ilgili *"Meğerse Mâlik seksevil ağacının kökü gibi güçlü bir gençmiş. Burnu küçük, saçları kıvrıktı."* İfadelerine yer verilir. Karakterine ise şu cümlelerle açıklık getirilmiş: *"Hoppa davrandığı için kurnaz biri olduğunu sanmıştı. Öyle değilmiş. Başkentte yaşıyorsa da köy gençleri gibi alçakgönüllü biriymiş."* Ayrıca Mâlik asıl kahraman Beken'e yardımcı olarak yardımsever bir kişi rolünde olmuştur. Bunu *"Ceket buruştu. Mâlik bunları düzeltti ve ütüledi. Mağazaları gezerek yakası sacdan da kalın olan Vietnam gömleğinden Beken için aldı. Dolapta asılı duran çeşitli kravatlardan birini onun boynuna takarak denediğinde, o sanki boğulacak gibi kendini arkaya çekiyordu."* cümlelerinden anlamaktayız.

Garson Kız

Özel bir isimden ziyade hikâyede "garson Kız" şeklinde yer alan kadın kahraman oldukça dikkat çekici bir roldedir. "Bir vakanın zuhuru için şahıs kadrosu içinde yer alan en az iki unsurun bir arada bulunması veya onları birbirine bağlayan ilişkilerin olması şarttır." (Aktaş 2005: 135) Vakanın yaşanması için şart dediğimiz iki kişinin bir arada bulunma veya onların birbirine bağlı olma durumu hikâyede restoranda bir arada bulunma şartını, Beken'in kıza duyduğu hoşlanma duygusu ise ilişki şartını sağlamaktadır. Başkarakter Beken'in gördüğü ilk andan itibaren ilgisini çektiği: *"Beken böyle bir bileği daha önce hiç görmemişti. Kolu çok yumuşak sanki kemiği yok gibiydi. Bembeyazdı."* diye düşünmesinden anlaşılmaktadır. Anlatmaya dayalı eserlerde şüphesiz ki mekân ve kişiler arasında bağ kurulur. Bu nedenle hikâyenin mekânı olan restoran ile garson kız arasında orada çalışıyor olmasından dolayı bir ilişki söz konusudur. Garson kız hikâyenin konusunun oluşmasında en önemli etkenlerden biridir. Garson kız hikâyenin başkahramanı Beken'in gözünden tasvir edilir. *"Beyaz yüzlü kızın yüzü kızarmış gibiydi. Demir tepsiyi tutan ince parmakları kırılacak gibiydi."*, *"Küçük yumruğuna dayanmış. Etli ve uzun boynu fevkalade bir güzellik ile eğildi. Parlak siyah saçını ensede sımsıkı toplamış."*, *"Görünüşü de sabırlı, ağırbaşlıydı."* Garson kız ile Beken birbirine benzer şekilde karakterize edilmiştir. Her

ikisi de içe dönük bir karakterlidir. Kızın utangaç ve narin halleri hikâyede şöyle anlatılır: *“Hiç kimseye, hiçbir şeye bakmadan bunların masasına yöneldi.”*, *O da çok uzakta değil tam yanlarındaki pencerenin yanındaki boş masada oturuyormuş. Kimseyle işi yok. Pencereden kararmakta olan gecede gökyüzüne araları gittikçe daralan sık kararmış çam ağaçlarına dalmıştı.*” Kimse ile işi yok cümlesi, ayrıca restoranın gürültülü ortamına rağmen bir köşede tek başına oturması onun içe kapanık bir karakter olduğunu anlatmaktadır.

Beken’in babası

Hikâyede Beken’in babası olarak anlatılan kişi esasen köylü tipini temsil etmektedir. *“Beken Almatı hem çok uzak hem de oraya gitmek zor”* cümlesi onun şehir hayatından uzak olduğunu göstermektedir. *“Orada tanıdığın birisi olmazsa senin gibi ağzı açık saf gencin hangi arabanın altında kalacağını yalnız Allah bilir. Sıdık’ın oğlu orada çalışmak için kalmış. Karısı akrabamızdır ona mektup yazıp göndereyim. O, seni barındırsın. Çekinip de uğramadan gitme. Senin bir yetim deve yavrusu gibi kenarda kalır bir halin var. Böyle yapma o zaman dışarda kalırsın. Almatı’ya gidince onu hemen arayıp bul”* öğütleriyle babacan bir tavır sergileyen kahraman aynı zamanda oğlunu da tehlikelerden korumak ister bir tavidir.

3.2.2.1.3. Fon Karakter(ler) ve Figüran(lar)

Hikâyede yer alan asıl kahraman ve yardımcı karakterler dışında olay örgüsünün oluşumunda doğrudan doğruya herhangi bir işlevi olmayan veya yazarın sözünü okuyucuya iletmeye görevlendirilmemiş; sadece anlatılan olay, durum, kahraman, zaman ve mekânın daha gerçekçi ve tabii bir görünüm kazanması için lüzumlu olan sosyal atmosferi sağlamakla yükümlü dekoratif unsur konumundaki kahramanlar fon karakter veya figüran olarak adlandırılır (Çetişli, 2009). Fon karakter veya figüranlar hikâyenin vakasına müdahalede bulunmazlar. Olayı daha iyi aktarılmasında rol alırlar. Hikâyedeki fon karakterlere *“Orkestranın yanındaki masada oturan bıyıklı, asker paltolu, yüzü kızarmış adam...”*, *“...mutfağın yanındaki masadaki esmer zayıf bir genç yerinden kalkarak geniş paçaları dizine sarılarak sendeleyerek orkestranın sol yanında piyano çalan kıvrık saçlı bayanın bileğinden tuttu.”*, *“...yan masada oturan tombul sarışın, fare gibi pembemsi yüzlü kısa boylu adam...”*, *“...burnu geniş,*

omuzundaki saçları dağınık olan şişman kadın...”, “...besteleri isteksiz dinleyen sigarasını içen zarif esmer genç ile uzun saçlı kâküllü esmer kız yerlerinden kalkarak dans etmek için ortaya çıktı.” İfadelerinde yer verilmiştir. Vakanın ilerlemesi ve olayların ardışık olarak ilerlemesi için bu fon karakterlere ihtiyaç elbette ki vardır.

3.2.2.1.4. Hikâyede Zaman

Hikâyede asıl kahraman olan Beken’in hayatını esas aldığı için “ferdî zaman” (Çetişli 2009: 75) olarak nitelendirilebilecek vaka zamanı bir gün içinde geçmektedir. Bu ifadeye göre vak’a zamanı için net bir tanım yapamamakla birlikte, asıl kahramanın enstitüyü kazanarak Almatı şehrine geldiği bilgisi ışığında gençlik yıllarını anlatıyor dememiz yerinde olacaktır. Ayrıca hikâyenin vaka zamanı olarak da başkahramanın restoranda geçirdiği birkaç saatle sınırlıdır da diyebiliriz. “*Bugün Beken’in restorana geldiği gün.*”, “*Bugün öğleden beri Beken’i hazırlamakla meşgul.*”, “*Epey zaman gelmedi.*”, “*Sahne taraftaki gürültüler, tozlar çoğaldı. Salonda biraz duman çıkmış gibi. Biraz önceki beyaz perdelerin rengi değişmişti.*” ifadeleri bir yerde bir yaşanan günün bölümlerini anlatmaktadır. “*Havanın kararmaya başladığı göğe bakarak, gittikçe araları sıkılaştıran topluca kararmaya başlayan çam ağaçlarını izlemekte.*”, “*Bunlar oturalı da baya olmuştu.*”, “*Kayının yaprakları alaca gecenin altında uzaktaki mumun cılız ışığına bürünüp bazen bir şeye benziyor gibi.*” art arda gelen günün ilerlediğini anlatan bu ifadeler zaman kavramını anlamamıza yardımcı olan cümlelerdir.

3.2.2.1.5. Hikâyede Mekân

İsmail Çetişli (2009), insan karakterini belirleyen temel unsurlardan birinin de onun içinde yaşadığı çevre/mekân olduğuna dikkat çekerken ve insan ile mekân arasındaki bağı göstermek ister. (s. 77-78). Başkarakter Beken’in asıl yaşadığı mekân köy olduğu hissettirilmiştir. Ayrıca mekân ismi olarak Almatı şehri geçmektedir. Bunların yanı sıra da asıl kahraman Beken, yönlendirici karakter Mâlik ve yardımcı karakterlerden Garson Kız’ın kesiştikleri ortak mekân bir restorandır. Hikâyede çok detaylı tasvir edilmeyen kapalı mekân restoran hikâyenin olay örgüsü içinde verilmiştir. “*Beken restoranda otururken etrafını kolaçan etti. Bakışları bir o yana bir bu yana geziyordu. Bir yere uzun süre bakarken öbür taraftaki eğlenceyi kaçırmamak için oraya da*

bakınıyordu.”, “O çok uzakta değil, tam yanında pencere dibindeki boş masada oturuyormuş.”, “O da çok uzakta değil tam yanlarındaki pencerenin yanındaki boş masada oturuyormuş.”, “Orkestranın yanındaki masada oturan bıyıklı, asker paltolu, yüzü kızarmış adam orkestraya rica ederek “Çeçen valsini icra ettirmiş, mutfağın yanındaki masadaki esmer zayıf bir genç yerinden kalkarak geniş paçaları dizine sarılarak sendeleyerek orkestranın sol yanında piyano çalan kıvrıcık saçlı bayanın bileğinden tuttu.”

Hikâyede açık mekân olarak da adı geçen yer restoranın bahçesidir ve eserde şöyle anlatılır: *“Bahçenin içindeki bu mavi yeşil evi o hep uzaktan görürdü.”, “Beken bildiği beyaz kayının yanına geldi. Salon içinde ise sahnedeki oyunu seyredenler bir şeylere gülüyorlardı.”, “Birbirinden aralıklı olarak büyümiş kavak ağaçlarının arasındaki açık bir alanda altın saçlı gibi iki kayın ağacı neden yalnız büyümiş. Ağaç kapkara gecenin altından uzaktaki mumun ışığına örtünmüş, yuvarlak olarak parlayan yaprakları bir şeye çok benziyor gibi.”*

3.2.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Anlatma esasına bağlı eserlerde çok önemli olan ve diğer unsurları etrafında birleştiren vaka zincirinin şekli, başlangıç ve bitiş noktası, diğer unsurlarla kesiştiği ve ayrıldığı noktalar geniş çerçevede bakış açısıyla alakalıdır. Vaka ne şekilde başlayacak, ne şekilde devam edecek ve nasıl sonlanacak. Kişiler olayı nasıl aktaracak bunların hepsi bakış açısı ile yakından ilgilidir. Olayların içinde yer alan kahramanların yaratılması ve tanıtılması, mekân olarak belirlenen yerin tanıtılması, tasviri de yine bakış açısıyla harmanlanan öğelerdir (Aktaş 2005). Yazarın eğitim için köyünden ayrılan bir karakteri başkişi yapması onun eğitime verdiği değeri gösterir bir bakış açısıdır. Ayrıca hikâyedeki karakterler de olağan hayatta karşılaşacağımız türden kişilerdir. Bu yine yazarın bakış açısıyla alakalıdır.

Her yazar, ifade etmek istediği düşünceye, nakledeceği vakaya ve eserine vermek istediği forma göre anlatıcı veya anlatıcılar yaratmakla mükelleftir (Aktaş 2005: 78). Ak Kayın hikâyesinde anlatıcı üçüncü tekil kişidir. Hikâye hâkim bakış açısı ile nakledilmiştir. Anlatıcı Beken, Mâlik ve Garson Kız arasında geçen olayları anlatırken onların kalbi duygularına ve psikolojilerine de hâkimdir. Anlatıcının Garson Kız'ın

tek başına oturmasından içe kapanık olduğu kanısına vardırması, Beken'in restoranın bahçesindeki kayın ağacı ile özdeşleşip aykırı ve tek olduğunu hissetmesi gibi psikolojik çıkarımlar yaptırmıştır.

3.2.2.3. Dil ve Üslup

Aktaş'a göre (2005), sanatkârın edebi duygusunun teklif ettiği sayısız konudan bazısını eserinde işlemek üzere seçmek zorunluluğu vardır. Bu konuları işlerken de edebi duygu'da şekil meselesine müracaat etmek zorunluluğu söz konusudur. Bunların dışında bir de sanatkârın devrin dil zevkini olgunlaştıran veya uzun zaman ham kalmış edebiyat duygusuna başvurma zorunluluğu vardır. Devrin edebiyat duygusu yazarın dil ve anlatımından da anlaşılmalıdır. (s. 32). Hikâyenin yayın tarihine bakılarak edebi duygu ve sanat kaygısının güdülmeye henüz başlandığı anlaşılmaktadır. Uzun cümleler yerine kısa cümlelerin tercihi, detaylı tasvir ve karmaşık betimleme sayısının çok az oluşu bu görüşümüzü destekler niteliktedir. *“İçindeki kişiler çok mütevazıdır. Hep kibar ve nazik kişiler. Giyimlerini sorma! Kadınların da böyle güzelleri oluyormuş. O an salomun bir tarafında sahne gibi yüksek bir dayanağın üstüne beş altı genç çıktı.”*

“Mâlik seksevil ağacının kökü gibi güçlü bir gençmiş. Burnu küçük, saçları kıvrıktı. Hoppa davrandığı için kurnaz biri olduğunu sanmıştı. Öyle değilmiş. Başkentte yaşıyorsa da köy gençleri gibi alçakgönüllü biriymiş.”, *“Restoranın içindekiler önce nazik ağırbaşlı bir insan gibi davranıyor zaman ilerledikçe bu özelliklerini kaybediyorlardı.”* ifadelerinde de görüldüğü üzere anlatım oldukça sade ve yalındır.

3.3. GÖZYAŞI (KÖZ JASI)

3.3.1. Özet Anlatı

Nurtay okul çağına gelmiş bir çocuktur. Onun başından geçen bir olayla başlar. Annesi komşuya giden Nurtay da hazırlanır ve oyun oynamak için arkadaşlarının yanına gider. Kolhoz bürosunun yakınlarında oyun alanları vardır. Burada oynamadan evvel etrafı kolaçan ederler. Aben adında bir adam dışında herkes çocuklara burada oynamaları için müsaade etmezler. Aben Nurtay'ı sever. Ondandır bir yardım ister ve karşılığında da para verir. Nurtay kitap almak için bu parayı alır ve kesesine koyar. Nurtay yine bir

gün hazırlanır ve annesinin verdiği parayı da alarak kitap almaya gitmek için yola çıkar. Dosan adındaki arkadaşına rastlar ve Dosan Sabit'in kitaplarına adını yazacağını söyler. Sabit biraz yaramaz bir çocuktur. Okuma yazma bilir. Nurtay'ın baba adını veya soyadını sorar. Babasının kendi bildiğinin aksine Jankoja olmadığını söyler. Nurtay koşarak annesine gider ve bunun doğru olup olmadığını sorar. Annesi Ajar duyduklarıyla derin bir kedere kapılır. Kocasını savaşta kaybetmiş bir kadındır. Kocasının ölümünden biraz zaman sonra dedikodular çoğalır. Kadın etrafındaki tüm erkeklere karşı mert durmaya çalışır. Fakat birine gönlünü kaptırır. Bu Nurtay'a para veren Aben'dir. Aben'in annesi Jamıla Hanım bu ilişkiye karşı çıkar. Ajar zor günler geçirir. Hamile kalır. Uzak bir yere gider kışı orada geçirir. Bu sırada Aben evlenir. Aben'in eşi Ajar'dan haberdardır. Kocasının hatırına katlanır. Ajar tüm yalnızlığını Nurtay ile giderir. Kocasını da Aben'i de bu çocukta görür. Bütün bunları Ajar zihninden düşünür. Dedikoduların geçmişte yaşanmış bir sırrı nasıl da ortaya çıkardığına şahit olur. Şaşırır. Nurtay okula gider. Öğretmeni adını sorar. Soyadını sorar Nurtay ses çıkaramaz. Masasının üzerine gözyaşını bırakarak dışarı çıkar.

3.3.2. Hikâyenin Analizi

3.3.2.1. Yapı

3.3.2.1.1. Olay Örgüsü

Günün aydınlanmasıyla uyanan Nurtay, yorganının altına gömülür. Yastığının altındaki kesesini yoklar.

Aben Amca'nın verdiği parayı düşünür. Aben kolhoz idaresinin önünde Nurtay'dan yardım ister yardımı karşılığında da Nurtay'a para verir.

Nurtay kalkar, yüzünü yıkar, mavi cepkenini giyer, annesinin sağdığı sütü içer, kitaplarını almak için evden çıkar.

Kitaplarına ismini yazdırmasını söyleyen arkadaşı Dosan'ı dinler ve Sabit'in yanına gider.

Sabit babasının adını sorar. Jankoja olmadığını söyler.

Nurtay annesine gelir bu durumu sorar. Annesi Ajar derin bir ah çeker ve geçmişe dalar.

Kocası Jankoja şehit olmuştur. Niyeti ne olursa olsun hiçbir erkeğe olumlu yaklaşmayan Ajar bir gün Aben'e tutulur.

Aben ile yaşadıkları yasak bir beraberlik neticesinde Nurtay olur.

Bu durumdan Aben'in annesi Jamila Hanım sonradan haberdar olur.

Ajar hamileyken uzak bir yere gider orada doğum yapar.

Döndüğünde Aben'in evlendiğini görür.

Nurtay Ajar'ın tesellisi olur.

Ajar daldığı kederli günlerden ayılınca anlar ki geçmişi geçmişte kalmamıştı.

Nurtay'ın karşısına çıkmıştı.

Nurtay okula gider öğretmeni adını ve soyadını sorar.

Nurtay verecek cevap bulamaz ve ağlar. Sınıftan dışarı çıkar.

3.3.2.1.2. Kişi Kadrosu

3.3.2.1.2.1. Merkezi Kişi(ler)

Nurtay

Hikâyenin esas kahramanıdır. Okuyucuya iletmek istenen mesajı hayata geçirmesi bakımından Nurtay hikâyede tematik güç unsuru olarak ele alınmıştır. Olayların etrafında cereyan ettiği ve hikâyenin ana duygusunun üzerinden verildiği kahraman tematik güç özelliğindedir.(Çetişli, 2009). Hikâyede ihtiyaç duyulan çatışmanın meydana gelebilmesi için Dosan karakterinin yönlendirmesiyle Sabit karakterinin esas kahraman Nurtay'dan gizlenen sırrı ifşa etmek koşuluyla karşısına karşı/hasım güç olarak çıkmaktadır. Hasım güç anlatıda çatışma yaratmak maksadı ile başvurulmuş bir karakterdir (Çetişli, 2009).

Nurtay, okul çağına henüz gelmiş bir çocuktur. Arkadaşları oyunlar oynayan, annesine düşkün bir yapıdadır. Yaşına göre oldukça gururlu bir çocuktur. Yardım etmesi karşılığında aldı para dahi onun gururunu rencide eder. *“İşte, bu kesenin yanında bir de gururu kırılmıştı o parayla. Onu dün Aben amca verdi.”* Yasak bir beraberlik sonucunda dünyaya gelen Nurtay ile ilgili pek fazla bilgi verilmemektedir. Onun esas kahraman olması hikâyenin izleği onun üzerinden verilmektedir. Nurtay'a ait hikâyede kış ortasında doğduğu bilgisi verilir. *“O sene kış ortasında Nurtay doğdu.”* Çaresiz ve dedikodulara maruz kalmış bir kadının umudunu simgeler biçimde verilmiştir. *“Ajar Nurtay'ın doğmasıyla eskisinden daha da güçlendi. Şimdi kimse onun üstüne gitmedi.*

Nurtay onun hayatındaki tek bir mutluluğuydu.” Nurtay küçük yaşta hayatını etkileyen büyük bir sırrı duymuş ve bu onu fazlasıyla üzmüştür. Duysal ve içe kapanık bir karakter sergilemektedir. “Yüzü kızaran Nurtay ses çıkarmadı...”, “Çocuk arkasını dönüp kapıya koştu.”, “Nurtay’ın masasının üzerinde kalan defterinin üstünde iki damla gözyaşı vardı.”

3.3.2.1.2.2. Yardımcı Kişi(ler)

Ajar

Esas kahraman Nurtay’ın annesi olarak bahsedilen Ajar, hikâyede Nurtay’dan sonra en etkin kişidir. Metin halkalarının pek çoğunda yer almaktadır. Vakanın zuhur etmesinde etkin rol aldığı için yönlendirici karakter olarak değerlendirmek mümkündür.

Hikâyede yasak bir birliktelik yaşadığı anlatılan Ajar’ın dış görünüşü ile şu ifadelere yer verilmektedir: *“Kıpkırmızı yüzünü sadece koyu gür saçıyla sakladı.”, “Bir gün akşam kız kendini kaptırıp çocuk gibi şımarıklık...”, “Kısa kollu cepkenini sürükleyip yürürdü, kemikleri etinden sıyrılıp kemirilmiş gibi yerlere sürünüp gidiyordu.”*

Dış görüşüne pek değinilmeyen Ajar’ın psikolojik durumu detaylı bir biçimde verilmektedir. Kocasını savaşta kaybeden ve güçlü kalmak zorunda olduğunun farkında olan bir kadın karakterdir. Ayrıca dedikodulara maruz kalarak yaşamaya çalışan, yalnızlık duygusunda boğulan bir kişidir. *“Oturduğu yerden kalkmayan Ajar bu acınası halini düşünüp hatırlayınca vahladı.”, “Kederin ağır yükü onun şuurunu kaybettirdi.”, “Dul gelincik eve gelince şaşkınlığını atamıyordu. Evin içinde her bir eşyada kocası aklına geliyordu. O tarafta yığılı duran onun istemeye geldiklerindeki eğer takımı, Ajar sonra gidip giydi deve yünü cepkenini. Tek başına çay içmek istediye de, kocasının aldığı çay takımı gözüne ateş gibi bastı. Hatta gece yattığında göğsüne düşen yorganın ağırlığı da kocasını aklına düşürdü.”, “Omun da yüreği önceki kötü haberle parçalanıp gitti. Bu yürek sızısını sakın sözlerle sabır isteyerek hafiflesin diye yuvalıyordu.”, “Omun en önce fark ettiği “dul bir kadının ardından erkeklerin lafı eksik olmaz.” Kuvvetli olmazsan, sonra aç tazı gibi sona kalır, dedikodudan kurtulamazsın.”* Cümlelerinden yaşadığı kedere rağmen güçlü kalmaya çalışan bir

karakterdir. Yazar Kazak kadınlarının en çaresiz anlarında dahi umutlu ve güçlü olduklarını hatırlatmaktadır.

Aben

Nurtay'ın öz babasıdır. Ajar'ın yasak birliktelik yaşadığı kişi hikâyenin başından itibaren varlık göstermektedir. Kolhoz bürosunda çalışan adam babacan bir profildedir. Bunu kolhozun önünde oynayan çocuklara diğer çalışanların kızmaması fakat Aben'in kızmamasından anlamaktayız. *“Bürodakiler paldır küldür yürüyerek çocukları “uzakta oynayın” diyerek kovup gönderdi. Sadece Aben amca pencereden kalemle tık tık yaparak, başını sallayarak gülüyordu. Onları uyarmak istemedi. Çünkü o, ikide bir dışarı çıkıp onları korkutmaktan bıkmıştı. Çocuklar oyuna başlamadan önce büroda kim var diye bakardı. Eğer Aben'den başka hiç kimse yoksa korkmadan oyuna başlardı.”* bu paragraftan çocukları sevdiği anlatılmaktadır.

Aben Ajar'ın kocası Jankoja'nın akrabası olarak geçer hikâyede. Genç bir delikanlıdır. Aben sır tutmayı bilmeyen toy bir delikanlı olarak anlatılır. Yasak bir ilişki içinde anlatılan kahramanın fiziki görünüşü ile şunlar anlatılmaktadır: *“Aben sır tutmayı bilmeyen delikanlı. Ondan sır kolayca açığa çıktı. Geçen gün yaşanan geceden sonra zayıflamaya başladı. Kara esmer yüzü solgunlaştı. Yanakları çukurlaştı. Özellikle gözüne kızgınlık, merhametsizlik öfke gibi duygular sonra yumuşaklık, hüznün kaç defa yerleşmişti.”* Zamanla değişen çehresi de şöyle anlatılmaktadır. *“...Yüzü de sertleşti, düştü. Kuş yavrusunun tüyleri gibi bıyıkları da sıklaştı büyüdü. Aben büyüyordu artık. Cesur Ajar...”* Aben'in Ajar'ın hareketlerine göre şekil alması, o yaklaşınca yaklaşması, uzaklaşınca uzaklaşması gölge bir karakter olduğunu gösterir. Ayrıca bu gelgitli halleri yaşının küçük olduğunu henüz hayata karşı tecrübesiz olduğunu bir dönem yaşadığı anlatılmaktadır.

Sabit

Esas karakter Nurtay'ın karşısına çatışma karakteri olarak konulan Sabit, Nurtay'dan birkaç yaş büyüktür. Dış görünüşü ile ilgili detay verilmemektedir. *“O gedik dışının arasından yemyeşil dilini gösterip, kurnazlıkla sordu...”* cümlesi ve *“Sabit kirli ayaklarıyla, arabanın üstüne yerleşti.”* cümlesi dış görünüş olarak gözümüzde canlanmasını sağlamaktadır. Psikolojik durmu hakkında bilgi verilmemekte fakat

karakteri ile ilgili muzip, alaycı, kurnaz ve kavgacı bir karakter olarak anlatılmaktadır. *“... yaramaz Sabit köye gelen yeni oyuncakların hepsiyle oynamaktan geri kalmıyordu. O gün Dosan’ın oyuncak tüfeğini köpeğini konuşma öğreteceğim diye aldatıp almış. Hemen de bir kargaşa çıkarıp gözden kaybolmuş.”*, *“Sabit birden üstüne oturup kitabı sakladı...”*

3.3.2.1.2.3. Fon karakter(ler) ve Figüran(lar)

Fon ve figüranlar eserde herhangi bir aksiyona sebep olmazlar. Vakanın okuyucunun gözü önüne serilmesine ve gerçekliğin artırılmasına yardımcı olurlar.

Jamila Hanım

Aben adındaki yönlendirici karakterin annesi olan Jmıla Hanım, vakanın metin halkalarının ilerleyişinde kullanılmaktadır. Hikâyede Jamila Hanım’dan şöyle bahsedilir: *“Omun komşusu Jamal diye bir koca karıydı. Jamal çok dikkatli, cadı gibi dilli ve rüzgâr gibi bir kadındı. Bilhassa Ajar’a koruyucuydu. Nerede kaldı, döndü mü ki diye tasalanarak duruyordu. Yokluğunda evin işini de yapıyordu.”* Yardımsever, koruyucu, Ajar’a destek olan bir fon karakterdir. Jamila da kocasını şehit vermiş bir kişi olarak anlatılarak Ajar’ı daha iyi anlayan bir kişi olarak verilmiştir.

Dosan

Hikâyenin başlangıcında yer verilen Dosan esas kahraman Nurtay’ın arkadaşıdır. Dosan hikâyede çatışma unsuru olarak yer verilen Sabit ile Nurtay’ın karşılaşmalarını sağlayan fon karakterdir.

Jankoja

Esas kahraman Nurtay’ın okul çağına kadar baba bildiği karakterdir. Askere gitmiş orada şehir olmuştur. Ajar’a mektup yollayan daha sonra da haber alınamayan Jankoja fon karakter olduğu için hiçbir detayına yer verilmemiştir.

Ajar’ın Keçisi

Anlatmaya bağlı metinlerde kişilerin insan olma zorunluluğu yoktur. Hikâyede figüran diyebileceğimiz bir varlık olan Ajar’ın keçisi, kış ortasında yavrulamıştır. Hikâyedeki önemi ise henüz anne olmadan kocasını kaybeden Ajar’ın keçi ile kendisini

özdeşleştirmesidir. *“Sadece pencere tarafında bu yıl kış ortasında yavrulayan evin güneş alan yüzündeki ağılda yaşayan keçinin yavrusunu emzirdiğini duyuyordu. Ajar o keçiye de kızılıyordu. Omin burada yüreği bütün, acı yok içinde, koynu sıcak, yavrusu da var.”*

3.3.2.1.3. Hikâyede Zaman

“Anlatmaya bağlı eserlerde kendisinden bahsedilen olayların geçtiği, olup bittiği, zuhur ettiği, cereyan ettiği nesnel, vaka ve anlatma zaman dilimlerini içine alan bir kavramdır zaman” (Çetin 2004: 128). Nesnel zaman: kozmik zaman, çerçeve zaman, somut var olan gerçek zaman gibi anlamları da içermektedir. İncelemiş olduğumuz hikâyenin nesnel zamanı hakkında Kazak halkının yaşamış olduğu savaş yılları olduğunu söylemek mümkündür. Eşlerini şehit veren Ajar ve Jamal karakterlerinin varlığı bunu ispatlamaktadır. Vaka zamanı ise nesnel zamanın tamamını kapsamayan, olayın yaşandığı zaman dilimini kapsayan zamandır. İncelemekte olduğumuz hikâyenin vaka zamanı doğan gün ile başlamaktadır. *“Güneş çoktan doğdu. Dağın arkasından çıkan güneşin ılık ışıkları sıcak yatağından...”* Anlatıda olaylar nesnel zamana paralel olarak yaşanırken anlatının kişisi veya anlatıcı bazı olay ya da olgu, durum veya eşyaların uyandırdığı çağrışımlarla, anımsamalarla, iç konuşmalarla geriye döner veya ileriye gider (Çetin 2004). Esas kahraman Nurtay kesesindeki parayı ve o paraya nasıl sahip olduğunu düşünür. Bu yolla vaka zamanı genişletme yöntemi ile önceki bir zaman dilimine kayar. *“İşte, bu kesenin yanında bir de gururu kırılmıştı o parayla. Onu dün Aben amca verdi.”* Hikâyenin vaka zamanı aynı yöntemler devam ettirilmiştir. Nurtay kendisi ile ilgili gerçeği öğrenir ve annesine sorar. Ajar yaşadığı yasak birlikteliği hatırlar ve vaka zamanı yine genişletme yolu ile eski bir zaman kayar. *“Uzun fani hayatını düşündü. Omin sırlarını anlamak hiç kimsenin elinde değildi. Anlamak bir yana onun başlangıcı da gizemliydi. Oğluna tatlı taraflarını üst üste anlattı da, acı taraflarını ağzında bekletti. Oturduğu yerden kalkmayan Ajar bu acıması halini düşünüp hatırlayınca ahladı. Bir gün akşam kız kendini kaptırıp çocuk gibi şımarıklık...”*

3.3.2.1.4. Hikâyede Mekân

Anlatmaya bağılı eserde zaman, kişi, vaka ne derece ehemmiyetli ise mekân da aynı derecede ehemmiyetlidir. Birbirini tamamlayan unsurlardır. Mekân unsuru sayesinde anlatıda kişilerin sosyal ekonomik ve kültürel durumları hissettirmektedir. “geniş mekân” veya “açık mekân” da denilen açık mekânda olaylar köy kasaba, ülke, ova, deniz, dağ gibi açık alanlardan oluşur (Çetin 2004). Anlatıda geçen açık mekânların ilki kolhoz bürosunun önüdür. “Kolhoz bürosunun yakınındaki yıkık tuğlalı çitle çevrili alanda çocuklar saklambaç oynuyorlardı.” Diğeri bir açık mekân da Ajar’ın evinden görülen bozkırlardır. *“Etraf uçsuz bucaksız bozkır, bu bozkırlarda yaban hayvanları bağıırıp durur. Sadece pencere tarafında bu yıl kış ortasında...”* Ajar’ın çalıştığı çiftlik dolayları da şöyle tasvir edilmektedir. *“Geniş bozkır uzanıyordu. Karları erimiş dağların tepeleri de ovanın ortasında. Sanki şehir dün sırtındaki sert kışı unutmış gibi. Bu tepeler bu yılki ağır kışın sıkıntısından kurtulmak, silkinmek istedi. Bir zamandır ıslak olan toprak da kurumuştu. Atlar karşı taraftaki yere yatıp taze bitki ve çimene uzandı. Bayırda gün ışığından dökülür gibi dağınık kır nanesi vardı. Kırdaki lale, düğün çiçeğı ileride sayısız çıkmıştı.”*, *“Geniş ovanın tam ortasında bir ovayı mızrak sırtı gibi çevreleyen beyaz bir göl vardır.”*

“Dar mekân” veya “iç mekân” da denilen kapalı mekânları ise ev, oda, daire, iş yeri, okul vb. oluşturmaktadır (Çetin 2004). Bakıldığında kapalı mekânlar açık mekânlara göre daha sınırlı alanları ifade ettiğı için dar mekân da denilmektedir. Anlatıda geçen ilk kapalı mekân Nurtay ve Ajar’ın birlikte yaşadıkları evdir. Detaylı tasvirlerle verilmeyen ev ile ilgili şu ifadeler geçmektedir: “Yatağı tekrar dönerek, yorganı başına kadar çekti, anası dışarı azıcık göz gezdirip biraz aydınlık görünce hemen akrabasına gitti. Yastığın altına elini götürdü.”, “Deve sağımış olan Ajar eve girdi. şaşkınlıkla kımız kabını rastgele silip, tuzsuz ayrıntı koyup aceleyle yudumladı.”, “Ajar sandığı açıp, bir bohça alıp...”, “Erkeksiz evde çok vakit geçirmeden ihtiyarlar kederlerini söylediler.” Başka bir kapalı mekân ise Aben’in çalıştığı Nurtay’a para verdiğı kolhoz bürosudur. Anlatıda şu şekilde geçmektedir. “Bürodakiler paldır küldür yürüyerek çocukları “uzakta oynayın” diyerek kovup gönderdi. Sadece Aben amca pencereden kalemle tık tık yaparak, başını sallayarak gülüyordu.”, “...Nurtay büronun kapısının deliğinden gizlice bakıyordu...” Ajar ve Aben’in birlikte çalıştıkları bir çiftlik de

kapalı mekân olarak verilmektedir. Anlatıda mekânlar detaylı tasvir edilmemiş sadece olayların akışında kullanılan simgeler olarak kullanılmıştır. Mekânlar kişilerle ilgili ipuçları verir demiştik. Ajar çiftlikte çalışan bir kadındır. Aben çiftlikte çalışmaktadır. Bu durum kişilerin ekonomik yaşamları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır.

3.3.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâye, Kekilbayev'in diğer hikâyelerinde de sıklıkla kullandığı hâkim bakış açılı üçüncü tekil anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. İsmail Çetişli (2009), anlatıda bakış açısının iki yönüne dikkat çekerek “Fizikî bakış açısı ve psikolojik bakış açısı” (s. 81). Yani olaylar nakledilirken fizikî şartların yanı sıra psikolojik durum da göz önünde bulundurulur. Bu hikâyede anlatıcı esas kahraman Nurtay ve esas kahramandan sonra en aktif kahraman Ajar'ın duygu ve düşüncelerini aktarırken psikolojik bakış açısını kullanmaktadır. Nurtay'ın yıllar sonra öğrendiği sır yüreğine ağır gelir. Ajar'ın kocasını kaybetmesiyle yalnız kalması onu yasak bir birlikteliğe iter.

3.3.2.3. Dil ve Üslup

Metin elbette ki yazarının dil ve üslubundan ayrı düşünülemez. Kullandığı kelimeler, kurduğu cümleler eserinin üslup özelliklerini belirler. İncelemiş olduğumuz hikâyeye “dramatik üslup” (Çetin, 2004) hâkimdir diyebiliriz.

Nurullah Çetin'e (2004) göre “Dramatik üslup” ile yazılmış bir hikâyede insan kendisiyle, yaşadığı toplumla, tabiatla üzücü sonuçlar doğuracak şekilde çatışma halinde sunulmaktadır. Kişi bu çatışmaların ortasında insani oluş macerasını tamamlama sürecini yaşar. Doğruyu bulma adına ruhsal değişimler geçirir. Birbirine zıt duygu, düşünce ve beklentilerin çatışmasına sahne olur ve bunlar arasında tercih yapmak zorunda kalır. Kişi güçlü ve zayıf yönleriyle, fazlalıkları ve noksanlıkları, doğruları ve yanlışlarıyla bir bütün olarak sunulur (s. 277). Esas kahraman Nurtay hayatı ile ilgili önemli bir gerçeği öğrenince ruhsal bir değişim yaşamıştır. Ajar karakteri ise dramatik üslubun bütün özelliklerini sergiler biçimde aktarılmıştır. Kocasını kaybetmesi, yalnızlığa düşmesi, kendisine yaklaşan erkekleri reddetmesi, Aben'e âşık olması fakat ondan da uzak kalması gerektiğini bilmesi, Nurtay'a hamile kalması... Çatışmalar yaşamış, zıt fikirler ve beklentiler içinde kalmıştır. Güçlü bir

karakter olarak aktarılmış fakat yalnızlık duygusuna yenilim yasak bir aşka kapısını aralamıştır.

3.4. HARİKA! (MİNE KEREMET!)

Bu hikâye Abiş Kekilbayulı'nın “On Eki Tomdık Şığarmalar Jıynagı” adlı eserinin 187-194 numaralı sayfalarından alınarak incelenmiştir.

3.4.1. Özet Anlatı

Doğu ve batı yönlerinden gelmekte olan iki büyük tren yola çıkar. Bu yolculuk her gün devam eder. Bu iki tren büyük şehirlerin arasında gidip gelir. Bu iki trende iki aile yolculuk yapar. Bu iki ailenin erkekleri trende tıraş olup krem sürerek hazırlıklarını tamamlarlar. Trenler büyük istasyona geldiğinde iki aile de inip pazara doğru yol alır. Pazarda bir kavun tezgâhının önünde karşılaşırlar. Bu esnada eskiden bir tanışıklıkları olduklarını anlarlar ve eşlerini de tanıştırlar.

Yıllar sonra karşılaşan arkadaşlar hal hatır sorarlar. Aile ve iş ile ilgili sohbet ederler. Uzak şehirden gelen adam şehirde yöneticilikle meşguldür. Karısı hekimdir ve iki kızı bir de oğlu vardır. Başkent tarafından gelen trenden inen adamın eşi enstitüde hocadır ve onun da iki kızı bir oğlu vardır. Bu adam bir şirkette müdür yardımcısıdır.

Trenlerin hareket saati gelince iki aile de kendi trenlerine biner ve yolculuklarına devam etmek üzere vedalaşırlar. İki adam da yolculukları boyunca düşüncelere dalıp kendi yaşamı ile arkadaşının yaşamını kıyaslamaktan kendini alıkoyamaz. Kadınlar da aynı şekilde birbirleri hakkında yaşamları, meslekleri ve evleri hakkında yorumlar yaparlar. Çocuklar ise büyüklerin bu hallerine kayıtsızlıklarını trenin penceresinden dışarıyı izlemek koşuluyla belli ederler.

3.4.2. Hikâyenin Analizi

3.4.2.1. Yapı

3.4.2.1.1. Olay Örgüsü

Anlatma esasına bağlı edebi ürünlerin hemen hepsinde metin karakterini haiz en küçük bütün, bir olay parçası etrafında zuhur eder. Bu parçalar mana birliklerinin belirli

kurallarla bir araya getirilmesiyle anlam kazanır. Metin halkası adıyla nitelendirebileceğimiz söz konusu parçalar yine bir kurala göre bir araya gelmesi neticesinde itibari metin teşekkül eder. (Aktaş 2005: 46) Metin halkaları dediğimiz şey hikâyeyi oluşturan olaylardan başka bir şey değildir.

Hikâyenin ilk olay halkası iki farklı yönden gelen trenin büyük istasyonda karşılaşmasıdır.

Eskiden tanışan iki arkadaş indikleri istasyonda karşılaşır.

Terminal binasının dışında yer alan pazarda iki aile karşılaşır.

Üniversiteden arkadaş olan iki adamdan biri şirket yönetiminde diğeri de idari bir yönetici kadrosunda görevlidir.

Karşılaştıkları zaman zarfında eşlerini tanıştırlar. Çocuklarından ve tatil planlarından bahsederler.

Trenlerine binerek kendi yollarına devam eden bu iki ailenin bireyleri kadın ve erkekleri birbirleri hakkında, işleri, evleri, yaşamları hakkında yorumlarda bulunurlar. Karşılaşmadan büyükler her ne kadar memnun kalmış gibi gözükseler de çocuklar kayıtsız kalmayı yeğlerler. Onlar da trenin penceresinden bozkırları izleyerek yolculuklarına devam ederler.

3.4.2.1.2. Kişi Kadrosu

Hikâyenin olay örgüsünün devamı için yazar kişi veya kişilere muhtaçtır. Bu kişiler belirli bir amaç için bir araya getirilmiş kişilerdir. Şahıs kadrosu bir öyküde yer alan direkt veya endirekt biçimde anlatılan olayla ilişki içinde bulunan varlıkların tamamının adıdır. Bu varlıklar hikâyenin devamı için olmazsa olmaz unsurlardır. (Kolcu 2015). Harika hikâyesinde de bir yolculuk molasında karşılaşan iki arkadaş ve onların aileleri ile olan münasebetler anlatılmıştır.

3.4.2.1.2.1. Merkezi Kişi(ler)

Hikâyede asıl kahraman olarak iki üniversite arkadaşı seçilmiştir. Pek çok özellikleri ortak cümlelerle verilmiş olsa da bazı yerlerde ayrılan yönleri de verilmiştir. Bu iki kahramanın ortak cümlelerle anlatılması tip ifadesini çağrıştırmaktadır. Tip birbirine az çok benzer insanların temel özelliklerini, ana karakterlerini bir araya getiren ve temsil eden kişilerdir. Hem tavırları hem de davranışları benzerdir. Özel yaşantıları,

özel halleri içinde genel yaşayışa dair ortak çizgiler bulunur. Tip kişinin içinde yaşadığı sosyal ve fiziksel çevre ve bu çevrelere ait varlıklarla belirir. Tip pek çok özelliğe sahip olan insanın bu özelliklerden en belirgin ve gelende en çok karşılaşılabilecek olanı yansıtır (Çetin, 2004). Hikâyenin bütününde anlatılan iki arkadaş hikâyeye tip özelliği verilerek yerleştirilmiştir.

Hikâyenin başında bu iki adam şu cümlelerle betimlenir: “...aynanın karşısında olgun erkeklere göre “genççe”, orta yaş erkeklere göre “küçükçe”, kalın boyunlu, iki adam...”, “Bu sihirli hareketler sayesinde sanki bir anda yenilenip gençleşmiş görünen dümdüz yüzlerinde gözlerinden kaçmış herhangi bir kabarcık var mı diyerek dikkatlice baktılar.”, “...Kazak’ın dar çeneli, iki koca yanaklı yuvarlak yüzü...” Fiziki birkaç özelliğini bu şekilde anlatan yazar kahramanlarının kılık kıyafetini de şu cümle ile resmeder: “Sonra ikisi de geçen olimpiyat oyuncularınıninkine benzeyen, vücutlarına yapışmış mavimsi pantolonun üstüne Hint basmasından biçimsiz dikilmiş boncuklu desenli tişörtü giydiler.”

Şirketteki Müdür Yardımcısı

Hikâyenin başından sonuna kadar olayların çekirdeğinde yer alan bir diğer kahraman da başkentte yaşayan, bir şirkette müdür yardımcısı olan, eşi enstitü hocası olan adamdır. Bu adamın iki kızı ve bir de erkek çocuğu vardır. Hikâyede başkentte büyük cadde üzerinde bulunan yüksek binada bir daire sahibidir. Ayrıca bir de yazlıkları vardır. Eşinin enstitüde hocalık yapmasını da dikkate alarak kahramanın sosyal durumu ile ilgili yorum yapabilmekteyiz. Anlatının diğer asıl kahramanı olan ilçedeki idareci gibi bu kahramanın da psikolojik yönü üzerinde durulmamıştır. Fakat “Ya hu adam zamanında ticaret okulunda okuyan kızlarla gezmiyor muydu? Karısı şık giyinmiş. Sıradan bir ailenin kızı değil herhâlde. Her zaman hızlı konuşan, hızlı hareket eden bu adam kimseye dokunmadan buraya kadar yükseldiğine göre yukarıda bayağı güçlü bir dayısı olmalı.” cümlesiyle üniversite arkadaşını kıskanan bir kahramanın varlığını göstermektedir. “Adamdaki şansa bak. Tam bir esmer güzeline denk gelmiş. Gözleri nasıl da parlıyor. Dur, vur demeden dizgini ellerine alacağı belli gerçek bir kraliçe. Bazen böyle bir kadının desteği olmasa bu erkek milletin iyice tembelleşip başlarına konan devlet kuşunu kaçırdığı az değildir.” cümlelerinde yine kıskançlık duygusuna yenik düşmüş bir kahraman anlatılmıştır. Ayrıca yazar

kahramanına başarılı erkeklerin arkasında kadınların var olduğu fikrini düşündürmek suretiyle kendi bakış açısını da ortaya koymuştur.

İlçedeki İdareci

Hikâyenin asıl kahramanlarından biri olan idarecinin eşi hekimdir. İki kız bir de oğlan çocuğu vardır. Bulunduğu statü gereğince çevresinde tanınan biri ve hali vakti yerinde yorumunu yapabiliriz. Ayrıca eşinin hekim oluşu ve “*Kendimize ait geniş bir evimiz var.*” cümlesi de bu tespitimizi doğrular niteliktedir.

“Eskiden yani öğrenciyken, kız arkadaşımın ana babası tanınmış aile, olur olmaz yerlere göndermiyorlar diyerek toplantı ve eğlencelere yalnız başına gelirdi. Bunu böyle yükselten de herhâlde bu kayınpeder taraftı olmuştur. Yoksa hiçbir yeteneği olmayan sarı itin birisi değil miydi bu?”, “Karısının görgülü bir ailede yetiştiği hemen belli oluyor. Üstüne toz konmamış gerçek bir suna. Boynu ne kadar ince ve zarıftı. On sekizinde kız gibi. Böyle bir kadın, her erkeğe nasip olmaz. Gökten inmiş bir nimet! Bugünkü idareciler ya kendilerine ya karılarına yaslanarak yaşamalıdır. Yoksa eski çilingir sofrası, kaplıca parası, kumarda devamlı yenilme sıradan şeyler oldu diyor çokbilmişler. Altın değerinde kadınlar sayesinde başına devlet kuşu konan tosbağa başlı erkekler de az değil.” cümlelerinden “idareci” diye tanıtılan kişinin eksik yönleri gösterilmiştir. Kahraman oldukça kıskanç bir kişiliktir. Arkadaşının iyi bir yerde görev almasıyla ilgili kendi hakkıyla değil de destek veren birilerinin olduğuna inanıyor. Yazar bu karakterle devrinde yaşanan haksız yükselmeleri eleştirmiştir.

3.4.2.1.2.2. Yardımcı Kişi(ler)

Anlatma esasına bağlı bir metin, birbirine karşı veya aynı yönde güç ve olayların anlatımı olarak tarif edilebilir. Vakanın her parçasında, kişi kadrosunu oluşturan varlıkların münasebetlerinden kaynaklanan durumlarla karşılaşmaktayız. Şahıslar metin içinde, dahası vakanın oluşu içinde yüklendikleri fonksiyonlar bakımından ehemmiyetlidir. İster başkahraman ister yardımcı kahraman olsun metin halkalarının ilerlemesinde önemli birer etkindirler (Aktaş, 2005). Hikâyede yardımcı karakter diyebileceğimiz iki kadın vardır. Şerif Aktaş (2005), bu kahramanların metin halkalarında ya birbirini takip ettiklerine veya da karşı karşıya gelebileceklerine dikkat çeker (s. 137). Bu takip etme ve karşılaşmalar ise hikâyenin devamlılığı için önemlidir.

Hikâyedeki olayın ilerlemesine yardımcı olan kadın kahramanlar detaylı bir biçimde tasvir edilmemiştir. Fakat eserde geçen şu cümleler onları tanımamıza yardımcı olmaktadır. *“İkisinin karısı da burun kıvrarak ellerini sallıyor.”*, *“İkisinin karısının da gözleri fal taşı gibi açıldı, hayret ettiler. Sonra gözlerini parlatarak dişlerini göstererek nazlıca gülümsediler.”*, *“Saçlarını tepelerine toplayarak bağlamış, süslenmiş “tınaz” topuzla, yaşları sadece nüfus cüzdanlarına bakarak anlaşılabilcek kadar genç, yüzleri henüz bozulmamış iki kadın gülümseyerek ellerini uzattı.”*

Müdür Yardımcısının Karısı

Başkentte müdür yardımcılığı görevinde bulunan adamın karısıdır ve enstitüde hocalık yapmaktadır. Bu bilgiler ışığında sosyal durumu ve eğitim seviyesi iyi durumdadır yorumunu yapmamız yerinde olacaktır. Nitekim şu cümlede buna dikkat çekmektedir. *“Karısının görgülü bir ailede yetiştiği hemen belli oluyor.”* Hikâyede kumral bir kadın olarak bahsedilen enstitü hocasının fiziki özellikleri ile ilgili de *“Üstüne toz konmamış gerçek bir suna. Boynu ne kadar ince ve zarıftı. On sekizinde kız gibi. Böyle bir kadın, her erkeğe nasip olmaz. Gökten inmiş bir nimet!”* ifadelerine yer verilmiş ve yaşına göre oldukça genç, güzel bir kadın olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Yazar üniversite arkadaşı olarak tanıttığı başkahramanlarına kıskançlık duygusunu yükleyerek tanıtmıştı. Kadın kahramanlarını da aynı duygu hâkimiyetiyle anlatmıştır.

Bunu: *“Müstakil konak, denize çıkarız, kuş vururuz, diyor. Zenginler sefa içinde yaşıyorlar.”* cümlesinden anlamaktayız. Kahramanın içinden geçirdiği şu düşünceden de Hekim kadına imrendiği ve kıskandığı yorumunu yapabilmekteyiz. *“Taşradaki hekim hükümetin cebininden para hortumlar. Yalan veya doğru, iki üç maaşla çalışıyorlarmış. Maaş bakımından benim diyen profesörün onlara yaklaşması bile mümkün değil.”*

İlçedeki İdarecinin Karısı

Hikâyenin olay örgüsünde aktif bir rol üstlenen bir diğer kahraman da başkentte idareci olan adamın karısıdır. Bir vilayette hekimlik yapmakta olan kadın hikâyenin başkahramanlarından birinin gözünden şu cümle ile anlatılır: *“Tam bir esmer güzeline denk gelmiş. Gözleri nasıl da parlıyor. Dur, vur demeden dizgini ellerine alacağı belli*

gerçek bir kraliçe.” Esmer ve oldukça dikkat çekici bir kadın karakter olarak anlatılan Hekim kadın aynı zamanda asil bir görüştedir.

Hikâyede kahramanların içsel düşünceleri dile getirilmiştir. Yazar kadın karakterleri yer yer *‘Bayan hüzin’*, *‘Kâhin’* ifadeleri ile niteleyerek anlatmaktadır. Bu nitelermeler sayesinde kahramanlarını içe dönük, paylaşmaktan ziyade kendi içinde yorumlar yapan kişiler olarak aksettirmektedir. Hikâyenin gidişatında rol alan Hekim kadın da tıpkı kocası gibi karşılaşmanın yorumunu içsel konuşmalarıyla yapmaktadır. *“Başkentin tam ortasında güzel bir dairesi var. Dağda yazlığı var. Hayattan zevk alanlar bunlar işte.”* diye imrenmiştir. Ayrıca *“Enstitüde ders verdiğiine göre hanımefendi tam verimli inek demektir. İçki içtikten sonra sınava giden telaştan eli ayağı titreyen, yalvarıp yakararak tekrar tekrar imtihana giren öğrenciler yağ ve bal ile besliyorlarmış hocaları.”* şeklinde düşünerek de çok kısa süreliğine tanıma fırsatı elde ettiği kadın arkadaşı ile ilgili kıskançlık duygusuna kapılmıştır.

3.4.2.1.2.3. Fon Karakter(ler) ve Figüran(lar)

Eserden hareketle yaratıcısını tanımayı amaçlayan metinler, şahıs kadrosunu oluşturan fertler arasında yazarı temsil edeni arama hususunda hassas davranılmalıdır. Hassas davranmalıdır çünkü kendisini temsil edecek olan bu kahraman aynı zamanda yazarı da okuyucuya tanıtacaktır. Eserde yer alan kahramanların hepsini, yazarın psikolojik hususiyetlerini değişik tarz ve ölçüde yansıtan varlıklar olarak da düşünmek mümkündür. Onun siyasi veya sosyal düşünce ve kanaatlerini, çeşitli hayat tezahürleri karşısındaki tutunduğu tavrını ifade eden kahraman –ister insan, ister kavram, isterse bir sembol olsun- yazarın sözünü emanet ettiği kişi veya kişiler olarak düşünülür. Böyle bir zihni gayet tabi olarak kahramanla yazar arasındaki münasebetleri olayın ve eserin çekirdeğine taşıyacaktır (Aktaş, 2005).

Hikâyede yazarın sözünü emanet ettiği kahramanlar olarak karşımıza başkahramanların iki oğlu çıkmaktadır. Yazarın vermek istediği mesaj bu iki çocuğun düşünce dünyasından aktarılmıştır. *“Harika! Harika! Nesi harika? Kucaklaştılar, öpüştüler, el sıkıştılar. Birbirlerine gülümsediler, samimi olmayan güler yüzlerini gösterdiler. Bunun neresi harika?”* Hikâyede vaka örgüsü içinde pek değinilmeyen bu iki erkek çocuğu ile ilgili ortak yorumlar yapabilmekteyiz. İkisi de çevresinde tanınan

ailelere mensuptur, yaşları birbirine yakındır. Çocukların dış görünüşü şöyle tarif edilir: *“İkisinin de delikanlı çağıdaki yırtık pırtık paçalı pantolon giymiş, darmadağın saçlı oğulları ikide bir etrafa ürkek ürkek bakarak...”* Yazar hikâyede sözünü çocuklara emanet etmekle kalmamış onları hikâyenin en masum karakterleri olarak tanıtmıştır. İçsel düşünme yoluyla tüm kahramanlarının duygu durumlarını anlatmış olan yazar çocukların da hoşnutsuzluklarını anlatmış, onları herhangi bir olumsuz duygu için karakterize etmemiştir.

3.4.2.1.3. Hikâyede Zaman

Anlatmaya bağlı eserlerde iki türlü zamandan söz etmek mümkündür. Bunlar:

1. Eş zaman (Vaka zamanı ya da reel zaman)
2. Art zaman (Kırılmalar)

Eş zaman, metnin gerçek zamanını karşılar. Olay veya olaylar belirli bir zaman diliminde başlar devam eder ve biter. Ancak eş zamanın paralelinde, geri dönüşler, geleceğe gidişler yoluyla anlatıcı ikinci, bazen de üçüncü zaman çizgileri meydana getirebilir. İşte bu gerçek eş zamanla aynı anda yaşandığı varsayılarak anlatılan paralel zaman kavramları bize art zaman kavramını çağrıştırır. Art zaman çoğu zaman eserin genişlemesini sağlamak için başvurulan bir yöntemdir (Ayyıldız, 2011). Bu açıklamalar ışığında hikâyenin eş zamanının sıcak bir yaz gününde başladığını kahramanlardan birinin şu cümlelerinde açıkça görülmektedir. *“... Allah’ın güneşi ortalığı kavurmaya kararlı.”* ve *“Allah’ın güneşi ortalığı kavurmaya kararlı”* Ayrıca *“Eğer pazar yakında ise bu mevsimde mis gibi kokan tadından sanki bağı yarılmış da yatan meşhur güney kavunundan satın alacaklardı.”*, *“Bu saatlerde oldukça bol sebzelerle dolu olan uzun pazara...”* cümlelerinde de sebzelerin bol olduğu ve kavun meyvesinin olgunlaşma dönemine dikkat çekilerek yaz mevsimi hatırlatılmaktadır.

Anlatıda başkişilerin üniversite yıllarında yaşadıklarını anımsayarak hikâyeye genişletilmiştir. Başkişilerin bu geri dönüşleri art zaman kavramına karşılık gelmektedir. *“Eskisi gibi değil, çok kibarlaşmış.”*, *“Ta o zamanlar çok iyi konuşurdu. Önü açık gibi görünüyor.”*, *“Ya hu adam zamanında ticaret okulu okuyan kızlarla gezmiyor muydu?”*, *“Eskiden yani öğrenciyken, kız arkadaşımın ana babası tanınmış*

aile, olur olmaz yerlere göndermiyorlar diyerek toplantı ve eğlencelere yalnız başına gelirdi.” ifadeleri hikâyenin art zamanlarını içeren örneklerdir.

3.4.2.1.4. Hikâyede Mekân

Eserde mekân olarak hem açık hem kapalı mekân seçilmiştir. Hikâyeye başlangıç cümleleri kapalı mekân trenin iç dekoru ve atmosferi ile ilgili tasvirlerdir. *“İki tren de dünyaca ünlü iki büyük şehir arasında her gün gidip gelen hızlı trenlerdi. İkisi de aynı hızla yol almakta. İkisi de o büyük istasyona aynı vakitte varmakta.”* Kapalı mekân tren daha çok kahramanların ruh halleri, sosyal statüleri gibi konularla özdeşleştirilerek aktarılmaktadır. *“İki trenin de restoran vagonuna yakın orta yerinde bir zamanlar “uluslararası” şeklinde abartılı bir isimle bilinen, şimdilerde bazı işgüzarların “seyyar gazino” diye eğlendikleri iki kişilik kompartımanlardan oluşan lüks vagonun...”* lüks ifadesi sayesinde hikâyenin asıl kişilerinin refah düzeyleri hakkında bilgi vermektedir.

Eserin açık mekânı ise pazar yeridir. Hikâyenin olayının geliştiği bölüm burada yaşanmaktadır. Başkışiler burada karşılaşır. Eşlerini burada tanıştırlar. Hikâyenin zamanı da bu pazar yerinde yapılan konuşmalar sayesinde anlaşılmaktadır. Hikâyenin ilerlemesine katkı sağlayan geri dönüşlerin temeli de burada kahramanların birbirlerini incelemeleri ile atılır. Ayrıca birbirleri hakkında detaylı bilgilere de yine açık mekân pazar yerinde sahip olmaktadır. *“İkisi de hemen önlerine çıkan kovalarla meyve, iri iri kavun karpuz; tahta, cam, plastik kaplarla yoğurt, kımız, ayran, deve sütü satan kalabalıktan güç bela sıyrılıp terminal binasının dışındaki tozlu pazara yöneldi. Bu saatlerde oldukça bol sebzelerle dolu olan uzun pazara ikisi iki ayrı baştan baka baka geliyorlar.”* cümleleri hikâyenin açık mekânını anlatmaktadır.

3.4.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Yazar Abiş Kekilbayev hikâyelerinde ekseriyetle hâkim bakış açısı ve üçüncü tekil kişili anlatımı kullanmıştır. Harika! Adlı hikâyede de bu bakış açısı ve şahsı kullanmıştır. İlâhi-tanrısal bakış açısıyla olaylara hâkim olan bu anlatıcı son derece geniş bir bilme, görme, duyma imkânına ve kahramanların kafasından ve kalbinden geçenleri bilme yeteneğine sahiptir. Harika! Hikâyesinde de yazar kahramanlarının aklından geçen düşüncelerle hikâyesini devam ettirir. Kahramanlar bu düşünceler

yoluyla geçmişe dönüş yaşarlar ve karşılaştıkları anın kritiğini yaparlar. *“Eskisi gibi değil, çok kibarlaşmış.” diyor iki erkek de sessiz düşüncelere dalarak. “İlçedeki birkaç idareciden biriyim, diyor. Fena değil. Bir hamlede birinci idareci olması kaçınılmaz. Ta o zamanlar çok iyi konuşurdu. Önü açık gibi görünmüyor.” diyor başkentte yaşayan mevki sahibi adam. “Ya bu adam zamanında ticaret okulunda okuyan kızlarla gezmiyor muydu? Karısı şık giyinmiş. Sıradan bir ailenin kızı değil...”* şeklinde devam eden düşüncelerin aktarımı hikâyede önemli yer tutmakla birlikte yazarın bakış açısını da vermektedir.

3.4.2.3. Dil ve Üslup

Hikâyede yazar üçüncü tekil kişili bir anlatım benimsemiş. Yansıma sözcüklerden ve ikilemelerden bol bol yararlanmıştır. *“...kocaman botlarıyla küt küt tekmeleyerek tempo tutmakta...”*, *“...şişirilmiş avurtlarını tekrar tekrar oynatıp duruyorlardı. Pam-pam pa-pa-pa.”*

Bunların yanında eserde çokça benzetme be betimleyici ögeler de yer almaktadır. *“Kısacası Kazak’ın dar çeneli, iki koca yanaklı yuvarlak yüzü kral huzuruna çıksa bile hiç kimsenin olamayacağı bir şekilde güzelce ovuldu, kremlendi, sıvazlandı. Sonra ikisi de geçen olimpiyat oyuncularınıninkine benzeyen, vücutlarına yapışmış mavimsi pantolonun üstüne Hint basmasından biçimsiz dikilmiş boncuklu desenli tişörtü giydiler.”* Cümleleri kahramanları o anki hallerini adeta okuyucunun gözünde canlandırmaktadır. *“Son zamanlarda turna balığının kuyruğu gibi çırpınıyor şu zavallı yüreğim.”*, *“...yakında Latin Amerika’daki bir ülkede olan devrimi bütün ayrıntılarıyla boğazı sıkılıyormuş gibi anlatan sunucunun kötü sesinin yerini alıyor.”*, *“Üstüne toz konmamış gerçek bir suna. Boynu ne kadar ince ve zarıftı.”*, *“Yanındaki it ile dalaşmış derviş gibi baldırı çıplak, saç baş karışık...”* gibi örneklerde de yazarın benzetme sanatını ustalıklı kullandığını görmekteyiz.

3.5. KAPLUMBAĞA OTU (TASBAĞANI’N ŞÖBİ)

3.5.1. Özet Anlatı

Karabala sessiz sakin, içe dönük bir kişidir. Babası tarafından da ilgisiz büyütülmüş olan Karabala okul hayatında da başarılı olamaz. Tek başarılı olduğu ve isminden söz

ettirdiği alan demirci ustası olmasıdır. Kalabalıklar içinde konuşamaz, pek bir şey ezberleyemez, kendini ifade etmekte dahi zorlanır bir karakterdir. Oñbay ise küçük yaşta okuma yazma öğrenmiş, becerikli, ağzı iyi laf yapan dışa dönük bir kişidir. Okul hayatını oldukça güzel bitiren Oñbay girdiği her toplumda liderlik vasfı ile ön plana çıkmaktadır. Konuşma yapılacaksa veya program sunulacaksa orada konuşan ilk kişi bu olmuştur. Kolhoz yöneticiliği işini de ustalıkla yapmaktadır.

Karabala'nın atıyla Sakıp'ın evinin yanına gelir kara çaydanlığa ayağı takılır ve çaydanlık devrilir. Hemen oradan uzaklaşır. Atına biner ve bozkıra doğru atını sürer. Karabala da köye yönetici olmak niyetindeydi. Fakat akrabası Oñbay daha atılgan daha tanınmış biriydi ve onun olduğu yerde kimse seçilmezdi. Karabala dizindeki bir sıkıntıdan dolayı askere alınmaz. Oñbay askere gider fakat sakatlanarak döner. O aynı zamanda kollektif çiftliğinin de baş yöneticisi görevindedir. Diğer çiftliklerin işleriyle ilgili de pek çok yetkiye sahiptir.

Karabala demirci dükkânında çalışmaktadır. Bütün zamanını burada harcar, pek kimse ile görüşmez. İçe kapanık, kendi halinde olması çevresi tarafından pek olumlu karşılanmayan Karabala işi konusunda herkesi şaşırtır. Kalabalık yerlerde sadece evet, hayır diye konuşan Karabala şarkı sözlerini ezberlemek konusunda bile iyi değildir. Bunları da arkadaşı Oñbay'dan öğreniyordu. Oñbay yanan bir ateşse Karabala o ateşin kalıntıları gibiydi adeta. Karabala'nın babası devecilikle uğraşan kendi halinde bir adamdır. Oğlunun bu şekilde içine kapanık biri olmasında onun da payı vardır. Çünkü adam da tıpkı Karabala gibi az konuşan, utangaç bir yapıdadır. Karabala'yı okusun eğitim alsın diye Ak Şköl adındaki mektebe kaydettirir fakat o bu okulu bitiremez. Oñbay ise okulda başarılı bir öğrencidir. O köydeki kızlara mektup yazar, bisiklet biner, konuşmacı olarak programlara katılırdı.

Oñbay askerden yaralı olarak dönünce Karabala da dâhil tüm çevresi üzüldü. Bir sonbaharda yapılan seçimde tekrar kolhoz başkanı seçilir. Başkan seçilmesine herkes şaşırır. Kimisi işini iyi yapacağına inanır kimisi de pek ümitli değildir. Sakat kalması Oñbay'ı asla yıldırmaz. O kolhozu yönetmekte başarılı olur. Daha sonra Oñbay'a karşı olan üç kolhoz birleşir ve kendi aralarından bir başkan seçerler. Oñbay ise başkan vekili seçilir. Aralarında sürtüşmeler yaşanır ve Oñbay işten ayrılır. Başka bir köye gitmeye karar veren Oñbay hemen yola koyulur. Gittiği köyde arabalara benzin koyma

işi ile uğraşır. Bu işte de oldukça başarılı olan Oñbay oradaki halkı da bilinçlendirir. Kısa zamanda köy muhtarı ile samimi olur. Ona fikirlerinden bahseder. Ekip biçmek gerektiğini, traktör, biçme makinesi gibi aletlerin gerekli olduğunu söyler. Köy başkanı ise çok taraftar olmaz. Fakat Oñbay vazgeçmez. Halkı da yanına alır. İşleri yoluna koyar üretim başlar. Çiftliğin ambarını doldurur. Gelen giden hiç eksik olmaz.

Oñbay ayağını savaşta bırakmış biri olarak yaşamaktan pek de mutlu değildir. Oğlundan yardım ister ilçeye gidip kendisi için bir araba alabileceğini söyler. Fakat oğlu bu işe pek de yanaşmaz. Oñbay çaresiz akrabası Karabala'dan yardım ister. Karabala yola koyulur.

Yolda giderken kaplumbağaya denk gelir ağzındaki ot dikkatini çeker ve aklına halk inancı gelir bu inanışa göre kaplumbağanın ağzındaki çöpü alıp cebinde saklayan kişi dileğine kavuşur. Başladığı işte başarılı olur. Kendine güveni olmayan Karabala'ya bu bir tutam ot umut olur adeta. Otu alıp cebine koyar. İlçeye gider. Oñbay'ın tarif ettiği ofislere uğrar ismini verdiği kişilerle görüşür. Sonunda ne yapar eder ve istenileni yapar Oñbay için bir araba almayı başararak köyüne dönmek için yola çıkar.

Oñbay Karabala'nın bu ii nasıl başardığını anlayamaz fakat sevinir. Çünkü artık koltuk değneklerine mahkûm olmayacaktır. Karabala ile evde oturup çaylarını içerler. Oñbay'a ilçeden getirdiği evrakı verir. Kendi evine gitmek üzere hazırlanır müsaade ister ve evden çıkar. Yolda giderken de kaplumbağa otu gelir aklına hemen cebini yoklar ot hala oradadır. Eli aynı zamanda bir kâğıda değer ve bu kâğıt eşinin ilaçlarının reçetesidir. Eşine ilaçlarını almadan döndüğü için de pişman olur.

3.5.2. Hikâyenin Analizi

3.5.2.1. Yapı

3.5.2.1.1. Olay Örgüsü

Hikâyede anlatılan bir şey vardır. Hikâyede dediğimiz bu metin ise anlatıcı ve anlatılana dayanır. Anlatıcı aracı durumunda olayı anlatmak için vardır. Vaka ise sözlük anlamı olarak “olup geçen şey” anlamına gelmektedir. Hikâyeyi oluşturan olaylar dizisi neleri kapsar sorusuna Philip Stevick (1967), şöyle açıklık getirir: “olaylar dizisi bir romanda başkişinin ahlak durumu, sosyal durumu, şöhreti, maddi

varlığı, sevdikleri, sağlığı ve geçimi üzerinde durur. Olaylar dizisi, başkişinin mutluluğu veya mutsuzluğu, planlarının başarı veya başarısızlığı ile çözüme kavuşur” (s. 145).

Olup giden şey denilen vaka hikâyesinin diğer bütün unsurlarının bir araya gelmesini sağlayan temel unsurdur.

Karabala hikâyesinin asıl kahramanıdır. Akrabası Oñbay’ın ondan bir isteği olur. O da bu isteği gerçekleştirmek üzere ilçeye doğru yola çıkar.

Günlerce uykusuz kalarak atının sırtında yoluna devam eder. Karabala oldukça içine kapanık bir kişidir. O köyünden ikinci kez arkadaşı için çıkmıştır. Aksi halde demirci dükkânından dahi çok nadiren çıkan bir adamdır.

Yolda giderken Oñbay ve kendisini düşünür. Oñbay övgülere layık biridir. Akıllıdır. Beceriklidir. Söz ustasıdır. Girişken ve ağzı son derece iyi laf yapan biridir.

Karabala ise Oñbay’ın tam tersi bir karakterdedir. İçine kapanık. Okulda başarısız olmuş. Demircilikten başka bir meziyeti olmayan biridir.

Her ikisini de askerlik için şubeye çağırırlar Karabala’nın ayak tabanı düz olduğu için ve dizinde de sorun olduğu için askere alınmaz. Oñbay ise askere gider. Fakat gittiği gibi sağlam dönemez.

Tek bacağını yitiren Oñbay artık koltuk değnekleri ile yürümek ve yaşamak zorunda kalır.

Oğlundan ilçeye gidip araba istemesi için ricacı olur fakat oğlu vazifeden kaçır ve iş ile ilgilenmez.

Oñbay da çaresiz Karabala’dan yardım ister.

Karabala ilçeye giderken yolda kaplumbağa görür ve ağzındaki otu alıp cebine koyar. Bu otu çok önemsemesinin sebebi ise halk inanışına göre kaplumbağa otu uğurludur. Başarılı ve şanslı olmak isteyen onu taşırsa gayesine ulaşırdı.

Karabala yol boyunca Oñbay’ı düşündü. O sakat kaldıktan sonra da boş durmamıştı. Kolhoca yönetici seçilmişti. Fakat bir zaman sonra onu bu işten çıkardılar.

Oñbay’a da yönetici yardımcılığı verilir. O bu görevde çok fazla tutunamaz.

Kendisi için başka bir iş bulmak üzere uzak bir ilçeye gider. Orada arabalara benzin koyma işini yapar. Olduğu yerde de çabucak sevilen ve tutulan Oñbay burada da başarılı olur.

Oñbay bu kadar becerikli olmasına karşın koltuk değneklerine mahkûm olmayı gururuna yediremez. Sakıp adlı akrabasına da dert yanar. Sitem eder.

Karabala ilçeye ulaşır. Oñbay'ın verdiği ofislere tek tek uğrar. Bahsettiği isimlerle görüşür.

Sonunda ilçede verilecek olan üç arabadan birini Oñbay için almayı başarır. Evraklarını hazırlar ve köyüne dönmek için yola çıkar.

Ofislerden birinde Juzbayev adında bir bey ile tanışır bu kişi zamanında Karabala'nın yardımı dokunmuş bir kişidir ve Karabala'yı hatırlar.

Bir restorana uğrar yemek yiyeyim diye.

Orada bir grup beyaz önlüklü doktor görür ve askerlik şubesindeki anıları aklına gelir kendi kendine utanır sıkılır. Hızlıca yemeğini yer ve oradan uzaklaşır.

Köyünün yolunda diline Oñbay'dan öğrendiği birkaç dizelik şarkılar gelir. Umutludur. Rahatlamış hisseder kendini.

Doğruca Oñbay'ın evine gider çay içerlerken olanları anlatır. Oñbay ona müdürleri sorar. İşinin hallolduğuna pek inancı olmadığı için sormak istemez.

Karabala ise evrakları eline tutuşturur. Oñbay çok şaşırır ve teşekkür eder.

Karabala evden ayrılmak üzere hazırlanır. Akrabası ile vedalaşır ve ayrılır.

Evinin yolunda cebindeki kaplumbağa otu gelir aklına yoklar hemen yerinde duruyordur. İşinin rast gitmesini o ota bağlar.

Bu esnada eline değen kâğıt karısının ilaçlarını almadığını aklına getirir ve üzülerek yoluna devam eder.

3.5.2.1.2. Kişi Kadrosu

3.5.2.1.2.1. Merkezi Kişi(ler)

Karabala

İncelemekte olduğumuz bu hikâyenin özünü bir halk inanışı oluşturmaktadır. İnanışa göre kaplumbağanın ağzındaki otu alıp üzerinde taşıyan kişinin işi rast gider ve yapamayacağı şeyleri de başarır. Karabala da hikâyenin çekirdeği olan bu olayın merkezinde yer almak koşuluyla başkişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Olaylar onun etrafında cereyan eder. Hikâyenin başından sonuna kadar olay halkalarının tamamının içinde yer almaktadır.

Karabala kişilik olarak oldukça içe kapanık, kendisiyle barışık olmayan, kalabalık yerleri pek sevmeyen, bütün hayatı boyunca tek bir ile meşgul olmuş, gittiği okulda da başarı sağlayamamış bir kişidir. *“O hayatta hiç kimseden bir şey sormazdı. Bütün gözyaşlarını dökerek istediğimi alabilirsen iyidir. Ama girdiğim kapıdan işimi bitirmeden boş elle çıkacaksam o bana ölüm gibidir. Allah’a şükürler olsun başkaları buna bir şeyler danışsa da kara geniş çekicin de yardımıyla kimseye bir şey danışmamıştı. Sabahtan akşama kadar köyün yanındaki demirci dükkânından çıkmazdı. Günümüzdeki yaşlı adamlar gibi düğünlerde de gezmez. Ara sıra davet edenleri üzmemeyim diye yas törenlerine gider.”* Kıskanç değildir. Yakın arkadaşlarına iltifat edildiği zaman mutlu olabilecek kadar yüce gönüllü bir karakterdir. *“Onun arkadaşına yapılan iltifatları duyunca hiçbir zaman kıskanmazdı. “Oñbay’ı değil de başka kimi övecekler, onun gibi başka birisi var mı?” diye düşünüyordu Karabala.”*, *“Karabala çocukluğundan beri Oñbay’ı başka çocukların yanında özel biri gibi görürdü. Arkadaşlarının sayısı da çok değildi.”*

Karabala’nın fiziki özellikleri ile alakalı detaylı tasvirler yapılmamakta fakat onu yeterince tanımamıza yardımcı ifadeler yer verilmektedir. *“Eskiden, savaşın başladığı yıl çocuklarla askerlik için gitmişti. Dizlerin çıkmış, topukların düz değil dediler. Sonuç olarak da askerlik için uygun bulmadılar.”* Okul yıllarından itibaren ne çevresi ile ne de kendisi ile ilgilenmeyen bir karakterdir. *“Karabala ise, bildiğimiz pasaklı elbisesiyledir. Karabala eskisi gibi sarkık etek düz yaka gezerdi.”* Şu ifade ile yaşı verilmektedir. *“Yaşlı amca siz girebilirsiniz...”* Kılık kıyafeti ile ilgili ise *“Bir koltuğuna kalpağını bir koltuğuna da paltosunu sıkıştırarak kapıya doğru...”*, *“Kalpağını giydi. Kamçısını aldı...”* cümlesi geçmektedir.

“Hayatta pek çok şeye önem vermeyen bu adam hiç bir şeye üzülmeydi. O cüsseli erkeği hiçbir şey bu kadar etkilemezdi. Allaha şükür işsiz durmazdı. Allah’a şükür Sakıp beğenmediği birine benzese de hiç kimseye karşı gelmezdi. Bir oğlu bir kızı var. Oğlu ayrı yaşıyordu ve at bakıcısıydı. Kızı komşu köyde yaşıyordu ve evliydi. Başkaları gibi maaşı var. “Karabala yapıver” diyenlerin dediklerini yapardı. “Karabala gidip geliver” diyenlerin de istedikleri yere gidip gelirdi. Allah’a şükür bu yaşında kimse buna bunu böyle yapmamışsın dememiş.” İfadelerinden hem fiziki özellikleri hem de ruhsal yapısı hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Çevresindekilere yardım etmeyi seven bir demir ustasıdır. Aldığı işi başarıyla bitirir.

“Kendisi bu yaşa gelinceye kadar eline geleni giydi Allah’ın verdiği ne varsa içti hiçbir şeyi merak etmedi. Zavallı babası da bu doğduğunda kafasını çok yormamış bununla çok ilgilenmemişti. Kitap da açtırmadı ezan da okutmadı. Kara olduğu için Karabala ismini vermişti. İşte Karabala yaşlanıncaya kadar bu köyde kimse ona Karaeke (kara baba) dememişti. “Karabala’nın vurduğu”, “Karabala’nın yaptığı”, “Karabala’ya yaptırmalıyım”... Ara sıra başka köyden gelen birileri Kareke dediği an ensesi terleyip içi acırdı. Düğünlerde de başköşeye hiç oturmazdı kapının yanına önemsiz yere oturuverirdi.” Anlatıda Karabala Oñbay adı kahramanın hem fiziki hem de kişilik olarak gölgesinde bırakılarak aktarılmıştır. Yazarın Karabala karakteri ile vermek istediği her ne kadar yalnız, eğitimsiz, içe kapanık olsa da kişi istediği zaman başarılı olur. Nitekim Karabala da böyle davranmış bir karakterdir.

3.5.2.1.2.2. Yardımcı Kişi(ler)

Oñbay

Anlatı içinde yer verilen her kahraman kendi yerinde ayrı bir önem arz eder. Yazar toplumdan bir kesit vermek istediğinde kalabalık bir kadro kurmayı yeğler. Kalabalık kadro ile olayı daha açık verme ihtimali vardır. Anlatıda yer verilen tablolaradaki figürler dahi esere aksiyon getirebilir. Bu aksiyonlardan “*verici kahraman*” diye adlandırılan kahraman tipi için E. M. Forster (1985), anlatıda bahsi geçen verici kahraman hakem rolünü üstlenen kahraman olabilir. Bazen olaylara fazla müdahalesi yüzünden başkışı ile karıştırılabilir. Kimi zaman da uzun süre pasif kalır (s. 151). Verici olma özelliği çok öne çıkarıldığı zaman bu kahraman başkışiyi gölgede bırakabilir.

Hikâyenin *verici kahramanı* olarak aktarabileceğimiz Oñbay başkahraman Karabala ile taban tabana zıt bir kişi görünümündedir. Dışa dönük, güzel ve etkili konuşan, becerikli, yöneticilik yönü kuvvetli, başarılı, kalabalık ortamlarda hemen dikkat çeken ve pek çok genç kızın mektup yazdığı bir kişi olarak aktarılmaktadır. Kahramanların daha çok karakter özellikleri üzerinde duran yazar Oñbay ile ilgili “*Oñbay’ın dersleri iyiydi...*”, “*Oñbay ise doğduğundan beri bisiklet binip bahçede elma toplayıp tellere konmuş olan kuşları sayarak yetişmiş gibi toplama çıkarma bölme her şeyi bildiği için durmadan konuşurdu. Ak şölü bitirdikten sonra komşu köydeki okulda yedinci sınıfı*

tamamladı.”, “Köydeki bütün kızlar Oñbay’dan aşk mektubu aldı desek de yalan olmaz. Bütün kızlar da ona işlemeli mendil vermişlerdir. Cebi onların verdiği nakışlı mendillerle doldu. Nerede bir eğlence topluluğu varsa orada olan Oñbay bir konuşma yapmadan da edemezdi. Bir kutlamada olsun, bir hesap kitap işinde olsun, koyun kırkım veya ot biçme çalışmaları olsun, hayvan yavrulatma olsun, Oñbay için hiç fark etmez. Bir sumucu bile onun adını zikretmeden geçmez ve toplulukta alkışlamadan durmaz. Yönetici hesap biter bitmez hemen onun adını söyler. Salonda oturanlar da başköşede oturanlar da başlarını sallayarak ona hayran olurlardı. Yukardan gelen vekiller de bu başarılı gençle tokalaşır, sırtını sıvazlardı.”, “O sene Oñbay kolhoz yöneticiliğine seçilmişti.”, “Milletin görmediğini görüyordu bilmediğini biliyordu.”, “Oñbay’ın ağzından çıkan sözlerin hepsini diğer insanların tekrar etmesi alışkanlık haline geldi ve herkes Oñbay’a alışı. Herkes cümlelerine başlarken onun cümlelerini kullanmaya başladı.”, “O dönemde adı “dilbaz, söz ustası”, şimdi “aksi”, “sataşkan”, “kavgacı ”ya dönüşmüştü. Önceden ondan saklanan kaba insanlar şimdi de korkmayı çıkardılar.” İfadeleri kullanarak Oñbay adlı kişinin karakterini resmetmektedir.

Dış görünüşü ile alakalı detaylı cümlelere yer verilmemekle birlikte şöyle bahsedilir Oñbay adlı kişiden. *“Savaşta ise sağlam bacağının tamamını bırakıp döndü. Tek bacakla bütün köyü o başından bu başına kadar iyice gezebilirdi.”, “Artık bu değneğe sarılıp aksayarak yürümeye gücüm yok.”, “Kış gelir gelmez evinden dışarı adım atıp çıkamadan yatıverdi. Yaşlanınca eski hastalığı da çıkmıştı.”, “... duvara dayanmış iki koltuk değneği ve kapı önünde topuğu yıpranmış tek bir çizmeyi görünce kendini tutamadı. Askerlik kıyafetini giydikten sonra yüzü eskisinden de beter olan ve daha sert görünen arkadaşıyla...”*, “Oñbay kâkülünü ıslatarak bir tarafa yatıran, parlayan siyah cepken ve pantolon üzerine yuvarlak yakalı beyaz gömlek giyen yakışıklı bir delikanlı olarak çıkıverdi. Islatarak taradığı saçları da bembeyaz dişleri de parlayan ve gülümseyen gözleri de her gün temizlediği deri ayakkabıları da ne zaman görürsen gör sanki annesinin yalayıp temizlediği kuzu gibi tertemiz ve parlaktı.”, “...üç gün önce gördüğü Oñbay’ın kemikleri birbirine değen solmuş benzi gözünün önüne geldi. Bir zamanlar ak kuğu gibi olan adam bugün boz, kupkuruydu. Kaşları seyrelişmiş. Gözleri şişe gibi olmuş sanki yüzüne göz açıp kapayıncaya kadar yerleştirilmiş

gibiydi.” Cümlelere bakıldığında savaşta bacağını kaybeden, koltuk değneğine mahkûm olan fakat bu durumu hazmedemeyen bir karakter sunulmaktadır.

Ofisteki adam

Sanat eserinde dolayısıyla edebi eserde çok anlamlılığın esas olduğu da düşünülürse, anlatma esasına bağlı bir metinde mekân ve kişi tanıtımına yönelik ifadeler de olayın geçtiği çevreyi gösterme ve kişileri tanıtmanın ötesinde farklı işlevlerle de karşımıza çıkmaktadır (Yıldız 2012). Kişiler olayın akışını, çeşitlenmesini ve gerçeklik kazanmasını sağlar. Anlatıda verilen her kişi bir olay halkasını teşkil etmektedir. Ofis olarak anlatılan mekânda yönetici olarak aktarılan adam başkişi Karabala’yı karşılayan ilk yönetici olarak aktarılmaktadır. Ve şöyle bahsedilmektedir: *“Dördüncü masada paltosunu arkasına asmış asık yüzlü biri oturuyordu. Demirden yapılmış gibi sağlam ve beyaz parlak dişlerini göstererek çay sordu. Hikâye dinliyormuş gibi oturdu. Önündeki üç dört gazete kâğıdını karıştırıyor ve gazete sayfalarını parmağını tükürükleyip çeviriyordu. Bu gelen zavallı ayakta bekledi. Parlak dişli uzun boylu eliyle çenesine alnına dokunan ve alnıyla oynayan adam...”, “...bu uzun boyunlu asık suratlı adamı...”*

Müdür

Hikâyenin başkişisi olan Karabala’nın işini halletmek üzere başvurduğu ikinci makamda yönetici olan bu kişi de hikâyede şöyle geçmektedir: *“...kapıdan nazık giyimli keskin bıçak gibi görünen müdür görüldü. Çenesi de bıçak rendelemiş gibiydi. Ama bedenini taşıyamayan kişi gibi gururla yürüyor. Etrafına bakmadan odasına doğru yürüdü. Kapıyı açarken sekreter kıza döndü. Sekreter kıza bir şeyler derken kapının önünde duran Karabala gözüne çarptı.”*, *“İncecik kaşlarını yükselterek biraz şaşkınlıkla bakakaldı. Sonra gülümseyerek başını salladı.”*, *“...aladoğan gibi siyah renkli delikanlı...”*

“Çabucak ayağa kalkıp karşı yürüdü. Gelip elini tuttu. Koluna girerek geniş masanın önündeki sandalyeye oturttu.” Cümlesinde ise yönetici olan bir kişi dahi yaşlılara hürmet etmektedir mesajı ile Kazak halkının atalarına duydukları saygıya dikkat çekilmektedir.

Jüzbayev

“Jüzbayev alış veriş yöneticisine benziyordu. Alışverişin ile ilgilenenler hep açık göz olur diye düşünürdü. Bu tek hörgüçlü deve gibi bir şeyle işi yok aptal. Kalkık burun kıvrık saç. Okun paramparça ettiği serçe parmağıyla masayı ileri geri ittirerek konuşuyordu.”, *“Çadır gibi yuvarlak gözlüğünü takıp okuyuverdi. Sonra kocaman işaret parmağıyla masaya tıkdattı.”* İfadeleri ile yer aldığı metin halkasında aksiyon yaratan Jüzbayev adlı karakter aynı zamanda başkişinin eskiden tanıdığı biri olarak da aktarılmaktadır. *“Katı yürekli olmasına karşılık, disipline önem veren, işinde de sözünde de çok hızlı olan, bu kişi dosdoğru ve yabancılar arasında bile açık sözlü bir insanmış. Hakkında halk arasında çokça konuşulan biriymiş. Yıllar içinde işinde yükselmiş. Büroya gelen oymuş gibi.”*, *“Kıvrık ağarmış saçlı iri göğüslü kalkık burunlu esmer adam pencereye bakarak düşünceye dalmıştı.”*

Garson Kız

Garson Kız hikâyede başkişinin gittiği restoranda ona hizmet eden kişi olarak çıkmaktadır. Olay örgüsünün gidişatında ve çeşitlenmesinde etkili olmuştur. Hikâyede de şöyle bahsedilmektedir: *“Kuş omuzlu gibi görünen narin bayan azıcık gülümsedi. Çok geçmeden masaya bir tabak lahana çorbasıyla pirinç pilavı üzerine konulmuş akciğer ya da karaciğere benzeyen bir parça etli bir tabak daha getirdi. Sonra da yavaşça yürüyerek köşede yemek yiyen bir grup beyaz kıyafetli bayanın yanına yerleşti.”*, *“genç bayan parlak dişlerini gösterir gibi gülümseyerek.”*

3.5.2.1.2.3. Fon Karakter(ler) ve Figüran(lar)

Hikâyenin okuyucuya daha gerçekçi bir biçimde aktarılmasına yardımcı olan fon karakterler ve figüranlar incelemekte olduğumuz hikâyenin metin halkaları içinde de karşımıza çıkmaktadır. Ayıca bu fon karakterler ve figüranlar kimi zaman mekânın ve hikâye zamanının daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu karakterlerin asıl görevi dekor oluşturmaktır.

Sakıp

Hikâyenin ilk cümlesinde ismen yer verilen Sakıp adlı fon karakter ilerleyen bölümlerde Oñbay adlı kahramanı evinde misafir eden olarak karşımıza çıkmaktadır. *“Sakıp Oñbay geldiğinde yorganlarının en iyisini yastıkların iyisini vererek onu misafir ederdi.”*

Oñbay adlı kahramanın ailesi de “Çocukları kafalarını dimdik tutan babalarına değil sakın annelerine benzemişlerdi. İnsanla doğru düzgün konuşmayı dahi bilmeyen kişilerdi. Büyük, ilk oğlu şofördü. Beklemediği bir zamanda ve yerde kaybetti.” Böyle izah edilmek kaidesiyle fon karakter olarak kullanılmaktadır.

Kali

“...alnından terler boşalsa bile o, köy köy gezerek iskambil kâğıdı oynayan Kali'ya yetişemezsin. Koyunları karısına çocuklarına besletir hürmeti ise kendisi görür. Burnunu yükseklere diker hep kendini göstermeye çalışır Almatı'ya Moskova'ya bütün fuarlara o giderdi. Her gittiğinde halı, kilim ve Hint çayını bol bol getirirdi. Tüm iyilerin, hayırlı samimi sözlerini o duyar. İncelemekte olduğumuz hikâyenin kahramanlarından Oñbay'ın gözünden aktarılan bu karakter anlatıda kıyastan yararlanılarak verilmektedir. Hikâyenin diğer fon karakterleri ile Kali karşılaştırılmaktadır.

Karabala'nın Babası

Hikâyenin asıl kahramanı olan Karabala'nın içe dönük olmasının, yalnız kalmaktan hoşlanmasının, başarısız olmasının sebebi Baba fon karakteri aracılığıyla aktarılmakta ve şu şekilde bahsedilmektedir. “Karabala'nın babası her zaman bir evde yalnız yaşayan deveciydi. Bu da birilerini görünce anne babasının arkasına gizlenen utangaç olarak yetişti.”, “Zavallı babası da bu doğduğunda kafasını çok yormamış bununla çok ilgilenmemişti. Kitap da açtırmadı ezan da okutmadı. Kara olduğu için Karabala ismini vermişti.”

Hikâyenin dekorunun oluşmasını sağlamak amacıyla ve etkileyiciliği artırmak amacıyla kullanılan diğer fon karakterler ve figüranlar da şöyle geçmektedir:

“Genç bayan o arada bakakalmış. Adamın ensesine bakıp duruyordu. Sinirden sanki fokur fokur ediyordu. Masaya oturarak gülmeye başladı. Elindeki bir kâğıda bir şeyler yazarken hala gülüyordu. Tam da bu olayı bekliyorlarmış gibi Karabala'yı izleyen gençler de gülmeye başladı.”

“Sofra başında oturan kadınlar grubu kahkaha atarak gülerler. Karabala niçin kızıl azban niye kızla delikanlı bu zamanımızda kömürü birlikte kazıyor diye hiç

anlamadılar şarkının manasını. Şarkıda gülünecek bu kadar ne olduğunu hala anlamıyordu.”

“Ön odada oturan, çok hareketli, parlak güir saçlı kadın patromına başıyla onayladı.”

“...evraklarla bir şeyler yapan beyaz pantolonlu kız üst üste telefona cevap veriyordu: ‘Hala gelmedi.’ Burası dolu diye çok çabuk cevap veriyordu. Telefona cevap verdiği an göz ucuyla odadakilere baktı.”

“...köşede yemek yiyen bir grup beyaz kıyafetli bayanın yanına yerleşti. Kadınların dedikoduları daha çoğaldı. Üst köşede oturan kırışık yüzlü bayan gülmekten ağzındaki yemeği döke saça yiyordu. Yanında kadını izleyeler şaşkınlıkla bakıyorlardı.”

3.5.2.1.3. Hikâyede Zaman

Hikâyedeki temel unsurlardan biri de elbette ki zamandır. Anlatmaya bağlı eserlerin ortak özelliklerinden biri de bir saatinin yani zamanının olmasıdır. Özellikle roman türü üzerinden bu özelliğe dikkat çekilmiştir (E.M.Foster, 1985). Buradan hareketle hikâyenin de zamanı, saati olduğunu söylemek mümkündür. Yazar içinde yaşadığı dünyayı model olarak kurguladığı itibari dünya ve bu dünyaya ait insanlar için de zamana ihtiyacı olacaktır.

Hikâye ve romanda itibari dünyada olup bitenleri okuyucuya nakletmekle mükellef olan anlatıcı ve onun anlatma vazifesi eserde zamandan vazgeçilemeyeceğinin başka bir izahıdır. Yani anlatma eylemi olayların oluş zamanından başka bir zamanda tezahür eder. Kısacası hikâye ve romanda iki farklı zamana ihtiyaç vardır. Bunlar: vaka zamanı ve anlatma zamanıdır. Anlatıda olayların başlamaları ve bitmeleriyle meydana gelen süreç vaka zamanını ifade eder. Anlatma zamanı ise anlatıdaki olayların anlatıcı tarafından görülüp, anlaşılıp, yaşanıp ve anlam süzgecinden geçirilip kendi şartlarını da uygun hale getirdikten sonra okuyucuya naklettiği zamanı kapsar (Çetişli, 2009).

İncelemekte olduğumuz hikâyenin vaka zamanı başkişisi Karabala'nın ilçeye yola çıkmasıyla başlamaktadır. “Şafak vakti, sanki birisi kasten köyün yeşil...”, “Üç gündür doğru düzgün uyuyamadı.”, “Nereye bakarsan da aydınlık gözünü alırdı.”, “...baharda kaplumbağanın yer altından dişleyerek çıkardığı otu...”, “Havada hala

kış aylarının belirtisi var. Gök uçuk bir haldedir.”, “...üç gün önce gördüğü Oñbay’ın kemikleri birbirine...”, “Kuşluk vaktinde ilçe de görünmeye başladı.”, “Şu an mola vakti. Beşte geliniz.”, “Yaklaşık beşe doğru köye de yetişebilirim.”, “Karanlıkta yol uzar dedikleri doğrudur bilirim.” İfadelerinden de anlaşıldığı üzere birkaç günlük bir yolculuk hikâyesinin vaka zamanını teşkil etmektedir.

Hikâyesinin zamanı zaman zaman anlatıcı tarafından kırılmalara uğratılmış ve genişletilmiştir. Hatırlama ve geri dönmelerle yapılan bu zaman genişletme biçimini şu ifadelerden görmekteyiz: *“Savaştan ise sağlam bacağının tamamını bırakıp döndü.”, “Çocukken güreşte yenildiği zaman...”, “Eskiden, savaşın başladığı yıl çocuklarla askerlik için gitmişti.”, “Onu bunu hatırlayarak gülüyordu. Köylü, Sovyetlerin köy sekreterleri çok hızlı bir hareketle babasının elinden zorla alırcasına okula kaydetmeye götürmüştü.”, “Çocukluğunda babasının arkasında saklanan Karabala şimdi Oñbay’dan hiç ayrılmazdı.”, “O günden beri dört yıl boyunca fırındaki sıcak kömürlerden ve siyah demirden hiç uzaklaşmadı. Savaş bitmeden bir yıl önce Oñbay döndü.”, “Eskiden Voenkوماتа (askerlik şubesine) geldiğinde de yün gibi beyaz bacaklı bayan doktor ve mavi kanatlı bir sinek yapmıştı yapacağını.”*

3.5.2.1.4. Hikâyede Mekân

Mekân unsuru anlatmaya bağlı eserlerin her biri için oldukça ehemmiyetlidir. Şahıs kadrosunu teşkil eden insan veya varlıkların itibari bir âlemde yaşadıkları vakalar silsilesinin hikâyesi olan hikâye, roman ve tiyatrodaki gerçek veya gerçektışı bir mekâna ihtiyaç duyulacağı aşikârdır. Bu sebeple bahsi geçen türlerin önemli bir unsuru da mekândır (Çetişli (2009) İfadeleri mekânı anlatmaya bağlı eserler için vazgeçilmez kılmaktadır.

Başka bir açıdan ise mekân ögesinin kişilerle, olay örgüsüyle ve zamanla bağlantılı olduğunu belirtmek gerekir. Kaplumbağa Otu adlı hikâyede olaylar hem açık hem de kapalı mekânlarda geçmektedir. Kapalı mekân olarak Sakıp’ın evi, Karabala’nın gittiği ofisler, karnını doyurmak için gittiği restoran, demirci dükkânı, askerlik şubesi ve Oñbay’ın evi verilirken. Açık mekân olarak köy, dağ, bozkır isimlerine yer verilmiştir.

Kapalı mekânlardan Sakıp'ın evi ile ilgili şunlar aktarılmaktadır. *“Bu tarafa bakarak bardağını doldurdu. Sonra ise bardağı eline alarak bunun omzuna dayanarak halde yerinden kalktı. Sakıp kapının önündeki koltuk değneklerini getirip aceleyle koltuğunun altına uzattı.”*,

“Omun gibi zor durumdakiler bunun evine gelirlerdi. Başköşeye oturup, iki koltuk değneğini eşiğe koyar ve öne eğilirdi. Sakıp Oñbay geldiğinde yorganlarının en iyisini yastıkların iyisini vererek onu misafir ederdi. Ortaya serilen örtünün üzerindeki kırmızı kavurmayı yedi, çay içti.”

Kapalı mekân olarak Oñbay'ın evinden de şu ifadelerle bahsedilmektedir: *“...Hastalanıp yatakta kalalı yarım sene geçti.”*, *“Kış gelir gelmez evinden dışarı adım atıp çıkamadan yatıverdi”*, *“Yatağın köşesinde kuş tüyü yastıkta yatan arkadaşını, duvara dayanmış iki koltuk değneği ve kapı önünde topuğu yıpranmış tek bir çizmeyi...”*

Başkişi Karabala'nın gittiği ofisler de kaplı mekânlara örnek olarak verilebilir ve şu ifadelerle tasvir edilmektedir: *“...Oñbay'ın ilk önce git dediği ofisini buldu. Ön odada oturan...”*, *“Dördüncü masada paltosunu arkasına...”*, *“İkinci olarak gittiği kurumda insan daha çoktu. Büyük odanın iki tarafına da sandalyeleri dizerek doldurmuşlar. O sandalyelerde sırasıyla oturan insanlar. Çoğunun eli boş değildi, dolu dolu dosyaları vardı.”*, *“Müdür ofisine girdi.”*, *“Geniş oda tamamen parlak ağaçlarla doluydu.”*

Hikâyenin başka bir kapalı mekânı da restorandır. *“Kapı tarafındaki tek kişilik bir masaya oturdu. Yanına çok zayıf bir bayan geldi.”*, *“Çok geçmeden masaya bir tabak lahana çorbasıyla pirinç pilavı üzerine komulmuş akciğer ya da karaciğere benzeyen bir parça etli bir tabak daha getirdi. Sonra da yavaşça yürüyerek köşede yemek yiyen bir grup beyaz kıyafetli bayanın yanına yerleşti.”*, *“Önündeki yemeği alélacele yiyip yerinden kalktı. Aceleyle yürüyüp askıya uzandı. Bir koltuğuna kalpağını bir koltuğuna da paltosunu sıkıştırarak kapıya doğru yürüdü. Ağaç kapı kapanır kapanmaz...”* şeklinde tasvir edilmektedir.

Bir başka kapalı mekân örneği de askerlik şubesidir ve anlatıcı bu mekânı hikâyenin asıl kahramanın anılarına yolculuk yaparak okuyucuya aktarmaktadır. *“Eskiden Voenkómata (askerlik şubesine) geldiğinde de yün gibi beyaz bacaklı bayan doktor ve*

mavi kanatlı bir sinek yapmıştı yapacağını. Canım voenkomat gibi kurumların hepsi iyidir sadece iri iri erkekleri toplayıp anadan doğmuş gibi çırılçıplak soyundurmaları kötüdür. Herkes birbirinden utanıp kaçacak yer bulamadığı zamanda ter kokusunun doldurduğu bu bunaltıcı ortama beyaz önlüklü kadınlar gelince ne yapacaksın ki. Bunların yanına da güzel mi güzel bir kadın gelip şuradaki çarpık ayaklı masanın bir köşesine usulca oturdu.”

Hikâyede geçen açık mekânlarla detaylı tasvirler verilemez fakat şu cümleler açık mekânları belirtmektedir. “...köyün yeşil sırtındaki başlarını...”,

“Karbala’nın ilçeye ikinci kez gidişiydi.”, “Daha önce komşu köydeki akraba yurduna iki üç kez gitmişti. O zamandan beri köyden uzağa gittiği tek yer ilçedir.”, “Ak dağı çevirip kara dağı parçalayan milletin...” , “Köyün yanındaki kara tepe parçalanmış.”, “Her taraf ot arasında kalçasını sürükleyen kaplumbağalarla dolu...” , “Bahardaki bozkır bomboş duruyordu. Havada hala kış aylarının belirtisi var. Gök uçuk bir haldedir. Böylesine varlıklı bir zamanda, böyle uçsuz bucaksız bir bozkırda canlı kalan dört ayaklı sadece kendisi olduğu düşüncesiyle öğünüyormuş gibi kula at kuvvetli ve gürültülü soluk alıp vermeye başladı.”

Ayrıca *Ak Şöl, kolhoz, Moskova, Almatı* hikâyede isimleri verilen mekânlardır.

3.5.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

“Roman ya da hikâyede olayların okuyucuya kimin gözünden ve ağzından aktarıldığı sorusuna verilen cevap bakış açısının da tanımı olacaktır” (Aytür 1977: 77). Bu sorunun cevabını da herhangi bir varlık olay ve insan karşısında sahip olunan dünya görüşü, yaşam deneyimi, yaş, meslek, kültürel etkenler, cinsiyet, ruhsal olgunluk ve yere göre algılanabilen algılar, anlamlandırma ve yargılama tavırlarının tamamını karşılayacaktır şeklinde açıklamak mümkündür (Çetişli 2009). Anlatıcı çevresin olup biten olay ve durumları anlamlandırırken ve aktarırken fiziki şartlarından ve psikolojik durumundan bağımsız olamaz. Anlatıcı ve bakış açısı anlatmaya bağlı eserler için ehemmiyetlidir.

İncelemekte olduğumuz hikâyeye hâkim bakış açılı üçüncü tekil anlatıcı ağzından aktarılmaktadır. İlâhi tanrısal bakış açısına sahip bir anlatıcı hikâyeye veya romanda yaratılan hayali dünyanın tek hâkimi hatta tanrısı durumundadır. Bu sebeple anlatının

dünyasında yaşanan, yaşanmış ve yaşanacak olan her şeyi görür, duyar ve bilir. Onun bu sonsuz bilme kudreti kahramanının kalbine kafasına dahi nüfuz etmektedir (Çetişli 2009).

Hikâyeden aktaracağımız şu cümleler bakış açısının özelliklerini yansıtmaktadır. *“Şey, şanslı olduğumu biliyorum” diye düşündü Karabala...”, “Bunun umduğuna bak kendisi ölürken de insanlarla kavga etmeyi düşünüyor. Ama kendisine kıyamıyor. Şangırdayan bir tek kemikleri kalmış. Akrabalıkları da var. Buna evlensin diye akrabaları da kız alıp kız vermez. Aynı yılda doğmuş yaşıtlar. On beş yaşına gelir gelmez genç kızları olan evlere geceleyin köpek gibi gidip yanaşmaya başladı. Birkaç kere kulağı kesik gibi kafasına sanki yapışık dededen dayak yemişti. Bütün bunlar başından geçti ve o sapasağlam kaldı.”*, *“Nice asırlar görmüş ihtiyar kaplumbağa, at üstünde oturan bu eski püskü kalpak giyen, yalpalı börklü Kazak bana ne yapacakmış acaba diye eleştirir gibi yatmaktadır.”*, *“Demek ki beni yaratan Rabbimin sevgili kuluymuşum. Hangi işimle, hangi davranışım sevimli olabildim. Kalbi beklemediği bir sevinçle doldu. Evden çıktığından beri içini kemiren “ilçeye gittiğimde işi bitiremezsem Oñbay beni öldürecek” düşüncesini de unuttu.”*

3.5.2.3. Dil ve Üslup

Hikâye türünün en belirgin özelliklerinden biri de kısa oluşudur. Bu sebeple hikâyede üzerinde durulan konu veya vakanın, bahsi geçen devrin veya öne çıkan kahramanın hayatının bütün evrelerini vermek mümkün değildir. Böyle durumlarda özetleme yöntemine başvurulmaktadır. Özetleme ile ilgili uzun bir zaman diliminde yaşanan olay ve durumların ayrıntılarından arındırılarak ana hatlarıyla ve kısaca ifade edilmesi ifadesinden hareketle olayın ana hatların verilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir (Çetişli, 2009). İncelemekte olduğumuz hikâyede de özetlemeye başvurulmuştur. Savaş yılları, çocukluk ve okul çağları bu yöntemle verilmektedir. *“Savaştan ise sağlam bacağının tamamını bırakıp döndü.”*, *“ Çocukken güreşte yenildiği zaman...”*, *“babasının elinden zorla alırcasına okula kaydetmeye götürmüştü. Bu okul eskiden hocanın çocukları okutmuş olduğu camiydi. Beyaz taştan yapılmış dört odalı küçük evin bugünkü ak mescit olan adını değiştirerek ak okul demişlerdi.”*

Yazar benzetmelerden ve kişileştirmelerden de faydalanarak hikâyesini okuyucuya sunmaktadır. “...böyle uçsuz bucaksız bir bozkırda canlı kalan dört ayaklı sadece kendisi olduğu düşüncesiyle öğünüyormuş gibi kula at kuvvetli ve gürültülü soluk alıp vermeye başladı.”, “...deri ayakkabıları da ne zaman görürsen gör sanki annesinin yalayıp temizlediği kuzu gibi tertemiz ve parlaktı.”, “O an Karabala’nın az önce beyaz kanatlı meleğe benzettiği bayan tam bir şeytan gibi göründü.”

3.6. AVARE DOLAŞAN KİŞİ (KÖLDENEN KÖK ATTI)

Bu hikâye Abiş Kekilbayev’in “Povester Ängimeler Tom 2” adlı eserinin 257-279 numaralı sayfalarından alınarak incelenmiştir.

3.6.1. Özet Anlatı

Yabancı misafir deniz kıyısında bir şehirden otobüs ile köye gelir. Ahat adındaki arkadaşının kurşun değen şapkasını sosyal dayanışmaya vermiştir. Biletini göstererek askerlere köyün yolunu sorar. Bu yabancı misafir yol kenarında iki üç gün bekler araba geçmeyince dördüncü gün bir restoranda çorba içip yemekhanenin gölgesinde geceyi geçirir. Yoluna bir patikadan devam eder. Dört gün süren yolculuğun ardından çadırın önünde yanan ateşe doğru gelir. Çadıra seslenir. Kimse yok diye geri dönmek ister. Fakat çadırın yatan deveyi, kovayı görünce birileri olur diye düşündü. Yaşlı kadın ve Dayır Amca’yı gördü. Üçü bir eve girip yemek yerler çay içerler. O sırada komutan Beken gelir ve Ahat ve Samat’ı sorar. Komutan ile fikir alışverişinde bulunan Dayır Amca yanındaki misafiri de alıp köye gider. Olanları köydekilere de anlatır. Anlattığı şeyler oldukça hüznü olduğu için herkes üzülür. Evin kadınları da Dayır’ın boynuna sarılıp ağlarlar. Bu kez Dayır sussar, yabancı misafir anlatmaya başlar. Ahat hakkında kahramanlık hikâyeleri bitmek bilmez. Anlatılanlara göre Ahat kahramanca savaşmış ve şehit olmuştur. Yabancı misafir evin dışında sedirde uyur. Sabah uyanınca yanında çocuğu görür selam verir. Yabancı misafir burada üç dört ay kadar kaldı. Koyunları yaylaya götürmede ev sahibine yardımcı olur. Sütleri merkeze götürür. Janas adındaki bir delikanlı şehirde çalışmaktadır. Kamçısını ve siyah çantasını çocuktan kıskanmaktadır. Janas arada sırada Ahat’ın dombırasını alıp çalardı. Samat ise paylaşımcıdır ve çocuğa renkli kâğıt ve kalemlerini verir. Samat ve çocuk oldukça iyi anlaşır, koyunları birlikte otlatırlar.

Kuyudan su çekerler. Koyunları ayırma işini birlikte yaparlar. Evin çocuğu sürekli sorular sorar Samat ise yanıtlar. Öğle yemeklerini birlikte yerler. Çocuk aklına ne gelirse sorar. Yıldızları, rakamları, toprakları, düşmanları... Samat koyunları yaylaya erkenden götürür çocuk ise daha sonra gider. Samat evin gelini Jazira'ya övgülerde bulunur. Jazira Ahat'ın karısıydı. Çocuk Ahat ile Jazira arsında mektup getirip götürdüğünü anımsadı. Samat köy meydanında biri ile kavga eder. Janas Jazira'ya da şehirde iş ayarladığını söyler. Birlikte işe gider gelirler. Jazira çalışmaya başlayınca kendine güvenen bir kadın olur. Oldukça yoğundur ev işlerine eskisi kadar vakit ayıramaz. Ev halkını ise sabah kahvaltıda bir de akşam yemeklerinde görür.

Samat şehre gider yardım parasını almak için. Yanında çocuğu da götürür. Alışverişini yaparlar. Giyecek yiyecek alırlar. Yolculuk sırasında çocuk Ahat'ın kaza anını sorar Samatise detaylarıyla anlatır. Şehirdeki dükkânların önünde Zayır'ı görürler. Zayır adında bir delikanlı savaştan gazi olup dönmüştür. Samat'a laf atar ve ağız dalaşı kavgaya dönüşür. Atlarına binip evlerinin yolunu tutarlar Samat ve çocuk.

Sabah uyandığında Samat'ı yatağında göremez, koşarak yaylaya gider. Babasını görür babası düşünceli bir halde sanki fal bakıyor gibi önüne bakar. Anlar ki Samat köyü terk etmiştir. Akşam olmaya yakın bir zamanda Jazira atının sırtında işten döner. Çocuk Samat'ın gelmeyeceğine kendini inandırır. Kurt köpeği de Samat abisi ile gitmiştir. Onu da bulamaz. Yine eski yalnızlığına tekrar döner.

3.6.2. Hikâyenin Analizi

3.6.2.1. Yapı

3.6.2.1.1. Olay Örgüsü

Ahat'ın arkadaşı olan delikanlı deniz tarafından gelmektedir.

Yabancı misafir Ahat'ın kuşun değen şapkasını sosyal dayanışma merkezine verir.

Otobüsten iner. Ahat'ın köyünün nerede olduğunu sorar.

Üç gün yol kenarında arabanın geçmesini bekler. Dördüncü gün bir yemekhanede çorba içer, yemekhanenin yanındaki gölgelikte uyur, sabah olunca da yola koyulur.

Gün bakmak üzereyken biraz dinlenmek için oturdu bir sigara içti. Arkasını dönüp baktı ki yanında kahve kızıl kurt köpeği duruyordu.

Köpekle birlikte dört gün boyunca yol yürürler.

Bir gece vaktinde yanan ateşi, ateşin üzerinde kaynayan kazanı ve hemen yanındaki çadırı görür.

Çadıra seslenir. Ses gelemeyince döneceği esnada yaşlı bir kadın ve Dayır Amca'ya denk gelir.

Dayır Amca, yaşlı kadın ve misafir eve girerler. Yemek yer çay içerler. bu sırada Beken adında komutan Ahat ve Samat ile ilgili haber vermeye ve fikir alışverişinde bulunmaya gelir.

Bunun üzerine misafir delikanlı ve Dayır Amca köye giderler. Olanları köydekilere de anlatırlar. Ahat kaza sonucu şehir olmuştur.

Dayır Amca Ahat'ın kahramanlıklarını anlatır. Köyden gelenler üzülür, ağlar. Dayır'ın boynuna evin kadınları sırayla sarılır ve ağlar.

Dayır Amca susunca yabancı misafir başlar anlatmaya.

Yabancı misafir Ahat'ın cephede birlikte savaştığı arkadaşıydı.

Evin çocuğu uyanınca sırayla Dayır'ın ve misafirin yataklarını kontrol eder. Dayır yok. Ama misafir evin gölgesinde sedirde yatıyordu. Çocuk başucuna oturur ve güneş doğana kadar bekler. Misafir uyanır selam verir.

Ahat'ın vefatını duyan köylüler dua okumaya geldiler. Misafir ve Dayır da sürekli koştular. İkisi birlikte ata binip şehir merkezine gittiler.

Evde Janas adında bir delikanlı daha yaşıyordu. Kıskanç bir yapıya sahipti. Ne atına, ne siyah çantasına ne de renkli kalem kâğıtlarına kimseyi dokundurmazdı. Sadece Jazira Yengeye emanet ederdi.

Samat Janas'tan daha paylaşımcıdır. Kâğıtlarını ve kalemlerini çocuk ile paylaşır. Samat ile birlikte uyurlar.

Ertesi sabah koyunları yaylaya birlikte götürüler.

Sabahtan beri yayılan hayvanları sulamak için on beşerli gruplara ayırırlar.

Kuyudan su çıkarma işini ise babası yapmaktadır.

Öğleden sonraya kadar koyunların hepsini suladılar ve tamamı süttten yapılan yiyeceklerini yediler.

Çocuk sorularıyla Samat ile konuşmaya devam eder. Yıldızları, rakamları, düşmanları, dostları, kahramanları sorar.

Çocuk uyku ile düş arasında Jans'ı düşünür. Kimsenin ona kalem vermediğini düşünür. Uyanır Samat yoktur yanında. Hemen yanına gider. Samat koyunların yanında uzanmış köstekli saatine bakıp durur. Çocuk sorularına devam eder. Ahat'ı sorar. Kahramanlıklarını sorar. Samat köy meydanında bir kavgaya karışır. Sonra gelir koyunların yanında kahve kızkılık köpeği ile sazlıkların içinde oturur. Samat çocuğu uyandırmadan koyunları alır yaylaya gider. Janas gelir. Nine ile şakalaşır. Jazira'ya şehirde iş bulduğunu söyler. Jazira işe başlar. Evde sadece kahvaltı saatinde ve akşam yemeklerinde bulunur. Samat bazen de koyunların yanına geceleri gitmektedir. Çocuk ve Samat şehre giderler. Alışveriş yaparlar. Yolculuk sırasında Ahat'ı sorar. Kazanın nasıl olduğunu her ayrıntısı ile Samat'tan dinler. Orada dükkânın önünde Koca Ağızlı Zayıf'ı görürler. Laf dalışa girerler. Sonu kavga ile biter. Atlarına binip köye dönerler. Ertesi sabah uyanınca Samat'ın yerinde olmadığını görür. Koşa koşa yaylaya gider orada da yoktur. Babası dua eder veya fal bakar gibi bir pozisyonda oturmaktadır. Kahve kızkılık köpeğini de arar o da ortalıkta yoktur. Akşama doğru sadece Jazira Yenge işten dönmektedir. Samat'ın gelmeyeceğine kanaat getirir.

3.6.2.1.2. Kişi Kadrosu

3.6.2.1.2.1. Merkezi Kişi(ler)

Kahraman Anlatıcı/Evin Çocuğu

Hikâyede asıl kahraman olarak ilk ele alacağımız kişi hem hikâyenin kahramanı hem de anlatıcısıdır. Kedisi ile ilgili bilgi verilmemekle birlikte o hem olayların oluş zamanını, hem kendi zamanını hem de geçmişte yaşanan olayların zamanını okuyucuya nakletmektedir. Hikâyenin başından sonuna kadar bütün metin halkaları içinde yer almaktadır. *“Saçı senin gibi siyah üstelik kıvrıktı. Alnı da senin ki gibi düzdü. Senin gibi kısa değil. Burnu güzel, gözleri yuvarlaktı.”* Bu cümle ile hikâyenin

diğer kahramanlarından birinin özellikleri verilirken aynı zamanda evin çocuğu dediğimiz merkezi kişi ile ilgili de bilgi aktarılmaktadır. Eserde yapıyı oluşturan bütün unsurların; olay örgüsünün, zamanın mekânın merkezi olarak asıl kahraman gösterilmektedir (Stevick (1988)). Evin çocuğu bütün vakaların merkezinde yer almaktadır. Olaylar çocuğun gözünden aktarılır. Olaylara şekil veren bu çocuk kahramandır.

Ayrıca kahraman anlatıcı iç monologlar sayesinde kendi psikolojik durumunu da okuyucuya aktarmaktadır. İç monoloğ yazarın anlatı figürlerinin akıllarından geçeni, içlerinden geçirdiklerini, onların kendi kendileriyle konuşmaları tarzında yansıtmak tekniği olarak tanımlanır (Aytaç, 1990). İç konuşma yöntemi; kişilerin ruhsal durumlarını, suç, yanlışlık ve hatalarını itiraflarını, umduklarını, hayal kırıklıklarını, hayallerini, hakikatlerini sergilemelerinde kullanılan etkili bir yöntem olarak değerlendirilebilir (Çetin 2004). *“Bunu duyunca ben bile imrendim o hiç değilse borş içmiş ben adını dahi duymadım.”*, *“Fakat ne gerek var ki bunlara hepsi boş, yalan dünya.”*, *“Boyunundan hiç çıkarmadığı siyah çantasını alıp baksanız içinde sırayla dizilmiş renk renk kurşun kalemlerden başka bir şey göremezsiniz.”*, *“Ama bizim köyün köpeklerinin benimle işi olmazdı ki. Neden benim moralimle ilgilensinler ki diye düşündüm.”* Tümceler kahramanın iç konuşmaları olarak aktarılmakta ve imrenme, çaresizlik, kıskançlık, yalnızlık gibi duyguları da barındırmaktadır.

3.6.2.1.2.2. Yardımcı Kişi(ler)

Samat

Hikâyede asıl kahramanın abisinin arkadaşı olarak karşımıza çıkan karakter hikâyenin merkezinde değildir fakat asıl kahramanın olayları gerçekçi bir şekilde aktarmasına yardımcı olmaktadır. Paylaşımçı bir karakterdir. *“Yakın akrabamız değil. Yabancı olmasına rağmen parlak defterini ve renkli kalemelerini verdi.”*

“... Stalingrad’dan Berlin’e kadar bütün milletlerin yemeklerini tatmış olan Samat ağabeyim bu yemekleri de beğenmez değildi elbette.” İfadesinde alçakgönüllü ve kendi yemek kültürüne sahip çıkan bir karakter çizilmektedir. Dış görünüşü ile ilgili *“Atın gölgesinde gömleğinin bağı açık Samat ağabeyim duruyordu. Tepeden inerken Samat ağabeyimin açık gömleğinden göğsü parlıyordu. Cebinden çıkardığı köstekli*

parlak saatine bakıyordu. Saati altından yapılmıştı galiba bu yüzden parlıyordu. Saatinin kapağını açıp kapattığında zile benzeyen bir ses çıkıyordu.” İfadelerine rastlanmaktadır. Asıl kahraman yol gösteren, sorularını yanıtlayarak bilgi aktarımını sağlayan, yardımseverliği hatırlatan bir karakteri yansıtmaktadır.

Ahat

Hikâyede ismi çokça zikredilen kahraman asıl kahramanın ve diğer yardımcı kişilerin düşüncelerinde ve anılarında mevcuttur. Hikâyede karakterin kutulan tuzak neticesinde şehir olduğu aktarılmaktadır. Bu tarz yardımcı kişileri Nurullah Çetin (2004), *“kurgulanmış kişiler içerisinde hatırlanmış kişiler”* olarak değerlendirir ve ekler bu kişi reel hayattan biridir (s. 168). Yaşamıştır ya da yaşıyordur. Ama anlatının itibari âleminde o an yoktur. Anlatının kişisi hatırlama yoluyla veya iç monolog sayesinde aktarılmaktadır. Hatırlanmış kişinin belirli özellikleri çağrışım yolu ile de hatırlanabilir. Ahat hatırlanmış kişi olarak aktarılmaktadır. Hikâyenin asıl kahramanı hatırlar. Ayrıca yardımcı kişilerden Samat da hatırlamaktadır. *“Samat ağabey Ahat ağabeyim ve sen kaç faşist öldürdünüz?”, “Ahat ağabeyim yakışıklı mıydı? , Benim gördüğüm yiğitler içinde ondan yakışıklısı yoktu.”, “Saçı senin gibi siyah üstelik kıvrıkcıktı. Alnı da senin ki gibi düzdü. Senin gibi kısa değil. Burnu güzel, gözleri yuvarlaktı. Daha ne diyeyim ki yiğit adamdı.”* Hatırlanan kişi olarak aktarılan Ahat karakterinin dış görünüşü ve cesurluğu anlatılmaktadır. Ayrıca şehit olduğu kaza olayında da yine hatırlanan kişi olarak aktarılır. *“Ahat ağabeyim kaza yaptığında yanında mıydın ağabey sen?”, “O gün ben Berlin’e gitmek istemedim. Ama düşündüm ki Ahat ağabeyin kızar. Bu yüzden de zar zor gittim. Bizim şehirdeki yetim çocukların kaldığı bir yurttan hastalık çıkmıştı. Doktor ilaçlar yetmiyor diye tekrar tekrar aradı merkezi. Ahat ağabeyim yanıma bir doktor verdi ve beni Berlin’e yolladı.”, “Bu çiviler araba için koyulmuş bu yola. Ahat ağabeyimin arabasının tekerleri patlamış...”, “...kazanın kapağı açık ve kazanın ağzında bir çift ayakkabı gözükiyordu. Daha sabah temizleyip ayağına verdiğim Ahat ağabeyimin ayakkabıları idi bunlar...”*

Ahat ve Samat’ın Arkadaşı/Yabancı Misafir

Hikâye yabancı misafirin köye gelmesi metin halkasıyla başlamaktadır. *“Denize kıyısı olan şehre gelince gemiden inip, askerlerin yanına giderek bizim köye nasıl geleceğini sormuş.”*

Hikâyenin genelinde rastlanmayan kahramanla ilgili olarak *“Yanındaki adam da Dayır amcadan az aşağıya ayaklarını altına alıp oturdu. Terlemişti, eskimiş şapkasını çıkardı diz kapağına koydu. Kazan yıkanan tele benzeyen sert saçlarını iç cebinden çıkardığı tarakla taradı. Top top oluş saçlarını taradıktan sonra her teli ayrı yana dağıldı. Dağılan saçlarının altından kocaman alnı gözüktü. Alnı varsa gözleri de vardır... Yabancı misafirin gözleri yüzünde sıralanmış iki küçük düğme gibiydi. Gözlerinin akları gözükmüyordu. Gözleri sanki yağlanmış gibi parlıyordu. Küçük yüzüne zorluk yapmayayım diye utanarak yapılmış gibi duran küçük burunun altında sayısı onu geçmeyecek kadar cılız bıyığı vardı.* Cümleleri aktarılmaktadır. Arkadaşı Ahat’a ağlayan, anlatılanlara dayanamayan bir ruh hali ile verilmektedir. *“Yabancı misafirin tiz sesi kesilmiyordu.”*

“bizim yabancı misafir düşmanı mavi denizin uç kısmından Stalingrad’dan kovan, yerin yedi kat altına Berlin’e kadar gidebilen kahramanlardı. Yerin altından giderlerken yedi başlı bir ejderha ile karşılaşmışlar.” Savaşta gazi olmuştur yabancı misafir karakteri. *“Sağ bacağında eskiden olmuş bir iz vardı. Köprücük kemiğinde de derin bir iz vardı.”* Yardımsever, utangaç bir karakter olarak okuyucuya hissettirilmektedir.

Dayır Amca

Hikâyede olayların yaşanmasına, ilerlemesine ve okuyucuya daha gerçekçi aktarılmasını sağlayan karakterlerdir yardımcı karakterler. Dayır karakteri de hikâyenin metin halkalarından olan şehit haberinin alınması, hüznün ortamı, yabancı misafirin ağırlanması gibi halkaların daha gerçekçi olmasını sağlamaktadır. Hikâyenin dekorunun sağlanmasına yardım etmektedir. *“Dayır Amca soyundu ve onu yukarıya davet etti, o çıkmadı.”*, *“Dayır amcamın anlattıkları sık sık dinlenirdi. Bizim evde başköşeye oturdu. Başköşede bulunan dibek taşına dayanmadan sağ tarafına ayakkabılarını çıkarıp oturdu.”*, *“Sözlerine en baştan başladı ve acele etmeden devam etti. Dayır amcam kendisini acele ettirenleri sevmiyordu, biri onu acele ettirdi mi küfrediyordu. Bu yüzden kimse onu acele ettirmiyordu. Dayır amcamın beslediği at hızlı, beslediği köpekte hızlı...”* aceleci olmadığı, konuşmalarının dinlenmesini önemseydiği gibi karakteristik özellikleri verilmektedir. Dış görünüşü ile alakalı olarak da *“Gözleri büyüdü etrafına bakınırken bıyıkları dik dik oldu.”*, *“Dik dik olan*

kaşlarını çatarak konuşmaya devam ediyordu.”, “...suratını asıp, mavi gözleri ile tuhaf tuhaf bakıyordu ...” gibi detaylara yer verilmiştir.

3.6.2.1.2.3. Fon Karakter(ler) ve Figüran(lar)

Mehmet Tekin’in (2002), bahsettiği gibi “kişiler sistemini” oluşturan figürlerin bazıları “başkişi”, bazıları da “dekoratif” konumda karşımıza çıkmaktadır (s. 84). Mehmet Tekin’in “dekoratif” kişi olarak nitelendirdiği fon karakterler anlatılan vakanın, bu vakanın kahramanlarının, mekân ve zamanının daha gerçekçi üslupla aktarılmasında ve daha gerçekçigörünüm kazanabilmesi için gerekli olan sosyal çevreyi sağlamakla mükelleftirler (Çetişli, 2009).

İncelemekte olduğumuz bu hikâyede yer alan fon karakterlerin esas itibariyle olay örgüsünde direkt bir işlevi bulunmamaktadır. Buna karşın bu karakterler olayın daha iyi aktarılması ve anlaşılması açısından önem taşımaktadırlar.

Janas

Samat/iyi karakterinin karşısında yer alan karakterdir. Kıskanç, kibirli, paylaşmayı sevmeyen bir karakter olarak karşımıza çıkar. *“Janas ağabey bizim akrabamızdı fakat ne atına bindirir ne kamçısına dokundurur ne de şapkasını tuttururdu. Kucaklayım desek üzerimi kirletirsiniz diye yaklaştırmazdı kendine. Eve geldiği zaman kamçısını, şapkasını sadece Jazira yengeye verirdi.”, “Bizim evin en küçük ve en yaramaz çocuğu gibi davranırdı.”, “Janas ne verirdi ne de tuttururdu kalemlerini.”* şeklinde aktarılmaktadır. Janas fon karakteri ile Samat yardımcı karakteri karşıtlık olarak verilerek iyi karakter baskın olmuş ve anlatıda daha çok yer edinmiştir.

Komutan Beken

Kötü haberi olarak anlatılan şehitlik, kaza haberinin duyurulmasında kullanılmış bir fon karakterdir. *“Kapıdan omuzları parlayan bir kıyafetle bir komutan girdi.”, “Komutan askerden kaçan hassa ordusunun onbaşı Kaziev Samat ve meydanda yiğitçe şehit olan ordunun teğmeni Ahat Bekbayev’in anne ve babasını arıyordu.”, “Komutan da meydandan yeni gelen muhasebeci Beken’miş...”* şeklinde bahsedilmektedir.

Ahat’ın Annesi/Yaşlı Kadın

Hikâyede çok az mevzu edilen kadınla ilgili şöyle bahsedilmektedir: “...*kafasında kat kat şapkalar varmış gibi giyinmiş bir yaşlı kadın göründü. Yaşlı kadının şaşkınlığını görünce ...*”, “*Yaşlı kadın sofrayı hazırladı...*”

Jazira

Kadın fon karakterlerdendir. Çalışma hayatına giren Kazak kadını temsil etmektedir. Güvenilir bir fon karakter olarak yansıtılmaktadır. “...*şapkasını sadece Jazira yengeye verirdi. Jazira yenge onun kamçısını şapkasını kıyafetlerini çantasını evin en başköşesine asardı.*” Ayrıca hikâyede at binmeyi bilen güçlü bir kadın olarak anlatılmaktadır.

Kahverengi Kızıl Kurt Köpeği

Hikâyenin en başından beri varlık göstermektedir. Olayların gidişatında bahsi geçen köpek ile ilgili anlatının asıl kahramanının kendini özdeşleştirdiği sahneler yer verilmektedir. “*Çöp dökülen çukurun kenarında yatan kahve kızkurt köpeği ensesine konan sinekleri iri kulakları ile kovuyordu, adam ensesine bir kez vurdu “kenşay bedles” diye bağırdı köpek gitmedi, ikinci defa bağırdığında köpek gık demedi...*”, “*Adam ve köpek birlikte bir gün boyu yol yürüdüler bizim köye gelemediler...*”, “...*sürü köpeğimizi gördüm. Beni görünce başını eğdi kuyruğunu bacaklarının arasına alıp nazlı nazlı bana koştu.*”, “*. Yanıma gelince elime yapıştırdı. Ayaklarımı yalamaya başladılar.*” Cümlelerinde metin halkalarında geçtiği şekline değinilmekte “*Kurt köpeği bile yoktu görünürde. O olsaydı beni tek bırakmazdı. Kuyruğunu bacaklarının arasına alıp, başını yere eğer, gelir benim ayaklarımı yalardı. Beni koklayarak yanımda yürürdü. Keyfime bakar eğer üzgünsem, kaşlarım çatık, suratım asıksa moralim düzelsin diye yanımdan gitmezdi.*” İfadelerinde ise asıl kahramanın bakışından değerlendirilmektedir.

3.6.2.1.3. Hikâyede Zaman

Nurullah Çetin (2004), anlatıda zaman kavramını: “nesnel zaman”, “vaka zamanı” ve “anlatma zamanı” (s. 128) olarak gruplandırır. Nesnel zaman somut, gerçek zaman, vaka zamanı ise olayın yaşadığı zamanı karşılamaktadır. Anlatma zamanı da hikâyenin anlatıcı tarafından nakledildiği zamandır.

Hikâyeye nesnel zaman aynen taşınmamış, vaka zamanı kronolojik olarak ilerlememiştir. Bu da göstermektedir ki yazar geri dönüşlerle hikâyenin zamanını genişletmiştir.

İncelemekte olduğumuz hikâyenin vaka zamanı için tek bir zaman kavramından söz etmek doğru olmayacaktır. Nitekim hikâyenin vaka zamanında hatırlamalarla geriye dönüşler oldukça fazla yer tutmaktadır. Hikâyenin asıl kahramanı yabancı misafirin köye gelmesi ile vaka zamanını başlatır. *“Bir gün araç bekleyip yatmış görememiş, iki gün beklemiş görememiş, üçüncü gün bekleyip görememiş. Dördüncü gün yaya olarak devam etmiş.”*, *“Güneş batarken bozkırda gittiği yolun somundaki...”*, *“Adam ve köpek birlikte bir gün boyu yol yürüdüler bizim köye gelemediler, iki gün yürüdüler gelemediler, üç gün yürüdüler gelemediler. Dördüncü gün bozkırda...”* hikâyenin vaka zamanını gösteren ifadelerdendir.

Yabancı misafirin gece vakti Dayır Amca’nın çadırına gelmesi, çay içip yemek yemesi, komutanın eve haber getirmesi, Dayır Amca’nın haberle birlikte hüzne boğulması köylünün haberi duyarak bu eve gelmesi, Dayır Amca’nın Ahat’ın kahramanlıklarını anlatması hikâyenin vaka zamanına dâhil edilmektedir. Hikâyenin vaka zamanı güler şeklinde ilerlemektedir. *“Ertesi sabah hayvanlarımızı yaylaya götürdük.”*, *“Güneş batarken birbirimize soğuk su attık.”*, *“Bir zaman gökyüzündeki yıldızlara bakıp yattım...”*, *“Ertesi gün öğle vakti uyandım.”*

Hikâyende kullanılan başka bir zaman dilimi de yaz mevsimidir. *“Gökyüzünde sayısız yıldızın olduğu biraz soğuk yaz gecesinde...”* Asıl kahramanın sorusu üzerine hatırlamalar başlar, hikâyenin zamanı geriye dönüşlerle genişletilmiş olur. Samat anlatmaya başlarken o gün ifadesini kullanır ve bu *“o gün”* ifadesi belirsiz bir zamana işaret eder. Mehmet Tekin (2002) bu konuyla alakalı “Bir romanda olaylar: yıl, ay, gün, saat ölçüleriyle anlatılabileceği gibi dün, ertesi gün, birkaç gün, o gün, bir gün... gibi belirsizlik arz eden işaretlerle de bulunur.” (s.120)

3.6.2.1.4. Hikâyede Mekân

Mekân anlatıda yaşanan vakaların sahnesi, okuyucunun gözleri önüne serilen yerdir. (Çetişli, 2009). Anlatıda mekân fon elde etmek, gerçeği sezdirmek, gerçeği değiştirerek aktarmak dolayısıyla da anlatıma destek sağlayacak yönde

kullanılmaktadır (Tekin 2003). Herhangi bir anlatının segilendiği sahne yok sayılamayacağı gibi hikâyenin de mekânı yok sayılamaz. Hikâyede yer verilen açık ve kapalı mekânları kullanmaktaki amaç, hikâyedeki karakterler ile olayları bağdaştırmak ve olayların geçtiği atmosferi okuyucuya en gerçekçi haliyle aktarmaktır.

Hikâyede açık mekân olarak köy, bozkır, yayla, çadırın yanı gibi mekân isimlerine yer verilmektedir. Bu mekânlarla ilgili detaylar verilmez. Mekânlarla ilgili şu ifadelere rastlanmaktadır. “Aniden parlak beyaz gölün kible tarafındaki beyaz yumurta gibi köyden...”, “Jazira yengemin beyaz çadırı da sessizdi.”, “Tepeden biraz inince kayaların arasından gümüş kadar parlak su akıyordu.”, “Bir tepeden aştım bir şey görmedim, ikinci tepeyi aşınca da bir şey görmedim, üçüncü tepeyi aşınca...”

Hikâyede yer alan kapalı mekânlar ev, yemekhane, kolhoz binası, süt üretim çiftliği, çadır, dükkân, yetimhane gibi isimlerdir. Süt üretim çiftliği ve yetimhane aslında hikâyede hatırlanan vakanın mekânıdır. Fakat bu iki mekânla sosyal devlet olma özelliği gösteren Kazakistan hatırlatılmaktadır.

3.6.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

İncelemekte olduğumuz bu hikâye Abiş Kekilbayev’in diğer hikâyelerinden farklı bir bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Hikâye kahraman anlatıcının bakış açısından birinci tekil kişi ile aktarılmaktadır.

Anlatmaya esasına bağlı metinlerde vaka, şahıs kadrosu ve mekâna unsurları vakanın kahramanlarının birinin ağzından nakledilir. Bu yazarın tercihi ile alaklıdır. Böyle bir anlatıda anlatıcı kahramanlardan biriyle özdeşleşir. Böylece hikâyenin aktarımında kahraman-anlatıcı ön plana çıkar. Bu yolla kahraman-anlatıcının kültür seviyesi, mizacı, içinde bulunduğu sosyolojik ve psikolojik durum ortaya çıkar ve hikâyenin gidişatını belirler. Bu bakış açısıyla aktarılan eserde anlatıcı daima ön plandadır. Anlatıcı eserin vakasını yaşayan, değerlendiren ve aktaran insan konumundadır. (Aktaş, 2005)

Kahraman bakış açısı dar, sınırlı imkânlar sunan bir bakış açısidir. Olayların odak noktasında bulunan ve anlatım işini üstlenen ben-anlatıcı her şeyi bilme, sezme yetisine sahip değildir. İlahi bakış açısı ile kıyaslandığında oldukça sınırlı imkânlarla sahiptir. O sıradan bir insan gibidir. Görebildiğini görür. Sezme ve bilme yetisi

doğrudan kültür düzeyi ve dünya görüşü ile ilintilidir (Tekin, 2003). Hikâyeyi nakleden kahraman-anlatıcı çocuktur. Meraklıdır. Hikâyede daha çok sorduğu sorularla ve aldığı cevaplarla metin halkaları ilerler. Hikâyenin diğer kahramanlarını kendi istediği gibi aktarır. Onların kalplerinden ve akıllarından geçenleri bilmez.

3.6.2.3. Dil ve Üslup

Üslup anlatıma damga vuran tarzıdır. Bir eser dil, anlatım, imla, sözcük, tümce, konu, zaman, vaka, mekân vb. gibi bir dizi unsurdan oluşur. Bunlar esasen metnin ham maddeleridir. Bu malzemelerin bir araya gelesi ve bir mana ifade etmesi üslup ile mümkündür. Üslup edebiyat vadisinde sanatkârın kendine has, onu diğerlerinden ayıran, kendisini temsil eden imzasıdır. Okuyucusuna kendini tanıttmasının en kısa ve öz yoludur. (Tekin, 2003) Kekilbayev’in diğer hikâyelerinde olduğu gibi bu hikâyesinde de oldukça içten ve kendine özgü üslubu dikkat çekmektedir. Sanatsal kaygının ikinci planda tutulduğu hikâyede fikirler, kültürel ve sosyal değerler ön planda tutulmaktadır. *“Rahatizm ne idi. Ben şimdi biraz hayal kurmaya başladım...”*, *“Eğer bize toprak gibi düşman gelseydi biz yener miydik, dedim ben. Yenerdik, dedi Samat ağabeyim.”*, *“Stalingrad’dan Berlin’e kadar bütün milletlerin yemeklerini tatmış olan Samat ağabeyim bu yemekleri de beğenmez değildi elbette.”*, *“Onlardan biri Kula biri de Jiren idi.”*, *“Köyde ninemin söylediği gibi yedi kat göğün üstünde yedi kat yerin altında daha neler neler var. Ama hepsinin sonu bir avuç topraktır.”*, *“Somunda Ahat ağabeyim şehit olmuş. Ama Ahat ağabeyimin ordusu savaşta yenilmedi. Geçen günlerde atların koşturulduğu, okların atıldığı büyük bir şölen ile zaferleri kutlandı.”* İfadelerine bakıldığında vatan sevgisi, rahat günlere kavuşma umudu, kültürel öğelere sahip çıkma, dünya hayatının geçiciliği gibi fikirler sanat kaygısından önde tutulmaktadır.

3.7. KRAVAT SATAN KIZIN HİKÂYESİ (GALSTUK SATUVŞI KIZ

TUVRALI HİKAYA)

Bu hikâye Abiş Kekilbayulı’nın “On Eki Tomdik Şığarmalar Jıynagı” adlı eserinin 401-407 numaralı sayfalarından alınarak incelenmiştir. (Kekilbayulı 1999: 401-407)

3.7.1. Özet Anlatı

Hikâye Ajar adında genç bir kadının başından geçen çeşitli olayları konu almaktadır. Metin Ajar'ın çalıştığı mağazada başına gelenlerin anlatımıyla başlamaktadır. Mağazanın kravat satılan bölümünde çalışmakta olan Ajar müşterilerin hal ve davranışlarından rahatsızlık duyar. İşten ayrılma saati gelince otobüse biner ve hiç vakit kaybetmeden evine doğru yola çıkar. Evinin olduğu muhite geldiğinde ise mavi pencereli binadan bir zamanlar tren yolculuğunda görüp âşık olduğu Äben'i görür.

Ticaret ve teknolojisi bölümünü bitirip güneydeki büyük şehirlerden birine çalışmaya giden Ajar, yeni mağazaya oldukça yakın olan mavi camlı binanın mimarının Äben olduğunu öğrenir. Şehirde mimar olarak görev yapan Äben, halkın saydığı ve sevdiği bir kişidir.

Ajar bütün yaz boyunca Äben'i görmez. Ona mektup yazmaya karar verir. Mektubunda onunla görüşmek istediğini dile getirir. Mektubuna ismini yazmaz. İsimsiz mektubu posta kutusuna atar. Ertesi gün hava yağışlıdır fakat buna aldırış etmez ve buluşma yerinde beklemeye koyulur. Aradan epey zaman geçmesine rağmen Äben hâlâ gelmemiştir. Ajar, uzun zamandır görmediği Äben'in kendisini tanıyıp tanımayacağını düşünür. Äben de yağmurlu havada uzaktan hayal meyal görünür. Ajar'ın şüphesi gerçek olur ve Äben kızı tanımadan yanından geçip gider.

Ajar, Äben'i görmek için beklediği yerden hayal kırıklığı ile döner. Sevdiği adamı daha sonra mavi camlı binadan esmer bir kızla birlikte çıkarken görür. Äben ve esmer kız evleneli iki ay olmuştur. Fakat Ajar hâlâ Äben'in hayatına dair merak ettiklerinin cevabını aramak ister ve onu takip eder. Karşılıksız bir aşkla Äben'i seven Ajar uzun süre ağlar ve çiçek hastalığına yakalanır. Bu hastalık neticesinde yüzü kötü bir hal alır. Aradan bir ay geçtikten sonra Äben Ajar'ın oturduğu evin karşısına yeni yapılan eve taşınır. Ajar Äben'in oturduğu binanın pencerelerine ışık tutarak hangisinin onun penceresi olduğunu öğrenmeye çalışır. Ajar düştüğü bu aşk çıkmazında tıpkı gaz lambasının alevi gibi yanıp tükenmektedir.

3.7.2. Hikâyenin Analizi

3.7.2.1. Yapı

3.7.2.1.1. Olay Örgüsü

Hikâyenin asıl kahramanı Ajar adında bir kızdır. Mağazanın kravat satan bölümünde çalışmaktadır.

Birkaç ay önce yaptığı bir tren yolculuğu esnasında Äben adında bir delikanlıya aşık olur.

Ticaret ve teknoloji bölümünde okuyan Ajar çalıştığı mağazanın yakınındaki mavi camlı binanın mimarının Äben olduğunu öğrenir.

Yaz boyunca Äben'i göremeyince ona mektup yazar ve görüşmek istediğini söyler.

Görüşme yerine gider saatlerce bekler. Äben gelir fakat Ajar'ı tanımadan yanından geçer.

Hayal kırıklığı yaşayan Ajar mavi camlı binadan sevdiği adam ile esmer bir kızı birlikte çıkarırken görür.

Äben bu esmer kızla evlidir.

Aşkına karşılık göremeyen Ajar çiçek hastalığına yakalanır ve neticesinde yüzü kötü bir hal alır.

Aradan biraz zaman geçer Äben eşi ile Ajar'ın evinin karşısında bir eve taşınır.

Ajar Äben'i hala çok merak etmektedir.

Ajar Äben'e duyduğu aşktan dolayı tıpkı elinde tuttuğu gaz lambasının alevi gibi yanmaktadır.

3.7.2.1.2. Kişi Kadrosu

3.7.2.1.2.1. Merkezi Kişi(ler)

Temel kişi, başkişi, esas kahraman, asıl kahraman, protagonist gibi anlamları da barındıran merkezî kişi hikâye içindeki birincil konumda olan kişidir. Genellikle özne konumundadır diğer kişiler ona göre nesne konumundadırlar. Diğer kişiler merkezi kişiye göre tavır alır, olaylar ve diğer kişiler onun etrafında döner. Bir şekilde asıl kişiye bağımlıdırlar. Hikâyede yer alan kişiler asıl kişi ile mutlaka bir münasebette bulunur. Başkahraman, başkişi, asıl kahraman veya merkezi kişi şeklinde

tanımladığımız bu kahraman sürükleyici bir konumdadır (Çetin, 2004) Hikâyenin merkezi kişisi Ajar da hikâyede etken ve sürükleyicidir. Hikâyenin başından sonuna kadar yaşanan olaylar onun etrafında cereyan eder. Yardımcı kişilerle bir münasebeti vardır. Ajar mağazanın kravat satılan bölümünde çalışmaktadır. Buradaki müşterilerin tavırlarından rahatsızlık duyacak kadar hassas bir karakterdedir. *“Yakışıklı, gösterişli erkekler ise kurnazlıklarından iş bitince boğazları yırtılana kadar bacım bu ne bu ne ...” diye bağıyorlar ve oradan ayrılmıyorlardı. Daha sonra da kıza acıyarak ve onu önemsemeden el sallayarak gidiyorlardı. Ayakkabılarının topuklarıyla ses çıkara çıkara geçip gidiyorlardı. ...Onları bu yeri titreten yürüyüşlerinden Ajar da hoşlanmıyordu ama ne çare.”* Cümlelerine bakıldığında çalıştığı yerden memnun olmadığı kanısına varılmakta ve maruz kaldığı muameleden de memnun olmadığı anlaşılmaktadır.

Hikâyenin genelinde Ajar aşka inanan, aşkına karşılık bulamamasına rağmen beklemekten ve merak etmekten vazgeçmeyen bir kadın kahraman karakterize edilmektedir. Äben karakterine bir tren yolculuğu esnasında âşık olan Ajar aşkı için gururunu da hiçe sayacak kadar gözü kara bir kişidir ve isimsiz de olsa ona mektup yazar. Äben’i başka bir kızla gören ve onunla evlendiğini öğrenen Ajar çiçek hastalığına yakalanır. Ajar karakteri oldukça hassas ve içe dönük bir karakter olarak karşımıza çıkar. Yaşamış olduğu aşk acısı onun tüm hayatını etkilemektedir.

Hikâyenin başında Ajar’ın fizikî görünümü ile ilgili çok detaylı tasvir veya benzetmelere rastlanmamakla birlikte şu cümleler hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamakta. *“Ajar eskiden yağmurlu gecelerde aynaya bakarak saatlerce ağlardı. Onun yüzündeki sivilceleri, çukurlukları, kocaman burnu vardı. Böyle çirkin bir kıızı kim sevsin diye kendi kendine gecelerce söylenirdi. Hiç kimse ona bakmıyordu...”*, *“...Tabiat neden beni böyle çirkin yarattı diye söylendi.”* ayrıca bu ifadeler Ajar’ın kendisi ile barışık olmayan, dış görünüşünden memnun olmayan bir karakteri yansıtmaktadır. Ajar aşk acısından çiçek hastalığına yakalanacak kadar narin bir yapıda anlatılmaktadır.

3.7.2.1.2.2. Yardımcı Kişi(ler)

Çatışmanın gerçekleştiği dramatik vaziyet, bir yönlendirici sayesinde meydana gelebilir, gelişebilir ve çözümlenebilir. Bu, anlatının sonunda vakanın yönünü gösteren ibarenin bir tarafa yönelmesini sağlar. Böylece anlatı boyunca bir bakıma vakayı idare eden hakem hüviyeti ile okuyucu ile buluşur. Vakayı geliştiren ve asıl kahramana yardımcı olmak koşuluyla olaylar silsilesine yön veren karakterlerdir yardımcı, yönlendirici karakterler (Aktaş, 2005) Hikâyenin yardımcı kişilerinden Äben söz konusu işlevi yerine getiren bir karakterdir. Hikâyenin asıl kahramanı Ajar'ın olaylar karşısında tutumunu belirlemesinde yönlendirici etken olarak anlatılan Äben başarılı bir mimar olarak tanıtılmaktadır. Ajar'ın çalıştığı mağazanın yanındaki mavi camlı binanın mimarıdır. Ajar ile kısa bir tren yolculuğunda karşılaşır ve Ajar âşık olur. Äben ise kızın duygularından haberdar değildir ve onu bir daha görmez. Hikâyenin başlangıç kısmında Äben'den şöyle bahsedilir: *“Karışık saçları daha da karışmıştı kıvrıcık kıvrıcık saçlarını yoluyordu. Şakaklarındaki saçları dahi kıvrıcık kıvrıcık olmuş aynı şekilde gülümsüyordu. Sevimliydi cana yakındı.”* Mesleği gereği çevresinde tanınan ve sevilen yorumunu yapabilmekteyiz. Bunu *“Mağaza açıldığı zaman bir sürü insan gelip nasıl yerleştirildiğini gördü. İçlerinden biri de Äben'di. “Äben Düysenbiyeviç!”, “Hasenov arkadaş!” diye herkes tezahürat ediyordu.”* ifadesinden anlamaktayız.

Hikâyede Äben'in kişiliği veya ruh dünyası ile ilgili bilgi olmamasına karşın hikâyenin başından itibaren sürekli tekrar edilen gülümseyen hali, sakin mizacı, cana yakın hali ve efendi tavrı bize onun dışa dönük bir karakter olduğunu göstermektedir.

3.7.2.1.2.3. Fon Karakter(ler) ve Figüran(lar)

Tiyatro ve sinemada figüran rolündeki oyuncular gibi anlatma esasına bağlı edebi eserlerde, mahalli rengi aksettiren, dikkat çekilmek istenen vaka veya vaka parçalarına ait metinlerin gözler önüne daha iyi serilmesi amaçlanarak kullanılan kahramanlar vardır. Fon karakter/ figüran olarak adlandırdığımız bu karakterler herhangi bir aksiyon, çatışma yaratmazlar. Bunlara vaka içinde herhangi bir fonksiyon yüklenmez. Eserde psikolojik özelliklerine de değinilmez. (Aktaş, 2005)

Üzerinde çalıştığımız bu hikâyede de figüran durumundaki karakterler hikâyenin olay örgüsünün ilerlemesine katkı sağlamışlardır. Kimisine sadece isim olarak yer verilmiş, kimisi de birkaç cümlede anlatılmıştır. Olay örgüsünde doğrudan bir rol üstlenmemişler fakat olayların daha iyi anlatılmasına katkı sağlamışlardır.

Güljan

Ajar’a tren yolculuğu sırasında eşlik eden arkadaşlarından biridir. Trende canları sıkılınca oyun kâğıdı aramaya gider. Bu sırada Äben ile karşılaşır. Äben’den oyun kâğıtlarını alır. Bununla yetinmeyen Güljan onu oyun oynamaya davet ederek aslında Ajar ile Äben’in tanışmasını sağlamış da olur.

Şara

Ajar ile trende yolculuk eden arkadaşı Şara’dır. Nazlı, neşeli ve şakacı, işveli bir mizaca sahip olan Şara, Güljan’a telkinde bulunur ve Äben’i oyun oynamaya davet etmesini sağlar. Yolculuk sırasında çoğu zaman Äben’e şakalar yapar ve arkadaşlarını eğlendirir.

Äben’in Karısı

Hikâyenin asıl kahramanı Ajar ile hiçbir münasebeti olmayan kadın Äben’in sevgilisi ve daha sonrasında karısı olmasıyla önemli bir konumda olmuştur. Ajar aşkına bu karakter yüzünden karşılık bulamamıştır. Äben’in kolunda mavi camlı binadan çıkmış ve buna Ajar şahit olmuştur. *“Yanında koyu siyah saçlı, saçlarına beyaz kurdele takmış, bilekleri kahverengi ve dolgun bir kadın vardı. Kol kola yürüyorlardı.”* Figüran karakter diyebileceğimiz kadın bu cümlelerle tanıtılmıştır.

Akmaral

Ajar’ın çalıştığı mağazada gömlek satılan bölümde çalışan Akmaral; oldukça açıkgoz, ağzı iyi laf yapan, çevresi geniş bir karakterdir. Ayrıca etrafında erkek arkadaş sayısının çokluğundan dikkat çeken bir yapıda olduğu yorumunu yapabilmekteyiz.

3.7.2.1.3. Hikâyede Zaman

İsmail Çetişli’nin (2009) hikâyede zaman unsuru ile ilgili iki farklı zamandan bahseder. Söz konusu bu zamanlar: “Vaka zamanı” ve “anlatma zamanı” (s. 73)

şeklinde. İncelemekte olduğumuz bu hikâye anlatma zamanı ile başlamakta ve yine anlatma zamanı ile bitmektedir. Başkahraman Ajar'ın geri dönüşleriyle de vaka zamanı verilmektedir. Hikâyede nesnel zaman olduğu gibi aktarılmamaktadır. Yazar kronolojik zaman düzlemini geriye dönüşlerle bozmaktadır.

Hikâyede tek bir zaman diliminden bahsetmek olanaklı değildir. Asıl kahraman Ajar'ın yaşadığı olaylar birkaç yıla yayılmış halde anlatılmaktadır. Hikâyenin başlangıcında herhangi bir zaman ifadesi yer almazken Äben'i görüp âşık olduğu tren yolculuğunu anımsaması onu geçmişe götürmektedir. Tren yolculuğundan sonra Äben'i bir daha göremeyişi, ertesi yıl ekonomi ve teknoloji bölümünü kazanıp başka şehirde çalışması ve orada Äben'i tekrar görmesi başka bir zaman dilimini teşkil etmektedir. *“Gelecek yıl Ajar ekonomi ve teknoloji bölümünü bitirecekti. Sonra yine şehre çalışmaya gelecekti.”* Ayrıca bir yaz mevsimi boyunca Äben'i görmediği bilgisiyle de yine hikâyede yer alan bir zaman dilimine dikkat çekilmektedir. *“Bütün yaz boyunca onu görmedi her gün bu mimarın olabileceğini...”*

Hikâyede Ajar'ın bir günlük çalışma zaman aralığı da verilerek yıl denilen uzun zaman sürecinden daha kısa zaman dilimlerine de yer verilmektedir. *“Bugün öğleden sonra son model kravatlar geldi ve tüm halka dağıtıldı.”*, *“Gün boyunca onların biri geldi biri gitti.”*, *“Ajar saatine baktı işin sonu gelmişti.”*

3.7.2.1.4. Hikâyede Mekân

Anlatmaya bağlı eserlerde önemli bir unsur da mekândır. Çevre atmosfer diye adlandırılan bu unsur, olay örgüsünün gerçekleşeceği düzlemi yansıttığından pek çok ipucu taşır. Bu nedenle kurgusal eserlerde, mekânın tesadüfi veya öylesine seçilmesi söz konusu olmaz. Anlatıcı aktracağı vaka için uygun mekânı seçmekle yükümlüdür. Çoğu zaman önemli bir işleve sahip olan mekân başlatıcı, bağlayıcı ya da tamamlayıcı bir görev üstlenebilir. (Ayyıldız, 2011) İncelemiş olduğumuz hikâyede mekân başlatıcı ve tamamlayıcı unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâye bir mağazanın kravat satılan bölümünde başlamaktadır. Ajar bu bölümde çalışmaktadır. Tamamlayıcı mekânlar ise tren istasyonu, Ajar ve Äben'in evinin olduğu sokak ve buluşma için belirlenen meydan, Ajar ve Äben'in seyahat esnasında tanışmalarına vesile olan tren ve Ajar'ın evidir.

Hikâyede açık ve kapalı mekânlara yer vermekteki maksat, hikâyedeki karakterler ile olayları bağdaştırmak ve olayların geçtiği atmosferi okuyucuya daha gerçekçi bir biçimde aktarmaktır. Hikâyede açık mekân olarak tren istasyonu, Ajar ve Äben'in evinin olduğu sokak ve Ajar'ın buluşma yeri olarak seçtiği Äben'e mektubunda yazdığı meydandır. Bu mekânlar hikâyenin olay örgüsünün devamını sağlamakta fakat ayrıntılı bir biçimde anlatılmamaktadır. Meydan ile ilgili hikâyede şu ifadelere rastlanır: *“Sokakta insanlar azdı. Bulanık havada insanların tak tuk ayak sesleri olmasa, varlıkları anlaşılmıyordu. Ajar ortalıkta elbiselere nakış yapılan yerde ıslak sandalyenin kenarında oturuyordu.”*

Diğer bir açık mekân ise Ajar'ın evinin sokağıdır. Bu sokağın önemi Äben'in Ajar'ın evinin karşında bulunan binaya taşınması ve Ajar'ın her gün işe gidip gelirken Äben'i görme şansının olmasıdır. Hikâyede bu mekânın tasviri detaylı değildir sadece Äben'in evi tarif edilirken *“Bir ay sonra kaldığı sokağın karşısındaki inşaatı süren ev bitti. Ajar bir gün işe giderken o evde Aben in çıktığını gördü.”* ifadesi kullanılmıştır.

Hikâyenin önemli mekânlarından olan tren, Ajar ve Äben'in tanışmasını sağlamıştır. Yeni metin halkaları için atmosfer oluşturmak denilen şey budur. Sıradan bir kapalı mekân olan trenin herhangi bir özelliği yoktur. Sadece Ajar ve Äben'in bulunduğu kompartımanların birbirine yakın olması, Ajar'ın arkadaşı Güljan'ın oyun kâğıdı istemek için Äben'in kompartımanına gitmesi olayların hem gidişatını etkilemiş hem de olayları tamamlayıcı olarak kullanılmıştır.

Ajar'ın karşılıksız aşkı Äben'in acısını yaşadığı, adeta yasını tuttuğu yer evidir. Hikâyenin kapalı mekânlarından olan bu ev Ajar'ın Äben'i beklediği, gözlemlediği, umut ettiği bir konum halini almıştır.

3.7.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirlerinin ve bu zincirlerin oluşmasına katkı sağlayan zaman, mekân, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, kim tarafından kime ve nasıl nakledildiği sorunun cevabından başka bir şey değildir. Hikâyenin hangi şartlarda meydana geleceğini, aktaranın kim olacağını, üslubun nasıl olması gerektiğini belirleyen önemli bir unsurdur bakış açısı. (Aktaş, 2005) İncelemekte olduğumuz hikâyede yazar olayları zaman mekân ve şahıs kadrosu

unsurlarıyla hâkim bakış açısı ile vermiştir. İlahi bakış açısı da diyebildiğimiz bu bakış açısında yazar kahramanlarının aklından ve kalbinden geçenleri bilirİtibari bir varlık olan anlatıcı, eserde yazarın dilini kullanarak kendi âlemine ait mekânı, şahıs kadrosunu ve hayat tezahürlerini anlatır veya dikkatlere sunar. Bu durumu dikkate alarak hâkim bakış açısından hareketle yazılan eserlerdeki anlatıcıya yazar-anlatıcı denilebilir.

Hâkim bakış açısından yaratılmış bir anlatıcı olayların ve metnin içinde her şeye hâkim konumundadır. O, bir sırrı açığa çıkarır gibi, bilinmeyen bir gerçeği paylaşır gibi itibari âleme has durumları söyler. (Aktaş, 2005). “*Şimdi ne yapmalıyım diye düşündü Ajar “belki beni tanır, yok yok tanımaz...”*”, “*...Tabiat neden beni böyle çirkin yarattı diye söylendi.*”, “*Onu göremeyince düşünüyordu: “ ne oldu nereye gitti bir işi mi var” diye. Kafası karışıyordu.*” yazar anlatıcı hâkim bakış açısıyla başkışı Ajar’ın kalbinden geçen bu cümleleri bilmektedir.

3.7.2.3. Dil ve Üslup

Hikâyenin hâkim bakış açısıyla yazıldığını tespit etmiştik. Söz konusu bakış açısında genellikle üçüncü şahıs anlatım benimsendiği için bu hikâyede üçüncü şahıs anlatım kullanılmıştır. Bahsedilen bakış açısıyla yazılan eserlerde dil taşınmış söylemleri (discours rapporte), veya nakledilen ifadeleri aktarmakla değil yazara tercüman olmakla vazifelendirilir. Yani hikâyenin dili bir bakıma yazarın dilidir (Aktaş 2005).

“Bütün yaz boyunca onu görmedi her gün bu mimarın olabileceğini düşündüğü Sovyet binasının önüne gelip onu bekledi. Gelip geçen arabalara baktı.”, “*Güneş doğmadan yağmur başladı, bir müddet de dinmedi. Sokakta insanlar azdı. Bulanık havada insanların tak tuk ayak sesleri olmasa, varlıkları anlaşılmıyordu. Ajar ortalıkta elbiselere nakış yapılan yerde ıslak sandalyenin kenarında oturuyordu.*” İfadeleri yazarın dilinden dökülmüş ifadelerdir.

Ayrıca hikâyeye mübalağa sanatı, benzetme ve kişileştirmelerle zenginlik katılmıştır. Bunu “*Müdür Hanım onun elbisesinden çok erkek arkadaşı var...*”, “*Sararan ıslanmış yaprakları rüzgâr sallayınca onlardaki sulara damlıyordu. Islak yapraklar kopup ağaçtan düşünce havada uçmadan yere hızlıca düşüyorlardı.*”, “*Şımarık rüzgârın tabiatı gıdıklayarak uyandırmasının yanında yapraksız ağaçlarda*

hışırıyordu. Şehrin üzerindeki kızgın bulutlar da canlandı.”, “... Odasının içi gece gibi olmuştu sanki.” cümlelerinde görmekteyiz.

3.8. KUYU (ŞİİRİRAV)

Bu hikâye Abiş Kekilbayev’in “Povester Ängimeler Tom 2” adlı eserinin 358-395 numaralı sayfalarından alınıp incelenmek kaydıyla çalışmamıza dâhil edilmiştir.

3.8.1. Özet Anlatı

Ensep kuyu kazma işi ile uğraşan bir kişidir. Sıradan bir ailede dünyaya gelir. Ve kendi hayatı da oldukça renksiz bir hayattır. Mesleği gereği ailesinden uzakta yaşamak zorunda kalmıştır. Geniş bozkırlarda kuyu kazma işini yaparak hayatını sürdürür. Civarın sayılı zenginlerinden olan Baysal Bey Ensep’ten kendisi için büyük bir kuyu kazmasını ve bu kuyunun yaşadıkları bozkırın en iyi ve verimli bozkırı olmasını istediğini söyler. Ensep kabul eder ve kuyuyu kazmaya başlar.

Kuyunun içine indikçe, kuyu derinleştikçe Ensep’in düşünceleri de derinleşir. Çocukluk yıllarını hatırlar. Kuyu açma işini aslında çok da sevmediğini ve bu işe isteyerek başlamadığını kendine itiraf eder. Çocukluk yıllarından itibaren önemli bir kişi olmak istediğini hatırlar. Bütün akrabaları kuyu kazma işi ile hayatını sürdürmektedirler. Babası Kuljan ise demircilikle geçimini sağlar. Ensep 15 16 yaşlarındayken babası gırtlak kanserine yakalanır, yatağa mahkûm olarak yaşamak babasının zoruna gider. Bir gün eline aldığı kamçısı, bıçağı ile kendini tedavi etmek ister ve daha da kötü olur. Aradan çok zaman geçmeden Kuljan yani Ensep’in babası vefat eder. Cenaze törenine katılan kişiler ise Ensep’e amcasının izinden gitmesini ve akıllı olmasını öğütlerler.

Ensep annesi ve kardeşleri ile birlikte amcasının yanına taşınır. Amcası ve yengesi oldukça sıcak davranır. Kuyuda olanları hatırlamaya devam eden Ensep amcasının merhametini hatırladıkça daha da duygusallaştı. Amcası onu erken yaşta işe aşılması, ezilmemesi için işe götürmezdi. Amcası hali vakti yerinde bir adamdı ve Ensep’e bir tay hediye etti. Yengesi de Ensep’i çok severdi. Köyüne giderken dahi onu da yanında götürürdü. Ata binmeyi ve dombıra çalmayı bilen Ensep bunlar sayesinde oradaki gençlerle çok iyi anlaşırdı. Ayrıca genç yaşlı herkesin gönlünü de kazanmıştı.

Annesi Ensep'in artık iş sahibi olması gerektiğini söyledi ve kuyu kazma işini öğrenmesini istedi.

Ensep atına biner ve geniş bozkırlarda kuyu açma işini öğrenmek için herkesle sohbet eder. Doğayı inceler. İşe nasıl başladığını göçebe yaşayan köy halkının yazlıktan kışlığa, kışlıktan yazlık yere nasıl göç ettiklerini de hatırlar. Kuyu açma işinden ilk yıllarda pek de hoşlanmayan Ensep işte ustalaştıkça daha da sever ve artık kendisi ile guru duyar hale gelir.

Kuyuya sarkıtılan halat ve kova sayesinde kendine gelen Ensep terlemiş vaziyette akşamın soğuşunda dışarı çıkar ve evine gider. Çay içerken birlikte çalıştığı arkadaşları ile açılan kuyu hakkında konuşurlar.

Civarın zenginlerinden olan Böken'e de kuyu açma işine başlayan Ensep üç ay gece gündüz kazı çalışması sonuncunda Böken'e de istediği yerde bir kuyu açar. Ensep her geçen yıl yaptığı işin inceliklerini ve zorluklarını daha iyi kavrar. Artık kimsenin tatlı sözlerine kanmamak üzere temkinli davranır. Para kazanabileceği, zengin müşterilere öncelik verir.

Amcası Derjan'ı da kaybeder. Bir zaman sonra Ensep'in işte başarısı çok çok artar. Bu karşın müşteri sayısında bir azalma olur. Sebebi ise Kalpak adında birinin aynı bölgeye yerleşmesi ve onun da kuyu açma işi ile uğraşmasıdır. Ensep ile anlaşılamayan kişiler o adama gider. Bölgenin zenginlerinden Sagınay adında bir adam Kalpak'a kuyu kazdırmak ister. Kalpak ise işi kabul eder. Daha sonra köyün hepsi ve civardaki diğer insanlar Kalpak'ın açtığı kuyunun Ensep'in açtığı tüm kuyulardan daha iyi olacağını, derin olacağını konuşurlar. Konuşmakla da kalmayıp kuyuyu görmeye giderler. Olanlara Ensep tepkisiz kalır. Bir gün konuşulanlara daha fazla dayanamaz ve Kalpak'ın kuyusunu görmeye ve Kalpa ile tanışmaya gider. Oradan çok memnun ayrılmaz. İçine kurt düşer gerçekten de konuşulanlar gibi Kalpak'ın açtığı bu kuyu o civarın en derin kuyusu mu olacaktı? Dönüş yolunda amcası Derjan'ın bunca yaptığı işe rağmen unutulup gittiğini hatırladı. Artık eskisi kadar müşterisinin olmadığını düşündü.

Civarın en derin kuyusuna sahip olacağını düşünen Sagınay Bey kuyunun suyuna kimseyi yanaştırmaz. Gelen sürüleri kovar. Baysal Bey'e dahi kuyusunun suyundan

vermek istemez. Kuyunun olduğu yolu dahi sahiplenir ve kimsenin gelip geçmesine müsaade etmez. Bunun üzerine Baysal Bey Ensepe'e gelir ve Kalpak'ın kazdığı kuyunun yakınına bir kuyu kazdırmak istediğini söyler. Ensepe kabul eder. Kuyu kazacağı yere günlerce gider gelir her yerini iyice öğrenir. Sonunda Baysal Bey'in kazık diktiğı yere kazı işi boyunca kalacağı çadırını kurar yanına da dört tane delikanlı alır. Kuyu kazmaya vakit kaybetmeden başlar. Kısa zamanda oldukça hızlı ilerleyen kuyu az günde derinleşir. Ensepe'i şaşırtan bir şeyler olur. Rüyasında bir ıslık sesi duyar. Bu ıslık sanki bir denizden gelmektedir. Sabah erkenden kalkar ve ıslığın kaynağını aramış gibi bozkırda, dağlarda ve denizin yakınlarında dolaşır. Bir mağaraya ve mağaradan akan yer altı suyuna denk gelir. Şaşıır. Kazılan kuyuların aslında büyük bir kaynaktan beslendiğine inanırdı hep. Baysal Bey'in kuyusunu kazarken de aynı düşünceler içinde kazar. Kazdıkça duyduğu sesler onu daha da ümitlendirir. Hiç durmadan kazar, bir gün kazı sırasında güçsüzlükten elindeki demir levye duvara takılır ve Ensepe olduğu yere yığılır. Biraz vakit sonra gözlerini zar zor açar su içinde kalmıştır. Kuyunun başında halat ve kova ile Ensepe'e yardım eden delikanlılar çok uzun zaman ses gelmeyince kuyunun içine doğru bağıırlar fakat yanıt alamazlar. Aradan geçen uzun zamana rağmen Ensepe'ten bir daha haber alınamaz. Halk arasında bu kuyuda bir cin olduğu ve Ensepe'i kaptığı söylentileri yayılır. Yaz kış bu kuyunun suyunun kurumamasını da cinlerin olduğuna kanıt gösterirler. Hoca getirip kuyuya kuran okuturlar. Bu kuyuya düşen kovalar bozkırın ağzında yer alan denizden çıkmaktadır. Bu gören halk da anlar ki bu kuyunun suyu aslında denize karışıyor ve oradan besleniyor.

3.8.2. Hikâyenin Analizi

3.8.2.1. Yapı

3.8.2.1.1. Olay Örgüsü

Olay bir hikâye içinde olup biten her şeye verilen genel bir addır. Durum ağırlıklı hikâyelerde ise bu olayların yerini pek tabi "insani durumlar" alır. Hikâyenin önemli unsurlarının başında gelen olay örgüsü de bu olay ve durumların birleşiminden meydana gelir. Olay örgüsü küçük olaylardan oluşmaktadır. Olaylar zinciri diyebileceğimiz bu yapı olayların dizgesine göre "tek, çok zincirli veya helezonik"

olabilir (Kolcu 2015: 22-23). İncelemekte olduğumuz “Kuyu” adlı hikâye Ensepe adlı başkahramanın başından geçen olayları konu aldığı için tek zincirli demek yerinde olacaktır.

Çay içip sıcak hava geçince kuyunun yanına gelir. Arkadaşları çaylarını bitirmeden önce yerde taşlar görür.

Dağın tepesi buradan dereyde dört gün uzaklıktadır ve oradan daha yakın yerde hiç taş bulunmaz. Her yer siyah gri bozkırla kaplıdır.

Baysal Bey yaylaya taşınırken yamaçtan aşağı inen atları görür.

Geçen yaz kırkma mevsimi geçince Baysal Bey Ensepe’den kuyu kazmasını ister.

O, kuyuyu tam burada, tepeliğin üzerinde yağmurlar sonrasında oluşmuş taşlı girintinin kuzey tarafında kazmaya karar verir.

Ensepe buraya kuyu kazmamak için ayak direr sebebini de paylaşmaya yanaşmaz. Kuyu açma şenliğinden sonra söylemeye karar verir.

Ensepe kuyu açacağı yerin taşlı ve zor bir yer olduğunu söyler. Develere ihtiyacı olduğunu bildirir ve Baysal Bey’den deve ister.

Ensepe Baysal Bey’in develerini inceledikten sonra taşları taşımaya dayanabileceğini düşündüğü on beş deveyi seçip kendisine ayırır.

Ovanın etrafındaki beyaz tepe kenarda biter ve o kenarın bir vadisinde kardeşi Tensel taş kesmektedir. Testereyle kesilmiş taşlar dağdan dağ kenarının yukarı tarafına çıkarılır. Kenardan uzaklaştıkça toprak kalınlaşarak altındaki dağın mavi taşlı katı derinleşir.

Ensepe taşları inceledikten sonra kuyunun dibinden alınmış mavi taneciklere çömelir. Boynuna taktığı ak boynuzdaki nasıbaydın otunu büyük parmağına döker Burnunun iki deliğine sırayla soktuğu zaman burun delikleri birden kaşınmaya başladı ve o var gücüyle hapşırır.

Çıplak omzunu güneş yakıyordu. Kuyuya yakın bir yerdeki çadırdan sesler geliyordu. Adamlar çaylarını yakın zamanda bitirmeyecek galiba. "Ey, acele etsenize!" diye bağırır.

Hava biraz soğuyunca köy kışlık yere göçtüklerinde Baysal Bey’in kuyunun açılış kutlamasını nerede yapacağını hakkında konuşurlar.

Kazmaya başladığından beri kuyudan çıkan toprağın tanecikleri azalır önünden topak topak çamur çıkmaya başlar.

Ensep pantolonunun paçalarını dizlerine toplar. Sonra kuyuculara kurulmuş iki eve bakar. Evi tepede olan iş adamı ne kadar para kazansa bile hiç doymamış diye düşünür.

Karaş ailesi Ensep'in köyü ve ailesidir. Burada halk erken yaşlarda kuyu kazma işi ile uğraşan bu aile ile ilgili alay ederler.

Ensep bir şeye öfkelenir bunu gören adamlar sohbeti keser O, yerinden kalkar kuyudan çıkan kum, çakıl, taş gibi malzemeleri çeken kara deveyi parmağıyla gösterip: “Şu zavallıyı bırakın da biraz otlasın” der.

Ensep kalkar ve kuyuya girmek için hazırlık yapar. Yavaş yavaş iner indikçe gökyüzü ve yardımcı arkadaşları gözden kaybolur.

Terlemiş arkası aniden buz gibi olur tüyleri diken diken olur. Daha da aşağı iner. Kuyunun içi iyice koyulaşır.

Yerin altına daha aşağı indikçe yaşlanıyor gibi hisseder. Sanki ayaklarının altında göze görünmeyen yerde hayatında daha önce hiç görmediği bir canavar ağzını kocaman açmış dişlerini biliyor gibi gelir ve üzerinden soğuk ter akmaya başlar.

Toprak bitince mavi taşların olduğu kat gelir. Yukarıdaki küçük ışık parçası da yok olur. Siyah da değil, kahverengi de değil, ölüm gibi tamamen karanlıktır.

Her gün ine çıka bütün basamakları ezberlenmiştir. Galiba buradaydı diye ayak attığı her yer basamak çıkar.

Ensep birden gözlerini kapatıp öylece kalır. Biraz sonra tekrar açar. Belindeki halatı çözer. Halatı birkaç kez çekerek yukardakilere işaret verir. Halat tekrardan yukarıya kaldırılır.

Karanlık kuyuda tek başına olan Ensep kovan gölgesinden ve çıkardığı sestten korkar fakat sonra ne olduğunu anlayınca korkusu geçer.

Kuyunun içinde yalnız olduğu için uzun uzun düşünmeye de vakti ardır. Çocukluk anılarını, babasını, babasının vefatını, amcasının evine taşındığı yılları ve yengesi Hanım'ın kendisine sahip çıkışını hatırlar.

Sanki gün gibi zayıf olan kasları, kadınların çadırlarına bağladığı halat gibi güçlenmiştir. Kaslarla birlikte ruhu da sağlamlaşmıştır.

Ensep kuyu kazmakla ilgili çok şey öğrenir. Başlangıçta sadece toprağı çıkarmakta yardım ederken, daha sonra kuyuya kendi inmeyi öğrenir.

Ensep önceden kaçındığı meslekten zaman geçtikçe zevk almaya başlar.

Ensep kovasını kendi çekebildiği hale geldiği gün kendine güvendiği gün olur.

Bir gün kuyuya sarkıtılan halat tir tir eder. Toprağı çıkaranlar kovayı kuyunun başına yetiştirdiğinde içindeki bütün su dökülünce yarıya kadar çamur kaldığını görürler.

Kuyuya daha sağlam bir halat atarlar. Yaşlı deve yerinden kalkıp yürüyünce halat yılan gibi sürünür adeta. Sonunda üstü başı hep balçık olmuş kuyucu da çıkar. Kuyunun başında duranlar onu kollarından çekerek çıkarırlar.

Kuyucu çukurdan daha uzak ve daha kuru bir yere oturur. Boynunda asılı duran nasıbaydın otunu büyük parmağına koyarak içmeye başlar.

Akşam soğğundan titremeye başlayan kuyucu eve doğru gider. Diğerleri ona katılır Çay içtiler ve masa toplanır. Yorulmuş kuyucular sohbete başlarlar.

Ertesi gün herkes tekrar kuyunun başına toplanır. Kova her günkü gibi güm diye değil, cum diye düşer. Su iyice şeffaflaşmıştır

Berrak su çıkınca kuyucuların hareketleri daha da hızlanır.

Kuyunun etrafındaki çörek gibi taşları alıp mavi taşlı kata kadar birbirinin üstüne dizerek duvarı sabitlerler.

Çıkan bu berrak su ile bozkıra hayat gelir. Bütün sürülerin, yabani hayvanların, kuşların uğrak yeri olur.

Ensep mutluluğunu içinde tutamaz. Gündüz gece kuyunun başından ayrılmaz. Oluğun kenarına oturup höpürtü ile suyunu içen serçeleri izler.

Töken Bey adında biri üç gün sonra gelir. Yanında bir grup güçlü adam vardır. Boyunlarını gererek kuyuya bakıp taşların nasıl sabitlendiğini kontrol ederler. Kuyu ile ilgili bilgi almak isterler.

Töken adındaki zengin adam da Ensep'ten kendisi için bir kuyu kazmasını ister.

Ensep kabul eder. Kendisi bu kuyu ile meşgulken amcası Derjan uzak bir yere kuyu kazmak için gider ve bir daha da dönmez.

Geçen zamanla birlikte Ensep'in kuyu açtırmak için gelen müşterilerinde azalma olur. Bölgeye Kalpak adında bir kuyucu daha gelir ve Ensep'e rakip olur. İkisinin açtıkları kuyular kıyaslanır hale gelir.

Cicarın zenginlerinden olan Sagınay Kalpak'a kuyu açma işini verir. Ve bu kuyu halkın arasında civardaki en derin kuyu olarak ünlenir.

Ensep bu olanlara alınır. Bir gün Kalpak'ı görmeye gider. Kendisinden şüphe eder. İnanmak istemez fakat söylenenlerin doğruluk payı olabileceğini düşünür.

Yine bilgenin sayılı zenginlerinden olan Baysal Bey de Ensep'e gelir kuyu açtırmak istediğini fakat Sagınay'ın kuyusundan daha iyi olması gerektiğini söyler.

Ensep kabul eder. Kuyunun olduğu yere çadırını kurar ve çalışmaya yanına dört delikanlı alarak başlar.

Bu kuyu kendisi için oldukça önemlidir. Bu nedenle gece gündüz çalışır.

Bir gün uykusunda bir ıslık duyar. Bu ıslığı deniz sesi diye düşünür fakat tam ikna olmak için bozkıra dolaşmaya çıkar. Mağaraya rastlar ve bu mağaradan çıkan yer altı suyuna şaşkınlıkla bakar.

Kazdığı kuyunun da suyunun bu kaynaktan olduğunu düşünür. Bütün kaynak suların da denize döküldüğüne inanır.

Son kazdığı kuyuda elindeki levye duvara takılır. Düşer ve bir daha uyanmaz.

Halk bu kuyuya bir daha yaklaşmaz ve kuyunun cinli olduğuna inanır. Ensep'i de cin alıp götürmüştür.

Kuyuya halk hoca çağırıp kuran okuturlar.

En sonunda kuyuya düşen her kovanın denizin eteğinden çıktığını gören halk aslında kuyunun suyunun denize karıştığını anlar.

3.8.2.1.2. Kişi Kadrosu

3.8.2.1.2.1. Merkezi Kişi(ler)

Ensep

Hikâyenin asıl kahramanıdır. Olayların merkezinde yer alan kişidir. Okuyucuya verilmek istenen mesajın tam olarak aktarılması bakımından Ensep, hikâyede “tematik güç” (Çetişli 2009: 70) konumundadır. Hikâyede ihtiyaç duyulan çatışmanın meydana gelebilmesi ve olay örgüsünün çeşitlenmesi için Kalpak'ın asıl kahramanın karşısına çıkması ve Baysal karakterinin asıl kahramandan kuyu açmasını istemesi asıl kahramanın da kendisinden beklenilen gibi davranması hikâyede “karşı/hasım güç” (Çetişli 2009: 70) karakterlerin varlığını göstermektedir.

Ensep hikâyenin bütün metin halkaları içinde yer almaktadır. Buna karşın fiziki özellikleri detaylıca verilmemiştir. Çocukluk anılarını hatırlaması yoluyla asıl kahraman şöyle verilmektedir: “*Ayak tabanları hep yara olmuş çocuk, ilk başta kurşun aşık elime düşse diye hayal ederdi.*”, “*Ensep amcasının evine geldikten sonra 2 yıl*

çocukluğunun tadını daha güzel çıkardı. Zayıf yüzlü esmer oğlanın enerjisi artarak büyüyünce Hanım onu kendisi ata bindirdi.”, “Zayıf oğlan atı çok iyi sürerdi. Sesi de gür değildi ama çok hoştu. Şarkıyı ritmine uyarak dinleyicinin kulaklarını hoşnut edecek kadar etkileyici bir şekilde söyleyebilirdi. Köyde yaşayan bir genç için bu kadar yetenek az değildir.”, “Yaylanın farklı köşelerinde otlayan koyun ve atları otlatıp canı sıkılan köyü eğlendirmeye, oğlanlarla güzelce bir şarkı söylemeye veya anne babasının yanında aşağıya bakan, yüzleri kızararak utanan ve çay servis ederken yanlışlıkla parmakları değen genç kızları tedirgin etmeye ve misafir olarak geldiği evde çekinmeden yemeği tatmaya yeterdi.”, “Ensep kutlama ve düğünlerde sahneye çıkıp eline dombırayı alıp şarkı veya destanlardan derleme yapıp söylediğinde hayatında çok şey görmüş dedelerle ninelerin gözleri dolmaya başladılar.”

Asıl kahraman kuyu kazma işi ile uğraşan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma sahneleri anlatılırken bazı fiziki özellikleri verilmektedir. *“Çıplak omzunu güneş yakıyordu.”, “Pantolonunun paçalarını dizlerine topladı.”, “Uzun süredir güneşin yaktığı parmakları şimdi buz gibi soğuktu.”, “Ayak parmakları hamur gibi şişmişti.”, “Çalışmadan duramayan, nasır tutmuş elleri...”*, “Toprak kazmaktan gerilmiş kasları birden dinlenmiş gibi iyi hissetti.”

Asıl kahraman Ensep’in kişilik özellikleri ile ilgili anlatıda şu ifadeler dikkat çekmektedir. *“... günler yaşlanmış kalbini yakmış gibiydi.”, “Toprak kazmaktan gerilmiş kasları birden dinlenmiş gibi iyi hissetti.”, “Demek ki hayat, gün boyunca demir kazığın etrafında dolaşan bağlı deve gibi nasıl bir şiddete maruz kalsa da başından ne geçerse geçse de ruhuna sevinç hissettiren tatlı hayaller ve arzulardan ayrılıp, kafasını taşa vurur gibi isteksiz gelmiş, geldiğinde de isteklerini karşılamayan kadere boyun eğmiş.”*

“Ensep kendi kazdığı çukura her indiğinde imanını güçlendirip her çıktığında şükrederdi. Ama bir kuyuyu kazıp bitirdiğinde bütün gücü tükenirdi. Bu yüzden toprak altına bir daha girmeye isteksiz olurdu ama beş altı ay sonra tekrar eline bu işi alır tekrar toprak kazardı.”

“Övgü adlı sinsi yalanlar Ensep’i yüzlerce kez hayattayken toprağın altına soktu. İlk kez kuyu kazıp bitirdiğinde herkes sevinecek sanmıştı. Yavaş yavaş yanlış düşündüğünün farkına vardı.” Hem ilerleyen yaşından hem de mesleğinin

zorluğundan artık hayata çok da umutlu bakmamakta, fakat işini en iyi şekilde yapmaktadır. Kuyuya indiği zamanlarda hayatı sorgulayan iç çatışmalar yaşayan bir karakter olarak aktarılmaktadır.

3.8.2.1.2.2. Yardımcı Kişi(ler)

Kalpak

Asıl kahramanın karşısında çoğunlukla bir hasım/karşı güç yer alır. Olay örgüsünün ilerleyişinde ihtiyaç duyulan çatışmanın gerçekleşmesi, olayların merak ögesi barındırması, düğüm atmosferinin oluşması ve asıl kahramanın daha çok ön plana çıkması için böyle bir kahramana ihtiyaç vardır (Çetişli, 2009). Asıl kahraman Ensep'in iş sahasında rakibi olarak aktarılan kahraman şu şekilde verilmektedir. *"...Harezm'den Kalpak diye birisi bu köye taşındı. Önceden eyer ve teğelti dikermiş. Şimdi ise kuyuculuğuyla meşhur olmuş.", "Kalpak'ın dedesi önceden bir din adamıymış. Dededen yadigâr kutsal bir kazık kalmış. O kazıkla gezince suyun olduğu yeri kendi bulup o tarafa yöneliyormuş. Kalpak da suyu bu şekilde bulurmuş.", "Kalpak, büyük burnu, gri gözleri olan sarışın biriydi. Orta yaşlı olmasına...", "...ince bıyığını gömleğinin koluyla silip...", "Çenesinde hiç kıl yok, köseymiş. Küçük kafasına ya siyah ya mavi, rengi belli olmayan bir örtü sarıp kulağını çıkarmış."*

Derjan

Asıl kahramanı koruyup kollayan meslek sahibi olmasında ve yetişmesinde büyük pay sahibi olan amca olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile değerlerine sadık, kardeşine ve yeğenlerine düşkün bir kişi olarak verilmektedir. Fiziki özellikleri *"Derjan, ağabeyi gibi değil o, kalıplı kashdır ve hep çıplak gezer. Kara sakalını dağıldığını umursamadan bırakmış. Büyük kafasında delik gibi gözüken kulakları kılı şakaklardan hiç görünmez. İri burun deliklerini oradan çıkan sanki havada sallanıyor gibi duran bıyıkları saklıyordu. Saman gibi sert sakalı ise yumruk gibi iki göğsünün arasından geçiyordu. Bu kadar güir saçın arasında ay gibi alını parlıyordu. Etrafına büyük gözleriyle aceleyle ve her zaman uzaklara bakardı."* Cümleleriyle verilmektedir. *"Nasıl konuşmak gerektiğini de bilmezdi. Hem evde hem dışarıda ne kibar ne de kaba konuşurdu. Yanındaki birini beğenmediyse "Döverim seni ha!" deyip, sonra ses çıkarmazdı.", "Derjan evine yorulmuş gelse bile çocukları*

gördüğünde gülümsemeden duramazdı.”, “Eninde sonunda kimseyle konuşmayan kocaman kıllı adamın aslında kibar biri olduğunu hissetmiş olacaklar ki çay vaktinde Ensep hariç herkes ya dizine ya boynuna oturmak için tartışırlar. Derjan da kılını bile kıpırdatmazdı, elindeki çayı dökseler bile kıs kıs gülerdi.” İfadelerinden de kişiliği ve psikolojik durumu hakkında bilgi sahibi olmaktayız.

Kuljan

Anlatıda karşımıza asıl kahramanın babası olarak çıkar. Aile geleneklerini devam ettirmeyen, inatçı bir karakter olarak aktarılmaktadır. Hikâyede bahsi geçen Karaş ailesine mensup tüm erkekler kuyu işi uğraşmış fakat Kuljan demircilikle uğraşmaktadır. Bu da onun inatçı karakter olmasını göstermektedir. “...köyün bir kenarına, ayrı bir yere yerleşip, çatısını eski battaniye ile kapatıp, kızdırıcı temmuzda sasual ağacının yanan közünün yanında yanan babası Kuljan gibi olmamak için elinden gelenini yapan Kuljan'ı tencereleri delik, çaydanlıkları kırık olan kadınlar hep onunla “kayınbiraderleri kalmış” diye dalga geçerlerdi. “İnatçı Kuljan” lakabını...”, “Boynu görünmeyen babası cayır cayır yanan saksaul közünün üzerinde demir parçalarını tutar, diğer eliyle ise maden fırını kontrol ederek gün boyunca demircilik yapardı. Evde kimseyle konuşmazdı. Annesine dediği tek şey “Çay kaynadı mı?”, bir de “Şunu getirsene bana!” gibi kısa sorular ve emirler. Ensep hiçbir zaman babasının birisiyle sohbet ettiğini görmedi ama “Birisi ona bir şey demiş, o da adamın çenesini kapatmış” gibi hikâyeleri çok duymuş. “İnatçı Kuljan” da insanlarla doğru düzgün konuşmak yerine hep komuyu kapattığı ve içe dönük karakteri için verilmiş lakap olmalı. Bütün Karaşlar kuyucu olmuştur. Buna rağmen sadece kendisinin demirci olması da inatçılığının bir parçası olabilir.” İçe kapanık, inatçı, çevresi tarafından dalga konusu edilen bir karakter olarak aktarılmaktadır. Psikolojik yönü ise şu cümle ile verilmektedir. “Kimseye karşı güler yüzlü olmayan Kuljan’dan çocukları bile ürkerdi. O, öğüt de emir de vermez, ağzından bir kelime bile çıkarmaz, sadece gözleriyle eleştiri yapardı. Belki o yüzden onlar annesinin dediği her şeyi tekrarlatmadan yapardı.”

Hanım

Asıl kahramanın yengesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Oldukça merhametli. Anaç bir kişilik olarak aktarılan kadın aynı zamanda varlıklı bir ailenin kızı olarak da dikkat

çekici olarak aktarılmaktadır. *“Eşi Hanım, eli ayağı sağlam, sağlıklı bir kadın. Gözleri ateş gibi ama bakışı çok naziktir. Akrabalarıyla da iyi geçinir.”*, *“...aileyi Hanım sıcak bir şekilde karşıladı. Eltisi için koyun kesip sofrayı hazırladı. Sandığın içinde sakladığı kumaşı alıp ona bir elbise dikti ve güzel bir başörtü hediye etti.”*, *“Üstü başı dağınık çocuklar yenilenip toparlandı.”*, *“Zaten bakımlı olan kadının yanına kayınının ailesi gelip, evde çocuklar girip çıkıp koşuşturmaya başlayınca daha da güzelleşti. Süt kaynattığında Tensel'e kaymak, ekmek yaptığında da bir dilimini verip gönlünü alırdı.”*, *“Hanım'ın ailesi parayı görünce kendini kaybeden zenginlerden değildi. Maddi koşulların izin verdiği kadar yaşayan ve kutlamaları seven bir köydü.”* Cümleleriyle hem fiziki hem de kişilik özellikleri bir arada verilmektedir.

Sagınay

Asıl kahramanın karşısına çıkarak hasım/karşı güç konumunda aktarılan karakter çevrenin zengin varlıklı adamlarındandır. Anlatıda çatışma yaşanmasını sağlayan kahramanın fiziki veya psikolojik özelliklerine yer verilmemektedir. Şu şekilde aktarılmaktadır. *“Sagınay diye bir zengin adam Kalpak'a göçmenlerin kullandığı Üstürtün üzerindeki beyaz yolun tam başında bir kuyu kazdırdı.”*, *“Yemeğini bile sayan cimri Sagınay Ensepe'e gerçekten çok...”*

Baysal Bey

Asıl kahramanın kendine olan güveninin geri gelmesini sağlayan ve onu hasımgücün karşısına çıkaran bu karakter de zengin varlıklı bir adam olarak aktarılmaktadır. Sınırlı bir şekilde aktarılan karakterle ilgili anlatıda şu cümlelere yer verilmektedir. *“...Baysal Bey'in yağlı boynunu gördü.”*, *“Beyaz alınlı, bir tutam sakallı Baysal...”*

3.8.2.1.2.3. Fon Karakter(ler) ve Figüran(lar)

Mehmet Tekin'in (2002), bahsettiği gibi “kişiler sistemini” meydana getiren figürlerin bazıları “başkişi”, bazıları “dekoratif” konumda yer alabilir. Mehmet Tekin'e (2002), göre “dekoratif” kişi olarak izah ettiği fon karakterler nakledilen olayın, kahramanın, zamanının ve mekânın daha gerçekçi bir biçimde görünmesini sağlamak için gerekli olan sosyal çevreyi sağlamakla vazifelidirler (s. 84).

İncelemekte olduğumuz bu hikâyede yer alan fon karakterler esas itibariyle olay örgüsüne doğrudan bir katkı da bulunmamakla birlikte bu karakterler olayın daha iyi nakledilmesi ve daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedirler.

Tökel

Asıl kahramanın amcası Derjan vasıtası ile tanıdığı ve kuyu açtığı varlıklı adam olarak verilmektedir.

Öteske

Varlıklı ailelerden birinin şımarık oğlu olarak aktarılmaktadır. *“Baysal Bey’in dağ kenarında yaşayan şımarık kardeşi Öteske: “Hava ısındı, sağmak için birkaç deve götür” diye izin verip deve gönderdiğinde o adam “Karaş’ın karnında basit köje hariç bir şey yatar mı?” diye dalga geçerek cevap vermişti.”*

Bigeldi

Asıl kahramanın küçük yaşlarda kendisine rol model aldığı toplumun ileri gelen isimlerinden biri olarak aktarılmaktadır. *“belediye başkanı Bigeldi gibi olmak istedi. Altında güümürlü eyeri ile saflıkan at, elinde içi güümürlü olan altın tokmaklı, dört iple örülmüş kamçı, arkasında ise bütün köylerin hilebazları. Her gün başka zenginlerin evine misafir olur. Misafirlikten bıktığında yanına birkaç silahlı adam alıp ava çıkar.”*

Şoñmurın Bey

Asıl kahramanın çocukluk çağlarında model aldığı ve anlatıda gücü temsil eden fon karakterdir. Şu şekilde nakledilmektedir. *“...gücünü ele geçiren gri gözlü kumral sakallı Şoñmurın Bey’di. Hep terlediği için gömleğinin yakalarını açık bırakıp içe göçük gözlerinin kenarından akan acı teri serçe parmağıyla silip, gurur dolu göğsüne değen sakalını okşayarak konuşurdu. Onun konuşmasının ardından hep alkışlar gelirdi. Hem onun her zaman duyduğu şey alkıştır. Genç çocuk bazen “belki bu Şoñmurın gibi olsam daha mı iyi olurdu” diye düşünürdü.”*

Asıl kahramanın annesi, kardeşi Tensel, köy halkı, kuyu açma işinde asıl kahramana yardım eden delikanlılar, asıl kahramanın dua aldığı akıl danıştığı aksakallar, kışlaktan yazlık yere göç esnasında aktarılan metin halkası içinde yer alan genç kızlar, yaşlı nineler, yük taşıyan develer ve yolculukta yoldaş olan atlar da kullanılan fok

karakterlerdir. Detaylı bilgi verilmemekle birlikte isim olarak aktarılmış ve anlatının okuyucuyu etkilemesi ve olayların daha gerçekçi olması sağlanmıştır.

3.8.2.1.3. Hikâyede Zaman

Nurullah Çetin zamanı: “nesnel zaman”, “vaka zamanı” ve “anlatma zamanı” olarak sınıflandırır (2009: 73). Hikâyenin vaka zamanı olayın yaşadığı zamanı karşılar. Yani olayın başlama noktası ile bitiş noktası arasında geçen zamanı ifade eder. Nesnel zaman ise reel zamanı gösterir. Bu zaman kronolojik zamandır. Anlatma zamanı hikâyenin anlatıcı tarafından okuyucuya nakledildiği zamana karşılık gelir. Anlatıcı tarafından vaka görülür, öğrenilir, idrak edilir ve kendi düşünce dünyası ile imkânları dâhilinde okuyucuya aktarır.

Çoğu zaman nesnel zaman hikâyeye aynen aktarılmaz. Kronoloji takip edilmez. Böyle durumlarda da zaman çizgisinde geriye dönüşler yaşanır ve bu çoğu zaman hatırlama yoluyla olur.

İncelemekte olduğumuz hikâyede de vaka zamanı olarak tek bir zamandan bahsetmek mümkün değildir. Ensep kuyu kazma işine mayıs ayından itibaren başladığını belirterek hikâyenin zamanına işaret etmektedir. *“Mayıs ayında yünü dolanmış olanları kırkmış Baysal Bey Jem Nehri’nin yanına taşınmıştı.”*

Ayrıca anlatıda geçen bazı ifadelerde hikâyenin zamanını vermektedir. *“Çıplak omzunu güneş yakıyordu.”*, *“Ensep sıcaktan kendine benzemeyen mor gökyüzüne baktı...”*, *“Uzun süredir güneşin yaktığı parmakları...”*

Hikâyede geçen farklı zaman zaman ifadeleri vardır: *“Yaz geldi. Otlar olgunlaştı. Kuzu ve keçiler gütmelik olacak kadar irileşti.”*, *“Kış olsaydı dışarda kar yağsaydı şimdi burada terlerdi. Her yer buhar olurdu. Şu an dışarıda kavurucu temmuz ayı var.”*, *“Gün batımında gücü yettiği kadar gezerdi. Bir zamanlar burada hayatın eğlenceli olduğunu bildiren bahar çiçeklerini güneş iyice kurutmuş.”*, *“Aradan birkaç yıl geçti.”*, *“...taşlı vadilere yönelip 5 6 gün sonra geri döndü.”*, *“Her gün taşlı tepede cik cik diye bağırان keklikler...”*, *“Öğleden sonra su arayan bir ceylan sürüsü...”*, *“Ertesi sabah kuyunun etrafında karanlığı fırsat bilen köstebek...”*

Hikâyede asıl kahraman Ensep çocukluk yıllarını, 15-16'lı yaşlarını, gençlik yıllarını hikâyenin kimi bölümlerinde hatırlayarak vaka zamanını çeşitlendirmektedir.

“Bugün ise geri gelmesini arzu ettiği zamanların hayale dönüşeceğini bilmeden yaşadığını fark etti. Ayak tabanları hep yara olmuş çocuk, ilk başta kurşun aşık elime düşse diye hayal ederdi.”, “Bir şeyi unutmuş gibi aklı tekrar tekrar dağılıp eski hatıraları ile yeniden ortaya çıkmış düşünceler yok oldu.”, “Baharın gelip güneşin açılmaya başladığı zamanlardı. Etraftaki inlerden gelen cıvı cıvı sesler doğayı mutlu ediyordu.”, “Bir gün Arın köyü yaylaya göç edeceğiz diye kızı ile damadını çağırdı. Hanım kayınbiraderini de yanına aldı.”, “Ensep'in aklına yine çocukluğu gelince başı döndü.”, “Ensep küreğine alnını dayayıp tekrar düşünceye daldı.”, “Ensep amcasının evine geldikten sonra 2 yıl çocukluğunun tadını daha güzel çıkardı. Zayıf yüzlü esmer oğlanın enerjisi artarak büyüyünce Hanım onu kendisi ata bindirdi. Şükür ki o zamanlar Derjan maddi açıdan rahat bir yaşam sürdürüyordu.”, “Ensep'in hatırladığı o eski günler yaşlanmış kalbini yakmış gibiydi.”, “Yer üstündeki aydınlık dünyada gezdiği, adım attığı günlerden nadir olan güzel hatıralar, böyle yerin altında hiçbir şeyden haberdar olmadığı zaman aklına geliyordu. Neden olduğunu bilmiyor ama yaşlandıkça şu birkaç saniyelik güzel hatıra aklına çok sık gelip, şu anda her şey tam o anıdaki gibi güzel ve net görünmeye başladı.”

3.8.2.1.4. Hikâyede Mekân

Anlatma esasına dayanan eserlerde mekân kullanmaktaki maksat olayların teşekkül ettiği çevreyi yansıtmak, kahramanları tasvir etmek, topluma ayna tutmak ve atmosfer oluşturmaktır (Tekin 2002). İncelemekte olduğumuz bu hikâyede mekân ögesi olayların sahnelendiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim hikâyedeki mekân dediğimiz unsur vakaların sahnesi konumundadır (Çetişli 2009). Hikâyedeki olayların sahnesi diyebileceğimiz bu mekânlar açık ve kapalı mekânlar olabilir. Kapalı ve açık mekânların kullanımındaki maksat, hikâyenin karakterler ile yaşanan olayları bağdaştırmak ve bu olayların geçtiği atmosferi okuyucuya daha gerçekçi bir şekilde aktarabilmektir.

İncelemekte olduğumuz hikâyede atmosfer daha çok açık mekânla oluşturulmuştur. Bu açık mekânlar köy, bozkır, dağ, ova, geniş düzlük, akarsu kenarı gibi isimlerle verilmektedir.

Bu mekânlarla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmektedir. *“Dağın tepesi buradan deredeyse dört gün uzaklıktaydı.”*, *“Her yer siyah gri bozkırla kaplı.”*, *“Baysal Bey yaylaya taşınırken yamaçtan aşağı inen atları gördü. Dağın eteğini geçince iki günlük yolda su içilen bir yer, üç günlük yolda ise hem kuru bozkır hem sığırlar hem de göç vardı. Asıl kahverengi geniş yayla ise susuzluğunun yüzünden sürüsüz kalmıştı.”*, *“Ovanın etrafındaki beyaz tepe kenarda bitiyor. O kenarın bir vadisinde kardeşi Tensel...”*, *“Ovadaki en derin ve en verimli kuyu bu olacak.”*, *“Arın köyünün oğlanları şık bir şekilde atlarından iner...”*, *“Geniş bozkır üstündeki o güzel günleri ürkütmeyim der gibi güneşin altında sanki gerinerek usul usul uzanıyordu.”*, *“...tepeyi hiç boş yer bırakmadan inceledi. Oradaki bütün nehir, dere, akarsu ve suyla ilgili diğer her şeyi araştırdı.”*

Hikâyede geçen kapalı mekânlar ise ev, çadır ve kuyudur. Özellikle kuyu kapalı mekânlar içinde en çok bahsi geçen mekândır. Asıl kahramanın geçmişe daldığı, yaşananları sorguladığı, gerçek dünya ile bağını kopardığı mekân olarak aktarılmaktadır. Kuyu kapalı mekânına oldukça fazla yer verilmiş ve şöyle tasvir edilmiştir. *“...kuyuyu tam burada, tepeliğin üzerinde yağmurlar sonrasında oluşmuş taşlı girintinin kuzey tarafında kazmaya karar verdi.”*, *“Şimdi bile onun derinliği iki yüz adım civarında. Düünden beri kuyudan çıkan toprağın tanecikleri azalmış, önünden toprak toprak çamur çıkmaya başladı. Suyunun tatlı olması da şaşırtıcı değil.”*, *“Kuyuya göz ucuyla bile baksan başın döner: dibi görünmeyen karanlık çukur.”*, *“Halatını gerip bir basamak daha aşağı...”*, *“...bu uçuruma inen adama acıyarak...”*, *“Nehir gibi geniş gökyüzü kuyudan düz tabak gibi görünüyordu. Nemli kuyunun soğuk esintisi şimdi gerçekten hissedilmeye başladı. Terlemiş arkası aniden buz gibi soğudu tüyleri diken diken oldu. Daha da aşağı indi. Kuyuya çapraz düşen güneş ışığı şimdi yukarıda kalmıştı. Etrafı ise karanlıktı. Işığın hepsi kuyunun başına sis gibi toplanmıştı.”*, *“Toprak bitti ve mavi taşların olduğu kat geldi.”*, *“Çukur, iki yüz adım derinlikte...”*, *“Kuyunun içi ise buz gibiydi.”*

Adı geçen diğer kapalı mekânlar ise detaylı bir şekilde aktarılmamakla birlikte isim olarak sık sık kullanılmaktadır. “...yerdeki çadırdan sesler geliyordu.”, “Sonra kuyuculara kurulmuş iki eve baktı.”, “Bu iki evde sadece erkekler var. Yemek yapacak, eve bakacak iki...”, “...gri toprak tepeliklerinin öteki tarafındaki iki çadır kararmıştı.”, “...kazık diktiği yere çadır kurdu.”, “...bir yıl boyunca odadaki siyah halının üzerine yattığı gibi hiç kalkmadan yattı.”, “Eltisi için koyun kesip sofrayı hazırladı. Sandığın içinde sakladığı...”, “...hemen evlerini toparlayıp, semaverini hazırlar...”, “Evinde de kimseyle konuşmadı...”, “...sofra başında elindeki fincanı yere koyup sağ dizine yaslanır düşüncelere dalar ve biraz sonra yeni uyanmış gibi soğumuş çayına elini uzatırdı.”

3.8.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâye hâkim bakış açılı üçüncü şahıs tarafından nakledilmektedir. İlahî/tanrısal bakış açısına sahip olan anlatıcı hikâyede yaşanan, yaşanacak olan her şeyi bilir. Adeta kahramanın aklından geçenleri okur, kalbinden geçenleri sezer.

Bu bakış açısı olayın ve öykünün tanrısı gibi muamele eder. Kahramanların geçmişini ve geleceğini bilmekle kalmaz olayların öncesini ve sonrasını da bilir. Bu bakış açısında yazar ile anlatıcı arasında doğrudan bir bağdan söz edilemez. Anlatıcı bakış açısının yarattığı bir figürdür (Kolcu, 2015). “Bu kadar inadin bir anlamı vardı. Ama sebebini kimseye söylemek istemiyordu.” “Sanki ayaklarının altında göze görünmeyen yerde hayatında daha önce hiç görmediği bir canavar ağzını kocaman açmış dişlerini biliyor gibi geldi.”, “Neden olduğunu bilmiyor ama yaşlandıkça şu birkaç saniyelik güzel hatıra aklına çok sık gelip şu anda her şey tam o anıdaki gibi güzel ve net görünmeye başladı. Özellikle bir şey için endişelenip kalbi hızlı attığı zaman mazisi gözünde canlandığında bir anda sakinleşip, heyecandan gerilmiş sinirleri yerine gelir gibi.”, “ilgi ve merhameti düşününce duygusallaşıyordu. Bazen sabrı kalmayıp, içi kan ağlayıp kendini kaybetmeye başladığında o anları hatırlayınca sanki içinde güneş parlamaya başlardı.” İfadelerinden de anlaşılmaktadır ki hâkim bakış açısında anlatıcı kahramanın kalbine ve aklına da hâkimdir.

3.8.2.3. Dil ve Üslup

İncelemekte olduğumuz hikâyede ağırlıklı olarak geriye dönüş tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin belirgin özelliği anlatıcı olayı içinde bulunduğu reel zamandan alır karakterin geçmişine ya da olayın tezahür ettiği zamana gider. Bu hikâyenin zamanı ile ilgili bir değişimdir. Hatırlatma da bu yöntem içinde kullanılan bir teknik olarak karşımıza çıkar. Anlatıcı zaman zaman geriye döner fakat bu geriye dönüşleri aktarırken şimdiki zaman ifadeleri ile aktarır (Kolcu, 2015).

Anlatının asıl kahramanı çocukluk yıllarına, babasını kaybettiği yıllara, yengesi ile köye gidip orada geçirdiği zamana geri döner. Küçükken örnek aldığı kişileri hatırlar. Kuyuda geçirdiği zamanlarda da hayatı ve geçmişini sorgular. *“Yer üstündeki aydınlık dünyada gezdiği, adım attığı günlerden nadir olan güzel hatıralar, böyle yerin altında hiçbir şeyden haberdar olmadığı zaman aklına geliyordu. Neden olduğunu bilmiyor ama yaşlandıkça şu birkaç saniyelik güzel hatıra aklına çok sık gelip, şu anda her şey tam o anıdaki gibi güzel ve net görünmeye başladı.”*, *“Bugün ise geri gelmesini arzu ettiği zamanların hayale dönüşeceğini bilmeden yaşadığını fark etti.”*, *“...bugün kazanırsan yarın kaybedeceğin oyunun sadece aşık değil bütün hayatı olduğunu bilmiyordu. Ceplerini kazandığı aşıklerle doldurduğu günlerde sevinçten uçardı. Böyle hüznünlü günlerde bunun gibi tatlı hayallerini hatırlardı.”*

Ayrıca incelemekte olduğumuz hikâyede diyalog yönteminden de faydalanılmıştır. *“Su ne zaman çıkacak? diye sordu.”*, *“Birkaç gün içinde çıkabilir.”*, *“Beni şu tepeye kadar uğurlamayacak mısın? diye sordu.”*, *“Peki, öyle olsun.”*, *“Ensep! Ensep! diye bağırdı.”*

Üslup olarak yazar diğer hikâyelerinde de olduğu gibi benzetme ve ikilemelerden bolca yararlanarak eserini okuyucusuna aktarmıştır. *“Şırıl şırıl akan suyun sesi...”*, *“...sonra göğsünden şıpır şıpır ter aktı.”*, *“Levyenin çat çat sesleri sabaha...”*, *“Nemli duvarı güm güm vurdu.”*, *“Kokarca gibi pat pat eden...”*, *“Bir an halat tir tir etti.”*, *“taşlı tepede cik cik diye bağırان keklikler...”*, *“...altında cayır cayır yanan ateşi...”* vb.

“Mavi ipek elbisenin kıvrımları gibi yan yana duran dalgalar, tepenin eteğine ulaştığında zaman zaman öpücük atıyor gibiydi.”, *“Kuyucumun tek yoldaşı*

korkudur.”, “Mezar gibi dar çukurun etrafındaki...”, “İnsanoğlu kandırılmasaydı hayatında başına gelen hiçbir zorluğa dayanamazdı. Hayat biraz da gönli aldatmadır. İnsanın hayalleri de bir yalandır ve kendine yalan söyleyerek birçok şeyi başarabilir.”, “İşte bu, siyah ok gibi ani bir soru Ensef aklına geldiğinde...”, “Demek ki hayat, gün boyunca demir kazığın etrafında dolaşan bağlı deve gibi nasıl bir şiddete maruz kalsa da başından ne geçerse geçse de ruhuna sevinç hissettiren tatlı hayaller ve arzulardan ayrılıp, kafasını taşa vurur gibi isteksiz gelmiş, geldiğinde de isteklerini karşılamayan kadere boyun eğmiş.”, “...kimsenin sesini duymadığı ve hiçbir şeyi göremediği gerçeği onun cesaretini jilette kesiyor gibiydi.” vb.

3.9. GEREKLİ KİŞİ (KEREK ADAM)

Bu hikâye Abiş Kekilbayev’in “On Eki Tomdık Şığarmalar Jıynagı” adlı eserinin 317-331 numaralı sayfalarından alınarak incelenmiştir. (Kekilbayulı 1999: 317-331)

3.9.1. Özet Anlatı

Eserde Sârsenov adında başarılı bir mühendisin bir makama başvurması ve bu başvuru sırasında yaşadığı olaylar anlatılır. Sârsenov arkadaşları arasında üstün zekâlı mühendis diye anılan bir kişidir. Yaşadığı yer ücra bir vilayettir. Çevresinin desteğini alarak başkente Almatı’ya iş için gelir. İlk olarak okul arkadaşlarından Ahmetov’a gider. Buradan istediği sonucu alamaz ve diğer arkadaşı Erjanov’u aramaya karar verir. Sârsenov taksiye biner etrafına göz gezdirerek yoluna devam eder. Erjanov ise arkadaşını sıcak karşılar ve evine davet eder. Erjanaov’un karısı beyaz yuvarlak yüzlü kibar bir hanım efendidir ve lezzetli yemekler hazırlar. Erjanov aynı gün evine hatrı sayılır, söz sahibi bazı arkadaşlarını da çağırmıştır. Bu gelenlerin içinde Devletov Kızılkum dedikleri önemli kişi de vardır. Yemekler yenir, sohbetler edilir, hoşça vakit geçirirler. Misafirlerden isteyen kar oynayarak isteyenler de muhabbet ederek zamanlarını geçirirler. Sârsenov Äleken adındaki kişiye planlarından bahseder. Projelerini anlatır. Daha sonra kart oyununa dalan diğer adam ve kadınların aksine bir köşeye çekilir ve evin fotoğraf albümünü inceler ve kendine göre kişileri tanımaya ve onlara yorum yapmaya devam eder. Sârsenov istemeden tatsız bir muhabbetin içinde bulur kendini. Ayrıca yasak bir ilişkiye de şahit olur. Şahit olduğu ilişkinin tarafları olan adam ve kadının da yüzü düşer, ortamda soğuk rüzgârlar eser.

Gece sonunda herkes evine giderken Erjanov arkadaşı Sârsenov'un durumunu anlar. Anladığını fakat eder ama elinden bir Şey gelmeyeceğini belli eden bakışlarla tekrar evine dönerler.

3.9.2. Hikâyenin Analizi

3.9.2.1. Yapı

3.9.2.1.1. Olay  rg s 

Sârsenov yaŖadığı  cra vilayetten baŖkente gelir.

Ahmetov adındaki arkadaŖına gider. Çıkışta da umduğunu bulamadığı için diğ er arkadaŖı Erjanov'u arar.

Erjanov Sârsenov'u evine davet eder.

AkŖam yemeğı saatine denk gelen Sârsenov, Erjanov ve karısının evinde kalır.

Aynı gün yemeğı varlıklı ve saygın birkaç adam ve karıları da katılır.

Sofrada söz alan kiŖiler sofrada bulunanlarla ilgili iyi dileklerde bulunup dua ederek kadeh kaldırırlar.

Yemek sonrasında içeceklerini içerken sohbet ederler.

Kart oyunu oynayan misafirler de vardır.

 leken ve Sârsenov sohbet ederler, ülkeden, geleekten plan ve projelerden konuŖurlar.

Sonu nahoŖ bir biçimde biten bir konuŖmayla misafirlerden birinin ve Sârsenov'un tadı ka ar.

Sârsenov aynı zamanda istenmeyen bir yakınlaŖmaya da Ŗahit olur.

Güzel baŖlayan bir gün güzel bitmemiŖ. Erjanov ve Sârsenov baŖ baŖa kalmışlardır.

3.9.2.1.2. KiŖi Kadrosu

3.9.2.1.2.1. Merkezi KiŖi(ler)

Anlatı sisteminde kiŖi öteden beri önemli olmuŖtur. Vakayı canlandırmak için kiŖiler vazgeçilmez unsurlardır. KiŖi okuyucuyu anlatının dünyasına  eker. Dolayısıyla hikâyeci hem vaka hem de okuyucu için önem arz eden kiŖi'yi özenle  izmeli, ona inandırıcı bir nitelik kazandırmalıdır. Hikâyeci anlatıyı sürükleyecek kiŖiyi, anlatının niteliğine uygun olarak biçimlendirmesine ona 'beŖeri' bir hal kazandırmak koŖuluyla

canlandırmasına “karakterizasyon” (Tekin 2003: 76-78) denir. Kekilbayev de hikâyenin merkezi kişisi Sârsenov’u karakterize ederek olayların odak noktası konumunda vermektedir. Sârsenov yakın arkadaşı Erjanov’un gözünden tarif edilmektedir: *“Sârsenov’un yeni çözüm yolu, Sârsenov’un yeni teklifi diye gazetelerin ön sayfa haberlerindeki yerini kimseye kaptırmamakta kararlısın. Kıyandı’nın Arşimet’i olarak gezme, ilime de biraz önem ver. Her çalışmanı da koltuk altına alarak Allah’ın verdiği iş gezilerinin birinde başkenti bir ziyaret et. Bozkırda yolunu kaybeden dağ tayı gibi sen bu zamanki ilimi olmayı bir ağırlığı arkasında taşıyan deveye benzedin...”* Yetenekli ve tanınmış bir kişi olduğunu, bilimle çok vakit geçirdiğini fakat ücra vilayette kalmanın onu biraz körelttiğini düşünmek mümkündür. Ayrıca hikâyede yine Sârsenov ile ilgili onun hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı şu cümleler geçer: *“...dönemlik plan, senelik plan diye yaşarsan hayatının nasıl geçtiğini fark edemezsin. İş gezisinde izin istemeye utanırsan, resmi tatil olduğunda gidip gel. Kislovodskin’in suyu sen bir sene olmadığında kurumayacak...”*

Fiziki özellikleri ile ilgili çok fazla bilgi verilmeyen Sârsenov içe dönük bir kişidir. *“Sârsenov ansızın utanıp kaldı. Genç kadının beyaz ince parmaklarını dudaklarına götürdü.”*, *“Sonra ona baktı tekrar güldü Sârsenov da mecburen gülmek zorunda kaldı ve gülümsedi.”*, *“O, Sârsenov’u ilk defa görmesine rağmen onu bile övdü. Sârsenov doğduğundan beri duymadığı tatlı sözleri ondan duydu.”*, *“Sârsenov’un bildiği iki cümlesi vardı. Onun birincisi evin çocuklarının sağlığı için, ikincisi ise sofrada oturan hanımların sağlığına içelim derdi. Bugün ağzına ikinci cümlesi geldi.”* Gülerken bile kendini rahat hissetmediği, nazik bir kişiliğe sahip olduğu, sevgi duygusuna aşina olmadığı ve kalabalık misafir sofralarına yabancı olduğu cümlelerden anlaşılmaktadır. Eğlenceden ziyade siyaset ve sosyal konularla ilgilendiğini de şu cümle ile anlatmaktadır yazar: *“Sârsenov’un yaşadığı uzak yerde böyle partiler olmuyordu. Onlar bir araya gelince ya siyaset ya da havalar hakkında konuşuyorlardı. Zaman kalırsa Sinay köyünden de söz ediyorlardı. Sonra kart oyunu oynuyorlardı. Kart yetmeyenler ise dolaptan Kazak şarkılarının melodilerinin yazdığı kâğıtlarla birlikte piyano çalan kadınların yanına gidiyordu. Onlar artık şarkılar sayesinde tanışıp Ağ Jayıkka deyip dönüyorlardı.”*

3.9.2.1.2.2. Yardımcı Kişi(ler)

Vakanın oluşmasına ve devam etmesine katkı sağlayan unsurların başında kişiler geldiğine değinmiştik. Bu kişi veya kişilerin okuyucuyu anlatının içine çekmesi ve anlatılanlara gerçeklik kazandırmak için de bu kişi veya kişilerin özenle seçilip canlandırılmasına vurgu yapmıştık. İşte bu canlandırma işine de karakterizasyon demiştik. Hikâyenin okuyucuya geçmesi için sadece başkişinin değil yardımcı karakterlerin de dikkatli seçilmiş olması önem arz etmektedir.

Ahmetov

Hikâyede Ahmetov makam sahibi ve bilmiş bir kişi olarak tanıtılmaktadır. *“Geçenlerde il merkezinde yapılan bakanlık toplantısında Ahmetov görevinden ayrılmıştı. ...Ahmetov biraz daha uzak kalan odasında yalnız oturuyordu.”* Dış görünüşüyle ilgili sınırlı bilgiler verilmektedir. *“Koyu kaşlarını heyecanla hareket ettirerek...”*, *“Ahmetov yorgun görünüyor. Gözleri koyunun gözü gibi kırışıklıklarla dolu görünüyor. “Ne zaman konuşup bitireceksin?” dedi yorgun bir halde dinledi.”*, *“Ahmetov'un diiz olan kaşlarının uçları küçücük hareket etti. Sonra kaşlarının ortası hareket etti. Bir süre sonra sanki siyah bir kartal gibi kanat çırpacak gibi oldu.”* Bu ifadeler Ahmetov karakterini tasvirden ziyade duygu değişimlerini, öfkелendiğini, umursamaz olduğunu vb. anlatmak için kullanıştır.

Erjanov

Särsenov'un yakın arkadaşı olarak tanıtılan Erjanov hikâyede yönlendirici karakter olarak karşımıza çıkar. Ahmetov'un Särsenov'a yardımcı olmayışına sinirlenen içten bir karakterdir. Yardımseverdir. Särsenov'un başkente gelmesi ve saygın kişilerle tanışması için ona evinin kapısını açacak kadar cömerttir. *“Bakanlık taşınacak mı diye düşünüyorsun? Ahmetov'a gittin mi? Off, kahretsin. O şerefsiz hep öyle. Pekâlâ, hala geç değil. Sadece hızlı davran. Taksiyle git. Çok olursa parasını ben öderim. Hiç bir yere dönüş yapma. Tam eve gel.”*, *“O, geçendeki Erjanov! Heyecanla konuşarak memnun bir halde gülüyor.”*, *“Başkan Ford'un evinde tam şimdi kim oturduğunu bilmeyebilir, başka tüm haberleri bilir. Kaynaşmadığı yoktu. Üniversite öğrencisinden başlayarak, başbakana kadar bütün milletle sohbet eder. Böyle yürürken sert görünmez, çevresindekilere iyi davranır.”* Erjanaov misafirperver Kazak halkını

sembolize edecek şekilde kullanılmaktadır. Ziyafet niteliğinde sofra hazırlatması, misafirleri ile ayrı ayrı ilgilenmesi bunu ispatlamak için verilen ipuçlarıdır.

Dış görünüşü ile ilgili bilgiler hikâyenin metin halkalarından birinin içinde geçen fotoğraf albümünden edinilmektedir. *“Bir fotoğrafta Erjanov göründü geniş alınlı, eğri burunlu, siyah bıyıklı kepçe kulaklı esmer adamın içindeki kurnazlık fotoğraftan bile anlaşılıyordu.”*, *“Önceki zayıf esmer bıyıklı gencin yüzü şişmanlayınca kulaklarının büyüklüğü de fark edilmiyordu. Genç o kadar şişmanlamış ki gözleri bile çekik olmaya başlamış. O büsbütün yüzüne gömülmüş gibi bakan gözlerden, bir zamanlar kusur bulmak için bakan gözlerden alaycı tavırlar da kaybolmuştu. Onun yerini samimi bakışlar almıştı. Artık o da sönmüş. Bütün etrafı ve bütün dünya ile bağlantısı olmayan her şeye kayıtsız kalan bir gülümsemeye dönüşmüştür.”*

Alma Hanım

Hikâyede Erjanov’un karısı olarak anlatılmaktadır. Erjanov’un olduğu metin halkalarında karısı da birlikte verilmektedir. Hikâyenin başında kadından söyle bahsedilmektedir. *“...limon rengi gömlek giymiş, önünde önlük olan kızıl saçlı bir kadın yemeklerin ismini saydı ve hazır dedi.”*, *“Genç kadının beyaz ince parmaklarını dudaklarına götürdü. Genç kadın gülümsedi...”*, *“Neşeli kadın dilinin ucuyla tatlı bir şekilde söyledi”*, *“Mutfak tarafından süslenmiş, gerinerek yürüyen Erjanov’un karısı göründü.”* İfadelerinden kadının genç alımlı, neşeli, tatlı dilli ve bakımlı bir karakter olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyedeki kadın karakterlerin ilki olan Alma Hanım oldukça maharetli, misafirperver, uyumlu bir kişilik sergilemektedir.

Äleken Dävletov

Hikâyenin asıl kahramanı Särsenov’un arkadaşlarından biridir. Makam sahibi olduğunu, çevresinde sevildiğini ve söz sahibi saygın bir kişi olduğunu Särsenov’un ondan yardım istemesinden anlamaktayız. *“Bu eskiden beri meşhur olan Dävletov. Gazetelerden görmedin mi? Bu yıl akademi üyeliğine önerilen Dävletov O.”* Hikâyenin yardımcı kişilerinden olan Äleken Dävletov hikâyenin mizahi yönünü okuyucuya göstermektedir. Ağzı iyi laf yapan, yemek yemeyi seven, konuşkan ve dışa dönük bir kişi olarak anlatılmıştır. Bu özelliklerini *“Aaa! Bizim Almaşka’nın sofrası ufak tefek ama bir şehre bir yıllık azık verecek kadar dolu...”*, *“Gözlerim neler*

görüyor öyle. Bu zamanda lokantalar da arayıp bulunmayacak bu ışıklık bu değerli kara havyar ile kırmızı balığı sadece tek bu evde bulabilirsiniz. Galiba bu, dünyanın öbür ucundan gelen misafirin çantasından çıktı...”, “Tabi ben Äleken gibi konuşan biri değilim, benim demek istediğim...” cümlelerinde görmekteyiz. Dış görünüş olarak hiçbir özelliği verilmeyen Äleken’in sadece sesi ile ilgili bir benzetme yapılmıştır. “Äleken’in sesi sanki el yapımı siyah bir dombıraya benziyordu.”

Ayrıca Äleken “...haklısın Dävletov’un “görüşleri” diğerlerinin “iradesinden” daha fazla ve üstündür.” İtibar sahibi bir karakterdedir. Hikâyede başkahramanın şahit olduğu yasak ilişkinin de faillerinden biri olarak yansıtılmıştır.

3.9.2.1.2.3. Fon Karakter(ler) ve Figüran(lar)

Jämila Hanım

İki adam ile birlikte Erjanav’un evine misafir olan kadın fon karakterdir. Hikâyede olayların yönünü değiştirebilecek bir etkiye sahip olmayan bu fon karakter birkaç yerde geçer. Dış görünüşü ile ilgili detaya girilmemiştir. Şu ifadelerde geçer. “*Jämila Hanım yerinden kalktı. Üstündeki elbisenin göğüs bölgesini düzeltti. Eliyle kıvrımlı saçını da düzeltti. Ondan sonra dişlerini göstererek güldü. Elindeki kadehi yukardaki avizeye doğru kaldırdı.*”, “*Tabi ben Äleken gibi konuşan biri değilim, benim demek istediğim bu evin ışığı bundan daha çok aydın olsun.*”

Ayrıca herhangi bir isimle anılmayan eve gelen misafirlerden biri de bir adam karakteridir. Hakkında bilgi verilmez fakat olayların akışında vazifelidir. “...*bu değerli misafirin sesi dükkândaki dombıranın sesi kadar güzel değildi. Her sözünü terazide tartar gibi acele etmeden söyledi. Kâhya gibi konuşmadı, konuşmalarına eskilerden başladı. Âdem ile Havva’nın ilk günaha girdiği zamandan, hatta ondan sonraki zamanlardan da konuşmasında bahsetti. Mayıs ayının zafer günlerinden de bahsetmeyi unutmadı. Sofra başındaki küçük grubun dikkatini çekecek şekilde devlet başkanlarının cumhuriyet başkanlarının eyalet ve şehir yöneticilerinin isimlerini tek tek saydı.*”

Enstitüde Çalışan Delikanlı

Erjanov'un evinin alt katında enstitüde çalışan bir delikanlıdan bahsedilir. Erjanov evinde yemek verdiği gün bu delikanlı da evine misafir çağırmıştır. Gürültüleri Erjanov'un evine kadar gelmiştir. Ayrıca aynı fon karakter ve figüranlar Erjanov'un misafirleri giderken binanın önünde de okuyucunun karşısına çıkar. *“Alt kattaki enstitüde çalışan delikanlı da misafir çağırmış dedi Erjanov. Takur tukur eğlence seslerini duyan...”*, *“Bunlar dışarı çıkarken apartmanın önünde sigara içen altı yedi tane genç gördü. Görünce sessiz kaldılar. Bunlar deminki alt katta eğlence yapan gençler olmalıydı. Çekilip yol verdiler.”*

3.9.2.1.3. Hikâyede Zaman

Vaka zamanı nesnel zamanın tamamını kapsamaz, sadece olayların yaşandığı süreci karşılar. Diyelim ki nesnel zaman üç yıldır ama olaylar bu üç yılın her günü veya her ayı geçmez. Bazı olaylar üç ay, beş ay veya bir yıl gibi zaman dilimleri atlanarak geçebilir. Vaka zamanı sadece olayların olduğu, yaşandığı zaman dilimlerini kapsar. Dolayısıyla nesnel zamandan tasarruf için atlamalar veya kesintiler olabilir. Vaka zamanındaki olaylar ya nesnel zamanda geçtiği gibi, ya da bazı kopmalarla yani özetlenerek veya genişletilerek verilir. (Çetin, 2004)

İncelemiş olduğumuz hikâyede yazar nesnel zamandan tasarruf için genişletme yöntemi ile vakanın zamanını vermiştir. Genişletme iç zamanı verir. Bu ya psikolojik zamandır ya da deruni zaman. Kişilerin iç âlemlerinde seyyal olan öznel zamandır. Roman kişisi bir zaman dilimi içinde konuşurken bir iş ile meşgulken veya boş otururken çağrışım veya hatırlamalarla geçmiş veya gelecek zaman dilimlerine kapılır. Kişinin bu kendi dünyasında yaşadığı, kişisel, kendine has zamana “iç zaman” denilmektedir. (Çetin 2004) *“Bir zamanlar okul okuduğum Almatı değişip gitti. Her yerde gözüne kömür gibi basılmış tanıdık evler denk geliyor. Yerin altına kadar uzanan bir yurt, yerin altından çıkan bir yurt... Sokaklar yabancı ülkeden gelen turistlerle mi dolu ne?”* ifadelerinde kahraman Sarsenov eskiye giderek vakanın zamanını genişletmiştir.

Kronolojik zamanın göz ardı edildiği hikâyede olaylar anlatma zamanı ile verilmektedir. Bu anlatma zamanı bir gün olarak aktarılmıştır. Sarsenov'un Almatı şehrine gelmesiyle başlayan vaka zamanı arkadaşı Ahmetov'un bürosundaki görüşme

ile devam ederken taksiye bindiği andan itibaren geçmişe giderek kronolojik zaman kesintiye uğrar. Erjanov'un evine gelmesi ve akşam yemeği ile de tekrar kronolojik zamana dönüş yapılır. Vaka zamanı bu akşam yemeği sonrası ile biter.

3.9.2.1.4. Hikâyede Mekân

İsmail Çetişli (2009), "İnsan karakterini belirleyen temel unsurlardan biri, onun içinde yaşadığı çevre/mekândır" (s. 77) diyerek mekân ile insan arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Mekân unsuru her eserde aynı işlevde kullanılmaz. İncelemekte olduğumuz bu hikâyede mekân unsuru yansıtıcı olarak yani anlatımı naklederken segileme vazifesi ile kullanılmaktadır. Eserde kahramanın çevreye bakıp ve çevreyi değerlendirme şekli aynı zamanda kendi psikolojik durumunu da ortaya koymaktadır (Çetin 2004).

Hikâyede hem kapalı hem de açık mekânlar yansıtıcı özellikleriyle kullanılmaktadır. Kapalı mekân olarak anlatılan ilk mekân hikâyenin en başında anlatılan Ahmetov karakterinin odasıdır. Ahmetov makam sahibi ve yoğun bir kişidir. Mekân anlatılırken de bu tespitlerin iç uçları vardır. *"Üzerinde "Ahmetov T.K." diye yazan kapı gıcırdamadan kapandı", "Ahmetov'un sakın yüzü değişti, çalan telefonun avizesini kaldırdı. Öbür taraftan çıkan ses önce selam verdi. Ahmetov da selama karşılık verdi.", "Yarın on birde hayır hayır on birde işim var. O, takvime bakarak öğleden sonra saat üçte tekrar geliniz."*

Hikâyede olayların geçtiği bir diğer kapalı mekân ise Sârsenov'un yakın arkadaşı Erjanov'un evidir. Ev vakamın en çok yaşandığı yer olarak anlatılmaktadır. *"Erjanov'un evinin meşe kapısının tümseğinde durup kırmızı parmağıyla zilin düğmesine bastı, zil güzel bir papağan sesiyle çaldı.", "Geniş odanın pencereden başka hiçbir yeri kitaptan görünmüyordu. İki ortada bulunan yuvarlak masanın etrafındaki koltuklara yerleşti.", "Erjanov altındaki süslü koltukta gerilip...", "Sonra kitap dolu raflardan gözünü alamadı.", "Erjanov öne düştü ve odanın ışığını açtı. Duvarda asılı duran kitaplara göz attı.", "Aleken yumuşak divana oturdu...", "Su içmek için salona gitmek istemişti. Salonda kimse olmadığından dolayı sofrada tek başına olmak istemedi ve mutfığa gitti. Mutfığa başını sokar sokmaz loş ortamda büyük bir gölgeye denk geldi."* Cümleleri kapalı mekân evi anlatmaktadır. Ayrıca

tasvir amaçlı kullanılan kitap dolu raf, pencereden başka odada her yerin kitapla kaplı olması Erjanov'un evi üzerinden Kazak halkının kitap ve okumaya olan düşkünlüğü dile getirilmiştir.

Hikâyede açık mekân olarak ise cadde, sokak, avlu gibi yerler kullanılmaktadır. *“Geniş caddenin çıkışında ankesörlü telefonun altı yedi tanesi dizilmiş.”*, *“Araba trafik ışıklarının olduğu bir köşeye park edilmişti, kaldırımlarda ise çift halde yürüyen bir grup insan vardı.”*, *“Kaldırımdan yandan bakıldığında bir ev denizdeki bembeyaz bir gemi gibi ışıltıyordu. Zor süslerle birleştirilmiş pencere ve pencere kenarları.”*, *“Esen yellerde su damlaları ve sarı yapraklar düşüyor. Erjanov ağzını her açtığında dostunun yüzüne bakıyor. İkisi birlikte avluya girdiler. Apartmanın önünde deminki sigara içen gençler hala duruyordu.”* Ayrıca açık mekân olarak başkahraman Sârsenov'un geldiği yerden bahsedilir. Bu mekâna ait detaylı bilgi verilmediği gibi sadece *“uzak yer, Kıyandı”* gibi ifadeler kullanılmıştır.

3.9.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

İncelemekte olduğumuz Gerekli Kişi hikâyesi hâkim bakış açısı ile üçüncü tekil anlatıcı tarafından aktarılmıştır. Nurullah Çetin (2004) bu anlatıcı tipini “tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı” (s. 77) olarak tanımlamaktadır. Zira bu anlatıcı kendine has bir dil ve üslûba sahip olmadığı için daha çok aktaranın ifadeleri ile hikâyeyi anlattığı için ona “yazar-anlatıcı” (Çetişli 2009: 84) denilmiştir. Hâkim bakış açısının en bilindik özelliğinin anlatıcının kahramanların düşünce ve duygu dünyalarını, akıllarından ve kalplerinden geçenleri bildiklerini ifade etmiştik. *“...Evet, bizim Âleken geniş kazan üstünden bir şeyler atıştırmazsa içi rahat etmezdi. diye söylenip...”*, *“Jâmila Hanım'ın beni kabul etmeyeceğini kendim de bilmişim.”*, *“Kimseyi ihmal etmedi. Oradaki herkes hayran kaldı, adam da Tanrı bile buna hayran kaldı diye düşündü.”* *“Bunlar sınıf arkadaşları olabilir. Sonra yuvarlak yüzlü kız gözleri pırıl pırıl bir hanımefendiye dönüştü. Şimdi onun tek başına çekilen fotoğrafları değil kalabalık çekindiği fotoğrafları da çoğaldı. Fotoğraftaki altın gözlüklü kadın annesi gibiydi...”* başkahraman Sârsenov'un hikâyesinin vakalarından olan “fotoğraf albümü”ne bakarak yorumlar yapması bu yorumların anlatıcı tarafından bilinmesi hâkim bakış açısını göstermektedir.

3.9.2.3. Dil ve Üslup

Hikâyede anlatılan olaylar anlaşılır ve açık bir dil ile aktarılmıştır. Psikolojik tahlillere veya uzun, detaylı mekân tasvirlerine yer verilmemiştir. Üslup ise Kekilbayev'e hastır. Kısa benzetmelere yer verilmiştir. "... *dervişin kulübesi gibi bırakmışsın.*", "*Ahmetov eşiğin altından bir kaplumbağa çıkıyormuş gibi bakındı.*", "*Tam ortada uzun bir nergis gibi olan biri...*" Erjanov *çuvalın ağzı bağlamış gibi üzgün kaldı.*" Hikâyede atasözü ve deyimlere de rastlanmaktadır. "kâfir tek olursa Müslüman da rahat olur.", "İşi rast giden kişinin nasibi ayağına gelir."

3.10. SON DURAK (AĞIRĞI AYALDAMA)

3.10.1. Özet Anlatı

Bisenov gençlik yılları köyde geçmiş daha sonra şehre üniversiteye hazırlık için gelmiş, üniversitede eğitim almış bir delikanlıdır. Üniversitede oldukça başarılı bir öğrencidir. Mühendislik fakültesinden daha mezun olmadan oldukça büyük bir yerden iş teklifi alır ve burada başmühendis olarak çalışmaya başlar. İçine kapanık, sessiz bir delikanlı olan Bisenov üniversiteye hazırlık için geldiği şehirde kaldığı yatakhane dışlanır. Arkadaşları onun köye dönüp biraz çalıştıktan, büyüdükten sonra gelmesini söyler. Saurikov adındaki bir delikanlı ona yardım eder. Bisenov da saurikov'a yardım eder ve üniversitedeki derslerinden rahatlıkla geçer. Bisenov derslerde oldukça başarılıdır fakat konuşma alışkanlığı olmadığı için sınıfta silik bir karakter olarak kalır. Bisenov'un aksine Saurikov girişken, ağzı iyi laf yapan, derler hakkında bilgisi olmasa da öne atılan bir karakterdir. Bisenov çalıştığı kurumda herkes tarafından çok sevilir ve ona çok saygı duyulurdu. Düzenli her işini eksiksiz yapmaya çalışan delikanlının yapacağı bütün işler, projeler, günlük yaşamı, ev hayatı, hafta sonu tatilleri bile planlıdır. Bisenov kendisi gibi uysal, az konuşan, düzenli temiz bir kadınla evlidir. Karısı reyhan da tıpkı kocası gibi planlıdır. Bir kız bir erkek iki çocukları vardır. Çocuklarına vakit ayıran mutlu bir ailede yaşamaktadırlar. Reyhan ve Bisenov sağlıklarına çok dikkat eden, zeytinyağı ile beslenen, yürüyüş yapan, zararlı içeceklerden uzak durun bir çifttir.

Bisenov hem ailesi hem de çevresi ile oldukça ilgili bir bireydir. Derneklere üye, toplantılara katılan sosyal bir kişidir. Hayatını planlı programlı yaşayan Bisenov işe

aynı saatte gider, işten aynı saatte döner, aynı araba ile gider aynı araba ile dönerdi. Hatta otobüste oturduğu koltuk bile değişmezdi.

Otobüse bindiği bir gün her zamanki oturduğu koltuğa yönelir koltukta genç iki kadının oturduğunu görür. Biri genç diğeri orta yaşlı olan kadınlardan orta yaşlı olanı üniversitede âşık olduğu Kuralay’a benzetir. Fakat emin olamaz. Kuralay olduğundan emin olmak ister. Yakındaki genç kızın kim olduğunu düşünür. Yolculuk sırasında köyü aklına gelir. Köyündeki eski küçük bakkal. Bakkaldan çıkarken gördüğü Kuralay, yakın arkadaşı Ertay... Kuralay Bisenov ve Ertay sınıf arkadaşı olurlar. Bisenov ilk gördüğünde vurulur Kuralay’a Ertay da aynı duyguları besler kıza. Kuralay nazlı, ağır başlı, kurnaz, sevimli ve güzel bir kızdır. Bisenov çoğu zaman yalnız kalıp sevdiğini düşünmek ve şiir yazmak için kumlu bir tepeye gider. Bir gün bu tepede dolaşırken Ertay gelir ve Kuralay’a olan duygularını açar Bisenov’dan yardım ister. Ona şiir yazmasını söyler. Bisenov da denileni yapar ve yazar. Kuralay ile Ertay bu mektuptan sonra yakınlaşırlar Bisenov ise pişman olur kıza neden açılmadım diye. Bisenov düşüncelere daldığı sırada otobüs duraklara durup kalkar. Durakların birinde iki kadının indiğini düşünür ve arkalarından o da iner. Kalabalık bir caddeden geçer. İnsanlar Bisenov’un adımlarına inatla azalır. Bisenov تنها bir parkta bulur kendini. Burada yeniden geçmiş yıllara dalar. Kuralay ve Ertay evlenmiştir. Saurikov’a ders esnasında ettiği yardımları, yatakhane arkadaşlarının onunla dalga geçmelerini, üniversitede Cantazin adındaki profesörün onunla ilgili fikirlerini, mesleğindeki ilk yıllarını, eşi Reyhan ile nasıl tanıştıklarını, nasıl ev sahibi olduğunu, Kuralay’ın yüzündeki o sahte kurnaz tebessümü hatırladı. Geçmişle ilgili pişmanlıkları bir bir aklına getirir. Alışılmış toplum kurallarına kendisinin de sorgulamadan uyum sağladığını far eder. İnsanların yüzlerine neden bakmadığını kendine itiraf eder. Çevresindeki herkesin karısının çocuklarının bile yüzünde o yalancı, alay edici gülümsemenin olabileceğinden korkmuş ve hiç kimsenin yüzüne bakmamıştır. Kendine gelmeye çalışır kalkar ve şehir merkezine doğru yürür. Bu yaşadıklarına ve düşündüklerine anlam vermez. Yolda gaipten bir ses duyar. Bu ince kadın sesi sanki kafasından geçenleri biliyor gibi ona “ahmaksın, tam bir ahmak” diye seslenir. Bisenov vaktin hayli geç olduğunu anlar ve hızlı adımlarla evine gider. Karısı suratını asmış Bisenov’u bekler. Çünkü her zaman aynı saatte evinde olan Bisenov gece eve dönmüştür. Karısının, ev hayatının, çocuklarının değişmediğini gören

Bisenov onların da bir şeyden haberdar olmadığını anlayınca eski haline döner. Aynaya bakar ve kendi yüzünde o hiç istemediği hayatı boyunca kaçıdığı sahte tebessümü görür.

3.10.2. Hikâyenin Analizi

3.10.2.1. Yapı

3.10.2.1.1. Olay Örgüsü

Olay örgüsünü “Olayların sebep sonuç ilişkisine göre anlatılmasıdır” şeklinde açıklayan E.M. Foster (1985), tanımını şu somutlama ile desteklemektedir. “Kral öldü, arkasından kraliçe öldü dersek bu hikâye olur. Karal öldü sonra üzüntüsünden kraliçe de öldü dersek bu olay örgüsü olur. Zaman dilimi bozulmuş değildir; ancak sebep sonuç ilişkisinin iyice gölgesinde kalmıştır. (s. 128) öyle ise olay örgüsü dediğimiz unsur niçin ölmüş sorusunu yönelttiğimizde safhada başlar. Ne olduğu değil neden olduğu bize öykü ile olay örgüsü arasındaki farkı sunar.

Bisenov her günkü gibi 18.30’da daireden çıkar.

Dairenin temizlik görevlisi onunla ilgili söylenir. Sebebi ise Bisenov dairede en çok kâğıt harcayan ve çöp sepetini en çok dolduran kişidir.

Bisenov konuşmayı gençlik yıllarından beri beceremediği ve sevmediği için yazdığı kâğıtlarda eksik olmasın, anlaşılmayan yer olmasın diye özenli yazar.

Bisenov çevresinde, ailesinde yaşadığı şehirde sevilen biridir. Ve başarılı bir mühendistir.

Yardımsever bir adam olan Bisenov çalıştığı yerde iş arkadaşlarına evde de karısı Reyhan’a yardım eder.

İki çocuk babası olan Bisenev bütün hayatını planlayarak yaşar.

Durakta bekleyen mavi otobüse biner her zamanki koltuğuna oturmak için hareket eder. Fakat koltuğun dolu olduğunu görür ve bir arkada yer alan koltuğa oturur.

Dolu olan koltuklar da biri genç biri orta yaşlı iki kadın oturmaktadır. Bisenov orta yaşlı kadını lisede âşık olduğu kız Kuralay’a benzettir.

Kuralay olup olmadığından emin olamaz. Düşüncelere dalar.

Kuralay köye yeni taşınmış beyaz tenli siyah saçlı bir kızdır. Bisenov ile aynı sınıfta okurlar.

Bisenov'un yakın arkadaşı Ertay da Kuralay'a âşık olur o yıllarda.

Köyündeki yaşadığı bu aşk macerasını hatırlayan Bisenov otobüsün durup kalktığı durakları da şaşırır.

Durakların birinde iki kadın iner. Bisenov da arkalarından iner. Kalabalık caddeleri geçer ve ıssız bir parka kadar gelir.

Bir banka oturur ve yine eski günlerini hatırlar. Üniversite yıllarını, yurt hayatını, üniversitedeki yakın ağabeyi Saurikov'u, Ertay ve Kuralay'ın evlendiğini kendisinin pişmanlıklarını, sevgisi için mücadele etmeyişi, karısı ile tanışma macerasını hatırlar.

Nasıl geldiğini bile anlamadığı parkta bankın üzerinde tüm hayatını gözden geçirir.

Saatın hayli geç olduğunu fark eder ve evine gitmek üzere yola koyulur.

Yolda ürküten bir kadın sesi duymuş gibi olur ve daha da hızlanır.

Şehir merkezindeki evine geldiğinde ise karısı telaşlanmış ve yüzünü asmıştır.

Karısı mutfığa döner ve yemek yapmaya devam eder.

Bisenov ise bu kadar planlı bir hayat yaşamamanın sıkıcılığını fark eder. Karısının onun halinden anlamayışına üzülür.

Aynaya bakar ve kendi yüzünde de o nefret ettiği kurnaz alaycı gülümsemeyi görür.

3.10.2.1.2. Kişi Kadrosu

3.10.2.1.2.1. Merkezi Kişi(ler)

Bisenov

Hikâyenin asıl kahramanıdır. Hikâyenin tüm unsurları Bisenov etrafında birleşir. Hikâyenin zamanı, hikâyenin mekânı, olayların cereyanı asıl kahraman Bisenov'a bağlı gelişir.

Anlatmaya bağlı eserlerin başkahramanları psikolojik yapılarına göre iki gruba ayırmak mümkündür. Bunların ilki düz (boyutsuz, yalınkat) kahramanlardır. Bu tip kahramanlar anlatının başında tanıtıldıkları gibi kalırlar. Hiçbir psikolojik değişim ve derinlik yüklenmez, anlatının sonuna kadar aynı kalırlar. Okuyucuyu şaşırtmazlar. İkincisi ise yuvarlak (boyutlu) kahramanlardır. Bu kahramanlar anlatı boyunca psikolojik bir değişimi ve derinliği yaşar ve okuyucuya bu değişim ve derinliği hissettirirler. Anlatıcıya başkaldırmakla birlikte okuyucuya kendi kişilikleriyle

ulaşırlar. Zaman zaman okuyucuyu şaşırttıkları da olur (Ayyıldız, 2011). İncelemiş olduğumuz hikâyede başkahraman Bisenov ikinci tip kahramana örnektir. Anlatının hikâyenin başında mutlu, düzenli, planlı yaşamaktan memnun bir karakter çizerken geçmişi ile yüzleşmesi sayesinde planlı yaşamaktan daha önemli şeylerin olduğunu fark etmektedir. Pişmanlıklarının farkına varmakta ve anlam yüklediği ne varsa hikâyenin sonunda anlamsızlaşmaktadır.

Daha çok psikolojik durumu üzerinde durulan başkahramanın fiziksel özellikleri hakkında şu ifadelerle yer verilmektedir. “...yalnız oturan kepçe kulak yiğit uzun zaman kimsenin dikkatini çekmedi.”, “Annesi onu “yalnızım, bembeyazım, yumuşağım” diye...”, “Şık giyinerek siyah deri evrak çantası elinde yürüyor.”, “Çaplin modeli bıyıklarını bilekleriyle...”

İçe dönük bir kişi olarak anlatılan Bisenov az konuşan, düzenli tertipli, utangaç, yardımsever, sosyal hayatta aktif, iş arkadaşları tarafından sevilen bir kahramandır. Çalışkan ve disiplinlidir. Mühendisliğinin yanı sıra lise ve üniversitede de şiir alanında da oldukça başarılıdır. Bütün bu bilgileri şu ifadelerde aktarılmaktadır. “Kalem efendisi yazma işinde birinciliği alan Bisenov konuşmaya gelince sıfır.”, “...çevrilmiş beş katlı binada Bisenov’u eleştiren, sevmeyen kişi yoktu. Onu görünce veya adını duyunca o görevli gibi herkes gülümsüyordu.”, “Reyhan da kötü birisi değil, kendisi gibi uysal.”, “Bu yüzden de yapacağı işlerini bir gün önce planlamayı severdi. Hafta içi iş günlerinde ne yapacağı her zaman belli.”, “Bisenov efkârlandı mı ıssız yere gidip kimsenin gözüne görünmemeye çalışırdı.”, “Kısacası konuşmayı hiç sevmiyor. Ama iyi bir dinleyicidir. Onun kürsüde konuştuğunu bugüne kadar kimse görmemiş. Toplantı, düğün, konferans, şölen gibi toplumsal yerlere katılmaya da meraklı değil.”, “Şehre şair olacağım diye gelmişti.”, “Bisenov da Trestteki itibarlı mühendislerden biriydi. “Bu adamın geleceği parlak!” derlerdi peşinden. Çalışkan, yetenekli mühendis...”

3.10.2.1.2.2. Yardımcı Kişi(ler)

Kuralay Ahmetova

Hikâyenin kadın karakterlerinden olan Kuralay Bisenov’un gözünden aktarılmaktadır. Hikâyenin en başından sonuna kadar değişmeyen, psikolojik bir derinlik

yüklenmeyen, hikâyenin sonunda okuyucuyu şaşkınlığa uğratmayan karakter yalınkat/boyutsuz karakter olarak verilmektedir (Ayyıldız, 2011). Hikâyenin başkahramanının âşık olduğu kadın olarak aktarılan Kuralay yalınkat bir karakterdir. Hikâyenin başından sonuna kadar herhangi bir değişim yaşamamaktadır.

Fiziki özellikleri ile ilgili *“Gonca dudakları kıpırdamıyordu, sessizdi.”*, *“...yanında bembeyaz boynunu uzatmış nazik bir kız duruyor.”*, *“Bir belik yapılarak örülmüş kara saçları yürüyünce dirseklerine dokunuyordu. Tepeden tırnağa yeni giysiler giyen kız salına salına...”*, *“Yanakları elma gibi kıpkırmızı, alnındaki perçemi kıvrılmış, gözleri parlıyordu. Tak tuk basarak...”*, *“bembeyaz boynuna düşmüş iki belik yapıp örülen saçlarına, gülünce sağ yanağındaki gamzesine bakakaldı.”* Fiziki özelliklerinin yanı sıra nazlı, kurnaz, akıllı bir kız olarak aktarılmaktadır.

Reyhan

Hikâyede Bisenov’un karısı ve iki çocuk annesi bir kadın olarak karşımıza çıkar. Çok fazla detaylandırılmayan karakter ile ilgili hikâyede *“Biraz şişman esmer kız Bisenov’dan da beter az konuşan biriymiş.”*, *“Reyhan da kötü birisi değil, kendisi gibi uysal. Geveze değil kendisi gibi az konuşur. Fakat yine de ta baştan Reyhan konuşmaya kocası onaylamaya alışmışlar.”*, *“...yanında sessiz oturan uslu kız...”*, *“Bisenov’u yakından tanımayan esmer kız...”*, *“Sakin ve uysal kız patronunun baldızıymış...”* cümleleri geçmektedir.

Ertay Esenov

Merkezi kişi Bisenov’un okul arkadaşı olarak aktarılan Ertay Esenov hikâyede çatışma yaratan kahraman olarak anlatılmaktadır. Bisenov ile aynı kıza âşık olduğu için onun karşısında yer almaktadır. Hikâyede şöyle bahsedilmektedir. *“...esmer delikanlı şaşkına döndü. Ertay kıvrıcık saçlı, şişkin dudaklı, zayıfça bir oğlan. Sınıftakilerin en uzunuydu. Sporcu. Spor yarışmalarında hep birincilik elde eden köy şampiyonudur. Tüm iyi şeyleri tartışarak elde etmeyi madalyaya benzetiyor. Dün yatılı okulumuzun köşe tarafında bulunan karyolayı da tartışarak elde etti. Odadaki en sıcak battaniyeyi ise babasının başkentten ona hediye olarak getirdiği tükenmez kalemle yalvara yakara değiştirip aldı. Eğer gökyüzündeki ay ve yıldızlar da millete paylaştırılacak olursa o ilk olarak aya yapıştırdı. Şimdi ise göz önünde evlerin birine girip kaybolan güzeli elde*

etmeye meraklı.” Ayrıca Ertay okuldaki öğretmeni tarafından kibirli, ağırbaşlı yiğit sporcu rolüne layık görülmesi ile kişiliği hakkında bilgi verilmektedir. Ertay kurnaz bir karakterdir çünkü Bisenov’dan ikisinin de âşık olduğu kıza kendi adına mektup yazdırmak kaydıyla Bisenov’u yolundan çekeceğini planlamaktadır.

Saurikov

Başkahramanın üniversiteye hazırlanmak için gittiği şehirde tanıştığı ve ona destek çıkan karakterdir. *“Saurikov gerçekten de çok konuşan birisiydi. Liseyi bitirir bitirmez biraz ticaretle uğraşmış. Her zaman şık giyinen birisiydi.”*, *“Dudaklarının ucunda konuşan gözlüklü esmer delikanlı...”*, *“Saurikov toplantıdan toplantıya gider, dernekten derneğe koşar, üniversite çapında uygulanan hiçbir faaliyeti kaçırmazdı.”*, *“Çalışma salonuna herkes uyumaya dağıldığında gelir, Gecenin geç saatlerine kadar köşe taraftaki akasya yanında bulunan masada kitap okurdu.”*, *“Gözlük taktığı biraz havalı fotoğrafı başarılılar tahtasına asıldı. Esmer delikanlı uyanık Saurikov bunun gibi fırsatları kaçırmazdı. Öğrenciler arasında konuşmacı da her zaman odur.”* İfadelerine bakıldığında başkahramanın zıddı yönde bir karakter yaratılmıştır. Çok aktif, çok okuyan, çok araştıran, çok konuşan vb.

3.10.2.1.2.3. Fon Karakter(ler) ve Figüran(lar)

İncelemekte olduğumuz hikâyede fon karakterler ve figüranlar asıl kahramana yardımcı olacak şekilde aktarılmaktadır. Ayrıca vakanın gerçekçiliğini artırmak ve okuyucuya bu gerçekçiliği hissettirmek için kullanılmaktadır.

Temizlik Görevlisi

Hikâyenin başlangıcında yer verilen fon karakter temizlikçi aracılığıyla asıl kahramanın işine gösterdiği özeni kullandığı kâğıt sayısının fazlalığı ve çöp kovasının dolması olayı üzerinden aktarılmaktadır. *“Görevli bir duvardaki saate, bir ona bakarak sessizce gülümsedi.”*, *“Tertemiz koridorun diğer ucunda temizlik yapan temizlikçi onun aleyhinde bir şeyler söyledi.”*, *“Odasındaki çöp sepetini her gün ağzına kadar doldurmasından şikâyet ediyordu.”*

Kapıcı

Hikâyede kapıcı fon karakteri asıl kahramanın lise yıllarında sevdiği kızın yüzünde gördüğü alaycı, küçümser, kurnaz tebessümü daha sonra hiç kimsede görmek istememe halini vermek maksatlı kullanılmaktadır. *“Bir an önce karşısındakilerin gözünden kaybolmaya, kapıcıya anahtarı teslim ederken de yüzüne bakmamaya çalışıyordu. Kapıcının sima olarak nasıl birisi olduğunu da bilmiyordu. Tek bildiği şey kapıcının sarışın biri oluşuydu. Bisenov, kapıcının onu görünce gülümseyip dudağının kıpırdadığının da farkındaydı.”*

Profesör Cantazin

Hikâyede asıl kahraman ile ilgili öngörüde bulunan ve onun akademik kariyere değil çalışma hayatına yatkın olduğunu aktaran karakterdir. Öngörü sahibi, biraz agresif bir karakter olarak aktarılmaktadır. *“Kel, kuş burun, çekik gözlü Profesör Cantazin...”, “...oğlum biliyorsan pireye bakar gibi oturmayacaksın. Arada sırada sınıfta bulunduğunu belli edeceksin, dedi.”, “Tecrübeli Cantazin’in Bisenov’dan biraz cesaret beklemesi boşuna değildi. Konuşmaya gelince zayıf olan Bisenov, aklında düşündüklerini dile getirmeye cesaret edemiyordu. Bunu hemen anlayan Profesör Cantazin “Gidebilirsin” dedi.”*

Bisenov’un Patronu ve Karısı Raygül

Hikâyenin asıl kahramanının karısı Reyhan ile tanışmalarına vesile olan karakterlerdir. Bir kır gezisine davet ederler ve orada tanıştırlar. *“Ya, masaldaki Er Töstik bile bu kadar uyumaz. Öğle oldu ya. Yengen, hava açık olunca göle gidip balık avlayalım, diye evde rahat bırakmadı. Hadi sen de bizimle gel. Güzelce kebab yaparız...”* *“Birbirine çok benzeyen iki kadın da orta boyluydu.”* Cümlesinde geçen kadınlardan biri Raygül diğeri de asıl kahramanın karısı Reyhan’dır. *“Hadi gençler siz de kayıкта gölü seyredin. Biraz etrafın güzelliğine bakın. Kıyının öbür tarafındaki çadırları görüyor musunuz? O çadırın etrafında bir sürü kurumuş ağaçlar var. Oradan da odun getirin, diye Raygül güldü.”* İfadesinden de asıl kahramanı ve karısını tanıştırma amacı aktarılmaktadır.

3.10.2.1.3. Hikâyede Zaman

Geleneksel anlamda zaman kavramıyla olayların içinde yaşandığı mekânı anlatılır. Yine aynı zaman kavramıyla karakterin tasvir ve tarifi gerçekçi ve sağlıklı olarak

gerçekleştirilir. Bu sebeple hikâyedeki zaman kavramı ehemmiyetlidir (Tekin 2002). İncelemekte olduğumuz bu hikâyede vaka zamanı asıl kahramanın hayatının bir kesitini içermektedir. Zaman kavramı hem mekânı tasvir edecek şekilde kullanılmıştır. Hikâyenin vaka zamanı, gerçek zamanın tamamını kapsamaz. Sadece olayların zuhur ettiği zamanı ifade eder.

Hikâyenin metin halkaları anlatılırken nesnel zamanda yaşanan olaylar bütün teferruatıyla değil de özetlenerek, kimi ayrıntılara değinilmeden, önemli görülen olayların detayları verilerek aktarılır. Nurullah Çetin'in (2004) "özetleme" adını verdiği bu yöntemle hikâyenin zamanı daraltılarak verilmektedir. (s. 132) Bu hikâyede de olaylar asıl kahramanın çalışma hayatı ile başlar köyde geçirdiği yıllar, lise yılları, üniversite hayatı, eşi ile tanışması özetlenerek aktarılmaktadır. Nesnel zaman tamamen kullanılmamaktadır.

Hikâye iş çıkış saatinde başlamaktadır. *"Bugün de Bisenov odasından tam 18.30'da çıktı."*

"Aklından kumlu tepe eteğindeki küçücük bir köyün kenarındaki kerpiçten yapılan dükkân mı geliyor, nasıl yani... Tam öğle vakti..." cümlesiyle başlayan hatırlamalar asıl kahramanın lise yıllarını özetlemekle vaka zamanını daraltmaktadır.

"Bugün ise hiç beklenmedik bir olay yaşadı. Tıpkı Kuralay'a benzeyen kızı otobüste görmesi onu iyice şaşırttı. Kuralay'ın hiç değişmemesi mümkün değil. Kuralay da kırk yaşına gelmiştir. Su gibi akan zaman ne çabuk geçmekte değil mi? Kuralay'ı görmeyeli de yirmi yıl olmuş." diye düşünerek otobüs yolculuğu zaman dilimine geçiş yapılmaktadır.

"O iki bayan otobüsten burada mı indi acaba? Ne zaman indi ya? Çantasını alıp yerinden fırladı. Yolundakileri ite kaka otobüs kapısına atıldı." İfadesiyle birlikte asıl kahramanın iki kadının ardından yürüyerek ıssız bir parka gelmesi ve burada üniversite yıllarını hatırlamasıyla üniversite yılları, karısı ile tanışması özetlenmektedir. *"Salıncaktan kalktı. Güneş batmış, etrafı hafifçe karanlık sarmıştı. Kavak ağaçları da uzun gölgelerinden ayrılmış, ölü gibi duruyorlar. Bu rüyam mı, gerçek mi? diye şaşırdı. Kendi kendine ben neredeyim? diye sordu. Caddede ışıklar açıldı."*

3.10.2.1.4. Hikâyede Mekân

Anlatmaya bağlı türlerde vakanın gerçek veya gerçektışı mutlaka bir mekâna ihtiyacı olduğu aşikârdır. Mekân bir takdim veya tanıtım rolünden çok işlevsel bir özelliktedir. Eserde anlatıcı mekân unsuruna olayların geçtiği çevreyi tanıtmak, kahramanlarını çizmek, kahramanın yaşadığı toplumu sergilemek, atmosfer oluşturmak gibi görevler yükleyebilir. Anlatıcı bunlardan biri veya birkaçı aracılığıyla okuyucusunu esere çekebilir (Tekin, 2002).

İncelemekte olduğumuz hikâyede mekân daha çok kahramanı tanıtmak ve atmosfer yaratmak işlevleri yüklenerek aktarılmaktadır. Asıl kahraman Bisenov'un çalıştığı daire verilerek çalışma hayatı aktarılmaktadır. Böylece onun kişiliği de aktarılmıştır. *"...Bisenov odasından tam 18.30'da çıktı. Görevli bir duvardaki saate, bir ona bakarak sessizce gülümsedi."*, *"Şehrin yakınında süslü beton çitle çevrilmiş beş katlı binada Bisenov'u eleştiren, sevmeyen kişi yoktu. Onu görünce veya adını duyunca o görevli gibi herkes gülümsüyordu."*, *"Odasındaki çöp sepetini her gün ağzına kadar doldurmasından şikâyet ediyordu. Hakikaten bu kurumda Bisenov'dan daha çok yazı yazan adam yoktu."* Cümlelerinde çalışkanlığı, çevresinde sevilen, işinde titiz biri olduğu anlaşılmaktadır.

Bisenov'un evinden şu şekilde bahsedilir. *"Mutfak yoğurt ve zeytinyağlarından boşalmış şişelerle dolu. Sağlıklı beslenirler."*, *"Kapının önündeki sandalyeye oturdu."*, *"Mutfaktan ocağın üstüne dökülmüş lahana çorbasının kokusu geldi. Bisenov ayakkabılarını çıkararak sandalyeden kalktı. Aynaya baktı,"*, *"Salondan televizyonda sunucu erkeğin..."* detaylı bilgilere yer verilmemektedir. Ayrıca hikâyede Bisenov'un patronunun evinden de bahsedilmekte ve şu bilgi verilmektedir: patronun evi Bisenov'a kalacaktır. *"...açmadığı üç odalı daire. Halı, kilim, pelüş örtülmüş kızıl kahve renk mobilyalı dairede... Evin içi gölgelerden dolayı karanlıktı. Mutfaktan arada bir su şırıltısı..."*, *"Şehrin merkezindeki koca sarı apartmanın ikinci katındaki bu karanlık üç odalı dairenin bugün değilse yarın kendisine nasip edeceğini Bisenov o gün hiç bilmemişti."*

Mekân anlatılan vakaların vitrini niteliğindedir. Bisenov'un iş yerinden evine dönerken bindiği otobüste Kuralayı görür ve böylece lise yıllarını anımsar. Otobüs geçmiş yılların hatırlandığı bir vakanın vitrini olur. *"Omun eviyle iş yeri arasında*

yolcuları taşıyan araç duraktaydı. İşte mavi otobüs sanki onu bekliyor, koyu siyah dumanlar çıkararak duruyordu.”

Hikâyede anlatıcı asıl kahramanın gözünden otobüs yolculuğu sırasında geçtiği cadde, sokak ve evleri aktarır. Amaç kahramanın psikolojik durumunu yansıtmaktır. *“...pencereden dışarıyı seyretti. Her günkü sokak ve caddeler. Yeşilliklere sarılmış ağaçlar, kocaman evler. Binalar. Balkonlar. Sağa sola geçen arabalar. Meşrubat satanlar. Kalabalık. Yol kenarlarında kavun karpuz satıcıları. Sinema önünde bilet için sıraya geçmiş insanlar.”*, *“Binaların tepesindeki “Sporlotoya katılın”, “Hava alanı hizmetlerinden yararlanın” gibi ilanların bir harfi bile değişmemiş.”* Asıl kahraman bu kadar değişmeyen şeylerin içinde değişmeyen Kuralay’a şaşırır.

Hikâyede geçen mekânlardan biri de asıl kahramanın lise yıllarını geçirdiği köy ve yalnız kalmak için gittiği kumlu tepedir. *“Aklından kumlu tepe eteğindeki küçük bir köyün kenarındaki kerpiçten yapılan dükkân...”, “köyün yakınında bulunan kumlu tepedeki kuytuya doğru yürüdü. Bitkilerin bulunmadığı bu kumlu tepe biraz ilerleyince sertleşiyor. Renksiz çalı, kara pelin... Biraz yakınında bir tepe daha boylu boyunca uzanmış.”*,

“Köyün tepesi böyle al kızıl yakut değil, yaz kış tepesinden kar eksilmeyen bembeyaz zirvelermiş, Bir de yaprakları sallanan sık ormanlar da varmış. Köyün etrafı akarsuların parçalayarak suladığı serin dağ yamaçlı değil, laleleri sallanan geniş tarlalarmış.”

Hikâyede geçen cadde ve park mekânları kahramanın ruhsal durumuna göre aktarılmakta, kahramanı okuyucunun daha iyi tanınması sağlanmaktadır. *“Kalabalık caddenin bunaltıcı havası bu parkın içinde yok gibiydi. Tepeden esen serin rüzgâr onu rahatlattı. İki taraftan birbiriyle yarışarak akan suların şırıl şırıl sesi onunla alay ediyordu sanki. Kavak ağacının yeşil yaprakları kendi aralarında ondan bahsediyordu sanki. Bu ıssız yerde...”* ıssız yerler, su sesinin onunla alay ettiğini düşünmesi, ağaçların dallarının kendisi hakkında konuştuklarını düşünmesi yalnızlığını ve kendisinden memnun olmadığını yansıtmaktadır.

Ayrıca hikâyede metin halkaları içerisinde yer verilen yatakhane, üniversite, köy okulunun sınıfı, göl kenarı gibi mekânlar da tamamlayıcı unsur göreviyle kullanılarak aktarılmaktadır.

3.10.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

İncelemekte olduğumuz hikâyeye hâkim bakış açısı ile üçüncü tekil anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. Hâkim bakış açısıyla yola çıkılarak yazılmış eserdeki anlatıcıya yazar-anlatıcı adını vermek mümkündür (Aktaş, 2005).

Anlatmaya bağlı eserlerin kurmaca dünyasında kendine yer edinen anlatıcı kendine bazı görevler edinir: okuyucu ile eser arasında iletişimi sağlamak, vakalara ve kişilere şahitlik etmek, olan biteni kendi bakış açısının süzgecinden geçirerek aktarmak veya nakletmek, vaka ve kişilere açıklık getirmek ve yorum yapmak gibi. Anlatıcı bu görevlerin bir tanesini dahi yerine getirirken gücünü sınırsız bakış açısından almaktadır (Tekin, 2002). Hikâyede anlatıcı her şeye hâkim bir pozisyonadadır. Hatta kahramanların kalp ve akıllarına da hâkimdir. *“Bisenov felsefi düşüncelere daldığı zaman gökyüzündeki ay ve yıldızların bile sert bir kanun etkisi altında bulunduklarını, yasalara uymanın yüce bir şey olduğunu ve bunu sadece insanların yapabileceğini düşünerek bilinçliliğin en yüksek aşamasıdır diye algıladı.”*, *“Bisenov bugün de bu alışılmış rejimini bozmak istemiyordu.”*, *“Halka açık yerlerde kendini oldukça terbiyeli, sakın gösteren Bisenov içinden “Ne Beyefendisi?” dese de ses gelen tarafa yüzünde tebessümle baktı.”* Bu cümleler eserin kahramanının zihninden geçirdiği ve anlatıcının okuyucuya aktardığı düşüncelerdir.

3.10.2.3. Dil ve Üslup

Anlatmaya bağlı eserler adeta inşa edilmiş yapılardır. Nitelik bakımından kurmaca olsalar dahi belirli öğelerin bir araya gelmesiyle yaratılmışlardır. İnsan, vaka, zaman, mekân gibi dış dünyaya ait elemanların kullanımı ile kompoze edilmesi bu yapıyı oluşturmada eksik kalacaktır. Şüphesiz ki bu yapıyı aktif kılan araç dildir (Tekin, 2002). İncelemekte olduğumuz hikâyede dil bütün canlılığıyla kullanılmaktadır. Hikâyenin inşasında kullanılan benzetmeler çoğunluktadır. *“Periden doğmuş!”*, *“Yanakları elma gibi kıpkırmızı...”*, *“cennetten bir melek misali köye Kuralay...”*, *“İki taraftan birbiriyle yarışarak akan suların şırıl şırıl sesi onunla alay ediyordu*

sanki. Kavak ağacının yeşil yaprakları kendi aralarında ondan bahsediyordu sanki.”,
“Kavak ağaçları da uzun gölgelerinden ayrılmış, ölü gibi duruyorlar.”, *“Çözümü*
bulunmamış matematik sorusunun cevabını arıyor gibi derin derin düşüncelere
daldı.”, *“...günden itibaren Akboz Kökboz yıldızlar gibi Bisenov ile Saurikov yarışa*
yarışa...” vb. Ayrıca atasözleri ve deyimler de kullanılmıştır. *“Bisenov’un gözleri fal*
taşı gibi açıldı.”, *“...hayallere dalmışken...”*, *“Artık kendi kestiğin elin acımaz!”*,
“Son pişman kendine düşman.”, *“Bisenov’un da kafası karıştı.”*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HİKÂYELERİN AKTARMA METİNLERİ

4.1. AÇ KURT

Sabahtan beri bozkırda tek başına geliyordu. Sadece kayalıklı yamaçlarda bir kuyuya rastladı, atını suladı. Çok uzun zamandır buraya kimseler gelmemişti. Kuyunun yanındaki kum tepecikleri kuruydu. Su olukları da kurumuştı. Buradan geçenler sadece atlarını sulamışlardı. Yamaçlarda kurt ve hırsız çoktu ve buralarda gizlenmesi de kolaydı. Kalın yelesi ve kalın baldırlı atın üzerinde kara sakallı bir adam oturmuş ve ata kamçısı ile vuruyordu. Giderken arkasını dönüp baktı. Kuyu eskisi gibi yine ıssız kaldı. Adam kuyudan gözünü ayıramadı. Siyah at aynı hızıyla yürüyordu. Bu büyük bozkırın yolları neden bu kadar eğri büğü. Kuyudan çıkan incecik belirsiz, bulanık su toprağa sızıp kaybolup gitti. Çoktandır görkemli bir akıntıya karışmayan su akıp yatağını buldu. Akan su topraktaki izleri sildi. Kısa zamanda yağmur dindi. Yaz boyu güneş altında kalıp, toz gibi olan sapsarı bozkır suyu görünce canlandı. Çoktandır kurak yeri dişleyen kertenkele ve böcekler de tekrar başını kaldırmaya başladı. Daha önce göze hoş gelmeyen bu yer daha güzel göründü. Yolcu atından inip atının gemini çıkardı. Eyerinin arkasındaki kara torbayı çözüp otların üzerine attı. Güneş bugün merhametliydi, yakmıyordu. Kasımdan önce son sıcak günlerdi. Yolcu torbasının yanına uzandı. Siyah at ara sıra kişneyerek otlamaya devam etti. Yolcu atının çenesini ve yelelerini okşadı. Sonra gökyüzündeki küçücük bulutu gördü. Şu an kimsenin ona bir şey verdiği yok. Ufuk biraz uzadı. Daracık yerden çıkan insanoğlu bu bozkırlara gelince biraz ferahlıyor. Bozkıra gelen insanın ayağını uzatması, nefes alması bile özgürlük sayılırdı. Yürüyüşü de canlanırdı. Uzaktaki evine, kerpiç evine kuş gibi uçup gitti. Eskiden at üzerinde gezerken bu evde ne var ne yok ne oldu ne bitti bilmezdi. Uzaklarda sürgünde olduğu zamanlarda bu evini çok özlemişti. Edil ve Kiyğaş arasındaki kamışları özledikçe gözünün önüne getirirdi. Ama kendi evinin kilimleri ve mutfak eşyaları hayal gibi de olsa gözünün önüne gelmiyordu. Sanki çocuklarıyla mutlu bir günü olmamıştı. Sibiry'a sürgüne giderken yanına ve dolaşmaya gelen akrabalarının içindeki alnı öne çıkık çocuğu görünce kendi oğlu Kazı'yı tanıdı. Onun bu kadar büyümüş olmasına şaşırdı. O başkaları gibi çocuklarının ne zaman büyüüp ne zaman konuştuklarını fark etmedi bile. Her zaman dışarıdaydı. Evde olunca da

onları yanına alıp okşamamıştı. Bunları düşününce sert kişiliğinden sıyrılıp yüreği yumuşadı.

En yumuşak, en çok acıyacak etine dahi tırnak değse canı acımıyordu. Keyifsizken yüzündeki ışık sönüp, hüznü olduğu zaman başkalarından daha iri olan vücudu da bu günlerde çökerdi. Fersiz gözleriyle etrafına sanki yeni bir yer görmüş gibi bakıyordu. Fakat aklına hiçbir şey gelmiyordu. Kulağını verdi. Sibirya'nın soğuğu bütün dünyanın sesini yutmuş gibiydi. Kargaların gak gak sesinden başka dikkat edilecek bir şey yoktu. Sibirya'daki ağaç evlerin delikleri dahi sessizdi. Rüzgârın sesi yok, sesleri sevimsiz askerlerin sesleriye akşama kadar kesilmiyordu. Ama bu sesler burada yaşayanlar için sıradandı. Ne dedikleri ise kimseyi pek de ilgilendirmiyordu.

Evine geldiğinde kendi eliyle yaptığı siyah dombırası köşede duruyordu. Eline çok almıyordu. Ama ona baktıkça bu sessiz sedasız güçlü dünyayı dombıranın sesi uyandırır diye düşünüp, dombıranın ne kadar çok şey hatırlattığını anımsıyordu. Dombırasını eline alınca Sibirya soğuşuna bile merhamet geliyordu sanki. Ayaklarının altındaki karlar uçup yanaklarını okşamıştı adeta. Kulağına bir uğultu geldi. Bozkır boşluğunda kimsesiz bir uğultu... Sanki yamaçlardan çıkan aç bir kurdun uğultusu. Sihirli bir uğultu, atın acı sesi... Peş peşe farklı farklı sesler geliyordu. Bu seslerin hepsini dikkatlice dinledi. Bembeyaz karlar rüzgârın etkisiyle önce tepe gibi oluyor sonra dağılıyor sanki kilim gibi seriliyordu. Rüzgârda dağılan karlar gece arka arkaya gelen at sürüşüne benziyordu. Sallanan kuyrukları, donmuş bıyıkları sevimsiz geliyordu. Deminki bozkırdaki uğultu sanki kendi bozkır orkestrasını oluşturmuş gibi geldi. Sayıklayarak gözlerini kapattı. Gözlerini kapatınca bozkır orkestrasını yanında hayal etti. Yalnız kalınca derin düşüncelere daldı. İşte köleler ormandan ağaç kesip ağaçtan evlere döndüklerinde bundan çok dert dinleyen olmazdı. Omuzları dik, sakalları siyah ve parlak; şaka yapabilen kahkahalarla gülen sadece buydu. Köşedeki siyah dombırasını alıp kucağında biraz ısıttı sanki. Sonra dombırasını çalmaya başladı. Ağaçtan evin tavanına bakarak yatan köleler dombıra sesini duyunca kalkıyorlardı. Bu dombırasını hızlı hızlı çalıyor daha sonra Küy'e başlayıp hey hey diye seslerle çalmaya devam ediyordu. Dombırasının uzun sapına baka baka çalmaya devam ediyordu. Dombıra iri ellerinde sanki kırılacak gibi duruyordu. Bu iri adamdan dombıra sanki korkuyor gibi kendiliğinden ses çıkıyordu sanki. Küy'ü biraz yavaşlatıp aynı zamanda da şarkı söylüyordu. Çıkan şarkı namelerinde ve dombıra seslerinde de bu iri adamın

iri vücudu bile kayboluyordu. Fakat müziğe hepsi eşlik ediyor, başlarını sallıyorlardı. İçtikleri sarma tütünün kokusu bütün odayı kaplamıştı. Herkes sessizdi. Şarkıcı hala şarkı söylüyordu. Bir zaman sonra şarkı sesi sustu sadece dombıranın sesi çıkıyordu. Çaldığı müzik acıklı bir müzikti.

Çaldığı müzik öyle hüznüydü ki bir zaman sonra kendi yüzü de değişiyordu. Gözlerini kapatıp çalıyordu. Çıkık alnındaki, bıyıklarındaki, çenesindeki kırışıklıklar daha da belli oluyordu. Dombırasını biraz yavaşlattı. İri ellerinin zayıflıktan damarları gözüken adamın uzun parmakları dombıra çalarken sanki bayılacak gibi oluyordu. Aniden kapalı gözlerini araladı. Dudaklarına bir tebessüm geldi. Zayıf parmakları sanki bir yerden güç alıyor gibi dombıranın sesi tekrar yükseldi. Şarkının ritmine göre hareket eden başının beyaz kısımlarındaki damarlar çıkacak gibi oluyordu. Gözlerindeki bakış etrafındakileri yiyecek gibiydi. Şarkı söyleyecek gibi boğazını temizledi. Şakaklarını şişirerek baktığı her yeri yakacakmış gibi baktı adam. Çalışmaktan şişmiş parmaklarından şarkı dökülüyordu.

Bir zaman sonra dombıra çalmaktan parmakları bitkin düşmüştü. Şakalarındaki kırları ve alnındaki kırışıklıklar daha da görünür olmuştu. Küyşü (dombıra çalan kişi) dombırasını talaştan yapılmış yatağının üstüne attı. Küy dinleyen herkesin esir yüreğine özlem gelmişti.

Küyşü mum ışığına geldi kendini bu mumun yanına bıraktı. Eline dombırasını alırken biraz rahatlayalım diye eskilere daldı. Küy sesinden kıvrıcık sakallarına ilham gelmişti sanki. Bir ara dombırasını hüznü çalınca o sıra rüya görmüştü. Kendi evinin gölgesindeymiş. Annesi buna ayran veriyormuş. Yayıkta yayılmış köpüklü ayranın kokusu burnuna kadar gelmiş. Yanına oğlu Kazı gelmiş. Alnındaki kâkülünü burnuna kadar getirmiş. Oğlu o zamanlar şapkasız gezerdi bu yüzden saçlarına güneş kokusu sinmiş gibiydi. “Yavrum” deyip oğlunu kucağına almak istedi. Üzerine örttüğü kürkü bir yanına düşmüştü. Bütün vücudu titremeye başlayınca gözlerini açtı. Yerdeki kürkünü alıp üzerini örttü. Kürkünde hoş olmayan bir koku vardı. Sonra göğsünde bir özlem hissetti. Bu özlem yüzünden iştahı da kesilmişti. Sadece iş aralarında bu özleminden kurtulabiliyordu. Bozkırın cansız hali de bunu etkiliyordu. Öyle bir kahverengi bozkırdan koyun geliyor sanki arasında da çaban çıkıp geliyormuş gibi. İştahsız ve cansız bir hayat geçiriyordu. Bu geniş bozkırlarda ilgi çekecek bir ses dahi

yoktur. Ara sıra bir şimal rüzgârı son defa esmiş gibi esiyordu. O zaman özlemini nefrete dönüştüren bir Küy sesi çıkıyordu. Memleketinden ayrı olan bu adamı Küyler takip ediyordu sanki. Hapishaneden çıktığından beri göğsü ferahtı ama eskisi gibi neşeli ve huzurlu değildi. Sonbaharın sarı renginden, su sesinden, atın konyak sesini, atların geviş seslerini, bozkır farelerinin sesleri dahi duyabiliyordu. Her tarafta buna benzer sesler vardı. Bozkırda böyle seslerin varlığını yeni fark etmiş gibi davranıyordu. Bu zamana kadar böyle sesleri sanki kendi kulağıyla duymamıştı. Su içen atların su sesi, otlayan koyunların ağız sesini dahi işitiyordu. Bozkırın kendisi dahi süslenmiş gibi geliyordu. Diş kesmeyecek kadar sert olan tarlada sallanan darıları da nazlı kızlara benzetiyordu. Yola çıktığından beri gözüne hiçbir şey görünmedi. Dün öğle vaktinden sonra kulağına daha önce hiç duymadığı bir ses geldi. Bu ses insanı hemen üzen veya hemen neşelendiren bir ses değildi. Deli gibi dans edecek müzikten ziyade içindeki hüznü anlatacak bir müzikti. Aheste bir müzikti bu. Kible tarafına baktı kıpkırmızı güneş batmaya yaklaşıyordu. Güneş ile dağ birleşmiş de aralarından ateş çıkıyormuş gibi bir görüntü oluşmuştu. Sanki iki üç kişi geliyormuş gibi bir görüntü geldi gözüne. Bazıları devenin sırtı gibi kıvrım kıvrım bazıları ise hayli kalabalık görünüyor dağların. Yaklaştıkça anladı ki bu görüntülerin tamamı uzaktaki dağlara aitti.

Hmm bu dağmış. Dağ “Alatav” bu olsa gerek diye düşündü. İçerisinde Hazreti Alatav’un yer aldığı birçok destanı küçüklüğünde duymuş. Zirvelerine kimsenin çıkamadığı dağa bakınca gözleri buğulandı. Buna rağmen gözlerini hiç ayırmadı. İçindeki özlemin sesi yavaş yavaş dindi. Dağlara bakakaldı. Böyle bakarak yolun büyük kısmını arkada bıraktı. Dalgın halinden kendi haline geldiğinde uçsuz bucaksız gökyüzü kararmaya başlamıştı. Dağların bulunduğu yerler daha da koyulaşmaya başladı. Yüksek dağın zirvesi artık görünüyordu. Güneş yuvasına çoktan gitmişti. Uçsuz bucaksız bozkırı karanlık sarmıştı. Küyşü derinden bir of çekti. Kafasında bin bir türlü soru vardı. Düşüncelerini dağıtmak istemeyerek yavaşlayan atına kamçısı ile bir kez vurdu. Gece olunca at kendiliğinden hızlandı. Akşam vaktinin serinliği hissedilmeye başladı. Az önce içinde susturduğu ses yeniden canlanmaya başladı. Gün içindeki neşeli hali yerini biraz hüzne biraz da korkuya bırakmıştı. Arkasını dönüp eyerin üzerindeki dombırasını almak için aceleci davrandı. Sonra dinlendiğim yerde çalarım diye düşündü. Yolda giderken bir koyun sürüsü görmüş gibi oldu. Burada bir

köy olabilir diye düşündü. Önündeki tepenin başına çıktı ve etrafına bakındı. Bu esnada atı kendi kendine ürktü. Hiçbir şey yoktu, köpek havlaması da duyulmuyordu. Şu an dışarıda ateş yakmak için uygun zaman değildi ama yine de etraftan duman kokusu geliyor mu diye koklasa da bulamadı.

Önünden bir şey geçmiş gibi geldi. Atın kişneyip baktığı yere o da döndü. Deve... Deve, boynunu büküp baktı. Deve yaklaştı ve ses çıkardı. Deve bunlara dikkatlice baktı ve yürüdü. Devenin arkasından bunlar da yürüdü. Deve süt sağılacak hale gelmişti. Küçük bir köye benzeyen bir yere geldiler. Toplasan üç dört ev vardı. Hörgüçlü deve beyaz bir evin yakınına geldi ve durdu. Seslendi “Evde kim var?” evde gürültülü sesler vardı. Sonra evden elinde kova ile biri çıktı. Deveye doğru giderken yolcuya sordu: yolcu da tanrı misafiri olduğunu anlattı. Kadın : “Öyleyse atınızdan ininiz bu gece burada kalınız.” dedi. Çadır ev dışarıdan küçüktü ama içerden hayli büyüktü. Eve girdiğinde evin tam ortasında ocak yandığını gördü. Evde duman vardı ve kimseyi göremedi. Seslenip selam verdi. Evin köşesindeki iki kişi birbiriyle yarışır gibi selamını aldılar. Kamçısını kapının yanına koyup seslere doğru ilerledi. Dombırası da yanındaydı. Kemerini biraz genişletti ve oturdu. Biraz zaman sonra evdeki dumana gözleri alıştı. Arkasındaki kuş tüyü rahat yastığa yaslanıp oturdu. Başında takkesi ile oturan beyaz sakallı adam buna dikkatlice baktı. Dün yağmurdan ıslanan odunları yakmaya çalışırken adamın uğraştığı ateş aniden dev gibi oldu. Kazanların olduğu taraftan bir kadın görüldü. Kadın sanki eski desenleri bile silinmiş olan sandıktan bir şeyler arıyor gibiydi. Ocağın sağ tarafında dışı simsiyah olmuş çaydanlığın hemen yanında on bir-on iki yaşlarında bir çocuk vardı. Paçalarını diz kapaklarına kadar sıvamış vaziyette kapının önündeki odunları ses çıkararak ocağın yanına getiriyordu. Kadın başını sandıktan kaldırdı. Yanan ateşteki kazan kaynadı. Kadın kaynayan kazanın kapağını açıp içine bir şeyler attı. Yaşlı adam kıpırdandı ve “Eee yolcu nereden geliyorsun anlat” dedi. Dışarıda deve sağan kadın da eve girdi. Kovaasını evdeki kadının yanına götürdü. Ellerini yıkasınlar diye ibrik ve leğeni alıp oturan adamların yanına gitti. Yolcu leğene eğilerek ellerini ve yüzünü yıkadı. Yüzünü kolu ile silerken konuşmaya başladı. Sofra serildi. Yaşlı adamın bazı sorularına da çay içerken yanıt verdi. İhtiyar adamın yanında oturan siyah bıyıklı adam konuşulanları çayını yudumlayarak dinledi. Üzerindeki kıyafetlere ve başındaki şapkasına bakılırsa bu adam köy halkından değildi. Adam geldiğinden beri ağzından tek kelime çıkmadı.

Oturuşu kendinden emin bir haldeydi. Göz hareketleri de biraz gururluydu. Yolcu hapishaneden geldiğini söyleyince evin büyük kadını korkudan donakaldı. Gözünün önüne gelen başörtüsünü biraz açıp adama tuhaf tuhaf baktı. Hapishaneden gelen adam benim memleketim batıda deyince kadın dudaklarını ısırdı. Az önce ellerine su döken kadın bu evin gelini idi. 11-12 yaşlarındaki çocuğun yanına oturdu ve sofradakilere çay verdi. Sofrada konuşulanlara katılmayan tek kişi bu gelindi. Çocuk Beybise'nin yanına geçti. Ocağın yanına odun getiren çocuk da yolcuya hayran hayran baktı. Hayatında böyle açık açık konuşan bir adam görmemişti. Gözlerini patlatarak bakan çocuk bir taraftan da ocağı üflüyordu. Yolcu da evdekiler hakkında bilmek istediklerini sordu. “Biz bu köyün yaşlılarındanız,” dedi ve elini uzattı. Kara bıyıklı adam söze karıştı. Bu adamın ismi Dönbay. Bizim soyumuz da Dönbay Ağa'dan geliyor. Memleketiniz buralara çok uzak duymamış olabilirsiniz. Yaşlı adam iç çekti. Başını elindeki kâsesinden kaldırdı. “Çok zaman öncelerde köylüler arasındaki kavgalarda adaleti sağlamıştık. Bir zamanlar ağır işlerle uğraşıyorduk. Şimdi masa ile arkadaş, kadın ile sırdaş ev adamı olduk,” diye güldü. Yolcu, yaşlı adama baktı. O zamanlar yakışıklı olduğu belli. Şimdi ise yüzü biraz solmuş, bıyıkları da eskisi gibi değildi. Gözlerinin altında halkalar oluşmuş, yüzündeki kırışıklıklar da çoğalmış. Daima gözlerini çevirerek baktığı için gözleri hangi renk anlamamıştı. Ara sıra da kendiliğinden iç çekti. Yüzünde hayatın her halini görmüş, görmüş geçirmiş bir insan tavrı vardı. Kâsesini de ağzına bu tavırla götürdü. Oturuşu da ağırlaşmaya başladı. Yanındaki siyah bıyıklı adam sık sık sağa sola dönüp arkasındaki yastığı düzeltti. Yanındaki yaşlı adam hareketsiz oturdu. Gelin uzatılmış kâselere bakmadan alıp doldurdu ve tekrar uzattı. “Bu delikanlı” deyip yolcu tekrar soru sormaya hazırlanırken yaşlı adam söze karıştı “eee bu da bizim bir akrabamız soyu da ‘Evren’ bu şehirde ata binen kahramanlardan biri. Başka şehirde çalışıyor, memleketine tatile geldi. Bana da selam vermeye gelmiş. Dışardan köpek sesi geldi. Bir atın toynak sesi geldi. Çadırın dibine gelip durdu. “Bu gelen Koybazar ki, galiba yemek yemeye geldi,” dedi sarı kadın. Gelin beyaz çaydanlıktan çay ikram ediyordu kapıdan deve tüyünden mont, tilki kuyruğundan başlık giymiş biri girdi. Dudaklarını azıcık kıpırdatarak selam verdi. Kapının önündeyken kemerini düzeltti. Çözdüğü kemerini çay veren kadının arkasına koydu. Tilki tüyünden yapılmış başlığını kapının yanına astı, montunu da odunun yanına bıraktı. Kapının yanında elini yıkadı çay veren kadından az yukarıda bir yere

oturdu. Kepçe kulakları güneşi çok görmüş gibi kavruktu. Seyrek saçlarını düzeltirken esnedi. Misafirlerle hiç ilgilenmedi sadece çay içti. Ufacık gözleri kâsedden görünmüyordu. “İyi mi her şey?” dedi sarı kadın en son adamın geldiği sessiz ortamı bozarak. Adam boş kâseyi uzatarak “İyi, iyilik” dedi soruyu duyar duymaz. Sonra tanrı misafiri olan adama daha sonra siyah bıyıklı adama sırayla baktı. Yine önüne kâsesi geldi yine kâsedden gözleri görünmüyordu. Siyah bıyıklı adam kâsenin ağzını artık içmiyorum anlamında kapattı. “Çayı pek sevmiyorum” dedi. Yaşlı adam da kâsedeki son damla çayını yudumladı. “Doydum” dedi sofranın kenarını katlayarak. Çay dolduran kadın küçük çaydanlığı doldurup büyük çaydanlığı da ocağın üzerine koydu. Eşinin oturduğu yeri bırakıp sofranın diğer tarafını toplamaya başladı. “Ya rabbim Allah” dedi yaşlı adam. Bıyıklı adam da elini uzatıp kuş tüyü yastığını düzelttikten sonra uzandı. Ocaktaki ateşten mi, kazandaki kaynayan sudan mı bilinmez evin içini bir koku sardı. Kazandan çıkan buhar evin neresine gidiyor bilinmez ama hemen kayboluyordu. Çay veren kadın boş kâseleri topladı. Evin içinde bir sessizlik oldu. Sadece mavi kâsenin arkasından yudum sesleri duyuluyordu. “Yolcum bunu boşuna taşıyorsun galiba” dedi yanındaki dombırayı göstererek. “Allah yolunu bizim eve düşürmüş, varsa bir hünerin gelmişken göster.” Yolcu dombıranın kılıfını çıkardı, cebinden dombıranın tek’ini (dombıranın tellerini oynatmaya yarayan alet) çıkardı. Dombıranın tellerini düzelterip bildiği küyleri çalmaya hazırlandı. Dombıranın bir telini bir kez, ikinci telini de iki kez düzelterek ayarını yaptı. Yavaş yavaş dombırasının sesi düzeldi. Yolcu altındaki minderin sağ köşesini kıvrıp altındaki halıya önce sağ elini sonra sol elini sürttü. Sonra dombıranın sesi düzeldi mi diye hızlıca çaldı. Sabahtan beri at sırtında yolculuk eden adamın dizgin tutan parmakları dombıranın tellerine uymuyordu. Evdekilerin hepsi dombıraya baktı. Arka üstü kuş tüyü yastıkta uzanmış bıyıklı adam dombıranın sesini duyunca toparlandı sağ tarafına döndü. Beybise sofrayı toplandıktan sonra hamur yoğurmaya koyuldu. Çaydanlığın içindeki sıcak su ile sandığın üstündeki un çuvalını açacakken duyduğu dombıra sesi ile arkasına baktı. Ocaktaki ateşi yakmaya çalışan çocuk da elinde maşasıyla ağzı açık kaldı. Çay dolduran kadın başörtüsünü arkadan bağlarken göz ucuyla dombıra çalan adama baktı. Dombıra sesine tek aldırış etmeyen kişi en son gelen ve soğuk çayını yudumlayan adamdı. Terlemiş alnını elinin tersi ile sildi. Deminden beri gözünü kapıdan ayırmayan yaşlı kadın da yüzünü bunlara döndü. Koskoca ocağa odun doldurdular kazan kaynıyor

ve buharları çıkıyordu. Ocak sabahtan beri yandığı için evin içi hayli sıcaktı. Bu sıcaklık evin içindeki kişilerin birbirine sevgisinden kaynaklanıyordu sanki. Yolcunun aklına yolda iken mırıldandığı hüzünlü müzikler geldi. Bugünkü dombıraya vuruşları herhangi bir günkü gibi vuruşlarına benzemiyordu. İki tele vura vura müziği buldu. Sesi sevimliydi. Şarkıyı demini ala ala çalınca en güzel halini buldu şarkının. Uykusu olmayan yaramaz torunlara ninelerin söylediği ninniler gibi bir şarkıydı bu. Kulağa hoş gelen gönle yakın bir şarkıydı bu. Açık gökyüzü etraf çiçeklerle dolu bir günde yola çıkmışsın, yalnız gelmişsin, öyle mutlu gelmişsin ki altındaki atını isteseler vereceksin. Etrafına hoş bakıyor ve hayattan lezzet alıyorsun. Bu küy aynen bu hisleri anlatıyordu. Küy öyle güzel ki ona kapılıp gidersin. Gözlerini kapasan derin derin düşüncelere götürür seni. Aklına türlü türlü şeyler gelir insanın. Geçmişteki acı dolu günlerin gelir aklına fakat hepsi birer mazi olmuştur. Her şeyi yaşamış, her şeyi görmüş bu insan. Hepsinin acıları geçti gitti. İşte artık huzurlular. Bu hayatta düşmanlığında bile niyetin dürüst olsun. Onun bitecek tükenecek zamanı olmaz. Rahatı ve lezzeti ne zaman nerde bulacakmış. Öyleyse sana böyle imrenen hayattan nasıl vazgeçebilirsin. Bütün vücudunu saran küy yavaş yavaş bitmeye başladı. Kara dombıra küyşünün dizine düştü. Kimsede ses yok. Sadece deminden beri ocağın altında yanan odunlardan çıtır çıtır ses geliyor. O sırada yanan külün bir kısmı yere döküldü ve herkes başını kaldırdı. Bir şeyler mırıldandığı çenesini kıpırdatmasından belli olan adam ot koyduğu şişesini dizlerine sürdü ve uzandı. Küyün güzelmiş dedi sarışın ihtiyar sakallarını sıvazlayarak. Uyuşmuş ellerini yastığa uzatan siyah bıyıklı adam “Kulağa hoş, cana tatlı” dedi. Ateşle ilgilenen çocuk elindeki maşa ile ateşi karıştırdı. Gelin iki elini dizine koyup dombıraya bakıyormuş gibi etrafına bakmadan dikkatlice küyü dinledi. Sarışın yaşlı ihtiyar da yorganının altından ot olan şişesini çıkardı. Gelin soğuk kül var mı diye ateşin etrafını karıştırdı. Kadın yerinden kalkıp ocağın yanına gitti. Dedesinin sesini duyar duymaz elbisesi dahi titredi adeta. Hemen maşa ile ateşi karıştırdı, ters çevrilmiş kâsenin üzerine kül koyup dedesine verdi. Sarışın ihtiyarın yüzü biraz nurlandı. Kâseyi uzatırken bolarmış elbisesinin kollarından bembeyaz bilekleri göründü gelinin. O anda bileğindeki gümüş bileklik göze çarptı. Küyşü dombırasını aldı. “Deminki küyün adı ne?” dedi yaşlı adam. Küyşü “Alatav” dedi aceleci bir tavırla ve yeniden dombırasının tellerine dokundu. Aklına kendi şehrinde bir kız için çaldığı küy geldi. O kız da aynı bu gelin gibi beyaz sarışın idi. O

da buna çay ikram etmişti. ay verdiği sırada onun da bolarmış elbisesinden beyaz bilekleri görünmüştü. O beyaz bilekleri görünce kalbi hızlı hızlı atmaya başlamıştı. Arkasından aklına sözleri geldi. Uzaklarda bilmediğim bir evin kızı bana çay verdi, ben de onu sevdim ona ky çaldım. ayı iten bir şekilde veren kızın ayı da tatlı olduğu için kyn adını bal kaymak koydum. Bu gelin şimdi aklına gelmeyen ky hatırlattı. Geline bakmaya çekindi ve gözlerini kaçırıp tavana baktı. “Bal kaymak dese bal kaymak gibi çok tatlıydı. Ky gene iten dökülmeye başladı.” Millet yine ona kulak verdi. Küyşünün gözü kendisinden yukarda kuş tüyü yastıkta yatan siyah bıyıklı adama takıldı. İki elini göbeğinde birleştirmiş ky dinliyordu. Keman gibi kaşlarını müziğin ritmine göre kıpırdatıyordu. Sonra yuvarlak yüzünü çevirerek koyun gibi gözleriyle geline baktı. Alnı parlıyordu. Esmer yüzü sanki biraz şişmişti. Her halinden belliydi süslü bir adamdı. Allah’ım bu kimdi? Evet, o da tam bunun gibi başköşede kuş tüyü yastıkta yatıyordu. Ama onun bıyıkları bunun bıyıkları gibi kısa değildi. Bu kyş birkaç kere ayağına kadar adam gönderip ağırttığı kyşyd. O şimdi kendiliğinden gelip selam vermiş ve başköşede oturuyor. Adam kıpırdamadı elleri göbeğinde bağlı öylece yattı. Dudaklarını bile kıpırdatmadı. Yüzündeki asabi hal bir ara yumuşadı ve gülümsedi. Yoldan sinirli gelen kyş hapishanede yaşadıklarını düşünüyor, beyni çıkacakmış gibi oluyor ve sanki intikamını da dombıradan alıyordu. Yoldaki halini tekrar hatırladı. Kara dombırasını alıp tekrar bir köye başladı. Bu siyah bıyıklı adam Akbay’ın oğlu vbkir’e benziyordu. Kyş çaldığı ky şaşırmayayım diye dişlerinin arasına aldı. şakakları terledi. Güzel kyn sonu güzel olmadı. Sonra kyş dombırasını dizine koydu, havlu ile terini sildi. Dinleyenler güzel müziğin etkisinden çıkamadı. şanaş yeşil otunu ağzına koyarken “Adınız ne?” diye sordu. Sarışın ihtiyar “Kurmanęazı” Siyah bıyıklı adam Kurmanęazı diye bir kyş var mı der gibi adamın yüzüne şüphe ile baktı. Yanındaki yaşlı onun bu şüpheli tavrını görmemiş gibi kyşye baktığı tavrını değiştirmede. Kyş dombırasını yine eline aldı. Dombıranınst telini ayrı alt telini ayrı çaldı. Sonra alnındaki kırışıklıkları gerginleştirdi. Dombırasını almaktan ziyade sanki birini dövüyor gibi dokunuyordu tellerine. Bu esnada boynundaki damarları bile belli oluyordu. Asık suratı bir müddet böyle kaldı. Tek telini yavaş yavaş vurdu ve bekledi. Ses oldukça hüzünlü geliyordu. Fakat kimse ağlamıyordu aksine herkeste gururlu bir tavır vardı. Sarışın adam ky dikkatlice dinledi. Köyün bir kısmını eskiden vbkir dinlemişti. Siyah bıyıklı adam

evin tavanına bakakaldı. Beybise hamuru yoğurmaya başlamıştı. Gelin eline maşayı alıp ocağın altındaki ateşi düzeltti. Şanaş yüzünü karısına doğru çevirdi. Küy mü dinliyor yoksa uyuyor mu belli değil. Çocuk küyşüden gözünü alamıyordu. Yukarıda uzanan siyah bıyıklı adam sanki ağlıyor gibi yüzünü kapatmıştı. Küs sesinden sanki kemikleri sızlamıştı. Küy inliyordu. Küy insana bütün düşündüklerini unutturuyor, kalbe bıçak saplanmış gibi acı veriyordu. Sarışın ihtiyarın dik duran boynu da eğilmişti. Kazanın altındaki ateşe bakarak sakallarını karıştırıyordu. Önce tatlı ve neşeli gelen küy sonradan hüznü oldu. Kaba parmaklarını sesin hüznüne uygun vuruyordu. Kalbi tüketen küy gözden değil genizden yaş getiriyordu. Küyşü etrafındakilere baktı kimse henüz ağlamıyordu. Küyşünün mızrak gibi dümdüz kirpikleri vardı. Gözleri kızarmıştı. Aniden sağ tarafındakilerden biri hor etti. Şanaş'ın seyrek saçları adamın bileğine değdi. İki ayağını kucağına kadar toplayıp bükmüş bir avuç kadar kalmış halde uyumuş. Sarı beyaz kadın gelini ile kazanın kapağını açmış kazana hamur atıyordu. Siyah bıyıklı adamın gözleri hala evin tavanındaydı. Küyşü dombırasını hızlandırdı. Vururken gözleri parmaklarına yetişemiyordu. Ävbäbir'in kanı çekilmiş gibi yüzü bozarmıştı. Deminki kemikleri sızlatan küy onu daha da cesaretlendirdi. İnsanı hücrelerine kadar etkiliyordu. Oturanlar adeta titriyordu. Sarışın yaşlı göğsüne eğdiği başını kaldırdı. Yüzünü dombıraya çevirdi ve “uff” dedi. Dinlediği küy ona pişmanlık mı verdi, mutluluk mu anlaşılmadı. Tekrar boynunu düzeltti. Hüznü küy devam etti. Küyşünün parmakları yorulunca hüznü küy bitti. Bu kez kimse ses çıkarmadı küyün adını da soran olmadı. Sarışın yaşlı adam kapıdan yana yüzünü döndü ve düşündü. Sadece odunun yanındaki çocuk küyşüye ve geride kalanlara tek tek baktı. Küyşü dombırasını kılıfına koydu ve köşeye bıraktı. Beybise kazanı ocaktan indirdi. Gelin oturanların eline yıkamaları için su döktü. Ortaya tabaklar dolusu yemekler geldi. Şanaş belindeki bıçağı çıkardı tabaktaki su ile temizledikten sonra tabağa soktu. Herkesin gözü onun elindeydi. Eti yedikten sonra Şanaş deve tüyünden montunu giydi, tilki kuyruğundan yapılmış başlığını taktı, kapının önünde kemerini bağladı. Beybise ona “Sürüye mi gidiyorsun? Öyleyse bunları da çobanlara götür” dedi. Az önce sofradan artan et, kemik, kaburga ve omurgayı kumaş bir beze sardı ve oğluna verdi. Şanaş annesinin verdiği çıkını da aldı dışarı çıktı. Yataklar yapılırken yolcu küyşü atının eyerini çıkardı. Köyden biraz uzak yere otlasın diye serbest bıraktı. Sonra atıyla uğraşıyormuş gibi yaparak uzun zaman

dışarda kaldı. Etraf zifiri karanlıktı ve hiçbir şey gözükmüyordu. Sadece bu yanında bulunduğu çadırdan ışık sızıyordu. Durup dururken gönlü neşelendi ve eve doğru yürüdü. Yataklar serilmişti. Gelin sağ taraftaki yatağı işaret ederek getirdiği yorganı verdi. Çıkarken perdeyi kapattı ve son kez dönüp baktı. Perdedeki veya şalındaki tokadan ses geldi ve doğuda bulunan kendi evine gitti. Küyşü sabah erkenden uyandı, atı da köyden pek fazla uzağa gitmemişti. Atını getirip evin yanına bağladı. Beybise de gelinine çay hazırlattı. Çay içerken gelin bir kez bile başını bu yana çevirmemişti. Sofrayı topladı. Vedalaşırken kül dökme bahanesiyle dışarı çıktı gelin. Köyden biraz uzaklaşınca küyşü gönlünde bir hüznün hissetti. Hapishaneden çıktığından bu yana bu ikinci gönlünün hüznülenişiydi. Etrafına baktı, uçsuz bucaksız bozkır... Önünden bir tavşan kaçtı. Tavşanı yakalamak mümkün değil, keşke bunun yerine kurt olsaydı diye düşündü. Aklına memleketinde arkadaşlarıyla kurt kovaladığı günler geldi. Yakalamak istedikleri kurtlar önce köşe bucak kaçıyorlardı ama sonunda yakalanıyorlardı. Atın toynak sesinden kulağı yoruldu kafası ağrıdı. Rüzgârdan gözleri sulandı. Atını hızlandırdı. Başkalarından daha da hızlı at sürerek kimseye yol vermeden devam etti. Koyun olsa insanın sözünü dinler de kurt bu dinlemez. Sonunda kurdu yakalayıp atın sırtına sarıp arkadaşlarının peşinden ayrıldı çünkü usanmıştı. Başka zamanlarda ne de olsa saçılıyordu, rahat birileri yüzünden bu gözlerini ayırmıyordu. Kurdu sadece bu yakaladı. Şimdi bu arkadaşları neresi olsa giderdi. Bunları bu kadar neşelendiren kökböri'nin var olmasıydı. Artık o da kurt yakalayan arkadaşlarıyla eşitti. Bir taraftan da atının sırtındaki ölü kurdun kulaklarıyla oynuyordu. Boğazı kurumuştı. Sonra grubun önüne çıkıp aç kurda başladı:

— Aç kurt benim yürüdüğüm, yaşadığım yerler savaş yeridir. Ben neyi hedef aldım sa vurdum. Kazakların kızı da oğlu da olmuştur. Benim gibi oğul doğuran ana yoktur.

Böylelikle güzel kurt yakalama macerası da bitti. Yanındaki delikanlılarda artık kendi işlerine döndüler. Küyşü ise rahat duramadığı için memleket memleket geziyordu. Bozkırda tek başına geziyordu fakat buralarda kurtlar olmasaydı güzel olmazdı ki. Bozkırlar kurtlarla güzeldi. Küyşü bu sefer neşeliydi. Gece oldukça sessizdi. Hiç değilse otları sallayan sert rüzgâr yoktu. Öğle vaktinde ta uzaklardan bir yamaç görüldü. Dönüp o yamaca doğru gitti. Uçsuz bucaksız bozkırdı. Bozkırı milim milim

inceledi ama hiçbir şey göremedi. Bu bozkırın kurtları bile kaybolmuş diye düşündü. Evet, hepsi tamamen yok olmuş. Bu bozkırın kurtları üşengeç, yürümekten bıkmış. Küyşünün aklına gece misafir olduğu ev geldi. Şimdi o siyah bıyıklı adam yine başka bir köye gidip orada gecelemiş olabilir. Şanaş ise sürünün bir kenarına ateşini yakmış koyunlarını izleyerek mutlu oluyordur. Sarışın ihtiyar kapıya bakarak oturuyordur. Aklından eski ağalık yaptığı günleri geçirip gülüyordur. Beybise ise evin güneşli odasında ip eğiriyor arada mola vererek “Ya rabbim şükürler olsun” deyip esniyordur. Çocuk ise arkadaşlarını ve köpek yavrusunu da alıp tepelerde geziyordur. Gelin ise kendi çadırındaki işlerden yorulmuş dizlerini tutarak oturuyordur. Küyşü çok derinlere daldı. Bu düşünceler yüzünden etrafına kulak kesilmediğini fark etti ve birden dinlemeye başladı. Bozkır faresini gördü. Fareler otların başındaki tohumları topluyorlar ve güneşte rahatça yatıyorlardı. Bozkırın güzelliği bunlar diye düşündü. Bozkır sanki toz içinde kaldı. Çünkü güneş batmak üzereydi. Yerinden kalkıp dombırasını aldı. Atına doğru yürüdü. Otlanan at başını zorla kaldırdı. Küyşünün içinde yeni bir küy doğacaktı.

4.2. AK KAYIN (AK KAYIN)

Beken bugün restorana ilk defa geliyordu. Malik Beken’in de gelmesi için ısrar etmişti. Biraz önce enstitüyü kazananların adları söylendiğinde “Arkadaş bunu iyice ıslatalım” demişti. Beken Malik’i çocukluğunda bir kere iki kere görmüştü ve çok iyi tanıımıyordu. Beken Almatı’ya giderken babası: “Beken Almatı hem çok uzak hem de oraya gitmek zor” demişti. “Orada tanıdığın birisi olmazsa senin gibi ağzı açık saf gencin hangi arabanın altında kalacağını yalnız Allah bilir. Sıdık’ın oğlu orada çalışmak için kalmış. Karısı akrabamızdır ona mektup yazıp göndereyim. O, seni barındırsın. Çekinip de uğramadan gitme. Senin bir yetim deve yavrusu gibi kenarda kalır bir halin var. Böyle yapma o zaman dışarda kalırsın. Almatı’ya gidince onu hemen arayıp bul” diye çok uyarmıştı.

Meğerse Mâlik seksevil ağacının kökü gibi güçlü bir gençmiş. Burnu küçük, saçları kıvrıkcıktı. Hoppa davrandığı için kurnaz biri olduğunu sanmıştı. Öyle değilmiş. Başkentte yaşıyorsa da köy gençleri gibi alçakgönüllü biriymiş.

Mâlik Almatı’ya giderken babası ona köydeki mağazadan canbiz kaliteli ceketinden ona almıştı. Ceket buruştu. Mâlik bunları düzeltti ve ütiledi. Mağazaları gezerek

yakası sacdan da kalın olan Vietnam gömleğinden Beken için aldı. Dolapta asılı duran çeşitli kırıvatlardan birini onun boynuna takarak denediğinde, o sanki boğulacak gibi kendini arkaya çekiyordu. Mâlik yine de zorla taktırdı. Şimdiyse alışmış gibi. Kıpırdasa bir şeyi bozulacakmış gibi masanın kenarına oturmuştu. Malik boynunu bükerek yemek listesine bakıyordu. Beken restoranda otururken etrafını kolağan etti. Bakışları bir o yana bir bu yana geziyordu. Bir yere uzun süre bakarken öbür taraftaki eğlenceyi kaçırmamak için oraya da bakınıyordu.

Bahçenin içindeki bu mavi yeşil evi o hep uzaktan görürdü. Orada sahnenin öbür tarafında boş alanda yalnız beyaz bir kayın var. Ders çalışırken yorulduğunda oraya gelip dinlenirdi. Oradaki demir parmaklığın etrafı kalabalık oluyordu. Bazen burada sarhoş birileri de gezerdi. O an babasının, “Böyle büyük şehirde her şey var yavrum. Özellikle meyhaneye uğrama orada hep sarhoşlar olur” dediğini hatırladı.

Böylece eskide korktuğu yerler korkulacak yerler değilmiş. İçindeki kişiler çok mütevazıdır. Hep kibar ve nazik kişiler. Giyimlerini sorma! Kadınların da böyle güzelleri oluyormuş. O an salonun bir tarafında sahne gibi yüksek bir dayanağın üstüne beş altı genç çıktı. Büyük ev biraz sarsılmış gibi oldu. Gürültü patırtı... Biraz rahatsız fakat eğlenceli ortamdı.

— Beken ne içecek, ne yiyeceksin?

Mâlik’in sesiyle irkilen Beken yanlarındaki masanın kenarındaki kızı fark etti. Bedenini biraz öne eğerek selam verdi.

— Siz ne istersiniz?

Kız onun dirseğine yakın bir şekilde sipariş defterini koyarak yazıyor. Beken böyle bir bileği daha önce hiç görmemişti. Kolu çok yumuşak sanki kemiği yok gibiydi. Pembeyazdı. Mâlik’in söylediklerini yazdıktan sonra tık tık adımlarla sonraki masaya geçti. Aslında o kadar da eğilen nazlı değildir. Böyle nazlananlar ne yaparsam çok para kazanabilirim diye düşünen göz boyacılarıdır. Bu kızın davranışında böyle bir nazlanma fark edilmiyor. Kendisi de ağırbaşlıdır. Kız tık tık adımlarla mutfağa gitti. Epey zaman gelmedi. Sahne taraftaki gürültüler, tozlar çoğaldı. Salonda biraz duman çıkmış gibi. Biraz önceki beyaz perdelerin rengi değişmişti.

Mâlik yakın masalara isteksiz göz gezdirdiyordu. Beken ona bir şeyler sorarak rahatsız etmek istemedi. Servis yapan garsonların endamlarını, özellikle beyaz tavuk ibiği gibi başlarına giydikleri başlıkları ilgisini çekti. Bir süre sonra onların garson kız da mutfaktan çıkageldi. Beyaz yüzlü kızın yüzü kızarmış gibiydi. Demir tepsiyi tutan ince parmakları kırılacak gibiydi. Kimseye, hiçbir şeye bakmadan direkt onların masasına yaklaştı. Biraz önce siparişleri yazdığı yere onun dirseğinin yanına yemeğini koydu. Masanın örtüsünü düzeltti; çatal, kaşık, bıçağı koyarak kibar bir şekilde yemekleri dağıttı. Şampanyayı da açacaktı fakat Malik kendimiz açarız diye işeret etti. Garson tekrar mutfak tarafa gitti. Beken çatala el uzattı. Beken bugüne kadar hiç içki içmediği için mi, yoksa bir şeye kızdığı için mi içki ona hemen tesir etti. İlk yudumunda soğuktan dişlerini sızlatan şampanya sonra yemek borusunu yakacak gibi oldu ve göğsü ısınmaya başladı. Mâlik'in yanındaki beyaz uçlu sigaradan bir tanesini alarak dişlerinin arasına nasıl koyduğunu kendi de farketmedi.

Orkestra yanındaki mikrofona tombul yapılı, dar elbise giyen bir kadın yaklaştı. Tütün yanığını andıran kızıl saçlarını savurarak salonu selamladı. Gözleriyle etrafı süzerek, büyük ağzını gererek sigaradan sararan sarı iri dişlerini göstererek gülümsedi ve hemen şarkı söylemeye başladı. Bu kadının sesi çok net değildi. Bu ses Beken'in hoşuna gitmedi. Kadının şarkı söylemesiyle birlikte salonun dumanı daha da çoğalmıştı. İnsanların kızarmış yarı aydınlık yüzleri, renk renk giyimleri alaca mavi dumanın arasında su içindeki eşyalar gibi bulanık görünüyordu. Baş döndürücüydü.

Beken bu duman arasında garson kızı gözüyle aradı yine. O da çok uzakta değil tam yanlarındaki pencerenin yanındaki boş masada oturuyormuş. Kimseyle işi yok. Pencereden kararmakta olan gecede gökyüzüne araları gittikçe daralan sık kararmış çam ağaçlarına dalmıştı. Dışarıdaki demir çitin içi kalabalıktı. Beken'in etrafını gözlerken bakışları pencerenin ötesinde bira içenleri gördükten sonra ta kara alaca, sarı alaca giyinmiş yaşlı bekçinin demir kapısına kadar baktı. Garson kız kıpırdamadan hala orada oturuyordu. Küçük yumruğuna çenesini dayamış oturuyordu.

Biraz tombul olmasına rağmen ince boynu ayrı bir güzellikle birbirine uymuştu. Parlak siyah saçları omuzunda, saçlarını şakaklarına dağıtmadan tepeye doğru düğümlemişti.

Restoranın içindekiler önce nazik ağırbaşlı bir insan gibi davranıyor zaman ilerledikçe bu özelliklerini kaybediyorlardı. Orkestranın yanındaki masada oturan bıyıklı, asker

paltolu, yüzü kızarmış adam orkestraya rica ederek “çeçen valsı”nı icra ettirmiş, mutfağın yanındaki masadaki esmer zayıf bir genç yerinden kalkarak geniş paçaları dizine sarılarak sendelerek orkestranın sol yanında piyano çalan kıvrıkcık saçlı bayanın bileğinden tuttu.

— Beyaz yüzlüm, dedi hırıldayarak cebinden hemen kırmızı renkli kağıdı çıkararak.

Orkestra çalmaya devam etti. Neşeli müzikler çalıyor ve bunların yan masada oturan tombul sarışın, fare gibi pembemsi yüzlü kısa boylu adam kavgalarını durduracak şarkılar sipariş etmeye başladı

— Birden vahşi bozkırlarda... dedi.

Ondan sonraki masada burnu geniş, omuzundaki saçları dağınık olan şişman kadın yumruğu ile masaya vurduğunda masa üstündeki çiniler birbirine çarptı şak etti. Orkestra hızlı bir besteyi art arda icra etti. Bundan önceki besteleri isteksiz dinleyen sigarasını içen zarif esmer genç ile uzun saçlı kâküllü esmer kız yerlerinden kalkarak dans etmek için ortaya çıktı. Dans ederken önce öne doğru sonra arkaya doğru hareket ederek dans ediyorlar. Herkes dans ederken iki omzu, iki kolunu bu hızlı besteye uydurmaya çalışıyordu.

Bunca gürültü içinde önceki görkemli sessizlikten kalan tek kalıntı garson kızdı. Kız hiç kıpırdamadan hala yerinde oturuyordu. Diğer garsonlar gürültü yapanlara ya gülümseyerek bakıyor ya başlarını eğerek iltifat ediyor, ya dudaklarını bir tarafa büküp gülümsüyor, alay ediyorlar. Garson kız bunlardan uzaktır. Edepli bakışında bir keder var gibi.

Onlar buraya geleli epey zaman geçmişti. Malik kızdan hesabı getirmesini istedi. Malik parayı öderken bir şeyler söylediğinde ilk defa gülümsedi. Restorandan çıkarken:

— Beken sen orkestranın yanından yürü ben tanıdık birini gördüm selamlaşıp geleyim, dedi Malik.

Beken restorandan çıkıp demir çitten geçerken arkasına dönüp baktığında onların oturduğu masanın yanındaki pencere önünde garson kızla Malik konuşuyordu.

Beken bildiği beyaz kayının yanına geldi. Salon içinde ise sahnedeki oyunu seyredenler bir şeylere gülüyorlardı.

Birbirinden aralıklı olarak büyümüş kavak ağaçlarının arasındaki açık bir alanda altın saçlı gibi iki kayın ağacı neden yalnız büyümüş. Ağaç kapkara gecenin altından uzaktaki mumun ışığına örtünmüş, yuvarlak olarak parlayan yaprakları bir şeye çok benziyor gibi. Tam neye benzediğini ne kadar düşünse de bulamadı.

— Beken ne yapıyorsun? dedi peşinden koşarak yetişen Malik.

— Oy, Beken ağabeyin işi halletti. Biraz önce kızı gördün mü? Geçende bizim bir arkadaşımız bahsetmişti kızdan. Razi oldu. Yarın da tatili görünüyor.

Beken dinlemiyor, anlamıyordu. Malik'in söyledikleri Beken'in gönlünde suya batmamış ot gibi yüzüyordu. Bakışını beyaz kayından ayıramıyor. Şimdi hatırladı. Gözyaşına benziyorlar. Kaygılı kara gözlerden akacak damlalar gibi. Oradan ayrıldılar. Malik ve Beken yan yana yürüdüler.

4.3. GÖZYAŞI (KÖZ JASI)

Güneş çoktan doğdu. Dağın arkasından çıkan güneşin ılık ışıkları sıcak yatağından kalkan Nurtay'ın vücuduna dokundu. Yatağa tekrar dönerek, yorganı başına kadar çekti, anası dışarı azıcık göz gezdirip biraz aydınlık görünce hemen akrabasına gitti. Yastığın altına elini götürdü. Ağzı büzülmüş alacalı içi dolu basma kese şıkır şıkır etti. Kesenin içine kırık çakısını da, ot arabasının vidasını da koymuştu. İşte, bu kesenin yanında bir de gururu kırılmıştı o parayla. Onu dün Aben amca verdi.

Kolhoz bürosunun yakınındaki yıkık tuğlalı çitle çevrili alanda çocuklar saklambaç oynuyorlardı. Bürodakiler paldır küldür yürüyerek çocukları “uzakta oynayın” diyerek kovup gönderdi. Sadece Aben amca pencereden kalemle tık tık yaparak, başını sallayarak gülüyordu. Onları uyarmak istemedi. Çünkü o, ikide bir dışarı çıkıp onları korkutmaktan bıkmıştı. Çocuklar oyuna başlamadan önce büroda kim var diye bakardı. Eğer Aben'den başka hiç kimse yoksa korkmadan oyuna başarlardı. Dün Nurtay büronun kapısının deliğinden gizlice bakıyordu, Aben gördü.

— Buraya gel, Nurtay!

Nurtay ona yöneldi, Aben'in yüzünün asık olduğunu gördü, yaklaştı.

- Nurtaycım iyisin ya. Şurada yayılıp duran kır atı alıp gel. Girişte dizginleyelim. Nurtay atı getirdi.
- Sen kaç yaşındasın?
- Yedi.
- Okula gidecekmişsin ya.
- Gideceğim.
- Al, kitap alırsın.

Para aldığı için sevinen, oyuna da girmeyen çocuk huysuz atın dizginini elinden bırakıp, avucundaki paraları sevinçle sıkıca tuttu. Aben'in yüzüne bakmadı. Baksa, onun merhametli gözlerini görürdü.

Nurtay ninesinin diktiği mavi cepkeni giydi. Cebine parasını koydu. Kapının önüne gidip büyük siyah ibriği bütün gücüyle kaldırıp, elini yüzünü yıkadı. Deve sağmış olan Ajar eve girdi. Şaşkınlıkla kırmızı kabını rastgele silip, tuzsuz ayranı koyup aceleyle yudumladı. Ağzına kadar ayranla dolu boğazı güm güm etti. Ajar sandığı açıp, bir bohça alıp, çocuğuna para bıraktı. Nurtay param var diyecekken, ağzını kapattı. Annesinin verdiğini de cebine koyup, kapıya yöneldi. Köyün arka tarafındaki akan sudan geçip, atı evin yanına bırakan çocuk ellerini kitapla doldurdu. Nurtay dükkândan çıkarken Dosan'a rastladı.

- Git... git, Nurtay! İşte orda Sabit kitap için adını yazıverecek. Çocuklar adlarını yazdırıyorlar.

Sabit depocu aksak Salık'ın oğlu. Babası kazandığı bütün parasıyla şu dükkânda içki içiyor. Çocuğuna hiçbir şey almıyor. Fakat yaramaz Sabit köye gelen yeni oyuncakların hepsiyle oynamaktan geri kalmıyordu. O gün Dosan'ın oyuncak tüfeğini köpeğini konuşma öğreteceğim diye aldatıp almış. Hemen de bir kargaşa çıkarıp gözden kaybolmuş. Ama dükkânın yanındaki kırık arabanın orda Sabit'i çocuklar gördü.

- Hey, Nurtay! Nereye gidiyorsun, buraya gel.
- Kitabıma yazmayacak mısın?

Sabit kirli ayaklarıyla, arabanın üstüne yerleşti.

— Gel, yazayım.

Nurtay kararsızlıkla elindekini Sabit’e verdi. O gedik dişinin arasından yemyeşil dilini gösterip, kurnazlıkla sordu:

— Ne yazayım? dedi.

— Nurtay diye yaz.

— Babanın adı ne?

— Jankoja.

Sabit’in gözü bakakaldı.

— Söylemiyorsun... Bu köyde herkes biliyor. Sen Jankoja öldükten sonra doğmuşsun.

— Ver kitabımı.

— Babanın gerçek adını söyle tutarsız konuşma.

Sabit birden üstüne oturup kitabı sakladı. Şimdi tartışsa kaybederdi. Kendinden dört beş yaş büyük çocuğa Nurtay’ın gücü yetmedi. Dönüp evine doğru koştu. Çocuklar kahkaha atıp, ıslık çalıp, bağıldılar. O şimdi gidip annesine söyleyecek. Annesi Sabit’in babasına söyleyecek, o çocuğa kızıp, köyün her tarafında dövecekti. Şimdi görürsün sen.

Ajar kapıdan nefes nefese giren çocuğuna baktı.

— Anne Sabit var ya, babam Jankoja dedim, babanın gerçek adını söyle dedi kitabımı vermedi.

Annesi oturduğu yerde kalakaldı. Başını kaldırıp oturdu. Kıpırmızı yüzünü sadece koyu gür saçıyla sakladı. Uzun fani hayatını düşündü. Onun sırlarını anlamak hiç kimsenin elinde değildi. Anlamak bir yana onun başlangıcı da gizemliydi. Oğluna tatlı taraflarını üst üste anlattı da, acı taraflarını ağzında bekletti. Oturduğu yerden kalkmayan Ajar bu acınası halini düşünüp hatırlayınca ahladı. Bir gün akşam kız kendini kaptırıp çocuk gibi şımarıklık yapınca babası kızıp gitti. Babası dışarı çıktığında, annesi kulağına birinin istemeye geleceğini söyledi. Gelecek hafta cevaba göre düğünden önce geline takılacak parayı getirmek için Jankoja’nın kendisi geldi.

Endamlı boylu poslu bir yiğitti. Acaba, sessiz mi nasıl? Yoksa kız başlangıçta edepli miydi? Konuştuklarında kız yüzüne bakmamış, yanına oturmuştu. Şımarık kızlarının sırlarını, bilmediklerini saymamışlar. Kızının sırlarına göz yuman annesi kibar, iyi huylu olduğuna ikna ederek gitti.

Annesinin göğsüne yaslandı da:

— Anneciğim, dünürlüğe gidelim, diye fısıldadı.

Gönlüne düşen taze geline kavuşmak için genç delikanlı bir yem, bir ahıra diye kovalayıveren kolhoz yöneticilerine yardıma gitti. Dışarı çıkıp gece vakti dolaşsa da yeterdi. Bir gün savaşa çağrıldığına dair bir kâğıt geldi. Kadın taze gelini gönlünün arzuladığını duyup öğrenmişti, gözle görünmeyecek kadar uzak güneşin battığı taraftan bir yerlerden yazılar geldi. Karşı köyden posta geldiğini gören sakallı Omar, ihtiyar alaca atını, kayışla bağlayıp bu eve geldi.

— Gelinciğim, müjde var mı? Jankoja evlat ne haber verdi. Hadi, okuyuver. O taraftaki vatandaşlar iyi mi? diyordu.

O sırada savaşta tehlikeye girmeden, sağ salim ulaşan üç köşeli mektup gelinin yüreğini güm güm attırdı. Yüreğinde sanki belirsiz bir kor tutuşmuş gibi eriyip gitti. Boş yere dilini yorma yiğit zor günler bu günler annen ölüp dirildi. Kocasının çok değerli mektubunu bitirdikten sonra, ihtiyarın sorusuna ne cevap vereceğini bilmeden utanarak:

— O taraftaki vatandaşları iyi anlatıyor, deyiverdi.

Bir seferinde ay boyunca yalnız kaldı hiç mektup gelmedi. Bir gün avluya biriyle yarışır gibi geldi Jankoja'dan mektup deyip kaldı. Üç yıl boyunca sesi çıkmayan kocasının mektubu, kaç zaman beklese de gelmiyordu. Gece bir haykırışlarla köyün iki üç ihtiyarı birden geldi. Erkeksiz evde çok vakit geçirmeden ihtiyarlar kederlerini söylediler. Ajar'ın yüreğinde korku uyandı. Uzun uzun makamdan söyler gibi anlatan aksakallardan haberi duyunca o dehşetle hemen çıktı. Jankoja şehit olmuştu. Kederin ağır yükü onun şuurunu kaybettirdi. Üç gün boyunca dışarı kimse çıkmadı. Köydeki kederli kadınlarda onunla çok feryat etti. Çoğunun aklına dışarıda yaşayan, çalışan erkekler düştü. Birazı kocasının kötü haberini Ajar'dan önce duymuştu. Kadınların

kederli feryatları üç gün boyunca küçücük evi titretti durdu. Feryat figan ağladıktan sonra, onlar da birbirlerini teselli edip, yaşı büyük olanlar takır takır akıl vermeye yöneldi. “Ölenin arkasından ölmek yok, evladım. Durup düşünsene Allah’ı bilirsin de. Kim istedi dersin bu günü.”

Ajar beş altı gün sonra işe gitti. Fakat önceki gibi değildi. Sabanı tutsa, sandığa koyuyordu. Kısa kollu cepkenini sürükleyip yürürdü, kemikleri etinden sıyrılıp kemirilmiş gibi yerlere sürünüp gidiyordu. Dul gelincik eve gelince şaşkınlığını atamıyordu. Evin içinde her bir eşyada kocası aklına geliyordu. O tarafta yığılı duran onun istemeye geldiklerindeki eğer takımı, Ajar sonra gidip giydi deve yünü cepkenini. Tek başına çay içmek istediye de, kocasının aldığı çay takımı gözüne ateş gibi bastı. Hatta gece yattığında göğsüne düşen yorganın ağırlığı da kocasını aklına düşürdü.

Etraf uçsuz bucaksız bozkır, bu bozkırlarda yaban hayvanları bağırp durur. Sadece pencere tarafında bu yıl kış ortasında yavru olan evin güneş alan yüzündeki ağılda yaşayan keçinin yavrusunu emzirdiğini duyuyordu. Ajar o keçiye de kızıyordu. Onun burada yüreği bütün, acı yok içinde, koynu sıcak, yavrusu da var. Zamansız doğup, kış zorluğunda otlayan yavru oğlak günden güne güçlendi. Kar içinde bile otlayan inatçı oğlak hemen Ajar’ın anne keçiye koyduğu otun tamamını kemirmeye başladı. Her gün sabah yem veren Ajar’a da hoppalık, şımarıklık yapıyordu. Keçi oğlağının oyunu onun göğsüne çöken kederi bir nebze olsun azaltıyordu. Onun evinin samanlığı da ilginçti. Bunda da vaktin etkisi var. O işte bu inatçı keçi. Ajar keçiye baktıkça Jankoja’dan bir çocuğu bile kalmadı diye dertleniyordu. O zaman bu yeri dolmayan yalnızlık bomboz rüzgârı kuvvetlendirdi.

Millet burnunu sokmasa olmaz. Keder bile kedere alıştı. Evvela üst üste gelen kederden kurtulamıyordu. O da kaba misafir gibi bir gelip gitmiyordu. Beğenmiyor, öte gitmiyor, geri gitmiyordu. Sonra alıştı. Ajar da sevdi kederini. Ne yazık ki su değse asla kurumayacak olan sağlam gücü tükendi. Sırtı kuvvetli, sağlam kaya da şakırdayan sarı ayazdan çatlayıp, düşmüyor muydu? Onun da yüreği önceki kötü haberle parçalanıp gitti. Bu yürek sızısını sakın sözlerle sabır isteyerek hafiflesin diye yuvalıyordu. Önceki dağınık huyu, önceki nazlı huyu yok oldu. Gece gündüz büyüttüğü şeylere hayretle bakıyordu, gece küçücük şeylere şaşırıp kalıyor, hemen

küçücük şeylerde bir sır fark ediyordu. Onun en önce fark ettiği “dul bir kadının ardından erkeklerin lafı eksik olmaz.” Kuvvetli olmazsan, sonra aç tazı gibi sona kalır, dedikodudan kurtulamazsın. Dul kadına halk kuşkulanınca da... Jankoja'nın kötü haberi geldikten altı ay sonra Ajar çiftlik başı oldu. Bu da halk arasında dedikoduları hemen başlattı. Yöneticiler dul kadını methetmeye başladı, diyordu halk. Halkın bitmeyen dedikodusu olunca doğrunun ardından da giden yok elbet. Matemli kadına kocasının ölümünün üstünden zaman geçtikçe de umutlananlar yaklaştı. Kumarda becerikli kızıl sakallının yanında duran, kimi erkeklerin yüreklerini açıkça açmalarına da rastladı. Bu adamların yaşları Ajar'a yakın olsa, sözleri de çok tesir etmiyordu. Bir giden tekrar dönmüyordu. Ajar bunu da biliyordu. Erkekler dönüp baksa da bir genç kadın, daha da alevlendi çabucak yanan ateş gibi, tekrar bekledi. Sağlam olursam kendimi tekrar tekrar saran alevden sağ salim kurtulurum ya.

Onun komşusu Jamal diye bir koca karıydı. Jamal çok dikkatli, cadı gibi dilli ve rüzgâr gibi bir kadındı. Bilhassa Ajar'a koruyucuydu. Nerede kaldı, döndü mü ki diye tasalanarak duruyordu. Yokluğunda evin işini de yapıyordu. Yalnız olan Ajar'ı uzakta bırakmıyordu. İki evin sofrası da birdi. Jamal'ın da kocası şehit olalı iki yıl geçmişti. Bu kederler Jamal'ı da yıldırı. Fakat onunki Ajar gibi değildi, gönlünün desteği vardı. O da tek çocuğuydu. Çiftliğin yöneticileri gittikten sonra hesap hitap onun omuzlarındaydı. Kendi annesinden daha çok misafirdi. Ajar da açık yürekli Aben'e cana yakın davranıyordu. Üstelik onlar Jankoja'nın beş altı dededen gelen uzak akrabasıydı. Ondaki Aben'de yenge deyip, yakındı. İkisi de birbirinden şımarıktı. Bundan Jamal da mutluydu. Bir araya gelseler iki gencin hararetlenen sohbeti üçünü de fırtınaya tutulmuşçasına buz gibi ediyordu. Bunlar hep sevecenlik ya hepsi bu sevecenlikten.

Bu kış savaştan sonraki ilk kıştı. Kışın orta zamanı. Çiftlik de boşaldı. Aben kışı geçirmek için gitti. Eve hasta olarak döndü. Jamal komşu kolhozdaki kız kardeşine gidip, daha dönmedi. Hasta Aben Ajar'ın evinde. İlk önce korkutan hastalık azar azar iyileşti. Birçok gün hiç uyumadan Aben'i bekleyen Ajar, bu gün istemsizce uyuya kaldı. Başını kaldırıp ben:

— Sana ne oldu böyle canım

Delikanlı bir şey diyemedi. Gelincik yorganı çekip örttü.

— Aman sen aptalsın ya. Canım, görürsün sen, gelsin ablana söylemez miyim bunu.

Yaşlı kadın bir şey demese de gelinciğin ve delikanlının yüzünden alevler çıkıyordu. Ertesi gün boyunca kimse gelmedi. Akşama yakın Jamal geldi. Aben kızarmış yüzüyle eve girdiğinde iki kadın çay içiyordu. Delikanlı yüzünde karınca sürünse izi anlaşılacak kırmızı toprak gibi olmuş sanki. Kadının ruhu da aynıydı. Ona söylenen naz, salınan isteğin hiçbir iz renksiz kalmadı. Aben'den sonra Ajar onu çok defa aklına getirdi. Yetişkinlerden biri bir söz söylese göğsüne kemik batmış gibi oluyordu. Şimdi Aben'e çocuğun cesaretini görünce kendi kendine gülümsüyor, ona imreniyordu. Kadının gözü açık tilki gibi kurnaz değil mi? Aben sır tutmayı bilmeyen delikanlı. Ondan sır kolayca açığa çıktı. Geçen gün yaşanan geceden sonra zayıflamaya başladı. Kara esmer yüzü solgunlaştı. Yanakları çukurlaştı. Özellikle gözüne kızgınlık, merhametsizlik öfke gibi duygular sonra yumuşaklık, hüznün kaç defa yerleşmişti. Ajar hiç konuşmuyordu. Delikanlının içindeki mücadeleyi sezen kadın çok fazla utandığından bu tarafa gelmedi.

Sözlerine başlayıp hikâyeyi yeniden yazdı. Her gün köylü ile bir araya geldi. Aben'in göğsü genişledi. Ajar ofise girince kızarması geçti. Ancak kadının yüreğine ağır gelen sırrı açığa vurmadı. O görüntüsünde bir hırsızın kalbi gibi birini sakladı. Ajar'a gereken de buydu. Yiğidin söylemeyeceğini biliyordu. Fakat hiddetlenip, cesaretini kırmayıp acıdı. Genç adamın duygularını hızlı akan bir nehrin dalgaları gibi görüyordu. Abartmaya çalışır gibi bir o yana bir bu yana koştu. Fakat yiğit yüreği öyle değildi. Gelinin ilkbahar zamanı yüzü ümitli nehir yatağının çok şüpheli buzu, teker teker eritip indi de sonunda taşı. Gencin riyasız sezgisi bir günde buzlar çözülse, refah ve huzur ile çıkagelen ilkbahardaki sel vs. bir taşsa set gür ve çetin olurdu. Aben tekrar cesaretlenmeye başladı. Gelinin affı onu yüreklendirip cesaretlendirdi. Evvelki gibi utanıp çekinmedi güçlendi. Çocukça reddettiğini düşünen kadına yardım etmese olmazdı. Genç adam kadının gözlerinde büyüyordu. Önceki gibi bekliyorum dese karşı taraf çok hiddetlendi, kırıldı. Yüzü de sertleşti, düştü. Kuş yavrusunun tüyleri gibi bıyıkları da sıklaştı büyüdü. Aben büyüyordu artık. Cesur Ajar onunla gurur duyamazdı.

Bir gün kolhoz olarak ikisi birlikte ofiste oturdular. Çoğunlukla evde yalnız vakit geçiren Jāmila gelip geçiyordu. Jāmila bir ileri bir geri oturdu. Uykusu gelince o da gitti. Basit bir fatura bile insanın uykusunu getirebilir. Ajar kâğıdı hazırladı, kalemi hazırladı. Oturduğu yerde arkaya doğru yaslandı. Gözü güçlkle açılıyordu. Sanki demir bir çember gibi sıkışıyordu gözleri. Tek duyabildiği rahat bir iç çekişti. Utançla nefes alıp, duygulandı ama acele bir sezgiyle peşinden gitmedi. Nefes nefese kaldı. Aben'i zorlukla serbest bıraktı. Gelinde ne yapacağını bilemedi, ensesindeki atkısını düzeltti. Alaca karanlık duvarlar sanki hiçbir şey görmemiş hiçbir şey duymamışlar. Titreyen tek şey "Hey ne yaptın hey!" diyen bir mumdur.

Bundan sonra Ajar sonsuza dek gitmiş gibi görünecek. Şimdi Aben gençleşiyor. Geri dönerek ona rastlamış gibi yaptı. Önceki sağlam, kale gibi kadın, artık nazlı, yumuşak uysal olması uygun değildi. Bu şehirde bir kış daha geçti.

İlkbahar gelince sığırları saymak için gelin ve Aben'in araları tekrar yumuşadı. Üç gün boyunca seyahat ettikten sonra birlikte köye tekrar geldi. Dört nala giden atlarla geldiler. "Atları sıkıca bağlamazsak olmaz" dedi Aben. Ajar konuşmadı. Atlarından indiler. İlkbahar çoktan gitti. Bu bölgede yaz aylarında gökyüzünde devenin uzun tüyleri gibi küme küme bulutlar hep vardır. Şimdi onlarda dağılmıştı. Geniş bozkır uzanıyordu. Karları erimiş dağların tepeleri de ovanın ortasında. Sanki şehir dün sırtındaki sert kışı unutmuş gibi. Bu tepeler bu yılki ağır kışın sıkıntısından kurtulmak, silkinmek istedi. Bir zamandır ıslak olan toprak da kurumuştı. Atlar karşı taraftaki yere yatıp taze bitki ve çimene uzandı. Bayırda gün ışığından dökülür gibi dağınık kır nanesi vardı. Kırdaki lale, düğün çiçeği ileride sayısız çıkmıştı. Hey gidi ilkbahar! Şu geniş, uçsuz bucaksız bozkır kışın nemini çabucak unutturdu. Dağ yamacından, çöl gibi kahverengi yerden yıldı atları indi. Kır otlarını çok seven at yavruları şefkatli annelerinin yanlarında başıboş dolaşıyor. Geniş ovanın tam ortasında bir ovayı mızrak sırtı gibi çevreleyen beyaz bir göl vardır. Su içerken atları ürküten bir kuş sürüsü geçti. Tepenin diğer tarafında ise köyün karanlık sokakları görünüyordu. Yakılan ot ateşinin dumanı yükseldi. İşte kenardaki kulübeden bir çocuk atına binip, göle indi. Seninle yeniden tanışmak ne büyük zevk! Kumlu tepenin bağrında oturan Ajar yerinden kalktı. Küçük beyaz göle geldi. Akarsuda ilkbaharda kar eridiğinden az eksikti. Gün akıp uzadıktan sonra istediği duru, pınar şırıltısı durgunlaştı. O buz gibi soğuk suda elini yüzünü yıkadı ve kenarına oturdu. Burada tek başına kaldı. Bu apaçık güneş kalbindeki

kederi mi uyandırdı? Kederli gelin fark edemiyordu. Küçük pınar şırıl şırıldı. Bağrında şarkılar söyleniyormuş gibi yavaş yavaş inlemeye başladı. Onu evvel dertli sandı canını yaktı ama yavaş yavaş kıvama gelip nazlı bir melodiye dönüştü. Gözleri yaşlarla doldu. Gönlünü fırtınanın içine saldı, etrafını gizem kapladı. Bu şarkıyı daha önceleri bir kez bile duyup duymadığımı hatırlamıyorum ya da kalbimde keder karışımı yok. Gelinin gönlündeki gölgelerin serin bir esintisi duyulan soğuk sözler mırıltılar küçük beyaz akarsu boyunca ikiye ayrıldı. Kocasını öleli dört yıl olmuştu. O yıllarda bunu unutmadı. Çoğu zaman kalbini kederin tuzlu sularına daldırdı. Fakat bugünkü dünyayı görünce kendinden geçti oturup, yüreğini sıkan sıkıntıyı başkalaştırır gibiydi.

Onu küçük pınarın suyundan daha soğuk hissetti. Ama bugünkü kederinde o baharın bir fisıltısı, genç otların fisıltısı var gibi görünüyordu. Omzunu demir bir çubuk gibi ezen bir keder değil, uçmak isteyen bir kuşun kanatlarının sesine benzeyen bir kederdir. Nadasa bırakılmış toprak gibi ezilse sıkıntı değildi. Gelinin kocasıyla geçirmiş olduğu mutlu günleri hatırlayabilir. O günlerin tatlılığına hayran kalanlar olmuştur. Bugünün baharının ışığı gibi o günlerin de ışığını özlüyordu. Belki de güneşe baktığında eşinin o günkü kadar sıcak ama güneş kadar da uzak olduğunu anladı. Çok uzak olduğunu ve kimsenin onu tanımadığını düşündü. Bunu kim bilirdi. Şiirin sözlerini daha yeni bitirmesine rağmen hala mırıldanıyordu. Onun ufka bakakalan gözlerinden neyi okuyabilirsin? Bu gözler bu kıştan sonra yeniden filizlenen bozkır ile canlanacağım diyor mu? Yoksa o uzak tepeler gibi sisli dağların ortasında mı kalmak istiyorum mu diyor? Onu kim anlardı? Nasıl olsa dağların derinliklerinde bulunan ağzına kadar şırıldayıp duran dibi derin kuyular gibi şeffaftır.

Birden vadi kenarına eğildi de elinin altındaki yumuşak yeşil çimeni nazikçe okşadı. Bu halinde gökyüzünde yüzen güneş ışığına bakıp düşüncelere daldı, birinin kollarına sarıldı. İtiraz etmedi, gözlerini kapatıverdi. Etrafına ya da Aben'e de bakmamaya çalıştı. Gencin sıcaklığı yavaş yavaş arttı, vücudunu yaklaştırdı. Gelin kapalı gözlerin açmadı. Sadece Aben'in terleyen boynunu nazik dudaklarıyla öptü. Tepelerden göl tarafına geçen bulutların hışırtılı sesleri kulağının kenarına kadar geldi. Gökyüzündeki güneşin ışığı kapalı kirpiklerinde oynuyordu. Ajar güçlü bir kadındı. Ama adam bir adamdır ve kalp de tektir. Ajar verimli bir vadi gibidir. Parlayan güneş ışıklarını açmasa olur mu?

Şimdi o Aben'e sarılmayı bıraktı. Onu yeniden sevmeye başladığını itiraf etmeye başladı. Aben de Ajar'dan geri kalmadı. Ajar bir başkasıymış gibi koyunların peşinden gitse o da peşinden gitti. Hatta insanlar uyuyunca ev gideceğini söyledi Ajar önce direndi ama sonra kabul etti. Günlerin hepsi böyle tatlı geçmezdi. Dedikodu zehirli bir kokudur ve nereden geldiğini ya da nasıl yayıldığını bilemezsiniz. O su dolu bir düzine kovayı takip etti ve evin kapısından girdi. Köydeki fısıltılar Ajar'a da duyulmaya başladı. İki üç kadın toplansa konu bu olay oluyordu. Dedikodu Jamal'a da geldi. Geçen sene o anne tarafından kalan tek varlığı kız kardeşinin evine gitti. Küçük kızların tek sığınağı büyük kız kardeşleridir. Ablalı -kardeşli iki kadın çocuklarının başında durup birlikte yaşamaya karar vermişlerdi. Bu durumu o da beklemiyordu. Çok sinirlenmişti. Komşu kadın sözü bitirince çaydanlıktaki çay ateşin közüne dökülünce çılgık attı.

— Kaybol kuma! Tamam duydum! Şimdi kaybol!

Dedikoducu kadın Jamal'ın huyunu iyi biliyordu. Oturmaya devam ederse maşayı fırlatmak onun için hiç sorun olmaz. Kapıdan çıkıverdi.

Kadın gittikten sonra Jamal masanın üstünü topladı. Kemerini sıktı. Ajar'ın penceresini gözetleyip duruyordu, ama evde kimse yoktu. Çenesini içine çöktürüp (düşünür vaziyette) sessizce oturup ofis tarafına baktı Ajar o taraftan gelirdi. Onu takip ettiği için utandı. Çocuğunun da Ajar'ın da itibarını mahvedecek. Bu yüzden sessizce odun kesmek için, köyün kenarındaki tepebaşına gitti. Odundan geri dönünce önceki öfkesini kaybetti. Ajar'la konuştuğunda dili kurudu, sesi kesildi. Jamal konuşmasını bitirince susup çıkıverdi. Kapı kapandıktan sonra Ajar hemen yatağına uzandı.

Aben elini yorgan altına sokarken her gün Ajar'ın sımsıcak vücudunu sezerdi, bugün küsmüş gibi arkasına dönüp yattı. Aben onun başını okşadı. Ağlıyordu.

— Ajar, sana ne oldu?

Gelin başını gencin vücuduna yasladı. Sesi duyuldu. Yiğit onun başını göğsüne koyup sıkıca kucakladı. Gece yarısına kadar hiç bir şey söylemedi, ağladı. Bir anda bugünkü olayı anlattı. Konuşması bitince Aben'in konuşmasına fırsat vermeden onu kucaklamaya başladı. Güneş doğmadan genci uyandırıp, kapıya götürdü. Kapı önüne gelince tekrar kucakladı.

— Hadi Aben... Bundan sonra bana yaklaşma, diye fısıldadı. Gençte nefes alamadı, dondu.

— Ajar niye... Niye böyle?

Gelin ses çıkarmadı. Elbisesinin koluyla gözyaşlarını silerek kapıyı açtı.

— Bundan sonra bu eve gelme. Bana acıyorsan gelme...

Yiğit sendeledi. Çıkamadı. Ajar onu kapıdan kendi çıkartıp, kendi evinde son defa kucaklayıp, kapıyı çarparak kapattı. Eşiğin önünde oturup kaldı. Heyecanı biraz geçti. Yatağına geldi. Yorganına örtünürken boğründe sanki bir şey sıkıştı. Karnında bir şey kıpırdıyordu sanki. Ajar yastığa boğulup ağlamaya başladı. Amaçsızca ağlıyordu. Ertesi gün ofise danıştı ücra bir yaylaya gitti, soğuk sonbahar gelene kadar ordaydı. O yok olunca Jamal Aben'i evlendirdi. O sene kış ortasında Nurtay doğdu. Dedikoduların dumanı sönse de millet dedikodu ateşini yeniden yaktı. Kocasının hırsızlığını Aben'in karısı da biliyordu. Ama ses çıkarmadı. Abla diyerek gece gündüz Ajar'ın evine gelip giderdi, acelesi varsa bile uğrardı. Gençliğinde ilk gelin olduğundan utanmasına rağmen Ajar da onu sevdi. İnsanın üzülmesine saygı göstermesini bilen genç gelin köy ev dedikodularını su sıçramış gibi bastırdı. Ajar Nurtay'ın doğmasıyla eskisinden daha da güçlendi. Şimdi kimse onun üstüne gitmedi. Nurtay onun hayatındaki tek bir mutluluğuydu. Savaş onu kocasından ayırdı. Onun yerini çocuğu aldı. Sadece kısa bir süre yaşamış olmasına rağmen tek oğlu samimi bir aşk anıtı olarak onu göğsündeki acılardan kurtardı. Yüreğine derinlere gömdüğü bu sır artık daha az rahatsız ediciydi.

Gördünüz mü, bugün bu dedikodular geçmiş yıllardaki bir sırrın, yalanın üzerini adeta avare kasırga gibi nasıl açtı. Ses çıkarmadan donakalan annesinin Sabit'ten intikam almaktan vazgeçtiğini anladı. Ertesi gün o yeniden alay edecek diye okula çocuklardan sonra, geç geldi.

Sınıfa girince öğretmen ona:

— Niye geç kaldın? diye sordu.

Yüzü kızaran Nurtay ses çıkarmadı. Öğretmen dergiyi aldı.

— Tamam, ismin ne?

- Nurtay.
— Soyadın?

Nurtay cevap vermedi.

- Soyadın ne? Babanın soyadını söyleyen de olur.

Çocuk arkasını dönüp kapıya koştu. Öğretmen şaşırdı. Nurtay'ın masasının üzerinde kalan defterinin üstünde iki damla gözyaşı vardı.

4.4. HARİKA! (MİNE KEREMET!)

Hani şu kitaplarında yazılır ya, aynen onun gibi. Yolların kesiştiği büyük bir istasyona iki yönden iki tren gelmekteydi. İki tren de dünyaca ünlü iki büyük şehir arasında her gün gidip gelen hızlı trenlerdi. İkisi de aynı hızla yol almakta. İkisi de o büyük istasyona aynı vakitte varmakta. İkisinin de radyosu bugünlerde ülkemize turne için gelen ünlü bir yabancı caz orkestrasının konserini vermekte. Bütün dünyanın çok iyi bildiği nağmelere iki trende de yediden yetmişe herkes katılmakta. Gençler demirden döşenen zemini kocaman botlarıyla küt küt tekmeleyerek tempo tutmakta. Kadınlar incecik burunlarını titreterek inleye inleye eşlik etmekte. Şişman erkeklerin şişmiş top gibi iri karınları da kasılıp gevşiyor, sallanıyor. İki trenin de restoran vagonuna yakın orta yerinde bir zamanlar “uluslararası” şeklinde abartılı bir isimle bilinen, şimdilerde bazı işgüzarların “seyyar gazino” diye eğlendikleri iki kişilik kompartımanlardan oluşan lüks vagonun kapısına yapıştırılmış aynanın karşısında olgun erkeklere göre “genççe”, orta yaş erkeklere göre “küçükçe”, kalın boyunlu, iki adam elektrikli tıraş makinesi ile tıraş oluyordu. İkisi de hareketli müziğe kapılmış olgun domates gibi şişirilmiş avurtlarını tekrar tekrar oynatıp duruyorlardı. Pam-pam pa-pa-pa... “Havanın düne göre sıcak olduğu kesin.” diyor batıdan doğuya doğru yol alan trenin yolcusu.

- Tam-tam ta-ta-ta... Allah'ın güneşi ortalığı kavurmaya kararlı, diyor.

Batıdan doğuya doğru giden trenin yolcusu. İkisi de kıldan arındırdıkları buzlu yol gibi olan çıplak çenelerini evvela Bulgar kremi sürüp iyice ovdu, sonra kutuya koydukları salatalık suyu ile elini yüzünü, boynunu sildi. Bu sihirli hareketler sayesinde sanki bir anda yenilenip gençleşmiş görünen dümdüz yüzlerinde gözlerinden kaçmış herhangi

bir kabarcık var mı diyerek dikkatlice baktılar. Kısacası Kazak'ın dar çeneli, iki koca yanaklı yuvarlak yüzü kral huzuruna çıksa bile hiç kimsenin olamayacağı bir şekilde güzelce ovuldu, kremlendi, sıvazlandı. Sonra ikisi de geçen olimpiyat oyuncularınıninkine benzeyen, vücutlarına yapışmış mavimsi pantolonun üstüne Hint basmasından biçimsiz dikilmiş boncuklu desenli tişörtü giydiler. İkisi de istasyonda dışarı çıkarak “temiz hava” alacaklardı. Eğer pazar yakında ise bu mevsimde mis gibi kokan tadından sanki bağı yarılmış da yatan meşhur güney kavunundan satın alacaklardı. Trenler istasyona girmek üzereler. Hemzemin geçit üzerindeki engele dayanmış duran arabalar, el arabaları, atlılar, eşekliler, bisikletliler, motosikletliler, bayrak kaldıran kazık gibi dikilen makasçılar, yüklü katarlar, boş katarlar, su kulesi, evler birer birer geride kaldılar. İki adam da hareketli kalabalığın ne gerisinde ne ilerisinde, tam ortasında perona indiler. İkisi de hemen önlerine çıkan kovalarla meyve, iri iri kavun karpuz, tahta, cam, plastik kaplarla yoğurt, kımız, ayran, deve sütü satan kalabalıktan güç bela sıyrılıp terminal binasının dışındaki tozlu pazara yöneldi. Bu saatlerde oldukça bol sebzelerle dolu olan uzun pazara ikisi iki ayrı baştan baka baka geliyorlar. İkisinin de delikanlı çağıdaki yırtık pırtık paçalı pantolon giymiş, darmadağın saçlı oğulları ikide bir etrafa ürkek ürkek bakarak yuvarlak sarı kavunlara koşarak,

— Baba bu nasıl, dediler.

İkisinin karısı da burun kıvrarak ellerini sallıyor. İki erkek de hafif hafif yürüyerek sabırsız çocuklarını durdurmaya çalışıyor. İkisi de uzun serginin tam ortasına gelince birbirini görüverdi.

— Oho, dedi ikisi de ellerini havaya kaldırarak.

— Harika, dediler kollarını açarlarken.

— E, nasılsın bakalım, dedi ikisi de güreşecek pehlivanlar gibi birbirine sarılıp sırtlarına vururlarken.

— İyi, diye yarışır gibi cevap verdiler ve el sıkıştılar.

İkisinin karısının da gözleri fal taşı gibi açıldı, hayret ettiler. Sonra gözlerini parlatarak dişlerini göstererek nazlıca gülümsediler. İki oğlan somurarak ellerini böğürlerine koydu.

İki erkek ağızları kulaklarında karılarının yanına geldi.

- Tanıştırıyım, üniversiteden arkadaşım, dedi ikisi de aynı anda birbirinin göğsünü dürterek.

Saçlarını tepelerine toplayarak bağlamış, süslenmiş “tınaz” topuzla, yaşları sadece nüfus cüzdanlarına bakarak anlaşılabilir kadar genç, yüzleri henüz bozulmamış iki kadın gülümseyerek ellerini uzattı. İki erkek dizlerini dikleştirdi, başlarını eğdi, birisi kahverengi; birisi bembeyaz narin parmakları dudaklarına götürdü.

- Eşim, dedi sonra iki erkek de karılarını göstererek.

Erkekler de başlarını eğdiler. Kadınlar el sıkışırken adlarını söylediler.

- Hey gidi hey, zaman nasıl da çabuk geçiyor, dedi iki erkek de görmüş geçirmiş kocakarı rolüne bürünen artistler gibi bilmiş bilmiş hayıflanarak.
- Enstitüyü bitireli on yıl olmuş!

İki erkek kol kola girerek öne geçti. Kadınlar peşlerinden yürüdü. Onları uzaktan dik dik bakarak seyreden iki oğlan da yavaş yavaş arkalarından yürüdü. İki erkek gayet samimi bir şekilde hem hâl hatır soruyor hem de yürüyorlardı.

- İlçedeki idarecilerden biriyim, dedi uzak vilayetten gelen trenden inen yolcu.
- Ben tröstte müdür yardımcısıyım, dedi başkent tarafından gelen trenden inen yolcu.
- Karım hekim, dedi taşra ilçesinin birkaç idarecisinden biri.
- Benim karım hoca, enstitüde ders veriyor, dedi başkentteki tröstün müdür yardımcısı.
- İki oğlumuz, bir kızımız var, dedi hekim kadının kocası.
- Bizim ise iki kızımız, bir oğlumuz, dedi hoca kadının kocası.
- Tatile gidiyoruz, dedi başkente gitmekte olan adam.
- Biz de öyle, dedi başkentten gelmekte olan adam.
- Son zamanlarda turna balığının kuyruğu gibi çırpınıyor şu zavallı yüreğim. Üstelik tansiyon da yüksek. Şu anda bile iki kulağım yoğurt dolu kova gibi geriliyor, dedi sürekli yeni konulardan konuşan taşra ilçesinden gelen saf adam.

- Ben de öyle. İki yıldır tedavi görüyorum, dedi onu takip ederek başkentten gelen adam.
- Yanımızdaki büyük çocuğumuz, dedi ilk konuşan adam.
- Demek ki bizim oğlanla yaşıt, dedi sonradan konuşan adam.
- Bu ay çok sıcak geçeceğe benzer, dedi taşra tarafından gelen adam gökyüzüne bakarak.
- Gazeteler öyle yazdı, dedi başkentli adam yanındakinin yüzüne dikkatlice bakarak.

Bu sırada hoparlörden avaz avaz ses gelmeye başladı. Gar spikerlerine özel, değişik, mızızızlanan biri gibi eveleyip geveleyerek konuşan ses çok geçmeden trenin kalkış saatinin geldiğini duyurdu. Beklenmedik bir anda karşılaşan iki aile yan yana duran iki serginin tam ortasına gelince durdular.

- Peki, hoşça kalınız. Güzel bir tatil geçirmenizi dilerim, dedi taşrada yaşayan adam. Bir dahaki tatilinizde bizim yöreye gelin. Denize çıkarız. Kuş avlarız. Kendimize ait geniş bir evimiz var, istediğiniz gibi rahat rahat tatil yaparsınız.
- Biz dönünceye kadar memlekete gitmezseniz bize uğrayın. Dağa doğru çıkarken büyük cadde üstündeki yüksek binanın beşinci katında bulunanapartmanda. Kırk bir numaralı daire. Yazlığa gidip dinleniriz. Karımın elleriyle kaydattığı frenküzümü reçeli ile çay içersiniz, dedi aşkentte duran adam.

İki erkek el sıkıştı. İki kadın öpüştü. İki çocuk birbirinin koluna sessizce dokundu. Ortılığı inleten düdüklerin sahibi iki trenden biri batıya, biri doğuya doğru hareket etti. Mavimsi gar, kavun pazarı, kova kova meyve, çoluk çocuk, upuzun su kulesi, parmaklığa dayanmış yük arabaları, el arabaları, atlı, eşekli, motosikletli yolcular bir bir geride kaldı. Vagonlarına dönen iki erkek kompartımanına girmek yerine ikisi de koridorda pencereden baktılar. Uzayıp giden düzlüklerde sadece beton direkler göze çarpıyordu. Mola sırasında sesi kısılan radyo tekrar başladı. Radyocunun gezgin parmağı her istasyondan birer ses koparır gibi bütün dünyayı dolaşıyordu. Kâh sırnayla (Aslı Özbeklere ait fakat Kazakların da kullandığı üflemeli bir çalgı) çalınan şark nağmesini balalayka sesi bastırıyor, kâh eline verilen kâğıdı utana sıkıla okuyan birisinin çekingen sesi, yakında Latin Amerika'daki bir ülkede olan devrimi bütün

ayrıntılarıyla boğazı sıkılıyormuş gibi anlatan sunucunun kötü sesinin yerini alıyor. Radyocu bunların hiçbirleriyle yetinmeyip zavallı radyonun düğmesini birinden oç alır gibi inatla çevirip duruyor. “Eskisi gibi değıl, çok kibarlaşmış.” diyor iki erkek de sessiz düşüncelere dalarak. “İlçedeki birkaç idareciden biriyim, diyor. Fena değıl. Bir hamlede birinci idareci olması kaçınılmaz. Ta o zamanlar çok iyi konuşurdu. Önü açık gibi görünüyor.” diyor başkentte yaşayan mevki sahibi adam. “Ya hu adam zamanında ticaret okulunda okuyan kızlarla gezmiyor muydu? Karısı şık giyinmiş. Sıradan bir ailenin kızı değıl herhâlde. Her zaman hızlı konuşan, hızlı hareket eden bu adam kimseye dokunmadan buraya kadar yükseldiğine göre yukarıda bayağı güçlü bir dayısı olmalı.” dedi başkentteki ilişkileri çok iyi bilen muavin adam. “Eskiden yani öğrenciyken, kız arkadaşımın ana babası tanınmış aile, olur olmaz yerlere göndermiyorlar diyerek toplantı ve eğlencelere yalnız başına gelirdi. Bunu böyle yükselten de herhâlde bu kayınpeder tarafı olmuştur. Yoksa hiçbir yeteneğı olmayan sarı itin birisi değıl miydi bu?” dedi taşradaki ilişkileri çok iyi bilen taşralı adam. Sonra ikisi de sessiz kaldı. Şimdi ikisi de sorunun cevabını bulamayan öğrenci gibi gözlüğünün kemik sapını kemiriyor. Makam ve mevki sorusunu logaritma tablosuna benzeterek sahip oldukları mutluluk ve mevkii değerlendiriyorlar; hangisinin büyük, hangisinin küçük olduğunu bilmek istiyorlar. Neticede vazifeleri kendi içinde “artı” ve “eksileri” olan işlerdi. Bunlar bir tarafa koyacak olurlarsa, yüksek memur olarak ikisinin de aynı derecede, aynı kategoride oldukları ortaya çıktı. Şimdi kendilerini bıraktılar da karılarını mukayese etmeye başladılar.

“Adamdaki şansa bak. Tam bir esmer güzeline denk gelmiş. Gözleri nasıl da parlıyor. Dur, vur demeden dizgini ellerine alacağı belli gerçek bir kraliçe. Bazen böyle bir kadının desteğı olmasa bu erkek milletin iyice tembelleşip başlarına konan devlet kuşunu kaçırdığı az değıldir.” diyor başkentten gelen kumral kadının kocası. “Karısının görgülü bir ailede yetiştiğı hemen belli oluyor. Üstüne toz konmamış gerçek bir suna. Boynu ne kadar ince ve zarıftı. On sekizinde kız gibi. Böyle bir kadın, her erkeğı nasip olmaz. Gökten inmiş bir nimet! Bugünkü idareciler ya kendilerine ya karılarına yaslanarak yaşamalılar. Yoksa eski çilingir sofrası, kaplıca parası, kumarda devamlı yenilme sıradan şeyler oldu diyor çokbilmişler. Altın değerinde kadınlar sayesinde başına devlet kuşu konan tosbağı başlı erkekler de az değıl.” diyor taşradan gelen esmer kadının kocası. “İki kızım bir oğlum var, diyor. Yarın iki oğlunu da

büyüterek adam eder. Sonra herifin bıyığını balta keser mi?” diyor içinden şehirde oturan, bir oğlan iki kız sahibi baba. “İki kızım, bir oğlum var, diyor. Yarın güzellikten yüzüne bakılamayan analarına benzeyen iki güzel kız yetişip eli uzun, itibarlı iki köklü aile ile dünür olduktan sonra o kudurmayacak da ben mi kuduracağım? Bu kurnazlıkla böyleleri işlerini aşık kemiği gibi yuvarlayarak ileri götürür.” dedi içinden taşrada yaşayan, iki oğul, bir kız sahibi baba. “Bayağı kurnazmış.” diyerek gülümsedi ikisi de sonunda. “Yanındaki it ile dalaşmış derviş gibi baldırı çıplak, saç baş karışık şehirdeki enstitüye yazdırmaya götürdüğü halde tatile gidiyoruz diyerek yalan söylüyor. Ya hu insanlar ne kadar fenalaşmış!” Bu sırada kompartımanda yumuşak yatakta sırtüstü yatmış moda dergisi karıştıran iki kadın da derin düşüncelere dalmıştı. “Başkentin tam ortasında güzel bir dairesi var. Dağda yazlığı var. Hayattan zevk alanlar bunlar işte.” diyerek imreniyor taşralı “bayan hüzün”. “Müstakil konak. Denize çıkarız, kuş vururuz, diyor. Zenginler sefa içinde yaşıyorlar.” diyerek imreniyor başkentli “bayan hüzün”. “Enstitüde ders verdiğiğine göre hanımefendi tam verimli inek demektir. İçki içtikten sonra sınava giden telaştan eli ayağı titreyen, yalvarıp yakararak tekrar tekrar imtihana giren öğrenciler yağ ve bal ile besliyorlarmış hocaları.” diye hüküm veriyor taşralı “kâhin”. “Taşradaki hekim hükümetin cebinden para hortumlar. Yalan veya doğru, iki üç maaşla çalışıyorlarmış. Maaş bakımından benim diyen profesörün onlara yaklaşması bile mümkün değil.” diyor şehirli “kâhin”. “Ayakkabısı ne kadar da farklıydı. Doçent ve Tabii, şehirde ne istesen bulursun. Ayrıca biz zavallılar çoğu zaman elimizdekiler kendimize yakışır mı bilemiyoruz ki.” diyor taşralı güzel, bir şeye üzülen. “Kadının üstündeki o kumaş başkentten hiçbir mağazasında bulamazsın. Taşrada her şey onların elinde. Depoya giren güzel şeylerin en iyilerini seçerek aralarında hemen paylaşıyorlar.” diyor şehirli güzel, bir şeye omuz silkerek.

Bu arada koridorda pencereden bakan iki erkek kompartımanlarına girdi. Deminden beri cızırdayıp duran radyo da çalmaya başladı. Meşhur bir şarkıcı “Gelin şarkı söyleyelim birlikte, şimdi neredesiniz dostlarım?” diyerek kadife nazlı sesini dertli dertli uzattı.

– Hay Allah, bu öğrencilik yıllarımızın şarkısıdır yahu. Bu sanatçılara da çok değer vermemize rağmen hâlâ eski “leylim ley” ile devam ediyorlar. Şarkılarını yenileseler karınları mı şişer, diyor iki erkek. Sonra düğmesini çevirip radyoyu kapatıyorlar.

Çünkü ikisinin de kompartıman komşuları herkesçe tanınan büyük kişilerdi. Dünden beri pek çok yolcu bu adamla el sıkışıp vakit geçiriyorlardı. Şimdi “Hadi, bir iki kadeh içelim!” diyerek duvara vuracak olsa deminki konuşup duranı dinleyeceğiz diye duymamaları işten bile değil. İki erkek de bu zihinlerine tutkal gibi yapışan beklemedikleri karşılaşmanın etkisinden bir an önce kurtulmak isteyerek,

- Dünyada böyle harika şeyler de oluyor demek ki. “ Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.” dedikleri bu olsa gerek. Koskoca on beş yıldan beri ilk defa görüşüyoruz, diyorlar karılarına bakıp başlarını sallayarak.
- Sahiden de hayret edilecek bir şey, diyor karıları da.

Uçsuz bucaksız bozkırları hızla geçtiler. Geçtikleri bozkırları iki çocuk da sessizce izledi. İkisi de tezgâhlarda yan yana yatık halde duran tatlı kavunları tatmadıklarına çok üzölmüş vaziyette. “Harika! Harika! Nesi harika? Kucaklaştılar, öpüştüler, el sıkıştılar. Birbirlerine gülümsediler, samimi olmayan güler yüzlerini gösterdiler. Bunun neresi harika?” biraz önce radyodan kulaklarına gelen meçhul şarkıyı ıslıkla tekrarlayıp duruyorlar. Tren kendi gölgesini çiğneye çiğneye yol alıyor fakat yolları tüketemiyordu. Trenin tekerlekleri Rusça düşünen iki oğlanın da gönlündeki az önceki şüpheyi doğrular gibi “tak tak” diye art arda takırdamaya devam etti.

4.5. KAPLUMBAĞA OTU (TASBAĞANIN ŞÖBİ)

Şanslı olursan, her şey yoluna gider. Kendi ayakları üzerinde tökezlemesine rağmen, Sakıp'ın siyah çaydanlığı o gün çabucak kaynadı.

Şafak vakti, sanki birisi kasten köyün yeşil sırtındaki başlarını çevirmiş gibi köpekler o tarafa bakarak havlıyordu. “Şey, şanslı olduğumu biliyorum” diye düşündü Karabala ayağını üzengiye koyarak. Sonra dizginleri tutarken kendi kendine, "Apıray, bu düşüncenin küfür olmasına izin verme!" dedi. Gönlüne ferahlık verdi, fakirlik geçecek diye. Kelime-i şahadeti üç kez tekrarladı. Sonra Allah'ım bana sen yardım et diye kula atını tekmeleyerek yola çıktı

Üç gündür doğru düzgün uyuyamadı. O hayatta hiç kimseden bir şey sormazdı. Bütün gözyaşlarını dökerek istediğimi alabilirsen iyidir. Ama girdiğim kapıdan işimi bitirmeden boş elle çıkacaksam o bana ölüm gibidir. Allah'a şükürler olsun başkaları buna bir şeyler danışsa da kara geniş çekicin de yardımıyla kimseye bir şey

danışmamıştı. Sabahtan akşama kadar köyün yanındaki demirci dükkânından çıkmazdı. Günümüzdeki yaşlı adamlar gibi düğünlerde de gezmez. Ara sıra davet edenleri üzmeiyim diye yas törenlerine gider. Orada yas olduğunu unutup dedikodu yapan boşboğazları gördüğünde onlara baka baka küplere binerdi.

Böylece evden çıkmayan konuşmayan Karabala ata da bindi. Falan filan değil ilçeye gidecekmiş. Ofisleri gezecekmiş.

Yas tutmakta olan bu şeyi yapan bu sincap nedir? Uğursuz(biçare) toplantı olursa ağaca binip konuşup imza kâğıdı varsa eline tükürüp ilk olarak koşardı. Köyümüze kaç müdür gelirse de herkesten önce Oñbay tutuşur tartışmaya. Ofis yanında bir tartışma olsa ortada mutlaka Oñbay bulunur. Her zaman ve herkesle sıra vermeden küfreder. Ona kimse yetişemez. Hem kazakça hem de Rusçası çok iyidir. Terzi Koreli dede köye geleli bir sene olmadı. Geçende sonbaharda mağazanın yanında onunla Korece kem küm ederek eveleyıp güveleyerek küfrediyordu.

Bir an önce ona oğlunu yollamış. Merdivenden çıkar çıkmaz bağırıverdi.

— Akralalıktan saymıyorum sizi akraba olarak halimi de sormuyorsunuz.

Oñbay sadece bağırma çağırma için onlara lazımmiş. Hastalanıp yatakta kalalı yarım sene geçti. Hiçbiriniz ziyaret etmediniz, halimi sormadınız.

Artık bu değneğe sarılıp aksayarak yürümeye gücüm yok. Hükümet bizlere araba vermeli. İlçeye gidip o işimi sonuçlandır. Bütün ofisleri durmadan yüz kere gezmezsek işimiz bitmez. Öyle yapamam gördüğün gibi kendi bacağım kendime yük olmuş. Dedelerimiz bir kadını avucunda tuttuğunda senden ne beklerim. Demiri bir gün tıkırdatmazsan bir şey olmaz gidip gel. Bu dediklerimi yapmazsan ben öldüğümde ah kardeşim diye burnunu çekip ağlamaklı yanıma geleceksen var ya bu koltuk derneğiyle seni bir döverim

Karabala'nın güzel bıyıkları kıpırdadı. Bunun umduğuna bak kendisi ölürken de insanlarla kavga etmeyi düşünüyor. Ama kendisine kıyamıyor. Şangırdayan bir tek kemikleri kalmış. Akralalıkları da var. Buna evlensin diye akralaları da kız alıp kız vermez. Aynı yılda doğmuş yaşlılar. On beş yaşına gelir gelmez genç kızları olan evlere geceleyin köpek gibi gidip yanaşmaya başladı. Birkaç kere kulağı kesik gibi

kafasına sanki yapışık dededen dayak yemişti. Bütün bunlar başından geçti ve o sapasağlam kaldı.

Savaştan ise sağlam bacağının tamamını bırakıp döndü. Tek bacakla bütün köyü o başından bu başına kadar iyice gezebilirdi. Evindeki altı çocuğundan ayrı burdaki üç dört dul kalan kadınların da doğurduğu çocukları göğüsleri dimdik olan bu çocuklar sanki Oñbay'ın ağzından düşmüş gibi benzerlerdi.

Çocukken güreşte yenildiği zaman:

— Farketmez Oñbay işini bilir derdi pantolonundaki tozu silerek.

Dediği gibi azıcık işi vardı onu da günümüze kadar hiç bırakmadı da unutmadı da. Bu sene kış erken geldi. Kış gelir gelmez evinden dışarı adım atıp çıkamadan yatıverdi. Yaşlanınca eski hastalığı da çıkmıştı. Oñbay hasta olalı ofis civarı sessizdi. Ama konuşup duran ağızı evde de kapanmazdı. Nihayet Oñbay öyle demiş Oñbay şöyle demiş diye pat pat diyorlardı. Dedikodular kulağından gitmiyordu. Birileri: “Gözü toprağa bakıyor ne gerek var buna”, diye kızarken, birileri de: “Zavallı boşuna kendini hırpalamaya ne gerek var”, diye acırlardı. Kızanlar çok, acıyanlar ise az. Zorlukla yürüyebilen adam, aldığı yaralar nedeniyle görme yetisini kaybetti.

Çocukları kafalarını dimdik tutan babalarına değil sakın annelerine benzemişlerdi. İnsanla doğru düzgün konuşmayı dahi bilmeyen kişilerdi. Büyük, ilk oğlu sofördü. Beklemediği bir zamanda ve yerde kaybetti. Her şey benim böyle yatalak olmamdan kaynaklandı. Halim böyle olmasaydı koltuk derneğine sarılıp yürüyerek gider o müdürüklerin vefat etmiş babalarını gözlerinin önüne getirirdim diye Oñbay uflayarak oturuyordu. Oyle demedin mi böyle demedin mi diye oğluna küfrediyordu

Oğlu da baba yeter diye söylenirdi. “Dayı boşverin” diyerek sesleniyordu. Şimdi ise uzaktaki çobanlara yardım ediyor.

O oğlundan bir şey çıkmadığı için bunu çağırmişti. Her zaman omzuna vurarak dostum derdi. Bütün derin dökülse, alnından terler boşalsa bile o, köy köy gezerek iskambil kağıdı oynayan Kali'ya yetişemezsin. Koyunları karısına çocuklarına besletir hürmeti ise kendisi görür. Burnunu yükseklerle diker hep kendini göstermeye çalışır Almatı'ya Moskova'ya bütün fuarlara o giderdi. Her gittiğinde halı, kilim ve hint çayını bol bol

getirirdi. Tüm iyilerin, hayırlı samimi sözlerini o duyar. Sen ise sabahtan akşama kadar kara taşla kara çekiç sesini dinlersin ancak.

Bu yaşa kadar Karbala'nın ilçeye ikinci kez gidişiydi. Eskiden, savaşın başladığı yıl çocuklarla askerlik için gitmişti. Dizlerin çıkmış, topukların düz değil dediler. Sonuç olarak da askerlik için uygun bulmadılar. Daha önce komşu köydeki akraba yurduna iki üç kez gitmişti. O zamandan beri köyden uzağa gittiği tek yer ilçedir. Çıktı da ama kalbi bir yağ içmiş gibi ağızına kadar geliyordu. Köyünden ne zamandan beri dışarı çıkmadığından mı, bir kişi ile ilgili hoş lafları çıkmayan Oñbay'dan dolayı mı, yoksa yanında gelen büro sahiplerinden dolayı mı, midesi bulanıyor, biraz rahatsız hissediyordu. Bu kişilerden birisi kapan takip eden kara köpek gibi açgözlü ve çok kurnaz, diğeri de öz babası evine gelse bile evinin kapısını kolay kolay kimseye açmayan asilzade, üçüncüsü küy çalan, elindeki mal mülkünü, varlığını yerin yedi kat altına saklayan sözde her kanuna uyan titiz ama zalim adam dedi. Oñbay'ı da söyleyecek olursak, mahalle başında gözlerinizi kapatıp parmaklarının arasına bir balyoz koyar, önünüze yiyecek yığar ve size su getiren bir çaydanlıktan başka bir şeye benzemediğini görürsünüz.

Kendisi öyle diyerek o kurnaz zulümlerden isteyerek binip gezeceği araba getirmemi istiyor. Ak dağı çevirip kara dağı parçalayan milletin vermediğini elinden çekip alacak o kadar gücü ona kim vermiş. Akrabamdır en azında atının yürümesine kıyamadın demesin diye çaresizlikten geldim.

Adam binse yavaş gider, salıverince de kula ağır hareket etmeye başlar. Obanın karşısındaki yamaçtan gelen Karabala'nın sarkan yeninin içinden sökülmiş cadı gibi duran siyah plastik saçaklı kamçısı göründü. Hangi tarafa baksan yarık var.

Köyün yanındaki kara tepe parçalanmış. Nereye bakarsan da aydınlık gözünü alırdı. Her taraf ot arasında kalçasını sürükleyen kaplumbağalarla doluydu. Çünkü gürültünün alaca tozu kaplumbağanın rüzgârı oldu. Atın bacaklı mahlûklar toynak sesini duyunca kafalarını içine çekip donakalıyorlar ve biraz uzaklaşsan tekrar hareket etmeye başlıyor.

İşte harika!.. Büyük ininden aydınlığa çıkarken bir kaplumbağa yuvarlanarak sırtının üstüne düşmüş. Kıvrık buruşuk kısa boynuyla etrafına bakarak tırmanıyor. Ağızında

bir tutam ot. Buğdayın tohumu büyüklüğünde çakır iki gözüyle yüzüne bakakalıyor. Nice asırlar görmüş ihtiyar kaplumbağa, at üstünde oturan bu eski püskü kalpak giyen, yalpalı börklü Kazak bana ne yapacakmış acaba diye eleştirir gibi yatmaktadır.

Karabala zorluk çeken zavallıyı çevirmek için elini uzatıvermişti baharda kaplumbağanın yer altından dışleyerek çıkardığı otu alan insanın bütün istekleri gerçekleşir diyen hikâyeyi hatırlayıp atından indi. Yanına gitti. “Bismillah” diye otu aldı. İğne gibi çok ince bir ottu. Kumlu yerlerde çok yetişen koza sapına benziyor. Eline alıp okşadı. Sonra gözü kocaman olmuş, yerinden kıpırdamayan kaplumbağayı yüzüstü çevirdi. Ata bindi. Biraz uzaklaştıktan sonra arkasına dönüp baktı. Kutsal kaplumbağa henüz büyümemiş pelinlerin arasında sürünerek ilerliyordu. “Ya pirim oy... İnanayım mı inanmayayım mı? Demek ki beni yaratan Rabbimin sevgili kuluymuşum. Hangi işimle, hangi davranışım ile sevimli olabildim. Kalbi beklemediği bir sevinçle doldu. Evden çıktığından beri içini kemiren “ilçeye gittiğimde işi bitiremezsem Oñbay beni öldürecek” düşüncesini de unuttu. Elindeki otu karısının ilçeye gidiyorsun madem dönüşte getirirsin diye verdiği bir ilaç reçetesinin arasına sararak cebine koydu. Uzun yeninin içinde saklı bulunan plastik kamçısını kula atının sırtına vurdu. Ağır giden kula hareketlenmeye başladı.

Yaşlı kızıl azban hayvan... Kızla delikanlı birlikte kömür kazan... Karabala’nın bıyıklarını bu ses biraz kıpırdatmış gibi oldu. Sevindiği zamanlarda hep böyle olurdu. Oñbay’dan duyduğu bu şarkıyı şimdi mırıldanmaya başladı. Düğünlerde Oñbay önce birisiyle kavga eder. Sonra ise gömleğinin kolunu dirseğine kadar sıvayıp içmeye başlar. Daha demin ağzına kadar dolu olan kadeh, Oñbay’ın kuş tüyü kadar yumuşak bıyıklarına değerek köpüklenmeye başladı. Biraz sonra önceki tartışmada yenilmiş olsa, Oñbay’ın bakışları sertleşip, çene kemiği sinirinden oynamaya başladı. Ama kazandıysa iyice terleyip yerinden iki koltuk değneğine asılarak alkol dolu bardağı boşaltır boşaltmaz büyük elini bir sallayıp acı sesiyle şarkıya başlardı.

“Yaşlı kızıl azban hayvan”

Sofra başında oturan kadınlar grubu kahkaha atarak gülerler. Karabala niçin kızıl azban niye kızla delikanlı bu zamanımızda kömürü birlikte kazıyor diye hiç anlamadılar şarkının manasını. Şarkıda gülünecek bu kadar ne olduğunu hala anlamıyordu.

Her neyse, ne olduğunu bilmesede de tek bildiği bu birkaç kıtalık kafiyesiz dizeleri bilmektedir. Yine de bir şeye heveslense, Oñbay'ın dediği gibi halkı kahkahaya boğacak kadar ortaya atılmaz. Faydasız kulanın gevşek hareketi gibi bu uyku getiren nağmeleri pek duyulur gibi değil. Kendisine bu marifet gibidir. O şarkı söylediği zaman hayat, herkes hatta dünya uyur. Ama kendisi de buna gülerdi. Yazın güneş altında yürürken buz gibi bir şarkı sölersen birisi tokatlamış gibi uykun kaçır kendine gelirsın.

Karabala'nın babası her zaman bir evde yalnız yaşayan deveciydi. Bu da birilerini görünce anne babasının arkasına gizlenen utangıç olarak yetiştı. İssız bir yerde bozkırda tek başına mırıldanan şarkı söyleyen o birileri duyunca ertesi gün “Bilmiyormuşuz Karabala da yalnızken şarkı söyler” demesın diye her tarafa bakıyordu.

Bahardaki bozkır bomboş duruyordu. Havada hala kış aylarının belirtisi var. Gök uçuk bir haldedir. Böylesine varlıklı bir zamanda, böyle uçsuz bucaksız bir bozkırda canlı kalan dört ayaklı sadece kendisi olduğu düşüncesiyle öğünüyormuş gibi kula at kuvvetli ve gürültülü soluk alıp vermeye başladı.

Karabala boş boşuna gülümsüyordu. Onu bunu hatırlayarak gülüyordu. Köylü, Sovyetlerin köy sekreterleri çok hızlı bir hareketle babasının elinden zorla alırcasına okula kaydetmeye götürmüştü. Bu okul eskiden hocanın çocukları okutmuş olduğu cami idi. Beyaz taştan yapılmış dört odalı küçük evin bugünkü ak mescit olan adını değiştirerek ak okul demişlerdi. Ama millet ak mescit de ak okul da demiyor ak şköl (Rusça okul) diyordu. Ak şköle ordan burdan yirmi civarında çocuk gelirdi. Aralarında en büyükleri on iki yaşındaki Oñbay ile Karabala idi. Oñbay'ın dersleri iyiydi ama Karabala'nın dersleri ortaydı. Matematik dersinde deve at koyun keçi sayısını çıkarıp eklediğinde hiç duraksamaz ama o; kitapta verilmiş olan elektrik tellerine konmuş kuşları, bahçeden getirilen kasa kasa elmaları, iki şehirden ayrı ayrı çıkmış bir zaman sonra karşı karşıya gelen bisikletçilerin hızını hesaplamaya geldiğinde beyni çalışmazdı. Hatta başı dönerdi. Oñbay ise doğduğundan beri bisiklet binip bahçede elma toplayıp tellere konmuş olan kuşları sayarak yetmiş gibi toplama çıkarma bölme her şeyi bildiği için durmadan konuşurdu. Ak şkölü bitirdikten sonra komşu köydeki okulda yedinci sınıfı tamamladı. Karabala ise komşu köydeki okula gitmeden

Ak ş    n verdiği azıcık eğitimde ne   rendiyle bununla yetindi ve eğitim hayatı bitti. O  bay kak  l  n   ıslatarak bir tarafa yatıran, parlayan siyah cepken ve pantolon üzerine yuvarlak yakalı beyaz gömlek giyen yakışıklı bir delikanlı olarak çıkıverdi. Islatarak taradığı saçları da bembeyaz dişleri de parlayan ve g  l  mseyan gözleri de her gün temizlediği deri ayakkabıları da ne zaman görürsen g  r sanki annesinin yalayıp temizlediği kuzu gibi tertemiz ve parlaktı.

Karabala ise, bildiğimiz pasaklı elbisesiyledir. Karabala eskisi gibi sarkık etek düz yaka gezerdi. Köydeki bütün kızlar O  bay'dan aşk mektubu aldı desek de yalan olmaz. Bütün kızlar da ona işlemeli mendil vermişlerdir. Cebi onların verdiği nakışlı mendillerle doldu. Nerede bir eğlence topluluğu varsa orada olan O  bay bir konuşma yapmadan da edemezdi. Bir kutlamada olsun, bir hesap kitap işinde olsun, koyun kırkım veya ot biçme çalışmaları olsun, hayvan yavrulatma olsun, O  bay için hiç fark etmez. Bir sunucu bile onun adını zikretmeden geçmez ve toplulukta alkışlamadan durmaz. Yönetici hesap biter bitmez hemen onun adını söyler. Salonda oturanlar da başköşede oturanlar da başlarını sallayarak ona hayran olurlardı. Yukardan gelen vekiller de bu başarılı gençle tokalaşır, sırtını sıvazlardı. Savaş araya girmemiş olsa O  bay başka biri olup giderdi. Bunu düşündüğünde Karabala i  i sızlayarak yürüyordu. Onun arkadaşına yapılan iltifatları duyunca hiçbir zaman kıskanmazdı. "O  bay"ı değil de başka kimi   vecekler, onun gibi başka birisi var mı?" diye düşünüyordu Karabala. Çocukluğunda babasının arkasında saklanan Karabala şimdi O  bay'dan hiç ayrılmazdı. İnsanlar arkadaşına hayran olup övdüğünde Karabala'nın ağzı kulaklarında g  lerdi. Doktorlar onun asker olamayacağını açıkladığında bile koridorda itaatk  r hüzünlü yüzüyle kalakalmıştı. O  bay ile vedalaşınca gözlerinden yaşlar damladı. O  bay bir şeyler mırıldanarak dudaklarını hareket ettirdi bunun elini tutup sallayarak tokalaştı ve şaşkınlıkla durakladı. Bu olaydan sonra Karabala köye oradan zor döndü. Uzun bir süre O  bay'ın hüzünlü yüzü ve geniş alnı gözünün önünden gitmiyordu. Kemikten yapılan bir heykel gibi yakışıklı yetenekli delikanlı kurşun yağmurunun ve düşen bombaların altına gönderildi diye   z  ld  . Kendisi için de bu durum ayıp gibiydi. Karabala çocukluğundan beri O  bay'ı başka çocukların yanında özel biri gibi görürdü. Arkadaşlarının sayısı da çok değildi. Koridorda dizilen gençlerden tek ona   z  ld  . O  bay'ın   l  me gideceğini biliyor, kendisinin de köyde kalacağını biliyor ve hem çok   z  l  yor hem de çok utanıyordu. Bu durumdan kendini

rahatsız hissediyordu. Köydekiler: Birkaç gencimiz savaşa gitti bu arsızın yürüyüşüne bak herkesin karşısına nasıl da çıkıyor demesinler diye insanların gözüne görünmezdi.

O günden beri dört yıl boyunca fırındaki sıcak kömürlerden ve siyah demirden hiç uzaklaşmadı. Savaş bitmeden bir yıl önce Oñbay döndü. Karakala sadece o gün duman içinde kalan demirciden çıktı. Yatağın köşesinde kuş tüyü yastıkta yatan arkadaşını, duvara dayanmış iki koltuk değneği ve kapı önünde topuğu yıpranmış tek bir çizmeyi görünce kendini tutamadı. Askerlik kıyafetini giydikten sonra yüzü eskisinden de beter olan ve daha sert görünen arkadaşıyla tokalaşıp şaşkınlıkla oturup kaldı.

— Evet iyisin değil mi? dedi Oñbay güzel siyah bıyıklarını parmaklarıyla okşayarak.

Günümüzde halk arasında köyde seni hangi düşman alsın demiş gibi duyuldu mu acaba diye farklı hareket etti. Karabala umursamadı. Arkadaşının hoşnut olmadığını kendine göre anladı. Herkesi şaşırtan halkı ağızına baktıran ülkeyi neredeyse alt üst eden Oñbay'a savaştan ağaç gibi tek bacakla dönmek tabi ki de kolay gelmedi. Yuvarlak gözlerindeki eski cesaret kendini sertliğe bırakmış gibiydi. Birileri konuşacak olsa bile susturarak oturuyor.

O sene Oñbay kolhoz yöneticiliğine seçilmişti. Bir bacağı üzengide iki değneği eyerin arkasında asılıydı. Ayağı topal adama yöneticilik beklemediği anda geldi. Milletin görmediğini görüyordu bilmediğini biliyordu. Oñbay ismini duydukları an gözleri kapalı ağızları açık ona güvenenler şimdi ise yakalarını tutuyorlardı. Orakçı kadınlar yönetici ansızın gelebilir diye eskisi gibi bir birinin saçlarını taramayı bıraktı. Çimleri biçen kadınlar aniden başkan gelebilir diye korkup önceki gibi toplanıp birbirlerinin yüzlerine bakmayı bıraktılar. Çalışan yaşlılar harman dövmelerini bitirdikten sonra iyiye alamet diye bir avuç buğday vermeye başladılar. Harmancı dedeler tahıl basma işini bitirince harman sonucu diyerek her birine bir avuç buğday vermeye başladılar. Ofistekiler ayak ucuna basarak yürüyorlardı. İlçede verilen tüm işleri ilk önce Oñbay'ın kolhozu bitirirdi. Et planını da ilk olarak Oñbay'ın kolhozu yerine getirirdi. Bekârlık yönetmeliği geldiğinden beri bekârlık vergisini de birinci olarak Oñbay'ın kolhozu toplardı. Oñbay'ın başa geçmesiyle yıl boyunca on iki ay boş duran yüksek arazilerde çitlik hayvanları otlanmaya başladı. Oñbay zamanında, argali ve geyikler dışında kurtlar bozkırlarda dolaşıyordu. Oñbay görevlendirildikten sonra sadece koç

ile sığırların otlandığı yerlerde çim biçilmeye başlandı. Oñbay gelince su aktarmak için ana hendek yapıldı. Arpa, darı ve buğday ekmeye başlandı. Oñbay başkan olunca köyden bayge oyununda yenilmez bir at çıktı. Oñbay başkan olduğundan beri iş günleri için para verilmeye başlandı. Oñbay başkan olduğunda duvar gazetesi çıkmaya başlandı. Oñbay başkan olduktan beri Karabala bile toplantılara gelmeye başladı. Bir yönetim kurulu üyesi her gün toplantıya çağırıldığını söylüyordu.

— Küçük çiftlikleri genişletmek gerekir, dedi Oñbay küçük çiftlikleri genişletmek gerekir diye bağırarlardan biri de Oñbay'dı.

Sadece köy değil bütün ilçede tanıyan herkes bu topal adamın yöneticiliğinin zamanın kısa olduğunu düşündü. Ama yan yana yerleşen üç kolhoz birleştiği an yöneticiliğe Oñbay değil komşu kolhozun yöneticisi seçildi. Oñbay ise bu kişinin vekili seçildi. Oñbay ile başkan toplantılarda birbirlerine laf sokuyorlar. İki yönetici toplantılarda birbirlerini gözleriyle yiyorlardı. Sonra da önemsiz bir şey için birbirlerine rapor yazarlardı. Sonunda her şeyi bırakıp kimseye bakmadan birbiriyle davalaşmaya başlarlardı. İkisinden biri hata yapsa diğeri hata yapanı bir üst kademeye şikâyet etmeye başlıyorlardı. Oñbay bu dalaşmadan dolayı bir süre işi bıraktı. Aradan bir ay geçtikten sonra Oñbay köye geri çağırıldı ona et toplama görevi teklif edildi. Oñbay'ın cevabı ise teraziye bakıp durmak istemiyorum diyerek işe gitmedi. Sonra ise Oñbay'a vergi toplama görevi teklif edildi. Oñbay ise para sayacak halim yok diye görevi reddetti. Sonra ona baya kimse iş teklif etmedi. Kimse onu aramadı. Oñbay yatakta dönüp durdu, öyle bekledi böyle bekledi. Dertlendi üzüldü kızdı yukarıdaki aksakallara selam söylemeyip yardım istemeyi de düşündü. de düşündü. Sonra kendine iş bulmaya çıktı. Oñbay daha sonra Allah'ın gösterdiği bir köye geldi. Oñbay'ın bu köyü neden beğendiğini Allah'tan başka kimse bilemedi. Gittiği köyde petrol arayan araştırmacılar grubu vardı. Arabalara benzin koyma işinde çalıştı. Nasıl olmuşsa belli değil Oñbay'ı onlar beğenmişler. O zaman kolhozda ne petrol ne lastik ne de araba için gerekli olan demir var. Hem petrol hem lastik hem araba demirlerini Oñbay'ın elinde. Keyfi yerindeyken arabalara küfür ederek benzin dolduruyor, Rusça küfür ediyor sinirli olduğunda ise yere tükürüp benzin doldurmuyor arabalara. Sümüklü müdürüne selam söyle diye kulağına fısıldıyordu. Bu köyde ilk başta Oñbay öyle demiş böyle demiş diye derlerdi. Önce bizim çocuk derlerdi güzel sözlerle. Sonra

bizim total yönetici dediler ve bunu bilerek söyler Oñbay işte total diye acımadan söyler vay vay vay derlerdi köy halkı. Ne olursa olsun şoförler ile traktörcüler zora geldiğinde onlar Rablerini değil Oñbay'ı hatırlıyorlardı. Oñbay'ın ağzından çıkan sözlerin hepsini diğer insanların tekrar etmesi alışkanlık haline geldi ve herkes Oñbay'a alışı. Herkes cümlelerine başlarken onun cümlelerini kullanmaya başladı. Benzin kuyusundan çıkan bir kova benzin bu köyün çapa ve traktörlerine yetmez diyor halka Oñbay, halk da onun sözlerini muhtarlarına iletiyor. Oñbay halka "sizin muhtarınız hiçbir şey bilmiyor" diyor. Bu laflardan sonra muhtar Oñbay'a kızıyor. Sonra muhtarlıktaki bir adam evine yaşlı adamları ve Oñbay'ı çağırdı. Ayrıca muhtarlıktaki adam bir kutu içinde konyak ve bir kutu votka da getiriyordu eve. Yöneticiler ne yapardı. Sakin sürücüler kelimeleri tercüme etmeden duyduklarında, sanki bir grup dillerini yutmuşlar gibi nefesi kesildi. Kızanır, iç çeker, iç çeker, "Özür dilerim, özür dilerim, özür dilerim." İlk kırmızı gözlü tahtada şöyle diyor: "Bu total adamın annesi, köy dükkânından bir kutu votka yanında ilçeden bir kutu konyak aldı, beyaz-sarı bir pul kesti ve keşif başkanını köyün evine davet etti.

Oñbay evde yaşlı adamların yanında muhtarlıktaki adam için ne kadar hilekâr olduğunu söyledi. Oñbay bu evin yemeklerini övüyor ayrıca "Kıdıran"ı övüyor. "Beşparmak"ını övüyor, votkasını övüyor. Yönetim binasının görünümünü övüyor, "barançukları" övüyor, kuyrdak'ı övüyordu. Elini ayağını nereye koyacağını bilmeden nazik ve yumuşak hareketlerle tatlı tatlı övüyordu. Oñbay ayağa kalktı ve muhtarlıktaki adamın omzuna iki üç defa dokundu. Kapının önünde yatan kara köpeğin alnını okşadı, adamı ve kadını tek tek öptü ve vedalaşırken gözlerinde yaşlar vardı.

Ancak "Kazak dükkâncı Bisenov" konusuna gelince kahkaha ve alkıştan başka bir şey söylemedi. Muhtar alay etti ve güldü. Başını sallayarak ne söylenirse söylensin der gibi gülmeye devam etti. Onu yanağından öptü, ona sıkıca sarılır, "aferin", "aferin" dedi.

Oñbay hakkında ne zaman konuşsa "Bisenov akıllı bir adamdır" diye fısıldardı. Muhtemelen, "köyünüzün korkusu bizim köyümüze gelmiyor" anlamına geliyor. Bu nedenle Oñbay'ın elindeki yağlı lokmayı çekip almanın hiçbir yolu yoktu. Başkanın adı başkandır. Otun biçilmesi lazım, ekinin ekilmesi lazım, yemin depoya taşınması

lazım... Kısacası plan uygulanmalıdır. Bu yüzden arabanın ve traktörün çalışması gerekir. Bunun için benzin lazım, lastik lazım, demir lazım, kauçuk lazım bundan başka da alet edevat lazım. “Bugünkü teknik Karabala’ya zarar vermemeli” diyerek eski tırpan, orak, eski saban, hiç olmazsa ot biçme makinesi olmalı eski tırpan değil. Ne kadar sinirlensen de ne kadar nefret etsen de Oñbay’ı yine de onaylıyorsun. Çünkü Allah’ın bile elinde olmayan teknik araçlar Oñbay’ın elindeydi. Oñbay da dayanacağı yeri biliyordu.

Ayın sonunda, dönemin sonunda, yılın sonunda şoförlerin hepsi ekip başlarıyla, ekip başlarının hepsi makine uzmanlarıyla, makin uzmanlarının hepsi mühendislerle konuşmadı. Ne zaman ki başkanın o düşkün zavallı hali aklına gelse gökyüzüne tükürüp oturup beklerdi. Araştırma gurubu başkanının anlaşması: “Bisenov kendi bilir.” Ondan sonra başkan çaresizlikten, köyün bütün ata binenlerini yanına alarak götürdü. Oñbay onun gibi konuşmazdı, uzatırdı, verirdi, koyardı hep istediklerinden daha fazlasını verirdi. Yüzüne gülerek baksa “Hepsi” dese “Siz bilirsiniz ya!” dese, benzin bir yana, alet edevat bir yana topladıklarımızı nereye koymamız gerektiğini, kuyuyu nereye kazmamız gerektiğini, otu nereden biçmemiz gerektiğini, atı nerde, deveyi nerde, koyunu nerede tutmanın doğruluğuna kadar söyleyip haberdar eder gönderirdi. Başkanlar teşekkürlerini esirgmeden bol bol teşekkür edip ark boyu tekrar döndüler. Fakat o sevinçleri çok sürmedi. Zar zor plan gerçekleştiğinde “of” dediklerinde yine de köylüler “Oñbay olmasaydı bataklıkta oturuyor olurduk.” diye dedikodu etrafa yayıldı. Bundan önceki koruyucuya “ Vay, görürsün sen” deyip konuşmadı. Dahası “gökyüzünden gelen bataklık kuyruğu” seferi üç dört yıl sürdü, dönüp geldiğinde birkaç kişi hayatını kaybetti.

Bazısı Oñbay’ın eli de, dili de kesildi diye sevindi. Fakat Oñbay’ın eli kesildi ancak dili kesilmedi. Ne yazık ki kolay olamadı. Önce "eğitimli patronlara" ihtiyacımız vardı, sonra "enerjik genç" patronlara ihtiyacımız vardı. Oñbay güvenmediğim madeni paraları saymalıydım ve umursamadığım ölçeklere dikkat etmeliydim dedi ve geldi.

Soğuk ambarda demir terazinin yanında koltuk değneğine dayanıp, hesap yapmaya başladı. Bugün ne çok insan var. O, önceki ayağı kopan genç, yün ve deri topladı. Onun üstüne tuzlu nasıbaydın da (ağıza konan kötü kokan madde) Oñbay’ın cebindeydi. Siyah gölgeli büyükçe deponun boşluklarından birinde beyaz, kırmızı ve

mor şişeler de var. Sonra insanların toplandığı yerlerde entrika dolu hikâyeler, dedikodular var.

Sonra toplum içinde fısıldanan meseleler var. Böylece Oñbay'ın ambarının geleni gideni çok olurdu. Oñbay işten eve gitmekte zorlanırdı. Yolda toplanılan yere mutlaka uğramadan gitmezdi. Toplanılan yere bakmadan duramıyordu.

O dönemde adı “dilbaz, söz ustası”, şimdi “aksi”, “sataşkan”, “kavgacı ”ya dönüşmüştü. Önceden ondan saklanan kaba insanlar şimdi de korkmayı çıkardılar. Zavallı Oñbay bastonunu sallayarak sokakta tek başına yürüyor ve bağırıyor. Onun gibi zor durumdakiler bunun evine gelirlerdi. Başköşeye oturup, iki koltuk değneğini eşiğe koyar ve öne eğilirdi. Sakıp Oñbay geldiğinde yorganlarının en iyisini yastıkların iyisini vererek onu misafir ederdi. Ortaya serilen örtünün üzerindeki kırmızı kavurmayı yedi, çay içti. Gözlerini devirdi başını saldı. Karabala içki bağımlısı bu yüzden cam bardağın kenarını ağzına koyar koymaz gülmeye başladı. Biraz daha içse hemen uykuya dalar ve horlardı. Oñbay hikâyesini dinleyen bir kulağı da kaybetmek istemiyordu. Bu yüzden bir bardak verdi ona ve kalanını kendisi içti. Yani en azından arada bir güler, içer ve akranlarıyla konuşurdu bunun için can dedi akranına.

— Aman Tanrım, diyor, bugün gördüğü gibi yüzüne hayranlıkla bakarak.

Kendi kolhozuda ateş gibi ol alnın açık yürü. Sanki kolhoz çiftliğine yeni taşınmış gibi olma gücün kimden eksik, görünüşün kimden eksik. Kalkık burunlu, gür ve yumuşak bıyıklı, yuvarlak yüzlü, iri yapılı Kazak'ın sureti gazetede görünmezdi. “İşte yıldızımız” diye senin gibilerin yerine geçmişte kalan eskimiş küçücük eğri büğrü Kali'yi çıkarırdı. Bunu mutluluk olarak sayalım. Mutluluk tek gözlü bir devdir. Onu görene kadar kimi taşıdığını bilmiyor. Onu görünce bir vuruşta almak gerekir. Kötü Kali'nin ezileceği gün çok uzakta değil. Söylüyor ve itiyor. Ne votka, ne soğan, ne kırmızı kebablar, ne de sütlü çay kükreyen kırmızı ateşi söndüremez.

Oñbay acı soğanı burnuna götürdü bekledi bekledi acı soğanı tekrar tekrar kokladı.

— Eski gücüm olsaydı şanslı olurdun

— Evet dostum diyeceğin var mı?

Çay koyup oturan Sakıp da oflayarak:

— Ne deyim kendim suçluyum, dedi bir zaman.

Oñbay elindeki yastığı koltuklarının altına sıkıca bastırarak:

— Kolhoz büyüdüğünde beni başına koymak istiyorlar. Bakmadan sekretere hakaret ettim, tartıştım. Bölgesel toplantıda patrona kâğıt götür desem iş yaptırırsam o, sözlerimin değnek gibi ucunun patronun alnına nasıl çarptığını anlamadım, onun soğuk gözlerine takıldım. Ayrıca işimiz yeniden düzenlenmedi. Aşırı derecede uysal, sakın, olmak ve faydasız çalışkanlık faydasız akıllılık akılsızlıktır. Akılsızlık da doğru değildir. Artık zenginlik akılla olur. Ama kurnaz akıl kötülüğün de kaynağıdır. Kendi kaderini kendin yaşarsın. Kendi şansını ancak sen kaçırabilirsin. Dünyada Tanrı'nın verdikleri de bir şey değil verdiklerini geri alması da bir şey değil en kötüsü verilecek şeyin verilmemesidir. Ömrünün sonuna kadar unutamazsın. Böyledir arkadaşım.

Oñbay o anda heveslenip salınarak rahatlamaya koyuldu. Bu tarafa bakarak bardağını doldurdu. Sonra ise bardağı eline alarak bunun omzuna dayanarak halde yerinden kalktı. Sakıp kapının önündeki koltuk değneklerini getirip aceleyle koltuğunun altına uzattı. O an O Oñbay hey gidi diye şarkı söylemeye başladı. Önce mutlaka Rusça şarkılardan başlardı. Gökyüzünü ayıracak kadar öfkeli bir şarkı kalbe dokunan bir şarkıdır. Sözlerini anlamasa da bunların sinirlerine dokunuyordu. Şarkı söylerken Oñbay'ın yüzüne nur dökülmüş gibi parladı. Her zamanki gibi iki tarafa yatmış olan bıyıkları uyanmış gibi oldu. Genellikle puslu, kasvetli gri bir yanardağ pırlı pırlı parlar. Ancak o zaman acı votka kızarır ve dudakları solmuş bir akciğer gibi gösterir.

Oñbay koltuğundaki koltuk değneğine değil, iki bacağına basmış gibi dümdüz duruyordu. Rusça şarkılarla Kazakça şarkılara dönüştüğünde önceden hüznlenen Sakıp'ın gözünden yaş akıyordu. Karabala'nın da gözleri nemlenmişti. Bunların sakinleştiğini ve keyiflerinin kaçtığını gören Oñbay gücünü topladı. O iki yumuşak kalpli adamın halini görünce kendi üzölmüş gibi hissetti. Gözünde yaş kalbinde acıma hissetti. Sarhoşluğu geçince yüzünü topladı. Oñbay ikisinin de omzuna elini atarak kulaklarına bir şey söyledi.

— Hey zavallılarım. Bizim etrafımızdaki hiçbir evde benden başka becerikli yok. Hem çalışan da yok. Yarın ben ölecek olsam yerime hanginiz geleceksiniz.

Karabala bu kelimelerden sonra duygulandı. Boğazı kurudu ve bir şeyler söyledi. Bu sözleri duyunca daha çok ağlamaya başladı. Boğazı iyice kurudu ve:

— Ey büyük ve ulu dağım, diye hıçkırıklara boğuldu.

Kocaman yüreği ezilip büzülerek söyledi. Bunlarla gönlünü boşaltınca bunların keyfini de kaçıran Oñbay koltuk değneğine basarak tık tık ses çıkararak ışığı yanan evden çıkarak büyük adımlarla gitti. Alçak evin penceresinden karanlık yere çivi gibi sağlam bastığında çıkan tık tık ses bir vakit duyulmaya devam etti hatta uzaktan dahi işitiliyordu.

Karabala o gün gözlerini hiç yummadı. Hayatta pek çok şeye önem vermeyen bu adam hiç bir şeye üzülmezdi. O cüsseli erkeği hiçbir şey bu kadar etkilemezdi. Allaha şükür işsiz durmazdı. Allah’a şükür Sakıp beğenmediği birine benzese de hiç kimseye karşı gelmezdi. Bir oğlu bir kızı var. Oğlu ayrı yaşıyordu ve at bakıcısıydı. Kızı komşu köyde yaşıyordu ve evliydi. Başkaları gibi maaşı var. “Karabala yapıver” diyenlerin dediklerini yapardı. “Karabala gidip geliver” diyenlerin de istedikleri yere gidip gelirdi. Allah’a şükür bu yaşında kimse buna bunu böyle yapmamışsın dememiş. Ondan mı kendi başı çok derde girmede boşu boşuna. Kimseye inanmadığından mı? Sadece ara sıra Oñbay böyle pısırik olduğu zaman ayağının altındaki dünya birden salanmış gibi olurdu. Anlamadığı çok şeyi hala anlayamadığı için kalbinde korkular vardı. Bir tanrı olarak gördüğü akranının köpeğinin şimdiye kadar kaçtığı düşünülemezdi. Öte yandan Oñbay, söylediği aynı şarkının muhtemelen hayatta var ve gerçek olduğunu düşünüyor. Sonra şarkıda geçen bir anlaşmazlığın hayatta var olmasının olumsuz sonuçlar doğuracağını düşünürdü. O köyde ey kâfir diyecekti ama bu köyde ey kafir diyecek kimse yok gibiydi. Herkes kendileri gibi insanlardı. Oñbay’ın gördüğü de yaşadığı da o gündü. Belkide hayat gerçekten de sadece kara çekiç ve karagönülünden ibaret değildir. Yaptığı her şey istediği kadar veya olabileceği kadar faydalı olmayacaktı. Yaptıkları gelenek haline gelmeyecekti.

Öyle olsa Oñbay böyle yürür müydü? Biçarenin boynunda ne kadar gayret, ne kadar cesaret, ne kadar bilgi, ne kadar yetenek ziyan olup gider miydi? Kendim sebep oldum. Gözümde büyütmedim. “Kendim suçluyum o sırada söylemedim.”

Zamanında öyle yapmadım böyle yapmadım diyor. Başındaki belayı da arkadaşının başındaki belaları da arkadaşının kötü huylar kazanmasını da Hitler'in attığı avare kurşun ve oklara bağladı. Atılan ok sadece ayağını almakla kalmamış sanki biçarenin gönlünün kanatlarını da koparmıştı. Belki de bu gerçektir.

Öyle ise diğerlerinden farklı olan Oñbay eğitim almayacak mıydı? Eğitim aldıysa nerde kim olarak çalışacağını kim bilirdi. Avare ok yiğitlerin asılzadesi olan Oñbay'ı bizim Karabala gibi tüm aptalların arasına bıraktı. Şimdi yere göğe sığmayan Oñbay'ın yürüyüşünün hepsi buydu. Bunları düşündüğünde bütün bedenini sanki alevler sarıyor çok üzülyordu.

Kendisi bu yaşa gelinceye kadar eline geleni giydi Allah'ın verdiği ne varsa içti hiçbir şeyi merak etmedi. Zavallı babası da bu doğduğunda kafasını çok yormamış bununla çok ilgilenmemişti. Kitap da açtırmadı ezan da okutmadı. Kara olduğu için Karabala ismini vermişti. İşte Karabala yaşlanıncaya kadar bu köyde kimse ona Karaeke (kara baba) dememişti. “Karabala'nın vurduğu”, “Karabala'nın yaptığı”, “Karabala'ya yaptırmalıyım”... Ara sıra başka köyden gelen birileri Kareke dediği an ensesi terleyip içi acırdı. Düğünlerde de başköşeye hiç oturmazdı kapının yanına önemsiz yere oturuverirdi. Kendi isminin özelliklerine sahip olmayan pek çok insan var. Örneğin teneke sacdan yapılmış bir kaba tükürürken kimi gördün? Oñbay'ın şu anki durumu da işte bu kadar mantıksız görünüyordu. “Tanrı da komiktir” diye düşündü ve sonra tövbe tövbe dedi.

Başı yuvarlak kaplumbağa tesadüfen yolda eline düşmedi. Kamlumbağanın çöpü yeryüzünde fazla dürüst kişiye denk gelirdi. Ama ondan kırk yıl önce üç sınıf insan, bugünde para verip maaş bordrosuna kendi ailesinin babasının adının başlangıçtaki gibi dört harfini yazarak, sonra bir mektebe tüylü bir değnek gibi sülalesini götürüp yaman usta oldu deyip bıraktı. Ağzıyla kuş tutacak kadar yetenekli Oñbay'a buyursaydı o da önceki genç yıllarına tekrar dönmez miydi? Onu görenlerin ve dinleyenlerin gözünde ve kulağında olan yakışıklı bir genç, sadece komşu kolektif çiftlikte değil, mahallede, bölgede, Almatı'da ve Moskova'da da okumaz mı? Bugün en uzak merkezlerden birinde önde gelen bilim adamlarından biridir! Bu köydeki tüm çocukların okula gitmesine izin vermek güzel olmaz mıydı? O günden sonra merkezlerin birinde önde gelen okumuşların bir tanesi olmayı önemsemez miydi?

Bütün bu köyden giden çocukların hepsi bilgilenmek için okumaya başlamaz mıydı? O köyden gelenlerin, iş için gelenlerin hepsi onun evine düşmez miydi? Bu köydeki hasta ve meşgul olan herkes onun evine gitmez miydi?

Oñbay bile radyoda konuşan ve sadece filmlerde yer alan büyük liderlerden biri olabilirdi. Atalarının evini bir deve tozu gibi mahvetmeyecekti, sanki gazetede yazıyormuş gibi büyük nehirlerden birini yerin altına çevirecekti. Büyük nehirleri anlatacaktı.

O zaman bu gelen adama ey büyük başkan iki tay gibi tepiştiğin ve beraber büyüdüğün bizi unutup gitme. Senin işlerine bravo deyince ne göreceğiz? Benim çocukluğum Kuvatbek at bakıcısıdır. Aynı zamanda bazı kırmızı ve mavi kâğıtlar da ziyan oluyor. Araba sadece alkışla mı gelir? Onun için yıl boyunca sıra mı beklenmeli? Halkın dediğine göre sadece rüşvet değil kısacası tanıdığın birisi gerekiyor. Ne olursa olsun oğlumun ve benim elimizden gelmeyen iştir. Ona yardım et. Eskiden gördüğün Janıl şimdi evli. Çocukları da var.

Başka insanlar gibi evi gösterişli değil. Ona yardım etmeyi düşünmez misin? Diğer köyler köy gibi. Bizim köyde durumu gücü olmayan insanların yaşadığı penceresi mağaranın ağzı gibi alçak ev çok. Bizim için bunun yol tarafı karlı Karatay sana ne, telefonla bir kez arasan yeter der. Koy, tanrı sonsuz hayattadır O'na da önem ver. Halbuki müdürlüğe gelirse Oñbay'ın kendisi için iyidir. Buluştuğu insanlardan: “Karabala isimli arkadaşım vardı. Yaşıyor mu?” söyleyin biriniz. Bana her şeyi söyle, tek bir şey söyle, şimdiki yurdundan ayağı ağrıyan hayvan gibi gitmez mi?

O aklına gelince, üç gün önce gördüğü Oñbay'ın kemikleri birbirine değen solmuş benzi gözünün önüne geldi. Bir zamanlar ak kuğu gibi olan adam bugün boz, kupkuruydu. Kaşları seyrelmiş. Gözleri şişe gibi olmuş sanki yüzüne göz açıp kapayıncaya kadar yerleştirilmiş gibiydi. Çatlamış gibiydi. Sadece gençlik zamanından kalan dili ve omuzunda asılı olan eski battaniye onun Oñbay olduğunu hatırlatıyor.

Karabala atına arkadan tekmeyi bastı. O kaplumbağanın otu muhtemelen bedava değil. Kim bilir, Afgan kırsalının altüst olduğunu görünce ayağa kalkacaktır.

Kuşluk vaktinde ilçe de görünmeye başladı. Sorarak Oñbay'ın ilk önce git dediği ofisini buldu. Ön odada oturan, çok hareketli, parlak gür saçlı kadın patronuna başıyla onayladı. "Girin" dedi. Dördüncü masada paltosunu arkasına asmış asık yüzlü biri oturuyordu. Demirden yapılmış gibi sağlam ve beyaz parlak dişlerini göstererek çay sordu. Hikâye dinliyormuş gibi oturdu. Önündeki üç dört gazete kâğıdını karıştırıyor ve gazete sayfalarını parmağını tükürükleyip çeviriyordu. Bu gelen zavallı ayakta bekledi. Parlak dişli uzun boylu eliyle çenesine alnına dokunan ve alnıyla oynayan adam gülerek sordu: Kendisi söylesin, kendisi de söylemiş olsa iğneleyici söz söylemiş olurdu diye düşündü Karabala.

— Biliyorum, kardeşim, diye sözünü başladı asık suratlı adam. Sizin dediğiniz raporcu Bisenov. Buraya gelip tüm dedelerimizle annelerimizi küfrederek yazdığı raporları vardır. O yazdıkları için de boş boşa biraz gezdirebilirdim. Ama siz gelmişsiniz. Ona dört tekerlek verilecek diyen evrak verilmişti. Ama onu bu yıl ortasına kadar yazıvermek başka kurumun elinde. Onlar izin verirlse biz her zaman hazırız. Siz o şişman adam gibi değilsiniz iyi kalplisiniz o yüzden söylediğimiz kuruma giderseniz de iyi olur.

Bu yaptığım nasıl oldu demiş gibi. Karabala'ya gözünün altından baktı. Karabala da yavaşça yerinden kalktı.

— Uşkın bu sene kışı nasıl geçirdi. Kuzular nasıl? dedi asık suratlı adam.
— Şükür kötü değil.

Karabala bu uzun boyunlu asık suratlı adamı bir yerde görmüştü. Kapıyı kapatırken bir kez daha baktı, hatırlayamadı.

İkinci olarak gittiği kurumda insan daha çoktu. Büyük odanın iki tarafına da sandalyeleri dizerek doldurmuşlar. O sandalyelerde sırasıyla oturan insanlar. Çoğunun eli boş değil dolu dolu dosyaları vardı. Müdür yine gecikmişti evraklarla bir şeyler yapan beyaz pantolonlu kız üst üste telefona cevap veriyordu: "Hala gelmedi." Burası dolu diye çok çabuk cevap veriyordu. Telefona cevap verdiği an göz ucuyla odadakilere baktı. Kucaklarındaki dosyaları kucaklayan genç kurnazlar sekreter kıza ilgiyle bakıyorlardı. O an kapıdan müdür görüldü. O vakitte kapıdan nazik giyimli keskin bıçak gibi görünen müdür görüldü. Çenesi de bıçak rendelemiş gibiydi. Ama

bedenini taşıyamayan kişi gibi gururla yürüyor. Etrafına bakmadan odasına doğru yürüdü. Kapıyı açarken sekreter kıza döndü. Sekreter kıza bir şeyler derken kapının önünde duran Karabala gözüne çarptı.

İncecik kaşlarını yükselterek biraz şaşkınlıkla bakakaldı. Sonra gülümseyerek başını salladı.

— Çok yaşayın dedi bu oturan sandalyeyi gıcırdatarak.

Ama böyle söyledikten sonra yüzü kızardı. Herkes buna bakakaldı. Müdür ofisine girdi. Çok geçmeden zil çaldı. Sekreter kız müdürün kapısını açtı. Sonra arkasına dönüp buna:

— Yaşlı amca siz girebilirsiniz, dedi. Karabala yanındakilerden af diler gibi iki tarafına ürkek ürkek bakarak müdüre doğru yürüdü.

Geniş oda tamamen parlak ağaçlarla doluydu. Tam üst köşede aladoğan gibi siyah renkli delikanlı çabucak ayağa kalkıp karşı yürüdü. Gelip elini tuttu. Koluna girerek geniş masanın önündeki sandalyeye oturttu. Daha önce bunun gibi yumuşak sandalyeye oturmayan Karabala dönen sandalyeye oturunca durmadı hemen oturuverdi. Aceleden başındaki eski kalpağı alıp küçük masaya koydu. Aladoğan gibi delikanlı sessiz. Önündeki kâğıda birşeyler yazıp duruyordu. Konuşması bittikten sonra yanındaki parlak mavi düğmeye bastı kapıdan sekreter kız göründü.

— Bana önce Esenkulavt'ı sonra Jüzbayevt'ı çağır.

— Tamam

Sekreter kız kapıyı kapatınca zil çaldı. Kara yüzlü müdür telefona elini uzattı.

— Aleykümselam! Evet, öyle miydi? O zaman evraklarını hazırlayınız. Düzene koyup verirsiniz iyi olur. Bir şeyler yapmaya çalışınız. Elimizden geleni yaparız. Tamam.

Yüzü çok zayıf gelen esmer adamın ağzından çıkan sözleri de keskin. Yayında yiyecek bir şey yoktu fakat ağzında bir şey varmış gibi konuşuyordu. Telefonu kapatır kapatmaz gene zil çaldı.

- Ha Selamaleyküm! Geçendeki üç araba hala var de mi? Doğrudur. Onun birini sakata vereceğiz. Karar mı diyorsunuz. Bir şey olmaz. Bu işi başarırsanız sizi de boş çevirmeyiz. Siz hiç merak etmeyiniz.

Öbür taraftaki sadece kendini düşünen kurnaz adamın alnında kırışıklıklar görünmüştü.

- İlk olarak şimdi yok. Gelince kendim konuşurum. Ben emir veririm.

Müdür bakakaldı. Dediklerin tümünü yaptıracak kadar kurnaz. Parmağıyla kiremit rengi masaya aceleyle vurdu. Üstünde sigaranın beyaz kuyruğu duran küllük aşağı yukarı oynadı. Oñbay'ın insana sen kimsin bile demeden yüzüne dikkatlice bakarak konuşan esmer asilzade gibi adamı demek ki buymuş.

Sözünü bitirip buna baktı:

- Sayın amca az önce gittiğiniz ofise gidip evraklarınızı alınız. Sonra ise Jüzbayev Bey'e gideceksiniz. İşinizi o adam bitirir. Başka diyecekleriniz var mıydı?
- Yok canım. Çok çok teşekkür ederim. Allah'ım razı olsun hiç kötülük göstermesin.
- Ben teşekkür ederim. Geçen sene size verdiğimiz vazifenizi beklediğimiz gibi yaptınız. Savaşçılara heykel yapma meselesine yönetmenlik yapmak bana verilmişti. Siz destek olmasaydınız karşı tarafa ayıp olacaktı.

Karabala şimdi anladı. Geçen sene Partorg (sovyet dönemindeki hizmetkârlardan biri) içi yanarak buna birçok parlak demiri bir şeyler yapmaya getirmişti. Dediği oymuş işte. Esmer müdür yerinden kalkıp elini uzatarak vedalaştı.

Jüzbayev alış veriş yöneticisine benziyordu. Alışverişin ile ilgilenenler hep açıkgöz olur diye düşünürdü. Bu tek hörgüçlü deve gibi bir şeyle işi yok aptal. Kalkık burun kıvrıkcık saç. Okun paramparça ettiği serçe parmağıyla masayı ileri geri ittirerek konuşuyordu.

- Aksakal kısacası bu araba size mi lazımdı?
- Hayır. Bir sakat akrabam vardı. O gönderdi beni.
- Vay be! Yeni gelen yöneticiye gittiniz değil mi?

- Gittim
- Bu yıl hala sakatlara verilecek bütçeden araba gelmedi. Pazarda üç arabanın olduğu doğrudur. Onu geçen köy bürosu bu sene kusuları kim çok alırsa onlara veririz o zamana kadar dokunmayınız diye karar çıkarmıştı. Şimdi ise sakatlara ver diyorlar. Yarın birinci sekreter geldiğinde bana söyler söyleyeceğini. Tabiki de onun sizinle alakası yok. Öyle mi?
- Nerden bileyim o çocuklar olur demiş gibiydi.
- Tabiki de iyilik yapmak iyidir. Ama yasaya aykırı ise yanlış değil mi. Yasaya saygı göstermezsek olmaz. Öyle mi?
- Yasaya vebal olursa...
- Yok yok! Burda siz hiç suçlu değilsiniz.
- Ha öyle mi?

Jüzbayev sıkıntıda gibiydi. Masayı altüst edip çekmeceyi karıştırdı. Taşa basılmış bir kâğıdı buldu. Çadır gibi yuvarlak gözlüğünü takıp okuyuverdi. Sonra kocaman işaret parmağıyla masaya tıkırdattı.

- Tabiki de yasalara karşı değil. Ama geçenki büronun kararı bir daha vardır. Siz yani ‘‘Uşkınlı mısınız?
- Evet
- Hayvan besliyor musunuz?
- Ustayım.
- Vay be!
- Adınız ne?
- Karabala.
- Vay vay Ne zamandan beri ustasınız?
- Ben orada doğdum. Başka meslek bilmiyorum. İlk ve son işim demir ustalığıdır.
- Elli üçün açlığını hatırlıyor musunuz?
- Tabiki.
- Mart ayında köy önündeki tepede donan arabayı hatırlarsınız.
- Tabiki de bilirim. Buzlar eriyene kadar orada durdu değil mi? Birkaçının kaborta demirleri eriyince bana bikaç aylık iş çıkmıştı.

— Vay be. Uşkın'da bir eli altın olan usta var diyorlardı. O da sizmişsiniz.

Karabalanın yüzü kızardı. Onun utancından Jüzbayev bile rahatsız oldu.

— Yaşanan o Yaşanan o karışıklıkta ben de vardım. Arabadakiler bütün yükleri indirip sizin köydeki develeri topladılar ve develere yükleyip koyunları ölen komşu kolhozlara yem taşımıştık.

— Ha mahkeme idaresinde görev yapan Jüzbayev Bey siz misiniz?

— O zaman mahkeme idaresinde çalışırdım.

İkisi de sessiz kaldı. Bu sabırsız esmer adamı Karabala şimdi hatırladı. O sene kış çok sert geçmişti. Baharı beklediler bahar geldi ama bir anda her yeri de kar basmıştı. bu şartlara zor dayanan hayvanlarımız ölmeye başladı. İlçedeki bütün arabalara insanlara yürüyebilecek hayvanlara yem yükleyip Jüzbayev Bey'in kendisi geliyor diye tüm köy halkı söylemişti. Bir gün Kâbe taraftan güneybatdan gürültü gelmeye başladı. Tepede güröldeyerek eriyen karın suları her tarafı doldurdu. Yanımda yakınımda yavrularım yoktu, ay gibi güzel görünen tepede ise arabalar kara battı. Kervanın önünde gelen Jüzbayev Bey Oñbay'a gelip köydeki tüm arabaları toplattı. Ev ev gezip deve eyeri aradılar. İki gün boyunca bir kula atıyla kara tepeciğin ortasında bulunan bu köyde oradan oraya gitti durdu. Kendisi de dinlenmedi milletti de dinlendirmede. Bir kara alacalı kaftanımı giyip belini kemeriyle bağlayıp toplanmış malları atına yüklerken terledi sonra bir büyük deveye binip kervanın önüne kendisi düştü. Köyün yaşlısı da genci de vali olduğunu düşünmeden halkla birlikte çalışan bu sabırsız ve gayretli yönetici hakkında bir süre konuştular ve yaptıklarını da bir zaman unutamadılar. O sefer o Oñbay'a kendi işine sağlamcı olmasına rağmen komşulara merhametsiz bir tavırla yaklaştığını düşünmüş ve çok üzülmüş ve gitmişti.

Katı yürekli olmasına karşılık, disipline önem veren, işinde de sözünde de çok hızlı olan, bu kişi dosdoğru ve yabancılar arasında bile açık sözlü bir insanmış. Hakkında halk arasında çokça konuşulan biriymiş. Yıllar içinde işinde yükselmiş. Büroya gelen oymuş gibi.

Kıvrıkcık ağarmış saçlı iri göğüslü kalkık burunlu esmer adam pencereye bakarak düşünceye dalmıştı.

- Vay be! Tamam, o zaman. Siz geldiğiniz için olmaz. O arabayı sürecektir adamınız yanınızda var mı?
- Arabayı istediğim sakat adamın oğlu şofördür.
- O zaman gelsin alsın.

İkisi de yerlerinden kalkıp el sıkıştılar.

- Uşkın kolhozunuz yani bu sene nasıl?
- Kışın kar iyi yağdı.
- Vay be o halde bu sene işler yoluna gider.

Ofisteki işlerini bitiren Karabala ilçe tarafında bir yere bıraktığı atına geliyordu. Bulaşık seslerinin geldiği evin yanından geçerken bir şey yemediğini hatırladı. Ha Oñbay'ın övdüğü çayhane bu olmalı. Kapıyı çaldı içeriden bağırarak bir kadının sesi geldi.

- Şu an mola vakti. Beşte geliniz.
- Yaklaşık beşe doğru köye de yetişebilirim.
- Tamam gelsin. Yolcuymuş dedi arka taraftan bir ses.⁷

Bu ise içeri girdi. Kapı tarafındaki tek kişilik bir masaya oturdu. Yanına çok zayıf bir bayan geldi.

- Bey amca ne içeceksiniz?
- Azıcık bir şey olursa...
- Belki de iştahınızı açacak bir şey alırsınız.
- Canım senin dediğin bir şişe mi? Onunla ilgilenmiyorum yani bana göre değil.

Kuş omuzlu gibi görünen narin bayan azıcık gülümsedi. Çok geçmeden masaya bir tabak lahana çorbasıyla pirinç pilavı üzerine konulmuş akciğer ya da karaciğere benzeyen bir parça etli bir tabak daha getirdi. Sonra da yavaşça yürüyerek köşede yemek yiyen bir grup beyaz kıyafetli bayanın yanına yerleşti. Kadınların dedikoduları daha çoğaldı. Üst köşede oturan kırışık yüzlü bayan gülmekten ağızındaki yemeği döke saça yiyordu. Yanında kadını izleyenler şaşkınlıkla bakıyorlardı.

Karabala kalkıp gitmek için acele ederek yemeğini yiyordu. Çoktan soğumuş yemeğini yedi soğuk yemeğe rağmen çok terledi. Ensesi çok acıyordu. Boş tabakları yalayan iki

şışman sinek hey neden bu kadar paniğe kapılıyorsun, niye endişeleniyorsun demiş gibi iki kulağına sırasıyla konup vızıldayarak gitmişti.

Karabala hayatta bu sineklerden hoşlanmazdı. Hem de erkeklerin yanında böyle çok gülen bayanlardan da pek hoşlanmazdı. Eskiden Voenkomata (askerlik şubesine) geldiğinde de yn gibi beyaz bacaklı bayan doktor ve mavi kanatlı bir sinek yapmıştı yapacağını. Canım voenkomat gibi kurumların hepsi iyidir sadece iri iri erkekleri toplayıp anadan doğmuş gibi çırılçıplak soyundurmaları kötüdür. Herkes birbirinden utanıp kaçacak yer bulamadığı zamanda ter kokusunun doldurduğu bu bunaltıcı ortama beyaz önlüklü kadınlar gelince ne yapacaksın ki. Bunların yanına da güzel mi güzel bir kadın gelip şurdaki çarpık ayaklı masanın bir köşesine usulca oturdu.

İinden: “Allah’ım hafifçe beyaz bu meleğin önünde şırıl çıplak durmaktansa o bombaların düştüğü mermilerin uçtuğu cephede olmak daha iyidir” diyordu.

Herkes sırasıyla giriyordu. Bu da sırası yaklařtıķa titriyordu. Ansızın kendi soyadını duyunca kendine geldi. Yavaşça ağır hareket ederek yaklaştı.

— Abi elinizi alın dedi genç bayan parlak dişlerini gösterir gibi gülümseyerek.

Bu boğazı kuruyarak:

— Canım ayıp değil mi deyince genç bayan kızdı.

Nerden geldiği belli olmayan pencereden bir mavi kanatlı sinek girdi ve bunun ensesine kondu sonra ensesinde kıpırdamaya başladı. Boynunu o yana çevirdi sinek umadı bu yana çevirdi sinek yine umadı. Sinirlendi. Öfkeli bir sesle falan filan dedi kendi ensesini tokatladı.

Genç bayan o arada bakakalmış. Adamın ensesine bakıp duruyordu. Sinirden sanki fokur fokur ediyordu. Masaya oturarak gülmeye başladı. Elindeki bir kâğıda bir şeyler yazarken hala gülüyordu. Tam da bu olayı bekliyorlarmış gibi Karabala’yı izleyen gençler de gülmeye başladı.

O an Karabala’nın az önce beyaz kanatlı meleğe benzettiği bayan tam bir şeytan gibi göründü.

Boşu boşuna gülen kadınların arasında o da vardı sanki.

Önündeki yemeği alelacele yiyip yerinden kalktı. Aceleyle yürüyüp askıya uzandı. Bir koltuğuna kalpağını bir koltuğuna da paltosunu sıkıştırarak kapıya doğru yürüdü. Ağaç kapı kapanır kapanmaz diğer tarafta kalan kadınlar kahkaha attılar.

Uğuldayan sinekle bayan sesinden ibaret olan o korkunç mekândan uzaklaşınca gönlü ferahladı. Zagotskot'un yanında bıraktığı atına bindi. İlçe merkezini kara tepenin ardında bıraktığı sırada diline bir şarkı geldi.

— Hey! Kızıl azban, büyük kısır hayvan.

Kızla genç birlikte kömür... Diyeceği sırada ağızını eliyle kapatarak esnedi. Akllah'ım dedi.

Önünde kendi köyü olduğu bildiği için mi nedir at yavaş yavaş yürümeye başladı. Karabala ise atın üstünde dimdik oturuyordu. Bu işin sonucu iyi oldu diyordu. O üçü anlatılan kadar da inatçı çıkmadı. Dediklerini ihlasla samimiyetle dinlediler. İsteğini yerine getirdiler. İkisi ise bundan haberdarmış. O demir gibi sağlam ve beyaz dişli adamı da bir yerde görmüş gibiydi. Dur! Onu nerede gördüm ha?

Kayınannesinin cenazesinde bunun gibi birini görmemişti. Kayın atasının ikinci düğününde yani kuma düğününde de görünmedi. Yoksa o üşenmeden, yorulmadan buralara gelmeyi seven idarecilerin biri miydi? Onların hepsini nereden tanırsın. Arabasına bir şeyler gerekli olan biri olmadıkça onların burada işi yok. Dur dur! Eskiden sonbaharın başında havalar ılıkken branda bezi örten bir iki kişi geceleyin gelmemiş miydi? Dükkândan içeri girmeden yayımız kırıldı. Abicim yardım et diyenler kimdi? Alaca karanlıkta gelmişti. Şafak vakti olunca sabah erkenden gitmişti. Bu saatte ansızın gelen araba sanki avcılıktan geliyordu çünkü üstünde kan lekeleri vardı. Ve birazı da yeşil otlarla silinmiş gibiydi. O zaman hırıldayan gedik dişli yanından çıkmamıştı. Biraz önceki o muydu acaba? Dişlerini yaptırmış olabilir. Ne olursa olsun zavallı Oñbay'ı çok zamandır uğraştıran işin bitme zamanı gelmişti. Şimdi Karabala'nın bir kere gidip bitirdiği işi daha önce birkaç kere gidip işi bitiremeyen Oñbay küfrederek geri dönmüştü. Her şey o kamlumbağanın ağzında ucu görünen kutsal yeşil otun gücüdür. Dedelerimiz boşuna dememiş. Merhameti ve iyiliği önce Oñbay'a dokundu. Belki gidip izin kâğıdını verdiğim an kalbi patlayacak kadar sevinir.

— Bak işte aptalım senin elinden de bir şeyler geliyormuş diye güldü.

Gülerse gülsün. Altı ay boyunca her şeyi kalbinde tutarak hastalanıp yatan zavallının canı rahata kavuşsun. Kapıdan girdiğinde bulanık odada ses yoktu. Odanın üst köşesinde iki tarafına iki yastık koyarak mertebeli Onbay yerleşmiş. Evdeki öteki insanlar bedenlerinde canı olan diri insanlar gibi değil de sanki birer gölge gibi ayak uçlarında yürüyorlardı.

Titreye titreye çay höpürdeten Oñbay'ın gözünden kurnazca bir gülümseme geçti. Buraya gel diye yanındaki boş yeri gösterdi. Dizlerini bükerek konuşmaya başlamıştı Oñbay bir şey olmamış gibi:

— Anlatmasan da anlayabiliyorum, önce çayını iç, dedi. Sonra bıyıklarını kıpırdatarak çayını içerken höpürdetti. Karabala'nın içtiği çay boğazında kaldı.

Oñbay tabağını çevirip omzundaki aşağı düşen alaca saten yorganını üstünü örttü

— Evet, nasıl gidip geldin? Müdürler iyi midir? Dedi sevinen bir yüzle.
— Hepsi de sapasağlamdı.
— Seni kucak açarak karşıladılar de mi?
— Şükür.

Parmağındaki nasıbaydını (keyf için hazırlanan madde) burnuna yaklaştırırken geri döndü.

— O, demir gibi sağlam beyaz dişli hırsız kel ne dedi?
— Evrakları hazırlamış koymuş.

Oñbay'ın üzündeki yapmacık gülümseme birden geçti. Ancak iki kaşın ortasındaki hayret ettiği zamanlarda beliren çizgi hala duruyordu.

— Süs meraklısı müdüre de gittin mi?
— Evet.
— Doğum sancısı çeken koyun gibi kibirlendi mi yine?
— Hayır.

Şimdi Oñbay boyunu dik tutarak: “Sen ne söylediğinin farkında mısın?” der gibi sert bakışla baktı.

— Narkospak ne yaptı, boş mu gönderdi seni?

— Pazarda üç araba varmış. Onlardan birisini alabilir dedi. Evrağı da burada.

Oñbay elindeki kâğıdı yavaşça açtı. Yastığının altından gözlüğünü alıp acele etmeden okudu. Öyle çevirdi böyle çevirdi. Başını salladı. Ufladı, pufladı. Sonunda yüzü yeniden güldü.

— Şerefsiz cimriler sen gidince hepsi birer beyefendi olmuşlar! Vay vay.

Karabala’nın omzundan ağır bir yük kalkmış gibiydi. Sırtı geriye yasladı ve o kaplumbağanın otu hakkında konuşmaya başladı. Oñbay ısırgan otu dalmış gibi şişmiş yüzüne gözleri takılınca susup kaldı.

Evdekilerin hiç birinin bu iyi haberden bilgisi de alakası da yok. Evin üst köşesine bakarken gözleri yaşla doldu.

Oñbay birden böğürüne sancı girmiş gibi köprücük kemiğini tuttu. Tam arkasındaki yastığa yatıverdi. Yüzü buz gibi olmuştu adeta mavi bir şişeyle kaplanmış gibi morardı. Bir zaman sonra:

— Tamam. Teşekkür ederim. Evine gidebilirsin dedi.

Karabala yerinden kalktı. Kalpağını giydi. Kamçısını aldı. Kapıya varınca başköşeye göz ucuyla baktı. Oñbay’ın yüzü eskisi gibi bombozdu. Kalbi güm güm etti. Sağ tarafına dudağının uç kısımlarına ağır bir gülümseme geldi.

Dışarı çıktığında kaplumbağanın otu yerinde mi diye kollarının arasına elini uzattı. O an reçeteyi de hatırladı. Atını da yanına çekerek köye doğru yol aldı.

Karanlıkta yol uzar dedikleri doğrudur bilirim. Öyle ki normalde yakında duran kahrolası evlere varamazsın bir türlü.

Karabala aceleden karısına ilaç almayı unuttuğuna pişman olarak dönüyordu.

4.6. AVARE DOLAŞAN KİŞİ (KÖLDENEN KÖK ATTI)

O ilk önce şehre gelmiş. Bu şehre deniz olduğu için gelmiş. Deniz olmasa o bizim taraflara gelir mi gelmez mi kim bilir? Yoo! Gelirdi. Geleceği Ahat abimin kurşun değen şapkasını kendi eliyle sosyal dayanışma bölümüne vermesinden belliydi. Elindeki bilette geldiği şehrin adı yazıyordu. Denize kıyısı olan şehre gelince gemiden inip, askerlerin yanına giderek bizim köye nasıl geleceğini sormuş.

Bir gün araç bekleyip yatmış görememiş, iki gün beklemiş görememiş, üçüncü gün bekleyip görememiş. Dördüncü gün yaya olarak devam etmiş, şehrin kenarında bir yemekhane görmüş. Yemekhanede Ukrayna borşından (çorba) bir tabak içmiş doymamış, iki tabak içmiş doymamış, üç tabak içmiş doymamış. Hiçbir şey yemedim sanki demiş. Diğer yemeklere imrenerek bakmış. Bunu duyunca ben bile imrendim o hiç değilse borş içmiş ben adını dahi duymadım. Karnı doyunca yemekhanenin gölgesinde oturdu, telaşsızca dinlendi. Çizmelerini çıkardı, üzerine ince şalını örttü yattı. Çöp dökülen çukurun kenarında yatan kahve kızıl kurt köpeği ensesine konan sinekleri iri kulakları ile kovuyordu, adam ensesine bir kez vurdu “kenşay bedles” diye bağırdı köpek gitmedi, ikinci defa bağırdığında köpek gık demedi, üçüncü defa bağırdığında ise kemiğini de alıp gidecekti ki şakağına bir darbe yedi, inleyerek kaçıp gitti.

Adam küçük çuvalını sırtına aldı. Patika bir yola girdi ve nerede bizim köy der gibi bir yol tuttu. Güneş batarken bozkırda gittiği yolun sonundaki tepenin başında ayaklarını dinlendirmek için ayakkabılarını çıkardı sigarasını içti, dinlendi. Bir inleme sesi duyuldu. Yanına koyduğu kemerini alıp arkasına dönünce arkasında yatan kurt köpeğini gördü.

Adam ve köpek birlikte bir gün boyu yol yürüdüler bizim köye gelediler, iki gün yürüdüler gelediler, üç gün yürüdüler gelediler. Dördüncü gün bozkırda yanan ateşin alevlerini gördü. Ateşe yaklaşınca orada bir yemek kazanının olduğunu gördü. Ayrıca bir de çadır vardı. Çadıra başını uzatıp baktı, kimseler yoktu. Eşikten adım atmaya cesaret edemedi. Çadırın direğine tıklatıp “Girebilir miyim?” diye seslendi. Ses gelmedi. İkinci kez sordu ses gelmedi üçüncü kez sordu ses gelmedi. Kimse yoksa giremem diye düşündü ve geri dönüp gitmeye karar verdi. Fakat çadırın hemen yanında bir deve yatıyordu. Kıyafetini düzeltti, şapkasını sıvazladı, bir müddet

durakladı. Az önce gördüğü zifiri karanlıkta yanan ateşe biraz daha yaklaşıncaya yanındaki parlayan demir kovayı gördü. Bu sırada kafasında kat kat şapkalar varmış gibi giyinmiş bir yaşlı kadın göründü. Yaşlı kadının şaşkınlığını görünce kendisi daha da çok şaşırdı. Yolcunun yılıkısına (at sürüsüne) bakarak gelen Dayır Amca da onların yanına geldi. Kadın kocasını görünce kendine geldi. Yaşlı kadının düzeldiğini görünce adam da kendine geldi. Üçü eve geldi. O, sağ tarafta duran sedire oturdu. Dayır Amca soyundu ve onu yukarıya davet etti, o çıkmadı. Yaşlı kadın sofrayı hazırladı onu yukarıya davet etti, çıkmadı. Çayını dahi oturduğu sedirin zerinde içti. Bir vakit sonra dışarıdan bir gürültü duyuldu. Arkasından birisi; haber almak isteyen bir ses tonu ile kimse var mı dedi. Kimsen gel içeri dedi. Dayır Amca çayını yudumlarken. Kapıdan omuzları parlayan bir kıyafetle bir komutan girdi. Yabancı misafir oturduğu kilimin üzerinden şaşkınlıkla kalktı. Elini alına götürdü. Komutan askerden kaçan hassa ordusunun onbaşı Kaziev Samat ve meydanda yiğitçe şehit olan ordunun teğmeni Ahat Bekbayev'in anne ve babasını arıyordu. Çayını yudumlayan Dayır Amca, ben ve karısı ayağa kalktık. Komutan; oturuverin dedi. Komutan da meydandan yeni gelen muhasebeci Beken'miş. Beken, Dayır Amca ve yabancı adam oturup fikir alışverişi yaptılar. Ertesi gün köye Dayır Amcam gökten düşmüş gibi çıkageldi. Yanında uzun, zayıf gölgeli biri vardı. Başındaki yaprak gibi şapkasını oraya buraya oynatıp, kemerini düzeltti.

Dayır amcamın anlattıkları sık sık dinlenirdi. Bizim evde başköşeye oturdu. Başköşede bulunan dibek taşına dayanmadan sağ tarafına ayakkabılarını çıkarıp oturdu. Yanındaki adam da Dayır amcadan az aşağıya ayaklarını altına alıp oturdu. Terlemişti, eskimiş şapkasını çıkardı diz kapağına koydu. Kazan yıkanan tele benzeyen sert saçlarını iç cebinden çıkardığı tarakla taradı. Top top oluş saçlarını taradıktan sonra her teli ayrı yana dağıldı. Dağılan saçlarının altından kocaman alnı gözüktü. Alnı varsa gözleri de vardır... Yabancı misafirin gözleri yüzünde sıralanmış iki küçük düğme gibiydi. Gözlerinin akları gözüküyordu. Gözleri sanki yağlanmış gibi parlıyordu. Küçük yüze zorluk yapmayayım diye utanarak yapılmış gibi duran küçük burnunun altında sayısı onu geçmeyecek kadar cılız bıyığı vardı. Oraya toplanan köylü ve ev halkının Dayır Amca'nın yanındaki yabancıнын yüzüne baksalar da görebilecekleri bu kadardı.

Dayır Amca kapının yanına oturdu ibriği aldırıp ellerini yıkadı. Yavaş yavaş genzine su çekti acele etmeden yüzünü ıslattı. Sonra beyaz bir havlu ile kurulandı. Yavaşça komşularla selamlaştı, hal hatır sordu, işlerini sordu. Sofraya oturdu çayını içti. Sofra toplandıktan sonra tekrar ibriği aldı ve ağzını çalkaladı. Onun hiç acele etmediğini gören misafirlerde ayak ayaküstüne atıp oturdular, sıkılmaya başlamışlar gibi ayaklarını değiştirip kıpırdamaya başladılar. Yabancı adam da düğme gibi gözleri ile Dayır Amca'ya tekrar tekrar baktı. Olanları evdekiler anlar mı anlamaz mı diye düşünerek kendi kendime güldüm. Yanımdaki kendimi tutamadığımı anladı. Dayır amcam söze başladı. Sözlerine en baştan başladı ve acele etmeden devam etti. Dayır amcam kendisini acele ettirenleri sevmiyordu, biri onu acele ettirdi mi küfrediyordu. Bu yüzden kimse onu acele ettirmiyordu. Dayır amcamın beslediği at hızlı, beslediği köpekte hızlı, karısına kamçısı da hızlı fakat sözleri yavaştı. Dayır amcam dizini değiştirip tekrar oturdu. Gözleri büyüdü etrafına bakınırken bıyıkları dik dik oldu. Cümleleri de hızlandı. Dik dik olan kaşlarını çatarak konuşmaya devam ediyordu. Elindeki kamçıyı dizlerine yavaş yavaş vurarak konuşuyordu. Yanındaki mendille alnını sildi. Önündeki kilime konan sineği eli ile kovarak konuşmasına devam etti. Konuştu, konuştu, konuştu... Dayır amcam hayatında hiç görmediği göğün altı kat üstünde yerin yedi kat dibinde var olan biriyle uzun uzun konuşuyor gibi suratını asıp, mavi gözleri ile tuhaf tuhaf bakıyordu. Sanki bir canavarın ellerine düştü. Onu pamuk gibi yoğururum diye dişlerini sıktı. Dayır amcam samimi bulduğu bir adama bağırarakken boğulur gibi oldu. Gözlerini yumup başını iki yana salladı. Elindeki mendili ile terini sonra da gözlerini sildi. Dayır amcam bir zaman daldıktan ve sessiz kaldıktan sonra gözlerini açtı. Gözleri kıpkırmızı olmuştu. Ben de etrafıma göz atayım diye aklımdan geçirdi. Etrafindakiler ağlıyor, inliyorlardı. Başköşede oturan düşüncesiz misafir yer ile yeksan olmuş gibi bakıyordu. Baş önüne düşmüştü. Dayır amcam hüznü hikâyesini bitirince bizim ev dahi üzülmüştü. Sandığın önünde üç tarafına üç yastık koymuş zar zor oturan nine babama dokundu. Mutfak eşyalarının olduğu tarafta zorlukla oturan annem Dayır amcaya sarıldı. Benim sağ tarafımda oturan Jazira yengemin bileziği boynuma değdi. Evde inleme ağlama sesleri vardı. Ben bir şey düşünmeden oturdum.

Zorlanarak başımı yengemin kolundan kurtararak uzattım ve yabancı misafire baktım. Adam şapkası ile yüzünü kapatmıştı. Güldüğü için galiba iki omzu kımıldayıp

duruyordu. Dayır amcamın boynunu annem bıraktıktan sonra nine sarıldı. Bir avuç kadar olan Dayır amca nineme sarılınca sanki kayboldu. Bir zaman sonra yabancı misafir ile annemin sesi aynı anda çıktı. Evdeki misafirler gelip sıra ile Dayır amcaya sarıldı. Köydeki diğer evlerden de insanlar toplanmıştı. Onlarda evdekilerle sarılıp ağladılar. Ben de dışarıya çıktım köyün az ilerisindeki tepenin başına oturup ağladım. Yalnız başıma uzun uzun ağladım. Kimse görmesin diye kuytulara ağladım. Neden ağladığımı ben de bilmiyordum fakat ağladım. Gün batımına kadar oturduğum yerden kalkmadım. Bir zaman sonra yanımdan pıs diye bir ses duydum. Birden yerimden kımıldadım, kuyruğunu iki bacağının arasına almış, başını yere koymuş bir köpek ayaklarımı yalıyordu. Köpeği alıp köye gittim. Ağlama sesleri duyulmuyordu. Bizim evin önündeki yer ocakta ateş yanıyor. Köyün kadınları ateşin yanında erkekleri ise evdeydiler. Şimdi ortada Dayır amcam değil yabancı misafir oturuyordu. Dayır amca başını önüne eğmiş dinliyordu. Aklına gelenleri soranlara hikâyeyi bölüyorsun diyen uyarıcı bakışlarla bakıyordu. Kapıdan aceleyle girdim ninemin yanına nasıl gittiğimi anlamadım. Yabancı misafirin tiz sesi kesilmiyordu. Oturanlar da dinlemekten bıkmamışlardı. Gözlerimi kapattım açmadan ninemin yanında hikâyeyi ben de dinledim. Birini anlasam birini anlamıyordum. Ama yine de dinledim. İlk defa ninemin kucağında hikâye dinliyordum. Biraz sonra kafamı omzuna koyarak dinledim, daha sonra dizlerine yatarak dinledim. Kulağımı iyice açarak dikkatlice dinlemeye devam ettim. Ninem dizleri yorulunca başımı bir yastığa koydu. Uyumadan dinledim. Anladığım kadarıyla bu anlatılanlar kahraman Ahat hakkındaydı. Kahraman dedimse Kobılandı, Alpamış, Tarğın, Kambar gibi iyi bir kahraman.

Ahat ağabeyim ile bizim yabancı misafir düşmanı mavi denizin uç kısmından Stalingrad'dan kovan, yerin yedi kat altına Berlin'e kadar gidebilen kahramanlardı. Yerin altından giderlerken yedi başlı bir ejderha ile karşılaşmışlar. Ahat ağabeyim onu paramparça etmiş, karşısına çıkan düşmanlarla ölene kadar savaşmış. Sonunda Ahat ağabeyim şehit olmuş. Ama Ahat ağabeyimin ordusu savaşta yenilmedi. Geçen günlerde atların koşturulduğu, okların atıldığı büyük bir şölen ile zaferleri kutlandı. Anlatılanları dinlerken ağladığımı da unuttum, uyudum.

Ertesi gün uyanınca sırayla yataklara baktım. Dayır amcam ve geceki yabancı misafir yerinde yoktu. Koşarak dışarı çıktım. Dayır amcamdan bir iz yoktu. Evin gölgesine gittim orada sedirin üzerindeki saten yorganın altında toparlak bir şey vardı.

Ayakucunda güzel sağlam bir ayakkabı gördüm. Bu yatan dünkü yatan adam olabilir dedim sessizce yanında dolaştım. Güneş doğunca uyandı. Başucuna oturdum. Bana: “Nasılsın kahraman?” diyerek elini uzattı selam verdi. Yerinden kalktı su alıp elini yüzünü yıkadı. Sağ bacağında eskiden olmuş bir iz vardı. Köprücük kemiğinde de derin bir iz vardı. Buz gibi su dökülünce rahatladı.

Ahat ağabeyimin vefatını duyan herkes dua okumaya geldi. Dua okumaya gelen bizim misafirin ağzına baktı. Bir ay böyle geçti, ikinci ay da böyle geçti. Bir sabah misafir çay içerken abamla uzun uzun konuştu. Konuşma babamın baş onayı ile bitti. İkisi atlarını alıp at merkezine gittiler. Ertesi akşam sürü sağıldıkdan, kuzular ayrıldıktan sonra sütleri babam değil misafir götürdü. Babam kuyunun başına gelip kuzuları suladı. Kuyudan su çıkarma işini babam yaptı. Koyunları ise ayırma işini misafir ve ben yaptık.

Ben onun yanında çok kalamıyordum. O savaş bitmeden önce savaş meydanında yaralan Janas ağabeyin yanına gideyim desem git dışarıda oyna derdi.

Janas ağabey bizim akrabamızdı fakat ne atına bindirir ne kamçısına dokundurur ne de şapkasını tuttururdu. Kucaklayım desek üzerimi kirletirsiniz diye yaklaştırmazdı kendine. Eve geldiği zaman kamçısını, şapkasını sadece Jazira yengeye verirdi. Jazira yenge onun kamçısını şapkasını kıyafetlerini çantasını evin en başköşesine asardı. Janas eve gelince sandığın hemen önünde oturan nineme alnını öptürürdü. Nineme ufak ufak el şakaları yapar, ayranını içer sonra da Ahat ağabeyimin köşesine gidip onun dobırasını çalardı. Bizim evin en küçük ve en yaramaz çocuğu gibi davranırdı. Bu yüzden ben ondan pek hoşlanmazdım. Boynundan hiç çıkarmadığı siyah çantasını alıp baksanız içinde sırayla dizilmiş renk renk kurşun kalemlerden başka bir şey göremezsiniz. Ahh... Kurşun kalem yapılan ağaçların kokusu ahh... O kokuyu alıyormuşum gibi burnumun direği sızladı. O ağaçlardan yapılan kâğıtların parlaklığı gözlerimi alırdı. Benim için kurşun kalem ve kâğıt kokusundan daha güzel bir koku yoktur. Fakat ne gerek var ki bunlara hepsi boş, yalan dünya. Janas ne verirdi ne de tuttururdu kalemlerini. Janas, Ahat ağabeyimin yerine gittiğinde ben onun siyah çantasını açtım baktım ki kalemleri ve kâğıtları sırayla duruyordu.

Bizim kahverengi evden güzel kokular geldi. Dışarıdan bir ses duyunca siyah çantayı hemen yerine astım. Janas'ın yanına gitmem onu sevmiyorum ama kâğıt ve kalemleri

var. Bunlar da ne ki. Bizim ev bir yana köyün diğer evleri bir yana. Köyde ninemin söylediği gibi yedi kat göğün üstünde yedi kat yerin altında daha neler neler var. Ama hepsinin sonu bir avuç topraktır. Şimdi yanımda Samat abim var.

Bizim misafirin ve Ahat ağabeyimin arkadaşı Samat. Yakın akrabamız değil. Yabancı olmasına rağmen parlak defterini ve renkli kalemlerini verdi. Bunların yanında Janas'ın kalem ve kâğıtlarının kokusu sıradan kalırdı. Onunkiler işe yaramaz kalırdı. Samat ağabeyim bana mızıkaya getirdi. Öyle güzel ki dudağına götürüp üflesen yeter. Bunun gibi bir mızıkayı Janas'ın ne yedi göbek atası, ne akrabaları, ne de kendisi görmüştür. Samat ağabeyim ve ben ikimiz evin gölgesine yatak serip birlikte yatarıdık. Ne zaman gözüm uykuya dalmaya başlasa ona sorular sorardım ağabeyim de bıkmadan sorularımı yanıtladı.

Ertesi sabah hayvanlarımızı yaylaya götürdük. Orada da konuşmaya devam ettik. Yaylamız ufak bir dağın arkasındaki çitlerin içinde ve orada bir de kuyu var. Biz hayvanlarla giderken her taraf toz toprak oluyordu. Yaylaya geldiğimizde babam kuyunun başında idi. Tepeden biraz inince kayaların arasından gümüş kadar parlak su akıyordu. Suyun sesini duyan, kokusunu alan susuz yorgun hayvanlar o tarafa doğru yöneliyordu. Samat ağabeyim ve ben de onların arkasından koyunları sürüyorduk. Sabahtan beri yayılan hayvanlar düzlük bir alana gelince daire şeklinde toplanıp kaldılar. Suya gidecek olan hayvanları on beşerli gruplara ayırdık bunu cebimizdeki ufak taşlar yardımıyla yapıyorduk.

Koyunlar birbirine karışınca o taşlardan atıyorduk. Böyle yapmasak babam su yetiştiremiyordu. Hem de koyunlar birbirini itip kakıyordu. Böyle olunca dikkatli olmazsak olmuyordu. Koyunlar suyu görünce hemen koşuyorlardı biz de Samat ağabeyimle hem koyunları ayırıyorduk hem de konuşuyorduk. Öğleden sonraya kadar bütün koyunlar sulanmış oluyordu. Suya kanan koyunlar çitin içinde yatıyordu. Koyunlar yataırken biz de Samat ağabeyim babam ve ben elimizi yüzümüzü yıkayıp yemeğimizi yiyorduk. Yediklerimizin hepsi süttten yapılan yiyeceklerdi. Derinin içinde dünden beri sakladığımız sütü buz gibi suya atınca lezzetli yoğurt oluyordu. Bundan bir yudum içsen uykun gelir iki üç yudum içsen bütün vücudun enerji dolar. Sonra babam tay derisinden yapılan su kesesini alıp kuyudan aldığı soğuk suyu

kafasından aşağıya döküyordu. Dişleri birbirine değince ses çıkaracak kadar üşüyor, eski terli halinden eser kalmıyordu.

Samat ağabeyimin canı çoğu zaman yoğurt içmek istemiyordu o kurt (katı halde bulunan bir tür ekşi yoğurt) yemek istiyordu, ben ise yoğurt yemeye bayılıyordum. Sütün her şeklini biliyorum bunu pişirmek için mutfak eşyasına falan ihtiyacım yok. Yazın bile olsa sıcak sıcak yerim, soğumasın diye sıcak kuma gömebilirim. Güz mevsiminde de süt dolu koyun tay derisini küçük bir çukur kazıp içine koyup onun üstüne tezek koyup ateş yakarak pişirebilirim. Ben üç beş dakika dolaşana kadar sıcacık iliklerimi ısıtacak sütüm pişmiş olur Konuşmaktan ağzı kuruyan, Stalingrad’dan Berlin’e kadar bütün milletlerin yemeklerini tatmış olan Samat ağabeyim bu yemekleri de beğenmez değildi elbette. Güneş tam tepede iken kuyu yağmur suyu ile dolana kadar babam keçeden torbasına başını koydu, Samat ağabeyim sigara sardı ben ise bitmek bilmeyen sorularıma devam ettim.

— Ahh geveze çocuk yapmasana, sus ağabeyinin başını ağrıttın, dedi babam.

— Önemli değil sorsun, dedi Samat ağabeyim.

Sus deseler de ben susmadım. Güneş batarken birbirimize soğuk su attık. Yerimizden kalkıp koyunları bir araya toplarken de konuşmaya devam ettik. Sabahtan akşama kadar ağzım kapanmıyordu. Gün doğumundan gün batımına kadar Samat ağabeyimin de ağzı benim yüzümden kapanmıyordu. Hem hızlı hızlı yürüyorduk hem de konuşuyorduk. Babamla ikisi birer gün aralıklarla koyunlarımızı güdüyorlardı. Samat ağabeyim sabahtan akşama akşamdan da diğer sabaha kadar koyun götüğü için sıkılıyordu. Dinlendiği gün:

— Samat ağabey bizim gökyüzümüzde yıldızlar var. Almanlarınkinde ne var ‘haç’ mı? diye yatağıma uzandım.

— Biz gittiğimizde Almanya’nın gökyüzünde de yıldızlar çoktu, dedi Samat ağabeyim.

— O nasıl oldu faşistler ‘haç’ takmıyor mu?

— Faşistleri biz yok ettik dedi Samat ağabeyim.

— Samay ağabey Ahat ağabeyim ve sen kaç faşist öldürdünüz, dedim ben

— Çok

- Adlarını biliyor musun?
- Biliyorum elbette.
- Söyle bakalım.
- Hitler, Gerind, Gebbels, Robintrop, Keytek, Gess, Negl...
- Hepsi yedi kişi mi?
- Yok, daha çok bunlar sadece adlarını bildiklerim.

Bir zaman gökyüzündeki yıldızlara bakıp yattım sonra tekrar soru sormaya başladım.

- Samat ağabey bin mi çok milyon mu?
- Milyon çok.
- Milyondan daha çok olan ne?
- Milyar.
- Milyardan daha çok olan ne?
- Trilyon dedi Samat.
- Trilyon mu trilyondan başka sayıların yetmediği ne var?
- Toprağa sayılar yetmez.
- O zaman bu yıldızlar topraktan çok mu az mı?
- Topraktan nasıl çok olsun ki...
- Eğer bize toprak gibi düşman gelseydi biz yener miydik, dedim ben
- Yenerdik, dedi Samat ağabeyim.

Elbette dedim ben de kendi kendime. Bizde kahraman çoktur. Aleksandır Nevski, Minin ile Pajorski, Suvorov ile Kutuzov, Uşakaov ile Nahimov, Frunze ile Şors, Lazo ile Parhomen, Çapayev ile Budennıy, Vopoşilov ile Malik, Tölegen ile Kayıralı, Menşuk ile Aliya ondan sonra da Ahat abim ile ikiniz.

- Evet, bizde kahraman çok dedi Samat ağabeyim.
- Samat ağabey, dedim bir kez daha.
- Söyle
- Sonra Suvurov ile Kutuzov'tan hangisi daha güçlü?
- İkisi de güçlü.
- İkisi karşılaştıysa hangisi yener peki?
- Kobılandı ile Alpamış karşılaşmaya çıkar mı?

- Jongarlar ile Kızılbaşlar savaştığında onlar nasıl karşılaştı peki?
- Bu yüzden Suvurov ile Kutuzovt karşılaşmaya çıkmadılar.

Tam da... Aklıma geldi. Utancımdan sustum. Fakat sonra gene aklıma gelen soruları sormaya başlayacaktım boğazıma bir şey takıldı sustum. Duramadım yatakta bir o yana bir bu yana döndüm tekrar sormaya karar verdim.

- Samat abi biz şimdi sosyalizmi yaşadık mı?
- Evet.
- Sosyalizmden sonra ne oldu?
- Komünizm.
- Komünizmden sonra ne oldu?

Samat ağabeyim uzun uzun düşündü.

- Rahatizm.

Rahatizm ne idi. Ben şimdi biraz hayal kurmaya başladım. Keşke öyle olsa tez zamanda rahatizme kavuşsak.

Yeryüzündeki trilyonların yetmediği sayıların yetmediği hatta toprakların bile yetmediği insanların hepsi bizimle dost olsa. Bir de şu Janas'ta olan ona yakın kurşun kalemden ve güzel kokulu kâğıtlardan bende de toprak yetmeyecek kadar çok olsa. Sadece Janas'ta olmasa Janas, elini açıp herkesten kalem istese kâğıt istese de kimse vermese. Yürü git üstümüzü kirleteceksin deseler, yanlarından uzaklaştırsalar. Hatta Jazira yengem de öyle yapsa. Gözümün önüne her zaman dolu olan çantası boş gibi geldi, her zaman hava atan Janas'ı çok keyifsiz hayal ettim. Hayal olmasına rağmen kirpiklerim ıslandı. Böyle rüya ile hayal arasında iken evdekiler beni silkeleyerek ancak uyandırdı. Gözümü açar açmaz bir bardak koyu yoğurdu içtim. Arkasına bakmadan sürüye giden Samat ağabeyimin arkasından koştum. Bir tepeden aştım bir şey görmedim, ikinci tepeyi aşınca da bir şey görmedim, üçüncü tepeyi aşınca her günkü gibi sürü köpeğimizi gördüm. Beni görünce başını eğdi kuyruğunu bacaklarının arasına alıp nazlı nazlı bana koştı. Yanıma gelince elime yapıştırdı. Ayaklarını yalamaya başladılar.

Köpeğin olduğu tepeye gelince sürüyü de gördüm. Sürünün ortasında Samat ağabeyimin atı otliyordu. Atın gölgesinde gömleğinin bağı açık Samat ağabeyim duruyordu. Tepeden inerken Samat ağabeyimin açık gömleğinden göğsü parlıyordu. Cebinden çıkardığı köstekli parlak saatine bakıyordu. Saati altından yapılmıştı galiba bu yüzden parlıyordu. Saatinin kapağını açıp kapattığında zile benzeyen bir ses çıkıyordu. Samat ağabeyim saatine sık sık bakıyordu. Hatta Samat ağabeyim nineme namaz vakitlerini bu saate bakarak söylerdi. Samat ağabeyimin bu saate bu kadar sık bakmasına kimse gülmezdi. Sadece bir iki kez Jazira yengemin dudak altından güldüğünü görmüştüm. Samat ağabeyim koyunları saatine bakarak otlamaya götürmesine, tekrar eve getirmesine köylüler gülüyormuş ve aralarında dedikodu bile çıkarmışlar. Hatta bazıları ona gülüyormuş.

- Nasılsın kahraman uykunu alabildin mi? dedi ağabeyim yanıma gelerek. Başımı evet manasında salladım. Bu uykumu alabildiğim anlamına geliyordu. Aklımdaki bütün soruları unuttum fakat yeni sorularla konuşmaya başladım.
- Samat ağabey... Samat ağabey... Ahat abim mi büyük sen mi?
- Ahat büyük ben ona daima büyüğüm derdim.
- Ahat ağabeyimin boyu uzun muydu?
- Uzun idi bizim ordudaki en uzun asker o idi.
- Ahat ağabeyim yakışıklı mıydı?
- Benim gördüğüm yiğitler içinde ondan yakışıklısı yoktu.

Benim çok sevindiğimi gören Samat ağabeyim hikâyesine yeni cümleler ekledi.

- Saçı senin gibi siyah üstelik kıvrıkcıktı. Alnı da senin ki gibi düzdü. Senin gibi kısa değil. Burnu güzel, gözleri yuvarlaktı. Daha ne diyeyim ki yiğit adamdı. Samat abim iç çekti, ben de arkasından içimi çektim. Hikâye bitti...

Samat ağabeyim gözlerini kısarak uzaklara baktı. Öyle uzaklara baktı ki benim gözüm yetmedi. Sora biraz durdu, bekledi. Bir zaman sonra kimsenin olmadığı çöle doğru koyunların yanına gitti 'heyt, heyt' dedi.

Sonra Samat ağabeyime bir soruya daha cesaret edemedim. Öylece kalakaldım. Samat ağabeyim;

- Hey kahraman neden konuşmuyorsun dedi.

— Benim Jazira yengem de güzel diye düşünüyorum yüzü bembeyaz yanakları kırmızı, gözleri simsiyah, saçları nasıl da uzun.

Yengemi övecek sözlerim bitti. Samat ağabeyime baktım Samat ağabeyim beyaz gömleğini sallayarak, saçlarını karıştırarak, gözün altından bana fark ettirmeden köy tarafından salına salına gelen Jazira yengeme baktı.

— Ya Jazira yenge güzel kadın Ahat abim ona nasıl âşık olmadı hayret.

Âşık sözünü duyunca dikkat kesildim. Birden yanaklarım kızardı, boğazım kurudu.

— Abi bu âşıklık nedir, dedim.

Samat ağabeyim gülümsedi, şaşırarak sorumu duymazlıktan geldi. Sonra konuşmaya başladı.

— Nasıl desem!.. Eski zamanlarda söylenen Kız Jibek ile Tölegen, Kambar ile Nazım, Kobılandı ile Kurtkalar yok mu hani? İşte onlar birbirlerine âşıktı. Onlar birbirlerini çok seviyorlardı. Biri olmadan öbürü ömür süremezdi.

Samat ağabeyim aniden sustu. Bu anlaşılmaz hikâyeyi sadece sözle anlatamayacağı için sustu. Gözümde bir hayal canlandı. Samat ağabeyim ile ikimiz koyun otlattığımız küçük yerde ayaklarımızın altında ay ışığında parlak, uzun bir gölge belirdi. Göl kenarına kara atı ile bir yolcu geldi. Yoldaşı çok... Doksan kadar insanın yaşadığı köye azık getirdim, onlar fakir, zavallı. Samat abim ile ikimiz adamdan gözümüzü ayırmadık.

Aniden parlak beyaz gölün kible tarafındaki beyaz yumurta gibi köyden süslenmiş bir kız geldi. Kara atın ipine yapışıp bırakmadı. Kara atın üzerindeki adam eğilip kıza baktı. Sanki Ahat abime benziyordu. Samat ağabeyimin söylediği gibi uzun boylu, küçük burunlu, gözleri yuvarlak hem güzel hem yiğit. Bu kız Jazira yenge. Üzerinde beyaz parlak gömlek, kolsuz cepken, omzunda komsomol rozeti Kambar Nazım. Unutuyordum Kambar Nazım komsomolda yoktu ki.

Markum Jazira'yı canından çok sevdi. Ondan mektup aldığı gün başı göklere değiyordu. Ben de Jazira'dan mektup var mı diye postayı karıştırırdım. Onlardan her biri zırh gibi güzel mektuplardı. Postadan mektup alınca hemen ön cebime koyardım. Ahat ağabeyim gelince sanki koynunda sıcak kömbe saklayan yaramaz çocuklar gibi

kımıldamadan dururdum. Ahat ağabeyimin gölgesini görünce kaşlarımı çatar, dudağımı bükerdim. İçimde öfkelenip söyleyemediğim ne varsa söylemeye çalışırdım. Ahat ağabeyim beni dinlerdi.

— Yaramaz seni. Asan Kayğı olup göründün gözüme. Ne o Jazira'dan mektup mu var? Gel buraya dedi.

Samat ağabeyime hangi konulardan soru soruyorsam konunun dışına çıktım. Gökyüzünde sayısız yıldızın olduğu biraz soğuk yaz gecesinde, iki elimi başımın altına alıp, sırt üstü yattım. Düşünürken onu rahatsız etmeyeyim diye sessiz kaldım. O arada ayağımın ucundaki kurt köpeği de eşeleniyordu. Sanki ikimiz yanında değilmışiz gibi arada kulaklarını dikip yanı üstüne yatan köpek ses var mı yok mu diye dinliyordu etrafı. Etrafa dik dik bakıp ses duyamayınca başını bağrına koyup uyudu. Gökyüzündeki sayısız yıldız, yüzünü belli belirsiz okşayan rüzgâr, köy tarafında sazlıkların arasında otlayan sürülerin toynak sesleri, bir evin yanına çökmüş dualı devenin kart kurt geviş sesleri, evin içindeki yengenin of off seslerini düşündüm. Sonra her geçen gün değişen dünyada neler olduğunu ben anlamıyordum. Düşüncelere dalıp uyumuşum.

Ertesi gün öğle vakti uyandım. Köy tarafında bir gürültü vardı. Kulak kabarttım. Ayağımın ucundaki kurt köpeği de başını kaldırıp baktı.

— Uzaklardan gelen avare midir ne!.. Köldenen kök atı, (avare, işsiz dolaşan kişi için kullanılan bir deyim) yabancı biri belli ki. Senin neyine seyahat, kimi kimden korumaya geldin. Dedi biri kavga edecekmiş gibi. Seni dövmeden git buradan. Yoksa şimdi gösteririm sana. Hadi bir... iki... üç... öyle ise günahı senin boynuna.

Son çıkan ses sanki tanıdıktı. İki kişi meydanda üst üste idiler. Sadece soluk sesleri işitiliyordu. Kurt köpeği sessiz sedasız, birden onlara koştu. Ben de ayağa kalktım. Sazlıkların arasında Samat ağabeyim oturuyordu. Yanında kurt köpeği de onun gibi oturuyordu. Samat ağabeyim burnunu tuttu.

— Samat ağabey ne oldu? diye yanına gittim. Hey... bir domuz, diye elini salladı yüzünü buruşturarak.

Sonra yerinden kalkıp sazlığın içine girdi. Kurt köpeği de onunla yürüdü. Ben hiç kımıldamadan durdum. Bütün vücudum buz kesildi, yatağıma döndüm. Çok geçmeden Samat ağabeyim de geldi. Sazlıkların arası sessizdi. Evdeki yengem de sessiz fısıltılarına devam ediyordu. Jazira yengemin beyaz çadırı da sessizdi. Bir zaman sonra nereden geldiğini bilmediğim bir uyku bastırdı.

Ertesi gün Samat ağabeyim beni her zaman ki gibi uyandırmadan gitmişti. Sonra iki gün uyumasa çok uyumuş gibi olan, gökten görünmeden giden Janas geldi. Eskisi gibi atının üzerinde bembeyaz tül örtülmüş gibi, beyaz pantolonu, beyaz gömleği, beyaz kolsuz cepkeni, beyaz şapkası ile geldi ve atını bizim evin kenarına bağladı. Nineme elini uzattı. Nineme yengemmiş gibi davranarak şakalaştı. Kocaman bir kâse şubatu içtikten sonra Jazira nerede dedi.

— Evinde.

— Çabuk git çağır gel, dedi bana.

Ben Jazira yengemi çağırmaya giderken babam da gece ki nöbetinden dönüyordu. Jazira tam kapıdan giriyordu ki Janas söze başladı.

— Jazira'ya şirkette bir iş buldum. Eğer siz izin verirsiniz her gün at ile gider gelir.

Evdekiler sessizce başlarını sallayarak onayladılar. Ertesi gün sabah Janas atı hazırlayıp, Jazira yengemi de alıp şirkete gittiler. 'Kulan ve Jiren' iki atın arkasından Samat ağabeyim ve ben bakakaldık.

Jazira yenge her öğle işe gidiyor gün batarken işten dönüyordu. Artık onu sadece sabah kahvaltılarında bir de akşam yemeklerinde görüyorduk. Jazira yengem çalıştığından beri sanki günden güne güzelleşiyordu. Eskiden utangaç olan Jazira artık daha cesaretli idi. Artık o mutfak işleri ile fazla uğraşmıyor, sofrayı toplar toplamaz evine geçip, mum ışığında kâğıtlarını okuyup, abaküs ile hesaplar yapıyordu. Bazen ben yanına gidince elime bir kalem ile bir kâğıt tutuşturup kendisi işi ile ilgilenmeye devam ediyordu. Onun parmakları arasından kâğıda adeta dökülen rakam ve harflere bakakalıyordum. Odanın ışsız tarafındaki yatağa uzanıp yengemin verdiği kâğıt ve kalemle uğraşıyordum. Fakat kâğıt ve kalemin kokusu bana eskisi gibi güzel gelmiyordu, değişmişti.

Gece nöbetini Samat ağabeyim devralmıştı Gece boyu koyunların yanında kalmıştı. Koyunları sulamış arada eve uğrayıp çayını içmiş biraz dinlenip yorgunluğu geçtikten sonra tekrar koyunlarının yanına gitmişti. Eskiden ağabeyimle aynı yatakta yatar saatlerce konuşurduk. Şimdi bu değişti. Gece işlerini babam benden daha iyi biliyordu. Babamın bel fıtığı olduğu için kuyudan su çıkarma işlerini de ben yapıyordum babama acıyordum. Babamın kolsuz cepkeni artık çok eskimişti. Artık bu eski cepkenle dolaşmaktan utanıyordu. Bu durumu başkalarına hatta ailesine bile söylemekten çekiniyordu. Bir gün ağabeyim ‘ben merkeze gidip yardım parasını alayım’ dedi. Ben de gitmek istedim. Atının arkasına beni de bindirdi ve şehre gittik. Çoktan konuşmadığım için sanki dilim kaşınıyordu. Çimenlerden, patikalardan geçerken canım iyice sıkıldı. Dayanamadım ve gene aklıma gelen bir sürü soruyu sormaya başladım. Samat ağabeyim ilk başta kısa kısa cevaplar veriyordu. Sonra yavaş yavaş kendisi de konuşmaya başladı. Konu Ahat abime gelince sanki çakılmış bir çivi yerinden çıktı.

— Ahat ağabeyim kaza yaptığında yanında mıydın ağabey sen?

Samat ağabeyim bizimle birlikte olan kurt köpeğinin ters tarafa giden koyunları kovaladığını görüp, onların ağaç dibinde yatmaktan canı sıkılmış olsa gerek dedi ve söze başladı.

O gün ben Berlin’e gitmek istemedim. Ama düşündüm ki Ahat ağabeyin kızar. Bu yüzden de zar zor gittim. Bizim şehirdeki yetim çocukların kaldığı bir yurttan hastalık çıkmıştı. Doktor ilaçlar yetmiyor diye tekrar tekrar aradı merkezi. Ahat ağabeyim yanıma bir doktor verdi ve beni Berlin’e yolladı. Berlin’de çok kalmadım lazım olan ilaçları alıp hemen döndüm. Yurdun muayenehanesine gidip ilaçları bıraktım fakat Ahat ağabeyim orada yoktu. Yetimhaneye süt gelmeyeli üç gün olmuştu. Merkez aranmıştı fakat gene de süt gelmemişti. Ahat ağabeyimi sordum.

Şoför ile ikisi şehre süt almaya gitti bekle gelirler, dedi görevli.

Masanın başına oturdum beklerken kalbim sanki bir şey olmuş gibi hızlı hızlı çarpmaya başladı. Koşarak yetimhaneye gittim.

— Süt geldi mi?

— Hayır.

- Yurt görevlisini gördünüz mü?
- Demin gelip gitti bir daha uğramadı.
- Ahat ağabeyimle kim gitti?
- Yurt görevlisi.

Yürüyerek şehre süt firmasına gitmeye karar verdim ve yola düştüm. Etraf sessiz ve yemyeşildi. Yıkılmış evler, kırık camlar bir bir arkamda kalıyordu. Biraz ileride bir orman vardı. Tek başıma yürüyordum ve etrafta hiçbir şey gözükmiyordu. Yeşilliklerin üzerinde uçan kelebekler, zıplayan çekirgeler dahi yoktu. Dünyadaki tüm varlıkların hepsi kaybolmuştu sanki. Sadece ormanda benim kalbim yürüyor diye düşündüm. Sonra yürümekle yolu bitiremeyeceğim diye biraz da koştum. Bir ateş közü gördüm yaklaşıyordum ki burnuma bir de yangın kokusu geldi. Kokunun geldiğı tarafa doğru yöneldim, ormanın içindeki büyük yangını gördüm. Koşarak yanına gittim ki yanan bizim yurdun muayenehanesinin arabasıydı. Arabanın anahtarları ve diğere aletleri her yana saçılmıştı. Sadece bir tekerleğı ve pompası sağlam kalmıştı. Diğere her şey yanmıştı. Etrafıma iyice baktım hiçbir şey gözükmiyordu. Yola çıktım o tarafa bu tarafa koşturmaya başladım. Bu sırada ayağıma bir şey takıldı, düştüm.

Ayağı kalkınca yolun kenarındaki büyük çiviği gördüm, çivinin üzeri yapraklarla örtülü idi. Dikkatli bakınca yolun farklı yerlerinde böyle yaprakların örttüğü çivilerin olduğunu anladım. Sütün yetimhaneye ulaştırılmaması önceden planlanmış bir olaydı. Bu çiviler araba için koyulmuş bu yola. Ahat ağabeyimin arabasının tekerleri patlamış, sonra da yanmış fakat neden etrafta kimse yok. Neredeydiler. Sanki ormandan ağaçların arasından birileri bana bakıyormuş gibi hissettim. Boynumdaki silahımı elime alıp etrafıma döne döne ok attım. Sırtıma ağacın birinden bir şey düştü, irkildim. Sırtıma düşen arabanın kapı kolu idi. Başımı yukarı kaldırınca bizim şoförün ağaca ellerinden asılmış ve ayaklarına da araba parçalarının bağlanmış olduğunu gördüm. Biraz yanına yaklaşınca cebindeki beyaz kâğıdı da gördüm. Kâğıdı merakla elime alıp baktım, kâğıtta Rusça ‘Zaferinizi kutluyorum’ yazıyordu. Damarlarımdaki kan beynime çıkmış, dişlerim zangırdıyordu. Elimdeki silaha sıkıca sarıldım. Yola doğru yavaş yavaş yürümeye başladım. Ağaç aralarında beni gözleyenler varsa fark etmesinler diye yavaş yavaş ve dikkatlice yürüdüm.

Beş yüz adım sonra süt firması gözükte. Firma derli toplu ve temiz görünüyordu. Böğüren ineklerin içinde ellerinde şapkalarıyla bekleyen dört adam ve karşılarında beyaz tulumlarıyla sıralanmış dört sağıcı kadından başka kimse gözükmiyordu. Onları görünce sinirlendim, adımlarımı hızlandırıp yanlarına gittim. Gözlerim karardı sanki demin ki kadın ve erkeklerde bana doğru geliyorlarmış gibi hissettim. Tam ortalarına gidip durdum. Hepsi birden ellerini havaya kaldırdı. Onlar değil ellerini kaldırmak ayaklarımı da öpseler hepsini tek tek öldürmek istedim. Fakat kollarım tutuldu. Hatta bağırmaya bile takatim yoktu. Sadece gözlerimin önündekileri görebiliyordum. Hepsi de saf masum geldi gözüme. İçlerindeki yaşlı biri elini kaldırdı bir adam öne çıktı. Konuşmaya başladı önce sadece dudaklarının kıpırdadığını fark ettim. Konuşmalarını duymuyordum. Kulağıma sesi yavaş yavaş gelmeye başladı. Düşmanlar firmayı ele geçirdi. Üç gün oldu şehre süt gönderilmiyor, yeni yurt görevlisini de buraya gelirken yolda öldürmüşler. Yanındaki adamı yere yıkıp sonra da sürükleyerek süt deposuna götürdüler. Bizi de burada kımıldamadan bekletiyorlar sırtımızdan da silahlarını hiç çekmediler. Daha yeni sizi görünce ortalıktan yok oldular dedi. Ben de yaşlı adama ‘düş önüme’ dedim. Adam önümde diğerleri de arkamda yürümeye başladım. Kocaman süt deposuna girdik. Ortada kocaman bir süt koyulan kazan vardı kazanın kapağı açık ve kazanın ağzında bir çift ayakkabı gözüküyordu. Daha sabah temizleyip ayağına verdiğim Ahat ağabeyimin ayakkabıları idi bunlar...

Samat ağabeyimin sesi titremeye başladı. Benim de gözlerim yaşardı. İkimizde uzun zaman sessizce kaldık. Sanki biraz önce Ahat ağabeyimi beyazlara sarıp gömmüşüz gibi sessizliğimize devam ettik. Sonra Samat ağabeyim ekledi ‘ben o şehirde kalmak istemedim.’ dedi. Benim de gözlerimin yaşından etraf buğulu görünüyordu. Ne kadar zaman geçti ne kadar yol gittik anlamamıştım. Sanki yolculuğun bir kısmında buğulu bir zamanda kalmışız gibi hissettim. Samat ağabeyim bir şeyler söylemişse ben duymamışım gibi. İkimizin de gözleri buğulu idi o sırada iki atlıya yaklaştık ve yanlarından geçtik. Bizden uzakta kaldılar. Samat ağabeyim arkasına dönüp dönüp baktı. Ben de kazağımın kolu ile buğulu gözlerimi silip baktım. Az önce yanından geçtiğimiz atlar durmuştu. Onlardan biri Kula biri de Jiren idi. Jiren boynunu Kula’nın boynuna sokmuş duruyordu. Atları yeni tanıdım Kula Janas’ın Jiren’de Jazira yengenin atı idi. Bunlar burada ne yapıyorlar ki? Ağzımdan istemeden çıkan bu soruyu Samat ağabeyim duymazdan geldi. Taa uzaktan onarın kolhoz merkezi de

gözüküyordu. Samat ağabeyim yolumuzu iki de bir kesen ve oraya buraya kaçıp kendisini sinirlendiren kurt köpeğini tekrar tekrar dürttü. ‘Tuhh... Şunlar var ya...’

İkimiz konuşmadan kolhoz merkezine geldik. Samat ağabeyim oradaki Sovyet binasına girip kendisine ait olan parayı aldı. Sonra bir dükkâna girdik. Samat ağabeyim kendisine kolsuz bir cepken, babama da bir cepken, bana da bir gömlek aldı bir çantaya koyduk ve dükkândan çıktık. Başka bir dükkândan da çay ve şeker aldık. Elimizdeki eşyalarla dükkândan çıktığımız sırada dükkânın önünde gölgede iki üç kişi sohbet ediyordu. Aralarında benim tanıdığım kocaman ağzı ile sürekli gülen Zayır vardı.

Zayır savaşa gittiğinin beşinci altıncı ayında üst dudağına bir ok yarası almış ve geri dönmüştü. Dayır amcam “onu ne zaman görsem kötü kadınlar gibi güler, dedikodu yapar, konuşur, ağzını nasıl oldu da yaraladı, onu bence akıllı bir Alman yaraladı.” Zayır; “Savaşta kan döktüm ne yaparsam yapayım haklıyım,” diye kendini aklıyor ve oradakilere kendini ispatlıyordu. Dükkâncı olmuş, bekçi olmuş, şimdiki görevi de dükkâna girip çıkanlara bakmakmış. Şimdi de Samat ağabeyime;

— Hey kepçeni unuttun, diye sözle sataştı.

Samat ağabeyim;

— Ne kepçesi be? dedi.

— Yer dibinden gelmiş gibisin sen. Bir kişiye dahi faydan olmadan gidiyorsun. Ama sen orada burada gezen yaşlı köpekler gibi orada burada yatmayı, bir de Jazira’nın eteğini kollamayı bilirsin dedi.

Orada gölgede oturanların hepsi güldü. Benim kulağım zııı etti. Samat ağabeyim sinirlendi ve koca ağızlı Zayır’ın yakasına yapıştı. Bacak kadar boyu ile nasılda büyük laflar ediyor diye gölgedekiler de ayağa kalktılar. Samat ağabeyim:

— Yumruğum kadarsın hadi bakalım az önce söylediklerini tekrarla bakalım. Çabuk. Bir, iki, üç, Samat ağabeyim yakasını daha da sıkı tuttu. Koca ağızlı Zayır;

— Bu ne yapıyor ya, ne oluyor? demekten başka bir şey yapamadı.

— O zaman çeneni kapat deyip Samat ağabeyim yakasını bırakıp hızlıca omzundan itti.

Atımıza binene kadar kimseden çıt çıkmadı. Biraz uzaklaşınca gülme seslerini duydum. Dönüş yolumuz baya uzadı. Hava kararmıştı ki köye ancak geldik. Akşam yemeğini sessizce yedik. Jazira gölge misali kapıdan sessizce girip sessizce çıkıyordu. Ben o gün öyle yorulmuştum ki yatağıma gittiğimde başımı yastığa koyar koymaz uyumuşum. Gece rüyamda sanki biri alnımı okşuyor gibi oldu ama yorgunluktan onu da anlamadım.

Sabah kalktığımda yanımdaki yatak boştu. Elimi yüzümü yıkayıp koyunların yanına gitmek için yola çıktım. Bir tepeden geçtim hiçbir şey yoktu. İkinci tepeden aştım hiçbir şey yoktu. Üçüncü tepeye gelince gözlerime kıpkırmızı bir alan çarptı. O yere yaklaşınca solmuş, yanmış otları gördüm. Hemen ileri de ise koyunlar otliyordu. Koyunların yanında kafası her zamanki gibi yerden kalkmayan at vardı. Atın gölgesinde önüne beyaz örtüsünü sermiş kibleye yönelmiş fal bakar gibi duran babam vardı. Babam kime fal bakıyor veya ne bilmek istiyor biliyordum ama bildiğim tek şey Samat ağabeyimin bizi bırakıp gittiği idi. Durumu anlayınca oradan hemen uzaklaşıp köye döndüm. Evlerin arasına kurt köpeği buralarda mı diye baktım. Fakat o da gözüküyordu.

Jiren'e binmiş köye doğru gelen Jazira'dan başka ne gelen vardı ne de giden. Samat ağabeyimi iyi tanıyordum. Bir şeyin olması için hep üç imkân verir, bekleyeceği zaman hep üç gün beklerdi. Hatta bir şey yapacağı zaman da üç defa denerdi. Bir gün bekledim, iki gün bekledim, üçüncü gün artık gelmeyeceğini anlayınca kalkıp köyün etrafını gezdim. Fakat kimseler yoktu. Kurt köpeği bile yoktu görünürde. O olsaydı beni tek bırakmazdı. Kuyruğunu bacaklarının arasına alıp, başını yere eğer, gelir benim ayaklarımı yalardı. Beni koklayarak yanımda yürürdü. Keyfime bakar eğer üzgünsem, kaşlarım çatık, suratım asıksa moralim düzelsin diye yanımdan gitmezdi. Ama bizim köyün köpeklerinin benimle işi olmazdı ki. Neden benim moralimle ilgilensinler ki diye düşündüm. Her biri bir tepeye çıkmış oturuyordu. Daha bugün dikkatli baktım onların hepsinin kulakları dik kuyrukları da kıvrıkmış. Yeşilliklerde gözlerime bir şey çarpmadı. Güneş bile benim umudumla eğlenir gibi gülümsüyormuş gibime geldi. O da beni yalnız bırakıp kendi yuvasına gidiyordu sanki.

4.7. KRAVAT SATAN KIZIN HİKÂYESİ ((GALSTUK SATUVŞI KIZ TUVRALI HİKAYA)

İşin sonuna doğru acele etmek Ajar'ın alışkanlığıydı. Bugün öğleden sonra son model kravatlar geldi ve tüm halka dağıtıldı. Her yandan kafasını uzatan halkın sesinden kulakları yoruldu. Makbuzlara ve kravatlara tek tek bakacağım diye boynu ağrıdı. Eşlerini sevgililerini kravat ile sevindirmek isteyen kızlar, kadınlar ve şehrin erkekleri kravatları seçip bunu değil onu var diye diye isteklerini dile getirdikçe Ajar'ın kafası iyice karıştı. Ajar müdür hanıma bölümümü değiştirin diye müdür hanıma yalvarıyordu.

Of! Başımın belası kravatlar da bitti nihayet. Arık halk azaldı. Elleri boş kalanlar sanki isteyerek bir şey almamışlardı ve kapıya doğru yavaş yavaş ilerlediler. Yakışıklı, gösterişli erkekler ise kurnazlıklarından iş bitince boğazları yırtılana kadar bacım bu ne bu ne ...” diye bağıyorlar ve oradan ayrılmıyorlardı. Daha sonra da kıza acıyarak ve onu önemsemeden el sallayarak gidiyorlardı. Ayakkabılarının topuklarıyla ses çıkara çıkara geçip gidiyorlardı.

Onları bu yeri titreten yürüyüşlerinden Ajar da hoşlanmıyordu ama ne çare. Gün boyunca onların biri geldi biri gitti. Selam sabah vermeden geçtiler. Göğüslerini kabartıp kafalarını uzatıp kravatlara baktılar. Kravatların takılı olduğu demiri çevirip durdular. Sonra böbürlenerek başka bölümlere yöneldiler.

Bunun karşısında gömlek satan bir bölüm var. Orada Akmaral adında bir kız çalışıyordu. Müdür hanım onun elbisesinden çok erkek arkadaşı var diye dalga geçiyordu. Satacak elbisesi olsa da olmasa da kimse ondan alışveriş yapmıyordu. Akmaral'a oradaki erkekler inek gören boğa gibi sarkıp laf atıyorlardı.

Kravat alan erkeklerin hepsi Akmaral'ın başına toplandı. Ajar 'ın sandalyesine dahi oturdular. Ajar saatine baktı işin sonu gelmişti. Daha şimdiden camdan gözükten otobüs durağına baktı ki iğne atsan yere düşmezdi. İlerleyip otobüse binmezsem yetişemem diye düşündü.

Şimdi gidip bir otobüse binecek evine bir durak kala inecekti. Sağ taraftaki mavi pencere evden o çıkacaktı elinde gri çantası... Biraz gülümseyip, sokaktan evine girdi sanki yabancı bir eve girer gibi. Eskiden Aral garına girerken de biraz gülümsemiş ve böyle hissetmişti. Onu uğurlamaya gelen kocaman iki adam bekleme salonunda her şeyden bahsederek çeneleri yorulmadan oraya buraya yürümüşlerdi. Hem gülümsüyor hem de arada sırada onlara katılıyordu. Bir vakit sonra tren geldi ve bekleyenler durağa çıktı. Bunlar üç kız arkadaş kabinli trene biniyorlardı. Arkasından “Bu kızlarda seninle geliyormuş” diye bir ses işitildi. Az önce durmadan konuşan erkeklerden biri idi bu. Ortada kalan arkadaşlarına kıyamıyormuş gibi hem üzülen hem de gülümseyerek bakıyordu. O arkadaşın binmesine engel olmaya çalışarak gülüyorlardı.

Ertesi gün yüzünü yıkanmak için sıra beklerken sonlara doğru o geldi. Karışık saçları daha da karışmıştı kıvrıkcık kıvrıkcık saçlarını yoluyordu. Şakaklarındaki saçları dahi kıvrıkcık kıvrıkcık olmuş aynı şekilde gülümsüyordu. Sevimliydi cana yakındı. Çaydan sonra kızlar sıkılmaya başladı. Güljan kart aramaya gitti bir zaman sonra bulup geldi.

- Deminki kıvrıkcık saçlı komşudan aldım dedi.
- Kabinlerde kimler varmış diye takıldı. Her şeye meraklı olan Şara.
- Hep yaşlılar var.
- O ne yapıyor?
- Kitap okuyor.
- Gülümseyerek mi?
- Evet.
- Enteresan adam. Onu neden çağırmadın sadece üçümüz nasıl oynayacağız?
- Hmm aklıma gelmedi Güljan çağırdı.
- Ağabey tanışalım dedi Şara. Benim adım Şara, Güljan, Ajar.
- Äben
- Buyurun oturun dedi Güljan kendi dağınık yatağında yer gösterdi.

Äben iyi oynayamıyormuş Şara ile ikisi aynı gruptandı. Hep yeniliyorlardı. Şara dayanamadı.

- Şimdi de grup değiştirelim, dedi.
- Yalnız ben iyi oynayamam, diye heyecanlandı Äben.

Bu kez Äben ile Güljan bir grup oldu fakat gene yenildiler.

— Yenilenler inip istasyondan üzüm getirin, dedi Şara.

Äben ve Güljan yerlerinden kalktılar. Kabinde kalan iki kız ise arkalarından baktılar. Äben gülümseyerek üzüm dolu raflara doğru yürüdü. Arkasında da elinde torbası ile Güljan geliyordu. Äben kenardaki yaşlı teyzenin yanına geldi. Güljan arkasından geldi onu elinden tutup götürdü. Tam o sırada trenden inen kalabalığın içinde ikisi görünmedi. Şara yine de gözünü ayırmadı işte oradalar Güljan karşısından gelenlere yol vererek Äben'in göğsüne omzunu sıkıştırıyordu bundan çok da mutluydu gülümsüyordu. Äben de her zaman ki gibi gülümsüyordu. Bir sonraki istasyonda durduktan sonra Äben ve Şara tekrar aynı grupta oldular.

— Biz su alıp geleceğiz, dedi Şara.

Kabinde kalan iki kız gene arkalarından bakakaldılar. Şara trenin merdivenlerinden inen Äben'in omzuna bir elini dayayarak atlayıverdi.

— Çabuk çabuk şimdi millet çoğalır, diye acele ettiler.

Su alacakları yere geldiler. Şara suya gelir gelmez suya başını soktu. Sonra ibriğinin ağzına elini koydu avucuna su alıp Äben e doğru attı, dikkatli duran yiğit sıçradı. Şara kahkaha attı. Äben gülümsedi sonra. Boşverip Ajar ile oynadı. Şara onları gene suya yolladı. Ajar eğilip su alırken rüzgâr eteğini açtı. Äben kendi suyunu doldurdu. Rüzgâr Ajar'ın saçlarını savurdu.

— Äben, boş ver terende düzeltirsin, dedi.

Ajar kızlar hala bakıyor mu diye göz ucu ile pencereye baktı. Kızlar kendi hallerinde kâğıt oynuyorlardı.

Äben o gün akşam trenden indi.

Gelecek yıl Ajar ekonomi ve teknoloji bölümünü bitirecekti. Sonra yine şehre çalışmaya gelecekti. Çalışacağı mağaza şehrin ortasında bir yerde idi. Mağazanın küçük yeşil bir alanı vardı. Mağazanın dışına bakarak “bu mağaza bembeyaz bir havlu gibi” diye düşündü. Mağaza açıldığı zaman bir sürü insan gelip nasıl yerleştirildiğini

gördü. İşlerinden biri de Aben'di. "Eben Düysenbiyeviç!", "Hasenov arkadaş!" diye herkes tezahürat ediyordu.

Äben mağazayı bir kez dolaştı, korumaları da yanına alarak dışarıda duran iki üç arabanın yanına gitti. Ajar neden herkes bu adamı önemsiyor, bu kim diye müdür hanıma sormak istedi. Müdür hanım bizim şehrimize yeni geldi, mimar ve bu proje onun dedi. Äben Hasanov diye mırıldandı Ajar. "Äben Hasanov"

Bütün yaz boyunca onu görmedi her gün bu mimarın olabileceğini düşündüğü Sovyet binasının önüne gelip onu bekledi. Gelip geçen arabalara baktı. Fakat hiçbirinde Äben'i görmedi. İşten gelince o oturup bir mektup yazdı. Görüşmek konuşmak istediğini akşam yedide alanda beklediğini yazdı. Mektubu baştan okumaya cesaret edemedi hızlıca evden çıkıp sokağın karşı tarafındaki posta kutusuna mektubu attı. Artık ne olursa olsun mektubu alıp okuyacak, gelir mi gelmez mi gelirse nasıl buluşacağız? Şakakları zonkladı bir sürü soru ile kafası karıştı. Yarına kadar hiçbir şey yapmayacak ve hiçbir şey düşünmeyeceğim diyerek iş arkadaşı olan kızın evine yöneldi. Eresi gün bir önceki gibi bir gün başladı.

Güneş doğmadan yağmur başladı, bir müddet de dinmedi. Sokakta insanlar azdı. Bulanık havada insanların tak tuk ayak sesleri olmasa, varlıkları anlaşılmıyordu. Ajar ortalıkta elbiselere nakış yapılan yerde ıslak sandalyenin kenarında oturuyordu. Elindeki ıslak şemsiyesinden damlalar akıyordu. Sararan ıslanmış yaprakları rüzgâr sallayınca onlardaki sularda damlıyordu. Islak yapraklar kopup ağaçtan düşünce havada uçmadan yere hızlıca düşüyorlardı. Şımarık rüzgârın tabiatı gıdıklayarak uyandırmasının yanında yapraksız ağaçlarda hışırdıyordu. Şehrin üzerindeki kızgın bulutlar da canlandı. Güneş batmaya başladı, damlaların sesi kesildi. Fakat etraf hala aynıydı. Galiba şehir erken karacaktı. Hava iyice bulanmıştı. Bu sırada ağaçlı yolda biri görüldü. Ajar şemsiyesini kapatıp yanına koydu. Demin ki görünen bir adamdı ve yaklaşmıştı. Ağır adımlı, kalın paltolu ve şapkalı... Gelip karşı banka oturdu. Bir müddet gözleri takıldı ve bakakaldı. Sonra gözlerini çevirdi ve etrafını izlemeye başladı. Oradan gelip geçen kimse yoktu. Şimdi ne yapmalıyım diye düşündü Ajar "belki beni tanır, yok yok tanımaz..." Rahatsız oldu ve yolun bir o yanına bir bu yanına baktı. Kimse görünmüyordu. Yerinden kımıldayarak şemsiyesini silkeledi. Göz ucu ile baktıktan sonra saatine baktı adam. Ajar 'ın hesabına bakılırsa yarım saat geçmişti.

Sağ tarafta biri göründü, tak tak ayak sesine bakılırsa bu bir kadındı. Gerçekten o mu acaba! Paltosunun üzerinden ıslanmış parlak yağmurluk giyen, uzun boylu, iri kalçalı güzel kızın bu bulanık havada burada ne işi var acaba diye bankta oturanlara sırasıyla bakarak geçti. Kız kafasını kaldırıncı gördü ki Äben karşısında oturuyordu. Duraksamadan başını iki yana sallayarak omzunu silkti ve yoluna devam etti.

Hanım biraz sıkışır mısınız? Diye biri arkasından seslendi. Otobüs durağa gelince biraz bekledi. Ajar kaldırıma çıktığında karşısında köşe şeklinde bir ev gördü, bu evden Äben çıktı. Äben eskisi gibi gülümsüyor eskisi gibi ağır ağır yürüyordu ve elinde eski bir çanta vardı. Yanında koyu siyah saçlı, saçlarına beyaz kurdele takmış, bilekleri kahverengi ve dolgun bir kadın vardı. Kol kola yürüyorlardı. Evleneli bir ay olmuştu. Ajar Äben'in hangi gün ne giyeceğini ezbere bilirdi. Ajar eskiden yağmurlu gecelerde aynaya bakarak saatlerce ağlardı. Onun gittikçe kötüleşen çiçek hastalığının talan ettiği yüzüne kimse bakmıyordu. Onun yüzündeki sivilceleri, çukurlukları, kocaman burnu vardı. Böyle çirkin bir kızı kim sevsin diye kendi kendine gecelerce söylenirdi. Hiç kimse ona bakmıyordu. O olduğu yerden kımıldamıyordu. Sonra birden titredi. Tabiat neden beni böyle çirkin yarattı diye söylendi.

Bir ay sonra kaldığı sokağın karşısındaki inşaatı süren ev bitti. Ajar bir gün işe giderken o evde Äben'in çıktığını gördü. Her gün işe gidip gelirken Äben'i görüyordu. Onu göremeyince düşünüyordu: “ ne oldu nereye gitti bir işi mi var” diye. Kafası karışıyordu. Bir gün Äben ile eşi kendi avlularına girdi. Ajar bunu gördü. Evine girip pencerenin yanına uzandı ve öylece kaldı. Karşıdaki evlerde ışık yanıyordu ama hangisi Äben'in penceresiydi anlamadı. Odada yanan ateşin içinde kendi boynunu uzaktan gördü. Fakat ateşi sadece hissetti göremedi, kahroldu. Açık pencereyi kapattı. Yerinden kalktı köşeye bakınca gözleri karardı. Odasının içi gece gibi olmuştu sanki.

4.8. KUYU (ŞİİRİAV)

I

Ensep o gün bu duruma bir daha asla düşmeyeceğini bilmiyordu. Çay içip sıcak hava geçince kuyunun yanına geldi. Arkadaşları çaylarını bitirmeden önce yerde taşlar gördü. Dağın tepesi buradan deredeyse dört gün uzaklıktaydı. Oradan daha yakın yerde hiç taş bulunmaz. Her yer siyah gri bozkırla kaplı.

Baysal Bey yaylaya taşınırken yamaçtan aşağı inen atları gördü. Dağın eteğini geçince iki günlük yolda su içilen bir yer, üç günlük yolda ise hem kuru bozkır hem sığırlar hem de göç vardı. Asıl kahverengi geniş yayla ise susuzluğunun yüzünden sürsüz kalmıştı. Geçen yaz kırkma mevsimi geçince Baysal Bey Ensep'ten kuyu kazmasını istemişti.

O, kuyuyu tam burada, tepeciğin üzerinde yağmurlar sonrasında oluşmuş taşlı girintinin kuzey tarafında kazmaya karar verdi. Birkaç aksakal o girintinin kible yönünü gördüklerinden beri Ensep ayak diriyordu. Bu kadar inadin bir anlamı vardı. Ama sebebini kimseye söylemek istemiyordu. Her şeyi kuyu kazma işi bittiğinde yapılacak kutlamada söyleyecekti.

Taşların birçoğu düşmüş. Her biri büyük bir çörek kadar büyük, kalınlığı iki parmak kadar, yüksekliği ise yarım arşındı. Böyle bir taş üç günlük yerdeki dağ eteğinden getirmek çok güç ister. Onun için iri develerin hörgüçlerine torbalarıyla eyerini takarlar ve iki tarafına taşların sığacağı iki sandık asarlar. Buna ancak develerin devesi dayanabilir. Mayıs ayında yünü dolanmış olanları kırkmış Baysal Bey Jem Nehri'nin yanına taşınmıştı. Onunla yolu bir olduğu için evinde bir gece kaldı o zaman. Ensep Baysal Bey'in develerini inceledikten sonra taşları taşımaya dayanabileceğini düşündüğü on beş deveyi seçip kendisine ayırmıştı. Şimdi ise onları yedişerli gruplar halinde sırayla yolculuğa çıkarıyor.

Ovanın etrafındaki beyaz tepe kenarda bitiyor. O kenarın bir vadisinde kardeşi Tensel taş kesiyor. Testereyle kesilmiş taşlar dağdan dağ kenarının yukarı tarafına çıkarılıyor. Kesmek için yumuşak ama rüzgâr iri, suya dayanıklı olan taşların ortasını oyup, etrafını zımparalayarak çöreklerden halkalar yapıyordu. Kenardan uzaklaştıkça toprak kalınlaşarak altındaki dağın mavi taşlı katı derinleşiyordu. Bu sefer bu mavi taş on insan boyu kadar yeri kazıp zor ulaştı. Bu kadar yeri sağlamlaştırmak için bir sürü taş lazım. Sekiz devenin getireceği taşlar yetecek gibi görünüyordu.

Ensep taşları inceledikten sonra kuyunun dibinden alınmış mavi taneciklere çömeldi. Boynuna taktığı ak boynuzdaki nasıbaydın otunu büyük parmağına döktü. Burnunun iki deliğine sırayla soktuğu zaman burun delikleri birden kaşınmaya başladı ve o var gücüyle hapşırdı. Güçlü bir nasıbaydın otundan sonra gözüne dolan yaşları çıplak bileğiyle silip yerdeki mavi taneciklerin birini eline alıp incelemeye başladı. Kuyu

dibinden biraz önce çıkmıştı sanki. Öğle saatinde bile kurumamış hala nemliydi. Su ya bugün ya yarın öğlene kadar çıkacak gibi.

Çıplak omzunu güneş yakıyordu. Kuyuya yakın bir yerdeki çadırdan sesler geliyordu. Adamlar çaylarını yakın zamanda bitirmeyecek galiba. "Ey, acele etsenize!" diye bağırdı.

Çaydan sonra biraz terleyen adamlar yanına gelip birlikte nasıbaydın içtiler. Hava biraz soğuyunca köy kışlık yere göçtüklerinde Baysal Bey'in kuyunun açılış kutlamasını nerede yapacağını tartıştılar. Zengin adamın kutlamasında yarışacak güreşçileri saydılar. At yarışı bahsine ne yatıracağı hakkında dedikodu yaptılar. Ovadaki en derin ve en verimli kuyu bu olacak. Şimdi bile onun derinliği iki yüz adım civarında. Dünden beri kuyudan çıkan toprağın tanecikleri azalmış, önünden topak topak çamur çıkmaya başladı. Suyunun tatlı olması da şaşırtıcı değil. Şimdi Ensep bu çamuru tamamen kazdığında Baysal Bey hana selam verecek mi? Her şey iyi giderse bu ovada yaşayan halk kuyuya gözünü dikecek. Baysal Bey bütün parasını bu sefer harcamazsa ne zaman harcayacak? Bütün hazinelerine burası için kıyacak gibiydi.

Ensep adamların sohbetine karışmadı. Pantolonunun paçalarını dizlerine topladı. Sonra kuyuculara kurulmuş iki eve baktı. Evi tepede olan iş adamı ne kadar para kazansa bile hiç doymazmış. Bir sürü sığır ile birlikte çocuklar suyun başına geldi. Onları görmeyeli çok zaman olmuş. Bir yıldır şu kızıl tepeciğin yanından ayrılmadılar. Sadece geçen soğuk baharda inekleri doğum yaparken evde işler nasıl gidiyor diye hanımıyla çocuklarını ziyaret etmişti.

Bu iki evde sadece erkekler var. Yemek yapacak, eve bakacak iki çocuk kuyu kazılırken suya giderdi. Şimdi ise iki deveye eyer takıp, kovalarını dengeyle bağlayıp, damaklarına koyun sütünden yapılmış kurtu yapıştırıp, güneş çarpmasın diye kafalarına kaftan sararlar ve ertesi gün hava ısınınca geri dönerler. Böyle göçebe yaşayan ve sürekli çalışılan kuyucu köyünde ne zaman kutlama olsun ki?

Tepede su arayıp kuyu kazmayı geleneksel bir iş olarak yapan Karaş ailesinin beşikten çıkmadan duyduğu tek şey alaydır: "Karaş, diktiği alacık, astığı kovacık, köpeği hep havlar, kızı hep güler, evine at giremez, topuklu ayakkabı giyemez, yaşlı deveye bile binemez!.."

Karaş ise alınmıyor, şükür ki ona kimse yemek yiyemez demiyor. Ama Baysal Bey'in dağ kenarında yaşayan şımarık kardeşi Öteske: "Hava ısındı, sağmak için birkaç deve

götür” diye izin verip deve gönderdiğinde o adam “Karaş'ın karnında basit köje hariç bir şey yatar mı?” diye dalga geçerek cevap vermişti.

Genellikle pabuççu ile demircilerin insanları kırıcı ve onların duygularını incitebilecek acı dilleri olur. Kuyucuda o da yok. Olsa bile yedi kat yerin altından onu kim duyabilir ki?

Ensep tüü diye tükürdü. Onun bir şeye öfkeli olduğunu gören adamlar sohbeti kesti. O, yerinden kalktı. Şuracıkta kuyudan çıkan kum, çakıl, taş gibi malzemeleri çeken kara deveyi parmağıyla gösterip: “Şu zavallıyı bırakın da biraz otlasın” dedi.

Adamların biri devenin boynundaki halatını çözüp, ayaklarını birbirine bağladı. Ensep ise halatını beline bağlayıp aşağı indi. Dört beş adam yan yana durup halatı tuttu.

Kuyuya göz ucuyla bile baksan başın döner: dibi görünmeyen karanlık çukur. Ensep sıcaktan kendine benzemeyen mor gökyüzüne baktı; sonra kuyunun içine ayaklarını sarkıtıp nemli duvarda oyduğu basamağa ayağını koydu. Uzun süredir güneşin yaktığı parmakları şimdi buz gibi soğuktu. Başını kaldırıp baktığında kuyudan çıkan gri toprak tepeliklerinin öteki tarafındaki iki çadır kararmıştı. Halatı tutup kuyuya yaklaşan adamların gün ışığından simsiyah olmuş bacaklarını gördü.

Az önce serap gibi görünen ufuk şimdi siyah bacakların arasında parlıyordu. Halatını gerip bir basamak daha aşağı indi. Adamların kara yüzlerinden pıt pıt ter akıyordu. Hepsi bu uçuruma inen adama acıyarak bakıyordu. Nehir gibi geniş gökyüzü kuyudan düz tabak gibi görünüyordu. Nemli kuyunun soğuk esintisi şimdi gerçekten hissedilmeye başladı. Terlemiş arkası aniden buz gibi soğudu tüyleri diken diken oldu. Daha da aşağı indi. Kuyuya çapraz düşen güneş ışığı şimdi yukarıda kalmıştı. Etrafı ise karanlıktı. Işığın hepsi kuyunun başına sis gibi toplanmıştı.

Nem artık önceki gibi değil, daha da güçlendi. Aşağı indikçe ayak parmaklarını daha güçlü sıkıyordu. Genellikle yukarı çıkarken bastığı her basamakta morali yükselirdi. Yerin altına daha aşağı indikçe yaşlanıyor gibiydi. Sanki ayaklarının altında göze görünmeyen yerde hayatında daha önce hiç görmediği bir canavar ağzını kocaman açmış dişlerini biliyor gibi geldi ve üzerinden soğuk ter akmaya başladı. Ayağıyla yeri hissedene kadar yere hiç bakmadı, gözünü gökyüzünden ayırmadı, arkada bıraktığı aydınlık dünyanın bir el gibi küçük görüntüsüne üzülerek ve acıyarak bakıyordu. O da gittikçe küçülüyordu. Kuyunun başındaki adamlar ise dibe bıraktıkları halata yapışıp kaldı.

Toprak bitti ve mavi taşların olduğu kat geldi. Yukarıdaki küçük ışık parçası da yok oldu. Siyah da değil, kahverengi de değil, ölüm gibi tamamen karanlık. Çünkü o dışarıdan gelmişti, gözleri buna alışkın değildi. Yoksa şimdi bile duvarların nerede olduğunu kolaylıkla söyleyebilirdi. Kuyunun başı giderek inceleşiyordu. Adamların şekli de kayboldu, artık küçücük nohutlara benzemeye başladılar. Çukur, iki yüz adım derinlikte...

Her gün ine çıka bütün basamakları ezberlenmişti. Galiba buradaydı diye ayak attığı her yer basamak çıkıyordu. Ayağından geçen soğuk alnına değince sanki alnı delinecekti. Kış olsaydı dışarda kar yağsaydı şimdi burada terlerdi. Her yer buhar olurdu. Şu an dışarıda kavurucu temmuz ayı var. Kuyunun içi ise buz gibiydi.

Gerilen halat ise göğsü ile köprücük kemiğine değdikçe canını yakıyordu.

...Nihayet ulaştı!

Esnepten birden gözlerini kapatıp öylece kaldı. Biraz sonra tekrar açtı. Etrafındaki öfkeli duvarlar kararıyordu. Belindeki halatı çözdü. Halatı birkaç kez çekerek yukardakilere işaret verdi. Halat tekrardan yukarıya kaldırıldı. Ucu göğsünü okşarcasına geçti ama diken gibi de acıttı.

Az önceki iki yüz metre kadar olan taşlı siyah duvar; yerin altında olan onu arkadaşlarıyla, yerin üstündeki işlerle, buz gibi soğuk toprağı ateş gibi sıcak nuruyla ısıtan güneşle bağlayan kıl halat şimdi onu yedi kat yerin altında yalnız bırakıp, kendisi ise zor görünen minicik deliğe, aydınlık dünyaya çıkıyordu.

Birden gözün ucuyla ancak görülebilen zayıfça parlaklığı görünen tek delik de kapandı. Uzaktan da olsa gayretle umut veren aydınlık dünya bile bir anda kayboldu.

Ensepten kendisini çevreleyen nemli duvarları yine de görüyor. Yan yana duran küçücük gölgelerin hepsi toplanıp suskun karanlığa dönüştü. Ayaklarındaki soğukluk hissi alnına ulaştı bile. Ayak parmakları hamur gibi şişmişti.

Biraz sonra tam yukarıdaki loşluk tekrar yırtıldı. El gibi simsiyah bir şey aşağıya hızla iniyordu. Işıl ışıl parlayan nur, hızla inen yumruk gibi küçük siyah şeyin etrafını sarıyor. Bu, kuyunun başındaki ışık. O, bu derinliğe ulaşmadan yarı yolda zayıflayarak kayboluyordu.

Ensep kuyunun başını siyah gölge sardıkça daha çok korkuyor: bu, kazılmış toprağı çıkaracak kova mı, dışarıdan yuvarlanarak gelmiş toprak mı yoksa yer altında sıkılmış yalnız kuyucunun zaten hep titremekte olan ürkek kalbini yerinden sıçratacak bir bela mı, o şeye elini uzatıp dokunana kadar inanmayarak gökyüzünden gözünü ayırmıyordu.

Meğerse o aşağı inen şey dışarıya toprak çıkarılan kovaymış. İçine at yününden yapılmış hırka ile dizüstü çizme koymuşlar. Kuyunun içine girerken zorlanır diye giysilerini ayrı göndermişler.

O anda titreyen bedeni için kalın giysi en gerekli şeydi. Etrafını aç kurtlar gibi sarmış korku da yok oldu. Eline bıçağını alıp nemli toprağı yokladı. Hiçbir yerden su damlamıyordu. Ama ufak taşlar yumuşamış bile. Topraklı çamur bitmiş. Acı mıymış tatlı mıymış? Nemli deniz kabuklarını dudaklarıyla dokuna dokuna tatları ayırmayı bile unuttu. Zaten 40 kez aynı şeyi yeniden yapmaya alışkın olduğunu hatırlamak çok üzücü; bunu 40 kez hatırlayıp, 40 kez düşündü ama düşündükçe bu düşünceler derinleşiyordu.

Kuyucunun öyle bereketli, her günü kahkahayla dolu geçen bir hayatı yoktu. Nemli duvarlar, ufak taşlı toprak ve iki omzunu kapatmış karanlık hariç çok az şey gördü. Ama onun kara çukur ile solgun hayatından başka düşüneceğı şey de yoktu.

Çalışmadan duramayan, nasır tutmuş elleri nemli kabukları kazıp yer altından su aramaya başladığında bu uyuşukluktan sıkıldığından ceplerinde bir şey aramaya başladı.

II

Yer üstündeki aydınlık dünyada gezdiği, adım attığı günlerden nadir olan güzel hatıralar, böyle yerin altında hiçbir şeyden haberdar olmadığı zaman aklına geliyordu. Neden olduğunu bilmiyor ama yaşlandıkça şu birkaç saniyelik güzel hatıra aklına çok sık gelip, şu anda her şey tam o anıdaki gibi güzel ve net görünmeye başladı. Özellikle bir şey için endişelenip kalbi hızlı attığı zaman mazisi gözünde canlandığında bir anda sakinleşip, heyecandan gerilmiş sınırları yerine gelir gibi.

Bugün ise geri gelmesini arzu ettiği zamanların hayale dönüşeceğini bilmeden yaşadığını fark etti.

Ayak tabanları hep yara olmuş çocuk, ilk başta kurşun aşık elime düşse diye hayal ederdi. Aşığı elde edince onun hevesi geçici hayatın zevki gibi uzun süre kalmadı. O hantalapay oynayarak huzuru tattığında, bugün kazanırsan yarın kaybedeceğin oyunun sadece aşık değil bütün hayatı olduğunu bilmiyordu. Ceplerini kazandığı aşıklarla doldurduğu günlerde sevinçten uçardı. Böyle hüznü günlerde bunun gibi tatlı hayallerini hatırlardı.

O, ilk önce buraların en otoriter adamı, belediye başkanı Bigeldi gibi olmak istedi. Altında gümüşlü eyeri ile safkan at, elinde içi gümüş olan altın tokmaklı, dört ipile örülmüş kamçı, arkasında ise bütün köylerin hilebazları. Her gün başka zenginlerin evine misafir olur. Misafirlikten bıktığında yanına birkaç silahlı adam alıp ava çıkar. Uzaklardaki av zevkinden sıkılınca adamlarını evlerine gönderip kendisi dönerken akrabalarının evine değil, belediye başkanının verdiği evde yaşayan dul kadın Janıl'a gider; güzel kadının servis ettiği kırmızı çayı içip, tüy yatakta karnını okşayarak uzanır. Ensep büyüyünceye kadar güzel kaşlı Janıl'ın yaşlanacağını bilmiyordu.

Ensep zaman zaman Bigeldi'nin adamlarını izlerken başkanlıktan ayrıldığını öğrendi. Onun gücünü ele geçiren gri gözlü kumral sakallı Şoñmurın Bey'di. Hep terlediği için gömleğinin yakalarını açık bırakıp içe göçük gözlerinin kenarından akan acı teri serçe parmağıyla silip, gurur dolu göğsüne değen sakalını okşayarak konuşurdu. Onun konuşmasının ardından hep alkışlar gelirdi. Hem onun her zaman duyduğu şey alkıştır. Genç çocuk bazen “belki bu Şoñmurın gibi olsam daha mı iyi olurdu” diye düşünürdü.

Aslında o sadece kabadayılığın mağduru ve şaşkın çocuk olarak kalmak istemedi. Ama köyün bir kenarına, ayrı bir yere yerleşip, çatısını eski battaniye ile kapatıp, kızdırıcı temmuzda sasual ağacının yanan közünün yanında yanan babası Kuljan gibi olmamak için elinden gelenini yapan Kuljan'ı tencereleri delik, çaydanlıkları kırık olan kadınlar hep onunla “kayınbiraderleri kalmış” diye dalga geçerlerdi. “İnatçı Kuljan” lakabını takan babasının canını millet neden sıkıyor hiç anlamıyordu. Sormaya da cüret edemiyor.

Boynu görünmeyen babası cayır cayır yanan saksaul közünün üzerinde demir parçalarını tutar, diğer eliyle ise maden fırınına kontrol ederek gün boyunca demircilik yapardı. Evde kimseyle konuşmazdı. Annesine dediği tek şey “Çay kaynadı mı?”, bir de “Şunu getirsene bana!” gibi kısa sorular ve emirler. Ensep hiçbir zaman babasının

birisiyle sohbet ettiğini görmedi ama “Birisi ona bir şey demiş, o da adamın çenesini kapatmış” gibi hikâyeleri çok duymuş. “İnatçı Kuljan” da insanlarla doğru düzgün konuşmak yerine hep konuyu kapattığı ve içe dönük karakteri için verilmiş lakap olmalı. Bütün Karaşlar kuyucu olmuştur. Buna rağmen sadece kendisinin demirci olması da inatçılığının bir parçası olabilir.

Kimseye karşı güler yüzlü olmayan Kuljan’dan çocukları bile ürkerdi. O, öğüt de emir de vermez, ağzından bir kelime bile çıkarmaz, sadece gözleriyle eleştiri yapardı. Belki o yüzden onlar annesinin dediği her şeyi tekrarlatmadan yapardı.

Ensep on beş yaşına girdiğinde babası gırtlak kanseri olmuştu ve bir yıl boyunca odadaki siyah halının üzerine yattığı gibi hiç kalkmadan yattı. Onu iyileştirmeye çalışan şifacıyı “Canımı pazardan satın almadım ki bana onu veren Tanrı açgözlülük yapıyorsa, geri alabilir.” diye şifacının yaklaşmasına bile izin vermedi.

Bir gün birkaç aydır yemek yemeyen babası kemiklerini dahi kıpırdatmadan yatmaktan bıkip öfkelenmeye başladı. Annesine odada asılı duran beş ipli kamçıyı uzatmasını; sonra sağ tarafında yükün altındaki sandıktan bıçağını bulmasını istedi. Kurşundan yaptığı tokmaktan ipini keserek ayırdı. Hızlıca yağladı. Evdekiler onun ne yapmaya çalıştığını anlamadılar, onun bu haline şaşırdılar, sustular. Babası kamçıyı yağladıktan sonra kımız istedi. Sarı kâseye koyulmuş olan acı kımıza elindeki kamçıyı batırıp biraz bekledi. Dudaklarını geveleyerek bir şey söyledi. Seyrek sakalını yukarıya kaldırdı. “Bismillah” ... Titreyen eline zorlanarak güç toplayıp kırmızının içindeki kamçıyı boğazına soktu. Önü hep yağ oldu, birçok atın acı teri sinmiş siyah kamçı ise yılan gibi süründü. Bilincini kaybetti ve tir tir titreyen zayıf eli taş gibi dondu, ama kamçıyı itiyordu. Kamçı giderek kısaldı. Elleriyle kamçıyı içeri sokmaya devam etti. Derisi gerilip zayıflamış boynundan yumruk kadar büyümüş gırtlığı lıkırdıyordu.

Kamçının bağcığındaki demir parça dişine değip küt diye bir ses çıkardı. Babasının şeklini kaybetmiş, şişe gibi beyaz yüzü, ruhu bedenini terk ederken garip bir şekilde morardı. Bir eliyle kamçının ucunu tutuyordu, diğer eliyle de göğsüne bastırıyordu. Ağzındakini ısıracakmış gibi dişlerini sıkıyordu. Sonra kamçıyı geri çekti ve göğsünün içi kanla yıkandı.

Başından beri çıt çıkarmamış çocuklar tam o anda sabırları tükenip çığlıklarla dışarıya kaçtılar. Annesi ise sesimi çıkarırsam bağırır diye korktuğundan gözüne dolmuş yaşlarını başörtüsünün kenarıyla silip göğsünden kan boşalan kocası için leğeni tuttu. Babası ondan sonra iyileşmedi. At teri emdirilmiş kamçı ile delip geçse bile boğazından yemek geçmedi. Beyin kaynatan sıcak başladı. Sağlıklı insan bile bu sıcakta gidecek yer bulamaz. Babası da dayanamayıp temmuzun tam ortasında vefat etti.

Ölürken hanımı ve çocuklarını yanına çağırdı. Zayıflamış, güçsüz adamın sesi zor çıkıyordu.

— Evet, çocuklar ben gidiyorum. Umarım ardından hiçbir şey bırakmadı diye darılmazsınız. Toprak yerinde durursa Karaş ile fare ölmez, en azından çukur kazarsınız.

Hayatta kuyuculuk diye bir işin olduğunu Ensep o anda anladı. Her köyden birer Karaş toplanıp babasını gömdüler. Cenazeden sonra sadaka için toplanmış birkaç yaşlı adam Kuljan'ın en gurur verici çocuğu Ensep'i yanına çağırdılar.

— Yavrum, babandan ayrıldın. Kuljan inatçı ve fakir olmasına rağmen gerçek bir erkekti. Bütün erkekliği ve cesareti boşa gitti. Kemiklerini saracak kumaş bile zor bulundu. Bazıları gibi parada yüzmemiş olabilir ama çoluk çocuğunun karnını aç bırakmayan ata mesleği işten vazgeçerek iyi yapmadığını biliyordu. Sen de baban gibi ol, onun şerefini ayaklarının altına aldırma. Daha büyümemiş kardeşlerin ile annen var. Derjan amcan evlerini başka bir yere taşıyacak. Onun peşinden git, diye öğüt verip, ellerini havaya açıp dua ettiler.

Derjan, ağabeyi gibi değil o, kalıplı kaslıdır ve hep çıplak gezer. Kara sakalını dağıldığını umursamadan bırakmış. Büyük kafasında delik gibi gözüken kulakları kıllı şakaklardan hiç görünmez. İri burun deliklerini oradan çıkan sanki havada sallanıyor gibi duran bıyıkları saklıyordu. Saman gibi sert sakalı ise yumruk gibi iki göğsünün arasından geçiyordu. Bu kadar gür saçın arasında ay gibi alnı parlıyordu. Etrafına büyük gözleriyle aceleyle ve her zaman uzaklara bakardı.

Nasıl konuşmak gerektiğini de bilmezdi. Hem evde hem dışarıda ne kibar ne de kaba konuşurdu. Yanındaki birini beğenmediyse “Döverim seni ha!” deyip, sonra ses çıkarmazdı.

Millet hep inatçı Kuljan ile sakar Derjan'ın annesinin bir olduğuna inanmadığından söz ederdi.

Kuyunun içinden üstü hep çamur olmuş kıllı Derjan çıktığında onu tanımayanlar “Cin çarpmışa dönmüş dedikleri galiba böyle olur” derlerdi.

Eşi Hanım, eli ayağı sağlam, sağlıklı bir kadın. Gözleri ateş gibi ama bakışı çok naziktir. Akrabalarıyla da iyi geçinir. Derjan ne kadar minnettar olsa bile Kuljan, kanadı kırık karga gibi köy işlerinden hiçbir zaman memnun olmazdı.

Babasız kalmış aileyi Hanım sıcak bir şekilde karşıladı. Eltisi için koyun kesip sofrayı hazırladı. Sandığın içinde sakladığı kumaşı alıp ona bir elbise dikti ve güzel bir başörtü hediye etti.

Kuljan'ın ailesi taşındığından beri Hanım'ın elinden yüksük düşmedi. Üstü başı dağınık çocuklar yenilenip toparlandı. Kuljan'ın hayatı boyunca siyah olan başındaki şeriti şimdi ağardı. Hanım'ın hiç çocuğu olmadı. Zaten bakımlı olan kadının yanına kayınının ailesi gelip, evde çocuklar girip çıkıp koşuşturmaya başlayınca daha da güzelleşti. Süt kaynattığında Tensel'e kaymak, ekmek yaptığında da bir dilimini verip gönlünü alırdı.

Derjan evine yorulmuş gelse bile çocukları gördüğünde gülümsemeden duramazdı. Kuljan'ın soğuk yüzüne alışmış çocuklar ilk başta Derjan'a alışmamışlardı. Eninde sonunda kimseyle konuşmayan kocaman kıllı adamın aslında kibar biri olduğunu hissetmiş olacaklar ki çay vaktinde Ensep hariç herkes ya dizine ya boynuna oturmak için tartışırlar. Derjan da kılını bile kıpırdatmazdı, elindeki çayı dökseler bile kıs kıs gülerdi.

Ensep yetim kaldığında amcasından gördüğü o ilgi ve merhameti düşününce duygusallaşıyordu. Bazen sabrı kalmayıp, içi kan ağlayıp kendini kaybetmeye başladığında o anları hatırlayınca sanki içinde güneş parlamaya başlardı. Aslında insanın gönlü yol kenarlarında görülen dilencilerin tuttuğu kutu gibidir. Kimi oraya zehir kimi de bal damlatır. Aldığın hep zehirse kandırılmış gibi olursun ama en azından bir damla bal alırsan sanki hayatının tatlılığını hissedersin. Belki o yüzdendir, insanın ne kadar fazla düşse bile umudundan ayrılmayıp çaba göstermesi.

Derjan Ensep'i “Gel, gör, öğren” diye kuyuya götürmezdi. Hayatında çocuk büyütmemiş bu adam toprak kazmaya kendisi gibi çocukların daha da zor dayanacağı bir iş diye oğlanı yorup, duygularını incitmeye daha erken olduğunu düşünüp acıdığı

için kuyuya yaklaştırmadı. Ensep amcasının evine geldikten sonra 2 yıl çocukluğunun tadını daha güzel çıkardı. Zayıf yüzlü esmer oğlanın enerjisi artarak büyüyünce Hanım onu kendisi ata bindirdi. Şükür ki o zamanlar Derjan maddi açıdan rahat bir yaşam sürdürüyordu. Misafiri varsa koyunu, arkadaşı geldiyse atı hazır olan Derjan'ın hiçbir şeyi eksik değildi. Alnında yıldız gibi beyaz simgesi olan, Derjan'ın atı doğurduğu tayı yengesi ona hediye edip kendi elleriyle yaptığı eyeri ata taktı. Bir yaz gününde Hanım ailesini ziyarete giderken Ensep'i de yanına almıştı.

Hanım'ın ailesi parayı görünce kendini kaybeden zenginlerden değildi. Maddi koşulların izin verdiği kadar yaşayan ve kutlamaları seven bir köydü. “Altmış evli, beyaz göğüslü” lakabını almış Arın köyünün oğlanları hep şık giyinip, ata binip köyleri gezmeyi severdi. Hepsi Orenburg yününden yapılmış siyah hırkalar giyerdi. Göğüs tarafını açık bırakınca bembeyaz gömlekleri ışıldardı. Böyle ışıldayan halleriyle kahverengi atlarına binince diğer köyler hem heyecan yaparlardı hem de biraz kıskanırlardı. Kızlar ve gelinler hemen evlerini toparlayıp, semaverini hazırlar, anneler ve nineler ise bulaşık yıkamaya başlardı.

Arın köyünün oğlanları şık bir şekilde atlarından iner, dizlerini bile bükmezdi. Yumuşak yatakta kırık samanı birden bulanlar gibi eksiklikleri hemen bulurlardı. Dilleri de oldukça keskin olan bu gençlerden insanlar bir şey dersek ukalaca cevap verir diye onların dilinden korkarlardı.

Zengin köyün şımarık çocuklarıyla Ensep çabuk uyuştı. Zayıf oğlan atı çok iyi sürerdi. Sesi de gür değildi ama çok hoştu. Şarkıyı ritmine uyarak dinleyicinin kulaklarını hoşnut edecek kadar etkileyici bir şekilde söyleyebilirdi. Köyde yaşayan bir genç için bu kadar yetenek az değildi. Yaylanın farklı köşelerinde otlayan koyun ve atları otlatıp canı sıkılan köyü eğlendirmeye, oğlanlarla güzelce bir şarkı söylemeye veya anne babasının yanında aşağıya bakan, yüzleri kızarak utanan ve çay servis ederken yanlışlıkla parmakları değen genç kızları tedirgin etmeye ve misafir olarak geldiği evde çekinmeden yemeği tatmaya yeterdi.

Ensep kutlama ve düğünlerde sahneye çıkıp eline dombırayı alıp şarkı veya destanlardan derleme yapıp söylediğinde hayatında çok şey görmüş dedelerle ninelerin gözleri dolmaya başlardı. Doğmadan bile kendini cesurların cesuru sananların bile birden morali bozulup kaşlarını çatarlardı. Tam ortada dombırayı çalan yetenekli oğlanı hayranlıkla dinleyenlerden sadece gözlerinin ucuyla baktıkları halde bile

yüzleri ateş gibi kızaran, kimsenin fark ettirmedikleri heyecan titremesi ve ilk kez yaşadıkları boğazlarını dahi kurutan bu hissi yaşayan narin yüzlü genç kızlar vardı. Dombıracının şarkısına ara sıra dalan gelinler de az değildi. Esmer çocuk ilham geldikçe aklına gelen şeyleri hesap kitap yapmadan söyledi ama en önemlisi şarkının ritme uyması ve doğru perdede olmasıydı. O daha çok dinleyicilerin tepkisine odaklıydı. İşte bu ateş gibi özgüven ve cesaret sadece şarkı söylerken kendini belli edip bittiğinde kayboluyordu. Onu çevreleyen bakışlar ve alkışlardan nedense utanıyordu, yanakları kızarmaya başladı. Zaten utangaçlıktan gidecek yer bulamayan kızlar da ona kıyamayıp duygulandı, gelinler ise gözlüyorlar gibi genç çocuğa bakmaya başladılar. Ama bunun ne önemi var ki, o gencin mutluluğu dağ baharı gibi kıpkısaydı. Zavallı kızları yüzünün ateşi görünmeye başlayınca, oğlanları ise sakalı çıkınca istemediği birileriyle evlendirirlerdi. Ensep'in kaygı yaşamadan geçirdiği çocukluk yılları ay batana kadar sürekli gezen sadece sabaha kadar uyku uyuyan aceleci gezinin uykusu kadar kısaydı.

Ensep'in hatırladığı o eski günler yaşlanmış kalbini yakmış gibiydi. Toprak kazmaktan gerilmiş kasları birden dinlenmiş gibi iyi hissetti. Bu, evli çocuklu adamın gönlündeki çoktan gitmiş çocukluğu geri istemesi değildi. Artık geri gelmeyecek gençliği aklına geldiğinde hayatı boyunca hayal edip, ölürken de onu gördüm mü görmedim mi diye şüphe ettiği tek isteği, mutluluğun gerçek yüzünü görürse sadece gençlikte görebileceğini ama çocukluğundaki mutluluğun o kadar mutlu ki, şu an elinde bulunduğu mutluluğu görmediğini düşünmesiydi. Aslında hayatı boyunca moralini ne kadar yüksek tutmak isterse, mutluluğun peşinden ne kadar giderse o kadar uzaklaşır gibi mutluluk arayan insanın bulduğu mutluluktan kaybettiği mutluluk daha çok olmalı. Mutluluk... Zavallı insanoğlunun hayal gücü yettiği yerde iyi ve güzeli birleştirdiği bu kelime insanlara bağlandığından beri otantik anlamını kaybedip zaten memnun olamayan, zaten ölecek insanı daha da telaşlı yapan bir kamçı gibiydi. O kamçının senin başarını ya da şöhretini kamçılar ama mutluluğunu değil.

Önce doldurduğu kovadan toprak kaymaya başladı. Dolmuş bile. Halatı çekerek işaret gönderdi. Kova yukarıya kaldırıldı. Ensep kapkaranlık mağaranın içinde yine aydınlık dünyayla ilişkisi kesilerek yalnız kaldı. Çukurdan yukarı çekilen halatın hışırtısından başka ses duyulmuyor.

Kova yukarıya kaldırıldığında Ensep'in hep aklı dağılırdı. Şaşkın kalırdı. Sonra tekrar nemli duvarları kazmaya çalışırdı. Fakat enerjisini yeni toplanmış adamın tekrar teri akmaya başladı. Bir şeyi unutmuş gibi aklı tekrar tekrar dağılıp eski hatıraları ile yeniden ortaya çıkmış düşünceler yok oldu. Boğazı kuruyunca rahatsız hissetti. Ensep boynundaki nasıbaydın otunu eline aldı. Güçlü ot burun deliklerini gıdıklayarak hapşırttı. Göğsündeki ağırlığı gidermiş gibi rahatlık verdi. Dağılmış aklına bir düşünce daha geldi.

III

Ensep dünürlerin köyünde eğlencenin peşini bırakmadı ama Derjan da “Yeter artık bu kadar” demiyordu. Annesi ise her yerde koşuşturup, kendisinden utandığından ona gezmeyi bırakıp amcasına yardım edecek yaşa geldiğini ima etti. Ensep de annesinin demek istediğini hemen anlayıp sonradan boş gezdiğini fark etti. O anda Derjan’a Töken Bey kuyu kazdırıyordu. Amcası Ensep’e hala kıyamayıp “Önce görsün, öğrensin” diye zorlamadı işe hemen başlamasını istemedi. Kuyuculara çay demleyip yemek yapardı.

Baharın gelip güneşin açılmaya başladığı zamanlardı. Etraftaki inlerden gelen cıvıl cıvıl sesler doğayı mutlu ediyordu. Çadırların yanındaki kötü koku yayan tezekler yüzünden dayanamadı, o kış mevsimini geçirdiği göçebe konağını sonsuza kadar terk etti.

Ensep ise güneş batarken boz atıyla birlikte kuyucular grubundan ayrıldı. Köylerin birine gidip dedelerin bu yıl içerisinde yapacağı işler hakkında sohbetini ve sığırların çıkardığı sesleri dinlerdi.

Ensep babasının köy halkıyla birlikte zaman geçirince unutulmasına izin veren demircilikle ilgilenip neden kuyuculuktan kaçındığı şimdi anladı.

Boz at ile koyunları meleyen, köpekleri havlayan köylülere erişmeye çalıştı ama ertesi gün iyice yorulduğundan kafasını eğerek zor yürüdü.

Sadece hayvanlar değil toprak da rahatladı. Geniş bozkır üstündeki o güzel günleri ürkütmeyim der gibi güneşin altında sanki gerinerek usul usul uzanıyordu.

Sonsuz dünya tamamen yenilendi. Bir tek Ensep’in aklı dağınıktı. Karşısına çıkan yüzünü okşayan esinti ve güzel kokmaya başlayan otlar onu “Haydi, gidelim” diye gömleğini çekiyordu güya. Böyle zamanlarda esintiyle beraber kuyuculardan uzaklaşıp gidesi geliyordu.

Alkali içmiş gibi bağırsakları bozulduğundan yavaşlamış atını kamçı ile dövmeye cüret edemeyip o da yavaş yürüdü. Onu, dizgininden çekerek yönlendiren kimsesi olmadığı için her zaman yürümeye alıştığı yolu kullanarak kuyuculara ulaştı.

Yaz geldi. Otlar olgunlaştı. Kuzu ve keçiler gütmelik olacak kadar irileşti. Köylüler kırkma sezonunu başlattı. Dağılmış kalın yünleri kırkılıp çıplak kalan koyunları Ensep gördüğünde kahkaha atmaya başladı.

Bir gün Arın köyü yaylaya göç edeceğiz diye kızı ile damadını çağırdı. Hanım kayınbiraderini de yanına aldı.

Zengin köy mutluluktan uçuyordu. Erkekler atları ve develeri hazırlıyordu, kadınlar ise yükleri bağlamakla meşguldü. Dizgin tutmaya gücü yeten çocuklar taylarını eğitiyordu. Aksakallılar birkaç kez toplanıp gidilecek yolları ve oradaki su kaynaklarını konuştular.

Göç edecekleri gün her aile sırayla atlarını tımar ettiler. Dedeler masanın etrafında biraz şarkı söyleyip yolculuğun başarılı geçmesi için dua ettiler. Ensep o gün hiç uyuyamadı. Dünürlerin kızlarıyla baş başa kalıp biraz sohbet etti, şakalaştı. Ya birisi bizi görürse diye ayakları titreyen kızlar ara sıra kulaklarını kapıda tutuyorlardı. Vedalaşırken genç kızlar iyi niyetin göstergesi olarak kenarlarına boncuk dikerek nakış yaptığı ipek mendiller armağan ettiler.

Ertesi gün güneş doğar doğmaz uyandı. Normalde yataklarında kıvranıp kalkmak istemeyen çocuklar bu sefer milletten önce uyanıp taylarına gitti. Kocaman başörtülerini sarmış nineler gelinlerine öğüt veriyor. Gelinler ise oraya buraya koşuşturuyordu. Eğer birileri onlardan daha erken göç ederse gelinleri eleştirirlerdi. Kaynanaların sabırsız ve ivedi halleri bastonlarını ileri geri salladıklarından anlaşılıyordu bu ise gelinleri telaşlandırıyor.

Develer hazır oldu. Yükler bağlandı. Nineler ve genç çocukların bineceği develere tekemetler döşendi. Yaşlı teyzeler ilk binip göçe rehberlik yaptılar.

— Haydi pirim!

— Haydi bismillah!

Üzerinde yükü olan develer yerlerinden kalktı. Ördekler gibi sıralı düzende ilerleyen genç kızlar ve gelinler vardı. Erkekler henüz atlarına binmedi. Eskiden yaşadıkları yere dua edip öyle ayrılacaklardı. Eller yükseldi, yüzler okşandı. Çizmelerde saklı kamçılar

tekrardan alındı. Büyükbabalar birbirinin dizlerinden yardım alarak ayağa kalktılar. Sonra bütün erkekler atlarına doğru gittiler.

Büyükler rehberlik yapma, su ve yayla arama amacıyla öne çıktı. Gençler ise sırayla yürüyen kızlara katıldı.

Kimileri fıkra anlatıp kakhaha atarken kimileri de genç kızların göğüslerine yapışıp, açık bellerinde parmaklarını gezdirerek büyük teyzelerin dikkatini çekiyordu. Birbirlerine göz ucuyla bakarak konuşan gençler de vardı. “Oğlanların hevesi bir çalar saat gibi, bunlara bir mendil ver, at yarıştırsın” diye birisi yengelerini dikkatlerini dağıtmak için acele ettiriyordu. Mendil ile at yarışını bahane etmiş gençler şimdi kızların göğüsleri ile kalçalarını çimdikleyerek ağızlarıyla söyleyemedikleri istekleri elleriyle bildiriyorlardı. Genç oğlanların kuvvetli ellerinin yaramaz hareketlerinden vücutları büyülenmiş gibi rahatlamış kızlar o ellerden ayrılmak istemedi. Bir de kimseye bildirmeden sessizce gülüyorlardı. Kalın kirpiklerin altından bakıp, yalandan göğsünü kapatıyormuş gibi yapıp oğlanın kucağından kaçır gibi narin bileklerini birleştirip atın üzerinde sallanan, zaten sabrı bitmek üzere olan kızları daha da sabırsızlandırıp tahammüllerini tüketiyorlardı. Sabrı kalmayan kızlar ceplerinden mendillerini çıkarıp oğlanlara verirlerdi.

Mendil alan genç, kızın verdiği bu mendili bayrak gibi kaldırıp atını hızlandırır ve diğerlerini de peşine düşürürdü.

Atlar tepeye ulaştığında diğer göçlerin de köyleri görünüyordu. Taya binmiş çocuklar meraktan onların olduğu tarafına gidiyordu. Büyükler ise “Ey, bu şeylerin köyü değil mi ya, haydi, gidip yeni konak yerlerinde tebrik edelim” diyerek atlarını kamçıldılar. Kervanın başında yaşlı develerini tekemetle sarmış nineler yolda selam vermek için gelen gençlere biraz et, çocuklara ise bavursak dağıttılar.

— Teyzeciğim, Allah senden razı olsun! diyerek gençler tekrardan atlarına binip atlarını kamçıldılar.

İşte, kışlık konaktan yaylaya yavaşça göç eden köy böyle yolculuk ederdi.

Dünürlerin köyünü amca ve yengesiyle birlikte yakın bir yere götürdü. Ensep gençliğinden beri aklında tuttuğu bu güzel anıları şu anda film izliyormuş gibi hatırlıyordu.

Normalde sessizlik içinde olan tepe bugün gürültüydü. Herkes nedense heyecanla bir yere aceleleri varmış gibi koşuşturuyordu. Sakin develer bile hızlı yürümeye başlamıştı.

Mutluluktan uçan beyaz başörtülü nineler göldeki kuğulara benziyordu. Göç etmek, sesiz bozkırın iş güç dolu bayramıdır. Yeni mekân ve yeni izlenimlere istekli gönüllerin mutluluğudur o. O gün çoktan beri hareket etmeyen güçsüz kalan eklemeleri şişen ayaklar ve eller beklenmedik bir şekilde kendi kendine iyileşirdi sanki.

Hiç bitmeyen işlerin yüzünden endişeyle yoğrulmuş gönülleri birden açıldı.

Geniş yaylanın yaz esintisi eskimiş eşyaları, kış boyunca yalnız kalan tepenin işlerini ve tozunu silkip uzaklara götürmüş gibiydi.

Ensep tepeyi geçip düzenli bir şekilde ilerleyen göçe uzun uzun baktı. Yavaş ilerleyen develer bütün eğlence ve gürültüyü alıp götürüyordu sanki.

Yeşil yaylanın tam ortasında birkaç beyaz ev yerleşmiş duruyordu. İşte o birkaç yaşlı adamın yaşadığı beyaz evler Ensep'in gözüne çok acı geldi.

Kuyucuların köyünde herkesin işi başından aşıyordu. Her gün aynı şeyi görüyorlardı çukurun etrafına toplanmış toprak tepecikleri. Ovanın tam ortasındaki bu tepecikler iyice çoğalmıştı. Ensep, bu köyün gururunu yükseklerde tutan otlaktan geri dönen sahipsiz deveye merakla baktı. Bu, devamlı toprak kazan iki ayaklı insanoğlundan daha iyidir. Gün batımında gücü yettiği kadar gezerdi. Bir zamanlar burada hayatın eğlenceli olduğunu bildiren bahar çiçeklerini güneş iyice kurutmuş. Ensep'in boz atıyla gezdiği iki köy arasındaki yoldan izler de kaybolmuştu.

Ensep eline küreğini aldı. Kasları taşla eziliyor gibi acıyordu, omuzları ile beli tamamen güçsüzleştiğinden burnuna yanık kokusu, ağzına ise bozkır otunun ekşi tadı geldi. Canı annesinin sıcacık kucakını ve bal gibi sütü çekti. Gözü karardı hüznle bağırان vahşi devenin yavrusu gibi. Ensep'in aklına yine çocukluğu gelince başı döndü.

Annesinin bağ gibi göğsünü arzulayan yavru bağıra bağıra güçsüzleşip boğazını kurutan açlığı gidermek için yaklaşan herkesi yengeç gibi can yakan dikenli çalıları çaresizce yer. Neden bilmem ama bir tek develer yemez. İnden ine, çalıdan çalıya koşuşan karıncadan başlayarak bütün canlılar boğazlarından hiçbir şey geçmese yine de midelerinin istediği şeyi yer.

Ensep artık şaşkınlığını bırakıp, her insan gibi sadece kendisini düşünen yaylaya geldi.

Demek ki hayat, gün boyunca demir kazığının etrafında dolaşan bağlı deve gibi nasıl bir şiddete maruz kalsa da başından ne geçerse geçse de ruhuna sevinç hissettiren tatlı hayaller ve arzulardan ayrılıp, kafasını taşa vurur gibi isteksiz gelmiş, geldiğinde de isteklerini karşılamayan kadere boyun eğmiş.

İşte bu, siyah ok gibi ani bir soru Ensepe aklına geldiğinde o, ilk kez çukura inip toprak kazıp, pamuk gibi narin ellerini şişirip, canını yakıp, hayatında hiç kürek tutmadığı için telaşlandığı ve stres yaptığı gün etlerini mahvetmişti. O zaman Ensepe çukurun dibinde küreğine yaslanıp düşüncelere dalmıştı. Ama cevabını bulamadı bu siyah ok gibi sorunun. Gönlünün bir kenarından aniden çıkmış bu zalim düşünceden ödü kopmuştu.

Böylece toprağın ortasına geldi. Genç Ensepe kafasını karıştıran bu ilginç sorunun cevabını hala bulamadı. Yoksa yaşamaya devam etmek, şeytanın bir sorusunun cevabını bulamamaktan kafayı yemek mi? Ne de olsa bu soruyu iyice düşünmek ve araştırmak için hiç vakti olmuyordu. Elindeki küreğin ucu alnına sertçe değdi. Kafasını zor kaldırdı. Biraz önce inmiş kovanın hala dolmadığını fark etti. Kayan ufak taşlarla onu doldurmaya başladı. Kıl urganı çekerek işaret gönderdi. Sonra yukarıya kaldırılmış kova, iğne deliği gibi küçük girişe doğru kaydı.

Ensepe küreğine alnını dayayıp tekrar düşünceye daldı.

IV

Sanki gün gibi zayıf olan kasları, kadınların çadırlarına bağladığı halat gibi güçlenmişti. Kaslarla birlikte ruhu da sağlamlaşmıştı. Ensepe kuyu kazmakla ilgili çok şey öğrendi. Başlangıçta sadece toprağı çıkarmakta yardım ederdi, şimdi ise kuyuya kendi inmeyi biliyordu.

Herkesin ayakları altında dolan kulaklarını okşandığı için kuyruğunu ileri geri sallayan köpek de ağıla bağlanınca hırlayıp yabancı ve dikkatsiz bacakları ısırmaktan keyif almaz mı?

Ensepe önceden kaçındığı meslekten zaman geçtikçe zevk almaya başladı. Büyükler: “Haydi şunu kendin yap, bunu kendin yap bakalım” dedikçe kendisiyle gurur duyardı. İnsanoğlu kandırılmasaydı hayatında başına gelen hiçbir zorluğa dayanamazdı. Hayat biraz da gönlü aldatmadır. İnsanın hayalleri de bir yalandır ve kendine yalan söyleyerek birçok şeyi başarabilir.

Ensep kovasını kendi çekebildiği hale geldiği gün kendine güvendiği gündür. Eskiden kolları güçsüzleştğinde, kasları gerilip acıdikça gözünden yaş geldiyse de şimdi sevinmeye başladı.

Mezar gibi dar çukurun etrafındaki kırmızı tepecikler önce kahverengi gri oldu, sonra morardı, en sonunda ise taşlı toprak veya çamur değil, neredeyse sıvı balçık çıktı. Kovanın dibindeki balçık giderek sıvılaşıyordu. Toprağı çıkaranlar meşe kovayı kuyuya bırakınca hemen çukurun kenarına kulaklarını dayayıp kovanın düştüğünde çıkardığı şingirtiyi dinlerlerdi.

Bir an halat tir tir etti. Toprağı çıkaranlar kovayı kuyunun başına yetiştirdiğinde içindeki bütün su dökülünce yarıya kadar çamur kaldığını gördüler. Hemen yanında duran çocuğu biraz önce yakınlarda gezen deveyi getirmesi için gönderdiler. Kuyuya daha sağlam bir halat attilar. Yaşlı deve yerinden kalkıp yürüyünce halat yılan gibi sürünüyordu. Sonunda üstü başı hep balçık olmuş kuyucu da çıktı. Kuyunun başında duranlar onu kollarından çekerek çıkardılar.

Kuyucu çukurdan daha uzak ve daha kuru bir yere oturdu. Boynunda asılı duran nasıbaydın otunu büyük parmağına koyarak içmeye başladı.

Adamlar kuyuya tekrar kova attı. Bu sefer daha çok sıvıyla geri döndü. Ama hala biraz bulanıktı. Kirli suya herkes birden ellerini sokup birazıyla ağızlarını çalkalamayı denediler. Tadı hala toprak gibiydi. Acı mı tatlı mı olduğunu kimse ayırt edemedi.

Akşam soğuşundan titremeye başlayan kuyucu eve doğru gitti. Diğerleri ona katıldı. Kırmızı közün üzerinde durup melodi çalar gibi sesler çıkaran bakır çaydanlığın kızıl çayı işi hiç bitmeyen kuyucuyu iyice rahatlatı. Fincanın üstünde süzülen kızartılmış buğdayı dudaklarıyla tek tek kovalayarak şapırdattığı çay onu terletti, terle birlikte onu yerinden kaldırmayan yorgunluk hissi de gitti.

Masa toplandı. Yorulmuş kuyucuların sohbeti şimdi başladı. Yerin altından zaten hiç haber yok. Artık yapılması gereken işlerden bahsettiler.

Ertesi gün herkes tekrar kuyunun başına toplandı. Kova her günkü gibi güm diye değil, cum diye düştü. Su iyice şeffaflaşmıştı. Kuyucu suyun tadına bakayım dedi, tatlıymış. Şimdi diğerleri kovayı birbirinin elinden almaya çalışarak aceleyle içiyordu.

Girişi kurumuş ovanın bir yerinden daha su çıktı. Onu ilk kuyucuların köyü gördü. Su çıkınca kuyucuların hareketleri daha da hızlandı. Kuyunun etrafındaki çörek gibi taşları alıp mavi taşlı kata kadar birbirinin üstüne dizerek duvarı sabitlediler. Sonra su

her yere yayılmasın diye kuyunun kenarlarında taşlardan halka şeklinde bir çit yaptılar. Bir kayanın ortasını oyarak bir oluk elde ettiler.

Öğle vaktinde yan taraftaki otlanmaya çıkmış sütlü develer, kuyucuların oturduğu vadinin bir köşesine gidip bozkıra gözlerini dikmiş bakıyordu. Taş oluktaki şeffaf suyu görünce gözlerine inanamayıp haydi, gidip bakalım der gibi suya doğru yaklaştılar. Oluğa boyunlarını uzatıp höpürdeterek uzun süre durdu. Midelerini iyice doldurduktan sonra yavaşça kendi otlaklarına geri döndüler.

Her gün taşlı tepede cik cik diye bağırarak keklikler oluğun başındaki sığırların azalmasını bekleyip durdukları yerden uzaklaşmıyorlardı.

Öğleden sonra su arayan bir ceylan sürüsü tepeye çıkıp oluğu görünce şaşırdı. Sonra orada burada dolaşan insanları, evleri, kapının önünde kaynayan çaydanlığın altında cayır cayır yanan ateşi görünce hemen kaçtılar.

Ertesi sabah kuyunun etrafında karanlığı fırsat bilen köstebek oluktan su içmiş, tilki ve tavşanların ayak izleri de görüldü.

Daha önce güneşten saklanacak gölgesi bile olmadığından bu bozkıra yaklaşmayan hayvanlar şimdi burayı canları çekerek özlüyorlardı.

Bozkırdan bir damla su bulamayıp boğazı kurumuş canlılar için gözü kararıp başı ağrıyarak geldikleri bu geniş ovada yapayalnız duran bu çitli kuyu, süt dolu bir göğüs gibi oldu adeta.

Ensep mutluluğunu içinde tutamıyordu. Gündüz gece kuyunun başından ayrılmıyordu. Oluğun kenarına oturup höpürtü ile suyunu içen serçeleri izliyordu.

Töken Bey üç gün sonra geldi. Yanında bir grup güçlü adam vardı. Boyunlarını gererek kuyuya bakıp taşların nasıl sabitlendiğini kontrol ettiler. Bir gece içerisinde kaç oluk su çıktığını sordular. Bir kovaya kuyudan su doldurup tadına bakıp ellerini yüzlerini yıkadılar.

Töken Bey'in yol arkadaşları kuyuya övgüler yağdırdı. Bütün iltifatları Töken'e yaptılar sanki kuyuyu o kazmış gibi davranıyorlardı.

Mutluluktan uçan zengin adam ertesi gün Derjan'a kuyu ücretini getirdi. O gün öğleden sonra kuyuculara kurulmuş iki çadırı toplayıp, develerine yükleyip evlerine geri döndüler.

Ensep o kadar sert olan ve zor kazılan kuyuya “Töken kazdırmış” denilmesini çok istemedi hiç kıyamadı. O, Derjan amcasının yanında 3 yıl kalmıştı.

Ensep kendisi ilk kez Böken Bey'e kuyu kazmıştı. Karaş köyünün yeğeni olan genç adam babasını anma yemeği yapmak istemiş. Zengin adam yemeği meşhur derelerin yanında değil, tam kuyunun durduğu yerde yaptığı için “Şeyin yemek verdiği yer” diye adlandırmak istemişler. O yüzden kuyu kazdırmak için amcalarına geldi.

Karaş köylülerinin hem büyüğü hem küçüğü toplanıp “Bu işe yeni başladı ya, belki babası gibi bereketli olur, bu kuyuyu Ensepçiğime kazdıralım” diye hep birlikte karar verdiler.

Böken yemeği hem atın toynağı değmemiş hem atla gezmeye uygun olan hem de tatlı suyu olan bir bozkırda yapmayı düşünmüş.

Bu işe Karaş ailesinin bütün erkekleri katkı sağladı. Gündüz gece evde olan dedeler bile yemeği yapmaya layık uygun bir yer aradılar.

Derjan'ın evinde her gün sabahtan akşama kadar toplantı yapılıyordu. En sonunda herkes, sadece tatlı suyu olan “Kırk oluk” diye bilinen alçak vadinin batı tarafını uygun gördü. Merkezi kuyudan iki kilometre uzaklıktaydı.

Bozkır bir anda tümsekli gibi göründü sonra tekrar eski haline dönmüş gibi göründü. Yandan bakınca görünmeyen girintiyi Karaş'ın beş arayıcısı beş gün gezdi. Her yere gidip toprağına baktılar. Otlarını kökünden koparıp kokladılar. En sonunda Böken Bey'in at sürüsünü oraya götürüp hem koşturmayı hem zıplatmayı denediler. Atlar koşmaya başladığında aksakallılar yere yatıp kulaklarını yere dayayıp dinlemeye başladılar.

- Gözenek yok. Olsaydı bunların sıçrayışı buradan yankılanırdı.
- Çamur uzakta, bundan eminim, toynaklar zor duyuluyor.
- “Kırk olukla” arada ne bataklık ne de kuru bölge var, sadece düz kara bozkır var.
- Otuna baksana, temmuzun ortasında bile taze ve sulu. Altında bataklık olsaydı kökleri yanardı.

Ensep dedelerin konuşmasını dikkatle dinlemişti ama neredeyse hiçbir şey anlayamadı.

Büyükler uzun tartışmanın ardından taze otların bol bol büyüdüğü yeri seçip iki dikenin ortasına bir kazık dikti. Böken Bey kazığın üstüne bir çadır yerleştirdi. Yanına bir iki tane daha kurdu. Sonra iki köyün dedeleri kazığın etrafına oturup Kuran okuyup Böken'le Ensep'e dua etti.

Genç atın kemiğini kemirdikten sonra köylerine döndü. Yanında birkaç yardımcı ile Ensep kaldı. Ara sıra onu Derjan ziyaret ederek durumunu sorup öğüt verirdi.

Ensep beş köşeli evin tam ortasındaki kazığın durduğu yerde kuyu kazmaya başladı. Üstüne güneş ışığı gelene kadar o çadırdaki duruyordu. Zengin köy et ve kımızını eksik etmedi.

Mümkün olduğu kadar kendini cömert göstermeye çalışan Böken hiçbir zaman hayvanı bile susuz bırakmazdı. Karaş'ın aksakalları da onu sık sık ziyaret etti. Kazılmış toprağı alıp incelediler. Her geldiklerinde kımızı şapırdatarak içtiler, eğilip bakarak her şeyin yolunda gittiğinden emin oldular.

Tam üç ay içinde, sonbahar kırkımı bittiğinde Ensep kuyuyu kazıp bitirdi.

Dibine yaklaştığında halı gibi boz balçığın çoğalması onu korkutmuştu ama biraz mesafeden sonra bitip su şeffaflaşmıştı. Ufak taşlara dudaklarıyla tekrar tekrar dokundu su tatlı gibiydi.

Daha derin kazdı. Mavi taşları kazarken bir an sağ dirseğı üşümeye başladı. Levyesini atıp dirseğine dokundu, terlemişti.

Su yakın bir yerde. Tam buradan çıkma ihtimali var. Önce suyun çıkacağını düşündüğü yeri kapalı gözlerle kazardı, sonra gözlerini açardı.

Ensep bir metre kadar kazmışken bir taraftan daha su damladı. İki omzuna ve göğsüne kurşun gibi soğuk damlalar damlıyordu. Ensep suyun çıkacağı belli olduğu yerleri fazla kazmayıp, taşlarını kıpırdatmadı ve başka tarafları kazmaya devam etti. Tesadüfen levye az önceki taşların birisine değip küt diye bir ses çıktı. Her yerden yağmur gibi su damlamaya başladı. Eğer Ensep daha derin kazarsa suyun altında kalabilir. Galiba buradan akacak dediğı taşları kıpırdattı. O anda taşın engellediğı buz gibi su taşarak aktı.

Sonra dirseğini üşüten ikinci yeri kazdı, o da kaynak çıktı. İki kaynaktan akan su kuyunun dibindeki düz taşa şırıl şırıl aktı.

İşte o şırıldayan ses kuyunun başına ulaşana kadar kulağından hiç gitmedi. Kalbi bu sesle birlikte atıyor gibiydi. Onu kapkaranlık yeraltından çıkaran binlerce damla, derinlere doğru yarışarak akıyordu. Düz taşa gürültüyle çarpan suyun akışı hayatın davulunu çalıyor gibiydi.

Yemeğe 6 gün kala kuyu kazımı bitmişti.

Beklentilerin ötesine geçmiş bir yemektir. Uzun zamandır kuyucuların işyerinden çıkmadan çalışan Ense de kafasını dağıtmış oldu.

Zavallı adam birçok şeye alışkındı ama kapkaranlık yeraltına bir türlü alışamadı. O, işini yaparken veya milletle birlikte güneşi görüp nefes alırken her şeyi düşünür endişe etmeye başlardı. İşte böyle minnetsiz ve sabırsız kul dünyaya gelmişse her gün yedi kat toprağın altına inip çıkmaktan başka işi yoksa ne yapsın ki!

Kuyucunun tek yoldaşı korkudur. Onu etrafını saran duvar da kendisine dikkatleri çekip hüznle baktıran delik de ayaklarının altını yengeç gibi ısırarak soğuk da korkutur. Bu kuyuyu kazmak için o kadar uğraşmışken tatlı su çıksa iyi olurdu çünkü bu kaynaktan birçok şey beklenebilirdi.

Kuyucu kaç kere toprak kazıp kaç kere su çıkarsa bile hiç kendinden emin olmuyordu. Kazmadan önce her şeyin doğruluğundan emin olsa da derine indiğinde içine şüphe doluyordu. Kazdığı her metre sonrasında o şüphe çoğalıyordu. İki kere kazınca bir kere de kontrol ettirilen yorucu iş her insanın sinirlerini gerip kalbini şüpheyle doldururdu. Yanında kimsenin bulunmadığı, kimsenin sesini duymadığı ve hiçbir şeyi göremediği gerçeği onun cesaretini jilette kesiyor gibiydi. Kuyucu toprağın ortasına ne kadar yaklaşırsa o kadar şüpheli ve korkulu gözüküyordu. Suyun çıkmasına az süre kaldığında ilk kez doğuracak kadının kasılması başlamış gibi geçenki neşesini unutarak hayatı riske atılan bir insan gibi kendini kaybedip paniğe kapılıyordu. Bir sene önce mutluluktan uçup ne güzel hayaller kurardı, şimdi ise o mutluluk sanki onu uçurumdan atlatacak. En başında hayatta tehlikenin bu kadar çok olduğundan haberi olmadığı için kendine çok kızıyordu. Sadece bu sefer işleri iyi gider beklediği sonuca ulaşırsa bu görevi bir daha üstlenmemeye söz verdi.

Ense kendi kazdığı çukura her indiğinde imanını güçlendirip her çıktığında şükrederdi. Ama bir kuyuyu kazıp bitirdiğinde bütün gücü tükenirdi. Bu yüzden toprak altına bir daha girmeye isteksiz olurdu ama beş altı ay sonra tekrar eline bu işi alır tekrar toprak kazardı.

Bütün azmini kül eden çukura onu tekrar götüren zalim gücün ne olduğunu Ense o zaman bilmiyordu. Bunu zaman geçtikçe anladı. Her şeyin iyi ve kötü diye ayrıldığı bu dünyada insanın ağzından çıkan hoş söz ve iltifat ata bağlanmış üzümler ile aynıymış.

O zamanlarda zavallıyı dağlara çarpıp taşlara vuran sinsi yalan, yerinde duramayan bir at gibiydi.

Övgü adlı sinsi yalanlar Ensep'i yüzlerce kez hayattayken toprağın altına soktu. İlk kez kuyu kazıp bitirdiğinde herkes sevinecek sanmıştı. Yavaş yavaş yanlış düşündüğünün farkına vardı. Her huyu kazısından sonra ücreti geldiği zaman dedikodular çıkardı, yanına gelen insanların içinde:

- zengin gerçekten şerefsizmiş, yetmiş metrelik kuyu için sadece yetmiş koyun verdi, diye kulağına fısıldayanlar vardı.
- Ensepçiğim, biz o kadar da zengin değiliz. Ama hakkını yemeyiz. Şu vadide bir kuyu kazarsan önüne yüz koyun getiririz, diye samimiyetsiz olanlar da vardı.

Ensep artık her güzel konuşana başını sallamayı bıraktı. Karşısına geldiği her müşterinin çapanına, eyerine ve servetine dikkat etmeye başladı.

Biraz sonra Derjan amcası “Beyaz dağları geçip sığ derinlikten su çıkacak yere gideceğim.” diye tepeyi terk etti. Orada 5 yıla yakın kuyu kazmakla uğraştı. En sonunda kumlu bir yeri kazarken yumuşak toprağa denk gelip orada batarak vefat etti. Ensep ise hala tepede kuyu kazıyordu. Her kuyudan sonra ücreti arttı. Ama buna karşılık olarak müşterilerin sayısı giderek azalıyordu. Sadece varlıklı insanlar Ensep'e uğradı.

Evi sakinleşti. Bir kere kırılanlar artık bir daha gelmemek üzere gittiler ve yok oldular. Başka kuyucu aramaya başladılar.

Tam o zaman Harezm'den Kalpak diye birisi bu köye taşındı. Önceden eyer ve teğelti dikermiş. Şimdi ise kuyuculuğuyla meşhur olmuş. Ensep'le anlaşılamayanlar artık ona gitmiş. Birileri bilerek onun çadırının yanından geçip Kalpak'ın evine yönelirdi.

İlk başta Ensep bu duruma gülmüştü. Zaman geçtikçe evinin yanından geçenler sinirlerini germeye başladı. Kapısının önünde durup Kalpak'a kaç tane at vereceklerini sayıp sahiplerinin nereli olduğunu araştırmaya başladı. Onun evine büyük köylerden daha kimse uğramamış.

Ensep'e gelen müşteriler bilerek Kalpak'tan söz etmeyi alışkanlık haline getirdi. O da kafasına takmıyor gibi yapardı. Sonra “Harezm bizim ülke gibi dağlık değil, toprağı

da genellikle çamurludur. Çamur kazmaya alışmış adam sence taşları oyup sığ çukurdan başka bir şey kazmayı kabul eder mi?" diye öfkesini bildirdi.

Bir gün Ensepe'e kızmış Sagınay diye bir zengin adam Kalpak'a göçmenlerin kullandığı Üstürtün üzerindeki beyaz yolun tam başında bir kuyu kazdırdı. Sagınay'ın böyle ilginç bir hikâyesi var: bir gün o, evine misafirler geldiğinde tencereye et atacaktı, sonra avluda oynayan torunlarının birini çağırıp "Yavrum, gündüz gece koşuyorsun. Kendine bir baksana, kemiklerin görünüyor. Kaburgalarını sayayım, haydi, bir, iki, üç, dört, beş... Ayy... Omurgan da kötüymüş. Bir, iki, üç... Zayıflamış kollarını gören insanlar seni fakir bir evde yaşıyor sanır. Dur bakalım. Eyvah! Küreklerin yara bere olmuş!" dediğinde eşi tencereye kürek kemiği, kol, beş tane kaburga ve üç tane omurga attı.

Yemeğini bile sayan cimri Sagınay Ensepe'e gerçekten çok kızmış olsa gerek. Ona kuyu kazan Kalpak'a ücret olarak yüz elli deve vermiş diyorlardı.

Bir gün "Allah! Şu Kalpak'ın kazdığı kuyu Üstürt'teki en derin kuyu olacak gibi görünüyor. Şimdi bile yüz adım civarındaymış" diye bir haber yayıldı. O günden sonra o kuyu hakkındaki dedikodular kimsenin ağzından düşmedi. Gün geçtikçe kuyu daha da derinleşiyordu. Bir gün yüz yirmi adım derlerse ertesi gün yüz otuz adımı aşmış derlerdi.

Çobanlar bir tarafa, aksakallar bile Kalpak'ın kuyusundan söz edip susmuyorlardı. Birisi: "Kalpak'ın dedesi önceden bir din adamıymış. Dededen yadigâr kutsal bir kazık kalmış. O kazıkla gezince suyun olduğu yeri kendi bulup o tarafa yöneliyormuş. Kalpak da suyu bu şekilde bulurmuş." diye bir dedikodu yayıldı.

Bu şekilde söylentiler yayılmış. Birkaç kişi "Her şeyi kendi gözümüzle gördük, kuyu yüz kırk adımı aşmış!" dedi. Şimdi herkes o kuyuyu merak edip kontrol etmeye kalktı. Hatta Ensepe'in yardımcıları bile üşenmeden gitti.

Şimdilik yerinden kımıldamayan bir tek Ensepe kaldı. Önceden Kalpak'tan bahsetmekten millet utanırdı şimdi ise o, milletten utanıyordu.

Evlerin yanındaki gölgelik yerlerde kuyunun dedikodusunu yapan insanlar, acaba Ensepe ne yapacak diye gözlüyorlardı sanki.

Onu eleştiren bakışlardan Ensepe çok korkuyordu. Bir gün ne olursa olsun gidip her şeyi kendi gözleriyle görmeye karar verdi.

Kalpak, büyük burnu, gri gözleri olan sarışın biriydi. Orta yaşlı olmasına rağmen Ensepi görünce gerildi. Hızlıca damağındaki otunu tükürüp, ince bıyığını gömleğinin koluyla silip köyde hayatının nasıl olduğunu sormaya başladı. Çenesinde hiç kıl yok, köseymiş. Küçük kafasına ya siyah ya mavi, rengi belli olmayan bir örtü sarıp kulağını çıkarmış.

Normalde insanlara uzun uzun bakamayan Ensep, Kalpak'ı başından ayağına kadar inceledi.

Kalpak, kuyunun çitinde oturuyordu. Kuyudan az önce çıkmış olsa gerek, bacakları dizlerine kadar ıslanmış. Siyah hırkasıyla çıplak omuzlarını örtmüştü. Üşüyor mu gülüyor mu belli değil, seyrek sararmış dişlerini gösteriyordu.

Kalpak'ın sorularına kibarca cevap veren Ensep şimdi kendi soru sormaya başladı. Sadece hayatın nasıl olduğunu değil, çukurun durumunu da merak ediyordu. Kible taraftaki deve izlerini gözleriyle ölçüp sessiz kaldı. İnsanların söylediği gerçekmiş. Yüz elli adım kazmış gibi görünüyordu. Az önce kibar görünen yüzü şimdi öfkeden kıpkırmızıydı.

Kendi kendine buruşmuş yüzü zorla gevşedi. Dudakları neredeyse kapanarak:

— Hayırlı olsun, dedi.

— Amin sağ ol, diye Kalpak cevap verdi.

Ensepi'nin kulağına onun aniden çıkan sesi kaba ve sert geldi. Ona bakıp öfkeli yüzünü toplamaya çalışıp zorla gülümseyerek:

— Su ne zaman çıkacak? diye sordu.

— Birkaç gün içinde çıkabilir.

Ensepi arkasına döndü. Kalpak onu suyun tadına bakmaya davet etti ama o bir bahane ile reddetti. Kalpak ona koluyla destek olarak uğurladı.

O, atına bindi, arkasına dönerek Kalpak'ın yüzüne baktı ve vedalaştı. Kalpak ona acıyarak bakıyor gibiydi. Şu koluyla desteklemesi de acıma gibi geldi. Bunu düşünürken kolunu sanki birisi çimdikliyor gibi hissetti.

Atının kalçasına kamçının nasıl değdiğini bile fark etmedi, dörtnala koşturdu. Bu kuyu gerçekten Üstürt'ün en derin kuyusu olacaktı. Şimdiden herkes onu “Kalpak kazmış” diye isimlendirmişti.

O adı duyunca Ensep'in morali bozuldu. Tepeden onca su çıkarmış Derjan amcası “şu kazdırmış”, “bu kazdırmış” diye birçok zengin adamın ismini meşhur etti ama kendisi toprağın altında kaldı, öldü. Ölene kadar kamçı ile dövülen develer gibi çalışıp kurumuş toprakları suladığının karşılığında ne aldı? Siyah tepenin üzerindeki kırmızı tepecik bir gün rüzgârdan yok olacak. Sonra onun altında kimin yattığını kim bilecek ki? Yani Derjan hayatı boyunca toprak kazarak ne gördü? Köpeklerin bile yediği bir kâse yemek ile üstündeki yırtık hırka değil mi?

Şimdi evi daha da boşaldı. Daha önce umudunu mahvetmek için gelen müşteriler de yavaş yavaş yok oldu. Uzakta ata binmiş birini görürse kendisine geliyordur diye düşünüp o kişi köyüne ulaşana kadar sabrı tükenirdi. Ama o kişiler hep hayvanlarını kaybetmiş birileri oluyordu.

O artık bir şeyi hatırlamış gibi heyecanlanmıyor, keyfi yerinde olmuyordu. Alıştığı gibi sabahın köründe kalkıp hanımına çay demletiyor. Çayını acele ile içiyor. Sonra telaşla girip çıkıp odanın kapısının önüne oturup düşünüp taşınyordu. Kuyu kazarken güneşi özlerdi, şimdi ise gündüzünü akşam edemeyip sabırsızlanıyordu.

Sonunda sabrı tükendi. Atına bindi. Tepenin yanında ceylanların mekânı olan vadiyi, orada akan nehri, dağ keçilerinin yaşadığı yerleri gezip avcılıkla uğraşmayı denedi onu da başaramadı. Etrafını incelemeye başladı. Otların dış görünüşü dikkatini çekti. Atından inip kamçısının tokmağıyla toprağı kazdı. Birazını alıp dikkatlice baktı.

Dağ koyunlarını izlerken bir vadiye denk geldi eşeleyerek kayaları aramaya başladı. Avcılıktan neredeyse hiç kâr yoktu ama en azından bütün gün çocukların girip çıkmasını izlemekten daha iyiydi.

Issız bozkırda kendisi gibi av arayanlar görürse yaşadığı yeri, işlerinin nasıl gittiğini soracaktı.

Sagınay'ın köyündekiler hep birlikte Kalpak'ı ellerinden bırakmamaya karar verdi. O, “Kalpak kazmış” a kimseyi yaklaştırmayacağım, suyum bitirip otlağı mahvederler diye resmen herkese saldırmaya başladı. Baysal Bey'in iki çobanını “Neden koyunlara benim kuyumdan su içiriyorsun” diyerek kızıp çobanları oluğa bağlayıp dövmüş. Ondaki iki zengin kedi ile köpek gibidir.

Bir gün Ensep eve gelirken kapısında bağlı duran yabancı atı gördü. Kendi gözlerine inanmadı. Kimmiş bu diye düşünmeye başladı. Köye yaklaştıkça kalbi daha hızlı atıp içine şüphe doluyordu. Atın eyerine bakılırsa zengin birisi gelmiş gibi görünüyordu.

Atını bağlarken kapının önünden Baysal Bey'in yağlı boynunu gördü.

Beyaz alınlı, bir tutam sakallı Baysal, onunla sıcak bir şekilde selamlaştı. Konuya hemen geçmeyip önce köydeki haberlerden bahsetti. Uzun zamandır misafir görmediği için Ensep koyun kesip elinden geldiğince adamı güzel ağırlamaya çalıştı.

Giderken Baysal:

— Beni şu tepeye kadar uğurlamayacak mısın? diye sordu.

— Peki, öyle olsun.

Köyden uzaklaşırken adam sohbete başladı.

— Ensep, belki duymuşsundur. Şu Sagıntay, dedelerimizin uzlaşmacı bir şekilde yıllarca kullandığı yolu kendisininmiş gibi benimseyip gelip geçene saldırıyor. Onunla başkaları uğraşsın. Kokarca gibi pat pat eden birisiyle tartışmaktan ne kazanırım ki? Şimdi buralarda bir göç yeri ayarlamak istiyorum. Bugün oraya uğramıştım, bence oldukça geniş bir yer. Sorun şu ki, oradan sadece birkaç kilometre uzaklıkta su varmış, kalan yer ise çölmüş. Ben de oraya yakın bir yerde kuyu kazdırmak istiyorum.

Baysal sohbetini aniden durdurup Ensep'in yüzüne bir süre baktı ve konuşmaya devam etti.

— Önümüzdeki yıl sonbahar kırkımını şu kuyunun yanında yaptırısam mı diye düşünüyordum.

Anlaşma yapıldı. Baysal Bey veda edip gitti. Sarı at geniş bozkırda zor ilerliyor neredeyse emekliyordu. Ensep az önce kendisiyle vedalaşmışken bu kadar uzakta olan Baysal'a Hızır'ı görmüş gibi bakıyordu.

Bir an kendine gelip atının başını köye yöneltti. Tam o anda sanki birisi adını bağırarak seslenmiş gibi oldu. Ensesi buz gibi oldu. Belki Baysal kararını değiştirmiştir, onun için geliyordur diye düşünmeye başladı, arkasına baktığında zengin adam ufuktaki tepeye ulaşmıştı.

Biraz sonra tekrar arkasına döndü. Baysal bu sefer ufuğu da aşmıştı.

Baysal'ı uğurladıktan sonra daha çok gerildi. Müşterilerin uğramadığından kırılmış kalbini uzun zamandır “Tekrar kuyu kazacak olursam şunu yapacağım, şöyle yapacağım” diye aklından çıkarmadığı hayaline ulaşmamaktan şüphe ediyor ve bu canını acıtiyordu. Birkaç gün boyunca atından inmedi. Baysal Bey'in söylediği tepeyi hiç boş yer bırakmadan inceledi. Oradaki bütün nehir, dere, akarsu ve suyla ilgili diğer her şeyi araştırdı. Evinde de kimseyle konuşmadı, sadece kendi kendine geçirdi günlerini. Bazen sofrası başında elindeki fincanı yere koyup sağ dizine yaslanır düşüncelere dalar ve biraz sonra yeni uyanmış gibi soğumuş çayına elini uzatırdı.

Düşünüp taşındıktan sonra burada durdu, Danışmak için birkaç akraba aksakala uğradı, onları dinliyormuş gibi yapıp aslında söylenen hiçbir şeye önem vermedi.

Baysal, Ensep'in kazık diktiği yere çadır kurdu. Yardımcı olarak dört delikanlı getirdi. Kuyu kazacağı günün öncesindeki gece gözünü bile kırpmadı.

Bayağı zamandır küreği eline almamış olmasındandır, kendi eski haline dönmüş gibi oldu. Demir kazığa uzun uzun baktı. Canını ne kadar acıtsa da onu toprak kazmaya geri getiren övgüleri duymayalı çok olmuştu. O zaman “Ne de olsa öğrenmiş oldum” diye attığı tedirginliklerin kaynağı şimdi geri dönmüş ve ne kadar çabalasan da gitmeyecek gibi görünüyordu.

Ama bu sefer onu toprağın altına farklı bir güç götürdü. “Kalpak kazmış”ı görmek onun ciğerini sızlatmış, geceleri uykusunu kaçırmış, bazen bayılıp hasta yapmıştı. Ama o hastalığın adını söylemeye cesaret edemiyordu. Sanki cesaretini bir solucan bozmuş, topal eşek gibi hissetti kendini. İşte o günden sonra bir sene geçti. Sessiz kara toprağı hala kazıyordu. İşi sadece iki kez aksadı. İkisinde de atına binip, taşlı vadilere yönelip 5 6 gün sonra geri döndü. Nereye gitti, neden gitti? Kimseye söylemedi. Çukur planladığı gibi çıkarsa kutlama töreninde Baysal Bey'ın kendisine söyleyecekti.

O zaman Ensep'in moralini kimse bozamazdı. Ondan sonra kuyu kazmayı bırak, kimse yaklaşmazdı bile. Azıcık servetini oluşturan koyunlarını güdereken yaşamını sürdürürdü. Hiç beklemediği bir günde o, vadideki en derin kuyu kazmış oldu. Beyaz tepenin aşağısındaki vadi ve ovalardan sonra kumlar yavaş yavaş yükseliyordu. Oradaki bütün kuyular bundan daha sığdı. Demek ki bu kuyunun derinliği iki yüz adımdan az değildi. Ensep buraya geçen kazık dikmişti.

Şu halatı çeken siyah deve iki yüz adımı aştığında çok sevinmişti. O zamandan beri keyfi yerindeydi. Ama dün ıslak ufak taşlar çoğaldığından beri biraz kızgındı. O taşlar

sebepsizce çoğalmazdı. Eğer su hedeflenmiş yere ulaşmayıp yakınlarda çıkarsa devesini boşa uğraştırmış olurdu. Ensep ara sıra işini durdurup etrafını dinlemeyi severdi. Elindeki levyesinin duvara değdiği yerden gelen sestən başka hiçbir şey duyulmuyordu.

Nemli taşlar güç gerektirmeden kendi kendine düşüyordu. Meşe kovası ise çabuk doluyordu. Buna bakılırsa su kaynağı yakın bir yerde, hatta tam buradan çıkabilirdi. Duvara hangi tarafı sert diye dokunmuştu her yer yumuşak çıktı.

Her şey onun düşündüğü gibi olsaydı karşısına bir kaya çıkardı. Şimdilik taşların kolay kolay kıpırdamasının sebebini anlamıyordu.

Ensep levyesini duvara yaslayarak düşünceye daldı. İki elmacık kemiği kaşınmaya başladı. Çamurlu elleriyle kaşdı. Beyni kumla doldurulmuş gibiydi. Kafasında ağırlık hissetti, hiçbir şeyi düşünemedi.

Levyesini tekrar aldı. Nemli duvarı güm güm vurdu. Bir an bir taş değdi ve şakır diye bir ses çıkardı. Ensep onun yalan veya gerçek olduğunu anlayamadı. Şaşırıp kaldı. Sonra az önceki levyesinin değdiği yeri daha derin kazmaya başladı ve o ses yok oldu. Taşlı kat sona ermişti. Ayaklarının altına su birikip iyice ıslatmış her yeri. Kazdağı şey kaynak değil, kanalmış. Şimdi daha derin kazarsa her yer su dolacak...

Kuyu kazmaya ilk gittiğinde kardeşi Tensel'i tepeye götürüp bir sürü taş kestirmişti. Kendisi ev işleriyle uğraşırken uyuya kaldı. Uyurken bir ıslık sesini duymuş gibi oldu. Gelen sesi biraz dinleyip sonra dışarı çıktı. Temmuz gecesinde gökyüzü yıldızlara doluydu. Ayaklarının altında bıçak gibi keskin taşlı tepe, onun altında ise deniz vardı. Sessiz gecede o da çıt çıkarmıyordu. Biraz sonra içini doldurup midesini bulandıran nemli hava, yakın bir yerde bol miktarda suyun olduğunu bildiriyor gibiydi. Ensep üstündeki hırkasını kapatarak göğsünü soğuktan koruyup içeri girdi.

Yastığa kafasını koyar koymaz yine o ıslığı duydu. Artık uyuyamadı. Tepelerin arasından geçerek esen rüzgâr diyecekti, ama hava suskundu rüzgâr falan yoktu. Aklında çeşit çeşit düşünceler canlandı ve uykusu tamamen kaçtı. Sabahın gelmesini sabırsızlıkla bekledi.

Kahvaltıda çayını içer içmez vadiyi gezmeye başladı. Yüksek yüksek kayalar mavi denizden bir kaçıp bir geri gelir. Bazı yerlerde bembeyaz tepeler ırmakların ortasına kadar ulaşıyor. Şu tepelerin birisine yönelirken kulağında ses tekrar yankılandı. Bütün gece onu uyanık tutan ıslık sanki oralardan çıkıyordu. Tepeden bir göz attı, deniz

bugün de sessizdi. Mavi ipek elbisenin kıvrımları gibi yan yana duran dalgalar, tepenin eteğine ulaştığında zaman zaman öpücük atıyor gibiydi. O zaman bu neyin sesi olabilir ki? Rüzgârlı günün ıslığına da benzemiyordu. Kulağını bozkırın ağzına tuttu. Akan bir su sesine benziyordu. Ama buralarda denize akacak nehir bile yoktu. Bir bataklıktan diğerine akan acı dereler buradan aşağı yukarı altı kilometre uzaklıktaydı.

Ensep kendi kulaklarına inanamadı, çok şaşırdı. Tepe eteğinin denizle bağlanan yerini geçti. Geçerken karşı taraftaki kayada kapkara mağaraya gözü çarptı. Mavi denizin dalgaları o mağaraya girip çıkıyordu. Şu ıslık büyük ihtimalle oradan geliyor gibiydi. Oradaki beyaz tepenin sırt tarafı sararmıştı.

Böylece Ensep aşağıya doğru indi. Mağaraya yaklaştıkça suyun şırıldaması güçleniyordu. Mırıldanan deniz dalgaları değil, mağaradaki akıntıymış. Siyah mağaradan mavi denize yer altından akıyordu. Bir an aklına bir fikir geldi.

Ensep mağaranın toprağını bir tepeciğe toplayıp onu hedef yaptı. Meğerse şu beyaz tepe ile kuyu kazdığı yerin arası taşlıymış. Tepenin üzerindeki çukurların çoğu bu bölgede yer alıyormuş.

O zaman Ensep bütün kuyuların kaynaklarının denize akan büyük kanalın kolları olduğunu iddia etti. Ama o büyük kanalın üzerinde kazılmış kuyu falan yoktu.

Şu fikrini hatırladı Ensep, ayaklarının altındaki düz taşı parçalayana kadar dövdü. Kulakları çınılıyordu. Levyenin çat çat sesleri sabaha kadar dingin mağarayı gürültüyle dolduruyordu.

Uzun süre tuttuğu demir levyeden eli yanınca eldiven takacağı esnada yine bir ıslık duymuş gibi oldu.

Kulağını mağaranın girişine tuttu. Çölde veya bozkırda görebileceğiniz iğde ağaçlarından da aynı ses çıkardı. Ama ne sesi o? Yoksa topraktaki gözeneklerden mi geliyordu?

Duvara bir kere dokunmayı denedi, hiçbir şey hissetmedi. Tekrar dinlemeyi denedi. Bu sesin öbür tarafında bir var gibiydi ve şey şar şar ediyordu. Yine kazdı. Yine durdu. Yine dinledi ve yine belirsiz bir ses. Ensep taşları parçalarken zaman zaman durup o belirsiz sesi dinledi. Şar şar ses yükselmiş gibiydi.

Birden mutlu oldu. Bu, suyun sesiydi. Ensep daha dikkatli dinledikçe ses daha da güçleniyordu. Tam bir şelale akışının sesi gibiydi. Çukur da bu sestten yankılanıyordu.

Ensep hiçbir şeye endişelenmedi. Bütün gücüyle taşa vurdu. Buz gibi soğuk toprağın altında durmasına rağmen önce alnından, sonra göğsünden şıpır şıpır ter aktı. Böyle devam ederse büyük kanala ulaşabilirdi. Kalbi mutluluk doldu vücudu gücünden ayrılıyor gibiydi. Parmaklarını iyice sıktı. Bir an yanından çat çat sesleri geldi. Karanlık mağaranın içinde ondan başka birisi de taş parçalıyor gibiydi. Ara sıra durup dinlemeye başladı. Durduğunda o gürültü kesilmedi. Sanki birisi “Bu taşı ondan önce parçalayacağım, büyük kanala ilk ben ulaşacağım” der gibi çalışıyordu. Ensep tekrar levyesini kavradı. Biraz sonra yine durdu. Bilinmedik ses onun kulaklarını yırtıyordu. Ensep tekrar işe koyuldu. Sanki akciğeri durmuş kalbi sızlıyor gibi hissettikten sonra derin bir nefes almak istedi, tam o anda gürültü daha da güçlendi.

Tekrar yerinden kalktı. Demir levyesi ile yine taşlara vurmaya başladı. Üstü başı kirlendi ter içinde kaldı. Gözlerine akan acı teri bileğiyle silecek zamanı bile yoktu. Bir an kazığının birisi sert bir şekilde tuttu ve hiç bırakmadı. Gözünün önünde Kalpak'ın başına sardığı mavi örtü geçmiş gibi oldu. Kalpak ise dişleri ile sırtıyor mu sırtıyor mu, gülüyor mu yoksa acıyor mu belli değildi. Sadece elini uzatıp levyesine yapıştı. Ensep de onu elimden alacak diye düşünüp bütün gücü ile çekmeye çalışmışken bir taşa çarptı.

Ensep kendine yeni geldi. Ayaklarının altında hafif rüzgâr esmiş gibi oldu. Şırl şırl akan suyun sesi net geliyordu. Ama Ensep'in kulağı bundan başka bir ses daha duyuyordu. Bu ses ise sabahtan beri heyecandan hiç yavaşlamayan kalbinin sesiydi. Sevinçten gülmeye başladı. Şimdi içine yarım oluk su sığan at derisinden yapılmış bir kap sığacak bir şekilde bu taşı olmalıydı. Taşa biraz daha vurdu. Deliğin ölçüsünü görmek için levyesini kullandı, hala küçüktü. Biraz daha çalıştı. Hayli zamandır herkese öfkelenen Ensep şimdi hayalini gerçekleştirmek üzereydi. Artık bütün bu gürültüye alıştı. Onu çevreleyen duvara da, her yeri kaplayan gölgeye de, kuyunun başındaki delikteki ışığın yavaş yavaş sönmesine de dışarıda toprağı çıkaran yardımcılarının halatı çekmesine de, hiçbir şey dikkatini dağıtmadı.

Taşı, var gücüyle deliyordu. Bir an levyesi taşa değil, deliğe değip onun düşmesine sebep oldu. Alnını taş çarpınca başı döndü. Başka hiçbir yeri zarar görmedi. Sırtı ile ayakları soğudu.

Ensep kocaman göz kapaklarını zor kaldırarak açmıştı, o zaman her yeri su basmıştı bile. Gücü sadece yardım için bağırmaya yetti. Fakat onu kendisinden başka kimse duyamadı.

Toprağı çıkaran dört adam halatı böyle çekti, şöyle çekti. Zaman öğle namazına yaklaştığında birkaç kere daha çektiler ama kova boş çıktı. Halatın ucuna bir kapan yapıp göndermeyi denediler ama o da fayda dağlamadı.

Endişelenen adamlar dört taraftan kuyunun deliğine:

— Ensep! Ensep! diye bağırdı.

Ama aşağıdan ses çıkmadı. Kulakları akan suyun sesi duyuyordu. Yüzlerine soğuk bir rüzgâr değdi. Hepsi birden kafasını kaldırdı.

Bu olaydan sonra birkaç yıl boyunca o kuyuya kimse yaklaşmadı. Kimileri koyunun bir cini var ve o Ensep'i yakalamış dedi, kimileri ise kuyuda bir ejderhanın olduğunu ve onu kendi gözleriyle gördüklerini söylediler.

Aradan birkaç yıl geçti. Toprağın altındaki ejderha görülmedi. Cesareti olan birkaç delikanlı kovayla oraya gitmişti, oradan şeffaf tatlı su çıktı.

Aksakallar danışıp bir imam çağırıp Kuran okutarak kuyudan cinleri kovdu. Şimdi bölgenin suyu temin edildi. Yağmursuz yıllarda kuyular susuz kalsa da bu kuyu hep doluydu.

Kuyuya birileri kovasını düşürünce düşen kovalar denizin kenarındaki tepenin eteğinin yanında bulunmuş. Bu durumu gören herkes de bu kuyudaki suyun büyük denize aktığını öğrenmiş böylece.

4.9. GEREKLİ KİŞİ (KEREK ADAM)

Üzerinde "Ahmetov T.K." diye yazan kapı gıcırdamadan kapandı. "Şimdi Erjanov"u aramak lazım" diye düşündü Sârsenov.

Geniş caddenin çıkışında ankesörlü telefonun altı yedi tanesi dizilmiş. Elini cebine attığında, normalde bulunmayan kuruşların üç dördünün eline geçtiğini fark etti. Erjanov evindeymiş,

— Şşşşt, nereden geliyorsun? Harika! Üstün zekâlı mühendis olsan da alışkanlığını bırakmamışsın. Çıktığında niye haber vermedin? Hayır, hayır bahane bulma. Canın sağ olsun! Tamam tamam. Şara bu günleri kaç ton

tartıyor? Domuz yavruların nasıl? Büyüyor mu? Of, domuz... Şimdi, niye ayaktasın? Tren mi bekliyorsun? Ne diyor? Bakanlık! İşte bu. Dostuna yaptığının hepsi senden çıkar. Otelde yaşamak nasıl bir şey? Beş yıldır kimseyle görüşmeyen arkadaşıyla görüşüp zafere katılmasa bile arkadaşlarına selam vermez mi? Evine ziyarete, çalışmaya gitmez mi? Bakanlık taşınacak mı diye düşünüyorsun? Ahmetov'a gittin mi? Off, kahretsin. O şerefsiz hep öyle. Pekâlâ, hala geç değil. Sadece hızlı davran. Taksiyle git. Çok olursa parasını ben öderim. Hiç bir yere dönüş yapma. Tam eve gel. Sesimi duydun başka bir yere gitme, sen sağır değilsin de mi?

O, geçendeki Erjanov! Heyecanla konuşarak memnun bir halde gülüyor. Bugün gerçekten kulaklarının duyma özelliğini yerine getirir. Dünyanın haberlerini duyuyor. Başkan Ford'un evinde tam şimdi kim oturduğunu bilmeyebilir, başka tüm haberleri bilir. Kaynaşmadığı yoktu. Üniversite öğrencisinden başlayarak, başbakana kadar bütün milletle sohbet eder. Böyle yürürken sert görünmez, çevresindekilere iyi davranır. Geçen günlerde Kiyandı'ya iş gezisine geldiğinde, Sârsenov'un evinin kapısının önünde yürürken bağırıp birden gülerdi.

— Of, domuz, bu ne ya, dervişin kulübesi gibi bırakmışsın! Bu Alman gömlekleri modadan ıkalı kaç zaman geçti. “Biryüsa” denilenleri üniversite öğrencileri satın almış ve içine bira koyup soğutarak içiyorlar. Eskide tüm sınıf olarak, bursların kıyısından tırmanıp alan hareket eden demirin gözün dönüştürmüşsün. Ona da şükür. Hani, Rusların patronu kim? Söyledim ki haberi yokmuş... Eskide sınav alacak makineler icat edildiğini duyup bacaklarını vurarak sevinmen kötüydü. Mesleklerin oto makine olabilir. Evet, insana koşuşturmam yok, bu birisi tekrar başarılılar sayısına alınmış diye sanıyordum. Keşke senin öncü yaşını doksana kadar uzatırsa iyi olurdu.

İş gezisinde bile eyleme son modadaki yabancı mobilyaları, yeni buzdolabı hem de farsî halısın bulup vererek gitti.

Yürüyerek:

— Sârsenov'un yeni çözüm yolu, Sârsenov'un yeni teklifi diye gazetelerin ön sayfa haberlerindeki yerini kimseye kaptırmamakta kararlısın. Kiyandı'nın

Arşimet'i olarak gezme, ilime de biraz önem ver. Her çalışmanı da koltuk altına alarak Allah'ın verdiği iş gezilerinin birinde başkenti bir ziyaret et. Bozkırda yolunu kaybeden dağ tayı gibi sen bu zamanki ilimi olmayı bir ağırlığı arkasında taşıyan deveye benzedin, dedi.

- Öyleymiş, Şara sağ tarafından kalleş gibi kapsın.
- Arkadaşının, geçen günkü söylediğini ne zaman yapacaksın? Dur, bu dönemin planlanan işlerinden doğru düzgün kurtulalım.
- Bu biraz tartışmaya atılınca yorulan Şaracığım?
- Şist evladım, dönemlik plan, senelik plan diye yaşarsan hayatının nasıl geçtiğini fark edemezsin. İş gezisinde izin istemeye utanırsan, resmi tatil olduğunda gidip gel. Kislovodskin'in suyu sen bir sene olmadığında kurumayacak, diye öğüt verdi.

Bilimciler topluluğunun önünü görünce bu da fazla zekice değildi. Kendi mesleklerinden bilim teknik alanında dergilerde çıkan on tane makale ve el yazılarının bulunduğu kaynakları getirmiş.

Geçenlerde il merkezinde yapılan bakanlık toplantısında Ahmetov görevinden ayrılmıştı. İlk önce yeni gelen girdi. Ahmetov biraz daha uzak kalan odasında yalnız oturuyordu. Koyu kaşlarını heyecanla hareket ettirerek: “Hmm, geldin mi?” dedi.

Bu da çok dikkat çekmeden işini söyledi. Ahmetov yorgun görünüyor. Gözleri koyunun gözü gibi kırıksıklıklarla dolu görünüyor. “Ne zaman konuşup bitireceksin?” dedi yorgun bir halde dinledi. Konuşma bitecekken parlak masanın üzerinde duran birçok telefonda dirseğinin yanındaki çaldı.

Ahmetov'un sakın yüzü değişti, çalan telefonun avizesini kaldırdı. Öbür taraftan çıkan ses önce selam verdi. Ahmetov da selama karşılık verdi. Gürültülü gelen ses hızlıca devam etti. Ahmetov'un düz olan kaşlarının uçları küçücük hareket etti. Sonra kaşlarının ortası hareket etti. Bir süre sonra sanki siyah bir kartal gibi kanat çırpacak gibi oldu.

Ama geniş alnındaki o fırtına gözlerinde dağılmadı. Telefondaki tuhaf çıkan ses biraz konuştu da, “Şimdi ne diyeceksin”, dedi bir müddet sustu, bekledi

- Başka seçeneğimiz yok, dedi Ahmetov sakince.

Bu birkaç kelimedenden sonra açık mavi telefon tam mavi oldu. Öbür tarafta heyecanlı ve gürültü gibi gelen erkeğin ağzından çıkan tükürükler sanki telefonun avizesinden etrafa yayılıyordu. Ahmetov onu eliyle kapattı dinlemeye devam etti. Bir noktada gürültülü sesin sahibi "hoşça kal" dedi. "Görüşmek üzere" dedi Ahmetov. Elindeki telefonu yerine koyunca mavi avizeden yerine denk geldiğini işaret eden ses çıktı.

- Böyle bir durum için önceden haberleşmek, danışmak iyi olmaz mıydı? dedi Ahmetov ona bakarak. Ben de emir altındayım size ne diyebilirim. Yarın on birde hayır hayır on birde işim var. O, takvime bakarak öğleden sonra saat üçte tekrar geliniz. Düşünelim.
- Hoşça kal.
- Görüşmek üzere.

Kapıdan çıktı ve arkasına dönerek baktı. Ahmetov eşiğin altından bir kaplumbağa çıkıyormuş gibi bakındı.

- Şimdi Ercanov'ı aramak doğru olur, dediğinde canı sağ olsun Sarsenov, Taksi de tam zamanında geldi.

Simsiyah bıyıklı adama gideceği yeri söyledi ve buyurun dediğinde yaptığı gibi başını salladı.

Bir zamanlar okul okuduğum Almatı değişip gitti. Her yerde gözüne kömür gibi basılmış tanıdık evler denk geliyor. Yerin altına kadar uzanan bir yurt, yerin altından çıkan bir yurt... Sokaklar yabancı ülkeden gelen turistlerle mi dolu ne? Araba trafik ışıklarının olduğu bir köşeye park edilmişti, kaldırımlarda ise çift halde yürüyen bir grup insan vardı. Yürüyenlerinin birinin ağzından "gayret" kelimesini duyunca şaşırdı. Tam ortada uzun bir nergis gibi olan biri:

- Bu kişinin ayağı eğri biliyorum, vurduğu top kaleye girmez ancak yandan çıkar, diye futbolcuların birine alışılmışın dışında küfürler etti. Sarsenov'un neden üzüldüğü bilinmiyor.
- Onların yabancı olduğunu söylersem, onlar bizim karanlık çevrelerimizdir, diye mırıldandı kendi kendine. Evet, bu doğru. Dediğinde nar gibi kırmızı yiğidin küçük çivisinden çıkıp gelen siyah transistör:

Pelin ile yabani soğanla dolu köyüm, diye şarkı söyleyip gidiyordu. Mavimtrak “Volga” kükrer gibi bir sokağa kıvrıldı. Kaldırımından yandan bakıldığında bir ev denizdeki bembeyaz bir gemi gibi ışıldıyordu. Zor süslerle birleştirilmiş pencere ve pencere kenarları. Bütün bunlara ağzı açık kalan Sârsenov arabanın durduğunu da fark etmedi. İlk olarak eline sarılan şoföre tutturup çıkması bir oldu. Erjanov’un evinin meşe kapısının tümseğinde durup kırmızı parmağıyla zilin düğmesine bastı, zil güzel bir papağan sesiyle çaldı. Biraz sonra Erjanov’un kahkahası işitildi.

— Aaa! Buyur Hoş geldin, deyip sarıldı.

Sonra birbirlerine sarıldılar el sıkıştılar. Biri diğerinin göğsüne şakacıktan yumruk atacakken limon rengi gömlek giymiş, önünde önlük olan kıızıl saçlı bir kadın yemeklerin ismini saydı ve hazır dedi. Sârenov ansızın utanıp kaldı. Genç kadının beyaz ince parmaklarını dudaklarına götürdü. Genç kadın gülümsedi. Neşeli kadın dilinin ucuyla tatlı bir şekilde söyledi:

— İyi peki, dedi.

Üçü, anaokulundaki çocuklar gibi el tutuşup sağ taraftaki odaya yürüdü. Geniş odanın pencereden başka hiçbir yeri kitaptan görünmüyordu. İkisi ortada bulunan yuvarlak masanın etrafındaki koltuklara yerleşti. “Genç kadın ben mutfağa gideyim, deyip çıktı. Giderken kocasının başının arkasına dokundu. O anda Erjanov, kale gibi sağlam ve beyaz dişlerini göstererek güldü. Sonra ona baktı tekrar güldü Sârsenov da mecburen gülmek zorunda kaldı ve gülümsedi.

— Sen övünerek geldin, fakat dedi Erjanov şimdi bize Dävletov geldi.

— Davletov mu? Efendim, o nereye gidiyor? Diye Sârsenov da kulak verdi.

— Hayır hayır, o değil. Bizimle birlikte okuyan Dävletov Kızılkum’un bir yerinde iş arayıp duruyor diye işittim. O sefer gittiğimde size uğrayamadım. Bu eskiden beri meşhur olan Dävletov. Gazetelerden görmedin mi? Bu yıl akademi üyeliğine önerilen Davletov o.

— Ya! O zaman sıra bozuldu. Bana niye söylemedin? Erjanov iki dizini birbirine vurup, otuz iki dişinin hepsini gösterip sesizce güldü. İşi rast giden kişinin nasibi ayağına gelir. Daha ne olsun!

Gerçek bu imiş, kapının zili çaldı. Erjanov altındaki süslü koltukta gerilip, aniden yerinden kalktı. Koridordan gürültülü sesler işitildi. Mutfak tarafından süslenmiş, gerinerek yürüyen Erjanov'un karısı görüldü. Odasında yalnız kalmak istemeyen Sârsenov da koridora çıktı.

O Erjanov ile karısı hizmet eden iki adamdan hangisin Däletov olduğunu tahmin edemediler. Orta boylu kalın kaşlı eğri burunlu adam şişmanlığına bakmadan hızlı hareket etti, Erjanov'un karısının elini öpünce neşelendi. Uzun boylu, geniş alınlı, ince burunlu, altın gözlüklü adam zayıflığına bakmadan ağır hareket etti, karşısında gülümseyen kadının güzel parmaklarına dokunarak elini biraz kaldırıp dudaklarına zar zor götürdü. İkisinin yanında gelen esmer kadın gülümsedi. Erjanov hızla hareket edip üç misafirin giysilerini elbise askısına astı. Ak kamış gibi beyaz kadın önlerinden yürüyerek misafirleri çalışma odasına yönlendirdi.

Tanıştırayım, adı Oraz, Murat'ın birlikte okuduğu sınıf arkadaşı. Üçü de bununla selamlaştı. Altın gözlüklü ile esmer yüzlü kadın çalışma odasına girdi. Orta boylu Erjanov'un karısının bileğinden tuttu:

- Bir güzel koku geliyor, gidip gözümle görmeyince rahat edemem deyip mutfığa doğru yürüdü.
- Evet, bizim Äleken geniş kazan üstünden bir şeyler atıştırmazsa içi rahat etmezdi, diye söylenip altın gözlüğünün altından gülümsedi.

Az sonra orta boylu adam ağzında lokma ile çalışma odasına girdi. Sonra kitap dolu raflardan gözünü alamadı.

- Bakınız, bizim Mäkenler'in de bulamayacağı bir şey yok, diye yaslanarak güldü. Eskiden atalarımız sevdiğiniz misafirlerin arzularını gelir gelmez sor demişler. İkimizin birbirimize kırgınlığımız yok. Öyleyse ben beğendiğimi bugünden itibaren söyleyeyim. Sonra bana Ştemenkoñ'u unutturma.

Erjanov bu kez dişlerini göstererek sesli güldü. Altın gözlüklü adam da azıcık gülümsedi. Ak kamış gibi beyaz yüzlü kadın adamları sofraya çağırdı. Millet tam salonun ortasına doğru yürüdü.

— Aaa! Bizim Almaşka'nın sofrası ufak tefek ama bir şehre bir yıllık azık verecek kadar dolu, dedi kaba adam kapıdan girerken daha şaşırakaldı.

Yanındaki altın gözlüklü sessiz bir şekilde gülümsedi. Sofranın başköşesindeki tek sandalyeye deminki orta boylu eğri burunlu adam ısrarla altın gözlüklü adamı oturttu. Onun yanına esmer kadın yerleşti. Kapının yanındaki yer uzaktan gelen misafir Sarsenov'a aitti. Sofranın aşağı tarafını da beyaz yüzlü kadın aldı. Erjanov da ikisinin arasına yerleşti.

— Ooo! Gözlerim neler görüyor öyle. Bu zamanda lokantalar da arayıp bulunmayacak bu ışıklık bu değerli kara havyar ile kırmızı balığı sadece tek bu evde bulabilirsiniz. Galiba bu, dünyanın öbür ucundan gelen misafirin çantasından çıktı, dedi o balığın bir parçasını tabağına koyarak.

Sarsenov kıpırdamaya başladı, Erjanov onun bacağına bastırdı.

— Allaha şükürler olsun Kiyandı'dan gelen arkadaşlarımızın olduğu gerçektir, dedi.

Beyaz yüzlü kadın tatlı tatlı konuşarak gülümsedi.

— İşte Almaşka ve Mäken karşı olmasa da bu sofrayı yönetmeyi elime alsam, diyorum. Kim kabul ederse elini kaldırsın, dedi deminki kaba adam. Orta boylu kaba adam ve esmer kadından başka herkes elini kaldırdı.

— Şimdi kim karşı?

Kimse elini kaldırmadı.

— Kim elini kaldırmadı?

Esmer kadın elini kaldırdı.

Jämila Hanım'ın beni kabul etmeyeceğini kendim de bilmişim. Öyleyse “kâfir tek olursa Müslüman da rahat olur,” diyen, sözü beni kabul etmeyen Jämila Hanım'a veriyorum. Millet kahkaha ile güldü. Sarsenov da güldü. Jämila Hanım yerinden kalktı. Üstündeki elbisenin göğüs bölgesini düzeltti. Eliyle kıvrımlı saçını da düzeltti. Ondan sonra dişlerini göstererek güldü. Elindeki kadehi yukardaki avizeye doğru kaldırdı.

- Tabi ben Äleken gibi konuşan biri değilim, benim demek istediğim bu evin ışığı bundan daha çok aydın olsun.
- Bravo bravo, dedi Äleken.
- Doğru, güzel söylediniz dedi gözlüklü adam.
- Sağ olun, dedi beyaz yüzlü kadın.
- Jämila Hanım söylese de öyle söylüyor ya, dedi Erjanov altındaki sandalyeyi oynatarak.

Särsenov sofra başındakilerle kadehini kaldırdı. Ondan sonra orta boylu, kaba adam sofrayı şenlendirmeye devam etti. Sofra başındakilerin her birinin sağlığı için kadeh kaldırdı. Kimseyi ihmal etmedi. Oradaki herkes hayran kaldı, adam da Tanrı bile buna hayran kaldı diye düşündü. O, Särsenov'u ilk defa görmesine rağmen onu bile övdü. Särsenov doğduğundan beri duymadığı tatlı sözleri ondan duydu. Herkese iltifatta bulunup onların gönüllerini aldı, gururlandırdı, her birine tekrar söz verdi. Önce deminki gözlüklü adam ayağa kalktı. Äleken'in sesi sanki el yapımı siyah bir dombıraya benziyordu, bu değerli misafirin sesi dükkândaki dombıranın sesi kadar güzel değildi. Her sözünü terazide tartar gibi acele etmeden söyledi. Kâhya gibi konuşmadı, konuşmalarına eskilerden başladı. Âdem ile Havva'nın ilk günaha girdiği zamandan, hatta ondan sonraki zamanlardan da konuşmasında bahsetti. Mayıs ayının zafer günlerinden de bahsetmeyi unutmadı. Sofra başındaki küçük grubun dikkatini çekecek şekilde devlet başkanlarının cumhuriyet başkanlarının eyalet ve şehir yöneticilerinin isimlerini tek tek saydı.

Ondan sonra Äleken'in güzel sesine Alma Hanım'ın meşhur mutfak hünelerine, Erjanov'un insanlığına, çalışkanlığına, arkadaşılığın değerini bildiğine: “birlikte, tatlılık için kadeh kaldıralım,” diye sözünü bitirdi.

Oturanlar gözlüklü adamın uzun konuşmasının bittiğine mi sevindiler yoksa söylediklerine mi sevindiler! Yerlerinden ayağa kalktılar ve kadeh kaldırdılar. Deminden beri masanın üstünde dolu duran kadehler içildi. Kadehteki içkiler oturanların midesine indi. Altın gözlüklü adamın sözlerinden mi, beyaz yüzlü kadının yemeklerinin lezzetinden mi etkilendiler? Herkes yemek yemeye başladı, daha sonra da konuşmaya.

Särsenov'un yaşadığı uzak yerde böyle partiler olmuyordu. Onlar bir araya gelince ya siyaset ya da havalar hakkında konuşuyorlardı. Zaman kalırsa Sinay köyünden de söz ediyorlardı. Sonra kart oyunu oynuyorlardı. Kart yetmeyenler ise dolaptan Kazak şarkılarının melodilerinin yazdığı kâğıtlarla birlikte piyano çalan kadınların yanına gidiyordu. Onlar artık şarkılar sayesinde tanışıp Ağ Jayıkka deyip dönüyorlardı.

Sofra başındakiler kendi aralarında sıradan şeyler konuşuyorlardı. Äleken dün kendi işi ile ilgili bir kuruma gitmişti. Oraya gittiğinde kapı kapı dolaşan bir tıpsızı gördüğünü anlattı. O Äleken'i görünce arkasını döndü. Äleken bu ensesi kalın adamın kurum yöneticisine ne söylediğini tahmin etti. Yönetici de Äleken girdiğinde biraz gülümsedi. Herhalde deminki tıpsızın söyledikleri aklına geldi. Aaaaa... Bu Kazaklar bu kötöleme huylarından ne zaman kurtulacaklar diye söze karıştı Erjanov, sanki kendi Özbek'miş gibi.

— Hey, bu kadar kısa zamanda Kazaklar bu huyundan vazgeçmez. Tanrı da usta diğerlerinin başını, elini yarattığı gibi, bizim Kazakların da gözünü ve sözünü yaratmış dedi. Äleken yağlı "Kazı"sını kendi tabağına koyarak.

Deminden beri gülümseyerek oturan altın gözlüklü adam konuşmaya katıldı: "Fakat Kazak suçlu değil tarih suçlu," dedi. Ondan sonra yakın bir zamanda özel günü kutlanan Alfarabi'den Otrar'daki Aleksander Kütüphanesi'nden, Sultan Beybarıs, Şokanveli hanov'u Petersburg'da iken bunlar tanışmış, diye konuştular ve zenginlerin kadınları hakkında konuştular. Särsenov hiç duymadığı birçok Arapça, Farsça, Fransızca, Rusça, Türkçe, Moğolca, Kazakça soyadlarını gözden geçirdi. Altın gözlüklünün konuşmasının uzadığını fark eden misafirler eğlenmek için bağırdı. Şarkı söylemeye başladılar. "Şarkı söyleyelim, dans edelim, dans edelim. Dalgalansın seslerimiz, seslerimiz. Haha ha, ho ho, hi hi..."

Alt kattaki enstitüde çalışan delikanlı da misafir çağırması dedi Erjanov. Takur tukur eğlence seslerini duyan Äleken uykudan uyanmış gibiydi. Kadehler ters çevrilmişti

— Şimdi sözü misafir delikanlıya verelim.

Särsenov'un bildiği iki cümlesi vardı. Onun birincisi evin çocuklarının sağlığı için, ikincisi ise sofrada oturan hanımların sağlığına içelim derdi. Bugün ağzına ikinci cümlesi geldi. Çünkü bu eve geleli hiç çocuk sesi duymadı.

- İşte centilmen, dedi esmer yüzlü kadın.
- Biz Sârsenov ile ikimiz Jâmila Hanım'ın yakın zamanda akademisyen olan eşi için içiyoruz dedi.

Erjanov bu sözü biraz güzel şekilde söylemeye çalıştı. Aşağıdaki daireden şarkı ve dans eden ayakların sesleri işitildi.

- Şimdi sigara içelim hava alalım, biraz mola verelim dedi Äleken.

Misafirler ayağa kalktı. Erjanov öne düştü ve odanın ışığını açtı. Duvarda asılı duran kitaplara göz attı. Kazak Ansiklopedisi'nin parlak kalın bir cildini alınca arkasından bir kutu iskambil kâğıdı görüldü. Äleken kâğıtları eline alınca hayrete düştü.

- Baksana bu Mâkan'de bulamayan bir şey yok, dedi Erjanov. Geçenlerde bir arkadaşımız Paris'ten getirmişti.
- Aaa... Öyle mi?

Erjanov altın gözlüklü adamı ve karaca kadını karşısına alıp oyuna başladı.

- Bu yeni misafir delikanlı bize şans getirecek mi? dedi esmer kadın elindeki sigaranın külünü döküp kıvrıkcık saçlarını arkasına attı.

Erjanov:

- Benim bildiğim Sârsenov coğrafi ve siyasi karttan başka oyun bilmez. Kargayı bul desen tüfeğini alıp dışarı çıkar.

Altın gözlüklü adam ve karaca kadın güldüğünde dişleri bembeyaz görüldü.

Oylese biz Äleken'le ikimiz durumlarımızı soralım, hal hatırımızı öğrenelim, dedi. Äleken onu divana çağırdı. Äleken yumuşak divana oturdu Sârsenov'un durumunu sormaya başladı. Sersenov biraz sessiz kaldı ve art arda işinden bahsetti.

- Doğru doğru bu fikirlerinizi kimseye söylememiş miydiniz?
- Geçen yıl arkadaşımız Ahmetov bizim vilayete gelip kendisi söylemişti.
- Buraya geleli uğramamış mıydınız ona.

Sârsenov gündüz Ahmetov ile görüşüğünü söyledi. Äleken ne Ahmetov'u ne de Sârsenov'u benimsediğini belli eden bir gülümsemeyle güldü. Bundan sonra ona

ilerideki işleri hakkında sormaya başladı. Sârsenov hala kâğıt üzerinde yazılı olmasa da ona planlarından bahsetti. Äleken azıcık başını salladı. Sâsenov anlatımını hızlandırdı. Hatta o bazı uzmanların görüşlerine bile karşı çıktığını anlattı. Äleken başını sallayıp ellerini dizlerine bağlayıp oturdu. Sârsenov konuşmasına devam etti.

— Keşke bunlardan eskiden belirtseydin dedi Äleken.

— Bence hala geç değil dedi Sârsenov, Äleken'in yüzüne bakarak.

Äleken dikkatini kart oynayanlara yöneltti. Sârsenov'un bu sözlerini de duyunca bakakaldı.

— Hayır, siz doğru söylüyorsunuz.

Sârsenov duraksayıp kaldı Äleken azıcık gülümseyip yerinden kalktı.

— Siz bu düşüncelerinizden iş çıkarabilirsiniz, dedi Äleken.

Cebinden sigara alıp kapıya doğru hareket etti Sârsenov onun gelip gelmeyeceğini anlamadı. Bir kez daha sevinmedi. Kitaplıktan bir albüm aldı ve geri divana yerleşti. Albümü ilk açtığında saçına beyaz kurdele bağlamış kız fotoğrafı gördü ve bakakaldı. İkinci sayfayı açtığında küçücük bir kız yuvarlak yüzüyle gülümseyip duruyordu. Her sayfa çevirdiğinde o kız sanki büyüyordu. Şimdiki fotoğrafta birçok çocuğun arasındaydı. Bunlar sınıf arkadaşları olabilir. Sonra yuvarlak yüzlü kız gözleri pırıl pırıl bir hanımefendiye dönüştü. Şimdi onun tek başına çekilen fotoğrafları değil kalabalık çekindiği fotoğrafları da çoğaldı. Fotoğraftaki altın gözlüklü kadın annesi gibiydi. Esmer yüzlü düz burunlu herhalde bu kart oynayan altın gözlüklü adam bu kadının kardeşi olabilir. Düşündüğüm gibi bu hanım efendi gözlüklü kadın ve altın gözlüklü adamın arasında fotoğraf çektirmişti. Daha sonraki sayfalarda hanım efendinin yanında aynı yaşta kız ve erkekler vardı. Sağa sola taranmış kıvrıkcık saçları sonunda topuz oldu en sonunda da başlığa benzedi.

Yuvarlak yüzlü kız resmin birinde kayak yapıyor, birinde elma ağaçlarının arasında gizlenmiş bakıyor. Resimler değiştikçe kızın yanındaki adamlar da değişiyordu. Bir fotoğrafta Erjanov göründü geniş alınlı, eğri burunlu, siyah bıyıklı kepçe kulaklı esmer adamın içindeki kurnazlık fotoğraftan bile anlaşılıyordu. Başını omzuna yaslayan yuvarlak yüzlü genç hanım efendi ya sözünden ya da karakterinden kaba birini anlamış

gibi gülümsüyordu fotoğrafta. Bence bu alaycı gülümseme kadının yüzünden uzun zaman kaybolmamıştır.

Zamanla yuvarlak yüzlü hanım efendi iri bir kadına dönüşmüştü. Güzel gelinin gülümsemesi yuvarlak yüzlü kadının gülümsemesinden değişti. Onun büyük gözlerini az görünen sevinç kıvılcımları yerine daha özenle bakan nurlu bakışlar sarmıştı. Özenle bakıyordu. Deminki kurnaz bakan adamın bakışlarındaki kurnaz bakış kadının gözlerine mi taşınmıştı? Önceki zayıf, esmer, bıyıklı gencin yüzü şişmanlayınca kulaklarının büyüklüğü de fark edilmiyordu. Genç o kadar şişmanlamış ki gözleri bile çekik olmaya başlamış. O büsbütün yüzüne gömülmüş gibi bakan gözlerden, bir zamanlar kusur bulmak için bakan gözlerden alaycı tavırlar da kaybolmuştu. Onun yerini samimi bakışlar almıştı. Artık o da sönmüş. Bütün etrafı ve bütün dünya ile bağlantısı olmayan her şeye kayıtsız kalan bir gülümsemeye dönüşmüştür.

Säsenov başını çevirip Erjanov'dan tarafa baktığında o, büyük yüzü sanki pişmiş et gibi yumuşak ve elindeki oyun kartlarındaki resimleri imceleyerek sallanan koltukta ayağını uzatmış oturuyordu. Onun yüzündeki değişimi fark eden esmer kadın gülümsedi. Resimdeki kadının dünya ile bağlantısı yok ayrıca yanında oturan adama içinden kötülük düşünüyor gibiydi. Särsenov sonraki sayfayı açtı. Bu albümdeki insanların elleri ve ayakları yaşlanmıştı. Fotoğraftaki genç kızlar ve genç yiğitler artık yenge ve ağabeylere dönüşmüştü. Onların bazıları sadece tek fotoğrafta var. Bazıları da hemen hemen her fotoğrafta vardı. Bunlardan biri de Äleken'di. Önceki Äleken'in evi varmış demek ki. Bir fotoğrafta bütün kibar insanlar toplanmış, onların ta arkalarında kendilerine göre genç görünen yiğitler duruyor. Onların arasında Erjanov ve beyaz yüzlü kadın da gözükmüyor. Birçok fotoğrafta onlar arkalarda gözükmüyor. Diğer fotoğraflarda bu kalabalık biraz biraz azalıyordu. İnsanlar azaldıkça bunlarda önlerde yer alıyorlardı. Ön sırada öncelikli olarak beyaz yüzlü kadın oturmuştu. İlk önce Äleken'in sağ tarafındaki Jämila Hanım'ın yanında yer almış, sonra da Äleken'in yanında sağ tarafında yer almıştı. Erjanov ise daima ikinci sırada dişlerini göstererek duran altın gözlüklü adamın yanında ona yapışmış gibi duruyordu. Bu fotoğrafta sadece beş kişi vardı. Üzerindeki kıyafetler avcı kıyafetlerine benziyordu. Şelaleye Jämila Hanım, Äleken ve beyaz yüzlü kadın koşarak gidiyor gibiydi. Altın gözlüklü adam ve Erjanov da bunları seyrediyor gibiydi. Hepsi bir olaya gülüyor gibiydi. Fakat

hepsinin gülüşü ayrıydı. Altın gözlüklü adam her zamanki gibi dişlerini gösteriyordu. Äleken ile beyaz yüzlü kadının gülüşü dev gibi parlıyordu.

İşte esmer eğri burunlu siyah bıyıklı Erjanov ile esmer Jämila Hanım yaşamın tadını almış gibi gülümsüyorlardı. Etrafı altınlarla süslenmiş bu albüm burada bitti. Kart oynayanların elinde kartların resim ve sayıları yavaş yavaş artıyordu. Onlar da bu sayılara bakıyordu.

Säsenov susamıştı. Su içmek için salona gitmek istemişti. Salonda kimse olmadığından dolayı sofrada tek başına olmak istemedi ve mutfğa gitti. Mutfğa başını sokar sokmaz loş ortamda büyük bir gölgeye denk geldi. Arkasından da bir şey göründü. Beyaz yüzlü kadın dalgalı saçlarını düzeltmeye başladı. Säsenov sessizce kapıyı kapatıp odaya geçti. Çok geçmeden Äleken de göründü. Äleken asık suratlıydı. Säsenov'a bakmadan direk oyuncuların yanına geçti ve esmer kadının kâğıtlarına baktı. Az sonra beyaz yüzlü kadın odanın kapısından başını uzatarak oradakileri sofraya çağırdı. Bu sefer deminki gibi çok konuşma olmadı. Kâhya bu kez oturarak sofrayı yönetmeye başladı. Onun yüzünün asık olduğunu ilk önce Erjanov fark etti. Önceki oturmalarında Äleken'in yanına hiç yaklaşmamışlardı şimdi ise Äleken'in yanına sık sık gidiyordu. Söze de ilk önce Äleken'in sağlığı için dilekte bulunarak başladı ve kadeh kaldırdı. Beyaz yüzlü adın Särsenov'a bakmamaya özen gösterip Jämila Hanım için kadeh kaldırdı. Eşinin asık suratından dolayı bütün misafirler ona ilgi gösterince esmer kadın gururlandı. Sadece altın gözlüklü adam eski tavrını değiştirmeden öylece oturuyor ve gülümsüyordu. Ev sahibinin hazırladığı bütün tatlılar yemekler ve içecekler yenilip içildi. Äleken sık sık yerinden kalkıp telefonla birini aradı. Bazen sesi oturanlara kadar geldi.

— Ya! Yeter artık.

Säsenov Äleken ile konuşan bu sesi daha önce duymuş gibiydi. Fakat tam hatırlamıyordu. Erjanov'un odasından asık suratla çıkan Äleken kendini aşağılanmış hissediyordu. Kendine geldi ve adımlarını sert attı. Adımlarını sert attıkça zavallı Erjanov'un korkusu arttı. Bazen önünde bazen arkasında ona hizmet etmek istedi. Bunlar dışarı çıkarken apartmanın önünde sigara içen altı yedi tane genç gördü. Görünce sessiz kaldılar. Bunlar deminki alt katta eğlence yapan gençler olmalıydı. Çekilip yol verdiler. Bunlar geçtikten sonra biri:

— İşte Devletov değil mi? dedi.

O anda Erjanov deminki Äleken'e koştı. Avludan çıkana kadar suratı asıktı. Kavşağı dönünce suratı düzeldi. Sokakta bekleyen özel uzun aracın kapısını açtı ve Jämila Hanım ve Äleken'i oturttu.

— Çok teşekkürler dedi Meke. Devletovlara yakışır gibi.

Kapıyı kapatırken Äleken:

— Misafir delikanlı, siz de hoşça kalın gidene kadar haberleşiriz fikir alışverişinde bulunur konuşuruz, dedi. Särsenov'a.

Altın gözlüklü dişlerini göstererek gülen adam da telaşlanarak şoförün yanına oturdu.

— Artık gidelim, dedi Äleken şoföre emrederek.

Säsenov sonradan fark etti ki gündüz Ahmetov'un bürosunda telefon avizesinden çıkan ses Devletov'un sesine çok benziyordu. Siyah araba gözden kayboldu. Ağaçların sararan yaprakları tek tek düşüyordu. Kavak ağacının dibindeki iki eski sınıf arkadaşı arabanın arkasından bakakaldı. Araba gitti, gitti sonra sinyal verip başka bir sokağa döndü.

Erjanov şimdi baktı buna.

— Deminki Äleken'e dikkatsizce bir şey mi söyledin yüzü birden asıldı, dedi.

— Hayır, ağzımdan yanlış bir şey çıkmadı.

— Öyleyse yolun açık olsun deyiverseydin. Diyelim ki haklısın Dauletov'un “görüşleri” diğerlerinin “iradesinden” daha fazla ve üstündür. Muhtemelen, az önceki akademinin seçimleri gergin geçti. Aksi takdirde daha önce böyle bir şey yoktu, dedi.

Erjanov kendi sözlerine kendisi de inanmadığı için kötü bir sesle konuştu. Çok önemli bir kişi. Bu tür insanların yüzlerini tanımanda ve onları bilmende sakınca yoktur. Sonra gülerek ona baktı. Särsenov'a o az önceki kepçe kulak öğrenci gibi göründü. Büyüdüğünde de ordudan okumak için dönen zayıf esmer bir adam. Arkadaşları olmadığında da orduda asker gibi hiç yorulmadı. Säsenov tiyatro okumak için gelen bir yiğit nasılsa o da öyleydi. Güvenlik görevlisinden başlayıp rektöre kadar bütün

insanlar sevdi aceleci Erjanov'u. Her zaman belediye başkanı seçildi. Sınıf arkadaşlarının hiçbirini burssuz ve yurtsuz bırakmamaya kararlıydı. Eğer aynısı gibi davranırsak aynı Erjanav'u hissederiz. Ama Sârsenov bugün nedense Erjanav'a bilinmeyen bir sebeple acıyor.

Esen yellerde su damlaları ve sarı yapraklar düşüyor. Erjanov ağzını her açtığında dostunun yüzüne bakıyor. İkisi birlikte avluya girdiler. Apartmanın önünde deminki sigara içen gençler hala duruyordu. Bunları görünce sustular. Deminden uçar gibi gelen Erjanov çuvalın ağzı bağlamış gibi üzgün kaldı. Sigara içen gençlere sinirlendi ve gözünün yanıyla baktı. Bunlar apartmana girdi, arkada kalanlar fısıldamaya başladı başladı.

İkinci kata çıkınca Erjanov'un yüzüne sebepsiz bir gülümseme geldi. Arkadan gelen Sârsenov ona şaşırıp kaldı. Sonra onun yüzüne de beyaz yüzlü kadının yüzündeki gibi hayatın her tadını almış gibi bir gülümseme geldi. Şimdi deminki fotoğrafları alıp meyhaneye gideyim, yarın üçte Ahmetov'a gitmem gerek diye düşündü. Şimdi ayaklar altında kalmış gibi olan dostunun parlak ve mutlu yüzüne bakıyordu.

4.10. SON DURAK (AKIRĞI AYALDAMA)

Bugün de Bisenov odasından tam 18.30'da çıktı. Görevli bir duvardaki saate, bir ona bakarak sessizce gülümsedi.

Biraz yürüdükten sonra tekrar geri döndü. Tertemiz koridorun diğer ucunda temizlik yapan temizlikçi onun aleyhinde bir şeyler söyledi. Bisenov onun konuştuklarını anlamış gibiydi. Odasındaki çöp sepetini her gün ağzına kadar doldurmasından şikâyet ediyordu. Hakikaten bu kurumda Bisenov'dan daha çok yazı yazan adam yoktu. Askerdeki bu alışkanlığı tüm kurum yönetmenliğini idare eden müessesenin müdür yardımcısı olsa da kalmamış. Başka kurumlara yazacağımız kâğıtları da hep kendisi yazıp gönderdiği için başkalarının yazısını kabul etmek bir kenara kontrol bile etmiyor. Daktiloda güzelce yazarak getirdiğim yazı üzerinde hiç hata bulamayınca biraz şaşırıyordu. Bir yerinde bir eksik varmış gibi bir o tarafa bir bu tarafa çeviriyordu. Sonunda o eksikliği buluyordu. Tam bitti derken o güzel yazısı bir tuğlası düşmüş duvara benzedi kaldı.

Eninde sonunda Bisenov o kâğıdı kendisi yeniden yazar. Sonra kimse o kâğıda bir daha tekrar elinin ucunu bile dokunduramaz. Yazı sonunda Bisenov'un mührü bulundu mu yeter, hangi başkan görse mutlaka imza atardı.

Kalem efendisi yazma işinde birinciliği alan Bisenov konuşmaya gelince sıfır. Bu yüzden de o “Bu ne?” diye tekrar sormamaları için anlamlı yazmaya çalışıyor. Arada sırada bölüm başkanına girdiği zaman “Ya siz ne yaptınız?” diye yüzüne kar yağmışçasına homurdanmaları duysa Bisenov’a bundan beter ölüm yok. Bisenov gözünün önüne üçüncü dünya savaşını getirebilir ama öyle bir rezaleti hiç düşünemez. Allah'ın merhametiyle kırk yaşına kadar böyle bir maskarayla da karşılaşmamış. Bütün isteği de geri kalan hayatında da böyle bir durumla karşılaşmamak. Onun için Müdür Bey onu çok severdi. Bu yüzden meslektaşları da onu çok severdi. Yazılarının doğru olmadığını bilse de, geri verip tekrar yazdırmayacaklarını bilir, onları uğraştırmadığı için memnundu.

Şehrin yakınında süslü beton çitle çevrilmiş beş katlı binada Bisenov'u eleştiren, sevmeyen kişi yoktu. Onu görünce veya adını duyunca o görevli gibi herkes gülümsüyordu. Fakat bunun nedenini kimse açıklayamıyordu. Bisenov sabahtan akşama kadar yazı yazdığı için mi, meslektaşlarının büyüğüyle olsun küçüğüyle olsun konuştuğu zaman kepçe kulaklarının kıpkırmızı kesildiği için mi, bu kadar çalışkanlığına rağmen yönetmen olamadığı için mi, bugün kantinde ne yiyip içse aynısını ertesi günü de tekrarladığı için mi? Kiminle karşılaşsa herkesin gülesi geliyordu. Bisenov bütün ömrü boyunca sadece bir kere adamı üzmüş. O da futbol maçında. Ayakları topa değil yolundaki taşa bile dokunmayan Bisenov'un futbol maçlarını sürekli izlemesi hayret bir şey. Her zaman güney taraftaki koltukların birinden yer alır. Çünkü kuzey tarafta oturan taraftarlar çok sakin de güney taraftarları gibi değil.

Bisenov hareketlileri sever. Kendisi bağırıp çağırmasa bile yanındakilerin sessiz oturmasından hoşlanmazdı. İşinde de kendi düşündüklerini başkasının ağzından duyunca çok sevinirdi. Onun ağzından hayatı boyunca çıkamayıp içinde boğulup öleceği fikirlerin başka kişiler tarafından söylenmesine çok sevinirdi. Başını sallayarak, alkışlayarak memnun olurdu. Futbol oynanan sahada da her giren golü alkışlıyor. Golün hangi kaleye atıldığı onun için önemli değil. Önemli olan güzel gol atılmasıdır.

“Aferin! Maşallah!” Bunun gibi alkışları rakip tarafa söylemesi yanındakileri sinir ediyordu. Bir de “Kayrat” takımının kalesine vurulan topu alkışlayacağım diye yanında oturan elinde balta gibi baston bulunan emekli dededen yediği dayak bile var. Bunun haricinde her zaman insanların gönlünü alıyor. Yalnız meslektaşları değil, komşularının arasında bile ona “Ey herif.” diyecek adam yok, yani herkes seviyor. Bahçeye ağaç dikmek mi lazım, küreği elinde ilk olarak o gelir. Çiçekleri sulamak mı lazım, hortumu omzunda koş a koş a yine o gelir. Topsumsal etkinlikleri, toplantıları hiç kaçırmaz. Yeryüzünde ne kadar kurum, heyet varsa hepsine üyedir. Fakat hepsinde de müdür değil, müdür yardımcısı. Ailesinde bile müdür karısı, kendisi ise müdür yardımcısı. İki çocuğu bir şey olunca annesine koşar. Sonra babalarına “Annem onu diyor.” “Annem bunu diyor” diye annelerinin verdiği görevleri babasına iletmeye geliyorlar.

Reyhan da kötü birisi değil, kendisi gibi uysal. Geveze değil kendisi gibi az konuşur. Fakat yine de ta baştan Reyhan konuşmaya kocası onaylamaya alışmışlar. Karısını eline süpürge aldığını görse, o elektrikli süpürgeye koşar. Karı koca televizyonda oyunları izlerken “Brezilya galip çıkar” “Yok Almanlar yener” gibi azıcık tartışmalarının haricinde onlar hiç bir zaman kavga etmezler. Bugüne kadar uyanır uyanmaz birbirine “Günaydın!” uyumadan önce “iyi geceler ” diyorlar. Birbirinden izinsiz iş yapmazlar. Hatta ikisinin ağırları bile aynı. Birinin böbreği sancıyorsa diğerinin karaciğeri sızlıyor. İkisi de sigara kullanmaz. Mutfak yoğurt ve zeytinyağlarından boşalmış şişelerle dolu. Sağlıklı beslenirler.

Çocukları bile kendileri gibi birisi kaşık yıkasa, öteki ayakkabıları siler. Bu yüzden mi bilmiyorum, Bisenov işten çıkar çıkmaz evine acele ederek gelir. Yediyi bir dakika bile geçmeden tam yedide kapı zili çalar. On on beş dakika ellerini yıkayıp çayını içer. Daha sonra on beş dakika gazete okur. Beş on dakika çocuklarının notlarına bakar. Bu ara Reyhan’ın da akşam yemeği hazır olur. Yemekten sonra Reyhan kızının müzik dersine kendisi de oğlunun matematik derslerine yardım eder. Sonra hepsi birlikte dışarıda yarım saat kadar temiz havada yürüyüş yapar. Eve girince hepsi ailece televizyondan haberleri izler. Birer bardak ayran içip odalarına geçerlerdi. Biraz oradan buradan konuşurlar. Mühendis Bisenov felsefi düşüncelere daldığı zaman gökyüzündeki ay ve yıldızların bile sert bir kanun etkisi altında bulunduklarını, yasalara uymanın yüce bir şey olduğunu ve bunu sadece insanların yapabileceğini

düşünerek bilinçliliğin en yüksek aşamasıdır diye algıladı. Bu yüzden de yapacağı işlerini bir gün önce planlamayı severdi. Hafta içi iş günlerinde ne yapacağı her zaman bellidir. Hafta sonu tatil günlerini, bayram günleri ne yapacağını cuma günü iş yerinden ayrılmadan önce not defterine sırasıyla yazardı. Artık bu plana uygun halde hepsi yapılır. Bu programa uymamasına sadece deprem, sel veya ciddi hastalıklar engel olabilir. Kendisi materyalist olmasına rağmen içinden Allah korusun diye dua ederdi.

Bisenov bugün de bu alışılmış rejimini bozmak istemiyordu. Onun eviyle iş yeri arasında yolcuları taşıyan araç duraktaydı. İşte mavi otobüs sanki onu bekliyor, koyu siyah dumanlar çıkararak duruyordu. Onun otobüste oturacağı yeri belli hiç değişmiyordu. Son durakta otobüs beklayip oturan yolcular alalecele yarım saatin içinde hazır olurlar. Bisenov koltukları seçerek kaldırım tarafındaki pencerenin yanındaki dördüncü koltuğa yerleşirdi. Bu koltuğu seçmesinin sebebi şehirde yüzlerce kaza görse onların hepsi ön tarafından, arkasında çarpışmıştır. Tam orta belinden çarpan otobüsü daha görmemiş. Otobüsün arka kapısından binen Bisenov'un gözleri fal taşı gibi açıldı. Tam onun oturacağı koltuğa başka birileri oturmuş. Bir kadın, yanında da genç bir kızla oturuyordu. Boş koltukların birine o da yerleşti.

— Bey Efendi, bileti uzatabilir misiniz?

Halka açık yerlerde kendini oldukça terbiyeli, sakın gösteren Bisenov içinden “Ne Beyefendisi?” dese de ses gelen tarafa yüzünde tebessümle baktı. Bir de ne görsün gözlerine inanamadı. Yaklaşık kırk yaşlarındaki bu genç kadını bir yerden tanıdı sanki. Yanındaki genç kız ise Kuralay’a benziyor gibiydi. Lisedeyken ön sırada oturan Kuralay. Gonca dudakları kıpırdamıyordu, sessizdi. Kuralay dese “Kuralay” Kaçmaya hazır duran Kuralay. Onun kaderinden tamamen silinen Kuralay.

— Yalnız, o uzun bir hikâye...

— Bisenov kasaya baktı. Bileti eline uzatırken yüzüne bir kez daha baktı. Bu görünüş şüphesiz Kuralay'ın ta kendisi. Eskisi gibi yüzünde “Ne tanıyamadın mı?” dercesine alay edici sahte bir tebessüm. Aniden Kuralay'ın yüzündeki o tebessüm kayboldu. Tanımadık yabancı birine dönüverdi. Bisenov onlara ikide bir bakıp duruyordu. “Bu adam neden böyle bakıyor?” diye düşünüyor olabilir kadıncağız.

Oysaki kadın da ona uzun uzun bakıyormuş. Bisenov bir türlü kendini toparlayamadı. Elleriyle alnını sildi. Bu rüya mı, hakikati mi diye kendine sorarak pencereden dışarıyı seyretti. Her günkü sokak ve caddeler. Yeşilliklere sarılmış ağaçlar, kocaman evler. Binalar. Balkonlar. Sağa sola geçen arabalar. Meşrubat satanlar. Kalabalık. Yol kenarlarında kavun karpuz satıcıları. Sinema önünde bilet için sıraya geçmiş insanlar. Gitgide onların bindiği otobüs doldu. Ya bu yalancı dünya ne zamana kadar böyle kalabalık oldu! Binaların tepesindeki “Sporlotoya katılın”, “Hava alanı hizmetlerinden yararlanın” gibi ilanların bir harfi bile değişmemiş. Her şey eskisi gibi hiç değişmemiş. Bu kadar dönüp duran dünyada değişmeyen evler, binalar, manzaralar arasında hiç değişmeyen Kuralay nereden çıktı? Yanındaki bu yabancı genç kız ise kimdir? Kafam karıştı. Ne oluyor bana? Ateşim mi var? Allah Allah! Bir kere daha dönüp baktı. Otobüsün açık penceresinden hafiften esen rüzgâr Kuralay’ın saçlarıyla oynuyordu. Yanındaki bayana bir şeyler anlatıp duruyordu. Bembeyaz boynu biraz eğiliyor, bazen de uzanıyordu. Her gün gördüğü tanıdık bir görünüş. Nereden görmüş olabilir?

Burnuna bataklığın leş kokusu mu geliyor, ne oluyor? Aklından kumlu tepe eteğindeki küçücük bir köyün kenarındaki kerpiçten yapılan dükkân mı geliyor, nasıl yani... Tam öğle vaktiydi. Koltuk değnekli satıcının yanında bembeyaz boynunu uzatmış nazik bir kız duruyor. Vitrindekileri göstererek bir şeyler soruyor. Duyulmuyor. Delikanlı kapı eşiğinde durakaldı. İki gözü o nazik güzelin bembeyaz boynunda. Yanındakiler ona kızgın kızgın: “Yürüsene be, sana n’oldu?” dedi. İşte o sırada yabancı güzel dükkândan çıktı. Koltuğunda kâğıda sarılmış bir şey var. Kumlu köyde bulunan evlerin birine doğru yürüdü. Hızlı hızlı gidiyordu. Bir belik yapılarak örülmüş kara saçları yürüyünce dirseklerine dokunuyordu. Tepeden tırnağa yeni giysiler giyen kız salına salına ortalıktan kayboldu.

“Harika, ne güzel! Periden doğmuş! Bu kız nereden çıktı şimdi?” diye Bisenov konuşunca yanındaki esmer delikanlı şaşkına döndü. Ertay kıvrıcık saçlı, şişkin dudaklı, zayıfça bir oğlan. Sınıftakilerin en uzunuydu. Sporcu. Spor yarışmalarında hep birincilik elde eden köy şampiyonudur. Tüm iyi şeyleri tartışarak elde etmeyi madalyaya benzetiyor. Dün yatılı okulumuzun köşe tarafında bulunan karyolayı da tartışarak elde etti. Odadaki en sıcak battaniyeyi ise babasının başkentten ona hediye olarak getirdiği tükenmez kalemle yalvara yakara değiştirip aldı. Eğer gökyüzündeki ay ve yıldızlar da millete paylaştırılacak olursa o ilk olarak aya yapışırdı. Şimdi ise

göz önünde evlerin birine girip kaybolan güzeli elde etmeye meraklı. İyice meraklandı. Geceleyin yatakta bile uyumadan yan karyoladaki arkadaşına sırrını sabaha kadar söyledi.

Ertesi günü Ertay ikisi bir sırada oturuyordu. Aniden arkadaşı onu dürttü. “O meleğe baksana!” Arkadaşı gözleriyle kapı tarafını göstererek bakması için işaret etti. Dün dükkânda karşılaştıkları kız. Yanakları elma gibi kıpkırmızı, alnındaki perçemi kıvrılmış, gözleri parlıyordu. Tak tuk basarak geldi de onların oturduğu sıradan bir öncekisine oturdu. İkisi kızın bembeyaz boynuna düşmüş iki belik yapıp örülen saçlarına, gülünce sağ yanağındaki gamzesine bakakaldı.

Ders başladı. Öğretmen yoklama almaya kalktı. “Ahmetova Kuralay!”

Sınıfa yeni gelen yabancı kız yerinden kalktı. Başka köyden bizim köye taşınan teknisyenin kızıydı. Bütün sınıfın gözü o kızdaydı. Teneffüste yerinde duramayan o delikanlılar ipe dizilmiş boncuk gibi sınıftan çıkmıyordu. Kuralay ise hiç bir şeyin farkında değilmiş gibi pencereden dışarı bakıyordu.

O gün Bisenov dersten sonra köyün yakınında bulunan kumlu tepedeki kuytuya doğru yürüdü. Bitkilerin bulunmadığı bu kumlu tepe biraz ilerleyince sertleşiyor. Renksiz çalı, kara pelin... Biraz yakınında bir tepe daha boylu boyunca uzanmış. O tomruk tepeden bir ayak yolda eşeğini kovalayıp yaşlı dede düşe kalka geliyordu. Uzaktan yalnız bir tepecik görünmeye başladı. Eski bir mezarlık. Rüzgâr batıdan tozları uçurmaya başladı. Arkasına dönüp baktı, köy uzakta kalmıştı.

Bisenov efkârlandı mı ıssız yere gidip kimsenin gözüne görünmemeye çalışırdı. Tüm vücudunu anlamsız bir duygu sarmıştı. Rahatsız olduğu duygular yüzünden boğazı çoktan tıkanmış gibiydi. Hayaller âleminde yaşayan çocuğun istemediği meslek yoktu. Pilot, jeolog, su mühendisi... Bir tek öğretmenlik ve teknisyenden başka hepsine tek tek heveslendi.

Şimdilik hiç birine kesin karar vermedi. Bisenov’un herkesten sakladığı şiir yazma yeteneği de vardı. Bunu bir tek Ertay biliyor. Dün akşam yatakta dalga geçerek dövüşürken minderinin altına sakladığı kalın kara defteri gördü. İçini açıp okumak için çok uğraştı. Defterdekileri okutması için arkadaşına çok ısrar etti ama okuyamadı. Bisenov’un şiir yazacak kabiliyetinin olduğunu öğrendi. Bisenov yaşadıkları mevsim hakkında şiir yazmak istedi. Aklına gelen ilk kıtalarda yaprakları sararıp, dalları cılızlaşarak dökülen orman, bahçedeki çiçek ve reyhanları soğuk çaldı. Aydın gölünü

bırakıp kuğular, kazlar gitti. Fakat bu mısralarında kumlu tepeyi, çalıları, kara pelinleri yazmadı. Onları şiirine katsa, her günkü alışılmış manzara, çalılar, kara pelin şiirin süsünü bozar diye düşündü o. Eşeğine binip tıtır tıtır gelen kalpaklı ihtiyarı, deve yavrusunu yanından sürüye doğru yürüyen develeri, yatılı okulu, iki yayık suyu, ağır ağır gelen arabanın sesini, rüzgârla gelen petrol kokusunu şiir mısralarına nasıl katsın? Bu bakımsız köyün şiire katacak hiçbir güzelliği yok gibi görünüyordu. Bu konu üzerinde düşününce içi sızlıyordu. Ama beklemediği bir anda yolunu şaşırmış cennetten bir melek misali köye Kuralay geldi. Kuralay'ı düşündükçe genç şairin içine coşku, heyecan sığmıyor, gönlüne sihirli sihirli kelimeler dizilerek ilhamlanıyordu. Cebinden not defterini çıkardı, ilham olan dizeleri hemen yazdı. İki gözü alevlenerek etrafa bakındı. İlham dediğimiz şiirde kendiliğinden yazılan mısralardır diye düşündü. Bembeyaz kâğıt üzerine düşen yalvarma yakarma gibi kelimelerden sonra gözleri ıslanıyordu.

O gece meraka kapılıp bir türlü uyuyamadı. Rüyasında bile kuşların öttüğü bir bahçede Kuralay'ı bekleyerek avare olmuştu. Ertesi gün derste dün yazdığı şiiri Ertay'dan gizlice "S.S.B. tarihi" kitabının arasına koyarak bir kere daha okudu. Sabah olunca dün akşamki neşesinden iz kalmadı, yüzünde hüznün vardı.

Hep aynı ezberlenmiş kelimeler. Bazı yerlerde ise yüce şairin tesadüfen rastladığı melek için yazdığı meşhur şiirinden alınan mısralar hiç değiştirilmemiş haline rastlıyordu. Bisenov elindeki bir parça kâğıdı yırtarak cebine koydu. Sonra teneffüste çöpe atarak tamamen kurtuldu.

Kuralay yeni sınıfına alışmaya başladı. İlk konuştuğu kişi Bisenov oldu. Resim dersinde ondan bilgi istedi. Matematik dersinde ise ev ödevini yazmak için not defterini istedi.

"Yazın çok güzelmiş," diye iltifat da etti. Bisenov kulakları kıpkırmızı kesilerek aşağı baktı. Bunu fark eden Ertay biraz bozuldu.

Bir haftadan sonra drama kulübünün faaliyetleri başladı. Hem güzel, hem akıllı, hem asil kızın rolünü tabii ki Kuralay oynadı. Kıza âşık olan terbiyeli, çalışkan, hünerli delikanlı rolüne gelince Ertay parmak kaldırdı:

— Hocam ben oynamak istiyorum," dedi.

Hocası:

— Bu çekingen, içine kapanık, duygusal delikanlı rolü, Bisenov’a daha uygun, dedi, Esenov’a ise kibirli ve ağırbaşlı sporcu yiğit rolü uygun olur.

Herkes güldü. Bir tek Esenov ve Bisenov mahçup oldu. O günden itibaren Bisenov ön sıradaki kıza samimi bakıyor. Kuralay ara sıra arkasına bakıp dilini çıkarıp Bisenov’u maskara ediyor. Onun bu yaptığından dolayı Bisenov hayallere dalıyor.

Köyün tepesi böyle al kıvıllı yakut değil, yaz kış tepesinden kar eksilmeyen bembeyaz zirvelermiş, Bir de yaprakları sallanan sık ormanlar da varmış. Köyün etrafı akarsuların parçalayarak suladığı serin dağ yamaçlı değil, laleleri sallanan geniş tarlalarmış.

Gözü ne dağ ne kalın ormanı gören Bisenov’un hayalinde şimdi o laleleri sallanan kumlu köyü vardı. Al kırmızı laleler “Kazakistan Kadınları” dergisinin kapağındaki laleler gibiydi hayalinde. Gözlerinin içi gülen, saçları rüzgârda dalgalanan Kuralay ikisi el ele geliyorlar. Ders soracak öğretmen yok, yatılı okulda akşamları niye geciktin? Diyecek görevli yok. Akşam vakti niye kızlarla el ele dışarıda geziyorsun? Diye sorgulayacak öğrencilerden sorumlu eğitim heyeti de yok. “Ne güzel, değil mi?” İkisi el ele koşuyor, koşuyor... Yorulunca kendilerini kıpkırmızı laleler içine atıyorlar. Tatlı hayallere dalmışken, Ertay’ın kendi kendine sinirlenmiş ve kaşlarını çatmış oturduğunu fark etti. Koca kafasını sıranın koyarak yatıyor üstüne. Kıvrıkcık saçları dağılmış. Ne önündeki kıza bakıyor, ne tahtaya. Önünde: “AB çizgisinden C noktasına giden bir çizgi çizmelisiniz” diye ders anlatan hocaya bakıyordu. Bir türlü rahat edemiyor, aklına her türlü fikirler geliyordu. Çok rahatsız olduğu halinden anlaşılıyordu. Nedeni hiç belli değil, Kuralay onu ilk gördüğünde beğenmedi. Arada sırada Bisenov’a dönüp bir şeyler sorduğunda da ona bakmamaya çalışıyordu.

Geçendeki kulüp faaliyetinden sonra Ertay bütün gece demirden karyolayı gıcırdatıp uyuyamadı. Dün ise dokuzuncu sınıfta okuyan ressam çocuğa ok vurulmuş büyük kalbin resmini çizdirdi. Büyük harflerle de “Kuralay” diye yazdırmış. Bugün de sol eli şişmiş, elini kımıldatamıyor. Her zaman ağzı kulaklarında olan Ertay bugün ikide bir “off, ” diye iç çekiyor.

Kuralay Bisenov’un yanına yaklaşınca Ertay surat asıyor. Kızları anlayamazsın, tuhaf. Uzun boylu, yakışıklı oğlan peşinde koşuyorken bu kız kepçe kulaklı oğlanı ne yapacak. Yoksa yeni ortama gelince kimsenin kalbini kırmamak, eliyle dokunmalara

ses çıkarmayacak kadar uysal anlayışlı mı? Öyleyse bu sınıfta en uysal gerçekten de Bisenov'dur.

Şimdi orada gülümseyerek konuşup duran kız biraz uzaklaştı. Şımarık kızın parlayan gözündeki o gizli nur Bisenov'a karşı sevgi değil, öylesine o ne yapacak diyen sahte tebessüm gibiydi. Daha demin tüm vücudunu heyecanla doldurup sevindiriyordu aşkı iliklerine kadar duyuyordu, tüm bunların yerini anlamsız korku aldı. Ansızın içine taş gibi batan hasreti giderecek, gönlünü avutacak kelimeler aradı. Dilinin ucuna kıta kıta şiitler gelmeye başladı. Unutmayayım diye onları içinden tekrar ediyor ve hemen defterine yazmaya çalışıyordu. Kalbi boğazına düğümlenmiş gibi nefes alamıyordu. Ağzını bir açsa içindeki hasret pişmanlık olarak dışarı çıksa. Bağırarak, içini dökmek istiyordu.

Ertay'ın neden bu kadar keyifsiz olduğunu şimdi anladı. Arkadaşına endişeli endişeli bakıyordu. Baktıkça ona acıyor, çok üzülmüyordu. Bu hallerin farkındaymış gibi Ertay da ona yalvaran bir bakışla bakıyordu.

Bisenov her günkü gibi akşam yemeğinden sonra yatılı okulun yakınındaki kumlu tepeye doğru gitti. Düşünceleriyle baş başa yapayalnız yürüyordu. Arada sırada arkasına dönüp küçücük köye bakıyor. Bu küçücük köy o nereye gitti, diye merak etmiyor bile. Sokağın kenarındaki eğri direkte asılı beyaz hoparlör: şangır şungur ses çıkıyor, türkü yayınlanıyor. Kulüp gölgesinde film için bilet satılıyor. Kırtasiye gölgesinde ise köy yöneticileri sigaralarını içerken dükkân toplantılarından bahsediyorlar. Yatılı okulun önünde ise birtakım öğrenciler top oynuyorlar. Dükkânın gölgesinde sakallı satıcı islam hukundan bahsediyor. Köy kenarındaki bir evden anasını emmiş tayı seven bir kadın sesi rüzgâr etkisiyle oraya kadar ulaşıyordu.

Bisenov birden bire yerinde durakaldı. Kalın çalılar arasında yalnız başına Ertay oturuyordu. Bisenov'u bekliyor olmalı, onu görünce hemen yerinden kalktı. Yaklaşınca gülümsedi. Kucaklayıp selamlaştı.

— İlhamına engel olmadım de mi? diye şaka yaptı. Birlikte yürüdüler.

Ansızın yüzündeki o rahatlık kayboldu, derin düşüncelere daldı. Sonra konuşmaya başladı.

— Bisenov, bir şey söylesem güler misin?

— İlginç mi?

— Hayır, sen önce gülmeyeceğim diye söz ver.

— Tamam, gülmeyiz.

— Kimseye söylemeyeceksin. Ben Ahmetova'ya aşığım.

Bisenov şaşırıldı. Rengi değişti, bozardı. Ertay onu inanmıyor, diye düşünerek

— Doğru söylüyorum. Dükkânın yanında ilk gördüğümünden beri aşığım, diye ekledi.

— İyi olmuş, güzel haberin bir müjde gibi! Ya bu hiç utanmadan endişelenmeden sevdiğini nasıl söyler?” Bu haber için kutlama mı bekliyor.

— Ne diyorsun, güzel kız değil mi?

— Güzelse ne yapayım? Güzeli senden başkanın gözü görmez mi sanıyorsun? Senin de hislerin var mı diye neden sormuyorsun ki?”

— Can dostum, senden bir ricam var.

“O da ne imiş? Kızı istemeye git demesin. Yoksa ikisinin arasında aracı olmamı mı isteyecek?”

— Sen şiir yazmayı beceriyorsun. Şair dediğin adamı içindikileri söylemeden anlamalı.

— Tamam, öyle olsun. Benden ne istiyor.”

— Aynı odada kaldığın aynı sırada oturduğun arkadaşın şair olunca sorun yoktur. Ahmetova için şiir yazıver.

“Daha neler istiyorsun? Cengiz Töre anlatmak istediğini şiire çevirmek isteyen Baytogundu. Sevdiğini şiirle anlatamazsan sözlü anlat ne kaybedersin? Çok istiyorsan yaz kendin.”

— Ne diye yazayım? dedi Bisenov.

Ertay kahkaha attı.

— Bisenov sen çok ilginçsin. Ne yazacağımı bilsem sana yalvarır mıydım?

“Âşık olduğunu açıklayan bir şiir yazamıyorsan, niçin âşık oluyorsun?”

— Bu durumda söylenecek çok söz var, bilinçli mi bana soruyorsun?

Kuralay o mektubu okuyunca “Allah’ım bunu hangi şair yiğit yazmış” diye şaşırarak kadar yaz güzel yaz. Onun düşündüğü gibi benim kibirli, sıradan birisi olmadığı mı, yürekli ve candan sevmesini bilen delikanlı olduğumu anlasın.

Ertay kendi kendine sinirlenip yumruklarını sıktı. Bisenov ona acıdı. Aman, sevgi ne yaptırmıyor? Normalde Ertay bu saatte spor alanında top sektirip, etrafındakilerle

dalga geçer, topu kaçıranlarla alay edip neşesi yerinde zamanını boş geçirirdi. Şimdi ise “yiğidin sultanı” o zayıf, güçsüz Bisenov’un karşısında yalvarıp yakarmakta.

— Bir düşüneyim, Esenov!

— Çoktan bunu deseydin ya. Beni iyice korkuttun be. Allah aşkına, ben bu beyaz kâğıttan var ya şeytandan beter korkarım. Şiir yazmak bir kenara öğretmenin okuduğu metni zorla yazıyorum.

Ertay’ın hilekâr yüzü pırıl pırıl parlamaya başladı. O gece Ertay mışıl mışıl uyudu. Bisenov ise bütün gece uyuyamadı. İlk derste Ertay Bisenov’u ayaklarıyla dürterek:

— Nasıl dostum bir şeyler yazabildin mi? diye fısıldadı.

Bisenov “Astronomi” kitabının arasından dörde katlanmış kâğıdı alıp Ertay’ın eline tutuşturdu. Ertay şiiri herkesten gizlice sıranın altından okudu. Yüzleri kızardı. Başını kaldırıp gülümseyerek kulağına:

— Aferin Bisenov! Tam benim aklımdakileri yazmışsın.” diye fısıldadı. Şaire, kıza mektup yazmak kadar kolay iş yoktur, diye ekledi.

“Bulmuşsun kolayı. Kumlu tepenin ıssız yerinde kâh gülerek kâh ağlayarak yazdığı şiir olduğunu Ertay nereden anlasın? Yüreğimdaki duyguları açıklayan bu şiiri sana feda ettiğimin farkında mısın? Eh! Her neyse. Artık kendi kestiğin elin acımaz! Son pişman kendine düşman.”

Esenov şiirin olduğu kâğıdı tekrar dört katladı. Dışarısına da: “Kuralay’a” E. E’den diye yazdı. Cebinden öğrenci kimliğini alıp arasına kâğıdı koydu. Öğretmeni dikkatle dinliyormuş gibi kımıldamadan oturuyormuş gibi numara yaptı. Bisenov Ertay’a arkasını dönerek oturdu ve pencereden dışarıyı seyretti. İçinden “Ahmaksın, ne kadar ahmak birisin.” diye defalarca söyledi.

Ertesi günü Kuralay sınıfa utana sıkıla girdi. Kapıyı açar açmaz yüzü kıpkırmızı kesilerek bir an önce yerine oturmak için acele etti. Onlarla selamlaşmadı. Ödevini yapmayan öğrenciler gibi çantasını kurcalayıp duruyordu. Esenov ise bir bozarıyor, bir kızarıyor. Kuralay teneffüste de hiç dışarı çıkmadı, kütüphaneye bile. Bu hal üç dört gün sürdü. Bisenov’un düşünceleri karman çorman. “Bu kız Esenov’dan hoşlanıyor mu acaba? Hoşlanmıyorsa niçin utanıp sıkılıyor?” Cesur, asil, inatçı Kuralay ne oldu da bu duruma düştü? Eğer kızlar birisinden hoşlanırsa o kişiden utanır, demez miydi?

Bisenov'un da kafası karıştı. Gözünün ucuyla bakıyor. Kuralay'ın yüzündeki değişikliği hiç kaçırmazdı. Kız üç dört gün sonra eski haline döndü. Kapıdan güzel deri çantasını sallayarak girdi. Sağa sola sallana sallana yerine geldi. "Baksanız ya ne kadar güzelim! Esenov'dan başka daha hanginiz bana âşıksınız?" dercesine gençlere alay edici tavırla tek tek baktı. Kendi sırasına yaklaşınca arka sırada oturan kızlara bir şeyler söyleyip, sonra güle oynaya yerine oturdu.

Ertay'ın koca kafası neredeyse yere girecekti. Kara boyayla boyanmış okul sırasında sanki babasının resmini görmüş gibi gözlerini sıradan ayırmıyordu. Yüzündeki cesarettten bir şey kalmamış.

Bisenov arkadaşına acıyarak baktı. Fakat bu içten bir acıma değildi. Kuralay da onu seviyordur kuşkusunu Ertay'ın bu hali biraz boşa çıkardı, içi rahatladı. Artık Kuralay onlara yaklaşmak bir kenara, onların tarafına bakmıyor da. Ertay'ın ümidini kesmek için böyle yapıyor olmalı.

Bir gün edebiyat öğretmeni "Barışın Bayrağı Sağlam Ellerde" konulu bir kompozisyon yazmalarını istedi. Ertay ne yapacağını bilmeden şaşırdı. Önündeki kâğıdı bir o yana bir bu yana çevirdi. Adı soyadı ve başlık haricinde fazla bir şey yazamadı. Yazısı da çok kötüydü. Harflerinin biri büyük, biri küçük, biri sağa, biri sola eğilmiş berbattı. Sağına soluna bakıyor, kim yardım eder diye bakıyordu. Öğrencisinin zor durumda kaldığını anlayan hocası yanına geldi. Ertay'ın ensesinden okşadı. Sonra dayanamadan sordu.

- Esenov baban savaş meydanında harbe katılmış mıydı?
- Evet! Yerinden hemen ayağa kalkan Ertay'ı omuzlarından basarak hocası yerine oturttu.
- Yaralanmış mıydı?
- Üç kere.
- O zaman niçin baban hakkında yazmıyorsun? Barış dediğin ilk önce aileden başlamıyor mu?

Bisenov güldü. Öğretmenin bu sözü onun çok hoşuna gitmişti. Verilen ödevi yerine getirmekte zorluk çeken Ertay kâğıdından gözlerini ayırmıyordu. Bir iki cümle yazdıktan sonra kalemi yine ilerlemedi gerisine devam edemedi.

Bu arada ön sırada oturan Kuralay arkaya bir baktı. Bir de ne görsün! Ertay'ın kâğıdında eğri büğrü harflerle yazılmış birkaç cümle. Onun verdiği mektubunda

yazılan şiirdeki yazıya benzemiyordu. Kız kaşlarını çattı. Tekrar arkasına baktı. Şaşırdı. Birazdan her şeyi anlamış gibi omuzlarını sıktı ve alay edici tavırla gülümsedi. Kurnaz kız geçendeki şiiri Ertay'ın yazmadığını, en azından yazının Ertay'ın olmadığını şimdi anladı. Böyle olmasından Bisenov çok mutlu oldu. Sandalyeye arkasını yaslayarak oturdu. İki kara göz ona baktı. Bu gözler onu suçluyormuş gibi bakıyordu. Kızın gonca dudağına sırlı bir tebessüm yuvalandı. İşte o tebessümün sırrının ne olduğunu Bisenov bugüne kadar öğrenemedi. Bu tür tebessümü bazen meslektaşlarının yüzünde de gördüğü zaman vücudunu garip bir duygu sarıyordu. Elllerine iğrenç bir şey düşmüş gibi tiksiniyordu. Bir an önce karşısındakilerin gözünden kaybolmaya, kapıcıya anahtarı teslim ederken de yüzüne bakmamaya çalışıyordu. Kapıcının sima olarak nasıl birisi olduğunu da bilmiyordu. Tek bildiği şey kapıcının sarışın biri oluşuydu. Bisenov, kapıcının onu görünce gülümseyip dudağının kıpırdadığının da farkındaydı. Kapıcının onunla ne işi var anlamış değil. Bisenov'un aleyhinde birileri bir şey anlatmış olmalı. Milletin işine yarayan bu adamı incitmemeye çalışan Bisenov kapıcıyı da kendisini de rezil etmek istemiyor. İşe geldiğinde selamlaşıyor, evine dönerken anahtarı teslim eder etmez yüzüne bakmadan hemen oradan ayrılıyor.

Bisenov'un en çok korktuğu milletin dedikodusuna maruz kalmak ve onların yüzündeki sahte tebessüm. Uzun uzun sohbetler yapılan, şaka yapılan ortamlardan kendini uzak tutuyor. Toplantı yapmayı, konuşmacı, sunucu işlerini beceremiyor. Kısacası konuşmayı hiç sevmiyor. Ama iyi bir dinleyicidir. Onun kürsüde konuştuğunu bugüne kadar kimse görmemiş. Toplantı, düğün, konferans, şölen gibi toplumsal yerlere katılmaya da meraklı değil. Misafirlğe gitmekten de hoşlanmaz. Yılda bir iki kere evine misafir davet eder. Birinde iş arkadaşlarını davet ediyorsa, diğeri de başkentte yaşayan akrabalarının gönlünü almaya çalışır. Zamanının geri kalanını ailesiyle birlikte geçirir. Kahvesini içip gazetesini okuyup çoluk çocuğunun yanında oturur. Onu sadece sahte tebessüm ve hip hop mizik rahatsız edebilir, bunların dışında sinirini bozacak başka şey yok. Müzik sesini kesmek kolay, elektriğin fişini çekersin o kadar. Fakat o sahte tebessümden kurtulmak daha zordur. İşe erken gidip geç dönmesinin esas sebebi de budur. Öğlen yemekhaneye de herkesten on on beş dakika geç gider. Akşam da kapıcının buruşuk yüzündeki gülümsemeyi kim görür ki?

Böylece Bisenov neşesini bozacak ufak tefek şeylerin de önlemini almıştı. Bugün ise hiç beklenmedik bir olay yaşadı. Tıpkı Kuralay’a benzeyen kızı otobüste görmesi onu iyice şaşırttı. Kuralay’ın hiç değişmemesi mümkün değil. Kuralay da kırk yaşına gelmiştir. Su gibi akan zaman ne çabuk geçmekte değil mi? Kuralay’ı görmeyeli de yirmi yıl olmuş.

Edebiyat dersinde kompozisyon yazdıkları günün ertesine Kuralay yerini değiştirmiş, arka sıraların birine geçmişti. Bir yıl boyunca Bisenov’un sırtını sıcak iki köz yaktı durdu. Tam bir yıl boyunca Bisenov arkasına dönüp bakamadı. Bakmaya Kuralay’ın o yapmacık gülüşünden dolayı cesaret edemedi. Öğrencilik yılları böyle devam ederken liseyi de bitirdi. İkisi iki tarafa ayrıldı. Bisenov başkente kaldı, kız da evli ablalarının yanına yani başka şehrin merkezine gitti. Bisenov’un duyumu göre daha sonra Kuralay’ın ailesi de oraya taşınmış. Bisenov üniversitede okurken Kuralay’ı rüyasında çok görüyordu. Uzun süre sonra ümidini kesti. Evlendiği gün, bir de ilk çocuğu doğduğu gün Kuralay’ı hatırlayarak yüreği kan ağlamıştı. Aklına Kuralay gelince yüreği sızlıyordu. Duygularını zekâyla yenmeye çalışan Bisenov ümidinin nazik ipini o gün dibinden kesmişti. Düzenli hayatına başlayınca bu yaşadıklarını bir daha hatırlamamaya, hayal kurmamaya çalışıyordu.

Şimdi Bisenov tekrar otobüsün pencere tarafındaki koltuğuna baktı. O koltukta iri yapılı bir erkek burnunu kaşıyarak pencereye bakıyordu. Onun yanındaki koltuğa ise sarışın, zayıf bir yaşlı nine oturmak için yanındakileri ite kaka geçiyordu. Otobüsün arka kapısından birileri daha biniyordu. Ön kapısı da açıktı. Geldiği yer sıradaki otobüs durağı olmalı. O iki bayan otobüsten burada mı indi acaba? Ne zaman indi ya? Çantasını alıp yerinden fırladı. Yolundakileri ite kaka otobüs kapısına atıldı.

Eskisi gibi kalabalık sokak. İleri geri yürüyen millet. Kalabalığın içinde Bisenov’un gözleri kimi arıyor. O ikisine benzer kimseyi göremedi. Onlar bir önceki durakta inmiş olabilir. Bisenov ne yapıp ne edeceğini şaşırdı. Kaldırımında yavaş yavaş yürüyor. Güneş batmak üzere. Nereden geliyor? Nereye gidiyor? Bunu kendisi de bilmiyor. Her neyse yürümeye devam ediyor. Sağına soluna bakınıyordu. Karşısından değişik değişik yüzler geçiyordu. Millet de ona bakıyordur. Sanki kıymetli bir eşyasını çaldırılmış gibi karşısına çıkana “Hanginiz hırsızısınız?” diye bakan birine benziyor. Bisenov biraz ötedeki ıssız bankın birine doğru yürüdü. Kalabalık caddenin bunaltıcı havası bu parkın içinde yok gibiydi. Tepeden esen serin rüzgâr onu rahatlattı. İki

tarafından birbiriyle yarışarak akan suların şırl şırl sesi onunla alay ediyordu sanki. Kavak ağacının yeşil yaprakları kendi aralarında ondan bahsediyordu sanki. Bu ıssız yerde onun ne işi var? Evine neden dönmüyordu? Bir fincan kahvesini içip yatağına neden uzanmıyordu? Her günkü gibi gazeteyi arka sayfasından başına doğru neden okumuyordu?

Evini, tertemiz mutfakta yemek hazırlayan karısını düşünmek istedi. Fakat aklından otobüste karşılaştığı kıvrık perçemli Kuralay bir türlü gitmiyordu. Ne Kuralay'ı? Kuralay'a benzeyen birisi. Belki Kuralay'ın kızıdır. Gerçekten! Eğer kızıysa yirmi yaşlarında olabilir. Demek ki yanındaki annesi Kuralay mı? Nasıl yani?

Bisenov bu sorulara cevap ararken çok sevindi. Demek Kuralay Almatı'da. Otobüste gördüğü o ela göz, bembeyaz boyun onundu. Kader onları bir daha yeniden yüz yüze getirdi ama onu yine kaçırdı. Onunla hiç değilse konuşabilme fırsatını yine kaçırdı. İçini ağlayarak yürüdü. Karşısındaki salıncağa oturakaldı. Kulağına, içinden bir ses "Ahmaksın Bisenov, ahmaksın" diyor. Kızarak söyledi, yanarak söyledi. Lisedeyken Esenov'a ha bugündür, ha yarındı diye söyleyemediği sözü, bugün kendisi duydu.

"Allah'ım ya Rabbim! Bugün bana ne oluyor böyle?" Bu lafı ağzından kaçırdı. Deminki de böyle kalın bir sestir. Demek kendi sesiydi.

Salıncaktan kalktı. Güneş batmış, etrafı hafifçe karanlık sarmıştı. Kavak ağaçları da uzun gölgelerinden ayrılmış, ölü gibi duruyorlar. Bu rüya mı, gerçek mi? diye şaşırdı. Kendi kendine ben neredeyim? diye sordu. Caddede ışıklar açıldı. İçindeki korku kaybolmuş gibi. Bisenov bir banka tekrar oturdu. Çözümü bulunmamış matematik sorusunun cevabını arıyor gibi derin derin düşüncelere daldı. Hayallere dalınca ikisinin nerede indiğini bile farketmemiş.

Kuralay hakkında ne düşünmüştür? "Eskisi gibi uysal, hiç değişmemiş" demiştir tabii ki Yüzüne defalarca bakmadı mı? Kuralay olduğunu nereden bilsin? Keşke onu görür görmez tanıyabilseydi.

Kabahat yine kendinde. Genç kız Kuralay'ın kızıdır. Yanında bulunan kadın da onun annesidir. Yani Kuralay'dan başka kimse değil. Bunca yıl sonra hal hatır sormaya da cesaret edemedi diye üzülmiştir. Mezuniyet töreninde de Bisenov'u eleştirici bakışla "O ne yapar?" diye izlemişti. O akşam ne kadar istese de yanına yaklaşıp konuşmaya cesaret edememişti. Partinin sonuna kadar kıza bakmaktan öteye geçememişti.

Kulüpten çıkınca el ele giden iki kişinin yanından geçerken Kuralay ve Ertay olduğunu anladı. Ertay bir şey demedi. Kuralay ise:

— Ne oldu tanımadın mı? diye güldü.

Ay ışığında yüzündeki sahte tebessümü yine gördü. İşte o sahte tebessümü hiç unutamıyor ve bu tebessüm onun içini alt üst ediyordu. Şehre şair olacağım diye gelmişti. Dokümanları alan çilli yüzlü kadın onun kızarmış yüzüne bakıp “senden şair mi çıkar” anlamında gülümseyince başka fakülteye gitti. Kazandığı yeni fakültede de en arka sırada yalnız oturan kepçe kulak yiğit uzun zaman kimsenin dikkatini çekmedi. Eğer Profesör Cantazin olmasaydı Bisenov o sakın karakteriyle kumlu köyün okulundan çıkan en aykırı kişi olurdu. Dalga geçmeyi çok seven şakacı Profesör Öğrencileri yüzüne bakmadan sesinden tanıyordu.

— Evet, geveze Saurikov sen anlat! diyordu sınıfın en başarılı öğrencisine.

Saurikov gerçekten de çok konuşan birisiydi. Liseyi bitirir bitirmez biraz ticaretle uğraşmış. Her zaman şık giyinen birisiydi. Bisenov’la üniversiteyi kazanmadan önce tanışmış.

Tramvay yolu boyunca kalabalık, pis ve dolandırıcıların olduğu pazar var. Pazarın yan tarafında çarmıhı parlayan kilise, bir yanında dört katlı apartman, şehirdeki en önemli bilim ocağının yatakhane. O yatakhanein birinci katındaki karanlık odayı Bisenov hiç unutmuyor. Kepçe kulaklı oğlan kapıdan girdiği zaman ortadaki geniş masa etrafında gömleksiz, atletsiz dört oğlan hepsi birlikte kahkaha attı.

— Buyur, başköşeye!

Kapıdan öteye geçmeden yerinde donakalan Bisenov’a başından ayağına kadar gözlerini dikip baktılar. Sonra orta yerinden ip ile bağlanmış karton bavuluna baktı.

— Evet, dedi çenesinde beni olan yiğit. Öğrencisin değil mi?

— Evet.

— Annenin verdiği üç beş kuruşa oradan limonata iç elma alıp ye de köyüne geri dön. Bisenov hiçbir şey anlamadı. Bunu fark eden sarışın oğlan lafa karıştı.

— Okulu bu sene bitirenler için yüksek puan toplayamazsan üniversite kazanmak yok. En iyisi sen de bizim gibi köyde biraz çalış da sonra gel. İşte o zaman rektörün kendisi sana kucak açıp seni karşılar.

Hayli zamandan beri susan gözlüklü delikanlı:

— Korkma yavrum. İşinin, stajının olmaması kötü tabii ki fakat askerden ve sanayiden gelenler için avantaj çok. Bir üçlük alsan yeter. Fıkra anlat, masal anlat, yeter ki ağzını kıpırdat. Yazılı sınav biraz zor olur. Yazılı imtihanda nasılsın?

— Fena değil.

— Şimdi beni dinle yavrum, ağabeyine yarın yazılı imtihanda biraz yardım et. Yazılı imtihandan bir geçebilirim üniversiteyi kazanacağım üniversiteyi kazanırsam başarılı öğrencilerin arasından yer alacağım.

Dudaklarının ucunda konuşan gözlüklü esmer delikanlı yerinden kalkıp yanına geldi. Bisenov'u kapının önündeki boş karyolaya doğru yöneltti:

— Buyur buraya yerleşebilirsin.

Yazılı imtihanda o esmer delikanlı Bisenov'un arkasındaki sıraya oturdu. Bisenov birinci sorunun cevabını bitirir bitirmez esmer delikanlı arkasından dürttü:

— Kardeş!

Böylece dört sorunun cevabını da Bisenov'dan kopya çekerek yazdı. Bu imtihandan sonra bir daha Bisenov'un yanından ayrılmaz oldu. Üniversiteyi kazandıktan sonra da:

— Kardeşim bu yaman ağabeyin yaptığın o iyiliği ölünceye kadar unutmaz, diye defalarca teşekkür etti.

Bir gün ekin tarlasına çalışmaya gönderildiklerinde de Bisenov'u yanına aldı. Annesi onu “yalnızım, bembeyazım, yumuşağım” diye hiç ağır iş yaptırmamıştı. Köyde eline kürek almayan Bisenov'u diğer arkadaşları kendi grubunda istemiyordu. Gruptakiler o bize yük olur tarla işlerini beceremez, diyorlardı. Fırsatını bulup sınıf başkanlığına tayin edilen Saurikov onların da çenesini kapattı.

— Arkadaşlar, ben buradayken siz hiç bir şeyi merak etmeyin. Bisenov daha genç, liseyi yeni tamamlamış çocuk. Biz ona yardım etmeliyiz, dedi.

Bir ay çalışarak üç beş kuruş kazanıp şehre üniversiteye döndüler.

Yeni öğretim yılı başlayınca Saurikov sınıf başkanı olarak seçildi. Toplantıdan sonra Bisenov'a:

— Hiç bir şey sorma bursun ve yataktan benim boynumda, dedi.

Saurikov toplantıdan toplantıya gider, dernekten derneğe koşar, üniversite çapında uygulanan hiçbir faaliyeti kaçırmazdı. Çalışma salonuna herkes uyumaya dağıldığında gelir, Gecenin geç saatlerine kadar köşe taraftaki akasya yanında bulunan masada kitap

okurdu. Yatakhanedeki diğer arkadaşlar: “Dostun sandalyeye mi yapıştın?” diye dalga geçiyorlardı. Seminerlerde cevap vermek için parmak kaldıran iki kişi varsa onun biri mutlaka Saurikov’dur. Eğer bir kişi parmak kaldırmışsa oda kesin Saurikov’dur. Hoca “anlat” dese telaşla tahtanın yanına gelir. Bazen verdiği cevap doğru olmaz. Öğretmen düzeltmeye kalkınca da “Hocam, affedersiniz nasıl oldu da benim söylediklerim yanlış çıktı?” diye melek gibi şaşakalırdı. Öğretmen onun yanlışını düzelteceğim derken cevabı da kendisi söyler. Tam o sırada Saurikov:

— Tamam, hocam şimdi hatırladım, evet, diye öğretmenin söylediklerini tekrar anlatıyor.

Böylece o başarılar listesinden yer aldı. Gözlük taktığı biraz havalı fotoğrafı “Başarılılar Tahtasına asıldı. Esmer delikanlı uyanık Saurikov bunun gibi fırsatları kaçırmazdı. Öğrenciler arasında konuşmacı da her zaman odur.

“Bizim sınıftan da biri üye olmalı” diye fakültenin gençler kurumuna üye oldu. “Bizim fakülteden de biri üye olmazsa haksızlık olur” diye üniversite öğrenci kurumuna da üye oldu. Bu ve benzeri kurumlara üye olduktan sonra Saurikov boşu boşuna gezmedi, başkalarına elinden geldiği kadarıyla yardımcı olmaya çalıştı. “Evet, kardeşim bir sorunun mu var? Bana söyleseydin.” diye herkese yardım etmek için uğraşüyor. Bu yüzden de millet bir şey olunca “Bunu Saurikov’a söylemeli.” “Bunu Saurikov’dan başkası bitiremez.” diyorlardı. Saurikov bahaneler uydurmaz, bu işi yapamam demezdi. “Arkadaşlarımın sözünü yerde bırakır mıyım?” diye hemen defterine not eder. Saurikov’u sadece öğrenciler değil, öğretmenler de çok severdi. Onu sevmeyen, ona ters bakan bir tek Profesör Cantazin idi. Kel, kuş burun, çekik gözlü Profesör Cantazin, Saurikov daha konuşmaya başlar başlamaz “Biraz sakın ol, acele etme. Ders kitabından başka daha hangi kitapları okudun?” derdi.

Bir gün Profesör Cantazin’in dersinde tüm öğrencilerin içinden yalnız Saurikov’un cevap vermesine rağmen:

— Doğru mu anlatıyor? Başka anlatmak isteyen var mı?” diye sordu.

Gözlüğünün altından öğrencilere bir bir baktı. İstekli öğrenci göremedi. Masanın üstündeki listeye bakarak:

— Bisenov, bu öğrencinin dili var mı hiç, ismi var da.

Bisenov ayağa kalktı.

— Saurikov’un söyledikleri doğru değil.

Bisenov'dan böyle bir cevap beklemeyen hoca biraz şaşırdı. Sınıftaki herkes ona baktı. Süs meraklısı Saurikov başını eğerek dinledi. Bisenov anlatmaya devam ediyor. Millet şaşkın şaşkın bakıyordu. Profesör uyuklayarak bir süre sonra,

- Ya, oğlum biliyorsan pireye bakar gibi oturmayacaksın. Arada sırada sınıfta bulunduğunu belli edeceksin, dedi. Herkes güldü. Bisenov kulaklarına kadar kıpkırmızı oldu.
- Saurikov! dedi Cantazin Bisenov ilmi araştırma işlerine katılmalı, bunu da sen sağlayacaksın, dedi. Saurikov onayladı.

O günden itibaren Akboz Kökboz yıldızlar gibi Bisenov ile Saurikov yarışa yarışa ilmi konferanslar veriyor. Başkaları ne derse desin ama ikisi çok samimi oluyordu. Böylece son sınıfı da bitirdi. İkisi de Profesör Cantazin'in rehberliğinde diplomalarını savundu. Günün birinde uzak elayetlerin birinden Saurikov'un uzaktan bir akrabası yeni açılan B.Y.K yönetmeni geldi. Saurikov'a

- Bize yetenekli uzmanlar gerek. Yurdumuzda daha önceleri yapılmamış büyük projeleri uygulayacağız, dedi. Onun için sınıfındaki en çalışkan yetenekli gençleri örgütle, maaşı ve evinin kirasından ben sorumluyum, dedi.

Saurikov akrabasına Bisenov'u iyice övdü. Diploma tezini savunmasına B.Y.K yönetmeni de katıldı. Dekana, rektöre gelip rica etmiş bile. Komisyon üyelerinin toplantısı başlamadan önce Cantazin Bisenov'u yanına çağırdı.

- Nasılsın Bisenov? Seni işe çağırıyorlarmış.
- Evet, öyle diyorlar.
- Sen ne diyorsun? diye sordu Cantazin.
- Ne bileyim, çağırırsa!
- Bölümümüze doktora için bir kontenjan vermişler, Memurluk yapabiliyor musun bilmiyorum. İlmi sahaya eğilimli gibisin, senden âlim çıkar. Tabii ki şimdi ilim için kendi adını dahi unutan gençler lüzumsuzdur. İlim sahasına da gözü açık, uyanık satıcılar gibi becerikli kişiler lazım. O açıdan sen biraz zayıfsın. Ama azmedersen. Sen bilirsin. Trest de çağırıyormuş. Gidebilirsin, diye gülümsedi.

Üstadının yüzüne bakan Bisenov'un tüm vücudu tir tir titredi. Çok sürmeden diplomalarını aldılar. Bisenov işe yerleşti. Saurikov bölümde kaldı.

Trest Başkanı sözünde durdu. Onu hemen başmühendis olarak tayin etti. Altı ay sonra bir odalı dairenin anahtarını eline teslim etti. Saurikov’la arada sırada bir görüşüyordu. Şık giyinerek siyah deri evrak çantası elinde yürüyor. Üniversiteyi bitirdikten bir iki yıl sonra görüştükleri zaman “Yakında doktora tezimi savunacağım.” dedi.

Bisenov da Trestteki itibarlı mühendislerden biriydi. “Bu adamın geleceği parlak!” derlerdi peşinden. Çalışkan, yetenekli mühendis evlenme işini biraz erteledi. Meslektaşları onu bu halinden dolayı merak ettiler. Meslektaşlarının evindeki eşleri bile kafa yormaya başladılar. Zengin sofra başında evlenmemiş genç kızlarla tesadüfen karşılaşmalar sık sık oldu. Çoğunu ilk görüşte beğendi, fakat hemen unuttu.

Bir gün lise mezunu oğluyla birlikte gelen akrabasıyla lisedeyken aynı sınıfta okuduğu arkadaşları hakkında konuştular. Kuralay enstitüyü tamamlamadan evlenmiş. Bisenov “Niçin böyle acele etmiş?” diye üzüldü. Düşünüp taşınıp toplumsal karara ikna oldu: “Güzel kızların kaderi de vitrindeki kaliteli, güzel eşyanın kaderi kadardır. Kıymetini bilen değil de eli uzun adam alır alır” Hayatında ilk kez kendine çok üzüldü. Oysaki hasetlik onun içinde de varmış. Kuralay’ı Ertay’dan ölesiye kıskanması hasetliktir. Kuralay’ın kocasının kim olduğunu sonra öğrendi. Sınıf arkadaşı Ertay Esenov’muş. Kuralay’ın okuduğu şehre o da gitmiş. Tıp enstitüsünde okuyan Kuralay’ın yanında bulunması için o da o şehirdeki Pedagoji Enstitüsünü kazanmış. Son sınıfta da evlenmişler. Lisedeyken Ertay’ı hiç beğenmeyen Kuralay niçin böyle yapmıştı? Bisenov çok düşündü. Bulduğu son mantıklı cevap “Akıllı, güzel, asil kız zavallı duruma düşmek istemez. Kimsenin peşinden koşacak hali yok, uzun süre koşanın teklifini kabul etmek zorunda kalmıştır.” Kuralay, gökyüzündeki ayı almak istese almadan rahat etmez Ertay’a nasip olmuş daha kime nasip olacak.

Uzun uzun kavakların arasından yıldızlar ıslıl ıslıl görünmeye başladı. Dizlerinde evrak çantasını trampet gibi elleriyle çalarak Bisenov oturuyordu. Eskiden de akrabasından Kuralay’ın Ertay’la evlendiğini öğrenince de bugünkü gibi ıssız parka kapanmıştı. O gün de böyle yaz mevsiminin bir gecesi idi. O zaman da böyle ıssız ve yalnızdı oturduğu yer. Onu bunu düşünmek istedi, fakat en zor matematik sorularını çekirdek gibi yiyen kafası “çalışmadı.” Gece yarısına kadar oturdu. Sonra şaşkın şaşkın ayağa kalktı. Tramvayın arka koltuğunda oturarak evine döndü. Evli çiftin mutfak penceresinin önünde dizilen şişedeki sulardan iki tanesini alıp arka arkaya içip bitirdi. Sonra boş şişeleri musluk altındaki çöp kovasına attı. Çaplin modelli bıyıklarını

bilekleriyle sildi. Kol saatini çıkardı. Alarmı kurarak demir karyolasına kendini attı. Ertesi gün çalar saatin sesiyle Yastığının altındaki saati gözlerini açtı. Tepesinden vurarak susturdu. Fakat bir çığlık hiç kesilmiyordu. Bisenov'un çok kızdığında söyleyeceği en kötü sözü "Aptal." idi. Bu anlamsız çığlığa küfür ede ede yatağından kalktı. Kapının zili olduğunu şimdi anladı. O gün pazar günüydü. Gelen adam onun patronuydu.

— Ya, masaldaki Er Töstik bile bu kadar uyumaz. Öğle oldu ya. Yengen, hava açık olunca göle gidip balık avlayalım, diye evde rahat bırakmadı. Hadi sen de bizimle gel. Güzelce kebab yaparız. Kebab pişirmede ekspeditör Şahverdyan bile benim yanımda hiç sayılır.

Bekâr yiğidin işi gücü, çoluk çocuğu yok. Dün gece şişedeki suları içip bitiren Bisenov'un gözleri karardı. Giyinerek dışarı çıktı. O zamanlar arabaların nasıl olduğunu biliyorsunuz bugünkü gibi süslü pırıl pırıl son model değil, hep eski püsküydü. Öyle bir arabanın arkasında iki tombul bayan oturuyordu. Birbirine çok benzeyen iki kadın da orta boyluydu. İkisi de esmer. İkisi de başını sallayarak selamlaştı. Bisenov ön tarafa, başkanın yanına yerleşti. Kısa zamanda yüksek dağların arasındaki göle ulaştılar. Orası kalabalık ve gürültülüydü. Manzara çok güzeldi. Güneşle göl birbiriyle oynuyor. Neşeli kalabalığın içine onlar da karıştı. Arabayı gölün kenarına bırakıp onlar biraz تنها yer aradılar. Onu da buldular. Yeşil çimlerle kaplı her yandan dağ sularının geldiği düzlükte kuru bir yer buldular. Orada biraz güneş aldıktan sonra başkan eşine:

— Raygül haydi mantar toplayalım, kebab ve mantar padişahların bile arzuladığı yemektir.

— Hadi gençler siz de kayıkta gölü seyredin. Biraz etrafın güzelliğine bakın. Kıyının obür tarafındaki çadırları görüyor musunuz? O çadırın etrafında bir sürü kurumuş ağaçlar var. Oradan da odun getirin, diye Raygül güldü.

Onlar kayığa oturdular. Karı koca ikisi el ele dağa doğru yürüdüler. Biraz şişman esmer kız Bisenov'dan da beter az konuşan biriymiş. Ellerini göl suyuna batırıp gözlerini sudan ayırmıyordu. Bu ikisi diğerleri gibi birlikte şarkı söylemediler, birbirine su serperek oynamadılar. Diğer kıyıya ne zaman ulaşırsınız, diye düşünerek dumanları gökyüzüne yükselen çadırlara bakarak geliyorlardı. Karaya kadar geldiler. Bisenov kızın ellerini tutarak kayıktan inmesine yardım etti. Birbirini tanımayan iki

kişi konuşmadan o çadırlara doğru ilerlediler. Çadırın etrafında kurumuş ağaç kökleri gerçekten de çokmuş ve kurumuştı. İkisi çabucak bir sürü odun topladılar.

— Eyvah! Ona bak!

Kızın sesi ürkek çıktı. Bisenov kıza baktı. Daha demin yanında sessiz oturan uslu kız mavi gökyüzüne bakıyordu. Daha yeni ayrıldığı göl kıyısına bir şeyler gelip konmuş gibi. Gümbür gümbür ses, çığlıklar duyuldu. Neredendir bir iki helikopter uçarak bir o tarafa bir bu tarafa uçuyordu. Gökyüzü önceki gibi sakindi, fakat gölün yüzü dalgalanıyordu. İkisinin de korkudan rengi bozardı. Tir tir titreyen kızın elleri yığıdı sıkı tuttu. Fakat bir şey demeye utanıyor. Helikopterden aşağıya sarkan sanki kurtarma eğitimi almış gibi bir şeyler yapıyordu. Ne yapıp ne ettiklerini ikisi bir türlü anlayamadılar. Tir tir titreyen iki genç tepesinde uçan helikoptere şaşkın şaşkın bakıyordu. Helikopterden kırmızı bayrak göründü. Batı tarafına doğru gelin diye işaret ediyordu sanki. Kara yolunun kenarı insanlarla doluydu. Patronuyla eşi bir tarafa bu iki genç bir tarafa ayrıldı. Bazıları yaya bazıları arabayla ilerlediler. Milletten geride kalmayalım diye endişeleniyorlardı. Kızın elleri artık o kadar titremiyordu. Ama yine de Bisenov’u sıkı tutuyor, bırakmayı da düşünmüyordu.

Bisenov kendi patronunun evine böyle rastladı. Hayatında daha önce kapısını hiç açmadığı üç odalı daire. Halı, kilim, pelüş örtülmüş kızıl kahve renk mobilyalı dairede ikisinden başka kimse yoktu. Evin içi gölgelerden dolayı karanlıktı. Mutfaktan arada bir su şırıltısı geliyordu.

Bisenov’u yakından tanımayan esmer kız eve geldiğinde de onun ellerini bırakmıyordu. Aniden kapı açıldı. Beyaz önlük giyen iki üç kişinin arkasından patronu göründü. Yavaş adımlarla eşi de girdi. İşte o zaman kız ellerini çekti. Şehrin merkezindeki koca sarı apartmanın ikinci katındaki bu karanlık üç odalı dairenin bugün değilse yarın kendisine nasip edeceğini Bisenov o gün hiç bilmemişti. Sakin ve uysal kız patronunun baldızıymış. O esmer kız Bisenov’un bugünkü eşi Reyhan’dı. Milleti tedirgin eden kazada neler olduğunu bu ikisi gazeteden okuyarak öğrendi. O günden beri ikisi birlikte yaşıyorlar. Reyhan doktorayı kazandı, tezini savundu. Eniştesinin rütbesi yükselerek iş icabı başka şehre taşındı. Onların evi genç âlime, geleceği parlak yetenekli mühendise nasip oldu.

Kolayca uyum sağlanan bu yaşam tarzı ikisinin de hoşuna gitti. Çocukları büyüyor. İş yerinde de çalışmaları hep ilerledi geriye gitmedi. Görenlerin ve tanıyanların hayran

olacağı kadar mutlu ailelerden biriydiler. “Senin ne gibi planın vardı?” diye Reyhan da “Senin planın nasıldı?” diye kocası da merak etmedi. Böylece hayal meyal hatırladıkları gençlik hatıraları sandık dibine atılmış çocuklukta giydiği sonra da küçülen giysiler gibi gözden de, gönülden de uzaklaşıp sır oldu. Okuduklarını ve duyduklarını hemen kavrayan zeki Bisenov çocukluğundaki eski gömleğiyle kulaklı yumuşak şapkasını günlerin birinde hatırlayacağını hiç ummamıştı. Hayal dediğin ulaşılmaz, ama hiç bir zaman unutulmazmış. Otobüste alnında saçları sarkan gencecik kız, bugüne kadar hiç dalgalanmayan hayatını, düşüncelerini kaşla göz arasında alt üst etti.

Kuralay o otobüsten nasıl indi? Bisenov’a defalarca bakmadı mı diyorsun? Fakat ona hiç tepki göstermeyince tamamen ümidini kesmiştir. Otobüsün kapısından inerken son defa yüzüne baktığında yüzünde o sahte tebessüm var mıydı acaba?

Onu otobüstekilerin tümü gördü de yalnız Bisenov mu görmedi? Millet ne düşünmüştür? Bu adam ne kadar talihsiz demiştir, tabii ki.

Evet, evet ömrü boyunca korka korka geldiği o sahte tebessümün ne olduğunu şimdi anladı. O sahte tebessüm kindarlık da değil, haset de değil, öç alma da değil, bir acımaydı. Karşısındakinin ne düşündüğünü sezen, ne konuşacağını hemen anlayan Bisenov’un içgüdüğü Kuralay gibileri bir görüşte tanıyıp dudakları kıpırdayıp söyleniyordu. Acıma gibi bir duygunun kindarlık ve öfkeden ne farkı var?

Mühendis Bisenov yalnız kaldığı zamanlar aklına gelen bu sorunun peşine aç tazı gibi düşmüş. Oysaki millet nefret etmeye de değmeyen şahıslara acıyormuş. Acizliğinden dolayı acıyormuş. Kuralay’a ne yapmış ki o, ona acıyor? Niçin suçluyor onu? Niçin cezalandırıyor? Yoksa kendinden başkasını küçük gören bencil kızın boşboğazlığı mıydı bu? Hayır, hayır Bisenov bunun gibi bahaneleri kolay kolay kabul etmez. Bisenov öylelerinden değil.

Onun içgüdüğü kızın sahte gülüşünde bir adilliğin bulunduğunu seziyor. Bir Kuralay’ın değil hatta sarışın kapıcının sahte gülüşünde de meslektaşlarının yapmacık gülüşlerinde de bir adalet vardı. Fakat onu bugüne kadar düşündürmedi cevabını bulmaya engel olan da bu korkaklığıydı. Evet korkaklığı. Bunu kibirli kız hemen anlamıştı. O yüzden de affetmedi. Bazıları bunu hemen, bazıları ise daha sonra anladı. Kendinden başkasına hiç zarar vermeyen Bisenov’un zayıf noktasını kız anlayınca affetmiştir. Hepimiz allah’ın kuluyuz, hata yapmadık değil, yaptık diye affetmiştir.

Yalnız Bisenov onun güvenini mi sağlayamadı, Bisenov'un başaracağına inanamadı. Esirgeme ve alayın karışımından ortaya çıkan bu iğrenç tebessümün adı- acımadır.

Bu yapmacık tebessüm, okumuş mühendis Bisenov'un dilyle açıklarsak, yüzümüzdeki kasların sevimsiz duygular etkisinden dolayı istemeyerek hareket etmesi, hakikatini söylersek ümitlerin kesilmesi, ulaşmayan hedefler için sessiz okunan dualar imiş. Bu dünyada gerçekleşmeyen hayaller, kollarını sıvayarak azmedemeyip şehit olan samimi ümitlere, arzulara yazıklar olsun.

Gerçekleşmeyen hayaller unutulacak değil, asıl hayalleri yerle yeksan eden korkaklık affedilmeyecek gibi. Dünyadaki en büyük vefasızlık kalbinin dibine gömülmüş istekler karşısındaki vefasızlıktır. O yüzden de milletin yüzündeki o sahte tebessümde acımaya göre tiksime daha üstündür. İnsanlar bu duygularını fark ettirmemeye çalışıyorlar. Kuralay böyle bir hile yapmayı nereden bilsin, kendisinin merhametsiz olduğunu saklayamadı. Bisenov ilk görüşte âşık olduğu Kuralay'ın kavgacı, övülmeyi seven birisiyle evlenmesine sebep olduğu için kendini affedemiyordu Demek ki Kuralay'ı ölesiye sevmiştir. Şüphesiz sevmiştir. Kuralay'ın kalbini kazanmak için çaba göstermedi. Duygularını azıcık gayret ederek açıklamış olsaydı...“Kuralay onun için arka sıralara geçmişti. Onun için mezuniyet töreninde de Bisenov'u çok denedi. Belki otobüste de şimdi hal hatır sorar diye beklemiştir.”

Gencecik Kuralay kendi kararını verdi. Binlerce öğrenci eğiten Cantazin onun çekingen ve korkak olduğunu birden anladı. Kendi düşüncelerinin yanlış olabileceğini uzun süre denedi. Doktora yap diye açıkça söylemedi, sadece ipucu verdi. Eğer âlim olmayı çok isteseydi, enstitüde kalırdı.

Alışılmış kural, tertip, düzen kibarlık gibi herkesin ezbere söylediği ama kendilerinin uymadığı bu sözlerle Bisenov kul oldu. Balık tutmanın yerine oltasını arkasına bırakıp donakaldı. Öyleyse saf balıkçının kendi günahı kendine. Altın balık kuyruğunu bir çırpır ve ortalıktan kaybolur. Altın balığı elde ettiğinde şükür etmedi kanaatsizlik etti diye değil, gayret gösteremediği güçsüzlüğünden dolayı onu terk etmiştir.

Tecrübeli Cantazin'in Bisenov'dan biraz cesaret beklemesi boşuna değildi. Konuşmaya gelince zayıf olan Bisenov, aklında düşündüklerini dile getirmeye cesaret edemiyordu. Bunu hemen anlayan Profesör Cantazin “Gidebilirsin” dedi. Bu sözünüyle “Senden ümidimi kestim, sana güven sağlayamam.” demek istemiştir. Her zaman

“geveze” diye sevmediği Saurikov’u doktoraya aldı. Saurikov o kadar bilgili çalışkan olmasa da çok gayretliydi. Bir şeyi istedi mi, hemen elde etmeye çaba gösterirdi.

Bilgililerden daha çok istikrarlı, hedefine ulaşabilmek için canını kurban edecek gençler işimize yarar. Korkaklar değil cesaretli kişiler zafere ulaşmadan rahat edemez. Bu yüzden de Cantazin bu vazifeyi hiç tereddüt etmeden Saurikov’a verdi. Saurikov da bunun büyük sorumluluk gerektirdiğini hayatındaki önemli işlerden biri olduğunu anladı. Bisenov’un bu kadar saf olduğunu Cantazin’den önce genç kız Kuralay anlamıştı. Onu bu halini eşiğe bakan kapıcı da anlamıştı. “Herkesten farklı görünmekte iyisin ama bitirdiğin bir işin yok” der gibi gülümsüyordu kapıcı onu her gördüğünde.

Bütün bunları düşündüğünde Bisenov kendinden iğrendi. Tüm vücudu titredi. Parkta yavaş yavaş adım atarak geliyor. Şehir merkezine daha uzak, kendi yürüdüğü parkı bile tanıyamadı. Bu kocaman süslü evler de eskiden hiç dikkatini çekmemişti. Tüm bu evler o uyurken bir gecede kurulmuş olmalı! Bisenov bunların hepsini nasıl görür. Aynı taşıla işine gider, aynı taşıla evine döner. Futbola mı gidecek nasıl gidip geleceği o da belli. Kitapçıdan kitap almak mı lazım o da belli. Misafirliğe gitmesi, sinemada film izlemesi, tatil yapacağı, alışveriş yapması hepsi önceden planlanmış kâğıt üzerinde besbelli. O bu ömrünü aynı işlere harcamış, onun planladığı yaşam projesi her şeyi içermiş, fakat hayatın kendisini kapsayamamış. Kuralay’ın kıvrıcık saçları da Profesör Cantazin’in alay edici gülüşü de futbol meydanındaki yaşlı dedenin öfkesi de Bisenov’a çarpmadan, akşam ışığında pırıl pırıl parlayıp kendi yolunda giden arabalara benziyor. Bisenov hayatında soruları çözmüş, verilen ödevleri, kurallara uymuş, hatta yiyip içeceğini de doktorun yazdığına göre sınıflamış. Tüm hayatını birilerinin ortaya koyduğu uyduruk kurallarına uymakla harcamış. Fakat onun bugüne kadar yaptıkları adını sorup peşinden yetişemediği yabancı kızın tebessümünden dolayı yanıp kül oldu. Her şey değerini kaybetti. O not defterindeki planına uymadığı gün hep böyle garip duygular yaşar. Niçin? Niçin? Niçin? Yıldan yıla döküle döküle azalan saçları kadar değil gökyüzündeki parlayan yıldızların sayısı kadar “niçin?” İnsanın bu hayatta ayakta dimdik kalmasını sağlayan şeylerden biri hedefine ulaşması için harcadığı tevekkül, diğeri de ulaşılmış maksadı. Geriye kalanların hiçbirisi kanaat eden gönlü besleyemez. Bu ikisi bulunmayan yerde gönlün geyik gibi kaçıyor mu nasıl? Herkesin yüzünden o tebessüm gitmiyor mu, nasıl?

Bisenov evinin haricinde her yerde milletin yüzüne o sahte tebessümden korkarak bakıyor. O korkudan yalnız dairesinin kara suni kösele ile kaplanmış kapı kolundan tutunca kurtuluyor. Gitmiyor mu, nasıl?

Bisenov bugün buna da inanmıyor. Kim bilir o, çocuklarına eşine dikkatlice bakmıyordu, kim bilir onların da bunun asık yüzüne baktığında başkaları gibi gülmesi geliyordur. Gerçekten de. Reyhan niçin ona içinde ne gibi sırlarının olduğunu sormuyor. Onu görünce sevinen, mutlu olan komşuları niçin sormuyor. Odasına utanarak girip çıkan meslektaşları niye sormuyor. Önünden çıkıp karşılayan sırtını okşayarak yolcu eden patronu niye sormuyor.

Bisenov geçendeki siparişim ne oldu diye soran tanıdık tanımadıklarını “Bisenov sen bu hayatta hiç hayal kurdun mu, hayalindekilere ulaşabildin mi ?” diye niçin sormuyorlar. Başkaları bırak da, yanındaki yâri niye sorup merak etmiyor? İşten yorgun gelen kişiyi rahatsız etmemek gerektiğini biliyor da, evinden işe giden kişinin sinirini bozmamak gerektiğini de biliyor. Eti çok tüketmeyip yerine meyve ve sebzeleri çok yemenin faydalarını bilen; rakı, votka içmek yerine süt ayran içmenin daha faydalı olduğunu bilen karısıydı. Bunların yanında arabaya binmektense yaya yürümenin faydasını bilen; karnını doyurduktan sonra yatmak yerine temiz havada yürümenin faydasını kulağa küpe eden yine karısıydı. Fakat neden bunların yerine hiç olmazsa bir kere “Ya bu anlamsız kuralları bırakıp geçici zamanın baskısından kurtulup başını kaldırıp çevrendekilere dikkatlice bakar mısın” diye niçin söylemiyor. Niye?

Belki o da başkaları gibi onun içindekileri biliyor, alay ederek içinden gülüyordur. Hayır, hayır öyle değil. Ufak tefek şeyler için kavga etsek okumuş aydınların, başkalarına örnek sayılan kişilerin kısa zaman içinde elde edilen mutlu yaşayanların sırasından düşeriz diye korkuyor mu, yoksa?

“Ahmaksın Var ya! Ne kadar ahmaksın be!” diyor bir kadın fısıldayarak. Yakınındaki kalın ağaçların arasından duyulan ses onu uykudan uyandırmış gibiydi. Gece yarısı olmuş diye kalın ağaçların bulunduğu ıssız yerden bir an önce gitmek istedi. Daha şimdi kızgın kızgın konuşan kadının kahkaha atarak güldüğü ses kulağına geldi. Durmadan gülüyordu. Bisenov hızlı hızlı yürüyerek arabaların sık geçtiği büyük caddeye ulaştı. Otobüsün arka koltuğunda oturup “şimdi eve gelince Reyhan’ın yüzünde de o sahte tebessümü görsem ne yaparım?” diye düşündü. Kendi evinin olduğu sokağa girdi. Kapının ziline elini uzattı. Kapının açılmasını bekledi. Her günkü

gibi içeriden kapıyı kırmızı bornoz giyen Reyhan açtı. Bisenov onun yüzüne dikkatlice baktı. Eşinin yüzünde sahte tebessüm de, öfke de yoktu. Uzun kara kaşlarını çatmış. Çünkü kocası bugün her günkü gibi yedide değil, gece onda televizyonda haberler başlayınca geldi. Bisenov içeri girdi. Kapının önündeki sandalyeye oturdu. Eşinin yüzüne bir kere daha dikkatli baktı. Hiçbir şeyin farkında olmayan kimsenin işine karışmayan eşi. Mutfaktan ocağın üstüne dökülmüş lahana çorbasının kokusu geldi. Bisenov ayakkabılarını çıkararak sandalyeden kalktı. Aynaya baktı, yüzünde kendisinin hiç sevmediğı sahte tebessüm vardı. Salondan televizyonda sunucu erkeğın kalın sesi yarın da havanın dünkü gibi açık olacağını söylüyordu.

SONUÇ

1991’de bağımsızlığını kazanan Kazaklar tarih boyunca hem coğrafi sınır komşularıyla hem topraklarında yaşayan farklı ırktan halklarla etkileşimde bulunmuşlardır. Bu etkileşim neticesinde Kazak halkı zengin bir kültür hazinesine sahip olmuştur. Uzun yıllar göçebe yaşam süren bu halkın edebiyatının ilk mahsulleri de pek tabi sözlü olarak verilmiştir. Ancak 18. yüzyıldan sonra yazılı edebiyat ürünleri vermeye başlamıştır. XVIII. yüzyıl olarak tarihlendirilen yazılı edebiyata geçiş döneminde genellikle şiir türünde eserler verilmiş, hikâye nesir ve özellikle hikâye türünde ise ancak Sovyet döneminde (1920- 1990) gelişme yaşanmıştır. Kazak hikâyeciliğinin gelişimine Beyimbet Maylin, Muhtar Avezov, Sabır Şarıypulı, İliyas Jansügirulı, Sabit Mukanov, Sımagul Sadvakasulı, Seken Seyfullin, Gabit Müsirepov, Tahavıy Ahtan, Beyimbet Maylin, gibi isimler katkıda bulunmuşlardır. Bu dönemin en önemli isimlerinden biri de Abiş Kekilbayev’dir.

Edebî hayatına şiir ile başlayan Abiş Kekilbayev, asıl hünerini ve en çok eserini hiç şüphesiz hikâye türünde vermiştir. Yazar bu hikâyelerin pek çoğunu Sovyet Dönemi içerisinde kaleme almıştır. Bağımsızlık Döneminde ise daha çok araştırma yazıları yazarak devlet adamlığı yönüyle ön plana çıkmış ve siyasetin içinde aktif görevlerle yer almıştır.

Kekilbayev çocukluk yıllarını ve ilk eğitimini köyde almıştır. Onun hayattaki ilk öğretmenleri annesi ve ablası da köy hayatının bir parçasıdır. Bu nedenle hikâyelerinde köy hayatını tüm gerçekliği ve detaylarıyla anlatması isabetli bir konudur. Pek çok Kazak ailesinin olduğu gibi Kekilbayev’in de ailesi gelenek göreneklerine bağlı bir ailedir. Bu sebeple hikâyeleri gelenek ve görenekten beslenmiştir. Hikâyelerindeki kahramanlar yakın çevresinde görüp şahit olduğu savaşın etkisiyle geçim sıkıntısı çeken erkekler, erkekleri savaşa giden köylü kadınlar, yaşam mücadelesi verirken hem evde hem de dışarıda çalışarak evin geçimini sağlamak zorunda olan genç kadınlardır. Gerçekçi bir üslupla bu konuları işleyen yazar, hikâyelerinde köy hayatına ve köyde yaşayan insanların karşılaştıkları zorluklara yer vermiştir.

Yazar köy hayatının yanında şehir hayatını da sıklıkla konu olarak tercih etmiştir. Gençlik yıllarını ve eğitim hayatını şehirde geçiren yazar şehir insanını, köyden göç

eden insanın şehir hayatına uyumunu, Sovyet insan profilini, Sovyet rejimi etkisindeki Kazak insanının durumunu anlatmıştır.

Abiş Kekilbayev'in doğup büyüdüğü çevre, aile hayatı, içerisinde yetiştiği siyasî ve sosyal çevre eserlerinin içeriğini belirlemede etkili olmuştur. Küçük yaşta babasını kaybeden Kekilbayev annesi ve ablası tarafından yetiştirilir. Bu durum Kekilbayev'in hikâyelerinde kadın temasının ön plana çıkmasına sebep olur.

Savaşlar yaşamış bir toplumun yazarı olan Abiş Kekilbayev hikâyelerinde savaş konusunu işlemiştir. 2. Dünya Savaşı yıllarında Sovyet rejiminin etkisi altında olan Kazak halkının erkeklerinin savaşa gönderilmesi, kadınlar ve çocukların yaşlılarla birlikte köyde kalması yazarın eserlerinde sıkça işlediği bir konudur. Kocasını cephede kaybeden kadının yaşadığı zorluklar, kocasını savaşa yollayan kadınların hayata tutunma çabaları, tek başına kalan Kazak kadınının mücadelecî ruhu, çalışma hayatındaki yeri, yetim kalan çocukların dramı hikâyelerinde ustalıkla resmedilir.

Yazarın analiz ettiğimiz hikâyelerinde aşk teması sıklıkla başvurduğu temalardandır. Bu hikâyelerde yazarın hayat verdiği karakterlerin (genellikle asıl kahraman) karşı cinse duyduğu hisler okuyucu ile paylaşılmaktadır.

Bu kahramanlar duygularını kendi âlemlerinde yaşarlar ve karşı cinsin bu durumdan haberi yoktur. Bu yönüyle yazarın tanımladığı aşk tek taraflı, karşılık bulmayan bir yapıda aktarılmaktadır.

Kekilbayev'in aşk, savaş, köy hayatı, kadın, gelenek ve görenekler, halk inanışları temalı hikâyeleri vardır. Bazı hikâyelerinin bel kemiğini ise kişilik analizleri oluşturmaktadır. Örneğin "Tosbaganın Şöbi" (Kaplumbağa Otu) adlı hikâyesinde tüm hikâye boyunca başkahramanın ve diğer kahramanların kişilik analizlerine tanık oluruz.

Yazar hikâyelerinin olay örgüsünde asıl kahramanı odak noktası yapmakla birlikte yardımcı karakterlerini de ustalıkla kullanmıştır. "Köz Jası" (Gözyaşı) hikâyesinde asıl kahraman Nurtay'dır fakat anne karakterindeki Ajar da, erkek kahramanlardan biri olan Aben de olay örgüsünde sıklıkla yer almıştır.

Yazarın analizini yaptığımız hikâyelerinde fon karakterlere de çokça rastlanmaktadır. Böylelikle hikâyeler gerçek hayata daha yakın olarak aktarılmıştır. Olay örgüsünün ve mekânın daha iyi aktarılmasına yardımcı olarak kullanılmışlardır.

Ele aldığı konular sadece Kazak halkını değil tüm insanlığı ilgilendiren konular olmuştur. Eserlerinde kullandığı kahraman isimleri de birbirine benzer olarak kullanmıştır. (Ajar, Aben, Bisenov, Ahat, Samat...). Kahramanlarının pek çoğunun vazgeçilmez ortak özellikleri vardır: At binen delikanlı, dombıra ve küy çalan erkek, misafirperver kadın, mücadeleci kadın, vafalı akraba, sadık dost...

Abiş Kekilbayev'in hikâyelerinde mekân unsuru genellikle asıl kahramanın karakterini daha anlaşılır bir biçimde aktarmak, coğrafya ile karakter bağlantısına dikkat çekecek bir biçimde kullanılmıştır. Hikâyenin kısa bir edebi tür olmasına binaen mekân tasvirine ayrıntılı olarak yer verilmemiştir. Yazar hikâyelerinde hem köy hem de şehir hayatını anlatmış ve mekân olarak genellikle şehirde genelde kapalı mekânları (restoran, yatakhane, okul, yurt, bina...) kullanırken köy mekânlı hikâyelerinde açık mekânları (bozkır, dağ, nehir kenarı, ova, yayla...) kullanmıştır. Hikâyelerde geçen bu açık mekânların neredeyse tümünde doğa tasvirlerine yer verilmiştir. Tasvirler canlılığı ile dikkat çekicidir.

Abiş Kekilbayev'in incelemiş olduğumuz hikâyeleri zaman kavramını bazen belirli zamanda bazen de belirli olmayan zaman kavramlarıyla yansıtmıştır. Olay örgüsü ve anlatılan olaya gerçeklik kazandırmak amacıyla kullanılan zaman terimleri amacına uygun kullanılmıştır. Yazarın hikâyelerinde zaman kavramını kullanmaktaki amacı olay örgüsünü desteklemektir. Ayrıca yazarın hikâyelerinin çoğunda geri dönüş tekniğini kullandığı dikkate değerdir. Geri dönüş ve hatırlama tekniği hikâyenin zamanını genişletme görevi ile kullanılmasının yanında her geri dönüş kısa hikâyedeki başkahramanı daha iyi tanıma fırsatı vermesi açısından ilgi çekici bir üsluptur. Bu üslupta klasik Rus edebiyatının belirgin yazarlarından biri olan Lev Tolstoy'un etkisini görmek mümkündür. Lev Tolstoy kısa hikâyelerinde bu üsluptan yararlanmıştır. Hem dönemin şartları hem de yazarın edebi sahada ilk çalışmalarının daha çok Rus edebiyatından yaptığı çevirilerle başlamış olduğu dikkate alınırsa onun üslup ve teknik olarak etkilenme durumu daha iyi anlaşılacaktır.

Abiş Kekilbayev hikâyelerini genellikle hâkim bakış açılı anlatıcıyla aktarmıştır. Yazar bu bakış açısının bütün olanaklarından faydalanmış; kahramanlarının hem kalbi hem de fikri duygularını okuyucu ile paylaşmıştır.

İncelediğimiz hikâyelerinde yazarın dilinin açık ve anlaşılır olduğu söylenebilir. Fakat kullanmış olduğu benzetmeler, kişileştirmeler yazarın edebi yönünü ortaya koymaktadır. Doğa tasvirleri canlılığı, eşsizliği ile dikkat çekerken alışılmamış bağdaştırmaları da dikkat çekmektedir. Atasözleri, deyimler, ikilemeler ve tabiat taklidi seslerden çokça yararlandığı görülmektedir. Engin bir felsefî görüşe sahip olan Kekilbayev'in hikâyeleri bir okuyuşta anlaşılabilir yavanlıkta değildir desek mübalağa etmiş sayılmayız.

Netice olarak Abiş Kekilbayev; 1960'lı yıllardan itibaren yazmış olduğu eserlerle, yapmış olduğu çevirilerle Kazak edebiyatında önemli bir yere sahip olmuştur. Kaleme aldığı eserleri Kazak edebiyatının geçmişini ve geleceğini zenginleştirmiştir. Yazar siyasetçi kimliği ile Kazak halkının takdirini kazanmıştır. Hayatı boyunca Kazak halkının millî kimliğini ve değerlerini koruması doğrultusunda mücadele veren Kekilbayev'in edebî yönünü, eserlerini ve bilhassa hikâyelerini tanıttığımız bu çalışmamızın Türk Dünyası Edebiyatları alanında ileride yapılacak çalışmalarda kaynak olmasını ümit ederiz.

KAYNAKÇA

- AÇIK, F., ADIGÜZEL, S., BİRAY, N., ZARİPOVA ÇETİN, Ç., AŞLAR, H. ve SAĞLAM, S. (2018). Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları El Kitabı. Söylemez ve Azap. (Ed.), 20. Yüzyıl Kazak Edebiyatı. (ss. 103-201). İstanbul: Kesit.
- AKSOY, B., (2009). Hikâye Sanatı Üzerine Yazılar. İstanbul: Pan.
- AKTAŞ, Ş., (2005). Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş. Ankara: Akçağ.
- ALTINMAKAS, L., (2014). Hanlık Devrinden Günümüze Örneklerle Kazak Edebiyatı. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- AUPBAEV, J., (1996). Avtograf, Juldız. Almatı: S. 1.
- AYYILDIZ, M., (2011). Roman Tanım-Tarihçe-Teknik. Ankara: Akçağ.
- AYTAÇ, G., (1986). Romancı Yönüyle Heinrich Böll. Ankara: Gündoğan.
- AYTAÇ, G., (1990). Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler. Ankara: Gündoğan.
- AYTÜR, Ünal., (1977). Henry James ve Roman Sabatı. Ankara: AÜ DTCF.
- BATES, H. E., (2001). Yazınsal Bir Tür Olarak Kısa Öykü. (G. Ezber, Çev.) İstanbul: Bilgi Kültür Sanat.
- BAZARBAYEV, M., (1997). 20-30 Jıldardagı Kazak Adebıyeti. Almatı: Gılım.
- BAZARBAYEV, M., (1998). 40-50 Jane 60- Jıldardagı Kazak Adebıyeti. M. O. Avezov Atındagı Adebıyet Jane Öner İnstitutu. Almatı: Gılım.
- BELGER, G., (1982). Dala Balladaları, Mahabbat Munarası. Almatı.
- BORATAV, P. N., (1982). Folklor ve Edebiyat 1 (İlk Romanlarımız). Ankara: Adam.
- ÇETİN, N., (2004). Roman Çözümleme Yöntemi. Ankara: Öncü.
- ÇETİŞLİ, İ., (2009). Metin Tahlillerine Giriş/2. Ankara: Akçağ.
- DOĞAN, D. M., (1990). Hikâye. *Büyük Türkçe Sözlük* (s. 476). Ankara: Rehber.
- FORSTER, E. M., (1985). Roman Sanatı. (Ü. Aytur, Çev.) İstanbul: Adam.
- GÖKTÜRK, A., (1988). Okuma Uğraşı. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- İBRAGİM, D., (2010 Bahar). Modern Kazak Edebiyatının Temsilcisi Abış Kekilbayev'in Hayatı ve Eserleri Üzerine. *Turkish Studies*. 1121-1145.
- İBRAGİM, D., (2013). Kazak Hikâyeciliğine Genel Bir Bakış. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.50: 162-180.
- İSMAİL, Z., (2002). Kazak Türkleri. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- KAPLAN, M., (1979). Hikâye Tahlilleri. İstanbul: Dergâh.

- KAPLAN, M., (1987). Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I II. İstanbul: Dergâh
- KEKİLBAYULI, A., (1962). Altın Şuvaq. Almatı.
- KEKİLBAYULI, A., (1999a). On Eki Tomdık Şıgarmalar Jıynagı (12 Ciltlik Eserler Topluluğu). Almatı: Bölge Matbaası. C 1.
- KEKİLBAYULI, A., (1999b). On Eki Tomdık Şıgarmalar Jıynagı (12 Ciltlik Eserler Topluluğu). Almatı: Bölge Matbaası. C 2.
- KEKİLBAYULI, A., (1989a). Eki Tomdık Tandamalı Şıgarmalar Povester men Eñgimeler 1 Tom. Almatı: Yazuvşı.
- KEKİLBAYULI, A., (1989b). Eki Tomdık Tandamalı Şıgarmalar Povester men Eñgimeler 2 Tom. Almatı: Yazuvşı.
- KEREYKULOV, K., (1981). “Jana Aydar Nemese Jazuwşının Tvorçestvolık Jolındağı Sındarlı Kezen” Leninşil Jas. Almatı.
- KINACI, C., (2016). Kazak Edebiyatında İmaj ve Kimlik. Ankara: Bengü.
- KIYRABAYEV, S., (1998). Kenes Davirindegi Kazak Edebiyeti. Almatı: Bilim Bapası.
- KIRABAYEV, S. ve KARDOLOV, Z. K. vd., (2005). Kazak Adebietinin Tarihi-9. Tom Kenes Daviri (1956-1990). Almatı.
- KİLLİ, G., (2008). İlya Prokopyeviç Topoyev’in Sanat ve Seçme Öyküler Hakasya’dan Öyküler. Ankara: Grafiker.
- KOÇ, K. ve İŞİNA, A. ve KORGANBEKOV, B., (2007a). Kazak Edebiyatı I. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- KOÇ, K. ve İŞİNA, A. ve KORGANBEKOV, B., (2007b). Kazak Edebiyatı II. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- KOÇ, K. ve BAYNİYAZOV, A. ve BAŞKAPAN V., (2012). Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü. Almatı.
- KOLCU, A. İ., (2015). Öykü Sanatı. Erzurum: Salkımsöğüt.
- LEKESİZ, Ö., (2001). Yeni Türk Edebiyatında Öykü. (4 cilt). İstanbul: Kaknüs.
- LEKESİZ, Ö., (2006). Kuramdan Yoruma Öykü Yazıları. İstanbul: Selis.
- MORAN, B., (1991). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri. İstanbul: Cem.
- NARIMBETOV, A., (der.), (2005). Adebî Önir Şejiresi. Almatı: Ana Tili.
- ÖRİK, N. S., (1933). Roman ve Hikâye. İstanbul: Varlık
- ÖZDEMİR, Ahmet., (2002). Cumhuriyet Dönemi Hikâye. İstanbul: Töker.
- ÖZDEMİR, A., (2014). Kazak Edebiyatında Hikâye. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- ÖZGÜL, M.K. (2005). “Hikâyenin Romanı”, Hece / Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Ankara: Hece.
- ÖZSOY, İ., (2006). “Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihi ve Evrensel Dersler”. Bilig. Sayı. 39. (Güz).
- SAMİ, Ş., (1901). Hikâye. *Kamus ı Türki* (ss. 1317-1318). İstanbul.
- SÖYLEMEZ, O., (2005). Türk Dünyası Edebiyatları: Roman 1. Ankara: Akaçağ.
- STEVIĆ, P., (1988). Roman Teorisi (S. Kantarcıoğlu Çev.)Ankara: Gazi Üniversitesi Yay.
- SU, H., (2014). Çağdaş Kazakistan Öyküsü. Ankara: Hece.
- TAMİR, F., (1998). Kazak Türkleri Edebiyatı. Türk Dünyası Edebiyatları. Ankara: MEB.
- TDV İslam Ansiklopedisi. (1998). Hikâye Mad. C.17. İstanbul.
- TEKİN, M. (2002). Roman Sanatı 1 (Roman Unsurları). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- TOSUNER, N., (1975). "Öykü Nedir?". Türk Dili. S. 286 (Türk Öykücülüğü Özel Sayısı).
- TURAL, S. K. (1991). Zamanın Elinden Tutmak. Ankara: Ecdad.
- (1981). Hikâye. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (s. 225). İstanbul: Dergâh.
- ULIKBEK, E., Söz Aldındaki Adaldık. Kazak Edebiyeti. S. 75. Almatı.
- YAZICI, H. (1998). “Hikâye”, *İslam Ansiklopedisi* 17.C., İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- YILDIZ, A. D., (2012). Hikâye İncelemeleri. İstanbul: Dergâh.